อริยวินัย

รวบรวมจากพระไตรปิฎก

"อานนท์ ! ความคิดอาจมีแก่พวกเธอ
อย่างนี้ว่า
ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว
พวกเราไม่มีพระศาสดา ดังนี้
อานนท์ ! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น
อานนท์ ! ธรรมก็ดี วินัยก็ดี
ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว
แก่พวกเธอทั้งหลาย

ธรรมวินัยนั้น
จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย

โดยกาลล่วงไปแห่งเรา"

(มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๕๙/๑๒๘.) **พุทธวจน**

ประมวลพระพุทธบัญญัติ

อริยวินัย

วิถีชีวิต ที่นำสู่ความเป็นอริยะ

รวบรวมจากพระไตรปิฎก

คำนำ

(ในการพิมพ์ครั้งแรก)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, อะระหะโต, สัมมาสัมพุทธัสสะฯ.
พุทธัง ธัมมัง สังฆัง นะมัสสามิ.
ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน
พร้อมทั้งพระธรรม เครื่องชี้นำทางพ้นทุกข์
และพระสงฆ์ ชุมชนผู้ประพฤติตามธรรมวินัยจนหมดปัญหาสิ้นทุกข์แล้วนั้น
ด้วยเศียรเกล้าฯ

อนึ่งด้วยเหตุที่สำนึกในพระคุณสุดประมาณมิได้ ที่ยังคงมีพระสัทธรรมคำสั่งสอน คือ พระธรรมวินัยของพระบรมศาสดาดำรงสืบต่อกันมา จนทำให้พวกเราทั้งหลายได้รับประโยชน์ มีความสงบสุขทั้งส่วนบุคคลและสังคม ปรารถนาที่ให้พระสัทธรรมดำรงอยู่อย่างถูกต้อง เป็นวิถีชีวิตที่มีการประพฤติปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ อย่างแท้จริง ตรงพระพุทธประสงค์ เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูลแก่ชนจำนวนมากสืบต่อไป และเพื่อบูชาพระคุณของหลวงปู่ พระครูภาวนานิเทศก์ องค์ทุติยเจ้าอาวาสวัดเขาวัง ผู้มีคุณูปการซึ่งถึงแก่มรณภาพลงเมื่อมีสิริอายุได้ ๑๐๒ ปี.

จากการที่ได้เห็นปัญหาของผู้สนใจต่อการศึกษา ซึ่งมีความประสงค์ต้องการจะปฏิบัติให้ถูกตรงตามพระธรรมวินัย แต่ว่ามีความยากที่จะศึกษาพระวินัยทั้งในส่วนที่มาในพระปาติโมกข์ และนอกพระปาติโมกข์ให้ครบถ้วนบริบูรณ์ พอที่จะปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ครั้นจะศึกษาในหนังสือ ก็ต้องศึกษาในหนังสือหลายเล่มจึงจะสำเร็จประโยชน์ บางเล่มก็เป็นภาษาสมัยเก่า หรือมีศัพท์เฉพาะที่เข้าใจยากสำหรับคนรุ่นปัจจุบัน **บางเล่มก็ยากที่จะแยกได้ว่า ส่วนใดเป็นพุทธาธิบายโดยตรง ส่วนใดเป็นคำอธิบายชั้นอรรถกถาจารย์.**

จึงได้ดำริที่จะจัดรวบรวมเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา โดยพยายามที่จะ**รวบรวมวินัยทั้งส่วนหลักคือที่มาในพระปาติโมกข์ และส่วนขนบธรรมเนียมข้อปฏิบัตินอกพระปาติโมกข์ คือ อภิสมาจารทั้งหมดจากพระไตรปิฎก** ทั้งเรื่องเหตุที่มาของพระพุทธบัญญัติ ข้อห้ามข้ออนุญาต พระพุทธาธิบาย เพื่อให้ทราบ

พระพุทธประสงค์โดยตรง ทั้งได้รวบรวมคำพินทุอธิฐาน คำเสียสละของปลงอาบัติ และกรรมวาจาสังฆกรรมต่าง ๆ ที่ใช้บ่อยไว้ในภาคผนวก โดยพยายามเรียบเรียงให้สามารถศึกษาได้โดยง่ายแม้ในผู้ใหม่ในพระธรรมวินัย ให้สามารถเป็นคู่มือในการปฏิบัติพระวินัย ให้สามารถปฏิบัติพระธรรมวินัยได้อย่างถูกต้องตรงตามพระพุทธประสงค์ ไม่เป็นการลูบคลำศีลข้อวัตรในทางที่ผิด ถึงพร้อมด้วยความสำรวมสังวร เห็นภัยในโทษแม้มีประมาณน้อย เพื่อจะได้มีความก้าวหน้าในทางพระธรรมวินัย จนถึงที่สุดแห่งความทุกข์ต่อไป.

อนึ่ง ในการจัดทำนี้ ได้พยายามที่จะให้หนังสือมีความหนาไม่มากจนเกินไป จึงจำเป็นต้องย่อใจความในบางส่วน ทำให้ขาดรายละเอียดในบางประการ แต่ก็ได้เรียบเรียงจัดหมวดหมู่ ตามหมวดหมู่เล่มตอนของพระไตรปิฎก เพื่อให้ผู้สนใจใฝ่รู้จะได้สืบค้นจากพระไตรปิฎกโดยตรง ซึ่งเป็นเจตนารมณ์อีกประการหนึ่งของการจัดทำหนังสือเล่มนี้ด้วย.

อย่างไรก็ตามหนังสือนี้ มิอาจจะบรรจุอริยวินัยที่เป็นวิถีชีวิต เป็นชีวิตจริงได้ จำเป็นต้องอาศัยการปฏิบัติอยู่ร่วมกัน อาศัยการปฏิบัติเป็นปกติของชีวิต อาศัยความเอื้ออาทร ความเมตตากรุณาของพระอุปัชฌาย์อาจารย์ รวมทั้งเพื่อนสหพรหมจารีผู้ร่วมประพฤติปฏิบัติธรรมทั้งหลาย ได้ช่วยบอก ช่วยแนะนำ สั่งสอนสืบต่อกันมาสืบต่อกันไป หรือเรียกว่าด้วยการ พูดให้จำ - ทำให้ดู - อยู่ให้เห็น - เย็นให้สัมผัส จึงจะสำเร็จประโยชน์ มีความเจริญในธรรมอย่างแท้จริง.

ในการจัดทำหนังสือครั้งนี้ ได้จัดพิมพ์ต้นฉบับขึ้นก่อนจำนวนหนึ่ง โดยได้รับความกรุณาจากท่านพระอาจารย์ผู้ทรงธรรมทรงวินัยหลายท่าน ได้ช่วยกรุณาตรวจสอบ ความถูกต้อง และให้คำแนะนำต่าง ๆ อันมีประโยชน์หลายประการ นำมาทำการแก้ไขก่อนที่จะจัดพิมพ์ขึ้นจริง จึงขออนุญาตกล่าวนามของท่านไว้ ด้วยความขอบพระคุณและเคารพอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย คือ

๑. ท่านเจ้าคุณพระเมธีวราภรณ์ (ยุ้ย อุปสนฺโต) ป.ธ. ๙ วัดเขาวัง ราชบุรี
๒. พระอาจารย์มหาคณาพิพัฒน์ ทีปาสโย ป.ธ.๗ วัดเขาวัง ราชบุรี
๓.พระอาจารย์มหาสำเนียง ธมฺมธโร ป.ธ.๗ วัดเขาวัง ราชบุรี
๔.พระอาจารย์มหาสมพงษ์ เขมวโร ป.ธ.๗ วัดเขาวัง ราชบุรี
๕. พระอาจารย์มหาบุญเลิศ ฐานทินฺโน ป.ธ.๖ วัดป่าวิสุทธิญาณ นครพนม

๖. พระอาจารย์สุธรรม สุธมฺโม วัดป่าหนองไผ่ เมือง สกลนคร

๗. พระอาจารย์สงบ มนสฺสนฺโต วัดสันติธรรมาราม โพธาราม ราชบุรี

๘. พระอาจารย์ศักดิ์ชัย กิตฺติชโย วัดธารน้ำไหล ไชยา สุราษฎร์ธานี

นอกจากนี้ยังมีผู้ร่วมดำเนินการในด้านต่าง ๆ อีกหลายท่าน เช่น พระอาจารย์มหาเสี่ยงชาย ติกฺขวีโร, พระวรินทร์ อตฺตทนฺโต ช่วยตรวจทาน, คุณชาญชัย พินทุเสน และคุณไกรฤกษ์ เข็มทอง ช่วยศิลป-ถ่ายภาพ, อ.วิมลศรี ยุตตะนันทน์ เอื้อเฟื้อรูปภาพ, คุณวีระ จำรูญจารีต, คุณศราวุฒิ บุญยินดี, คุณสมภพ ดวงมณี, คุณภานุ อัจฉริยบุตร ช่วยประสานงาน, คุณไพบูลย์ แก้วเจริญ ช่วยจัดรูปเล่ม อีกหลายท่านช่วยสนับสนุนปัจจัยการจัดพิมพ์ และหลายท่านช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ ที่มิอาจกล่าวนามได้หมด มีมารดาบิดาครูอุปัชฌาย์อาจารย์ และท่านที่ให้กำลังใจและ กำลังกายมีบิณฑบาตและปัจจัยสี่เป็นต้น รวมทั้งท่านผู้อ่านที่ทำให้หนังสือเล่มนี้ สำเร็จประโยชน์ จึงขอขอบพระคุณอนุโมทนา ในกุศลเจตนาของทุกท่านมา ณ โอกาสนี้. ขอให้อานิสงส์นี้เป็นพลปัจจัย ให้ทุกท่านมีความเจริญก้าวหน้าในธรรมวินัย จนถึงที่สุดแห่งทุกข์ด้วยกันทุกท่านทุกคน.

หากมีความผิดพลาดประการใด อันเกิดจากการจัดทำหนังสือเล่มนี้ คณะผู้ร่วมจัดทำขอน้อมรับขออภัยเป็นอย่างสูง และจะได้ทำการแก้ไขในโอกาสต่อไป.

เจริญธรรม

คณะผู้ร่วมจัดทำ

วันมาฆบูชา เป็นพรรษาที่ ๒๕๔๕ หลังพระพุทธปรินิพพาน.

บทนำ

ความสำนึกในการรักษาศีลหรือปฏิบัติตามศีล แยกออกได้เป็น ๒ ด้าน คือ **การฝึกหัดขัดเกลาตนเอง (เพื่อความก้าวหน้าในคุณธรรมที่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป) อย่างหนึ่ง และการคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นหรือของสังคมอย่างหนึ่ง** โดยเฉพาะในวินัยของพระสงฆ์ ท่านเน้นความสำนึกอย่างนี้ไว้หนักแน่น ความสำนึกอย่างแรกคือการฝึกหัดขัดเกลาตนเองนั้น พอจะมองเห็นกันได้ชัดอยู่แล้ว ส่วนที่ควรย้ำไว้ ณ ที่นี้คือ การคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมหรือของผู้อื่น เมื่อมีพระภิกษุกระทำการไม่ดีไม่งามขึ้น สมควรจะบัญญัติสิกขาบท พระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์ สอบสวนผู้กระทำการได้ความสมจริงแล้ว จะทรงชี้โทษของการกระทำนั้นว่า ไม่เป็นไปเพื่อปสาทะคือความเลื่อมใสแก่คนที่ยังไม่เลื่อมใส และทำให้ผู้ที่เลื่อมใสอยู่แล้วบางพวกกลายเป็นอย่างอื่นไป แล้วตรัสแถลงประโยชน์ที่มุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการบัญญัติสิกขาบท เสร็จแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้น ๆ ขึ้นไว้ ข้อความที่ว่าไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส เป็นต้นนั้น แสดงความคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมและของผู้อื่น

ประโยชน์สุขอย่างแรกก็คือ ความดำรงอยู่ด้วยดีของชุมชนที่เรียกว่าสงฆ์หรือจะว่าของพระศาสนาก็ได้ เพราะความมั่นคงของสงฆ์และของพระศาสนาต้องอาศัยศรัทธาของประชาชน ประโยชน์สุขสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ประโยชน์สุขของประชาชนหรือชาวบ้านผู้เลื่อมใสและจะเลื่อมใสนั่นเอง เพราะปสาทะคือความเลื่อมใส ความผ่องใส หรือความโปร่งสบายของจิตใจ เป็นคุณธรรมสำคัญอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งเกื้อกูลแก่จิตใจ เป็นปัจจัยแห่งความสุข ช่วยให้เกิดสมาธิ และเอื้ออำนวยแก่การใช้ปัญญาทำให้พร้อมที่จะเข้าใจเรื่องที่พินิจพิจารณา เมื่อพระพุทธเจ้าจะทรงเทศนาอริยสัจแต่ละครั้ง พระองค์ทรงค่อย ๆ สอนเตรียมพื้นจิตใจและปัญญาของผู้ฟังให้พร้อมขึ้นไปทีละขั้น ๆ จนผู้นั้นมีจิตที่คล่องสบาย นุ่มนวล ปลอดจากนิวรณ์ เบิกบาน ผ่องใสคือมีปสาทะแล้ว จึงทรงแสดงอริยสัจ ๔ การที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งประพฤติดีงาม

ตั้งอยู่ในศีล จึงมิใช่เพื่อมุ่งประโยชน์ที่พึงมีมาแก่ตนจากความเลื่อมใสของชาวบ้าน ซึ่งจะเป็นการปฏิบัติผิดพลาดอย่างเต็มที่ แต่ต้องมุ่งเพื่อประโยชน์สุขของสงฆ์และของชาวบ้านที่สัมพันธ์เกี่ยวข้อง สำหรับภิกษุปุถุชนการปฏิบัติเพื่อสงฆ์และเพื่อประชาชน ยังต้องดำเนินควบคู่ไปกับการฝึกหัดขัดเกลาตนเอง แต่สำหรับพระอริยบุคคล โดยเฉพาะพระอรหันต์ ซึ่งหมดกิจที่จะต้องฝึกตนในด้านศีล หรือหมดกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้ว การรักษาศีล หรือปฏิบัติตามวินัย ก็มีแต่การกระทำเพื่อประโยชน์สุขของสงฆ์และประชาชนด้านเดียว เข้ากับคติที่เป็นหลักใหญ่แห่งการดำเนินชีวิตและการบำเพ็ญกิจของพระพุทธเจ้าและพุทธสาวกที่ว่า ***"ปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของพหูชน... เพื่อเอื้ออนุเคราะห์โลก"*** และคติแห่งการมีจิตเอื้อเอ็นดูแก่ชุมชนที่จะเกิดมาภายหลัง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีงามของอนุชน หรืออย่างน้อยก็เพื่อเชิดชูความดีงามไว้ในโลก เป็นการ **เคารพธรรม เคารพวินัย** นั่นเอง...

ความจริงมิใช่แต่ศีลเท่านั้น แม้วัตรต่าง ๆ เช่นธุดงค์ เป็นต้น ซึ่งมิใช่สิ่งจำเป็นแก่ตัวท่าน และมิใช่ข้อบังคับในวินัย พระอรหันต์บางท่านก็ปฏิบัติโดยสม่ำเสมอ เพื่อเป็นทิฏฐิธรรมสุขวิหารส่วนตน และหวังจะอนุเคราะห์ชนรุ่นหลังให้ได้มีแบบอย่างที่ดีงาม...

การประพฤติในเรื่อง ศีล วัตร ข้อปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีการ แบบแผน ระบบ ระเบียบต่าง ๆ ที่ผิดพลาดก็คือ การถือโดยงมงาย สักว่าทำตาม ๆ กันมา อย่างไม่เข้าใจความมุ่งหมาย ไม่เห็นเหตุผล จนหลงไปว่าจะถึงความบริสุทธิ์ จะบรรลุจุดมุ่งหมายสุดท้ายเพียงด้วยศีลวัตร ด้วยระบบระเบียบพิธีเหล่านี้ เป็นเหตุให้ศีลวัตร ระบบระเบียบพิธีการเหล่านั้น ขยายรูปแปลกประหลาดพิสดารเตลิดออกไปเป็นข้อปฏิบัตินอกแนวทางของพระพุทธศาสนา หรือรักษาศีลบำเพ็ญระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ โดยมีตัณหาทิฏฐิแอบแฝง อยากได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข สวรรค์ เป็นผลตอบแทน มุ่งหวังจะได้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ จนบดบังความมุ่งหมายที่แท้จริง และปิดกั้นไม่ให้เข้าถึงจุดหมายของการปฏิบัติธรรม หรือรักษาบำเพ็ญวัตร ทำตามระเบียบแบบแผนพิธี

อย่างอสัตบุรุษ คือเกิดความมัวเมาลุ่มหลงตนเอง ยกเอาคุณความดีเหล่านี้ขึ้นมาเป็นข้อเปรียบเทียบ เพื่อยกตนข่มผู้อื่น *(เช่นเป็นพหูสูต เป็นวินัยธร เป็นธรรมกถึก ถืออยู่ป่า ถือผ้าบังสุกุล ถือรุกขมูล ถือฉันมื้อเดียว หรือได้ฌาณสมาบัติเป็นต้นแล้วภูมิใจตน คิดดูถูกผู้อื่นว่าไม่ได้เป็นอย่างนั้น ท่านว่าเป็นอสัตบุรุษ ..ม.อุ. ๑๔/๑๘๔–๑๙๐/๑๓๗–๑๔๐. มีศีลสัมปทาแล้วดีใจ ภูมิใจยกตนข่มผู้อื่น ชื่อว่าเป็นผู้ประมาท ม.มู.๑๒/๓๔๘/๓๖๕)**

ผู้รักษาศีลประพฤติตามวินัย ควรเข้าใจ วัตถุประสงค์คือประโยชน์ที่มุ่งหมายของวินัย ที่พระพุทธเจ้าทรงแถลงก่อนบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อ (วินย.๑/๒๐/๓๗) ซึ่งมีอยู่ ๑๐ ประการคือ

๑. เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อกำราบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน
๖. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความดำรงมั่นแห่งสัทธรรม
๑๐. เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนวินัยให้หนักแน่น...

สาระสำคัญ ที่เป็นแกนกลางแห่งเจตนารมณ์ทางสังคมของศีล โดยเฉพาะศีลที่เป็นระดับวินัย ก็คือ ความเคารพในสงฆ์ การถือสงฆ์และกิจของสงฆ์เป็นใหญ่ การถือความเจริญมั่นคงของสงฆ์หรือประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นสำคัญ และการมีความรับผิดชอบอย่างสูงต่อสงฆ์และประโยชน์สุข

---

* การอ้างที่มาในเล่มนี้ใช้ระบบ *เล่ม / ข้อ / หน้า* เช่น ไตร. *๑๒/๓๔๘/๓๖๕* = พระไตรปิฎก *เล่ม* ๑๒ ข้อ ๓๔๘ *หน้า* ๓๖๕

ของสงฆ์ เจตนารมณ์นี้ พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายได้ประพฤติปฏิบัติ นำเป็นแบบอย่างไว้แล้ว

ความเคารพสงฆ์ มีความหมายเนื่องอยู่ด้วยกันกับความเคารพในธรรม และความเคารพในวินัย หรือความเคารพธรรมวินัย เพราะการรับผิดชอบต่อสงฆ์และปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแห่งสงฆ์ ก็คือการปฏิบัติที่ชอบด้วยธรรม และเป็นไปตามวินัย

การมีความรับผิดชอบต่อสงฆ์และประโยชน์สุขของสงฆ์ มีความหมายเนื่องอยู่ด้วยกันกับการปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของพหูชน เพราะสงฆ์หมายถึงส่วนรวมและสงฆ์ได้มีขึ้นก็เพื่อประโยชน์สุขของพหูชน พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้นำในการปฏิบัติเช่นนี้ ดังพุทธพจน์ว่า

“ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมนั่นเอง สักการะเคารพ นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นตราชู เป็นธรรมาธิปไตย จัดการรักษาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม แก่ภิกษุ...ภิกษุณี...อุบาสก...อุบาสิกาทั้งหลาย โดยนัยว่า กายกรรม...วจีกรรม...มโนกรรม...อาชีวะ...คามนิคม... อย่างนี้ควรเสพ อย่างนี้ไม่ควรเสพ” (อัง.ปัญจก.๒๒/๑๓๓/๑๖๘)

“เราสักการะ เคารพ อาศัยธรรมที่เราได้ตรัสรู้นั้นเองเป็นอยู่ และเมื่อใดสงฆ์ประกอบด้วยความเติบใหญ่ เมื่อนั้นเราย่อมมีความเคารพแม้ในสงฆ์” (อัง.จตุกก.๒๑/๒๑/๒๗)

ด้วยเหตุนี้ เมื่อมีภิกษุจำนวนมากขึ้น เจริญด้วยความรู้ประสบการณ์ คณะสงฆ์แพร่หลายขยายกว้างขวางออกไป พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงบัญญัติสังฆกรรมประเภทต่าง ๆ ขึ้น และทรงมอบอำนาจให้ที่ประชุมสงฆ์เป็นใหญ่ในสังฆกรรมเหล่านั้น เริ่มแต่ทรงหยุดเลิกให้อุปสมบทโดยพระองค์เอง และโดยพระสาวกรายบุคคล เปลี่ยนเป็นการให้อุปสมบทโดยสงฆ์ เป็นต้น...

และเมื่อจะเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน ก็ได้ตรัสว่า ***“ดูก่อนอานนท์ ธรรมวินัยที่เราได้แสดงแล้วบัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย นั้นคือศาสดาของพวกเธอ เมื่อเราล่วงลับไป” (ที.ม. ๑/๑๔๑/๑๗๘)***

ภายหลังพุทธปรินิพพานแล้ว คราวหนึ่ง วัสสการพราหมณ์ได้ถามพระอานนท์ว่า

“ท่านพระอานนท์ผู้เจริญ มีภิกษุสักรูปหนึ่งไหม ที่ท่านพระโคตมะได้ทรงแต่งตั้งไว้ว่า : เมื่อเราล่วงลับไป ภิกษุนี้จักเป็นที่พึ่งที่พำนักของเธอทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้ที่พวกท่านคอยแล่นเข้าหาอยู่ในบัดนี้ ?”

พระอานนท์ตอบว่า ไม่มี และแม้แต่ภิกษุที่สงฆ์เลือกตั้ง ที่ภิกษุเถระจำนวนมากแต่งตั้งเตรียมไว้ล่วงหน้าก่อนพุทธปรินิพพาน ก็ไม่มี แต่กระนั้น *“ดูก่อนพราหมณ์ พวกเรามิใช่จะไร้ที่พึ่งพำนัก พวกเรามีที่พึ่งพำนัก คือมีธรรมเป็นที่พึ่งพำนัก”*

ท่านอธิบายการมีธรรมเป็นที่พึ่งพำนักว่า *“ดูก่อนพราหมณ์ สิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงรู้ผู้ทรงเห็นพระองค์นั้นทรงบัญญัติไว้ ปาติโมกข์ที่ทรงแสดงไว้ มีอยู่ ซึ่งเมื่อถึงวันอุโบสถ พวกข้าพเจ้ามีจำนวนเท่าใดอาศัยเขตคามหนึ่งอยู่ ทั้งหมดทุกรูปนั้นก็จะมาประชุม ณ ที่เดียวกัน ครั้นแล้วจะเชิญภิกษุรูปที่ทรงจำปาติโมกข์ได้คล่องให้สวดแสดง ถ้าขณะเมื่อสวดแสดงอยู่ ปรากฏภิกษุมีอาบัติคือมีโทษที่ล่วงละเมิด อาตมภาพทั้งหลายจะปรับโทษให้เธอปฏิบัติตามธรรมตามคำอนุศาสน์ การที่เป็นดังนี้จะชื่อว่าพวกภิกษุผู้เจริญทั้งหลายทำการปรับโทษ ก็หามิได้ ธรรม (ต่างหาก) ปรับโทษ”*

และภิกษุที่เป็นหลัก ก็มีอยู่ตามคำอธิบายของท่านว่า

“ดูก่อนพราหมณ์ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑๐ ประการ ที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงรู้ ผู้ทรงเห็น พระองค์นั้นได้ตรัสไว้มีอยู่ ซึ่งในบรรดาอาตมภาพทั้งหลาย หากผู้ใดมีธรรมเหล่านั้น พวกอาตมภาพก็จะสักการะ เคารพ นับถือ บูชา อิงอาศัยท่านผู้นั้นเป็นอยู่”*

ภิกษุผู้ได้รับมอบหมายให้วินิจฉัยอธิกรณ์ (ตัดสินคดี) ต้องถือหลักปฏิบัติว่า พึงเป็นผู้เคารพสงฆ์มิใช่เคารพบุคคล พึงเคารพสัทธรรม (ความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรม) มิใช่เคารพอามิส (วินย.๘ / ๑๐๘๓ /๔๐๔)

* ม.อุ. ๑๔/๑๐๘ /๙๑ ปสาทนียธรรม ๑๐ นั้นคือ ๑.มีศีล, ๒.เป็นพหูสูต, ๓.สันโดษ, ๔.ได้ฌาน๔, ข้อ๕-๑๐.มีอภิญญา๖

พระอรหันตสาวกผู้ใหญ่ก็ต้องประพฤตินำเป็นตัวอย่างในการเอาใจใส่กิจของสงฆ์ เช่นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงเตือนให้พระมหากัปปินะไปร่วมประชุมอุโบสถสังฆกรรม ตรวจสอบทบทวนการประพฤติปฏิบัติตามพระวินัย แม้ว่าท่านเป็นพระอรหันต์ผู้บริสุทธิ์อยู่แล้ว (วินย.๔/๑๕๓/๒๐๘) และพระมหากัสสปอยู่ห่างที่ประชุมสงฆ์ทำอุโบสถประมาณ ๔ กิโลเมตร เมื่อถึงวันอุโบสถ แม้จะเดินทางลำบากต้องลุยข้ามแม่น้ำสายหนึ่งระหว่างทาง ท่านก็เดินเท้าไปเข้าร่วมประชุม (วินย.๔/๑๖๒/๒๑๔)...

ศีลระดับวินัยที่ได้บัญญัติวางไว้แล้วอย่างครบถ้วนสำหรับเป็นแบบแผนแห่งความเป็นอยู่ หรือเป็นระบบชีวิตด้านนอกทั้งหมดของชุมชนหมู่หนึ่ง ๆ ในทางพระพุทธศาสนา มีแบบอย่างที่เด่นชัดคือ วินัยของสงฆ์ ผู้ที่ได้ศึกษาและสังเกตจะเห็นว่า **วินัยบัญญัติของสงฆ์มิใช่ศีลในความหมายแคบ ๆ อย่างที่มักเข้าใจกันง่าย ๆ แต่ครอบคลุมเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป** ที่เรียกว่าชีวิตด้านนอกของภิกษุสงฆ์ทุกแง่เริ่มตั้งแต่กำหนดคุณสมบัติ สิทธิหน้าที่และวิธีการรับสมาชิกใหม่เข้าสู่ชุมชนคือสงฆ์ การดูแลฝึกอบรมสมาชิกใหม่ การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทำกิจการของสงฆ์ พร้อมด้วยคุณสมบัติและหน้าที่ที่กำหนดให้ ระเบียบเกี่ยวกับการแสวงหา จัดทำ เก็บรักษา แบ่งสรรปัจจัย ๔ เช่น ประเภทต่าง ๆ ของอาหาร ระเบียบการรับและจัดแบ่งส่วนอาหาร การทำจีวรและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับจีวร ประเภทของยา การปฏิบัติต่อภิกษุอาพาธ ข้อปฏิบัติของคนไข้และผู้รักษาพยาบาลไข้ การจัดสรรที่อยู่อาศัย ข้อปฏิบัติของผู้อาศัย ระเบียบการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การดำเนินงานและรับผิดชอบในการก่อสร้าง การจัดผังที่อยู่อาศัยของชุมชนสงฆ์คือวัด ว่าพึงมีอาคารหรือสิ่งก่อสร้างอย่างใดๆ บ้าง ระเบียบวิธีดำเนินการประชุม การโจทหรือฟ้องคดี ข้อปฏิบัติของโจทก์ จำเลยและผู้วินิจฉัยคดี วิธีดำเนินคดีและตัดสินคดี การลงโทษแบบต่าง ๆ ฯลฯ...

ด้วยเหตุนี้ ในทางพระพุทธศาสนา วินัยจึงเป็นพื้นฐานที่รองรับไว้ซึ่งระบบชีวิตทั้งหมดที่เป็นแบบของพระพุทธศาสนา และเป็นที่อำนวยโอกาสให้การปฏิบัติตามหลักการของพระพุทธศาสนาดำเนินไปได้ด้วยดี วินัย

ของภิกษุสงฆ์ก็เป็นเครื่องช่วยให้สงฆ์ เป็นแหล่งที่บุคคลผู้เป็นสมาชิกคือภิกษุสามารถเจริญงอกงาม ได้รับประโยชน์ที่พึงได้จากพระพุทธศาสนา เมื่อวินัยยังคงอยู่ สงฆ์ก็ยังอยู่ เมื่อสงฆ์ยังอยู่ ประโยชน์ที่บุคคลพึงได้จากระบบชีวิตแบบพุทธก็จะยังคงอยู่...

ความหมายของวินัยจะชัดแจ้งสมบูรณ์ ต่อเมื่อสัมพันธ์เชื่อมต่อกับความหมายของธรรม ธรรมเป็นส่วนเนื้อหาและหลักการของความประพฤติและความเป็นอยู่แบบพุทธ วินัยเป็นภาคปฏิบัติที่นำเอาเนื้อหาและหลักการนั้นไปจัดสรรให้ความประพฤติและความเป็นอยู่แบบพุทธนั้นเกิดมีเป็นรูปร่างจริงจังขึ้น และสามารถแผ่ขยายกว้างขวางออกไปในสังคมมนุษย์ พูดอีกอย่างหนึ่งว่า วินัยคือเครื่องมือของธรรมสำหรับจัดสรรสังคมหรือชุมชนให้เป็นไปตามหลักการและความมุ่งหมายของธรรม หรือเป็นเครื่องมือสำหรับจัดระบบชีวิตแบบพุทธให้เกิดมีเป็นจริงขึ้น ธรรมมุ่งเนื้อหาเน้นที่บุคคล วินัยมุ่งเน้นที่ระบบ...

ด้วยเหตุนี้ หากจะฟื้นฟูการปฏิบัติวินัย การเน้นแต่เพียงความเคร่งครัดด้านรูปแบบอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ ภารกิจสำคัญที่ยังไม่ได้ทำสืบต่อจากเดิม หรือได้หดหายไปแล้วยิ่งกว่าเดิม ซึ่งควรฟื้นฟูก็คือ การรักษาเจตนารมณ์ทางสังคมของศีลในวินัยสงฆ์ให้คงอยู่ ไม่เลือนลางหดหายไป เหลืออยู่แต่ในรูปของพิธีกรรมแห้ง ๆ และอีกอย่างหนึ่ง การขยายเจตนารมณ์ทางสังคมของศีลนั้นให้กว้างออกไปสู่การปฏิบัติในสังคมคฤหัสถ์รอบนอกด้วย โดยจัดสรรวินัยที่เป็นระบบชีวิตและระเบียบสังคมแบบพุทธของชาวบ้าน ให้เกิดมีขึ้นอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของกาลสมัย.

คัดมาจากหนังสือ.. "พุทธธรรม" หน้า ๔๓๔ - ๔๕๑
ที่เขียนโดย พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

เนื้อแท้อันตรธาน

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว : กลองศึกของกษัตริย์พวกทสารหะ เรียกว่า อานกะ มีอยู่. เมื่อกลองศึกนี้มีแผลแตก หรือลิ, พวกกษัตริย์ทสารหะได้หาเนื้อไม้ อื่นมาทำเป็นลิ่ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้น นานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ***ซึ่งเนื้อไม้ของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่****เท่านั้น;*

ภิกษุทั้งหลาย ฉันใดก็ฉันนั้น : ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย, ***สุตตันตะ*** *(คำสอนส่วนที่ลึกซึ้ง)* ***เหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา,*** *เมื่อมีผู้นำ สุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่; เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน. ส่วน* ***สุตันตะเหล่าใด ที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก,*** *เมื่อมีผู้นำสูตรที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เหล่านั้น มากล่าวอยู่ ; เธอจักฟังด้วยดี จักเงี่ยหูฟัง จักตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญไปว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.*

ภิกษุทั้งหลาย ความอันตรธานของสุตตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๖ / ๓๑๑ /๖๗๒)

คำชี้แจงก่อนอ่าน

ประมวลพุทธบัญญัติอริยวินัยจากพระไตรปิฎกนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวิธีดำเนินกิจการต่าง ๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ ที่เรียกว่า **พระวินัย ซึ่งเป็นพุทธบัญญัติ** แบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือ

อาทิพรหมจริยกาสิกขา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายบทบัญญัติ หรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณา เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายและวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้าง พระสงฆ์สวดทุกกึ่งเดือนเรียกว่า **พระปาติโมกข์**

และส่วน **อภิสมาจาริกาสิกขา** หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมรรยาท และความเป็นอยู่ที่ดีงามสำหรับชักนำความประพฤติ ความเป็นอยู่ของสงฆ์ให้ดีงาม มีคุณค่า น่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นไป

พระวินัยนั้น พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงบัญญัติล่วงหน้า ต่อเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามประพฤติเช่นนั้นอีก ดังจะเห็นได้ว่าในตอนต้นพุทธกาล คือตั้งแต่พรรษาที่ ๑ ถึงพรรษาที่ ๑๑ พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แน่นอน เพราะภิกษุสงฆ์ล้วนมีวัตรปฏิบัติดีงามตามแบบอย่าง ที่พระพุทธเจ้าทรงประพฤติปฏิบัติมา

ต่อมา หลังจากออกพรรษาที่ ๑๒ นี้แล้วพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ ห้ามภิกษุเสพเมถุน โดยปรารภเหตุการณ์มัวหมองในคณะสงฆ์ อันเนื่องมาจากการที่พระสุทินเสพเมถุนกับอดีตภรรยาที่ป่ามหาวันกรุงเวสาลี การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติครั้งนี้นับเป็นครั้งแรก และทรงบัญญัติเรื่อยมาทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์ไม่ดีงามขึ้นในคณะสงฆ์

ในการบัญญัติสิกขาบทแต่ละครั้งมีขั้นตอน ดังนี้คือ เมื่อเกิดเรื่องมัวหมองขึ้นภายในคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าตรัสสั่งให้ประชุมสงฆ์ ตรัสถามภิกษุผู้ก่อเหตุให้ทูลรับแล้ว ทรงชี้โทษแห่งการประพฤติเช่นนั้น และตรัสอานิสงส์แห่งความ

สำรวมระวัง แล้วจึงทรงตั้งพระบัญญัติห้ามมิให้ภิกษุทำอย่างนั้นอีกต่อไป **ทรงกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนหรือล่วงละเมิด เรียกว่า ปรับอาบัติ**

คำว่า อาบัติ แปลว่า การต้อง (ความผิด) **การล่วงละเมิด** คำนี้เป็นชื่อเรียกกิริยาที่ล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น ๆ และเป็นชื่อเรียกโทษหรือความผิดที่เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบท เช่น ภิกษุกล่าวอวดอุตตริมนุสธรรมที่ไม่มีในตน ต้องอาบัติปาราชิก เป็นต้น

อาบัติมี ๗ กองคือ

๑. **ปาราชิก** (แปลว่า ผู้พ่ายแพ้)

๒. **สังฆาทิเสส** (แปลว่า อาบัติอันจำปรารถนาสงฆ์ ในกรรมเบื้องต้นและกรรมที่เหลือ)

๓. **ถุลลัจจัย** (แปลว่า ความล่วงละเมิดที่หยาบ)

๔. **ปาจิตตีย์** (แปลว่า การละเมิดที่ยังกุศลให้ตก)

๕. **ปาฏิเทสนียะ** (แปลว่า จะพึงแสดงคืน)

๖. **ทุกกฏ** (แปลว่า ทำไม่ดี)

๗. **ทุพภาสิต** (แปลว่า พูดไม่ดี)

อาบัติปาราชิกมีโทษหนัก ทำให้ผู้ล่วงละเมิดขาดจากความเป็นภิกษุ

อาบัติสังฆาทิเสสมีโทษหนักน้อยลงมา ผู้ล่วงละเมิดต้องอยู่กรรมคือประพฤติวัตรตามที่ทรงบัญญัติ จึงจะพ้นจากอาบัตินี้

ส่วนอาบัติ ๕ กองที่เหลือมีโทษเบา ผู้ล่วงละเมิดต้องประกาศสารภาพผิดต่อหน้าภิกษุด้วยกัน ดังที่เรียกว่า**ปลงอาบัติ** (มีรายละเอียดวิธีในภาคผนวก หน้า ๔๑๘ - ๔๑๙) จึงจะพ้นอาบัติเหล่านี้

บทบัญญัติในพระวินัยแต่ละข้อหรือมาตรา เรียกว่า สิกขาบท แปลว่า ข้อที่ต้องศึกษา...

<u>พระวินัยปิฎก ในพระไตรปิฎกมีการแบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ ๘ เล่มดังนี้</u>

<u>๑. คัมภีร์ภิกขุวิภังค์</u> หรือ **มหาวิภังค์** ว่าด้วยบทบัญญัติสำหรับภิกษุ ๒๒๗ สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ เป็นประธานแม่บท สงฆ์ยกขึ้นทบทวนทุกกึ่งเดือนแบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๑ พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ว่าด้วยปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนิยต ๒

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เล่ม ๒ ว่าด้วยนิสสัคคิยปาจิตตีย์ (ปาจิตตีย์ที่ต้องสละของก่อนจึงปลงอาบัติได้) ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ เสขิยะ ๗๕ อธิกรณสมถะ (วิธีระงับเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์ต้องจัดต้องทำ) ๗

<u>๒. คัมภีร์ภิกขุนีวิภังค์</u> พระวินัยปิฎก เล่ม ๓ ว่าด้วยบทบัญญัติสำหรับภิกษุณี ๓๑๑ สิกขาบท ที่มาในภิกขุณีปาติโมกข์ส่วนที่ไม่ซ้ำกับของภิกษุ (มิได้นำมาประมวลไว้ในหนังสือนี้)

สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์นั้นปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดไว้ครบทุกอาบัติ คือระบุอาบัติโดยตรง ๔ กอง ได้แก่อาบัติ ปาราชิก, สังฆาทิเสส, ปาจิตตีย์ (ทั้งนิสสัคคิยปาจิตตีย์ ที่ต้องสละของเสียก่อนจึงปลงอาบัติ และ สุทธิก-ปาจิตตีย์) และปาฏิเทสนียะ มีอาบัติที่ไม่ได้ระบุไว้โดยตรงอีก ๓ กอง ซึ่งเป็นความผิดของสิกขาบทในพระปาติโมกข์บางข้อ ที่ทรงปรับโทษแบบลดระดับในกรณีที่มีการกระทำผิด ในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากสิกขาบทที่บัญญัติไว้เพียงเล็กน้อย ได้แก่ อาบัติถุลลัจจัย, อาบัติทุกกฏ, อาบัติทุพภาสิต

สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์เหล่านี้ ยกเว้นอนิยตและเสขิยะจัดเป็นอาทิพรหมจริยกาสิกขา ส่วนอนิยต เสขิยะ และสิกขาบทจำนวนมากที่มานอกพระปาติโมกข์ล้วนเป็น **อภิสมาจาริกาสิกขา** มีทั้งที่ทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามและข้ออนุญาต ในกรณีที่เป็นข้อห้าม ถ้าภิกษุล่วงละเมิดไม่ปฏิบัติตามทรงปรับอาบัติทุกกฏ ปรับตามควร เช่น ปาจิตตีย์ หรือปรับสูงขึ้นไปถึงถุลลัจจัย

<u>๓. คัมภีร์มหาวรรค</u> แปลว่า วรรคใหญ่ คือว่าด้วยเรื่องที่เกี่ยวกับสงฆ์ที่เป็นเรื่องสำคัญ ๆ และต้องทำเสมอ แบ่งเป็น ๒ ภาค รวม ๑๐ ขันธ์

มหาวรรค ภาค ๑ พระวินัยปิฎก เล่ม ๔ มี ๔ ขันธ์ คือ มหาขันธ์ : หมวดว่าด้วยเรื่องสำคัญ เหตุการณ์ตั้งแต่ตรัสรู้, อุโบสถขันธ์ : หมวดว่าด้วยอุโบสถ, วัสสูปนายิกาขันธ์ : ว่าด้วยการเข้าพรรษา, ปวารณาขันธ์ : ว่าด้วยการให้ภิกษุอื่นตักเตือนได้.

มหาวรรค ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เล่ม ๕ มี ๖ ขันธ์ คือ จัมมขันธ์ : ว่าด้วยหนัง เรื่องรองเท้า ยานพาหนะ, เภสัชชขันธ์ : ว่าด้วยเรื่องเภสัช ปานะ การเก็บอาหาร, กฐินขันธ์ : ว่าด้วยเรื่องกฐิน, จีวรขันธ์ : ว่าด้วยเรื่องจีวรการใช้ผ้า, จัมเปยยขันธ์ : ว่าด้วยเหตุการณ์ในกรุงจัมปา ว่าด้วยการลงโทษของสงฆ์ต่าง ๆ, โกสัมพิขันธ์ : ว่าด้วยเรื่องเหตุการณ์ในกรุงโกสัมพี ส่วนใหญ่กล่าวถึงเรื่องสงฆ์แตกสามัคคีกัน แล้วทรงแสดงวิธีปรองดองของสงฆ์ในทางวินัย

๔. คัมภีร์จุลวรรค แปลว่า วรรคเล็ก หมายถึงวรรคที่ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ด นอกจากบทบัญญัติที่มาในพระปาติโมกข์ แบ่งเป็น ๒ ภาค รวม ๑๒ ขันธ์

จุลวรรค ภาค ๑ พระวินัยปิฎก เล่ม ๖ เนื้อหาเกือบทั้งหมดไม่ได้ว่าด้วยบทบัญญัติที่เป็นข้อห้าม แต่ว่าด้วยระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ทางกระบวนการสงฆ์ ที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสงฆ์ มี ๔ ขันธ์ คือ กัมมขันธ์ :ว่าด้วยระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการลงโทษ เพื่อแก้ไขทิฏฐิพฤติกรรมของภิกษุอันเกิดในสงฆ์ ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิปทา, ปาริวาสิกขันธ์ : ว่าด้วยระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับปริวาสกรรม, สมุจจยขันธ์ :ประมวลวิธีเพื่อออกจากอาบัติสังฆาทิเสส, สมถขันธ์ : ขยายความวิธีระงับอธิกรณ์

เรื่องไม่ดีงามซึ่งเกิดขึ้นในสงฆ์ ถ้าเป็นการละเมิดบทบัญญัติ ภิกษุผู้ละเมิดย่อมต้องอาบัติตามสมควรแก่กรณีแน่นอน โดยไม่ต้องมีใครมากล่าวโทษ แต่ในบางกรณีหลังจากที่ปรับโทษแล้ว ยังต้องมีกระบวนการที่คณะสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การอยู่ปริวาสกรรม - การประพฤติมานัต เพื่อออกจากอาบัติสังฆาทิเสส (ดูแผนผังที่ ๒ หน้า ๔๘๑), หรือกรณีที่อาจจะมีเหตุก่อผลกระทบต่อมหาชนเป็นอันมาก จึงต้องมีวิธีการลงโทษเพื่อแก้ไขทิฏฐิพฤติกรรมของภิกษุที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิปทา (ดูแผนผังที่ ๓ หน้า ๔๘๓), หรือกรณีมีอธิกรณ์เกิดขึ้น จึงมีวิธีระงับอธิกรณ์ (อธิกรณสมถะ, ดูตารางหน้า ๔๗๙) เหล่านี้ล้วนเป็น

มาตราการที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสงฆ์ ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาของสงฆ์อย่างเด็ดขาด และเพื่อประคับประคองศรัทธาของชาวบ้านผู้ถวายความอุปถัมภ์

จุลวรรค ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เล่ม ๗ นี้ เป็นเรื่องข้อห้าม และข้ออนุญาตเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อร่างกายและอื่น ๆ แบ่งเป็น ๘ ขันธ์ คือ ขุททกวัตถุขันธ์ : ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ด เช่น ข้อปฏิบัติในการอาบน้ำ การดูมหรสพ บาตร เครื่องใช้โลหะ, เสนาสนขันธ์ : ว่าด้วยเรื่องที่อยู่ เครื่องใช้ ตลอดจนการก่อสร้าง, สังฆเภทขันธ์ : ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน. วัตตขันธ์ : ว่าด้วยวัตรข้อปฏิบัติ ๑๔ เรื่อง เช่นการปฏิบัติต่ออาคันตุกะ อุปัชฌาย์ ศิษย์ เป็นต้น, ปาฏิโมกขัฏฐปนขันธ์ : การงดสวดปาติโมกข์ พร้อมเงื่อนไข, ภิกขุนีขันธ์ : กล่าวถึงความเป็นมา ข้อปฏิบัติ ข้อห้าม ข้ออนุญาตต่าง ๆ เกี่ยวกับนางภิกษุณี, ปัญจสติกขันธ์ : ว่าด้วยเหตุการณ์หลังพุทธปรินิพพานถึงทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ของพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป, สัตตสติกขันธ์ : ว่าด้วยมูลเหตุ และการดำเนินการในการทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ของพระอรหันต์ ๗๐๐ รูป.

<u>๕. คัมภีร์ปริวาร</u> พระวินัยปิฎก เล่ม ๘ นี้เป็นคัมภีร์ประกอบหรือคู่มือ บรรจุคำถามตอบสำหรับซ้อมความรู้พระวินัยตั้งแต่ เล่ม ๑ - ๗ เป็นการประมวลเนื้อหาที่สำคัญต่าง ๆ มากล่าวไว้ มาจัดเป็นหัวข้อ

อนึ่ง การรวบรวมประมวลพระพุทธบัญญัติอริยวินัย จากพระไตรปิฎกเล่มนี้ เป็นการสรุปย่อรวบรวมให้กระทัดรัดเข้าใจง่าย รักษาใจความหรือยกพุทธพจน์โดยตรงในบางตอน เพื่อให้เหมาะสมกับผู้สนใจใคร่ศึกษาสามารถศึกษานำไปปฏิบัติฝึกหัดขัดเกลาตนเอง และเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นกระทั่งสังคมดังกล่าวไว้แล้ว **โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสนใจ ที่จะศึกษาจากพระพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกโดยตรง** นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดในการจัดทำหลายประการ เช่น พยายามจะให้มีขนาดของหนังสือไม่หนาจนเกินไป เป็นต้น

จึงได้จัดหมวดหมู่ โดยอ้างอิงการจัดหมวดหมู่ตามพระไตรปิฎกดังแสดงในแผนผังสารบาญ และมีรายละเอียดการจัดรวบรวมพิเศษอื่น ๆ ที่ควรทราบดังนี้ :-

รายละเอียดการจัดเรียงพิเศษอื่นๆ ที่ควรทราบของหนังสือเล่มนี้

๑.รวบรวมอริยวินัยเฉพาะส่วนภิกษุสงฆ์ทั้งหมด แต่มิได้เรียบเรียงในส่วนสิกขาบทภิกษุณีสงฆ์ ที่มาในพระวินัยปิฎก เล่ม ๓ (เพื่อให้มีขนาดไม่หนามากจนเกินไป)

๒.ในส่วนวินัยที่มาในพระปาติโมกข์ ในทุกสิกขาบท พระไตรปิฎกจะลำดับเนื้อหาของแต่ละสิกขาบทในลักษณะเดียวกันคือ

๑. ต้นบัญญัติ เล่าเรื่องต้นเหตุ ที่ทำให้ทรงบัญญัติสิกขาบท

๒. พระบัญญัติ คือสิกขาบทที่ทรงบัญญัติ และอนุบัญญัติ คือการบัญญัติเพิ่มเติมข้อความให้กับสิกขาบทนั้น เพื่อความรอบคอบรัดกุม

๓. สิกขาบทวิภังค์และบทภาชนีย์ คำว่าสิกขาบทวิภังค์หมายถึงการจำแนกความสิกขาบท คำว่า บทภาชนีย์ แปลว่าการจำแนกแยกแยะความหมายของบท เป็นการนำเอาคำในสิกขาบทวิภังค์มาขยายความเพิ่มเติมอีก

๔. อนาบัติ ว่าด้วยข้อยกเว้นสำหรับผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทโดยไม่ต้องอาบัติ

๕. วินีตวัตถุ ว่าด้วยเรื่องต่างๆ ของภิกษุผู้กระทำการบางอย่างอันอยู่ในขอบข่ายของสิกขาบทนั้นๆ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงไต่สวนเอง แล้วทรงวินิจฉัยชี้ขาดไว้

<u>ส่วนในหนังสือนี้จะจัดเรียงโดย</u>

๑.นำพระบัญญัติที่รวมอนุบัญญัติแล้วไว้เป็นอันดับแรก เพื่อสะดวกแก่ผู้ศึกษาที่จะนำไปปฏิบัติ จะได้ทราบโดยทันทีว่าสิกขาบทนั้น ๆ ทรงบัญญัติไว้อย่างไร โดยยกพระพุทธพจน์โดยตรงมาเน้นข้อความในเครื่องหมายคำพูดไว้

๒.นำวิภังค์หรือบทภาชนีย์ เฉพาะในบางส่วนที่เห็นว่าคำนั้นผู้ศึกษาอาจจะเข้าใจได้ไม่ชัดเจน เพื่อให้ทราบถึงคำอธิบายที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกโดยตรง (ในส่วนนี้สันนิษฐานว่ามีทั้งที่เป็นพระพุทธาธิบายโดยตรงและบางส่วนเป็นการอธิบายที่อยู่ในชั้นพระสังคาหกาจารย์ผู้รวบรวมพระไตรปิฎก)

๓.ตามด้วยอนาบัติ ลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ เพื่อให้ผู้ศึกษาทราบลักษณะยกเว้นไม่ต้องอาบัตินั้นๆ(สันนิษฐานว่ารวบรวมไว้ในชั้นพระสังคาหกาจารย์) ที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกโดยตรงในทุกสิกขาบท ยกเว้นเสขิยะ

๔.ต่อด้วยย่อความเล่าเรื่องต้นบัญญัติ ที่มีมาในพระไตรปิฎก เพื่อให้หนังสือไม่หนาเกินไป แต่ยังคงใจความไว้เพื่อให้ทราบที่มา อันจะทำให้ทราบเหตุผล เจตนารมณ์พระพุทธประสงค์ในการบัญญัติสิกขาบทนั้น ๆ (วินีตวัตถุ และโทษที่ปรับอาบัติลดระดับ มิได้ย่อไว้ พึงศึกษาจากพระไตรปิฎก)

๓.ในส่วนสิกขาบทนอกพระปาติโมกข์ หรืออภิสมาจาริกสิกขา ในคัมภีร์มหาวรรค และจุลวรรค (พระวินัยปิฎกเล่ม ๔, ๕, ๖, ๗) นั้น คงเป็นการย่อใจความเรียงตามการจัดในพระไตรปิฎก แต่จะเน้นข้อความหรือยกพระพุทธพจน์ไว้ในส่วนที่น่าสนใจเป็นพิเศษ

(**หมายเหตุ** ในพระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ อํ. ติก. ๒๐ / ๒๙๗ / ๕๒๔ มีพระพุทธดำรัสตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย สิกขาบทร้อยห้าสิบสิกขาบทนี้ย่อมมาสู่อุเทส (การยกขึ้นแสดงในท่ามกลางสงฆ์) ทุกกึ่งเดือนตามลำดับ อันกุลบุตร ผู้ปรารถนาประโยชน์พากันศึกษาอยู่ในสิกขาบทเหล่านั้นฯ" จากพระสูตรนี้แสดงให้ทราบว่า ในครั้งพุทธกาลสิกขาบท ที่มาในพระปาติโมกข์ หรือที่เรียกว่าอาทิพรหมจริยกาสิกขาบท มี ๑๕๐ ข้อ คือไม่รวมอนิยต ๒ และเสขิยวัตร ๗๕ มิใช่มี ๒๒๗ ตามที่เข้าใจกันในบัดนี้ ดังนั้น อนิยต และเสขิยวัตร ควรจะจัดอยู่ในภาคอภิสมาจาริกสิกขาบท แต่เนื่องจากพระไตรปิฎกปัจจุบันได้จัดอนิยตและเสขิยวัตรไว้ในคัมภีร์ ภิกขุวิภังค์ภาค ๑ และภาค ๒ ตามลำดับ การจัดของหนังสือเล่มนี้อนุวัตรตามพระไตรปิฎก จึงได้จัดไว้ตามนั้น).

๔.ได้รวบรวมพระวินัยที่มาในพระไตรปิฎกเล่มอื่น และบางส่วนในคัมภีร์ปริวาร (พระวินัยปิฎก เล่ม ๘) ที่น่าสนใจมารวมไว้เป็นหมวดหนึ่ง โดยระบุที่มาจากพระไตรปิฎกไว้แล้ว ส่วนตอนอื่นๆข้างต้นนั้น เนื่องจากมีการจัดเรียงตามพระไตรปิฎก เพื่อสะดวกในการค้นหาอยู่แล้วจึงมิได้ระบุที่มาไว้.

๕.ได้รวบรวมคำบาลีที่ใช้บ่อย เช่น คำพินทุอธิษฐาน คำเสียสละ ปลงอาบัติ มอบฉันทะ อุโบสถ กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์ และกรรมวาจาสังฆกรรมต่าง ๆ ที่ใช้บ่อย ไว้ในภาคผนวกเพื่อสะดวกในการใช้ด้วย.

แผนผังการจัดสารบาญ โดยอ้างอิงตามการจัด

พระพุทธ
คำสั่งสอนของ
ปาพจน์

พระธรรม
ข้อแนะนำสั่งสอนหรือหลักความประพฤติ
ที่ทรงบัญญัติไปตามสัจจธรรม
เพื่อความสิ้นไปแห่งความทุกข์

อาทิพรหมจาริยกาสิกขา
บทศึกษาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์
เป็นประธานแม่บทเรียกว่า **พระปาติโมกข์**

ภิกขุวิภังค์

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๑
(พระวินัยปิฎก เล่ม ๑)
๑. เวรัชกัณฑ์ : เหตุให้พรหมจรรย์ตั้งมั่น
๒. ปาราชิกกัณฑ์ ๔ สิกขาบท
๓. สัฆาทิเสสกัณฑ์ ๑๓ สิกขาบท
๔. อนิยตกัณฑ์ ๒ สิกขาบท

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๒
(พระวินัยปิฎก เล่ม ๒)
๑. นิสสัคคิยกัณฑ์ ๓๐ สิกขาบท
๒. ปาจิตตียกัณฑ์ ๙๒ สิกขาบท
๓. ปฏิเทสนียกัณฑ์ ๔ สิกขาบท
๔. เสขิยกัณฑ์ ๗๕ สิกขาบท
๕. อธิกรณสมถะ ๗ สิกขาบท

มหาวรรค

มหาวรรค ภาค ๑
(พระวินัยปิฎก เล่ม ๔)
๑. มหาขันธ์ : เหตุการณ์ตั้งแต่ตรัสรู้
๒. อุโบสถ์ : อุโบสถ์, การแสดงปาติโมกข์
๓. วัสสูปนายิกาฯ : ว่าด้วยการเข้าพรรษา
๔. ปวารณาฯ : การให้ภิกษุอื่นตักเตือนได้

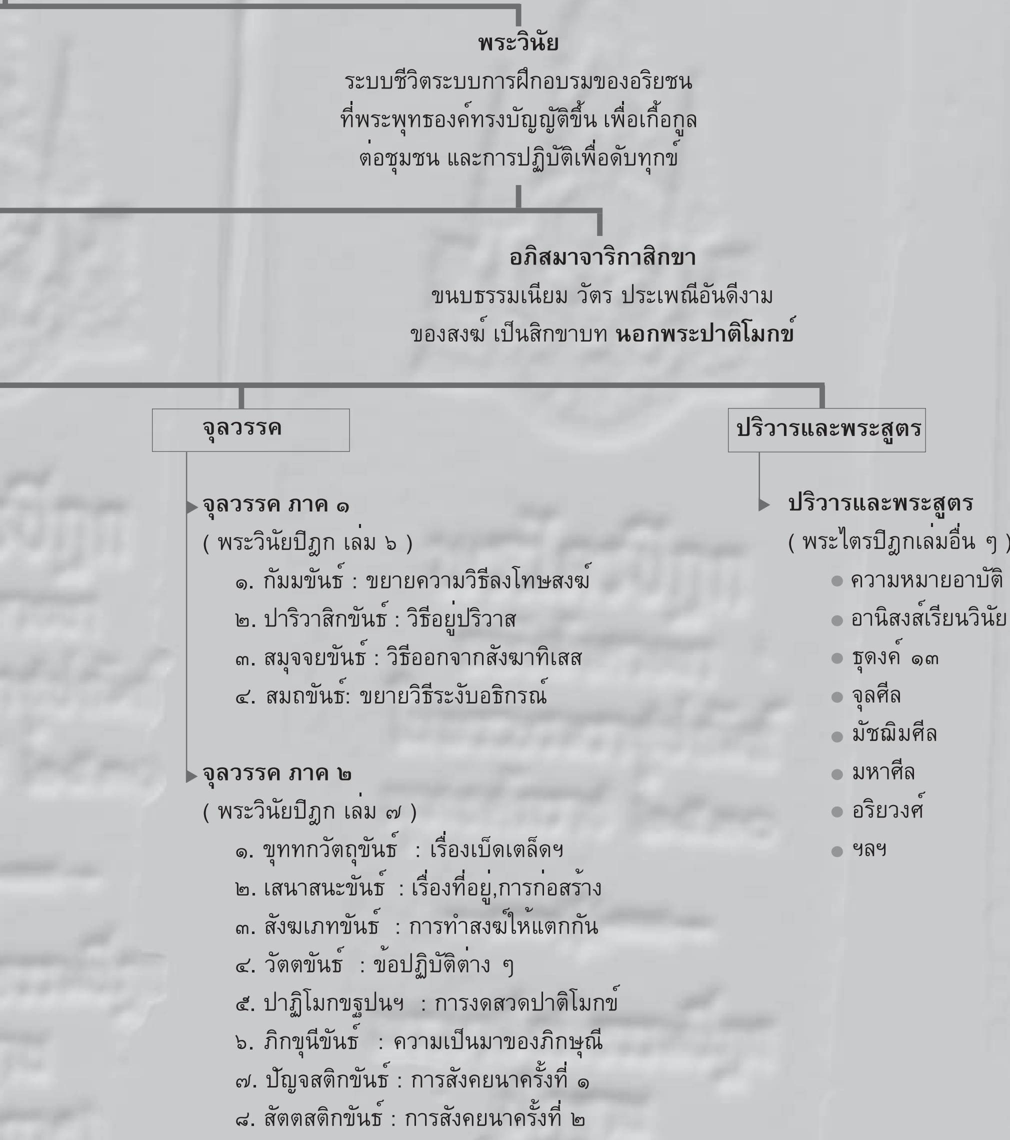
มหาวรรค ภาค ๒
(พระวินัยปิฎก เล่ม ๕)
๑. จัมมขันธ์ : ว่าด้วยหนัง,รองเท้า,ยาน
๒. เภสัชชฯ : ยา,ปานะ,การเก็บอาหาร
๓. กฐินขันธ์ : ว่าด้วยกฐิน
๔. จีวรขันธ์ : ว่าด้วยจีวร,การใช้ผ้า
๕. จัมเปยยขันธ์ : การลงโทษของสงฆ์
๖. โกสัมพิขันธ์ : สงฆ์แตกและวิธีปรองดอง

หมายเหตุ

- ภิกขุนีวิภังค์ พระวินัยปิฎก เล่ม ๓, และบางส่วนของ ปริวาร พระวินัยปิฎก เล่ม ๘ มิได้รวบรวมไว้ในหนังสือนี้ ผู้สนใจพึงศึกษาจากพระไตรปิฎก

- คำพินทุ อธิษฐาน คำสละของนิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปลงอาบัติ กรรมวาจาสังฆกรรมต่าง ๆ ฯลฯ ที่ใช้บ่อย และภิกขุปาฏิโมกข์ รวบรวมไว้อยู่ในภาคผนวก

หมวดหมู่ของพระไตรปิฎก ของหนังสือเล่มนี้ :-

- แผนผังสรุปวิธีทางการสงฆ์เพื่อจัดการเมื่อมีอธิกรณ์ ๔ เกิดขึ้น ฯ
การจัดกลุ่มสิกขาบทตามเรื่องที่เกี่ยวเนื่องกัน และดัชนีช่วยค้นหา
รวบรวมไว้อยู่ใน ภาคพิเศษ

อริยวินัย

พุทธธรรม นำหมู่สัตว์
ทรงประกาศ นานผ่านมา
วันวาร ผ่านทิวา
พิสูจน์ค่า เอกอุดม
ยังชน พ้นสังสาร
กิเลสมาร นานสั่งสม
ดุจหอก อันแหลมคม
เข้ารุกโรม จนได้ชัย
แม้องค์ ศาสดา
ลับล่วงลา ผ่านสมัย
พระธรรม แลวินัย
ประทานให้ เป็นตัวแทน
พระศาสน์ จักดำรงค์
หมู่พระสงฆ์ จงหวงแหน
ธรรม-วินัย มาตรเหมือนแม้น
แทนองค์พระ ชนะมาร ฯ

สารบัญ

ผู้ชี้ขุมทรัพย์

"อานนท์! พวกช่างหม้อย่อมไม่พยายามทำกะหม้อที่ยังเปียก ยังดิบอยู่อย่างทะนุถนอม ฉันใด เราย่อมไม่พยายามทำกะพวกเธออย่างทะนุถนอมฉันนั้น

อานนท์! เราจักขนาบแล้วขนาบอีกไม่มีหยุด

อานนท์! เราจักชี้โทษแล้วชี้โทษอีกไม่มีหยุด ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้."

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๔ / ๒๔๕ / ๓๕๖)

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าวคำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชี้ ขุมทรัพย์ละ, ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น, เมื่อคบหากับบัณฑิต ชนิดนั้นอยู่ ย่อมมี แต่ดีท่าเดียว ไม่มีเลวเลย."

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๕ / ๒๕ / ๑๖)

อาทิพรหมจริยกาสิกขา : บทศึกษาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์

สิกขาบทที่เป็นประธานเป็นแม่บท
หรือสิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์
สงฆ์ยกขึ้นแสดง ทุกกึ่งเดือน

คัมภีร์ภิกขุวิภังค์

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๑ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๑)
ภิกขุวิภังค์ ภาค ๒ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๒)

ผู้ทำศาสนาเสื่อม

ภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้ ที่ทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป สี่อย่างอะไรกันเล่า? สี่อย่างคือ :-

ภิกษุทั้งหลาย ***พวกภิกษุเล่าเรียนสูตรอันถือกันมาผิดด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันผิด****; เมื่อบทและพยัญชนะใช้กันผิดแล้ว แม้ความหมายก็มีนัยอันคลาดเคลื่อน ภิกษุทั้งหลาย* ***นี้มูลกรณีที่หนึ่ง*** *ซึ่งทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.*

ภิกษุทั้งหลายอีกอย่างหนึ่ง, ***ภิกษุเป็นคนว่ายาก****ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้ เป็นคนว่ายาก ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำตักเตือนโดยความเคารพหนักแน่น ภิกษุ ทั้งหลาย* ***นี้มูลกรณีที่สอง*** *ซึ่งทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.*

ภิกษุทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูตร คล่องแคล่วในหลักพระพุทธวจนะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท), ภิกษุเหล่านั้น ***ไม่ได้เอาใจใส่บอกสอนใจความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ****; เมื่อท่านเหล่านั้น ล่วงลับดับไป สูตรทั้งหลายก็เลยขาดผู้เป็นมูลรากไม่มีที่อาศัย สืบไป ภิกษุทั้งหลาย* ***นี้มูลกรณีที่สาม*** *ซึ่งทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.*

ภิกษุทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง, ***พวกภิกษุชั้นเถระ ทำการสะสมบริขาร ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา เป็นผู้นำในทางทราม ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียร*** *เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ผู้บวชในภายหลังได้เห็นพวกพระเถระเหล่านั้น ทำแบบแผนเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาไปเป็นแบบอย่าง จึงทำให้เป็นผู้ทำการสะสมบริขารบ้าง ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา เป็นผู้นำในทางทราม ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง, ตามกันสืบไป ภิกษุทั้งหลาย* ***นี้มูลกรณีที่สี่*** *ซึ่งทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.*

ภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้แล ที่ทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๑ / ๑๙๗ / ๑๖๐)

คัมภีร์ภิกขุวิภังค์

ภาค ๑

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๑)

อาบัติหนัก ที่มาในพระปาติโมกข์

๑. เวรัญชกัณฑ์

เหตุให้พรหมจรรย์ตั้งมั่นหรือไม่ตั้งมั่น

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โคนไม้สะเดาใกล้เมืองเวรัญชา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่. เวรัญชพราหมณ์ได้ทราบกิตติศัพท์ สรรเสริญ จึงเข้าไปเฝ้าแต่มิได้ถวายบังคม หลังจากทักทายปราศรัยแล้ว ก็ได้กล่าวว่า ได้ข่าวเขาพูดว่าพระสมณโคดมไม่ยอมไหว้หรือลุกขึ้นต้อนรับ พราหมณ์ผู้สูงอายุ การที่พระสมณโคดมทำเช่นนั้น ย่อมไม่สมควร พระพุทธเจ้าตรัสรับว่า พระองค์มิได้ไหว้พราหมณ์ผู้สูงอายุจริง เวรัญชพราหมณ์ จึงกล่าววาจารุกราน ด้วยถ้อยคำที่ถือกันในสมัยนั้นว่า เป็นคำดูหมิ่นเหยียดหยาม รวม ๘ ข้อ เช่น คำว่าพระสมณโคดมเป็นคนไม่มีรสชาติ, เป็นคนไม่มีสมบัติ, เป็นคนนำให้ฉิบหาย, เป็นคนเผาผลาญ เป็นต้น.

แต่พระผู้มีพระภาคทรงอธิบายคำเหยียดหยามนั้นไปในทางดี เช่นว่า ใครจะว่าไม่มีรสชาติก็ถูก เพราะท่านไม่ติดในรส คือ รูป เสียง เป็นต้น ใครจะว่าไม่มีสมบัติก็ถูก เพราะท่านไม่ติดสมบัติ คือ รูป เสียง เป็นต้น ใครจะว่า นำให้ฉิบหายก็ถูกเพราะท่านแสดงธรรมทำให้บาป อกุศล ทุกอย่าง ให้ฉิบหาย ใครจะว่าเป็นคนเผาผลาญก็ถูก เพราะท่านเผาผลาญบาป อกุศล อันเป็นที่ตั้งแห่งความเดือนร้อนทั้งหมด.

เมื่อตรัสตอบ แก้คำดูหมิ่นเหยียดหยามของพราหมณ์ตกทุกข้อโดย ไม่ต้องใช้วิธีด่าตอบ หากใช้วิธีอธิบายให้เป็นธรรมะสอนใจได้ ดังนั้นแล้ว จึงตรัสอธิบายเหตุผลในการที่พระองค์ไม่ไหว้พราหมณ์ผู้สูงอายุ โดย เปรียบเทียบว่าลูกไก่ตัวไหนเจาะฟองไข่ออกมาได้ก่อน ลูกไก่ตัวนั้นควรนับว่า แก่กว่าลูกไก่ตัวอื่น พระองค์เจาะฟองไข่ คือ อวิชชาก่อนผู้อื่น จึงถือได้ว่าเป็น ผู้แก่กว่าผู้อื่น. เวรัญชพราหมณ์ได้ฟังก็เลื่อมใส ประกาศตนเป็นอุบาสก ถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต แล้วกราบทูลอาราธนาให้ทรงจำพรรษาอยู่ใน เมืองเวรัญชา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ พระองค์ทรงรับโดยดุษณีภาพ.

ทรงสรรเสริญเหล่าภิกษุว่าเป็นผู้ชนะ แม้จะยากลำบาก ก็ไม่ทิ้งธรรม

ในสมัยนั้น เมืองเวรัญชาเกิดทุพภิกขภัย หาอาหารได้ยาก ถึงขนาดต้องใช้สลากปันส่วนอาหาร ผู้คนล้มตายกันกระดูกขาวเกลื่อน. ภิกษุทั้งหลายลำบากด้วยอาหารบิณฑบาต ได้อาศัยข้าวตากสำหรับเลี้ยงม้าจากพ่อค้าม้าที่พักแรมฤดูฝน ณ เมืองนั้น วันละ ๑ ฝายมือต่อรูปมาตำให้ละเอียดฉัน พระผู้มีพระภาคทรง**สรรเสริญเหล่าภิกษุว่าเป็นผู้ชนะ** (แม้จะยากลำบาก ก็ไม่ทิ้งธรรมแสวงหาในทางที่ผิด เป็นตัวอย่างแก่หมู่ภิกษุในภายหลัง)

พระโมคคัลลานะ เสนอวิธีแก้ไขความอดอยากหลายประการ รวมทั้งการไปเที่ยวบิณฑบาตในที่อื่นแต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต.

เหตุที่ทำให้พรหมจรรย์(พระศาสนา) ตั้งมั่น หรือไม่ตั้งมั่น

ส่วนพระสารีบุตร คำนึงถึงความตั้งมั่นแห่งพรหมจรรย์ จึงกราบทูลถามถึงเหตุที่ทำให้พรหมจรรย์ตั้งมั่น และไม่ตั้งมั่น พระผู้มีพระภาคทรงตรัสแสดงว่า

“ดูก่อนสารีบุตร พระผู้มีพระภาคพระนามกกุสันธะ พระนามโกนาคมนะ และพระนามกัสสปะ มิได้ทรงท้อพระหฤทัยเพื่อจะทรงแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวกทั้งหลาย อนึ่ง สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ ของพระผู้มีพระภาคทั้งสามพระองค์นั้นมีมาก สิกขาบทก็ทรงบัญญัติ ปาติโมกข์ก็ทรงแสดงแก่สาวก เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้าเหล่านั้น สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงดำรงพระศาสนานั้นไว้ได้ตลอดระยะกาลยืนนาน ดูก่อนสารีบุตร ดอกไม้ต่างพรรณที่เขากองไว้บนพื้นกระดาน ร้อยดีแล้วด้วยด้าย ลมย่อมกระจายไม่ได้ ขจัดไม่ได้ กำจัดไม่ได้ซึ่งดอกไม้เหล่านั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเขาร้อยดีแล้วด้วยด้าย ฉันใด เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้าเหล่านั้น

สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงดำรงพระศาสนานั้นไว้ได้ ตลอดระยะกาลยืนนาน ฉันนั้นเหมือนกัน”

และตรัสว่า การไม่ทำดังนั้นเป็นเหตุให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่ไม่นาน.

<u>ทูลขอให้บัญญัติสิกขาบทแสดงปาติโมกข์เพื่อความตั้งมั่นแห่งพรหมจรรย์</u>

พระสารีบุตรจึงกราบทูลขอให้ทรงบัญญัติสิกขาบท เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระศาสนา พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“จงรอก่อน สารีบุตร จงยับยั้งก่อนสารีบุตร ตถาคตผู้เดียวจักรู้กาลในกรณีย์นั้น พระศาสดายังไม่บัญญัติสิกขาบท ยังไม่แสดงปาติโมกข์แก่สาวก ตลอดเวลาที่ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะบางเหล่า ยังไม่ปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้

ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โตเพราะตั้งมานาน...

ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โตเพราะแผ่ไปเต็มที่...

ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โตเพราะเจริญด้วยลาภ.

และอาสวัฏฐานิยธรรมบางเหล่า ย่อมปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้

เมื่อนั้นพระศาสดาจึงจะบัญญัติสิกขาบท แสดงปาติโมกข์แก่สาวกเพื่อกำจัดอาสวัฏฐานิยธรรมเหล่านั้นแหละ.

ดูก่อนสารีบุตรก็ภิกษุสงฆ์ไม่มีเสนียด ก็ล้วนไม่มีโทษ ปราศจากมัวหมองบริสุทธิ์ผุดผ่องตั้งอยู่ในสารคุณ เพราะบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ภิกษุที่ทรงคุณธรรมอย่างต่ำ ก็เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดาเป็นผู้เที่ยง เป็นผู้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.”

เมื่อออกพรรษาแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงชวนพระอานนท์ไปบอกเวรัญชพราหมณ์ ในฐานะผู้นิมนต์ให้จำพรรษา เวรัญชพราหมณ์ นิมนต์พระองค์พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ฉันในวันรุ่งขึ้น ทรงรับนิมนต์และไปฉันตามกำหนดแล้วแสดงธรรมโปรดเวรัญชพราหมณ์ แล้วเสด็จจาริกไปสู่เมืองโสเรยยะ เมืองสังกัสส์เมืองกัณณกุชชะ โดยลำดับ เสด็จข้ามลำน้ำคงคาที่ชื่อปยาคะ ไปสู่กรุงพาราณสีจากพาราณสีสู่เวสาลี ประทับ ณ เรือนยอดในป่ามหาวัน

๒.ปาราชิกกัณฑ์

ว่าด้วยอาบัติปาราชิก(ผู้พ่ายแพ้) มี ๔ สิกขาบท ละเมิดเข้าแล้ว ต้องขาดจากความเป็นภิกษุ แม้สึกไปแล้วจะมาบวชใหม่อีก ก็ไม่ได้

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขูนัง สิกขาสาชีวะสะมาปันโน.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ถึงพร้อมซึ่งสิกขาบทและสาชีพของภิกษุทั้งหลายแล้วไม่บอกคืนสิกขาไม่ทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง เสพเมถุนธรรมโดยที่สุดแม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมียเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้.”

วิภังค์ (จำแนกความ)

คำว่า ไม่บอกคืนสิกขา ไม่ทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง ทรงอธิบายไว้ว่า *ภิกษุทั้งหลาย การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาไม่เป็นอันบอกคืนก็มี ภิกษุทั้งหลาย การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาเป็นอันบอกคืนก็มี. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใคร่จะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อึดอัด เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาความเป็นอุบาสก ปรารถนาความเป็นอารามิก ปรารถนาความเป็นสามเณร ปรารถนาความเป็นเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรารถนาความเป็นผู้มิใช่สมณะ ปรารถนาความเป็นผู้มิใช่เชื้อสายพระศากยบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบว่า ข้าพเจ้าบอกคืนพระพุทธเจ้า...ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาก็เป็นอันบอกคืน...*

ขอท่านจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นคฤหัสถ์... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วยพระพุทธเจ้า... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระพุทธเจ้า... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจาก

พระพุทธเจ้า... ภิกษุย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบด้วยไวพจน์เหล่านั้น อันเป็นอาการเป็นลักษณะเป็นนิมิต. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่าการทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาก็เป็นอันบอกคืน.

ที่ชื่อว่า เมถุนธรรม มีอธิบายว่า *ธรรมของอสัตบุรุษ ประเพณีของชาวบ้าน มรรยาทของคนชั้นต่ำ ธรรมอันชั่วหยาบ ธรรมอันมีน้ำเป็นที่สุด กิจที่ควรซ่อนเร้น ธรรมอันคนเป็นคู่ๆ พึงประพฤติร่วมกัน นี้ชื่อว่า เมถุนธรรม.*

ที่ชื่อว่า เสพ ความว่า *ภิกษุใดสอดนิมิตเข้าไปทางนิมิต สอดองค์กำเนิดเข้าไปทางองค์กำเนิด โดยที่สุดแม้ชั่วเมล็ดงา ภิกษุนั้นชื่อว่า เสพ.*

คำว่า เป็นปาราชิก ความว่า *บุรุษถูกตัดศีรษะแล้ว ไม่อาจมีสรีระคุมกันนั้นเป็นอยู่ ชื่อแม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เสพเมถุนธรรมแล้วย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะเหตุนั้น จึงตรัสว่า เป็นปาราชิก.*

ที่ชื่อว่า สังวาส ได้แก่ *กรรมที่พึงทำร่วมกัน อุเทส[๑] ที่พึงสวดร่วมกัน ความเป็นผู้มีสิกขาเสมอกัน นี้ชื่อว่าสังวาส สังวาสนั้นไม่มีร่วมกับภิกษุนั้น เพราะเหตุนั้น จึงตรัสว่า หาสังวาสมิได้.*

สรุปบทภาชนีย์ (การจำแนกแยกแยะความหมายของบท)

องค์กำเนิดภิกษุเข้าไปในทวารหนัก, ทวารเบา หรือปาก ทางใดทางหนึ่งของหญิง, คนมีสองเพศ, กระเทย หรือชาย ทั้งที่เป็นมนุษย์, อมนุษย์ หรือสัตว์ดิรัจฉาน ไม่ว่าจะมีเครื่องห่อหุ้มองคชาตหรือไม่ ทั้งในสัตว์ที่ตื่น, ที่หลับ, ที่เมา, ที่วิกลจริต, ที่เผลอสติ, ที่ตายแล้วแต่ยังไม่ถูกสัตว์กัดกินโดยมาก ถ้าภิกษุคิดจะเสพเมถุน หรือยินดีในขณะที่เข้าไปหยุดอยู่หรือถอนออกขณะใดขณะหนึ่ง ต้องปาราชิก. ในสัตว์ที่ตายแล้วถูกสัตว์กัดกินโดยมาก เป็นถุลลัจจัย. ถูกบังคับไม่ยินดีในทุกขณะ ไม่เป็นอาบัติ (พึ่งศึกษารายละเอียดและกรณีวินิจฉัยในพระไตรปิฎก)

อนาบัติ (ลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ)

๑.ภิกษุไม่รู้สึกตัว ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ๔.ภิกษุผู้-

---

[๑] อุทเทส ในที่นี้คือ การยกภิกษุปาติโมกข์ ภิกษุณีปาติโมกข์ขึ้นสวด (วิ.อ. ๑/๕๓/๒๖๙).

กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ (ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ) เหล่านี้ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

บุตรเศรษฐีเมืองเวสาลี นามว่าสุทินนะมีความเลื่อมใสกราบทูลขอบวช แต่พระศาสดายังไม่ประทานอนุญาตให้บวช เพราะมารดาบิดายังไม่อนุญาต จึงกลับไปขออนุญาต แต่ไม่ได้รับอนุญาต จึงอ้อนวอนถึง ๓ ครั้ง ก็ไม่ได้รับอนุญาต สุทินนะจึงนอนลงกับพื้นอดอาหารถึง ๗ วัน มารดา บิดาและเพื่อน ๆ อ้อนวอนก็ไม่ยอม ในที่สุดเพื่อน ๆ จึงอ้อนวอนให้มารดาบิดาของสุทินนะอนุญาต เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ก็ออกบวช ประพฤติปฏิบัติเคร่งครัดอยู่ทางวัชชีคาม.

ครั้งนั้น แคว้นวัชชี เกิดทุพภิกขภัย พระสุทินนะ มีญาติเป็นคนมั่งคั่งมาก เมื่อเดินทางไปถึงกรุงเวสาลี ญาติ ๆ ทราบ ข่าวก็นำอาหารมาถวายพระสุทินนะ ๆ ก็ถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วเดินทางไปกลันทคามบ้านเดิมของตน บิดาจึงนิมนต์ไปฉัน มารดาก็นำทรัพย์มาเพื่อขอให้สึก พระสุทินนะไม่ยอมสึก มารดาจึงกล่าวว่า ถ้าไม่สึกก็ขอพืชพันธุ์ไว้สืบสกุล ครั้งนั้นยังไม่มีการ บัญญัติวินัยห้ามเสพเมถุน พระสุทินนะเข้าใจว่าเป็นเรื่องพอทำได้ เพื่อให้มีบุตรสืบสกุล จึงเสพเมถุนกับอดีตภริยาของตน ถึง ๓ ครั้ง นางก็ตั้งครรภ์เพราะเหตุนี้.

พระสุทินนะเกิดความเดือดร้อนไม่สบายใจขึ้นภายหลัง ถึงขนาดซูบผอม ภิกษุทั้งหลายได้สอบถาม ทราบความแล้วจึงพากันติเตียน และนำความกราบทูลพระผู้มีพระภาค ๆ จึงรับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุนั้น ๆ ได้ทูลรับตามความจริง จึงทรงติเตียนว่า

“ดูก่อนโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ เธอบวชในธรรมวินัยอันเรากล่าวไว้ดีอย่างนี้แล้ว ไฉนจึงไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิ์ได้ตลอดชีวิตเล่า.

ดูก่อนโมฆบุรุษ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อคลายความกำหนัด ไม่ใช่เพื่อมีความกำหนัด เพื่อความพรากไม่ใช่เพื่อความ

ประกอบ เพื่อความไม่ถือมั่น ไม่ใช่เพื่อมีความถือมั่นมิใช่หรือ? เมื่อธรรมชื่อนั้น อันเราแสดงแล้วเพื่อคลายความกำหนัด เธอยังจักคิดเพื่อมีความกำหนัด เราแสดงเพื่อความพราก เธอยังจักคิดเพื่อความประกอบ เราแสดงเพื่อความไม่ถือมั่น เธอยังจักคิดเพื่อมีความถือมั่น.

ดูก่อนโมฆบุรุษ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อเป็นที่สำรอกแห่งราคะ เพื่อเป็นที่สร่างแห่งความเมา เพื่อเป็นที่ดับสูญแห่งความกระหาย เพื่อเป็นที่หลุดถอนแห่งอาลัย เพื่อเป็นที่เข้าไปตัดแห่งวัฏฏะ เพื่อเป็นที่สิ้นแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่สำรอกแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่ดับแห่งตัณหา เพื่อออกไปจากตัณหาชื่อวานะ *(เครื่องร้อยรัด)* **มิใช่หรือ?**

ดูก่อนโมฆบุรุษ การละกาม การกำหนดรู้ความหมายในกาม การกำจัดความกระหายในกาม การเพิกถอนความตรึกอันเกี่ยวด้วยกาม การระงับความกลัดกลุ้มเพราะกาม เราบอกไว้แล้วโดยอเนกปริยาย มิใช่หรือ?

ดูก่อนโมฆบุรุษ องค์กำเนิด อันเธอสอดเข้าในปากอสรพิษที่มีพิษร้ายยังดีกว่า อันองค์กำเนิดที่เธอสอดเข้าในองค์กำเนิดของมาตุคามไม่ดีเลย องค์กำเนิดอันเธอสอดเข้าในปากงูเห่ายังดีกว่า อันองค์กำเนิดที่เธอสอดเข้าในองค์กำเนิดของมาตุคาม ไม่ดีเลย องค์กำเนิดอันเธอสอดเข้าในหลุมถ่านที่ไฟติดลุกโชนยังดีกว่า อันองค์กำเนิดที่เธอสอดเข้าในองค์กำเนิดของมาตุคาม ไม่ดีเลย.

ข้อที่เราว่าดีนั้น เพราะเหตุไร? เพราะบุคคลผู้สอดองค์กำเนิดเข้าในปากอสรพิษเป็นต้นนั้น พึงถึงความตาย หรือความทุกข์เจียนตาย ซึ่งมีการกระทำนั้นเป็นเหตุ และเพราะการกระทำนั้นเป็นปัจจัย เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป ไม่พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนบุคคลผู้ทำการสอดองค์กำเนิดเข้าในองค์กำเนิดของมาตุคามนั้น เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ซึ่งมีการกระทำนี้เป็นเหตุ.

ดูก่อนโมฆบุรุษ เมื่อการกระทำนั้น มีโทษอยู่ เธอยังชื่อว่าได้ต้องอสัทธรรม อันเป็นเรื่องของชาวบ้าน เป็นมรรยาทของคนชั้นต่ำ

อันชั่วหยาบ มีน้ำเป็นที่สุด มีในที่ลับ เป็นของคนคู่ อันคนคู่พึงร่วมกันเป็นไป เธอเป็นคนแรกที่กระทำอกุศลธรรม เป็นหัวหน้าของคนเป็นอันมาก

การกระทำของเธอนั่นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่แท้การกระทำของเธอนั่น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของชนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว...”

ทรงตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยงยาก ความเป็นคนบำรุงยาก ความเป็นคนมักมาก ความเป็นคนไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยงง่าย ความเป็นคนบำรุงง่าย ความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย.

อำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการในการบัญญัติสิกขาบท

ทรงกระทำธรรมีกถาที่สมควรแก่เรื่องนั้น ที่เหมาะสมแก่เรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ

๑. เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อกำราบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน
๖. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสียความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่เลื่อมใสแล้ว

๙.เพื่อความดำรงมั่นแห่งสัทธรรม

๑๐.เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนวินัยให้หนักแน่น...

ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามมิให้ภิกษุเสพเมถุน ทรงปรับอาบัติปาราชิกแก่ภิกษุ ผู้ล่วงละเมิด

อนุบัญญัติ (ข้อบัญญัติเพิ่มเติม)

ต่อมามีภิกษุวัชชีบุตร ชาวกรุงเวสาลี เข้าใจว่าห้ามเฉพาะเสพเมถุนกับมนุษย์ จึงเสพเมถุนด้วยนางลิง ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมให้ชัดขึ้นว่าห้ามแม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย.

ภิกษุเสพเมถุนขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว ภายหลังขอเข้าอุปสมบทอีก พระพุทธเจ้า จึงทรงบัญญัติมิให้อุปสมบทแก่ผู้เช่นนั้น.

องค์แห่งอาบัติ ๑. จิตคิดจะเสพเมถุน ๒. ยังองค์กำเนิดให้เข้าไปในทวารมรรค ถูกต้อง ณ ที่ใดที่หนึ่ง พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาราชิก (บุพพสิกขาวรรณาหน้า ๑๑๒).

<u>ปาราชิกสิกขาบทที่ ๒</u>

โย ปะนะ ภิกขุ คามา วา อะรัญญา วา อะทินนัง......

“อนึ่ง ภิกษุใด ถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย จากบ้านก็ดี จากป่าก็ดี พระราชาทั้งหลายจับโจรได้แล้ว ประหารเสียบ้าง จองจำไว้บ้าง เนรเทศเสียบ้าง ด้วยบริภาษว่า เจ้าเป็นโจร เจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนหลง เจ้าเป็นขโมย ดังนี้ ในเพราะถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้เห็นปานใด ภิกษุถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้เห็นปานนั้น แม้ภิกษุนี้ ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้.”

วิภังค์ (จำแนกความ)

ที่ชื่อว่า ทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ มีอธิบายว่า *ทรัพย์ใดอันเจ้าของไม่ได้ให้ ไม่ได้ละวาง ยังรักษาปกครองอยู่ ยังถือกรรมสิทธิ์อยู่ว่าเป็นของเรา ยังมีผู้อื่นหวงแหน ทรัพย์นั้นชื่อว่าทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้*

บทว่า ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย *ได้แก่มีจิตคิดขโมย คือมีจิตคิดลัก.*

บทว่า ถือเอา คือ *ยึดเอา เอาไป เอาลง ยังอิริยาบถให้กำเริบ ให้เคลื่อนจากฐาน ให้ล่วงเลยเขตหมาย.*

ที่ชื่อว่า เห็นปานใด คือ *หนึ่งบาทก็ดี ควรแก่หนึ่งบาทก็ดี เกินกว่าหนึ่งบาทก็ดี*

คำว่า เป็นปาราชิก มีอธิบายว่า *ใบไม้เหลืองหล่นจากขั้วแล้ว ไม่อาจจะเป็นของเขียวสดขึ้นได้ แม้ฉันใดภิกษุก็ฉันนั้นแหละ ถือเอาทรัพย์อันเขาไม่ได้ให้ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย หนึ่งบาทก็ดี ควรแก่หนึ่งบาทก็ดี เกินกว่าหนึ่งบาทก็ดี แล้วไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะเหตุนั้นการ กระทำผิดตามสิกขาบทดังกล่าวจึงตรัสว่า เป็นปาราชิก*

สรุปบทภาชนีย์

ทรัพย์มีผู้ครอบครองไม่ว่าจะอยู่ในที่ใด ภิกษุสำคัญว่ามีผู้ครอครอง มีราคา ๕ มาสกหรือเกินกว่า มีไถยจิต (คิดลัก) จับต้องสิ่งนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ, ทำให้ไหว ต้องถุลลัจจัย, ทำให้เคลื่อนที่ออกจากฐาน ต้องปาราชิก.

ภิกษุเข้าไปที่ด่านภาษี มีไถยจิตจับต้องทรัพย์ที่ควรเสียภาษี มีราคา ๕ มาสกหรือเกินกว่า ต้องทุกกฏ, ทำให้ไหว ต้องถุลลัจจัย, ย่างเท้าที่ ๑ ผ่านด่านภาษีไป ต้องถุลลัยจัย, ย่างเท้าที่ ๒ ผ่านด่านภาษีไป ต้องปาราชิก.

ภิกษุชวนกันไปลัก รูปหนึ่งลักทรัพย์มาได้ ต้องปาราชิกทุกรูป. นัดหมาย, ทำนิมิต สั่งให้ลักทรัพย์ ขณะอธิบายต้องทุกกฏ, ลักทรัพย์ได้ตามนั้น ต้องปาราชิกทั้งผู้สั่งผู้ทำ, ลักมาได้ผิดจากนั้น ผู้สั่งไม่ต้องอาบัติ ผู้ลักต้องปาราชิก.

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีความสำคัญว่าเป็นของตน ๒.ถือเอาด้วยวิสาสะ ๓.ขอยืม ๔.ทรัพย์อันเปรตหวงแหน ๕.ทรัพย์อันสัตว์ดิรัจฉานหวงแหน ๖.ภิกษุมีความสำคัญว่าเป็นของบังสุกุล ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ เหล่านี้ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุหลายรูปที่เป็นมิตรสหายกันได้ทำกุฎีหญ้า อยู่จำพรรษาข้างภูเขาอิสิคิลิ. ภิกษุอื่น ๆ เมื่อออกพรรษาก็รื้อกุฎีหญ้า เก็บหญ้า เก็บไมแล้วจาริกไปสู่ชนบท. ส่วนพระธนิยะคงอยู่ในที่นั้นไม่ไปไหน ขณะที่ เข้าไปบิณฑบาตยังหมู่บ้าน พวกคนเก็บหญ้า เก็บไม้ มารื้อกุฎี นำหญ้าและไม้ไป ท่านต้องทำใหม่ถึง ๓ ครั้ง ท่านจึงคิดสร้างกุฎีดิน เพราะเป็นผู้ชำนาญในการผสมดินปั้นหม้อมาก่อน เมื่อตกลงดังนั้น จึงเอาดินเหลวมาขยำแล้วทำเป็นกุฎีดินล้วน เอาหญ้าไม้และมูลโคสุมไฟเผากุฎีที่ทำไว้แล้วให้เป็นกุฎีดินเผา มีสีแดงดั่งตัวแมลงทับ พระผู้มีพระภาคเสด็จทอดพระเนตรเห็นกุฎีงดงาม จึงตรัสถาม เมื่อทรงทราบแล้วทรงติเตียนว่า

“ไฉนโมฆบุรุษนั้นจึงได้ขยำโคลนทำกุฎีสำเร็จด้วยดินล้วนด้วยตนเองเล่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเอ็นดู ความอนุเคราะห์ ความไม่เบียดเบียนหมู่สัตว์ มิได้มีแก่โมฆบุรุษนั้นเลย พวกเธอจงทำลายกุฎีนั้น พวกเพื่อนพรหมจารีชั้นหลัง อย่าถึงความเบียดเบียนหมู่สัตว์เลย อันภิกษุไม่ควรทำกุฎีที่สำเร็จด้วยดินล้วน ภิกษุใดทำต้องอาบัติทุกกฏ.”

ต่อมาท่านพระธนิยะ จึงมาขอไม้จากคนเฝ้าโรงเก็บไม้ของหลวง คนเฝ้าปฏิเสธว่า “ตนไม่มีไม้ที่จะให้ได้ มีแต่ไม้ที่เป็นของพระราชาหวงแหนเพื่อใช้ซ่อมพระนคร เก็บไว้ในคราวมีอันตราย ถ้าพระราชาพระราชทานก็นำไปได้”. พระธนิยะตอบว่า “พระราชาพระราชทานแล้ว” คนเฝ้าโรงไม้เชื่อว่าเป็นพระคงไม่พูดปด จึงอนุญาตให้นำไป ท่านพระธนิยะก็นำไม้มาทำกุฎีไม้. เมื่อวัสสการพราหมณ์อำมาตย์ มาตรวจพบว่าไม้หายไป จึงไต่สวนแล้วกราบทูล

พระเจ้าพิมพิสาร มีรับสั่งให้นำ ตัวคนเฝ้าโรงไม้เข้าไปเฝ้า เขาจึงถูกมัดนำตัวไป ท่านพระธนิยะเห็นคนเฝ้าไม้ ถูกมัดนำตัวไป จึงสอบถามได้ความแล้ว ก็ตามไปด้วย.

พระเจ้าพิมพิสารถวายนมัสการท่านพระธนิยะ แล้วตรัสถามว่า "เป็นความจริงหรือที่ว่า พระองค์ถวายไม้นั้น" ท่านพระธนิยะตอบว่า "เป็นความจริง" พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า พระองค์เป็นพระราชา มีกิจธุระมาก ถวายไปแล้ว อาจนึกไม่ออกก็ได้ ถ้าท่านพระธนิยะนึกออกก็ขอให้ชี้แจงมา.

ท่านพระธนิยะทูลถามว่า "ทรงระลึกได้หรือไม่ ที่ทรงเปล่งวาจา ในวันอภิเษกเสวยราชย์ว่า หญ้า ไม้ และน้ำ เป็นอันข้าพเจ้าถวายแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ขอจงใช้สอยเถิด" ตรัสตอบว่าทรงระลึกได้ แต่ที่ตรัสอย่างนั้น ทรงหมายสำหรับสมณพราหมณ์ ผู้มีความละอาย ผู้มีความรังเกียจใคร่ต่อการศึกษา ผู้เกิดความรังเกียจแม้ในความชั่วเพียงเล็กน้อย และทรงหมายถึงสิ่งของที่ไม่มีใครหวงแหนในป่า ท่านถือเอาไม้ที่มิได้ให้ด้วยเลศนี้ คนอย่างพระองค์จะพึงฆ่า จองจำหรือเนรเทศ สมณะหรือพราหมณ์ได้อย่างไร? ท่านจงไปเถิด ท่านพ้นเพราะเพศ (บรรพชิต) ต่อไปอย่าทำอย่างนี้อีก.

มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียนด้วยประการต่าง ๆ ความทราบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวน เมื่อพระธนิยะรับเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียนว่า "ดูก่อนโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั่น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร มิใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉน เธอจึงได้ถือเอาไม้ของหลวงที่เขาไม่ได้ให้ไปเปล่า การกระทำของเธอนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่แท้การกระทำของเธอนั่น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของคนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว" ทรงตรัสถามภิกษุผู้เคยเป็นมหาอำมาตย์ผู้พิพากษา ว่าพระเจ้าพิมพิสารทรงจับโจรได้แล้วทรงประหารชีวิตจองจำหรือเนรเทศด้วยกำหนดทรัพย์เท่าไร? ก็เท่ากับ ๕ มาสก จึงทรงบัญญัติสิกขาบท มิให้ภิกษุ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ ผู้ใดทำเช่นนั้นได้ราคาที่พระราชาจับโจรได้ประหารชีวิต จองจำ หรือเนรเทศ ต้องอาบัติปาราชิก.

อนุบัญญัติ (ข้อบัญญัติเพิ่มเติม)

สมัยนั้น ภิกษุฉัพพัคคีย์(พวก ๖ คือเป็นพวกร่วมใจกัน ๖ รูป) ไปที่ลาน (ตากผ้า) ของช่างย้อม ขโมยห่อผ้าของช่างย้อมนำมาแบ่งกัน ความทราบถึงภิกษุทั้งหลาย เธอแก้ตัวว่า ไปลักในป่า ไม่ได้ลักในบ้าน สิกขาบทที่บัญญัติมุ่งหมายถึงลักในบ้าน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ลักของจากบ้านก็ตาม จากป่าก็ตาม.

องค์แห่งอาบัติ ๑. เป็นของผู้อื่นเป็นชาติมนุษย์หวงแหนอยู่ ๒. สำคัญรู้ว่า เป็นของผู้อื่นหวงอยู่ ๓. ของนั้นราคาบาทหนึ่งหรือราคากว่าบาทหนึ่งขึ้นไป ๔. จิตเป็นขโมย ๕. ลักได้ด้วยอวหาร (อาการที่ถือว่าเป็นลักทรัพย์) อย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมด้วยองค์ ๕ นี้ จึงเป็นปาราชิก (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๒๔).

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ สัญจิจจะ มะนุสสะวิคคะหัง ชีวิตา.....

“อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศัสตราอันจะปลิดชีวิตให้แก่กายมนุษย์นั้น หรือพรรณนาคุณแห่งความตาย หรือชักชวนเพื่ออันตาย ด้วยคำว่า แน่ะนายผู้เป็นชาย จะประโยชน์อะไรแก่ท่าน ด้วยชีวิตอันแสนลำบาก ยากแค้นนี้ ท่านตายเสียดีกว่าเป็นอยู่ดังนี้ เธอมีจิตอย่างนี้ มีใจอย่างนี้ มีความหมายหลายอย่าง อย่างนี้ พรรณนาคุณในความตายก็ดี ชักชวนเพื่ออันตายก็ดี โดยหลายนัย แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้.”

วิภังค์ (จำแนกความ)

ที่ชื่อว่า กายมนุษย์ *ได้แก่ จิตดวงแรกเกิด คือวิญญาณดวงแรกปรากฏขึ้นในครรภ์มารดา จนถึงเวลาตาย อัตภาพในระหว่างนี้ชื่อว่ากายมนุษย์*

บทว่า พรรณนาคุณในความตายก็ดี *ได้แก่แสดงโทษในความเป็นอยู่ พรรณนาคุณในความตายว่า ท่านตายจากโลกนี้แล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ จักได้รับบำเรอเพียบพร้อมอิ่มเอิบด้วยเบญจกามคุณอันเป็นทิพย์ ในสุคติโลกสวรรค์นั้น.*

คำว่า เป็นปาราชิก มีอธิบายว่า *ศิลาหนาแตกสองเสี่ยงแล้วเป็นของกลับต่อให้ติดสนิทอีกไม่ได้แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน จงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิตแล้ว ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะเหตุนั้นจึงตรัสว่า เป็นปาราชิก.*

สรุปบทภาชนีย์

ฆ่าเองด้วยกาย ของเนื่องด้วยกาย ด้วยซัดอาวุธไปหรือยื่นสั่งในที่ใกล้ ๆ ให้ทำอย่างนี้, สั่งทูต นัดหมายหรือทำนิมิต ผู้รับฆ่าตามนั้น ปาราชิกทั้งผู้สั่งและผู้ฆ่า, ทำผิดจากที่สั่ง ผู้สั่งไม่ต้องอาบัติ ผู้ฆ่าปาราชิก, สั่งทูตต่อ ขณะสั่งต้องทุกกฏ, เมื่อผู้ฆ่ารับคำ ต้องถุลลัจจัย, ฆ่าสำเร็จต้องปาราชิกทุกรูป

พรรณาคุณแห่งความตายชักชวนเพื่อนอันตายด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยกายและวาจา ด้วยทูต ด้วยหนังสือ ด้วยศัสตรา หรืออุปกรณ์ที่พิงธรรมารมณ์เข้าไปใกล้ ๆ ด้วยตั้งใจว่า จะมีผู้ตายด้วยเหตุของสิ่งนั้น ๆ ต้องทุกกฏ, มีผู้ยังทุกขเวทนาให้เกิดด้วยสิ่ง ๆ นั้น ต้องถุลลัจจัย, เขาตาย ต้องปาราชิก

แนะนำ หรือถูกถามแล้วบอกว่า ท่านจงตายอย่างนี้ ๆ ต้องทุกกฏ, เขายังทุกขเวทนาให้เกิดตามนั้น ต้องถุลลัจจัย, เขาตาย ต้องปาราชิก

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่จงใจ ๒.ภิกษุไม่รู้ ๓.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้ตาย ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ๖.ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ เหล่านี้ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ป่ามหาวัน ทรงแสดงอสุภกถา การพิจารณาเห็นร่างกายโดยความเป็นของไม่งาม สรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุภะ กับทั้งคุณแห่งอสุภสมาบัติ ครั้นแล้วทรงหลีกเร้นอยู่ตามลำพังพระองค์ตลอดกึ่งเดือน

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติอสุภภาวนา ก็เกิดความอิดหนาระอาใจ รังเกียจด้วยกายของตน เหมือน ชายหนุ่มหญิงสาวที่ชอบการประดับตกแต่ง อาบน้ำดำเกล้าแล้ว รังเกียจซากศพงู ซากศพสุนัข ซากศพมนุษย์ อันคล้องอยู่ที่คอ ก็ฆ่าตัวตายบ้าง ฆ่ากันและกันบ้าง เข้าไปหานายมิคลัณฑิกะผู้แต่งตัวเหมือนสมณะ จ้างด้วยบาตรจีวรให้ฆ่าบ้าง.

เมื่อครบกึ่งเดือนแล้ว เสด็จกลับจากที่เร้น ทรงทราบเรื่องนั้น จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงสั่งสอนอานาปานสติสมาธิ (คือการทำใจให้ตั้งมั่นโดยกำหนดลมหายใจเข้าออก) โดยปริยายต่าง ๆ แล้วทรงปรารภเรื่องภิกษุฆ่าตัวตาย ฆ่ากันและกัน รวมทั้งจ้างผู้อื่นให้ฆ่าตน ทรงติเตียน แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามมิให้ภิกษุฆ่ามนุษย์หรือใช้ให้คนอื่นฆ่า ทรงปรับปาราชิกแก่ผู้ละเมิด.

อนุบัญญัติ

สมัยนั้นอุบาสกคนหนึ่งไม่สบาย ภิกษุฉัพพัคคีย์ เกิดพอใจในภริยาของอุบาสกนั้น จึงพูดพรรณนาคุณแห่งความตาย อุบาสกนั้นเชื่อ ก็รับประทานแต่ของแสลง เป็นเหตุให้โรคกำเริบและตายด้วยโรคนั้น ภริยาของอุบาสกจึงติเตียน ยกโทษภิกษุฉัพพคีย์เหล่านั้น ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ไต่สวนได้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียนว่า “ดูก่อนโมฆบุรุษทั้งหลาย การกระทำของพวกเธอนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉนพวกเธอจึงได้ พรรณนาคุณแห่งความตายแก่อุบาสกเล่า ดูก่อนโมฆบุรุษทั้งหลาย การกระทำของพวกเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยัง ไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว...”

แล้วทรงบัญญัติเพิ่มเติม ห้ามการพรรณาคุณของความตาย หรือชักชวนเพื่อให้ตาย ว่าผู้ใดละเมิดต้องอาบัติปาราชิกด้วย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.สัตว์เป็นชาติมนุษย์ ๒.รู้อยู่ว่าสัตว์มีชีวิต ๓.จิตประสงค์จะฆ่า ๔.พยายามด้วยประโยคทั้ง๖ อันใดอันหนึ่ง ๕.สัตว์นั้นตายด้วยพยายามนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาราชิก (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๒๘).

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อะนะภิชานัง อุตตะริมะนุสสะธัมมัง.....

"อนึ่ง ภิกษุใด ไม่รู้เฉพาะ กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม อันเป็นความรู้ ความเห็น อย่างประเสริฐ อย่างสามารถ น้อมเข้ามาในตนว่า ข้าพเจ้ารู้อย่างนี้ ข้าพเจ้าเห็นอย่างนี้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้น อันผู้ใดผู้หนึ่ง ถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม เป็นอันต้องอาบัติแล้ว มุ่งความหมดจด จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า แน่ะท่าน ข้าพเจ้าไม่รู้อย่างนั้น ได้กล่าวว่ารู้ ไม่เห็นอย่างนั้น ได้กล่าวว่าเห็น ได้พูดพล่อย ๆ เป็นเท็จเปล่า ๆ เว้นไว้แต่สำคัญว่าได้บรรลุ แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้."

วิภังค์ (จำแนกความ)

บทว่า อุตตริมนุสสธรรม ได้แก่ *ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ ญาณทัสสนะ มรรคภาวนา การทำให้แจ้งซึ่งผล การละกิเลส ความเปิดจิต ความยินดียิ่งในเรือนอันว่างเปล่า*

บทว่า เป็นปาราชิก ความว่า *ต้นตาลมียอดด้วนแล้ว ไม่อาจจะงอกอีก แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นแหละ มีความอยากอันลามก อันความอยากครอบงำแล้ว พูดอวดอุตตริมนุสสธรรม อันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า เป็น ปาราชิก*

อนาบัติ

๑.ภิกษุสำคัญว่าได้บรรลุ ๒.ภิกษุไม่ประสงค์จะกล่าวอวด ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ๕.ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระพุทธเจ้าประทับ ณ เรือนยอดในป่ามหาวัน ใกล้กรุงเวสาลี สมัยนั้นมีภิกษุหลายรูปที่ชอบพอเป็นมิตรสหายกัน จำพรรษาอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทา สมัยนั้น เกิดทุพภิกขภัยในแคว้นวัชชี (ราชธานีชื่อเวสาลี) ภิกษุทั้งหลายลำบากด้วยเรื่องอาหารบิณฑบาต จึงปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรดี.

บางรูปเห็นว่า ควรช่วยแนะนำกิจการงานของคฤหัสถ์ บางรูปเห็นว่าควรทำหน้าที่ทูต (คือ นำความข้างนี้ไปบอกข้างนั้น นำความข้างนั้นมาบอกข้างนี้ คล้ายบุรุษไปรษณีย์) บางรูปเห็นว่า ควรใช้วิธีสรรเสริญกันและกันให้คฤหัสถ์ฟังว่า ภิกษุรูปนั้น รูปนี้ มีคุณวิเศษอย่างนั้น อย่างนี้ เช่น ได้ฌานที่ ๑ ฌานที่ ๒ เป็นต้น จนถึงว่าได้เป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์ มีวิชชา ๓ มีอภิญญา ๖

เมื่อเห็นว่าวิธีหลังนี้ดี จึงเที่ยวสรรเสริญกันและกันให้คฤหัสถ์ฟัง จึงได้รับการเลี้ยงดูจากคฤหัสถ์ชาวริมน้ำวัคคุมุทาเป็นอย่างดี มีผิวพรรณ ผ่องใส เอิบอิ่ม เมื่อออกพรรษาแล้ว จึงเก็บเสนาสนะเดินทางไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ กรุงเวสาลี.

ปรากฏว่าภิกษุที่มาแต่ทิศทางอื่นล้วนซูบผอม ผิวพรรณทราม มีเส้นเอ็นขึ้นเห็นได้ชัด ส่วนภิกษุที่มาจากฝั่งน้ำวัคคุมุทากลับอิ่มเอิบ อ้วนพี พระผู้มีพระภาคจึงตรัสถามทุกข์สุข และทรงทราบเรื่องนั้น จึงตรัสติเตียนและเรียกประชุมภิกษุทั้งหลาย ตรัสเรื่องมหาโจร ๕ ประเภทเปรียบเทียบกับภิกษุว่า

<u>มหาโจร ๕ จำพวก</u>

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาโจร ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก มหาโจร ๕ จำพวกเป็นไฉน?

๑.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาโจรบางคนในโลกนี้ย่อมปรารถนาอย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอเราจักเป็นผู้อันบุรุษร้อยหนึ่งหรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว ท่องเที่ยวไปในคามนิคมและราชธานี เบียดเบียนเองให้ผู้อื่นเบียดเบียน ตัดเองให้ผู้อื่นตัด เผาผลาญเองให้ผู้อื่นเผาผลาญ สมัยต่อมา เขาเป็นผู้อันบุรุษร้อยหนึ่งหรือพันหนึ่ง แวดล้อมแล้วเที่ยวไปในคามนิคมและราชธานี เบียดเบียนเองให้ผู้อื่นเบียดเบียน ตัดเองให้ผู้อื่นตัด เผาผลาญเองให้ผู้อื่นเผาผลาญฉันใด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ย่อมปรารถนาอย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอ เราจึงจักเป็นผู้อันภิกษุร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว เที่ยวจาริกไปในคามนิคมและราชธานี อันคฤหัสถ์และบรรพชิต สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง ได้จีวรบิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย เภสัชบริขาร สมัยต่อมาเธอเป็นผู้อันภิกษุร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว เที่ยวจาริกไปในคามนิคมและราชธานี อันคฤหัสถ์ และบรรพชิตสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรงแล้ว ได้จีวรบิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารทั้งหลาย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก

๒. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนธรรมวินัยอันตถาคตประกาศแล้ว อวดอ้างว่าเป็นของตน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในโลก

๓.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมตามกำจัดเพื่อนพรหมจารี ผู้หมดจด ผู้ประพฤติพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์อยู่ด้วยธรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์อันหามูลมิได้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมสงเคราะห์เกลี้ยกล่อมคฤหัสถ์ทั้งหลาย ด้วยครุภัณฑ์ ครุบริขารของสงฆ์ คือ อาราม พื้นที่อาราม วิหาร พื้นที่วิหาร เตียง ตั่ง ฟูก หมอน หม้อโลหะ อ่างโลหะ กระถางโลหะ กระทะโลหะ มีด ขวาน ผึ่ง จอบ สว่าน เถาวัลย์ ไม้ไผ่ หญ้ามุงกระต่าย หญ้าปล้อง หญ้าสามัญ ดินเหนียว เครื่องไม้ เครื่องดิน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก

๕.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม อันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง นี้จัดเป็นยอดมหาโจร ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้น ฉันก้อนข้าวของชาวแว่นแคว้น ด้วยอาการแห่งคนขโมย.”

ครั้นแล้วทรงติเตียนภิกษุชาวริมฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทา ด้วยประการต่าง ๆ พร้อมทั้งทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามอวดคุณพิเศษที่ไม่มีในตน เมื่ออวดไปแล้ว แม้จะออกตัวสารภาพผิดทีหลัง ก็ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ.

อนุบัญญัติ

สมัยนั้น ภิกษุหลายรูป สำคัญผิดว่าตนได้บรรลุคุณวิเศษ จึงประกาศตนว่า เป็นพระอรหันต์ (พยากรณ์อรหัตตผล) สมัยต่อมาจิตของเธอน้อมไปเพื่อราคะ โทสะ โมหะ ก็เกิดความรังเกียจ สงสัยว่า การประกาศตนว่าได้บรรลุคุณวิเศษ ด้วยความสำคัญผิด จะทำให้ต้องอาบัติปาราชิกหรือไม่ ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติม ยกเว้นให้สำหรับภิกษุผู้สำคัญว่าได้บรรลุ

องค์แห่งอาบัติ ๑.อุตตริมนุสสธรรมไม่มีในตน ๒.อวดด้วยมุ่งลาภ สรรเสริญ ๓.ไม่อ้างผู้อื่น ๔.บอกแก่ผู้ใดผู้นั้นเป็นชาติมนุษย์ ๕.เขารู้ความในขณะนั้น พร้อม ด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาราชิก(บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๓๐).

เมื่อโจรปล้นเมือง

"ภิกษุใด แสดงตัวเองซึ่งเป็นความจริงอย่างหนึ่ง ให้คนอื่นเข้าใจเป็นอย่างอื่นไป, การบริโภคปัจจัยด้วยอาการ แห่งขโมยของเธอนั้นเป็นเช่นเดียวกับนายพราน ผู้ล่อลวงดักสัตว์กิน ฉะนั้น. คนเป็นอันมากที่มีผ้ากาสาวพัสตร์คลุมคอ แต่มีความเป็นอยู่ลามก ขาดการสำรวม, พวกคนลามกเหล่านั้น ต้องไปเกิดในนรก เพราะการกระทำอันหยาบช้า. มันกินก้อนเหล็ก ซึ่งเปรียบด้วยเปลวไฟอันร้อนจัด ยังจะดีกว่า, คนทุศีลไม่มีการสำรวม บริโภคก้อนข้าวของชาวเมือง เป็นการไม่เหมาะสมเลย."

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑ / ๑๖๙ / ๒๓๐)

๓. เตรสกัณฑ์

ว่าด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ที่ต้องให้สงฆ์เกี่ยวข้องในกรรมเบื้องต้นและกรรมอันเหลือ คือ สงฆ์เป็นผู้ปรับโทษให้อยู่กรรมและสงฆ์เองเป็นผู้ระงับอาบัติ มี ๑๓ สิกขาบท

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑

สัญเจตะนิกา สุกกะวิสัฏฐิ, อัญญัต์ระ สุปินันตา สังฆาทิเสโส.

“ปล่อยสุกกะเป็นไปด้วยความจงใจ เว้นไว้แต่ฝันเป็นสังฆาทิเสส.”

วิภังค์

บทว่า เป็นไปด้วยความจงใจ *ความว่า รู้อยู่ รู้ดีอยู่ จงใจ ตั้งใจละเมิด* ***บทว่า สุกกะ อธิบายว่า*** *สุกกะ(น้ำอสุจิ) มี ๑๐ อย่าง คือ ๑.สุกกะสีเขียว ๒.สุกกะสีเหลือง ๓.สุกกะสีแดง ๔.สุกกะสีขาว ๕.สุกกะสีเหมือนเปรียง ๖.สุกกะสีเหมือนน้ำท่า ๗.สุกกะสีเหมือนน้ำมัน ๘.สุกกะสีเหมือนนมสด ๙.สุกกะสีเหมือนนมส้ม ๑๐.สุกกะสีเหมือนเนยใส*

การกระทำอสุจิให้เคลื่อนจากฐานเรียกว่า การปล่อย *ชื่อว่า ปล่อย*

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีอสุจิเคลื่อนเพราะฝัน ๒.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้อสุจิเคลื่อน ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ๕.ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวนาราม ของอนาถปิณฑิก คฤหบดี ใกล้กรุงสาวัตถี ภิกษุเสยยสกะถูกพระอุทายีแนะนำในทางที่ผิดให้ใช้มือเปลื้องความใคร่ ทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาคทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนพระเสยยสกะรับเป็นสัตย์ ทรงติเตียนพระเสยยสกะเป็นอันมาก แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนโดยเจตนา ถ้าล่วงละเมิดต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

อนุบัญญัติ

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายนอนหลับ น้ำอสุจิเคลื่อนด้วยความฝัน เกิดความสงสัยว่า จะต้องสังฆาทิเสส จึงกราบทูลถามพระผู้มีพระภาค พระองค์ตรัสว่า เจตนามีอยู่ แต่ไม่ควรกล่าวว่ามี(อัพโพหาริก)[๑] แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติม เพิ่มข้อยกเว้นสำหรับความฝัน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เจตนาจะให้เคลื่อน ๒.พยายาม ๓.อสุจิเคลื่อน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๓๒).

[๑]เจตนาที่จะยินดีนั้นมีอยู่ แต่กล่าวไม่ได้ว่ามี เพราะเกิดขึ้นนอกเหนือขอบเขต เจตนาในความฝันเป็นเจตนานอกเหนือขอบเขต (วิ.อ.๒/๒๓๕/๒-๓)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ โอติณโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคาเมนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดกำหนัดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว ถึงความเคล้าคลึงด้วยกายกับมาตุคาม คือจับมือก็ตาม จับช้องผมก็ตาม ลูบคลำอวัยวะอันใดอันหนึ่งก็ตาม เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ (ลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ)

๑.ภิกษุไม่จงใจถูกต้อง ๒.ภิกษุถูกต้องด้วยไม่มีสติ ๓.ภิกษุไม่รู้ ๔.ภิกษุไม่ยินดี ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ๗.ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวนาราม แล้วกล่าวถึงวิหารของพระอุทายีว่างดงาม มีเตียงตั่งฟูกหมอน น้ำดื่มน้ำใช้ตั้งไว้ดีมีบริเวณอันกวาดสะอาด มนุษย์ทั้งหลาย พากันไปชมวิหาร มากด้วยกัน พราหมณ์ผู้หนึ่งพาภริยาไปขอชมวิหาร พระอุทายีก็พาชม ให้พราหมณ์เดินหน้าภริยาตามหลัง พระอุทายีเดินตามหลังภริยาของพราหมณ์นั้นอีกต่อหนึ่ง เลยถือโอกาสจับต้องอวัยวะน้อยใหญ่ของนาง นางบอกแก่สามี สามีโกรธติเตียนเป็นอันมาก

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ไต่สวนได้ความเป็นสัตย์ ทรงติเตียนเป็นอันมากแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุมีจิตกำหนัดจับต้องกายหญิง ไม่ว่าจะเป็นการจับมือ จับช้องผม หรือ ลูบคลำอวัยวะใด ๆ ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสส แก่ผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.หญิงมนุษย์ ๒.สำคัญว่าเป็นหญิง ๓.กำหนัดด้วยกายสังสัคคราคะ ๔.พยายามตามความกำหนัด ๕.จับมือเป็นต้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๓๔).

<u>สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๓</u>

โย ปะนะ ภิกขุ โอติณโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กำหนัดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว พูดเคาะมาตุคาม ด้วยวาจาชั่วหยาบ เหมือนชายหนุ่มพูดเคาะหญิงสาวด้วยวาจาพาดพิงเมถุน เป็นสังฆาทิเสส.”

วิภังค์

วาจาที่ชื่อว่า ชั่วหยาบ ได้แก่ *วาจาที่พาดพิงวัจจมรรค ปัสสาวมรรค และเมถุนธรรม*

บทว่า พูดเคาะ *คือที่เรียกกันว่า ประพฤติล่วงเกิน (ทางวาจา)*

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้มุ่งประโยชน์ ๒.ภิกษุผู้มุ่งธรรม ๓.ภิกษุผู้มุ่งสั่งสอน ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวนาราม แล้วเล่าเรื่องสตรีหลายคนพากันไปชมวิหารของพระอุทายี ซึ่งเลื่องลือกันว่างดงาม พระอุทายีก็ถือโอกาสนั้นพูดจาพาดพิงถึงทวารหนักทวารเบาของหญิงเหล่านั้น. หญิงบางคนที่เป็นคนคะนองไม่มีความอาย ก็ยิ้มแย้ม ซิกซี้ คิกคัก พูดล้อกับพระอุทายี ส่วนหญิงที่มีความละอาย ก็ว่ากล่าวติเตียน

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ไต่สวนได้ความเป็นสัตย์ก็ทรงติเตียนแล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุมีจิตกำหนัดพูดเกี้ยวหญิงด้วยวาจาชั่วหยาบ พาดพิงเมถุน ทำนองชายหนุ่มพูดเกี้ยวหญิงสาว ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.หญิงมนุษย์ ๒.รู้อยู่ว่าเป็นหญิง ๓.กำหนัดยินดีการที่จะกล่าวคำชั่ว หยาบ ๔.กล่าวตามความกำหนัดนั้น ๕.หญิงรู้ความในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๓๕).

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ โอติณโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัสสะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กำหนัดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว กล่าวคุณแห่งการบำเรอตนด้วยกามในสำนักมาตุคาม ด้วยถ้อยคำพาดพิงเมถุนว่า น้องหญิง สตรีใดบำเรอผู้ประพฤติพรหมจรรย์ มีศีล มีกัลยาณธรรม เช่นเรา ด้วยธรรมนั่น นั่นเป็นยอดแห่งความบำเรอทั้งหลาย เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวว่า ขอท่านจงบำรุงด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชบริขาร อันเป็นปัจจัยของภิกษุไข้ ดังนี้ เป็นต้น ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวนาราม แล้วเล่าถึงหญิงหม้ายคนหนึ่งผู้มีรูปร่างงดงาม พระอุทายีเข้าไปสู่สกุลนั้น สั่งสอนจนเกิดความเลื่อมใสแล้ว นางปวารณาที่จะถวายผ้านุ่งห่ม อาหาร ที่นอน ที่นั่ง และยารักษาโรค แต่พระอุทายีกลับพูดล่อหรือชักชวนหญิงนั้น ให้บำเรอตนด้วยกาม ถือว่าเป็นสิ่งที่หาได้ยาก นางหลงเชื่อแสดงอาการยินยอม พระอุทายีถ่มน้ำลายแสดงอาการรังเกียจ นางติเตียนพระอุทายี.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ไต่สวนติเตียนแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุมีจิตกำหนัด พูดล่อหญิงให้บำเรอตนด้วยกาม ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.หญิงมนุษย์ ๒.รู้อยู่ว่าเป็นหญิง ๓.กำหนัดยินดีในที่จะกล่าวคำชั่วหยาบ ๔.กล่าวตามความกำหนัดนั้น ๕.หญิงรู้ความในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๓๖)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ สัญจะริตตัง สะมาปัชเชยยะ อิตถิยา.....

"อนึ่ง ภิกษุใดถึงความเป็นผู้ชักสื่อ บอกความประสงค์ของบุรุษแก่สตรีก็ดี บอกความประสงค์ของสตรีแก่บุรุษก็ดี ในความเป็นเมียก็ตาม ในความเป็นชู้ก็ตาม โดยที่สุด บอกแม้แก่หญิงแพศยาอันจะพึงอยู่ร่วมชั่วขณะ เป็นสังฆาทิเสส."

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ไปด้วยกรณียกิจของสงฆ์ก็ดี ของเจดีย์ก็ดี ของภิกษุอาพาธก็ดี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวนาราม สมัยนั้น พระอุทายีเมื่อเห็นเด็กชายที่ยังไม่มีภริยา เด็กหญิงที่ยังไม่มีสามี ก็เที่ยวพูด สรรเสริญเด็กหญิงในสำนักมารดาบิดาของเด็กชาย เขาก็วานให้พระอุทายีไปสู่ขอเด็กหญิงนั้น พระอุทายีไปเที่ยวพูดสรรเสริญเด็กชายในสำนักมารดาของ เด็กหญิง เขาก็วานให้พระอุทายีไปพูดให้ฝ่ายชายมาขอบุตรีของตน. โดยนัยนี้ พระอุทายีก็ทำให้เกิดการอาวาหะ วิวาหะ และการสู่ขอหลายราย.

สมัยนั้น ธิดาของหญิงม่ายผู้เคยเป็นภรรยาโหรคนหนึ่งมีรูปงามน่าดูน่าชม, สาวกของอาชีวกซึ่งอยู่ต่างตำบลจึงมาขอธิดานั้น แต่มารดาของนางอ้างว่า นางไม่รู้จักทั้งก็มีลูกคนเดียวลูกจะต้องไปสู่ตำบลบ้านอื่น จึงไม่ยอมยกให้ สาวกของอาชีวกจึงไปหาพระอุทายีขอให้ช่วยสู่ขอและรับรองให้

พระอุทายีก็ไปพูดกับหญิงนั้น นางเชื่อว่าพระอุทายีรู้จัก จึงยอมยกให้สาวกของอาชีวกรับเด็กหญิงนั้นไปเลี้ยงดูอย่างลูกสะใภ้ได้เดือนเดียว ต่อมาก็เลี้ยงดูแบบทาสี.

เด็กหญิงจึงส่งข่าวไปแจ้งให้มารดาทราบว่าตนได้รับความลำบากอยู่อย่างทาสี ขอให้มารดามารับกลับไป มารดาจึงไปต่อว่าสาวกอาชีวก แต่ก็กลับถูกรุกราน อ้างว่าการนำมานำไปไม่เกี่ยวกับนาง แต่เกี่ยวกับพระอุทายี จึงไม่รับรู้เรื่องนี้ นางจึงต้องกลับสู่เมืองสาวัตถี.

เด็กหญิงนั้น ส่งทูตไปแจ้งข่าวแก่มารดาเป็นครั้งที่ ๒ เล่าถึงความลำบากยากแค้นที่ได้รับในการที่มีความเป็นอยู่แบบทาสี ขอให้มารดานำตัวกลับ. มารดาจึงไปหาพระอุทายีให้ช่วยไปเจรจากับสาวกอาชีวกให้ พระอุทายีก็ไปเจรจา แต่ก็ถูกรุกรานกลับมา โดยอ้างว่าพระอุทายีไม่เกี่ยว การนำมานำไปเป็นเรื่องระหว่างตนกับมารดาของเด็กหญิง เป็นสมณะควรขวนขวายน้อย ควรเป็นสมณะที่ดี พระอุทายีจึงต้องกลับ.

เด็กหญิงนั้น ส่งทูตไปแจ้งข่าวเช่นเดิมแก่มารดาอีกเป็นครั้งที่ ๓ ขอให้นำตัวกลับ มารดาจึงไปหาพระอุทายี พระอุทายีก็บอกว่าไปแล้วและถูกรุกราน ไม่ยอมไปอีก. มารดาของเด็กหญิงนั้นและหญิงอื่น ๆ ที่ไม่พอใจแม่ผัว พ่อผัวหรือสามี ก็พากันติเตียนสาปแช่งพระอุทายี ส่วนหญิงที่พอใจ แม่ผัว พ่อผัวหรือสามี ก็สรรเสริญให้พรพระอุทายี.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนได้ความเป็นสัตย์ จึงทรงติเตียน แล้วบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุชักสื่อให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

ต่อมาพระอุทายีก่อเรื่องขึ้นอีก โดยพวกนักเลงขอร้องให้ไปตามหญิงแพศยามา เพื่ออยู่ร่วมกันชั่วคราว มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมว่า การชักสื่อเช่นนั้น แม้โดยที่สุด ทำกับหญิงแพศยาเพื่อสำเร็จความประสงค์ ชั่วขณะหนึ่งก็ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

องค์แห่งอาบัติ ๑.นำสัญจริตตะ (การชักสื่อให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน) ในผู้ใด ผู้นั้นเป็นชาติมนุษย์ ๒.เขาไม่เป็นผัวเป็นเมียกันอยู่ก่อน หรือว่าเป็นแต่ว่าหย่าขาดกันแล้ว ๓.รับคำเขา ๔.บอกตามเขาสั่ง ๕.กลับมาบอกแก่ผู้วาน พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๓๘)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๖

สัญญาจิกายะ ปะนะ ภิกขุนา กุฏิง การะยะมาเนนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้จะสร้างกุฎีอันหาเจ้าของมิได้ เฉพาะตนเอง ด้วยอาการขอเอาเอง พึงสร้างให้ได้ประมาณ ประมาณในการสร้างกุฎีนั้นดังนี้ โดยยาว ๑๒ คืบ โดยกว้างในร่วมใน ๗ คืบ ด้วยคืบพระสุคต[๑] พึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดงที่อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุสร้างกุฎีด้วยอาการขอเอาเอง ในที่อันมีผู้จองไว้ อันหาชานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ หรือสร้างให้ล่วงประมาณเป็นสังฆาทิเสส.”

วิภังค์

บทว่า อันหาเจ้าของมิได้ คือ *ไม่มีใครๆ อื่น ที่เป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม คฤหัสถ์ก็ตาม บรรพชิตก็ตาม เป็นเจ้าของสร้างถวาย*

บทว่า เฉพาะตนเอง คือ *เพื่อประโยชน์ส่วนตัว*

คำว่า พึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่นั้น *มีพระพุทธาธิบายไว้ว่าดังนี้ ภิกษุผู้จะสร้างกุฎีนั้น พึงให้แผ้วถางพื้นที่ที่จะสร้างกุฎีนั้นเสียก่อน แล้วเข้าไปหาสงฆ์ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า กราบเท้าภิกษุทั้งหลายผู้แก่พรรษากว่า แล้วนั่งกระโหย่งประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าใคร่จะสร้างกุฎีอันหาเจ้าของมิได้ เฉพาะตนเอง ด้วยอาการขอเอาเอง ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้านั้นขอสงฆ์ให้ตรวจดูพื้นที่ที่จะสร้างกุฎี พึงขอแม้ครั้งที่สอง พึงขอแม้ครั้งที่สาม ถ้าสงฆ์ทั้งหมดจะอุตสาหะไปตรวจดูพื้นที่ที่จะสร้างกุฎีได้ ก็พึงไปตรวจดูด้วยกันทั้งหมด ถ้าไม่อุตสาหะในหมู่สงฆ์นั้น ภิกษุเหล่าใดฉลาดสามารถจะรู้ได้ว่าเป็นสถานที่มีผู้จองไว้*

---

[๑] มาตราวัดขนาดสิ่งของ อรรถกถาว่า ๑ คืบพระสุคต เท่ากับ ๓ คืบของคนสัณฐานปานกลาง. แต่ในบุพพสิกขาวรรณาให้ความเห็นว่า ๑ คืบพระสุคต เท่ากับ ๑๖ นิ้ว กับ ๒ อนุกระเบียดนิ้วช่างไม้ทุกวันนี้ (บุพพสิกขาวรรณ หน้า ๕๔๑)

หรือไม่เป็นสถานมีชานเดินได้รอบหรือไม่ สงฆ์พึงขอสมมติภิกษุเหล่านั้นไปแทนสงฆ์

วิธีสมมติ *ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้ คือ ภิกษุผู้ฉลาดผู้สามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา*

อนาบัติ

๑.ภิกษุสร้างถ้ำ ๒.ภิกษุสร้างคูหา ๓.ภิกษุสร้างกุฎีหญ้า ๔.ภิกษุสร้างกุฎีเพื่อภิกษุอื่น ๕.เว้นอาคารอันเป็นที่อยู่เสีย ภิกษุสร้างนอกจากนั้นไม่ต้องอาบัติ ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นภิกษุชาวแคว้นอาฬวีให้ก่อกุฎีที่หาเจ้าของมิได้ เป็นของเฉพาะตน (เพื่อประโยชน์ของตนเอง) เป็นกุฎีไม่มีประมาณ (ไม่กำหนดขนาดแน่นอน) ด้วยการขอเอาเอง (โดยไม่มีผู้ปวารณาสร้างกุฎีถวาย) กุฎียังไม่เสร็จพวกเธอก็มากไปด้วยการขอ เช่น ขอคน ขอแรงงาน ขอโค ขอเกวียน ขอพร้า ขอขวาน เป็นต้น ก่อความเดือดร้อนแก่มนุษย์เป็นอันมาก ถึงกับเห็นภิกษุทั้งหลายเข้า ก็พากันหวาดกลัวบ้าง สะดุ้งกลัวบ้าง หนีบ้าง ไปทางอื่นบ้าง หันหน้าหนีไปทางอื่นบ้าง ปิดประตูบ้าง เห็นโค สำคัญว่าเป็นภิกษุ ก็พากันหนีบ้าง.

ท่านพระมหากัสสปะจาริกไปสู่แคว้นอาฬวี พักที่อัคคาฬวีเจดีย์ ไปบิณฑบาตก็พบมนุษย์ทั้งหลายพากันหวาดสะดุ้ง หลบหนี เมื่อกลับมาถามภิกษุทั้งหลายทราบความแล้ว ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปสู่เมืองอาฬวี ก็กราบทูลให้ทรงทราบจึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ตรัสเทศนาสั่งสอนไม่ให้เป็นผู้มักขอ ทรงเล่านิทานประกอบถึง ๓ เรื่อง แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๗

มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุนา วิหารัง การะยะมาเนนะ.....

“อนึ่งภิกษุจะให้สร้างวิหารใหญ่ อันมีเจ้าของเฉพาะตนเอง พึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดงที่ อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุให้สร้างวิหารใหญ่ ในที่อันมีผู้จองไว้ อันหาชานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุสร้างถ้ำ ๒.ภิกษุสร้างคูหา ๓.ภิกษุสร้างกุฎีหญ้า ๔.ภิกษุสร้างวิหารเพื่อภิกษุอื่น ๕.เว้นอาคารเป็นที่อยู่เสีย ภิกษุสร้างนอกจากนั้น ไม่ต้องอาบัติ ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โฆสิตาราม กรุงโกสัมพี ครั้งนั้น คหบดีผู้เป็นอุปัฏฐาก (บำรุง) พระฉันนะ ขอให้พระฉันนะแสดงที่ให้ ตนจะสร้างวิหารถวาย พระฉันนะให้ปราบพื้นที่ ให้ตัดต้นไม้ที่ชาวเมืองนับถือ ว่าศักดิ์สิทธิ์ เป็นการก่อความสะเทือนใจ มนุษย์ทั้งหลายจึงพากันติเตียน ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงติเตียนและทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุจะให้ทำวิหารใหญ่อันมีเจ้าของ เฉพาะตนเอง พึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดงที่อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุให้ทำวิหารใหญ่ในที่มีผู้จองไว้หาชานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไปแสดงที่ ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

<u>สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๘</u>

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ทุฏโฐ โทโส อัปปะตีโต อะมูละเกนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ขัดใจ มีโทสะ ไม่แช่มชื่น ตามกำจัด ซึ่งภิกษุด้วยธรรมมีโทษถึงปาราชิก อันหามูลมิได้ ด้วยหมายว่า แม้ไฉนเราจะยังเธอให้เคลื่อนจากพรหมจรรย์นี้ได้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้นอันผู้ใดผู้หนึ่ง ถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม แต่อธิกรณ์นั้นเป็นเรื่องหามูลมิได้ แลภิกษุยันอิงโทสะอยู่ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ภิกษุโจทมีความเห็นว่าเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ ๒.ภิกษุจำเลยเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ ภิกษุโจทก์มีความเห็นว่าเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ สมัยนั้นพระทัพพมัลลบุตร (ผู้เป็นบุตรแห่งมัลลกษัตริย์) ได้บรรลุพระอรหัตตผลตั้งแต่ อายุ ๗ ขวบไม่มีกิจอื่นที่จะต้องทำอีก. ต่อมาท่านปรารถนาจะทำประโยชน์ แก่คณะสงฆ์ โดยเป็นผู้จัดเสนาสนะ (เสนาสนคาหาปกะ มีหน้าที่จัดที่พักให้ ภิกษุผู้ต้องการเสนาสนะ) และเป็นผู้แจกภัตต์ (ภัตตุทเทสกะ มีหน้าที่ เช่น จัดภิกษุ ไปฉันในที่นิมนต์ในเมื่อมีทายกมาขอพระต่อสงฆ์ หรือ แจกอาหารให้สงฆ์) จึงกราบทูลความดำริของท่านแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคประทานสาธุการ และทรงแสดงความเห็นชอบด้วยที่จะให้ท่านทัพพมัลลบุตรทำหน้าที่ทั้งสองนั้น.

จึงตรัสเรียกประชุมสงฆ์ ให้สงฆ์เชิญพระทัพพมัลลบุตรก่อนแล้ว ให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศขอความเห็นชอบในการสมมติ พระทัพพมัลลบุตร เป็นผู้แจกเสนาสนะและแจกภัตต์ เมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้าน จึงเป็นอันสงฆ์ได้ สมมติ (หรือแต่งตั้ง) แล้ว.

พระทัพพมัลลบุตรทำหน้าที่มาด้วยดี ครั้งหนึ่งถูกภิกษุพวกพระเมตติยะ และภุมมชกะ (สองรูปนี้เป็นหัวหน้าของกลุ่มภิกษุผู้มักก่อเรื่องเสียหาย) เข้าใจผิดหาว่าท่านไปแนะนำคหบดีผู้หนึ่ง มิให้ถวายอาหารดี ๆ แก่พวกตน ซึ่งความจริง คฤหบดีผู้นั้นไม่เลื่อมใส และรังเกียจด้วยตนเอง จึงใช้นางเมตติยา ภิกษุณีให้เป็นโจทฟ้องพระทัพพมัลลบุตร ในข้อหาต้องอาบัติปาราชิก เพราะข่มขืนนาง.

พระพุทธเจ้าทรงไต่สวน ได้ความว่าเป็นการแกล้งใส่ความ จึงให้ภิกษุทั้งหลายสึกนางเมตติยาภิกษุณี พวกภิกษุผู้ใช้ออกรับสารภาพ ภิกษุทั้งหลาย จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาค ทรงติเตียนหมู่ภิกษุผู้คิดร้ายใส่ความฟ้อง พระทัพพมัลลบุตร ด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติสังฆาทิเสส แก่ภิกษุผู้ประพฤติเช่นนั้น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.โจทเอง หรือให้ผู้อื่นโจทซึ่งผู้ใด ผู้นั้นถึงซึ่งนับว่าเป็นอุปสัมบัน ๒. สำคัญว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ๓.โจทด้วยปาราชิกใด ปาราชิกนั้นไม่มีมูลด้วยความเห็นเป็นต้น ๔.โจทเองหรือให้ผู้อื่นโจทในที่ต่อหน้า ด้วยอธิบายจะให้เคลื่อนจาก พรหมจรรย์ ๕.ผู้ต้องโจทในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาฯ หน้า๑๔๑).

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ทุฏโฐ โทโส อัปปะตีโต อัญญะภาคิยัสสะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ขัดใจ มีโทสะ ไม่แช่มชื่น ถือเอาเอกเทศบางแห่ง แห่งอธิกรณ์อันเป็นเรื่องอื่น ให้เป็นเพียงเลศ ตามกำจัดซึ่งภิกษุ ด้วยธรรมอันมีโทษถึงปาราชิก ด้วยหมายว่า แม้ไฉนเราจักยังเธอให้เคลื่อนจากพรหมจรรย์นี้ได้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้นอันผู้ใดผู้หนึ่งถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม แต่อธิกรณ์นั้นเป็นเรื่องอื่นแท้ เอกเทศบางแห่ง เธอถือเอาพอเป็นเลศ[๑] แลภิกษุ ยันอิงโทสะอยู่ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้สำคัญเป็นอย่างนั้นโจทเองก็ดี สั่งให้ผู้อื่นโจทก็ดี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ๔.ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวกพระเมตติยะและ ภุมมชกะ (ชุดเดียวกับสิกขาบท ที่แล้ว) แกล้งหาเลศโจทพระทัพพมัลลบุตร ด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูลคือ เห็นแพะตัวผู้กับตัวเมียกำลังสืบพันธุ์กัน ก็นัดกันตั้งชื่อแพะตัวผู้ว่า พระทัพพมัลลบุตร ตั้งชื่อแพะตัวเมียว่า เมตติยาภิกษุณี แล้วเที่ยวพูดว่าตนได้เห็นพระทัพพมัลลบุตรเสพเมถุนกับนางเมตติยาภิกษุณี ด้วยตาตนเอง.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนพระทัพพมัลลบุตร ได้ความว่าเป็นการอ้างเลส ใส่ความ จึงมอบให้สงฆ์จัดการไต่สวนภิกษุพวกที่อ้างเลสใส่ความ เมื่อพวกเธอรับเป็นสัตย์ จึงทรงติเตียนแล้วบัญญัติสิกขาบท ห้ามอ้างเลศใส่ความภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

---

[๑] เลศ คือข้ออ้าง,เรื่องเล็กๆน้อยๆ,เลศนัย กิริยาอาการที่จะยกขึ้นเป็นข้ออ้างใส่ความได้(พระไตรปิฎก มจร. ๑/๔๓๑/๓๙๑)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ สะมัคคัสสะ สังฆัสสะ เภทายะ.....

"อนึ่ง ภิกษุใด ตะเกียกตะกายเพื่อทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียง หรือถือเอาอธิกรณ์อันเป็นเหตุแตกกัน ยกย่องยันอยู่ ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้ตะเกียกตะกาย เพื่อทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียง หรืออย่าได้ถือเอาอธิกรณ์อันเป็น เหตุแตกกันยกย่องยันอยู่ ขอท่านจงพร้อมเพรียงด้วยสงฆ์ เพราะ ว่าสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน ย่อมอยู่ผาสุก แลภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลาย พึงสวด สมนุภาสน์[๑]กว่าจะครบสามจบเพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอถูก สวดสมนุภาสน์กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้ อย่างนี้ นั่นเป็นการดี หากเธอไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส."

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมนุภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม พระเทวทัตได้เข้าไปหา พระโกกาลิกะ พระกฏโมรกติสสกะ พระขัณฑเทวบุตรี และพระสมุทรทัต ชักชวนให้ทำสงฆ์ให้แตกกัน พร้อมทั้งบอกแผนการที่จะเสนอไปในทาง ให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น ๕ ข้อ ซึ่งเข้าใจว่า พระผู้มีพระภาค คงไม่ทรงอนุญาต และตนจะได้นำข้อเสนอนั้น ประกาศแก่มหาชน. ข้อเสนอ ๕ ข้อ คือ:-

[๑] สวดสมนุภาสน์ คือ สงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปสวดประกาศห้ามภิกษุไม่ให้ถือรั้นการอันมิชอบ (พระไตรปิฎก ๑/๔๔๖/๔๑๒)

๑.ภิกษุพึงอยู่ป่าตลอดชีวิต เข้าละแวกบ้านต้องมีโทษ.

๒.ภิกษุพึงถือบิณฑบาตเป็นวัตรตลอดชีวิต. ผู้ใดรับนิมนต์ (ไปฉันตามบ้าน) ต้องมีโทษ.

๓.ภิกษุพึงใช้ผ้าบังสุกุล[๑]จนตลอดชีวิต ผู้ใดรับคหบดีจีวร (ผ้าที่เขาถวาย) ต้องมีโทษ.

๔.ภิกษุพึงอยู่โคนไม้ จนตลอดชีวิต ผู้ใดเข้าสู่ที่มุง (ที่มีหลังคา) ต้องมีโทษ.

๕.ภิกษุไม่พึงฉันปลาและเนื้อ ผู้ใดฉันต้องมีโทษ.

ภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลข้อเสนอทั้ง ๕ ข้อนั้น. พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า ***“อย่าเลย เทวทัต ภิกษุใดปรารถนาก็จงอยู่ป่า ภิกษุใดปรารถนาก็จงอยู่บ้าน ภิกษุใดปรารถนาก็จงเที่ยวบิณฑบาต ภิกษุใด ปรารถนาก็จงยินดีการนิมนต์ ภิกษุใดปรารถนาก็จงถือผ้าบังสุกุล ภิกษุใดปรารถนาก็จงยินดีผ้าคหบดี ดูก่อนเทวทัต เราอนุญาตรุกขมูลเสนาสนะตลอด ๘ เดือนเท่านั้น เราอนุญาตปลาและเนื้อที่บริสุทธิ์ด้วยอาการ ๓ อย่าง คือ ๑. ไม่ได้เห็น ๒. ไม่ได้ยิน ๓. ไม่ได้รังเกียจ.”*** พระเทวทัตดีใจ จึงเที่ยวประกาศ ให้เห็นว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตข้อเสนอที่ดีของตน ทำให้คนที่มีปัญญาทรามบางคนเห็นว่า พระสมณโคดมเป็นผู้มักมาก แต่คนที่เข้าใจเรื่องดี กลับติเตียนพระเทวทัต

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนพระเทวทัตรับเป็นสัตย์ แล้วจึงทรงติเตียนและบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุพากเพียรทำสงฆ์ให้แตกกัน เมื่อภิกษุอื่นห้ามปรามไม่เชื่อฟัง ภิกษุทั้งหลายพึงสวดประกาศ (เป็นการสงฆ์) เพื่อให้เธอเลิกเรื่องนั้นเสีย ถ้าสวดประกาศครบ ๓ ครั้ง ยังไม่ละเลิก ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

---

[๑] ผ้าเปื้อนฝุ่น คือ ผ้าห่อศพ หรือเศษผ้าที่เขาทิ้งตามกองขยะบ้าง ตามที่ต่าง ๆ บ้าง นำมาซักและปะติดปะต่อเป็นจีวร

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๑

ตัสเสวะ โข ปะนะ ภิกขุสสะ ภิกขู โหนติ อะนุวัตตะกา.....

“อนึ่ง มีภิกษุผู้ประพฤติตาม ผู้พูดเข้ากันของภิกษุนั้นแล ๑ รูปบ้าง ๒ รูปบ้าง ๓ รูปบ้าง เธอทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า ขอท่านทั้งหลายอย่าได้กล่าวคำอะไร ๆ ต่อภิกษุนั่น ภิกษุนั่นกล่าวถูกธรรมด้วย ภิกษุนั่นกล่าวถูกวินัยด้วย ภิกษุนั่นถือเอาความพอใจและความชอบใจของพวกข้าพเจ้ากล่าวด้วย เธอทราบความพอใจและความชอบใจของพวกข้าพเจ้าจึงกล่าว คำที่เธอกล่าวนั่นย่อมควรแม้แก่พวกข้าพเจ้า

ภิกษุเหล่านั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายอย่าได้กล่าวอย่างนั้น ภิกษุนั่นหาใช่ผู้กล่าวถูกธรรมไม่ด้วย ภิกษุนั่นหาใช่ผู้กล่าวถูกวินัยไม่ด้วย ความทำลายสงฆ์อย่าได้ชอบแม้แก่พวกท่าน ขอพวกท่านจงพร้อมเพรียงด้วยสงฆ์ เพราะว่าสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ปรองดองกันไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกันย่อมอยู่ผาสุก แลภิกษุเหล่านั้น อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุเหล่านั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงสวดสมนุภาสน์กว่าจะครบสามจบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอทั้งหลายถูกสวดสมนุภาสน์กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้อย่างนี้นั่นเป็นการดี หากเธอทั้งหลายไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมนุภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ๕.ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เนื่องมาจากสิกขาบทที่ ๑๐ คือ ภิกษุโกกาลิกะ เป็นต้น สนับสนุนพระเทวทัตว่าไม่ควรติเตียนพระเทวทัต ซึ่งพูดเป็นธรรม เป็นวินัย ต้องด้วยความพอใจของตน. ภิกษุทั้งหลายพากันติเตียนภิกษุพวกที่สนับสนุน ภิกษุผู้พากเพียรทำสงฆ์ให้แตกกันนั้น.

ความทราบถึงพระพุทธเจ้าจึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามได้ความจริงแล้วจึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบทข้างต้น โดยถ้าเตือน (สวดประกาศเป็นการสงฆ์) ครบ ๓ ครั้งแล้ว ยังไม่ละเลิกความประพฤติเช่นนั้น ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๒

ภิกขุ ปะเนวะ ทุพพะจะชาติโก โหติ, อุทเทสะปะริยาปันเนสุ.....

"อนึ่งภิกษุเป็นผู้มีสัญชาติแห่งคนว่ายาก อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่ ถูกทางธรรม ในสิกขาบททั้งหลายอันเนื่องในอุเทศ ทำตนให้เป็นผู้อันใคร ๆ ว่ากล่าวไม่ได้ ด้วยกล่าวโต้ว่า พวกท่านอย่าได้กล่าวอะไรต่อเรา เป็นคำดีก็ตาม เป็นคำชั่วก็ตาม แม้เราก็จักไม่กล่าวอะไร ๆ ต่อพวกท่านเหมือนกัน เป็นคำดีก็ตาม เป็นคำชั่วก็ตาม ขอพวกท่านจงเว้นจากการว่ากล่าวเราเสีย

ภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้ทำตนให้เป็นผู้อันใคร ๆ ว่ากล่าวไม่ได้ ขอท่านจงทำตนให้เขาว่ากล่าวได้แล แม้ท่านก็จงว่ากล่าวภิกษุทั้งหลายโดยชอบธรรม แม้ภิกษุทั้งหลายก็จักว่ากล่าว ท่านโดยชอบธรรม เพราะว่าบริษัท ของพระผู้มีพระภาคนั้น เจริญแล้วด้วยอาการอย่างนี้ คือด้วยว่ากล่าวซึ่งกันและกัน ด้วยเตือนกันและกันให้ออกจากอาบัติ แลภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงสวดสมนุภาสน์กว่าจะครบสามจบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอถูกสวดสมนุภาสน์กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี หากเธอไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส."

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมนุภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โฆสิตาราม ใกล้กรุงโกสัมพี. สมัยนั้น พระฉันนะ[๑]ประพฤติอนาจาร (ความประพฤติอันไม่สมควร) ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าว กลับว่าติเตียน ภิกษุทั้งหลายจึงพากันติเตียน

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ไต่สวนได้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำตนเป็นผู้ว่ายากถ้าไม่เชื่อฟัง ภิกษุทั้งหลายสวดประกาศตักเตือน (เป็นการสงฆ์) ถ้าครบ ๓ ครั้ง ยังไม่เลิกความประพฤติเช่นนั้น ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๓

ภิกขุ ปะเนวะ อัญญะตะรัง คามัง วา นิคะมัง วา.....

"อนึ่ง ภิกษุเข้าไปอาศัยบ้านก็ดี นิคมก็ดี แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ เป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม ความประพฤติเลวทรามของเธอ เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย และสกุลทั้งหลายอันเธอประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย ภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลาย พึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านเป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม ความประพฤติเลวทรามของท่านเขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย และสกุลทั้งหลายอันท่านประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย ท่านจงหลีกไปเสียจากอาวาสนี้ ท่านอย่าอยู่ในที่นี้ และภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ พึงกล่าวกับภิกษุเหล่านั้นอย่างนี้ว่า พวกภิกษุถึงความพอใจด้วย ถึงความขัดเคืองด้วย ถึงความหลงด้วย ถึงความกลัวด้วย ย่อมขับภิกษุบางรูป ย่อมไม่ขับภิกษุบางรูป เพราะอาบัติเช่นเดียวกัน ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนั้น

---

[๑] พระฉันนะ เคยเป็นสารถีของเจ้าชายสิทธัตถะในวันเสด็จออกบรรพชา ต่อมาเมื่อบวชเป็นภิกษุถือตัวว่าเป็นคนใกล้ชิดพระพุทธเจ้าใครว่ากล่าวก็ไม่ยอมเชื่อฟัง (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๑/๔๕๔/๔๒๔)

ภิกษุทั้งหลาย หาได้ถึงความพอใจไม่ หาได้ถึงความขัดเคืองไม่ หาได้ถึงความหลงไม่ หาได้ถึงความกลัวไม่ ท่านเองแลเป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม ความประพฤติเลวทรามของท่าน เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย และสกุลทั้งหลาย อันท่านประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย ท่านจงหลีกไปเสียจากอาวาสนี้ ท่านอย่าอยู่ในที่นี้ และภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงสวดสมนุภาสน์กว่าจะครบสามจบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสียหากเธอถูกสวดสมนุภาสน์กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้อย่างนี้นั่นเป็นการดี หากเธอไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า สกุล หมายสกุล ๔ คือ *สกุลกษัตริย์ สกุลพราหมณ์ สกุลแพศย์ สกุลศูทร*

บทว่า เป็นผู้ประทุษร้ายสกุล คือ *ประจบสกุลด้วยดอกไม้ก็ดี ผลไม้ก็ดี แป้งก็ดี ดินก็ดี ไม้สีฟันก็ดี ไม้ไผ่ก็ดี การแพทย์ก็ดี การสื่อสารก็ดี*

บทว่า มีความประพฤติเลวทราม คือ *ปลูกไม้ดอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นปลูกบ้าง รดน้ำเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นรดบ้าง เก็บดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นเก็บบ้าง ร้อยกรองดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นร้อยกรองบ้าง.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมนุภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ๕.ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวนาราม ใกล้กรุงสาวัตถี. ครั้งนั้น ภิกษุที่ชื่อว่าเป็นพวกพระอัสสชิ และพระปุนัพพสุกะ เป็นภิกษุเจ้าถิ่น อยู่ในชนบท ชื่อว่า กิฏาคิรี เป็นพระอลัชชี (ไม่ละอาย) ภิกษุเหล่านั้น ประพฤติอนาจาร มีประการต่างๆ เช่นการประจบคฤหัสถ์ ทำสิ่งต่างๆให้เขาเล่นซนต่างๆ.

มีภิกษุรูปหนึ่งจำพรรษาในแคว้นกาสี ผ่านมาพัก ณ ชนบทนั้น เพื่อจะเดินทางไปกรุงสาวัตถี เพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ภิกษุนั้นเข้าไปบิณฑบาต ในหมู่บ้านด้วยอาการสำรวม แต่มนุษย์ทั้งหลายไม่ชอบ เพราะไม่แสดงอาการประจบประแจงเหมือนภิกษุพวกพระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะ จึงไม่ถวายอาหาร. แต่อุบาสกผู้หนึ่ง(เป็นผู้เข้าใจพระธรรมวินัยถูกต้อง) เห็นเข้าจึงนิมนต์ภิกษุนั้นไปฉันที่บ้านของตน และขอให้ท่านไปกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า ภิกษุพวกพระอัสสชิ และปุนัพพสุกะ ประพฤติตนไม่สมควรต่าง ๆ ความทราบถึงพระพุทธเจ้า ทรงติเตียนว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การกระทำของภิกษุโมฆบุรุษเหล่านั้นนั่นไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ไฉนภิกษุโมฆบุรุษเหล่านั้น จึงได้ประพฤติอนาจารเห็นปานนี้ คือ ปลูกต้นไม้ดอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นปลูกบ้าง รดน้ำเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นรดบ้าง เก็บดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นเก็บบ้าง ร้อยกรองดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นร้อยกรองบ้าง ทำมาลัยต่อก้านเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำมาลัยเรียงก้านเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้ช่อเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้พุ่มเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้เทริดเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้พวงเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้แผงสำหรับประดับอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง

พวกเธอนำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยต่อก้าน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยเรียงก้าน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่น

นำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้ช่อ นำไปเองบ้างใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พุ่ม นำไปเองบ้างใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้เทริด นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พวง นำไปเองบ้างใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้แผง สำหรับประดับอก เพื่อกุลสตรี เพื่อกุลธิดา เพื่อกุลกุมารี เพื่อสะใภ้แห่งสกุล เพื่อกุลทาสี

พวกเธอฉันอาหารในภาชนะอันเดียวกันบ้าง ดื่มน้ำในขันใบเดียวกันบ้าง นั่งบนอาสนะอันเดียวกันบ้าง นอนบนเตียงอันเดียวกันบ้าง นอนร่วมเครื่องลาดอันเดียวกันบ้าง นอนคลุมผ้าห่มผืนเดียวกันบ้าง นอนร่วมเครื่องลาด และคลุมผ้าห่มร่วมกันบ้าง กับกุลสตรี กุลธิดา กุลกุมารี สะใภ้แห่งสกุล กับกุลทาสี

ฉันอาหารในเวลาวิกาลบ้าง ดื่มน้ำเมาบ้าง ทัดทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้บ้าง ฟ้อนรำบ้าง ขับร้องบ้าง ประโคมบ้าง เต้นรำบ้าง ฟ้อนรำกับหญิงฟ้อนรำบ้าง ขับร้องกับหญิงฟ้อนรำบ้าง ประโคมกับหญิงฟ้อนรำบ้าง เต้นรำกับหญิงฟ้อนรำบ้าง ฟ้อนรำกับหญิงขับร้องบ้าง ขับร้องกับหญิงขับร้องบ้าง ประโคมกับหญิงขับร้องบ้าง เต้นรำกับหญิงขับร้องบ้าง ฟ้อนรำกับหญิงประโคมบ้าง ขับร้องกับหญิงประโคมบ้าง ประโคมกับหญิงประโคมบ้าง เต้นรำกับหญิงประโคมบ้าง ฟ้อนรำกับหญิงเต้นรำบ้าง ขับร้องกับหญิงเต้นรำบ้าง ประโคมกับหญิงเต้นรำบ้าง เต้นรำกับหญิงเต้นรำบ้าง เล่นหมากรุกแถวละแปดตาบ้าง เล่นหมากรุกแถวละสิบตาบ้าง เล่นหมากเก็บบ้าง เล่นชิงนางบ้าง เล่นหมากไหวบ้าง เล่นโยนห่วงบ้าง เล่นไม้หึ่งบ้าง เล่นฟาดให้เป็นรูปต่าง ๆ บ้าง เล่นสะกาบ้าง เล่นเป่าใบไม้บ้าง เล่นไถน้อย ๆ บ้าง เล่นหกคะเมนบ้าง เล่นไม้กังหันบ้าง เล่นตวงทรายด้วยใบไม้บ้าง เล่นรถน้อย ๆ บ้าง เล่นธนูน้อย ๆ บ้าง เล่นเขียนทายบ้าง เล่นทายใจบ้าง เล่นเลียนคนพิการบ้าง หัดขี่ช้างบ้าง หัดขี่ม้าบ้าง หัดขี่รถบ้าง หัดยิงธนูบ้าง หัดเพลงอาวุธบ้าง วิ่งผลัดช้างบ้าง วิ่งผลัดม้าบ้าง วิ่งผลัดรถบ้าง วิ่งขับกันบ้าง วิ่งเปรี้ยวกันบ้าง ผิวปากบ้าง ปรบมือบ้าง ปล้ำกันบ้าง

ชกมวยกันบ้าง ปูลาดผ้าสังฆาฏิ ณ กลางสถานเต้นรำ แล้วพูดกับหญิงฟ้อนรำอย่างนี้ว่า น้องหญิงเธอจงฟ้อนรำ ณ ที่นี้ดังนี้บ้าง ให้การคำนับบ้าง ประพฤติอนาจารมีอย่างต่าง ๆ บ้างเล่า.”

ทรงรับสั่งให้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ พาหมู่ภิกษุไปทำปัพพาชนียกรรม (การลงโทษโดยสงฆ์ให้ประพฤติวัตร และไล่ให้ออกจากที่นั้น) แก่พวกภิกษุหมู่นั้น (ซึ่งเป็นสัทธิวิหาริกของพระอัครสาวกทั้งสอง)

แต่ภิกษุพวกนั้นสงฆ์ทำปัพพาชนียกรรมแล้ว ยังไม่ประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง ไม่ประพฤติกลับตัว ไม่ขอขมาภิกษุทั้งหลาย ยังด่าว่าการกสงฆ์ (สงฆ์ผู้ดำเนินการในกิจตามพระธรรมวินัย) เที่ยวใส่ความว่าการกสงฆ์ลำเอียง บริวารของภิกษุนั้นบางพวกหลีกไปเสียก็มี บางพวกสึกเสียก็มี.

พระผู้มีพระภาคทรงทราบความนั้น ทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบท มีใจความว่า ภิกษุประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม เป็นที่รู้เห็นทั่วไป ภิกษุทั้งหลายพึงขับเสียจากที่นั้น ถ้าเธอกลับว่าติเตียน ภิกษุทั้งหลายพึงสวดประกาศ (เป็นการสงฆ์) ให้เธอละเลิก ถ้าสวดครบ ๓ ครั้ง ยังดื้อดึง ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

๔. อนิยตกัณฑ์

อาบัติอันไม่แน่ว่าจะควรปรับในข้อไหนมี ๒ สิกขาบท

อนิยตสิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สัทธิง เอโก เอกายะ.....

"อนึ่ง ภิกษุใดรูปเดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับ คือในอาสนะกำบัง พอจะทำการได้กับมาตุคามผู้เดียว อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้ เห็นภิกษุกับมาตุคามนั้นนั่นแล้ว พูดขึ้นด้วยธรรม ๓ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือด้วยปาราชิกก็ดี ด้วยสังฆาทิเสสก็ดี ด้วยปาจิตตีย์ก็ดี ภิกษุปฏิญาณซึ่งการนั่ง พึงถูกปรับด้วยธรรม ๓ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ด้วยปาราชิกบ้าง ด้วยสังฆาทิเสสบ้าง ด้วยปาจิตตีย์บ้าง อีกอย่างหนึ่ง อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้นั้น กล่าวด้วยธรรมใด ภิกษุนั้นพึงถูกปรับด้วยธรรมนั้น ธรรมนี้ชื่อ อนิยต."

วิภังค์

ที่ชื่อว่า มาตุคาม ได้แก่ *หญิงมนุษย์ ไม่ใช่หญิงยักษ์ ไม่ใช่หญิงเปรต ไม่ใช่สัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย โดยที่สุด แม้เด็กหญิงที่เกิดในวันนั้น ไม่ต้องพูดถึงสตรีผู้ใหญ่*

ที่ชื่อว่า ในที่ลับ *ได้แก่ ที่ลับตา ๑ ที่ลับหู ๑*

ที่ลับตา ได้แก่ *ที่ซึ่งเมื่อภิกษุหรือมาตุคามขยิบตา ยักคิ้ว หรือชูศีรษะ ไม่มีใครสามารถจะแลเห็นได้*

ที่ลับหู ได้แก่ *ที่ซึ่งไม่มีใครสามารถจะได้ยินถ้อยคำที่พูดตามปกติได้*

อาสนะที่ชื่อว่า กำบัง *คือเป็นอาสนะที่เขากำบังด้วยฝา บานประตู*

บทว่า พอจะทำการได้ คือ *อาจเพื่อจะเสพเมถุนธรรมได้*

คำว่า สำเร็จการนั่ง หมายความว่า *เมื่อมาตุคามนั่งแล้ว ภิกษุนั่งใกล้หรือนอนใกล้ก็ดี เมื่อภิกษุนั่งแล้ว มาตุคามนั่งใกล้ หรือนอนใกล้ก็ดี นั่งทั้งสองคน หรือนอนทั้งสองคนก็ดี*

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวนาราม ใกล้กรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระอุทายีเป็นผู้เข้าสู่สกุลมากด้วยกันในกรุงสาวัตถี วันหนึ่ง เข้าไปนั่งในห้องลับตาสองต่อสองกับหญิงสาว สนทนาบ้าง กล่าวธรรมบ้าง นางวิสาขาได้รับเชิญไปสู่สกุลนั้นเห็นเข้า จึงทักท้วงว่าเป็นการไม่สมควร ก็ไม่เอื้อเฟื้อเชื่อฟัง.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนได้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบท ใจความว่า ภิกษุนั่งในที่ลับตาสองต่อสองกับหญิงเป็นที่อันพอจะประกอบกรรมได้ ถ้าอุบาสิกาผู้มีวาจาควรเชื่อได้กล่าวว่า ภิกษุต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๓ อย่าง คืออาบัติปาราชิก (เพราะเสพเมถุน) ก็ตาม อาบัติสังฆาทิเสส (เพราะถูกต้องกายหญิง หรือเกี้ยวหญิง เป็นต้น) ก็ตาม อาบัติปาจิตตีย์ (เพราะนั่งในที่ลับสองต่อสองกับหญิง) ก็ตาม. ถ้าภิกษุสารภาพว่าตนนั่ง ก็จะถูกอุบาสิกาผู้มีวาจาเชื่อถือได้ปรับอาบัติได้ ๓ อย่างดังกล่าว.

อนิยตสิกขาบทที่ ๒

นะ เหวะ โข ปะนะ ปะฏิจฉันนัง อาสะนัง โหติ.....

"อนึ่ง สถานหาเป็นอาสนะกำบังไม่เลยทีเดียว หาเป็นที่พอจะทำการได้ไม่ แต่เป็นที่พอจะพูดเคาะมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบได้อยู่ แลภิกษุใดรูปเดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับกับด้วยมาตุคามผู้เดียว ในอาสนะมีรูปอย่างนั้น อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้เห็นภิกษุกับมาตุคามนั้นนั่นแล้ว พูดขึ้นด้วยธรรม ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือด้วยสังฆาทิเสสก็ดี ด้วยปาจิตตีย์ก็ดี ภิกษุปฏิญาณซึ่งการนั่ง พึงถูกปรับด้วย ธรรม ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือด้วยสังฆาทิเสสบ้าง ด้วยปาจิตตีย์บ้าง อีกอย่างหนึ่ง อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้นั้นกล่าวด้วยธรรมใด ภิกษุนั้นพึงถูกปรับด้วยธรรมนั้น แม้ธรรมนี้ก็ชื่อ อนิยต."

เรื่องต้นบัญญัติ

เล่าเรื่องสืบมาจากสิกขาบทก่อน. พระอุทายีเห็นว่าพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่ลับมีอาสนะกำบังกับหญิงสองต่อสอง จึงนั่งในที่ลับไม่กำบังเสียเลยทีเดียวนักสองต่อสองกับหญิงนั้น สนทนาบ้าง กล่าวธรรมบ้าง นางวิสาขาไปพบเข้าอีก จึงทักท้วงว่าไม่สมควรเช่นเคย พระอุทายี ก็ไม่เอื้อเฟื้อเชื่อฟัง.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนได้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียนและทรงบัญญัติสิกขาบท ใจความว่า ภิกษุนั่งในที่ลับ (อาสนะหากำบังไม่เลยทีเดียว) สองต่อสองกับหญิง ถ้ามีอุบาสิกาผู้มีวาจาควรเชื่อถือได้ กล่าวว่า ภิกษุต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๒ อย่าง คือ อาบัติสังฆาทิเสส (เพราะพูดเกี้ยวหญิง หรือพูดล่อหญิงให้บำเรอตนด้วยกาม เป็นต้น) ก็ตาม อาบัติปาจิตตีย์ (เพราะนั่งในที่ลับหูกับหญิงสองต่อสอง) ก็ตาม. ถ้าภิกษุผู้นั้นรับสารภาพซึ่งการนั่ง พึงถูกปรับในอาบัติ ๒ อย่างนั้น หรือปรับตามที่อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อถือได้นั้นกล่าวหา.

คนนอกบัญชี

"ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใด เป็นคนหลอกลวง กระด้าง พูดพล่าม ยกตัว จองหอง ใจฟุ้งเฟ้อ; ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ไม่ใช่คนของเรา.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ได้ออกไปนอกธรรมวินัยนี้เสียแล้ว และภิกษุเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ได้เลย"

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๑ / ๓๓ / ๒๖)

คัมภีร์ภิกขุวิภังค์

ภาค ๒

(พระไตรปิฎก เล่ม ๒)
อาบัติเบา ที่มาในพระปาติโมกข์

๕. นิสสัคคิยกัณฑ์

อาบัติปาจิตตีย์ (อาบัติอันยังกุศลธรรมให้ตกไป) ที่ต้องสละสิ่งของ แบ่งออกเป็น ๓ วรรคๆละ ๑๐ สิกขาบท

๑.จีวรวรรค วรรคว่าด้วยจีวร เป็นวรรคที่ ๑ มี ๑๐สิกขาบท

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑

นิฏฐิตะจีวะรัส์มิง ภิกขุนา อุพภะตัส์มิงกะฐิเน, ทะสาหะปะระมัง.....

"จีวรสำเร็จแล้ว กฐินอันภิกษุเดาะ[๑]เสียแล้ว พึงทรงอติเรกจีวรได้ ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง ภิกษุให้ล่วงกำหนดนั้นไป เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์."

วิภังค์

ที่ชื่อว่า อติเรกจีวร ได้แก่ *จีวรที่ยังไม่ได้อธิษฐาน[๒] ยังไม่ได้วิกัป[๓].*

คำว่า ให้ล่วงกำหนดนั้นไป เป็นนิสสัคคีย์ ความว่า *เมื่ออรุณที่ ๑๑ ขึ้นมาจีวรนั้นเป็นนิสสัคคีย์ คือเป็นของจำต้องเสียสละแก่สงฆ์ คณะ หรือ บุคคล.*

---

[๑] **กฐินเดาะ** ในที่นี้ตามศัพท์แปลว่า รื้อไม้สะดึง คือไม้แบบสำหรับขึงผ้า หมายถึงยกเลิกอานิสงส์กฐินที่ภิกษุพึงรับ (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒/๓/๔๖๒) (ดูหน้า ๒๕๘ ประกอบ)

[๒] **อธิษฐาน** คือ การตั้งเอาไว้หรือตั้งใจกำหนดเอาไว้ ได้แก่ตั้งใจกำหนดเอาไว้ว่าจะเป็นของประจำตัวชนิดนั้นๆ เช่น ไตรจีวร บาตร ; วิธีอธิษฐาน กระทำโดยใช้กายคือมือสัมผัส หรือเปล่งวาจาตามคำอธิษฐานก็ได้ (วิ.ป. ๘/๓๒๒/๒๖๑, วิ.อ.๒/๔๖๙/๑๔๗) (ดูหน้า ๔๐๘ ประกอบ)

[๓] **วิกัป** คือทำให้เป็นของสองเจ้าของ คือขอให้ภิกษุหรือสามเณรรูปอื่นร่วมเป็นเจ้าของสิ่งที่จะวิกัปนั้น ทำให้ไม่ต้องอาบัติแม้เก็บไว้เกินกำหนด (พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ หน้า ๒๒๗)

อนาบัติ

๑.ในภายใน ๑๐ วัน ภิกษุอธิษฐาน ๒.ภิกษุวิกัปไว้ ๓.ภิกษุสละให้ไป ๔.จีวรฉิบหาย ๕.จีวรถูกไฟไหม้ ๖.โจรชิงเอาไป ๗.ภิกษุถือวิสาสะ ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคตมกเจดีย์ เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้นทรงอนุญาตให้ภิกษุมีจีวรได้เพียง ๓ ผืน (ผ้านุ่ง, ผ้าห่ม, ผ้าห่มซ้อนที่เรียกว่าสังฆาฏิ) ภิกษุฉัพพัคคีย์ (ภิกษุผู้รวมกันเป็นคณะ ๖ รูป) เข้าบ้าน อยู่ในวัด ลงสู่ที่อาบน้ำ ด้วยไตรจีวรต่างสำรับกัน ภิกษุทั้งหลายติเตียน ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามเก็บอติเรกจีวร (จีวรที่เกินจำเป็นคือเกินจำนวนที่กำหนด) ถ้าล่วงละเมิดต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์.

ต่อมามีเหตุเกิดขึ้น พระอานนท์ใคร่จะเก็บผ้าไว้ถวายพระสารีบุตร พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติม ให้เก็บไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้าประกอบด้วยชาติและประมาณเป็นของๆตน ๒.ผ้านั้นถึงซึ่งกาล นับวันได้ คือว่าถึงมือของตนแล้วเป็นต้น ๓.ปลิโพธทั้ง ๒ ขาดแล้ว ๔.ผ้านั้นเป็นอติเรกจีวร ๕.ล่วง๑๐วันไป พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๕๕).

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๒

นิฏฐิตะจีวะรัส์มิง ภิกขุนา อุพภะตัส์มิงกะฐิเน, เอกะรัตตัมปิ เจ.....

“จีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

วิภังค์

คำว่า ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง ความว่า *ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากผ้าสังฆาฏิก็ดี จากผ้าอุตราสงค์ก็ดี จากผ้าอันตรวาสกก็ดี แม้คืนเดียว.*

อนาบัติ

๑.ภายในอรุณ ภิกษุถอนเสีย ๒.ภิกษุสละให้ไป ๓.จีวรหาย ๔.จีวรฉิบหาย ๕.จีวรถูกไฟไหม้ ๖.โจรชิงเอาไป ๗.ภิกษุถือวิสาสะ ๘. ภิกษุได้รับสมมติ ๙. ภิกษุวิกลจริต ๑๐. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวนาราม สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเอาผ้าสังฆาฏิ (ผ้าห่มซ้อนข้างนอก) ฝากภิกษุรูปอื่นไว้ จาริกไปสู่ชนบทด้วยสบง (ผ้านุ่ง) กับจีวร (ผ้าห่ม) รวม ๒ ผืนเท่านั้น. ผ้าที่ฝากไว้นานขึ้นราเปรอะเปื้อน ภิกษุผู้รับฝากจึงนำออกตาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้คืนหนึ่ง. ในบทวิภังค์ของสิกขาบทนี้ว่า ช่วงก่อนอรุณขึ้น[๑] รักษาผ้าไตรไว้ในที่มีรั้ว หรือกำแพงล้อม, เงาโคนไม้ในที่นั้นในขณะอยู่ผู้เดียวได้ แต่หากอยู่หลายคนหรืออยู่ที่ปราศจากรั้วกำแพงล้อม อย่าให้จีวรละหัตถบาส[๒] ถ้าล่วงละเมิดต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์.

ภายหลังมีเรื่องเกิดขึ้น ภิกษุเป็นไข้ ไม่สามารถนำจีวรไปได้ทั้ง ๓ ผืน จึงทรงอนุญาตให้สงฆ์สวดสมมติแก่ภิกษุเช่นนั้นเป็นกรณีพิเศษ และไม่ปรับอาบัติ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้าภิกษุอธิษฐานเป็นจีวรแล้ว ๒.ไม่มีอานิสงส์กฐิน ๓.ไม่ได้อวิปปวาสสมมติ ๔.อยู่ปราศจากผ้านั้นราตรีหนึ่งจนอรุณใหม่ขึ้นมา พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้จึงเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๕๖).

[๑] ในบุพพสิกขาวรรณาหน้า ๕๐๘ กล่าวว่า โบราณคติสืบมา... ให้รู้จักอรุณแดงขึ้นมา.. ให้ทันอรุณขาวก่อนอรุณแดง

[๒] หัตถบาส แปลว่า บ่วงแห่งมือ (ระยะบ่วงมือ ในบุพพสิกขาวรรณา หน้า ๔๖๙ กล่าวว่า ประมาณ ๒ ศอก ๑ คืบ)

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๓

นิฏฐิตะจีวะรัส๎มิง ภิกขุนา อุพภะตัส๎มิงกะฐิเน, ภิกขุโน ปะเนวะ.....

“จีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว อกาลจีวรเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ภิกษุหวังอยู่ก็พึงรับ ครั้นรับแล้ว พึงรีบให้ทำ ถ้าผ้านั้นมีไม่พอ เมื่อความหวังว่าจะได้มีอยู่ ภิกษุนั้นพึงเก็บจีวรนั้นไว้ได้เดือนหนึ่งเป็นอย่างยิ่ง เพื่อจีวรที่ยังบกพร่องจะได้พอกัน ถ้าเก็บไว้ยิ่งกว่ากำหนดนั้น แม้ความหวังว่าจะได้มีอยู่ เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า อกาลจีวร ได้แก่ *ผ้าที่เกิดขึ้นตลอด ๑๑ เดือนในเมื่อไม่ได้กรานกฐิน ผ้าที่เกิดขึ้นตลอด ๗ เดือนในเมื่อได้กรานกฐินแล้ว แม้ผ้าที่เขาถวายเจาะจงในกาล นี้ชื่อว่า อกาลจีวร[๑].*

อนาบัติ

๑.ในภายในหนึ่งเดือน ภิกษุอธิษฐาน ๒.ภิกษุวิกัปไว้ ๓.ภิกษุสละให้ไป ๔.จีวรหาย ๕.จีวรฉิบหาย ๖.จีวรถูกไฟไหม้ ๗.โจรชิงเอาไป ๘.ภิกษุถือวิสาสะ ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวนาราม สมัยนั้นอกาลจีวร (ผ้าที่เกิดขึ้นนอกกาลที่อนุญาตเป็นกาลทำจีวร. ดูเชิงอรรถ) เกิดขึ้นแก่ภิกษุรูปหนึ่ง แต่ไม่พอทำจีวร เธอจึงพยายามดึงผ้านั้นให้ยืดแล้วรีดเป็นหลายครั้ง พระผู้มีพระภาค

---

[๑] **อกาลจีวร** คือ (๑) ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๒ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ของปีถัดไปสำหรับผู้ไม่ได้กรานกฐิน รวมเป็น ๑๑ เดือน (๒) ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๔ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ในปีเดียวกัน สำหรับผู้ที่ได้กรานกฐิน รวมเป็น ๗ เดือน (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒/๒๑/๕๐๐)

ทอดพระเนตรเห็นตรัสถามทราบความแล้ว จึงทรงอนุญาตให้เก็บผ้านอกกาลไว้ได้ ถ้ามีหวังว่าจะได้ทำจีวร ปรากฏว่าภิกษุบางรูปเก็บไว้เกิน ๑ เดือน ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุนิยา ปุราณะจีวะรัง.....

"อนึ่ง ภิกษุใด ยังภิกษุณีผู้มิใช่ญาติให้ซักก็ดี ให้ย้อมก็ดี ให้ทุบก็ดี ซึ่งจีวรเก่า เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติซักให้เอง ๒.ภิกษุณีผู้มิใช่ญาติเป็นผู้ช่วยเหลือ ๓.ภิกษุไม่ได้บอกใช้ภิกษุณีผู้มิใช่ญาติซักให้เอง ๔.ภิกษุใช้ให้ซักจีวรที่ยังไม่ได้บริโภค ๕.ภิกษุใช้ให้ซักบริขารอย่างอื่น เว้นจีวร ๖.ใช้สิกขมานาให้ซัก ๗.ใช้สามเณรีให้ซัก ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวนาราม. อดีตภริยาของพระอุทายีเข้ามาบวชเป็นภิกษุณี รับอาสาซักผ้าของพระอุทายี ซึ่งมีน้ำอสุจิเปรอะใหม่ ๆ นางได้นำน้ำอสุจินั้นส่วนหนึ่งเข้าปาก ส่วนหนึ่งใส่ไปในองค์กำเนิดเกิดตั้งครรภ์ขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามใช้นางภิกษุณีที่มิใช่ญาติ[๑] ซัก, ย้อม หรือทุบจีวรเก่า (คือที่นุ่งหรือห่มแล้วแม้คราวเดียว) ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

---

[๑] **มิใช่ญาติ** คือไม่เกี่ยวเนื่องทางสายโลหิตตลอดเจ็ดชั่วคน คือวงศ์สกุลที่สืบสายโลหิตกันมา นับตั้งแต่ตัวภิกษุขึ้นไป ๓ ชั้น คือ ชั้นพ่อ ชั้นปู่ ชั้นทวด กับนับจากตัวภิกษุลงมาอีก ๓ ชั้น คือชั้นลูก ชั้นหลาน ชั้นเหลน รวมเป็น เจ็ดชั่วคน (วิ.อ. ๒/๕๐๓-๕/๑๖๕-๑๖๖)

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุนิยา หัตถะโต.....

“อนึ่ง ภิกษุใดรับจีวรจากมือภิกษุณีผู้มิใช่ญาติ เว้นไว้แต่ของแลกเปลี่ยน เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุรับจีวรของภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.แลกเปลี่ยนกัน คือแลกเปลี่ยนจีวรดีกับจีวรเลว หรือจีวรเลวกับจีวรดี ๓.ภิกษุถือวิสาสะ ๔.ภิกษุขอยืมไป ๕.ภิกษุรับบริขารอื่นนอกจากจีวร ๖.ภิกษุรับจีวรของสิกขมานา ๗.ภิกษุรับจีวรของสามเณรี ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ พระอุทายีแค่นได้ขอจีวรนางอุบลวรรณา ซึ่งมีผ้าอยู่จำกัด นางจึงให้ผ้านุ่ง (อันตรวาสก) ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามรับจีวรจากมือนางภิกษุณีผู้มิใช่ญาติ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงบัญญัติเพิ่มเติมมีเงื่อนไข ไม่ปรับอาบัติในกรณีที่เป็นการแลกเปลี่ยนกัน.

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาตะกัง คะหะปะติง วา คะหะปะตานิง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ขอจีวรต่อคฤหัสถ์ชายก็ดี ต่อคฤหัสถ์หญิงก็ดี ผู้มิใช่ญาติ นอกจากสมัย เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์. สมัยในคำนั้นดังนี้: ภิกษุเป็นผู้มีจีวรถูกชิงเอาไปก็ดี มีจีวรฉิบหายก็ดี นี้สมัยในคำนั้น.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ผู้มิใช่ญาติ คือ ไม่ใช่คนเนื่องถึงกัน ทางมารดาก็ดี ทางบิดาก็ดี ตลอด ๗ ชั่วอายุของบุรพชน

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอในสมัย ๒.ภิกษุขอต่อญาติ ๓.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๔.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๕.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

บุตรเศรษฐีเลื่อมใสพระอุปนันทศากยบุตร จึงปวารณาให้ขออะไรก็ได้ แต่เธอขอผ้า (ห่ม) จากตัวเขา แม้เขาจะขอไปเอาที่บ้านมาให้ก็ไม่ยอม พระศาสดาทรงทราบ ทรงติเตียนว่า **"ดูก่อนโมฆบุรุษการกระทำของเธอนั้น ไม่เหมาะ ไม่สมควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ คนที่มิใช่ญาติ ย่อมไม่รู้การกระทำอันสมควร หรือไม่สมควร ของที่มีอยู่หรือไม่มีของคน ที่ไม่ใช่ญาติ เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอยังขอจีวรต่อบุตรเศรษฐีผู้มิใช่ญาติได้."** จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามขอจีวรต่อคฤหัสถ์ชายหญิงที่มิใช่ญาติ ถ้าขอได้มา ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์

ภายหลังมีโจรขโมยจีวรไป ภิกษุเห็นว่าทรงบัญญัติห้ามไว้จึงไม่ขอจีวร เปลือยกายเดินมา จึงตรัสว่า **"เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ถูกโจรแย่งชิงจีวรไป หรือมีจีวรฉิบหาย ขอจีวรต่อพ่อเจ้าเรือน หรือแม่เจ้าเรือน ผู้มิใช่ญาติได้ เธอเดินไปถึงวัดใดก่อน ถ้าจีวรสำหรับวิหารก็ดี ผ้าลาดเตียงก็ดี ผ้าลาดพื้นก็ดี ผ้าปูที่นอนก็ดี ของสงฆ์ในวัดนั้นมีอยู่ จะถือเอา ผ้าของสงฆ์นั้นไปห่มด้วยคิดว่า ได้จีวรนั้นมาแล้วจักคืนไว้ดังกล่าว**

ดังนี้ก็ควร. ถ้าจีวรสำหรับวิหารก็ดี ผ้าลาดเตียงก็ดี ผ้าลาดพื้นก็ดี ผ้าปูที่นอนก็ดี ของสงฆ์ไม่มี ต้องปกปิดด้วยหญ้า หรือใบไม้เดินมา ไม่พึงเปลือยกายเดินมา ภิกษุใดเปลือยกายเดินมา ต้องอาบัติทุกกฏ."

ทรงบัญญัติให้ขอได้ ในเวลาจีวรถูกโจรชิงเอาไป หรือจีวรฉิบหาย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้ากว้างยาวควรวิกัปได้ ๒.ไม่มีสมัย ๓.ขอกับคนไม่ใช่ญาติ ๔.ได้มาเป็นของตน พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๕๙).

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๗

ตัญเจ อัญญาตะโก คะหะปะติ วา คะหะปะตานี วา พะหูหิ.....

"ถ้าคฤหัสถ์ชายก็ดี คฤหัสถ์หญิงก็ดี ผู้มิใช่ญาติ ปวารณาต่อภิกษุนั้น[๑]ด้วยจีวรเป็นอันมาก เพื่อนำไปได้ตามใจ ภิกษุนั้นพึงยินดีจีวร มีอุตราสงค์ อันตรวาสกเป็นอย่างมาก จากจีวรเหล่านั้น ถ้ายินดียิ่งกว่านั้น เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.ภิกษุนำเอาไปด้วยคิดว่า จักนำจีวรที่เหลือมาคืน ๒.เจ้าเรือนถวายบอกว่า จีวรที่เหลือจงเป็นของท่านรูปเดียว ๓.เจ้าเรือนไม่ได้ถวายเพราะเหตุจีวรถูกชิงไป ๔.เจ้าเรือนไม่ได้ถวายเพราะเหตุจีวรหาย ๕.ภิกษุขอต่อญาติ ๖.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๗.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖ รูป) เที่ยวขอจีวรให้กลุ่มภิกษุที่มีจีวรถูกโจร

---

[๑] หมายเหตุผู้รวบรวม สิกขาบทนี้มีความต่อเนื่องมาจากจีวรวรรค สิกขาบทที่ ๖

ชิงไป หรือ จีวรหาย ทั้ง ๆ ที่ภิกษุเหล่านั้น มีผู้ถวายจีวรแล้ว เป็นการขอหรือเรี่ยไรแบบไม่รู้จักประมาณ ได้ผ้ามากจนถูกหาว่าจะขายผ้าหรืออย่างไร พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ถ้าคฤหัสถ์ปวารณาให้รับจีวรมากผืนเพื่อนำไปได้ตามใจ ก็รับได้เพียงผ้านุ่งกับผ้าห่มเท่านั้น รับเกินกว่านั้นต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ยินดีเกินกว่ากำหนด ๒.ไม่มีเหตุเป็นต้นว่าผ้าเขาชิงเอาไปเสียหมด ๓.ขอกับคนผู้ไม่ใช่ญาติ ๔.ได้มาเป็นของตน พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็น นิสสัคคิยปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๖๐).

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๘

ภิกขุง ปะเนวะ อุททิสสะ อัญญาตะกัสสะ คะหะปะติสสะ วา.....

“อนึ่ง มีคฤหัสถ์ชายก็ดี คฤหัสถ์หญิงก็ดี ผู้มิใช่ญาติ ตระเตรียมทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรเฉพาะภิกษุไว้ว่า เราจักจ่ายจีวรด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้แล้ว ยังภิกษุชื่อนี้ให้ครองจีวร ถ้าภิกษุนั้นเขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน เข้าไปหาแล้ว ถึงการกำหนดในจีวรในสำนักของเขาว่า ดีละ ท่านจงจ่ายจีวรเช่นนั้น หรือเช่นนี้ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้ แล้วยังรูปให้ครองเถิด เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ เพราะอาศัยความเป็นผู้ใคร่ในจีวรดี.”

วิภังค์

บทว่า เขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน คือ *เป็นผู้อันเขาไม่ได้บอกไว้ก่อนว่า ท่านเจ้าข้า ท่านต้องการจีวรเช่นไร ผมจักจ่ายจีวรเช่นไรถวายท่าน.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้ปวารณาไว้

๓.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๔.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๕.เจ้าเรือนใคร่จะจ่ายจีวรมีราคาแพง ภิกษุให้เขาจ่ายจีวรมีราคาถูก ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ชายผู้หนึ่งพูดกับภริยาว่า จะถวายผ้าแก่พระอุปนันทะ เธอทราบจึงไปพูดให้เขาถวายจีวร อย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าถวายจีวรอย่างที่เธอไม่ใช้ เธอก็ไม่รู้จะเอาไปทำอะไร เขาจึงติเตียนว่ามักมาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามกำหนดให้คฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน ให้ซื้อจีวรอย่างนั้นอย่างนี้ถวายตนด้วยหมายจะได้ของดี ๆ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๙

ภิกขุง ปะเนวะ อุททิสสะ อุภินนัง อัญญาตะกานัง คะหะปะตีนัง วา.....

“อนึ่ง มีคฤหัสถ์ชายก็ดี คฤหัสถ์หญิงก็ดี ผู้มิใช่ญาติสองคน ตระเตรียมทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรเฉพาะผืน ๆ ไว้เฉพาะภิกษุว่า เราทั้งหลายจักจ่ายจีวรเฉพาะผืน ๆ ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรเฉพาะผืน ๆ เหล่านี้แล้ว ยังภิกษุชื่อนี้ให้ครองจีวรหลายผืนด้วยกัน, ถ้าภิกษุนั้นเขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน เข้าไปหาแล้วถึงการกำหนดในจีวรในสำนักของเขาว่า ดีละ ขอท่านทั้งหลายจงจ่ายจีวรเช่นนั้นหรือเช่นนี้ ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรเฉพาะผืน ๆ เหล่านี้แล้วทั้งสองคนรวมกัน ยังรูปให้ครองจีวรผืนเดียวเถิด เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ เพราะอาศัยความเป็นผู้ใคร่ในจีวรดี.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้ปวารณาไว้ ๓.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๔.ภิกษุจ่ายด้วยทรัพย์ของตน ๕.เจ้าเรือนใคร่จะจ่ายจีวรมีราคาแพง ภิกษุให้เขาจ่ายจีวรมีราคาถูก ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ชายสองคนพูดกันว่า ต่างคนต่างจะซื้อผ้าคนละผืนถวายพระอุปนันทะ เธอรู้จึงไปแนะนำให้เขารวมทุนกันซื้อผ้าชนิดนั้นชนิดนี้ เขาพากันติเตียนว่ามักมาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามเข้าไปขอให้คฤหัสถ์ที่มิใช่ญาติ มิได้ปวารณาไว้ก่อน ที่เขาตั้งใจจะต่างคนต่างซื้อจีวรถวายเธอ แต่เธอกลับไปขอให้เขารวมกันซื้อจีวรอย่างนั้นอย่างนี้ โดยมุ่งให้ได้ผ้าดี ๆ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

<u>นิสสัคคิยปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑๐</u>

ภิกขุง ปะเนวะ อุททิสสะ ราชา วา ราชะโภคโค วา.....

“อนึ่ง พระราชาก็ดี ราชอำมาตย์ก็ดี พราหมณ์ก็ดี คหบดีก็ดี ส่งทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรไปด้วยทูตเฉพาะภิกษุว่า เจ้าจงจ่ายจีวรด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้แล้วยังภิกษุชื่อนี้ให้ครองจีวร, ถ้าทูตนั้นเข้าไปหาภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้นำมาเฉพาะท่าน, ขอท่านจงรับทรัพย์สำหรับจ่ายจีวร, ภิกษุนั้นพึงกล่าวต่อทูตนั้นอย่างนี้ว่า พวกเราหาได้รับทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรไม่, พวกเรารับแต่จีวรอันเป็นของควรโดยกาล; ถ้าทูตนั้นกล่าวต่อภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ก็ใคร ๆ ผู้เป็นไวยาวัจกรของท่านมี หรือ? ภิกษุผู้ต้องการจีวรพึงแสดงชนผู้ทำการในอารามหรือ

อุบาสกให้เป็นไวยาวัจกร ด้วยคำว่า คนนั้นแลเป็นไวยาวัจกรของภิกษุทั้งหลาย, ถ้าทูตนั้นสั่งไวยาวัจกรนั้นให้เข้าใจแล้ว เข้าไปหาภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่าคนที่ท่านแสดงเป็นไวยาวัจกรนั้น, ข้าพเจ้าสั่งให้เข้าใจแล้ว; ท่านจงเข้าไปหา เขาจักให้ท่านครองจีวรตามกาล, ภิกษุผู้ต้องการจีวรเข้าไปหาไวยาวัจกรแล้ว พึงทวงพึงเตือนสองสามครั้งว่า รูปต้องการจีวร*; ภิกษุทวงอยู่ เตือนอยู่ สองสามครั้ง ยังไวยาวัจกรนั้น ให้จัดจีวรสำเร็จได้ การให้สำเร็จได้ด้วยอย่างนี้ นั่นเป็นการดี, ถ้าให้สำเร็จไม่ได้, พึงยืนนิ่งต่อหน้า ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ๖ ครั้ง เป็นอย่างมาก; เธอยืนนิ่งต่อหน้า ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ๖ ครั้ง เป็นอย่างมาก; ยังไวยาวัจกรนั้นให้จัดจีวรสำเร็จได้, การให้สำเร็จได้ด้วยอย่างนี้ นั่นเป็นการดี, ถ้าให้สำเร็จไม่ได้, ถ้าเธอพยายามให้ยิ่งกว่านั้น ยังจีวรนั้นให้สำเร็จ, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์; ถ้าให้สำเร็จไม่ได้พึงไปเองก็ได้, ส่งทูตไปก็ได้ในสำนักที่ส่งทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรมาเพื่อเธอ, บอกว่า ท่านส่งทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรไปเฉพาะภิกษุใด,ทรัพย์นั้นหาสำเร็จประโยชน์น้อยหนึ่งแก่ภิกษุนั้นไม่, ท่านจงทวงเอาทรัพย์ของท่านคืน, ทรัพย์ของท่านอย่าได้ฉิบหายเสียเลย; นี้เป็นสามีจิกรรมในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุทวง ๓ ครั้งยืน ๖ ครั้ง ภิกษุทวงไม่ถึง ๓ ครั้งยืนไม่ถึง ๖ ครั้ง ๒.ภิกษุไม่ได้ทวงไวยาวัจกรถวายเอง ๓.เจ้าของทวงเอามาถวาย ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหาอำมาตย์ผู้อุปัฏฐากพระอุปนันทศากยบุตร ใช้ทูตให้นำเงินค่าซื้อ

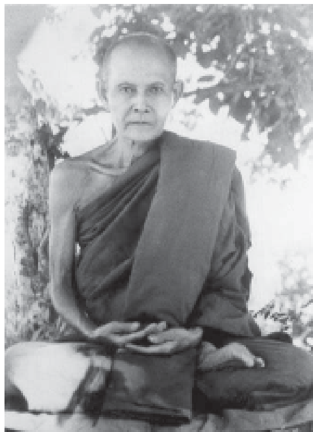
**วิภังค์สิกขาบทว่า : ภิกษุผู้ต้องการจีวรเข้าไปหาไวยาวัจกรแล้วพึงทวง พึงเตือนสองสาม ครั้งว่า รูปต้องการจีวร; อย่าพูดว่า จงให้จีวรแก่รูป จงนำจีวรมาให้รูป จงแลกจีวร ให้รูป จงจ่ายจีวรให้รูป*

จีวรไปถวายพระอุปนันทะ ท่านตอบว่าท่านรับเงินไม่ได้ รับได้แต่จีวรที่ควรโดยกาล เขาจึงถามหาไวยาวัจกร (ผู้ทำกิจธุระแทนสงฆ์) ท่านจึงแสดงอุบาสกคนหนึ่ง ว่าเป็นไวยาวัจกรของภิกษุทั้งหลาย เขาจึงมอบเงินแก่ไวยาวัจกรแล้วแจ้งให้ท่านทราบ

ท่านก็ไม่พูดอะไรกับไวยาวัจกร แม้จะได้รับคำเตือนจากมหาอำมาตย์ซึ่งส่งทูตมา ขอให้ใช้ผ้านั้นเป็นครั้งที่ ๒ ก็ไม่พูดอะไรกับไวยาวัจกร จนกระทั่งได้รับคำเตือนเป็นครั้งที่ ๓ ขอให้ใช้ผ้านั้น จึงไปเร่งเร้าเอากับไวยาวัจกรผู้กำลังมีธุระ จะต้องเข้าประชุมสภานิคม ซึ่งมีกติกาว่า ใครไปช้าจะต้องถูกปรับ ๕๐ กหาปณะ แม้เขาจะแจ้งให้ทราบกติกาก็ไม่ฟัง คงเร่งเร้าเอาจนเขาต้องไปซื้อผ้ามาให้และไปถูกปรับเพราะเข้าประชุมช้า คนทั้งหลายจึงติเตียนว่าทำให้เข้าประชุมช้าต้องเสียค่าปรับ.

พระผู้มีพระภาคทรงทราบและทรงติเตียน จึงบัญญัติสิกขาบทความว่า ถ้าเขาส่งทูตมาถวายค่าซื้อจีวร และเธอแสดงไวยาวัจกรแล้ว เธอจะไปทวงจีวรเอากับไวยาวัจกรได้ไม่เกิน ๓ ครั้ง ไปยืนนิ่ง ๆ ให้เขาเห็นไม่เกิน ๖ ครั้ง ถ้าทวงเกิน ๓ ครั้ง หรือไปยืนเกิน ๖ ครั้ง ต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.กัปปิยการกภิกษุแสดงเอง ๒.ทูตบอกกัปปิยการกให้รู้แล้ว บอกภิกษุให้รู้ด้วย ๓.พยายามคือทวงและยืนให้เกินกำหนด ๔.ได้มาด้วยความพยายามนั้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๖๓).

๒. โกสิยวรรค วรรคว่าด้วยไหม
เป็นวรรคที่ ๒ มี ๑๐ สิกขาบท

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ โกสิยะมิสสะกัง สันถะตัง การาเปยยะ.....

"อนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำสันถัตเจือด้วยไหม, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์."

วิภังค์

สันถัต ได้แก่ *ผ้ารองนั่งที่เขาหล่อ ไม่ใช่ทอ.*[๑]

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำเป็นเพดานก็ดี เป็นเครื่องลาดพื้นก็ดี เป็นม่านก็ดี เป็นเปลือกฟูกก็ดี เป็นปลอกหมอนก็ดี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าไปหาช่างทำไหม ขอให้เขาต้มตัวไหม, และขอใยไหมบ้าง เพื่อจะหล่อสันถัต (เครื่องลาดรองนั่ง, เครื่องปูนั่ง) เจือด้วยไหม. เขาว่าเบียดเบียนเขาและเบียดเบียนตัวไหม พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุหล่อสันถัตเจือด้วยไหม ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

---

[๑] วิธีหล่อสันถัต ใช้ยางเหนียวเช่นน้ำข้าวเทลงบนพื้นที่เรียบแล้วเอาขนโปรยลาดลงบนยางเหนียว (วิ.อ. ๒/๕๔๒/๑๙๒)

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ สุทธะกาฬะกานัง เอฬะกะโลมานัง.....

"อนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำสันถัตแห่งขนเจียมดำล้วน, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำเป็นเพดานก็ดี เป็นเครื่องลาดพื้นก็ดี เป็นม่านก็ดี เป็นเปลือกฟูกก็ดี เป็นปลอกหมอนก็ดี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์หล่อสันถัตด้วยขนเจียมดำล้วน (ขนสัตว์ชนิดหนึ่งในจำพวกกวาง มีอยู่ทางเหนือของประเทศจีน ; ภาษาเขมร เจียม ว่า แกะ : พจนานุกรมไทย) คนทั้งหลายติเตียนว่า ใช้ของอย่างคฤหัสถ์ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามหล่อเองหรือใช้ให้หล่อสันถัตด้วยขนเจียมดำล้วน ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ แก่ผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๓

นะวัมปะนะ ภิกขุนา สันถะตัง การะยะมาเนนะ เท๎ว ภาคา.....

"อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำสันถัตใหม่ พึงถือเอาขนเจียมดำล้วน ๒ ส่วน ขนเจียมขาวเป็นส่วนที่ ๓ ขนเจียมแดงเป็นส่วนที่ ๔, ถ้าภิกษุไม่ถือเอาขนเจียมดำล้วน ๒ ส่วน ขนเจียมขาวเป็นส่วนที่ ๓ ขนเจียมแดงเป็นส่วนที่ ๔ ให้ทำสันถัตใหม่, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือเอาขนเจียมขาว ๑ ชั่ง ขนเจียมแดง ๑ ชั่ง แล้วทำ ๒.ภิกษุถือเอาขนเจียมขาวมากกว่า ขนเจียมแดงมากกว่า แล้วทำ ๓.ภิกษุถือเอาขนเจียมขาวล้วน ขนเจียมแดงล้วน แล้วทำ ๔.ภิกษุทำเป็นเพดานก็ดี เป็นเครื่องลาดพื้นก็ดี เป็นม่านก็ดี เป็นเปลือกฟูกก็ดี เป็นปลอกหมอนก็ดี ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ หล่อสันถัตด้วยขนเจียมดำล้วน เพียงแต่เอาขนเจียมขาวหน่อยหนึ่งใส่ลงไปที่ชาย มีผู้ติเตียน จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะหล่อสันถัตใหม่ พึงถือเอาขนเจียมดำ ๒ ส่วน ขนเจียมขาว ๑ ส่วน ขนเจียมแดง ๑ ส่วน ถ้าไม่ทำตามส่วนนั้น ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์.

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๔

นะวัมปะนะ ภิกขุนา สันถะตัง การาเปตวา ฉัพพัสสานิ ธาเรตัพพัง.....

“อนึ่ง ภิกษุให้ทำสันถัตใหม่แล้ว พึงทรงไว้ให้ได้ ๖ ฝน. ถ้ายังหย่อนกว่า ๖ ฝน เธอสละเสียแล้วก็ดี ยังไม่สละแล้วก็ดี ซึ่งสันถัตนั้น ให้ทำสันถัตอื่นใหม่ เว้นไว้แต่ภิกษุได้สมมติ, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ครบ ๖ ฝนแล้วภิกษุทำใหม่ ๒.เกิน ๖ ฝนแล้วภิกษุทำใหม่ ๓.ภิกษุทำเองก็ดี ใช้ผู้อื่นทำก็ดี เพื่อใช้เป็นของอื่น ๔.ภิกษุได้สันถัตที่คนอื่น

ทำไว้แล้ว ใช้สอย ๕.ภิกษุทำเป็นเพดานก็ดี เป็นเครื่องลาดพื้นก็ดี เป็นม่านก็ดี เป็นเปลือกฟูกก็ดี เป็นปลอกหมอนก็ดี ๖.ภิกษุได้สมมติ ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายหล่อสันถัตทุกปี ต้องขอขนเจียมจากชาวบ้าน เป็นการรบกวนเขา มีผู้ติเตียนอ้างว่าของชาวบ้านเขาใช้ได้นานถึง ๕ - ๖ ปี จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุหล่อสันถัตใหม่ พึงใช้ให้ถึง ๖ ปี ถ้ายังไม่ถึง ๖ ปี หล่อใหม่ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์. ภายหลังภิกษุเป็นไข้ เขานิมนต์ไปที่อื่น ไม่กล้าไป เพราะจะนำสันถัตไปด้วยไม่ไหว จึงทรงอนุญาตให้มีการสมมติเป็นพิเศษสำหรับภิกษุไข้.

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๕

นิสีทะนะสันถะตัมปะนะ ภิกขุนา การะยะมาเนนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำสันถัตสำหรับนั่ง พึงถือเอาคืบสุคตโดยรอบแห่งสันถัตเก่า เพื่อทำให้เสียสี, ถ้าภิกษุไม่ถือเอาคืบสุคตโดยรอบแห่งสันถัตเก่า ให้ทำสันถัตสำหรับนั่งใหม่, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือเอาสันถัตเก่าหนึ่งคืบสุคตโดยรอบแล้วทำ ๒.ภิกษุหาไม่ได้ ถือเอาแต่น้อยแล้วทำ ๓.ภิกษุหาไม่ได้ ไม่ถือเอาเลยแล้วทำ ๔.ภิกษุได้สันถัตที่คนอื่นทำไว้แล้วใช้สอย ๕.ภิกษุทำเป็นเพดานก็ดี เป็นเครื่องลาดพื้นก็ดี เป็นม่านก็ดี เป็นเปลือกฟูกก็ดี เป็นปลอกหมอนก็ดี ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน เขตพระนครสาวัตถี รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ปรารถนาจะหลีกออกเร้นอยู่ตลอดไตรมาส ใครๆ อย่าเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตเข้าไปให้รูปเดียว แม้จะไม่มีใครเข้าไปเฝ้า นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตเข้าไปถวายรูปเดียว แต่สงฆ์ในเขตพระนครสาวัตถีก็ยังตั้งกติกากันไว้ว่า นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตเข้าไปถวายรูปเดียว ภิกษุรูปใดเข้าไปเฝ้า ต้องให้แสดงอาบัติปาจิตตีย์.

ครั้งนั้น ท่านพระอุปเสนวังคันตบุตรกับภิกษุบริษัทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงปฏิสันฐานด้วย แลตรัสถามพระอุปเสนวังคันตบุตรถึงวิธีแนะนำศิษย์ที่ทำให้บริษัทของท่าน สมาทานธุดงค์อยู่ป่าเป็นวัตร เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ท่านกราบทูลให้ทรงทราบว่า ท่านชี้แจงให้ผู้จะเป็นบริษัททราบวัตรนั้น และถามก่อนว่าถ้าสามารถปฏิบัติตามได้จึงรับเป็นศิษย์ พระผู้มีพระภาคทรงสาธุการ และตรัสถามว่าท่านทราบกติกาที่สงฆ์ในสาวัตถีตั้งกันเองนั้นหรือไม่ แล้วทรงบอกให้ทราบ

ท่านพระอุปเสนฯ กราบทูลว่า “พระสงฆ์ในเขตพระนครสาวัตถีจักเปิดเผยตนเองออกมาด้วยกติกาของตน พวกข้าพระพุทธเจ้าจักไม่แต่งตั้งสิกขาบทที่พระองค์มิได้ทรงบัญญัติ และจักไม่เพิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ จักสมาทานประพฤติในสิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติไว้ ดังนี้.” ทรงรับสาธุการ และทรงอนุญาตให้บรรดาภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เข้าเฝ้าได้ตามสะดวก.

ภิกษุเหล่านั้นเห็นจริงด้วยในทันใดนั้นว่า ท่านพระอุปเสนวังคันตบุตรพูดถูกต้องจริงแท้, **พระสงฆ์ไม่ควรแต่งตั้งสิกขาบทที่ยังมิได้ทรงบัญญัติ หรือไม่ควรเพิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้, ควรสมาทานประพฤติในสิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติไว้.**

ภิกษุทั้งหลายได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เข้าเฝ้าได้

ตามสะดวก ภิกษุเหล่านั้น ปรารถนาจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ต่างละทิ้งสันถัต พากันสมาทานอารัญญิกธุดงค์ ปิณฑบาติกธุดงค์ ปังสุกุลิกธุดงค์[๑].

พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นสันถัตซึ่งทอดทิ้งไว้ในที่นั้นๆ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะหล่อสันถัตสำหรับนั่ง พึงถือเอาสันถัตเก่า ๑ คืบ โดยรอบเจือลงไป เพื่อทำลายให้เสียสี. ถ้าไม่ทำอย่างนั้น หล่อสันถัตใหม่ ต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์.

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๖

ภิกขุโน ปะเนวะ อัทธานะมัคคะ ปะฏิปันนัสสะ.....

“อนึ่ง ขนเจียมเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้เดินทางไกล, ภิกษุต้องการ พึงรับได้, ครั้นรับแล้ว เมื่อคนถือไม่มี พึงถือไปด้วยมือของตนเอง ตลอดระยะทาง ๓ โยชน์เป็นอย่างมาก, ถ้าเธอถือเอาไปยิ่งกว่านั้น แม้คนถือไม่มี, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือไปเพียงระยะ ๓ โยชน์ ๒.ภิกษุถือไปหย่อนระยะ ๓ โยชน์ ๓.ภิกษุถือไปก็ดี ถือกลับมาก็ดี เพียงระยะ ๓ โยชน์ ๔.ภิกษุถือไปเพียง ๓ โยชน์ แล้วพักแรมเสีย รุ่งขึ้นถือต่อจากนั้นไปอีก ๕.ขนเจียมถูกโจรชิงไปแล้ว ภิกษุได้คืนมา ถือไปอีก ๖.ขนเจียมที่สละแล้ว ภิกษุได้คืนมา ถือไปอีก ๗.ภิกษุให้คนอื่นช่วย ถือไป ๘.ขนเจียมที่ทำเป็นสิ่งของแล้วภิกษุถือไป ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

---

[๑] **อารัญญิกธุดงค์** คือข้อปฏิบัติขัดเกลากิเลสของผู้ถืออยู่ในป่า ห่างไกลจากหมู่บ้านอย่างน้อย ๕๐๐ ชั่วธนู คือประมาณ ๒๕ เส้น , **บิณฑบาติกธุดงค์** ถือบิณฑบาตเที่ยวบิณฑบาตเป็นประจำ, **ปังสุกุลิกธุดงค์** ถือผ้าบังสุกุล(ผ้าเปื้อนฝุ่น) เป็นวัตร ไม่ใช้จีวรที่คหบดีถวาย

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง เดินทางไปสู่กรุงสาวัตถี ในโกศลชนบท, มีผู้ถวายขนเจียมในระหว่างทาง เธอเอาจีวรห่อนำไป มนุษย์ทั้งหลายพากันพูดล้อว่า ซื้อมาด้วยราคาเท่าไร จะได้กำไรเท่าไร ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทใจความว่า ภิกษุเดินทางไกล มีผู้ถวายขนเจียม ถ้าปรารถนาก็พึงรับ และนำไปเองได้ไม่เกิน ๓ โยชน์ ในเมื่อไม่มีผู้นำไปให้ ถ้านำไปเกิน ๓ โยชน์ แม้ไม่มีผู้นำไปให้ ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์.

<u>นิสสัคคิยปาจิตตีย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๗</u>

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุนิยา เอฬกะโลมานิ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ยังภิกษุณีผู้มิใช่ญาติ ให้ซักก็ดี ให้ย้อมก็ดี ให้สางก็ดี ซึ่งขนเจียม, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติซักให้เอง ๒.ภิกษุณีผู้มิใช่ญาติเป็นผู้ช่วยเหลือ ๓.ภิกษุไม่ได้บอกใช้แต่ภิกษุณีผู้มิใช่ญาติซักให้เอง ๔.ภิกษุใช้ให้ซักขนเจียมที่ทำเป็นสิ่งของแล้วแต่ยังไม่ได้ใช้ ๕.ใช้สิกขมานาซัก ๖.ใช้สามเณรีซัก ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) ใช้นางภิกษุณีให้ซักให้ย้อม ให้สางขนเจียม

ทำให้เสียการเรียน การสอบถามและเสียข้อปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา ชั้นสูง. พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามใช้นางภิกษุณีที่มิใช่ญาติ ซัก, ย้อม, หรือสางขนเจียม ทรงปรับนิสสัคคิยปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ชาตะรูปะระชะตัง อุคคัณเหยยะ วา.....

"อนึ่ง ภิกษุใด รับก็ดี ให้รับก็ดี ซึ่งทอง เงิน หรือยินดีทอง เงินอันเขาเก็บไว้ให้, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์."

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ทอง *ตรัสหมายทองคำ.*

ที่ชื่อว่า เงิน *ได้แก่ กหาปณะ มาสกที่ทำด้วยโลหะ มาสกที่ทำด้วยไม้ มาสกที่ทำด้วยครั่ง ซึ่งใช้เป็นมาตราสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้.*

บทว่า รับ คือ *รับเอง เป็นนิสสัคคีย์.*

บทว่า ให้รับ คือ *ให้คนอื่นรับแทน เป็นนิสสัคคีย์.*

บทว่า หรือยินดีทองเงินอันเขาเก็บไว้ให้ ความว่า *ยินดีทองเงินที่เขาเก็บไว้ให้ด้วยบอกว่า ของนี้จงเป็นของพระคุณเจ้า ดังนี้เป็นต้น, เป็นนิสสัคคีย์* ***ทอง เงินที่เป็นนิสสัคคีย์ ต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์.***

อนาบัติ

๑.ทองเงินตกอยู่ภายในวัดก็ดี ภายในที่อยู่ก็ดี, ภิกษุหยิบยกเองก็ดี ใช้ให้หยิบยกก็ดี, แล้วเก็บไว้ด้วยตั้งใจว่า เป็นของผู้ใด, ผู้นั้นจักนำไปดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เจ้าของบ้านที่พระอุปนันทศากยบุตร เข้าไปฉันเป็นนิตย์ เตรียมเนื้อ

ไว้ถวายในเวลาเช้า แต่เด็กร้องไห้ขอกินในเวลากลางคืน จึงให้เด็กกินไป รุ่งเช้า พระอุปนันทะเข้าไปในบ้านนั้น เขาจึงแจ้งเรื่องให้ทราบแล้วถามว่า “พระคุณเจ้าจะให้ผมนำกหาปณะไปแลกอะไรมา ขอรับ” ท่านพระอุปนันทะถามว่า “ท่านบริจาคทรัพย์ ๑ กหาปณะแก่อาตมาหรือ” เขาตอบว่าใช่ ท่านจึงกล่าวว่า ”ท่านจงถวายกหาปณะนั้นแก่อาตมาเถิด” ทีนั้นเขาเอากหาปณะ ถวายแก่ท่านพระอุปนันทะ แล้วตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้รับรูปิยะ เหมือนพวกเรา”

พระผู้มีพระภาคทรงทราบจึงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุรับเอง ใช้ให้รับทองเงินหรือยินดีทองเงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตน ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ต้องสละเงินทองที่ได้มานั้นแก่สงฆ์ (ภายหลังทรงอนุญาตให้ยินดีในปัจจัย ๔ ได้ คือ ทายกมอบเงินไว้แก่ไวยาวัจกร เพื่อให้จัดหาปัจจัย ๔ ภิกษุต้องการอะไร ก็บอกให้เขาจัดหาให้ มีรายละเอียดอยู่หน้า ๒๕๓)

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของนั้นเป็นทองและเงินที่เป็นนิสสัคคิยวัตถุ ๒.เฉพาะเป็นของตัว ๓.รับเองหรือให้เขารับหรือเขาเก็บไว้ให้ ยินดีเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมด้วย องค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๖๗).

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ นานัปปะการะกัง รูปิยะสังโวหารัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดถึงความซื้อขายด้วยรูปิยะมีประการต่าง ๆ, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า รูปิยะ ได้แก่ *ทองคำ กหาปณะ มาสกที่ทำด้วยโลหะ มาสกที่ทำด้วยไม้ มาสกที่ทำด้วยครั่ง ซึ่งใช้เป็นมาตราสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้. ของที่ซื้อขายด้วยรูปิยะ ซึ่งเป็นนิสสัคคีย์นั้น, ต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุวิกลจริต ๒.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทำการซื้อขายด้วยรูปิยะ มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียนว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายศากยะบุตรจึงทำการซื้อขายด้วยรูปิยะ เหมือนพวกคฤหัสถ์ที่ยังบริโภคกามเล่า

พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำการซื้อขายด้วยรูปิยะ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของที่แลกเปลี่ยนมาก็ดี ทรัพย์ของตนที่จะเอาไปแลกเปลี่ยนก็ดี ข้างใดข้างหนึ่งเป็นรูปิยะ เป็นนิสสัคคิยวัตถุ ๒.สำเร็จในการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๖๘).

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ นานัปปะการะกัง กะยะวิกกะยัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดถึงการแลกเปลี่ยนมีประการต่าง ๆ , เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

วิภังค์

บทว่า ถึงการแลกเปลี่ยน คือ *ภิกษุพูดเป็นเชิงบังคับว่า จงให้ของสิ่งนี้ด้วยของสิ่งนี้ จงนำของสิ่งนี้มาด้วยของสิ่งนี้ จงแลกเปลี่ยนของสิ่งนี้ด้วยของสิ่งนี้ จงจ่ายของสิ่งนี้ด้วยของสิ่งนี้ ดังนี้เป็นต้น, ต้องอาบัติทุกกฏ. ในเวลาที่แลกแล้ว คือของ ๆ ตนไปอยู่ในมือของคนอื่น และเปลี่ยนแล้ว คือของ ๆ*

คนอื่นมาอยู่ในมือของตน, เป็นนิสสัคคีย์ คือ เป็นของจำต้องเสียสละแก่สงฆ์ คณะหรือบุคคล.

อนาบัติ

๑.ภิกษุถามราคา , ๒.ภิกษุบอกแก่กัปปิยการกว่า ของสิ่งนี้ของเรามีอยู่ แต่เรา ต้องการของสิ่งนี้และของสิ่งนี้ ดังนี้ , ๓.ภิกษุวิกลจริต , ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้อง อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ปริพาชกผู้หนึ่ง เห็นพระอุปนันทศากยบุตร ห่มผ้าสังฆาฏิสีงาม จึงชวนแลกกับท่อนผ้าของตน ภายหลังทราบว่า ผ้าของตนดีกว่า จึงขอแลกคืน พระอุปนันทะไม่ยอมให้แลกคืน จึงติเตียนพระอุปนันทะ พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำการแลกเปลี่ยนด้วยประการต่าง ๆ ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์ (กรณีการแลกเปลี่ยนโดยใช้สิ่งของ แลกเปลี่ยนกันเอง ระหว่างสหธัมมิก ๕ คือ ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี ทำได้).

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของ ๆตนที่จะเอาไปแลกก็ดี ของ ๆผู้อื่นที่ตนจะแลกมาก็ดีทั้ง ๒ นี้ เป็นกัปปิยภัณฑ์ของควร ๒.เจ้าของภัณฑะนั้น เป็นคฤหัสถ์ไม่ใช่สหธัมมิก พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็น นิสสัคคิยปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๗๐).

๓.ปัตตวรรค วรรคว่าด้วยบาตร
เป็นวรรคที่ ๓ มี ๑๐ สิกขาบท

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑

ทะสาหะปะระมัง อะติเรกะปัตโต ธาเรตัพโพ, ตัง.....

"พึงทรงอติเรกบาตรไว้ได้ ๑๐ วัน เป็นอย่างยิ่ง, ภิกษุให้ล่วงกำหนดนั้นไป, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์."

วิภังค์

ที่ชื่อว่า อติเรกบาตร ได้แก่ *บาตรที่ยังไม่ได้อธิษฐาน ยังไม่ได้วิกัป.(ทำวินัยกรรมให้เป็นของสองเจ้าของ)*

ที่ชื่อว่า บาตร มี ๒ อย่าง คือ *บาตรเหล็ก ๑ บาตรดินเผา ๑.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุอธิษฐาน ๒.ภิกษุวิกัปไว้ ๓.ภิกษุสละให้ไป ๔.บาตรหายไป ๕.บาตรฉิบหาย ๖.บาตรแตก ๗.โจรชิงเอาไป ๘.ภิกษุถือวิสาสะ ๙.ในภายใน ๑๐ วัน ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ สะสมบาตรไว้เป็นอันมาก ถูกมนุษย์ติเตียนว่าเป็นพ่อค้าบาตร พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุเก็บอติเรกบาตร ต่อมามีอติเรกบาตรเกิดขึ้นแก่พระอานนท์ ท่านต้องการถวายแก่พระสารีบุตร ซึ่งอีก ๑๐ วันจึงจะกลับมา จึงทรงให้เก็บอติเรกบาตรได้ ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง.

ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ไม่ให้คืนบาตรที่เสียสละ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บาตรที่ภิกษุเสียสละแล้ว สงฆ์ คณะ หรือบุคคลจะไม่คืนให้ไม่ได้ ภิกษุรูปใดไม่คืนให้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ อูนะปัญจะพันธะเนนะ ปัตเตนะ.....

"อนึ่ง ภิกษุใด มีบาตรมีแผลหย่อนห้า ให้จ่ายบาตรใหม่, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์. ภิกษุนั้นพึงสละบาตรใบนั้นในภิกษุบริษัท; บาตรใบสุดแห่งภิกษุบริษัทนั้น, พึงมอบให้แก่ภิกษุนั้นสั่งว่า "ภิกษุ นี้บาตรของท่าน พึงทรงไว้กว่าจะแตก" นี้เป็นสามีจิกรรมในเรื่องนั้น."

วิภังค์

บาตรที่ชื่อว่า มีแผล ได้แก่ *บาตรที่มีรอยร้าวยาวถึงสององคุลี.*

บทว่า ให้จ่าย คือ *ขอเขา เป็นทุกกฏในประโยคที่ขอ เป็นนิสสัคคีย์ด้วยได้บาตรมา จำต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบาตรหาย ๒.ภิกษุมีบาตรแตก ๓.ภิกษุขอต่อญาติ ๔.ภิกษุขอต่อคน ปวารณา ๕.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๖.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน, ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ช่างหม้อปวารณาให้ภิกษุทั้งหลายขอบาตรได้ แต่ภิกษุทั้งหลายขอเกินประมาณ จนเขาเดือนร้อน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุขอบาตรต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์ ภายหลังมีเรื่องเกิดขึ้น จึงทรงผ่อนผันให้ขอได้ ในเมื่อบาตรหาย บาตรแตก หรือบาตรเป็นแผลเกิน ๕ แห่ง.

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๓

ยานิ โข ปะนะ ตานิ คิลานานัง ภิกขูนัง ปะฏิสายะนียานิ.....

“อนึ่ง มีเภสัชอันควรลิ้มของภิกษุผู้อาพาธ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ภิกษุรับประเคนของนั้นแล้ว พึงเก็บไว้ฉันได้เจ็ดวันเป็นอย่างยิ่ง ภิกษุให้ล่วงกำหนดนั้นไป เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผูกใจไว้ว่าจะไม่บริโภค ๒.ภิกษุแจกจ่ายให้ไป ๓.เภสัชนั้นสูญหาย ๔.เภสัชนั้นเสีย ๕.เภสัชนั้นถูกไฟไหม้ ๖.เภสัชนั้นถูกโจรชิงไป ๗.ภิกษุถือวิสาสะไป ๘.ในภายในเจ็ดวัน ภิกษุให้แก่อนุปสัมบันด้วยจิตคิดสละแล้ว ทิ้งแล้ว ปล่อยแล้ว ไม่ห่วงใย กลับได้มา ฉันได้ ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มีผู้ถวายเภสัช ๕ สำหรับคนไข้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย แก่พระปิลินทวัจฉะ ท่านก็แบ่งให้บริษัทของท่าน (ซึ่งเป็นภิกษุ) ภิกษุเหล่านั้นเก็บไว้ในที่ต่างๆ เภสัชก็ไหลเยิ้มเลอะเทอะ วิหารก็มากไปด้วยหนู คนทั้งหลาย

พากันติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ให้เก็บเภสัช ๕ ไว้บริโภคได้ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าเกิน ๗ วัน ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๔

มาโส เสโส คิมหานันติ ภิกขุนา วัสสิกะสาฏิกะจีวรัง.....

“ภิกษุรู้ว่า ฤดูร้อนยังเหลืออีก ๑ เดือน พึงแสวงหาจีวรคือผ้าอาบน้ำฝนได้ รู้ว่า ฤดูร้อนยังเหลืออีกกึ่งเดือน พึงทำนุ่งได้, ถ้าเธอรู้ว่า ฤดูร้อนเหลือล้ำกว่า ๑ เดือน แสวงหาจีวร คือผ้าอาบน้ำฝน รู้ว่า ฤดูร้อนเหลือล้ำกว่ากึ่งเดือนทำนุ่ง เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลืออีกหนึ่งเดือน แสวงหาจีวร คือผ้าอาบน้ำฝน ๒.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลืออีกกึ่งเดือน ทำนุ่ง ๓.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลือไม่ถึงหนึ่งเดือน แสวงหาจีวรคือผ้าอาบน้ำฝน ๔.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลือไม่ถึงกึ่ง เดือน ทำนุ่ง ๕.เมื่อผ้าอาบน้ำฝนภิกษุแสวงหาได้แล้วฝนแล้ง เมื่อผ้าอาบน้ำฝนภิกษุทำนุ่งแล้วฝนแล้ง ซักเก็บไว้ ๖.ภิกษุนุ่งในสมัย ๗.ภิกษุมีจีวรถูก โจรชิงไป ๘.ภิกษุมีจีวรหายเสีย ๙.มีอันตราย ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทราบว่า พระผู้มีพระภาค ทรงอนุญาตผ้าอาบน้ำฝน จึงแสวงหาและทำนุ่งก่อนเวลา (จะถึงหน้าฝน) ต่อมาผ้าเก่าชำรุด เลยต้องเปลือยกายอาบน้ำฝน พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้แสวงผ้าอาบน้ำฝนได้ภายใน ๑ เดือนก่อนฤดูฝน ให้ทำนุ่งได้ภายใน ๑๕ วัน ก่อนฤดูฝน ถ้าแสวงหาหรือทำก่อนกำหนดนั้น ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์.

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สามัง จีวะรัง ทัต์วา กุปิโต.....

“อนึ่งภิกษุใด ให้จีวรแก่ภิกษุเองแล้ว โกรธน้อยใจชิงเอามาก็ดี ให้ชิงเอามาก็ดี เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ได้รับไปนั้นให้คืนเองก็ดี ภิกษุเจ้าของเดิมถือวิสาสะแก่ผู้ได้รับไปนั้น ก็ดี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ชวนภิกษุรูปหนึ่งเดินทางไปชนบท เธอว่าจีวรชำรุดมาก เธอไม่ไป พระอุปนันทะจึงให้จีวรใหม่ ภายหลังภิกษุนั้นเปลี่ยนใจจะตามเสด็จพระผู้มีพระภาค พระอุปนันทะโกรธจึงชิงจีวรคืนมา พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้จีวรแก่ภิกษุอื่นแล้ว โกรธไม่พอใจ ชิงคืนเองหรือใช้ให้ชิงคืนมา ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้ากว้างยาวควรวิกัปเป็นอย่างต่ำ ๒.ผ้านั้นภิกษุให้เอง ๓.สำคัญว่าเป็นของๆตัว ๔.ผู้ที่ได้ไปเป็นอุปสัมบันภิกษุ ๕.ชิงเอาเองหรือให้ผู้อื่นชิงเอาด้วยความโกรธ พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๗๓).

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ สามัง สุตตัง วิญญาเปต์วา ตันตะวาเยหิ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดขอด้ายมาเองแล้ว ยังช่างหูกให้ทอจีวร เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอด้ายมาเพื่อเย็บจีวร ๒.ภิกษุขอด้ายมาทำผ้ารัดเข่า ๓.ภิกษุขอด้ายมาทำประคตเอว ๔.ภิกษุขอด้ายมาทำผ้าอังสะ ๕.ภิกษุขอด้ายมาทำถุงบาตร ๖.ภิกษุขอด้ายมาทำผ้ากรองน้ำ ๗.ภิกษุขอต่อญาติ ๘.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๙.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๑๐.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๑๑.ภิกษุวิกลจริต ๑๒.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เที่ยวขอด้ายเขามาให้ช่างหูกทอเป็นจีวร ด้ายเหลือก็ไปขอเขาเพิ่ม ให้ช่างหูกทอเป็นจีวรอีก ด้ายเหลืออีก ก็ไปขอด้ายเขาสบทบเอาไปให้ช่างหูกทอเป็นจีวรอีก รวม ๓ ครั้ง คนทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุขอด้ายเขาด้วยตนเองเอามาให้ช่างหูกทอเป็นจีวร ต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์.

<u>นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๗</u>

ภิกขุง ปะเนวะ อุททิสสะ อัญญาตะโก คะหะปะติ วา.....

“อนึ่ง เจ้าพ่อเรือนก็ดี เจ้าแม่เรือนก็ดี ผู้มิใช่ญาติ สั่งช่างหูกให้ทอจีวรเฉพาะภิกษุ ถ้าภิกษุนั้นเขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน เข้าไปหาช่างหูกแล้วถึงความกำหนดในจีวรในสำนักของเขานั้นว่า จีวรผืนนี้ทอเฉพาะรูป ขอท่านจงทำให้ยาว ให้กว้าง ให้แน่น ให้เป็นของที่ขึงดี ให้เป็นของที่ทอดี ให้เป็นของที่สางดี ให้เป็นของที่กรีดดี แม้ไฉนรูปจะให้ของเล็กน้อยเป็นรางวัลแก่ท่าน ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นให้ของเล็กของน้อยเป็นรางวัล โดยที่สุดแม้สักว่าบิณฑบาต เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอต่อญาติ ๒.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๓.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๔.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตนเอง ๕.เจ้าเรือนใคร่จะให้ทอจีวรมีราคามาก ภิกษุให้ทอจีวรมีราคาน้อย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ทราบว่า ชายผู้หนึ่งสั่งภริยาให้จ้างช่างหูกทอจีวรถวาย จึงไปหาช่างหูก สั่งให้เขาทอให้ยาว ให้กว้าง ให้แน่นเป็นต้น ด้ายที่ให้ไว้เดิมไม่พอ ช่างต้องมาขอด้ายจากหญิงนั้นไปเติมอีกเท่าตัว ชายผู้สามีทราบภายหลังจึงติเตียน พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทใจความว่า ภิกษุที่เขามิได้ปวารณาไว้ก่อน ไปหาช่างหูกให้ทออย่างนั้นอย่างนี้ตนจะให้รางวัลบ้าง ครั้นพูดกับเขาแล้ว ให้แม้ของเพียงเล็กน้อยสักว่าบิณฑบาต ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์.

<u>นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๘</u>

ทะสาหานาคะตัง กัตติกะเตมาสิปุณณะมัง, ภิกขุโน ปะเนวะ.....

“วันปุรณมีที่ครบ ๓ เดือน แห่งเดือนกัตติกา ยังไม่มาอีก ๑๐ วัน อัจเจกจีวรเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ภิกษุรู้ว่าเป็นอัจเจกจีวร พึงรับไว้ได้ ครั้นรับไว้แล้ว พึงเก็บไว้ได้จนตลอดสมัยที่เป็นจีวรกาล ถ้าเธอเก็บไว้ยิ่งกว่านั้น เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

วิภังค์

บทว่า ยังไม่มาอีก ๑๐ วัน คือ *ก่อนวันปวารณา ๑๐ วัน.*

ที่ชื่อว่า อัจเจกจีวร อธิบายว่า *บุคคลประสงค์จะไปในกองทัพก็ดี, บุคคลประสงค์จะไปแรมคืนต่างถิ่นก็ดี บุคคลเจ็บไข้ก็ดี สตรีมีครรภ์ก็ดี บุคคลยังไม่มีศรัทธา มามีศรัทธาเกิดขึ้นก็ดี บุคคลที่ยังไม่เลื่อมใส มามีความเลื่อมใสเกิดขึ้นก็ดี ถ้าเขาส่งทูตไปในสำนักภิกษุทั้งหลายว่านิมนต์ท่านผู้เจริญมา ข้าพเจ้าจักถวายผ้าจำนำพรรษา ผ้าเช่นนี้ชื่อว่าอัจเจกจีวร.*

ที่ชื่อว่า สมัยที่เป็นจีวรกาล คือ *เมื่อไม่ได้กรานกฐิน ได้ท้ายฤดูฝน ๑ เดือน เมื่อกรานกฐินแล้ว ได้ขยายออกไปเป็น ๕ เดือน.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุอธิษฐาน ๒.ภิกษุวิกัป ๓.ภิกษุสละให้ไป ๔.จีวรหาย ๕.จีวรฉิบหาย ๖.จีวรถูกไฟไหม้ ๗.จีวรถูกชิงเอาไป ๘.ภิกษุถือวิสาสะ ๙.ในภายในสมัย ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหาอำมาตย์คนหนึ่งจะไปค้างคืนต่างถิ่น ประสงค์จะถวายผ้าจำนำ-พรรษาจึงส่งทูตมา ภิกษุทั้งหลายรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้รับผ้าจำนำพรรษาแก่ภิกษุผู้จำพรรษาแล้ว จึงไม่รับ มหาอำมาตย์จึงตำหนิว่า "ทำไมพระคุณเจ้าทั้งหลาย เมื่อเราส่งทูตไปจึงไม่มาเล่า เราจะเดินทางไปรบจะเป็นหรือตายก็ยากจะรู้ได้" พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงอนุญาตให้รับอัจเจกจีวรแล้วเก็บไว้ได้ แต่ภิกษุบางรูปเก็บไว้เกินเขตจีวรกาล พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ให้รับผ้าอัจเจกจีวรก่อนออกพรรษา ๑๐ วันได้ แต่ให้เก็บไว้เพียงตลอดกาลจีวร คือ จำพรรษาแล้ว เก็บไว้ได้ ๑ เดือน ถ้ากรานกฐินแล้วเก็บไว้ได้ ๕ เดือน เก็บเกินกำหนดนั้น ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์.

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๙

อุปะวัสสัง โข ปะนะ กัตติกะปุณณะมัง, ยานิ โข ปะนะ.....

"อนึ่ง ภิกษุจำพรรษาแล้ว จะอยู่ในเสนาสนะป่า ที่รู้กันว่าเป็นที่มีรังเกียจ มีภัยจำเพาะหน้า ตลอดถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ปรารถนาอยู่ พึงเก็บจีวร ๓ ผืน ๆ ใดผืนหนึ่งไว้ในละแวกบ้านได้ และปัจจัยอะไร ๆ เพื่อจะอยู่ปราศจากจีวรนั้น จะพึงมีแก่ภิกษุนั้น ภิกษุนั้นพึงอยู่ปราศจากจีวรนั้นได้ ๖ คืนเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเธออยู่ปราศยิ่งกว่านั้นเว้นไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์."

วิภังค์

คำว่า เสนาสนะป่า *เป็นต้น ความว่า เสนาสนะที่ชื่อว่า ป่านั้นมีระยะไกล ๕๐๐ ชั่วธนู เป็นอย่างน้อย.(ห่างหมู่บ้านประมาณ ๒๕ เส้น=๑ กิโลเมตร : พระไตรปิฎก มจร. ๒/๖๔๔/๕๗๓)*

ที่ชื่อว่า เป็นที่รังเกียจ *คือ ในอาราม อุปจารแห่งอาราม มีสถานที่อยู่ ที่กิน ที่ยืน ที่นั่ง ที่นอน ของพวกโจรปรากฏอยู่.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ปราศ ๖ ราตรี ๒.ภิกษุอยู่ปราศไม่ถึง ๖ ราตรี ๓.ภิกษุอยู่ปราศ ๖ ราตรีแล้วกลับมายังคามสีมา อยู่ แล้วหลีกไป ๔.ภิกษุถอนเสียภายใน ๖ ราตรี ๕.ภิกษุสละให้ไป ๖.จีวรหาย ๗.จีวรฉิบหาย ๘.จีวรถูกไฟไหม้ ๙.จีวรถูกชิงเอาไป ๑๐.ภิกษุถือวิสาสะ ๑๑.ภิกษุได้รับสมมติ ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุออกพรรษาปวารณาแล้ว ยังอยู่ในเสนาสนะป่า พวกโจรเข้าใจว่า "พวกภิกษุมีลาภ" ก็เข้าปล้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุอยู่ป่า

เก็บจีวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในบ้านได้ ภิกษุจึงเก็บไว้ในบ้านเกิน ๖ คืน จีวรหายบ้าง หนูกัดบ้าง จึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุอยู่ป่า เก็บจีวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในบ้านได้ แต่จะอยู่ปราศจากจีวรนั้นได้ไม่เกิน ๖ คืน ถ้าเกินไปต้อง นิสสัคคิยปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้รับสมมติ (คือ สงฆ์สวดประกาศเป็นกรณีพิเศษ เช่น เจ็บป่วย)

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลาภัง ปะริณะตัง.....

"อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ น้อมลาภที่เขาน้อมไว้เป็นของจะถวายสงฆ์มาเพื่อตน เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.ภิกษุอันพวกทายกถามว่า จะถวายที่ไหน ดังนี้ บอกแนะนำว่า ไทยธรรมของพวกท่าน พึงได้รับการใช้สอย พึงได้รับการปฏิสังขรณ์ หรือพึงตั้งอยู่ได้นานในที่ใด ก็หรือจิตของพวกท่านเลื่อมใสในภิกษุรูปใด ก็จงถวายในที่นั้นหรือภิกษุรูปนั้นเถิด ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ไปพูดกับคณะบุคคล ซึ่งเตรียมอาหารและจีวรไว้ถวายแก่สงฆ์ เพื่อให้เขาถวายแก่ตน เขาถูกรบเร้าหนัก ก็เลยถวายไป ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ น้อมลาภที่จะถวายสงฆ์มาเพื่อตน ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ลาภทายกน้อมไปแล้วในสงฆ์ ๒.รู้แล้วน้อมมาเพื่อตน ๓.ได้มา พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๗๖).

๖.ปาจิตตียกัณฑ์

อาบัติอันยังกุศลธรรมให้ตกไป มี ๙๒ สิกขาบท แบ่งเป็น ๙ วรรค ๆ ละ ๑๐ สิกขาบท เว้นแต่วรรคที่ ๘ มี ๑๒ สิกขาบท

๑.มุสาวาทวรรค วรรคว่าด้วยการพูดปด
เป็นวรรคที่ ๑ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑

สัมปะชานะมุสาวาเท ปาจิตติยัง.

"เป็นปาจิตตีย์ในเพราะสัมปชานมุสาวาท."

วิภังค์

ที่ชื่อว่า สัมปชานมุสาวาท ได้แก่ *วาจา เสียงที่เปล่ง ถ้อยคำเป็นแนวทาง การเปล่งวาจา เจตนาที่ให้เขาเข้าใจทางวาจา ของบุคคลผู้จงใจจะพูดให้คลาดจากความจริง ได้แก่ คำพูดของอนารยชน ๘ อย่าง คือ*

๑.ไม่เห็น พูดว่าข้าพเจ้าเห็น
๒.ไม่ได้ยิน พูดว่าข้าพเจ้าได้ยิน
๓.ไม่ทราบ พูดว่าข้าพเจ้าทราบ
๔.ไม่รู้ พูดว่าข้าพเจ้ารู้
๕.เห็น พูดว่าข้าพเจ้าไม่เห็น
๖.ได้ยิน พูดว่าข้าพเจ้าไม่ได้ยิน
๗.ทราบ พูดว่าข้าพเจ้าไม่ทราบ
๘.รู้ พูดว่าข้าพเจ้าไม่รู้.

ที่ชื่อว่า ไม่ทราบ คือ *ไม่ได้สูดดมด้วยจมูก ไม่ได้ลิ้มด้วยลิ้น ไม่ได้สัมผัสด้วยกาย.*

ที่ชื่อว่า ไม่รู้ คือ *ไม่รู้ด้วยใจ.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุพูดพลั้ง (คือพูดเร็วไป) ๒.ภิกษุพูดพลาด (คือตั้งใจว่าจักพูดคำอื่น แต่กลับพูดไปอีกอย่าง) ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้อง อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระหัตถกศากยบุตรสนทนากับพวกเดียรถีย์ ปฏิเสธแล้วกลับรับ รับแล้วกลับปฏิเสธ กล้าพูดปดทั้งๆ รู้ พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้พูดปดทั้ง ๆ รู้.

องค์แห่งอาบัติ ๑.คิดจะกล่าวให้คลาดจากจริงเป็นเบื้องหน้า ๒.ทำประโยคกายหรือวาจา ให้ผู้ฟังรู้ความที่ตนหมายจะกล่าวด้วยจิตจะพูดให้คลาดจากจริง พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๗๗).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๒

โอมะสะวาเท ปาจิตติยัง.

“เป็นปาจิตตีย์ในเพราะโอมสวาท.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า โอมสวาท ได้แก่ *คำพูดเสียดแทงให้เจ็บใจด้วยอาการ ๑๐อย่าง (อักโกสวัตถุ ๑๐) คือ ๑.ชาติ ๒.ชื่อ ๓.โคตร ๔.การงาน ๕.ศิลปะ(วิชา) ๖.โรค ๗.รูปพรรณ ๘.กิเลส ๙.อาบัติ ๑๐.คำด่า .*

อุปสัมบัน ไม่ปรารถนาจะว่า ไม่ปรารถนาจะสบประมาทอุปสัมบัน (..ไม่ปรารถนาจะสบประมาทอนุปสัมบัน..)ไม่ปรารถนาจะทำให้อัปยศ แต่มีความ ประสงค์จะล้อเล่น จึงพูดด้วยการกล่าว กระทบด้วยอักโกสวัตถุ ๑๐ เช่น กล่าว กระทบชาติ ว่าเป็นคนสูงเกินไป ว่าเป็น คนโง่ เป็นต้น ต้องอาบัติทุพภาสิต

อนาบัติ

๑.ภิกษุมุ่งอรรถ ๒.ภิกษุมุ่งธรรม ๓.ภิกษุมุ่งสั่งสอน ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ๖.ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทะเลาะกับภิกษุผู้มีศีลอันเป็นที่รักอื่นๆ แล้วด่า แช่งด้วยคำด่า ๑๐ ประการ คือ ถ้อยคำที่พาดพิงถึง ชาติ (กำเนิด), ชื่อ, โคตร, การงาน, ศิลปะ, อาพาธ, เพศ, กิเลส, อาบัติ และคำด่าที่เลว พระผู้มีพระภาค ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ด่าภิกษุอื่น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ด่าผู้ใดผู้นั้นเป็นอุปสัมบัน ๒.ด่าด้วยชาติเป็นต้น ไม่อ้างผู้อื่น ๓.ผู้ต้องด่ารู้ว่าเขาด่าเรา ๔.ไม่ทำอรรถะ ธรรมะ คำสอนเป็นเบื้องหน้า พร้อมด้วย องค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๗๙).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๓

ภิกขุเปสุญญ ปาจิตติยัง.

"เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะส่อเสียดภิกษุ"

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ส่อเสียด คือ *ฟังคำของฝ่ายนี้แล้วบอกแก่ฝ่ายโน้น เพื่อทำลายฝ่ายนี้ ฟังคำของฝ่ายโน้นแล้วบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อทำลายฝ่ายโน้น*

ขยายความว่า วัตถุสำหรับเก็บมาส่อเสียด มีได้ด้วยอาการ ๒ อย่าง คือ

๑. ของคนผู้ต้องการจะให้เขาชอบ

๒.ของคนผู้ประสงค์จะให้เขาแตกกัน

ภิกษุเก็บเอาวัตถุสำหรับส่อเสียดมากล่าวโดยอาการ ๑๐ อย่าง คือ ๑.ชาติ ๒.ชื่อ ๓.โคตร ๔.การงาน ๕.ศิลปะ ๖.โรค ๗.รูปพรรณ ๘.กิเลส ๙.อาบัติ ๑๐.คำด่า .

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ต้องการจะให้เขาชอบ ๒.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้เขาแตกกัน ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ พูดส่อเสียดภิกษุสองฝ่ายซึ่งทะเลาะกัน ฟังความข้างนี้ไปบอกข้างโน้น ฟังความข้างโน้นไปบอกข้างนี้เพื่อให้แตกร้าวกันทำให้ทะเลาะกันยิ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้พูดส่อเสียดภิกษุอื่น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ได้ยินภิกษุด่าว่าด้วยอักโกสวัตถุมีชาติเป็นต้น ไม่อ้างผู้อื่นแล้วนำไปบอกแก่ภิกษุผู้ถูกด่า ๒.หวังจะให้ผู้ถูกด่ารักใคร่ตัว หรือให้เธอทั้ง ๒ แตกกัน อย่างใดอย่างหนึ่ง ๓.ผู้ถูกด่านั้นรู้ความ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๘๐).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันนัง ปะทะโสธัมมัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดยังอนุปสัมบันให้กล่าวธรรมโดยบทเป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า อนุปสัมบัน คือ *ยกเว้นภิกษุ ภิกษุณี นอกนั้นชื่อว่าอนุปสัมบัน.*

ที่ชื่อว่า ธรรม ได้แก่ *บาลีที่เป็นพุทธภาษิต สาวกภาษิต อิสิภาษิต เทวตาภาษิต ซึ่งประกอบด้วยอรรถ ประกอบด้วยธรรม.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้สวดพร้อมกัน ๒.ท่องพร้อมกัน ๓.อนุปสัมบันผู้กล่าวอยู่สวดอยู่ ซึ่งคัมภีร์ที่คล่องแคล่วโดยมาก[๑] ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ สอนอุบาสกทั้งหลายให้กล่าวธรรม (พร้อมกัน) โดยบท ทำให้อุบาสกเหล่านั้น ขาดความเคารพในภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้สอนธรรมแก่อนุปสัมบัน (คือผู้มิได้เป็นภิกษุหรือภิกษุณี) พร้อมกันโดยบท.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นอนุปสัมบัน ๒.สอนธรรมมีลักษณะดังกล่าวแล้วโดยบท ๓.ให้จบลงในที่อันเดียวกัน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๘๒).

[๑] **คัมภีร์ที่คล่องแคล่วโดยมาก** หมายถึงว่าถ้าคาถา ๑ คาถาจำไม่ได้เสีย ๑ บาท ส่วนบาทที่เหลือจำได้(กงฺขา.ฎีกา ๓๗๑)

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันเนนะ อุตตะริทิวิรัตตะติรัตตัง.....

"อนึ่ง ภิกษุใดสำเร็จการนอนร่วมกับอนุปสัมบัน ยิ่งกว่า ๒-๓ คืน เป็นปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ ๒-๓ คืน ๒.ภิกษุอยู่ไม่ถึง ๒-๓ คืน ๓.ภิกษุอยู่ ๒ คืนแล้ว คืนที่ ๓ ออกไปก่อนอรุณ แล้วอยู่ใหม่ ๔.อยู่ในสถานที่มุงทั้งหมด ไม่บังทั้งหมด ๕.อยู่ในสถานที่บังทั้งหมด ไม่มุงทั้งหมด ๖.อยู่ในสถานที่ไม่มุงโดยมาก ไม่บังโดยมาก ๗.อนุปสัมบันนอน ภิกษุนั่ง ๘.ภิกษุนอน อนุปสัมบันนั่ง ๙.หรือนั่งทั้งสอง ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

อุบาสกไปฟังธรรม นอนค้างที่วัด ในหอประชุม ภิกษุบวชใหม่ก็นอนร่วมกับเขาด้วย เป็นผู้ไม่มีสติ สัมปชัญญะ นอนเปลือยกาย ละเมอ กรน เป็นที่ติเตียนของอุบาสกเหล่านั้น พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้นอนร่วมกับอนุปสัมบัน (ผู้มิใช่ภิกษุ) ต่อมาทรงผ่อนผันให้นอนร่วมกันได้ไม่เกิน ๓ คืน

องค์แห่งอาบัติ ๑.เสนาสนะเป็นวัตถุแห่งปาจิตตีย์ ๒.นอนกับอนุปสัมบันในเสนาสนะนั้น ๓.อาทิตย์อัสดงคตลับไปในวันที่สี่ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๘๓).

<u>ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๖</u>

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สะหะเสยยัง กัปเปยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดสำเร็จการนอนร่วมกับมาตุคาม เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ในสถานที่มุงทั้งหมด ไม่บังทั้งหมด ๒.ในสถานที่บังทั้งหมด ไม่มุงทั้งหมด ๓.ในสถานที่ไม่มุงโดยมาก ไม่บังโดยมาก ๔.มาตุคามนอนภิกษุนั่ง

๕.ภิกษุนอน มาตุคามนั่ง ๖.นั่งทั้งสอง ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอนุรุทธะเดินทางผ่านโกศลชนบท จะไปสู่กรุงสาวัตถี ขออาศัยในอาคารพักแรมของหญิงคนหนึ่ง ต่อมามีคนเดินทางมาขออาศัยในโรงพักนั้นอีก หญิงเจ้าของบ้านพอใจในรูปโฉมของพระอนุรุทธะ จึงจัดให้พักใหม่ห้องเดียวกับนาง แล้วยั่วยวนท่านต่าง ๆ ท่านกลับเฉย และแสดงธรรมให้ฟัง จนหญิงนั้นปฏิญญาตนถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต พระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้นอนร่วมกับมาตุคาม (คือ ผู้หญิง).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เสนาสนะเป็นวัตถุแห่งปาจิตตีย์ ๒.นอนกับอนุปสัมบันในเสนาสนะนั้น ๓.อาทิตย์อัสดงคตลับไปแม้แต่ในคืนที่แรก พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๘๓-๑๘๔).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามัสสะ อุตตะริฉัปปัญจะวาจาหิ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดแสดงธรรมแก่มาตุคามยิ่งกว่า ๕-๖ คำ เว้นไว้แต่มีบุรุษผู้รู้เดียงสาอยู่ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.มีบุรุษผู้รู้เดียงสาอยู่ด้วย ๒.ภิกษุแสดงธรรมเพียง ๕-๖ คำ ๓.ภิกษุแสดงธรรมหย่อนกว่า ๕-๖ คำ ๔.ภิกษุลุกขึ้นแล้วนั่งแสดงธรรมต่อไป ๕.มาตุคามลุกขึ้นแล้วนั่งลงอีก ภิกษุแสดงแก่มาตุคามนั้น ๖.ภิกษุแสดงแก่มาตุคามอื่น ๗.มาตุคามถามปัญหา ภิกษุถูกถามปัญหาแล้วกล่าวแก้ ๘.ภิกษุแสดงธรรมเพื่อประโยชน์แก่คนอื่นอยู่ มาตุคามฟังอยู่ด้วย ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุทายีแสดงธรรมกระซิบที่หูของสตรีทำให้ผู้อื่นสงสัย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามแสดงธรรมแก่สตรี ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้นจึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ภิกษุแสดงธรรมแก่มาตุคาม (สตรี) เกิน ๖ คำ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เว้นแต่มีชายผู้รู้เดียงสาอยู่.

องค์แห่งอาบัติ ๑.แสดงธรรมยิ่งกว่า ๖ คำ ๒.มาตุคามเป็นหญิงมนุษย์ที่รู้คำชั่วดีและ หยาบไม่หยาบ ๓.ไม่เปลี่ยนอริยาบถ ๔.ไม่มีชายผู้รู้ความอยู่ด้วย ๕.ไม่ใช่กาลวิสัชนาปัญหา พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๘๕).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันนัสสะ อุตตะริมะนุสสะธัมมัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดบอกอุตตริมนุสสธรรมแก่อนุปสัมบัน เป็นปาจิตตีย์เพราะมีจริง.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุบอกอุตตริมนุสสธรรมที่มีจริงแก่อุปสัมบัน ๒.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคทรงปรารภเรื่องเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในปาราชิกสิกขาบท ที่ ๔ คืออวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน แต่คราวนี้ทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติ ปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้บอกคุณวิเศษที่มีจริง แก่ผู้มิได้บวช (มิได้เป็นภิกษุ หรือ ภิกษุณี).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ทุฏฐุลลัง อาปัตติง อะนุปะสัมปันนัสสะ.....

"อนึ่ง ภิกษุใด บอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ แก่อนุปสัมบัน เว้นไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติ เป็นปาจิตตีย์."

วิภังค์

อาบัติที่ชื่อว่า ชั่วหยาบ ได้แก่ *ปาราชิก ๔ และสังฆาทิเสส ๑๓.*

บทว่า เว้นไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติ คือ *ยกเว้นแต่ภิกษุที่สงฆ์สมมติ (มอบหมายให้เป็นผู้บอกอาบัติ).*

อนาบัติ

๑.ภิกษุบอกวัตถุ ไม่บอกอาบัติ ๒.ภิกษุบอกอาบัติ ไม่บอกวัตถุ ๓.ภิกษุได้รับสมมติ ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทะเลาะกับพระอุปนันทศากยบุตร เลยแกล้งประจานพระอุปนันทะกับพวกอุบาสกที่กำลังเลี้ยงพระว่า พระอุปนันทะต้องอาบัติสังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่อนุปสัมบัน (ผู้มิได้เป็นภิกษุหรือภิกษุณี) ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้รับสมมติ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.สังฆาทิเสสแห่งภิกษุทั้งวัตถุด้วย ๒.บอกแก่อนุปสัมบัน ๓.ไม่มีภิกษุได้รับสมมติ พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๘๖).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ปะฐะวิง ขะเณยยะ วา ขะณาเปยยะ วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ขุดก็ดี ให้ขุดก็ดี ซึ่งปฐพี, เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

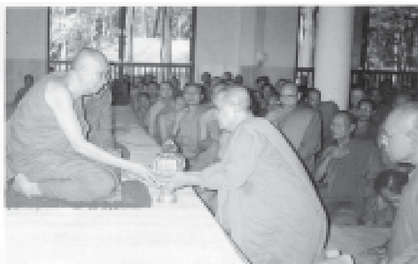
๑.ภิกษุกล่าวว่า ท่านจงรู้ดินนี้ ท่านจงให้ดินนี้ ท่านจงนำดินนี้มา เรามีความต้องการด้วยดินนี้ ท่านจงทำดินนี้ให้เป็นกัปปิยะ[๑] ดังนี้ ๒.ภิกษุไม่แกล้ง ๓.ภิกษุไม่มีสติ ๔.ภิกษุไม่รู้ ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุชาวเมืองอาฬวี ทำการก่อสร้าง จึงขุดดินเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นขุดบ้าง มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียนว่าผิดประเพณีนิยมของสมณะ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุขุดดินเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นขุด ต้องปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ดินเป็นชาติปฐวี (ดินเกิดเอง, ปฐพีแท้ คือมีดินร่วนล้วน มีดินเหนียวล้วน หรือมีของอื่น เช่น หินกรวด กระเบื้อง แร่ และทรายน้อย มีดินร่วน ดินเหนียวมาก ดินนี้ประสงค์เอาที่ยังไม่ได้เผาไฟ กองดินร่วนก็ดี กองดินเหนียวก็ดี มีฝนตกรดเกิน ๔ เดือนมาแล้วนับเข้าในปฐพีแท้ : พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์) ๒.รู้อยู่ว่าเป็นแผ่นดิน ๓.ขุดเอง หรือให้ผู้อื่นขุด อันใดอันหนึ่ง พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๘๘).

[๑] คือ ใช้ให้ผู้อื่นทำด้วยกล่าวว่า ท่านจงรู้หลุมเสา จงรู้ดินเหนียวมาก จงรู้ดินเหนียวผสมแกลบ ท่านจงให้ดินเหนียวมาก จงให้ดินเหนียวผสมแกลบ ท่างจงนำดินเหนียวมา จงนำฝุ่นมา ต้องการดินเหนียว ต้องการฝุ่น ท่านจงทำหลุมเสานี้ให้เป็นกัปปิยะ จงทำดินเหนียวนี้ให้เป็นกัปปิยะ จงทำฝุ่นให้เป็นกัปปิยะ คือให้เป็นของที่ควรใช้ (วิ.อ. ๒/๘๘/๒๘๑)

๒.ภูตคามวรรค วรรคว่าด้วย พืชพันธุ์ไม้ เป็นวรรคที่ ๒ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๑

ภูตะคามะปาตัพ๎ยะตายะ ปาจิตติยัง.

“เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะพรากภูตคาม.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ภูตคาม ได้แก่ *พืช ๕ ชนิด ๑.พืชเกิดจากเง่า ๒.พืชเกิดจากต้น ๓.พืชเกิดจากข้อ ๔.พืชเกิดจากยอด ๕.พืชเกิดจากเมล็ดเป็นที่ครบห้า .*

อนาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวว่า ท่านจงรู้พืชนี้ ท่านจงให้พืชนี้ ท่านจงนำพืชนี้มา เรามีความต้องการด้วยพืชนี้ ท่านจงทำพืชนี้ให้เป็นกัปปิยะดังนี้ ๒.ภิกษุไม่แกล้งพราก ๓.ภิกษุทำเพราะไม่มีสติ ๔.ภิกษุไม่รู้ ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้อง อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุชาวเมืองอาฬวีทำการก่อสร้างจึงตัดต้นไม้บ้าง ใช้ผู้อื่นตัดบ้าง มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้พรากภูตคาม (ภูตคาม ได้แก่ของเขียวหรือพืชพรรณ อันเป็นของอยู่กับที่ มี ๕ ชนิดดังกล่าวแล้วในวิภังค์ข้างต้น เป็นวัตถุแห่งปาจิตตีย์, ส่วนพีชคาม คือพืชพันธุ์ ที่ถูกพรากจากที่แล้วแต่ยังจะเป็นได้อีกเป็นวัตถุแห่งทุกกฏ

ดูรายละเอียดวิธีกัปปิยะ คือวิธีทำให้เป็นของที่ควรที่ทรงอนุญาต ในหน้า ๔๑๗)

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นภูตคาม ๒.รู้อยู่ว่าเป็นภูตคาม ๓.ให้กำเริบเองหรือใช้ให้ผู้อื่นกำเริบ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๙๐).

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๒

อัญญะวาทะเก วิเหสะเก ปาจิตติยัง.

"เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะความเป็นผู้กล่าวคำอื่น ในเพราะความ เป็นผู้ให้ลำบาก."

วิภังค์

ที่ชื่อว่า เป็นผู้กล่าวคำอื่น คือ *ภิกษุเมื่อถูกไต่สวนในเพราะวัตถุหรืออาบัติ ณ ท่ามกลางสงฆ์ ไม่ปรารถนาจะบอกเรื่องนั้นไม่ปรารถนาจะเปิดเผยเรื่องนั้น จึงเอาเรื่องอื่นมาพูดกลบเกลื่อนว่า ใครต้อง ต้องอะไร ต้องในเพราะเรื่องอะไรต้องอย่างไร ท่านทั้งหลายว่าใครว่าเรื่องอะไร ดังนี้ นี่ชื่อว่า เป็นผู้กล่าว คำอื่น.*

ที่ชื่อว่า เป็นผู้ให้ลำบาก คือ *ภิกษุเมื่อถูกไต่สวนในเพราะวัตถุ[๑]หรืออาบัติ ณ ท่ามกลางสงฆ์ ไม่ปรารถนาจะบอกเรื่องนั้น ไม่ปรารถนาจะเปิดเผยเรื่องนั้น จึงนิ่งเสีย ทำให้สงฆ์ลำบาก นี่ชื่อว่า เป็นผู้ให้ลำบาก.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่เข้าใจจึงถาม ๒.ภิกษุอาพาธให้การไม่ได้ ๓.ภิกษุไม่ให้การด้วยคิดว่า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง หรือความวิวาท จักมีแก่สงฆ์ ๔.ภิกษุไม่ให้การด้วยคิดว่า จักเป็นสังฆเภท หรือสังฆราชี[๒]

[๑] **วัตถุ** ในที่นี้หมายถึงเรื่องที่ถูกสงฆ์นำมาสอบสวน กรณีที่สงฆ์ยกขึ้นมาสอบสวน (พระไตรปิฎกแปลมจร. ๒/๒๘๔/๙๙)

[๒] สังฆเภท : ความแตกแห่งสงฆ์ กำหนดด้วยภิกษุแต่ละฝ่ายตั้งแต่ ๔ รูปไม่ทำอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมด้วยกัน

สังฆราชี : ความร้าวรานแห่งสงฆ์ คือ สงฆ์จะแตกแยกกัน แต่ไม่ถึงกับแยกทำอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมต่างหากกัน

๕. ภิกษุไม่ให้การด้วยคิดว่า สงฆ์จักทำกรรมโดยไม่ชอบธรรม โดยเป็นวรรค หรือจักไม่ ทำกรรมแก่ภิกษุผู้ควรแก่กรรม ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้อง อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระฉันนะประพฤติอนาจาร ถูกโจทอาบัติในท่ามกลางสงฆ์ กลับพูดเฉไฉไปต่างๆบ้าง นิ่งเสียบ้าง พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้พูดไปอย่างอื่น ผู้ทำสงฆ์ให้ลำบาก (ด้วยการนิ่งในเมื่อ ถูกไต่สวนในท่ามกลางสงฆ์).

<u>ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๓</u>

อุชฌาปะนะเก ขิยยะนะเก ปาจิตติยัง.

“เป็นปาจิตตีย์ในเพราะความเป็นผู้ให้โพนทะนา ในเพราะความเป็นผู้บ่นว่า.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ความเป็นผู้ให้โพนทะนา คือ *อุปสัมบันผู้อันสงฆ์สมมติแล้วให้เป็นผู้จัดเสนาสนะ เป็นผู้แจกอาหาร แจกยาคู แจกผลไม้ แจกของเคี้ยว หรือแจกของเล็กน้อยก็ตาม ภิกษุประสงค์จะใส่โทษ ให้อัปยศ ให้เก้อเขิน จึงให้โพนทะนาก็ดี บ่นว่าก็ดี ซึ่งอุปสัมบัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ให้โพนทะนา หรือบ่นว่าภิกษุผู้มีปกติทำเพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายซึ่งมีพระเมตติยะและพระภุมมชกะ[๑]เป็นหัวหน้าติเตียนบ่นว่าพระทัพพมัลลบุตร ผู้แจกเสนาสนะแจกภัตต์ พระผู้มีพระภาคทรงสอบสวนแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ติเตียน บ่นว่า (ภิกษุผู้ทำการสงฆ์โดยชอบ).

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้ทำการสงฆ์ ได้สมมติด้วยกรรมเป็นธรรม ๒.ผู้ทำการนั้นเป็นอุปสัมบัน ๓.ไม่มีความถึงอคติ ๔.ใคร่อวรรณโทษแก่ผู้นั้น ๕.พูดในสำนักของผู้ใดผู้นั้นเป็นอุปสัมบัน ๖.ชวนให้ดูหมิ่นหรือติเตียน พร้อมด้วยองค์ ๖ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๙๑).

[๑] อยู่ในกลุ่มพระ ๖ รูป ซึ่งเรียกว่า “ภิกษุฉัพพัคคีย์” ได้แก่ (๑)พระปัณฑุกะ (๒)พระโลหิตกะ (๓)พระเมตติยะ (๔)พระภุมมชกะ (๕)พระอัสสชิ (๖)พระปุนัพพสุกะ (ม.ม.อ.๑๗๕/๑๓๘)

<u>ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๔</u>

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกัง มัญจัง วา ปีฐัง วา ภิสิง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใดวางไว้แล้วก็ดี ให้วางไว้แล้วก็ดี ซึ่งเตียงก็ดี ตั่งก็ดี ฟูกก็ดี เก้าอี้ก็ดี อันเป็นของสงฆ์ในที่แจ้ง เมื่อหลีกไปไม่เก็บเองก็ดี ไม่ใช้ให้เก็บก็ดี ซึ่งเสนาสนะที่วางไว้นั้น หรือไม่บอกมอบหมายไปเสีย เป็นปาจิตตีย์.”

สมัยนั้นภิกษุทั้งหลายอยู่ในที่แจ้ง รีบเก็บเสนาสนะก่อนเวลาอันสมควร จึงทรงรับสั่งว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เก็บเสนาสนะไว้ในปะรำ หรือที่โคนไม้ หรือในที่ซึ่งนกกาหรือนกเหยี่ยวจะไม่ถ่ายมูลรดได้ตลอด ๘ เดือน ซึ่งกำหนดว่ามิใช่ฤดูฝน”.

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บเอง แล้วไป ๒.ภิกษุให้คนอื่นเก็บ แล้วไป ๓.ภิกษุบอกมอบหมาย แล้วไป ๔.ภิกษุเอาออกผึ่งแดดไว้ ไปด้วยตั้งใจจักกลับมาเก็บ ๕.เกิดเหตุฉุกเฉินขึ้น ๕.ภิกษุมีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายนำเสนาสนะ (ที่นอนที่นั่ง) มาไว้กลางแจ้งในฤดูหนาว ผิงแดดแล้วหลีกไปไม่เก็บ ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บ ไม่บอกให้ใครรับรู้ เสนาสนะถูกฝนและน้ำค้างตกใส่(เปียกชุ่ม)พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุตั้งไว้เองหรือใช้ผู้อื่นให้ตั้งไว้ซึ่งเตียง ตั่ง ฟูก เก้าอี้ของสงฆ์ในกลางแจ้ง เมื่อหลีกไปไม่เก็บเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บ หรือไปโดยไม่บอกกล่าวให้ใครรับรู้ ต้องปาจิตตีย์ ต่อมาทรงอนุญาตพิเศษให้เก็บเสนาสนะในมณฑป หรือที่โคนไม้ซึ่งสังเกตว่าฝนจะไม่ตกรั่วรด กาเหยี่ยวจะไม่ถ่ายมูลรดได้ตลอด ๘ เดือน (แห่งฤดูหนาวและฤดูร้อน ฤดูละ ๔ เดือน).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เตียงตั่งเป็นต้น เป็นของสงฆ์ ๒.ลาดเองหรือใช้ให้ผู้อื่นลาดในที่แจ้ง ๓.ไม่มีสิ่งใดกางกั้น ๔.ไม่มีอันตราย ๕.ไม่เหลียวแลที่จะกลับมาเก็บ ๖.ล่วงเลฑฑุบาตที่ตกก้อนดินแห่งมัชฌิมบุรุษขว้าง พร้อมด้วยองค์ ๖ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๙๓).

<u>ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๕</u>

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิเก วิหาเร เสยยัง สันถะริต์วา วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ปูแล้วก็ดี ให้ปูแล้วก็ดี ซึ่งที่นอนในวิหารเป็นของสงฆ์, เมื่อหลีกไป ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ให้เก็บก็ดี ซึ่งที่นอนอันปูไว้นั้น หรือไม่บอกมอบหมาย ไปเสีย, เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บเอง แล้วไป ๒.ภิกษุให้คนอื่นเก็บ แล้วไป ๓.ภิกษุบอกมอบหมาย แล้วไป ๔.เสนาสนะมีเหตุบางอย่างขัดขวาง ๕.ภิกษุยังห่วงไปยืนอยู่ ณ ที่นั้นบอกมอบหมายมา ๖.ภิกษุมีเหตุบางอย่างขัดขวาง ๗.ภิกษุมีอันตราย ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พวกภิกษุ ๑๗ รูป ปูที่นอนในวิหารของสงฆ์แล้วหลีกไปไม่เก็บเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นเก็บ หรือบอกให้ใครรับรู้ ปลวกกินเสนาสนะ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุปู หรือให้ปู ที่นอนในวิหารของสงฆ์แล้วเมื่อหลีกไปไม่เก็บเอง หรือไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บ หรือไม่บอกกล่าวให้ใครรับรู้ ต้องปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ที่นอนมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๑๐ อย่างคือ ฟูก, เครื่องลาดรักษาสีพื้น,เครื่องลาดบนเตียงตั่ง, เครื่องลาดพื้น, เสื่อใบตาล, หนังอันใดอันหนึ่ง, ผ้านิสีทนะมีชาย, ผ้าปาวารและโกเชาว์, เครื่องลาดแล้วด้วยหญ้า, เครื่องลาดแล้วด้วยใบไม้ ๒.ที่นอนนั้นเป็นของสงฆ์ ๓.ลาดเองหรือให้ผู้อื่นลาด ๔.ไม่มีผู้กางกั้น ๕.ไม่มีอันตราย ๖.หลีกไปยังทิศไม่คิดจะกลับมา ๗.ล่วงอุปจารสีมา พร้อมด้วยองค์ ๗ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๙๔).

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิเก วิหาเร ชานัง ปุพพูปะคะตัง.....

"อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ สำเร็จการนอนแทรกแซงภิกษุผู้เข้าไปก่อนในวิหารของสงฆ์ ด้วยหมายว่า ผู้ใดมีความคับใจ ผู้นั้นจักหลีกไปเอง ทำความหมายอย่างนี้เท่านั้นให้เป็นปัจจัย หาใช่อย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธเข้าอยู่ ๒.ภิกษุถูกความหนาวหรือความร้อนเบียดเบียนแล้วเข้าไปอยู่ ๓.ภิกษุมีอันตราย ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์หาวิธีแย่งที่อยู่ภิกษุอื่นโดยเข้าไปนอนเบียดภิกษุเถระด้วยคิดว่าเธออึดอัดเข้าก็จะหลีกไปเอง พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่เข้าไปนอนเบียดผู้เข้าไปอยู่ก่อนในวิหารของสงฆ์ ด้วยคิดว่าเธออึดอัดก็จะหลีกไปเอง เธอมุ่งอย่างนี้เท่านั้น ไม่ใช่อย่างอื่น ต้องปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.วิหารที่อยู่เป็นของสงฆ์ ๒.รู้อยู่ว่าผู้อยู่ก่อนไม่ควรจะให้ลุก ๓. ปรารถนาจะให้ภิกษุนั้นคับแคบ ๔. นั่งหรือนอนในอุปจาร(ในบริเวณรอบๆวิหารสงฆ์) พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์(บุพพสิกขาวรรณนาหน้า ๑๙๖).

<u>ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๗</u>

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง กุปิโต อะนัตตะมะโน สังฆิกา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด โกรธ ขัดใจ ฉุดคร่าก็ดีให้ฉุดคร่าก็ดี ซึ่งภิกษุจากวิหารของสงฆ์ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉุดคร่าก็ดี ให้ฉุดคร่าก็ดี ซึ่งภิกษุอลัชชี ๒.ภิกษุขนก็ดี ให้ขนก็ดีซึ่งบริขารของภิกษุอลัชชี ๓.ภิกษุฉุดคร่าก็ดี ให้ฉุดคร่าก็ดี ซึ่งภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุขนก็ดี ให้ขนก็ดี ซึ่งบริขารของภิกษุวิกลจริตนั้น ๕.ภิกษุฉุดคร่าก็ดี ให้ฉุดคร่าก็ดี ซึ่งภิกษุผู้ก่อการบาดหมางก็ดี ก่อการทะเลาะก็ดี ก่อการวิวาทก็ดี

ก่อความอื้อฉาวก็ดี ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ก็ดี ๖.ภิกษุขนก็ดี ให้ขนก็ดี ซึ่งบริขารของภิกษุผู้ก่อการบาดหมางเป็นต้นนั้น ๗.ภิกษุฉุดคร่าก็ดี ให้ฉุดคร่าก็ดี ซึ่งอันเตวาสิก หรือสัทธิวิหาริก ผู้ประพฤติไม่เรียบร้อย ๘.ภิกษุขนก็ดีให้ขนก็ดี ซึ่งบริขารของอันเตวาสิกหรือสัทธิวิหาริกนั้น ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) แย่งที่ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) เมื่อเห็นขัดขืนก็โกรธ จึงจับคอฉุดคร่าออกไป พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโกรธไม่พอใจฉุดคร่าเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นฉุดคร่าก็ดี ซึ่งภิกษุจากวิหารของสงฆ์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

องค์แห่งอาบัติ ๑.วิหารเป็นของสงฆ์ ๒.เป็นอุปสัมบันพ้นโทษมีความเป็นคนมักทะเลาะเป็นต้น ๓.ฉุดคร่าเองหรือให้ผู้อื่นฉุดคร่าอุปสัมบันนั้นด้วยความโกรธ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๙๗).

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิเก วิหาเร อุปะริ เวหาสะกุฏิยา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด นั่งทับก็ดี นอนทับก็ดี ซึ่งเตียงก็ดี ซึ่งตั่งก็ดี อันมีเท้าเสียบ บนร้านในวิหารเป็นของสงฆ์ เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ร้าน ได้แก่ *ร้านที่ไม่กระทบศีรษะของมัชฌิมบุรุษ.*

เตียงที่ชื่อว่า มีเท้าเสียบ *คือเขาสอดเท้าเสียบเข้าไว้ในตัวเตียง.*

อนาบัติ

๑.ไม่ใช่ร้าน ๒.ร้านสูงพอกระทบศีรษะ ๓.ข้างล่างไม่ได้ใช้เป็นที่อยู่ ๔.ข้างบนปูพื้นไว้ ๕.เท้าเตียงเท้าตั่งได้ตรึงสลักกับตัว ๖.ภิกษุยืนบนเตียงตั่งนั้นหยิบจีวรหรือพาดจีวรได้ ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุ ๒ รูป อยู่ในกุฎีเดียวกัน เตียงหนึ่งอยู่ข้างล่างเตียงหนึ่งอยู่ข้างบน ภิกษุอยู่ข้างบนนั่งบนเตียงโดยแรง เท้าเตียงหลุดตกลงถูกศีรษะของภิกษุผู้อยู่ข้างล่าง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุนั่งนอนบนเตียงหรือตั่งอันมีเท้าเสียบ (ในตัวเตียง) ในวิหารของสงฆ์ต้องปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๙

มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุนา วิหารัง การะยะมาเนนะ ยาวะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำซึ่งวิหารใหญ่ จะวางเช็ดหน้าเพียงไรแต่กรอบแห่งประตู จะบริกรรมช่องหน้าต่าง พึงยืนในที่ปราศจากของสดเขียว อำนวยให้พอกได้ ๒-๓ ชั้น ถ้าเธออำนวยยิ่งกว่านั้นแม้ยืนในที่ปราศจากของสดเขียว ก็เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

__บทว่า เพียงไรแต่กรอบแห่งประตู คือ__ ชั่วหัตถบาสโดยรอบแห่งบานประตู.

__บทว่า จะวางเช็ดหน้า คือ__ จะวางประตู.

อนาบัติ

๑.ภิกษุมุง ๒-๓ ชั้น ๒.ภิกษุมุงหย่อนกว่า ๒-๓ ชั้น ๓.ภิกษุสร้างถ้ำ ๔.คูหา ๕.กุฎีมุงหญ้า ๖.ภิกษุสร้างกุฎีเพื่อภิกษุอื่น ๗.ภิกษุสร้างด้วยทรัพย์ของตน ๘.ยกอาคารอันเป็นที่อยู่เสีย ภิกษุสร้างทุกอย่างไม่ต้องอาบัติ ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหาอำมาตย์ผู้อุปัฏฐากของพระฉันนะให้สร้างวิหารถวายพระ เมื่อเสร็จแล้วพระฉันนะอำนวยการพอกหลังคาพอกปูนบ่อย ๆ วิหารก็เลยพังลงมา พระฉันนะเก็บหญ้า เก็บไม้ ได้ทำนาข้าวของพราหมณ์ผู้หนึ่งให้เสียหาย พราหมณ์ยกโทษติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าถ้าภิกษุจะให้ทำวิหาร พึงยืนในที่ไม่มีของเขียว(พืชพันธุ์ไม้)อำนวยการ พอกหลังคาไม่เกิน ๓ ชั้น จนจรดกรอบประตู เพื่อตั้งบานประตูได้ เพื่อทาสีหน้าต่างได้ ถ้าทำให้เกินกว่านั้น แม้ยืนในที่ปราศจากของเขียว ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

<u>ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๑๐</u>

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ติณัง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ว่าน้ำมีตัวสัตว์ รดก็ดี ให้รดก็ดี ซึ่งหญ้าก็ดี ดินก็ดี เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่แกล้ง ๒.ภิกษุไม่มีสติ ๓.ภิกษุไม่รู้ ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุชาวเมืองอาฬวี ทำการก่อสร้าง รู้อยู่ว่าน้ำมีตัวสัตว์เอาน้ำนั้นรดหญ้าบ้าง ดินบ้าง ใช้ให้รดบ้าง เป็นที่ติเตียนของภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่เอาน้ำมีตัวสัตว์รดหญ้า หรือดินหรือใช้ให้ผู้อื่นรด ต้องปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.น้ำมีตัวสัตว์ ๒.รู้อยู่ว่าสัตว์จะตายด้วยการรดเท ๓.น้ำคงจะแห้งไป ๔.รดหญ้าเป็นต้น ด้วยกิจอันหนึ่งเว้นจากวธกเจตนา(วธกเจตนา : เจตนาฆ่า) พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนาหน้า ๑๙๙)

๓.โอวาทวรรค วรรคว่าด้วยการให้โอวาท

เป็นวรรคที่ ๓ มี ๑๐ สิกขาบท

<u>ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑</u>

โย ปะนะ ภิกขุ อะสัมมะโต ภิกขุนิโย โอวะเทยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดไม่ได้รับสมมติ กล่าวสอนพวกภิกษุณี เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้อุเทศ ๒.ภิกษุให้ปริปุจฉา ๓.ภิกษุอันภิกษุณีกล่าวว่า นิมนต์ท่านสวดเถิดเจ้าข้า ดังนี้ สวดอยู่ ๔.ภิกษุถามปัญหา ๕.ภิกษุถูกถามปัญหาแล้วแก้ ๖.ภิกษุกล่าวสอนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นอยู่ แต่พวกภิกษุณีฟังอยู่ด้วย ๗.ภิกษุกล่าวสอนสิกขมานา ๘.ภิกษุกล่าวสอนสามเณรี ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เห็นภิกษุอื่น ๆ สอนนางภิกษุณีแล้วได้รับของถวาย

ต่าง ๆ อยากจะมีลาภบ้าง จึงแจ้งความประสงค์แก่นางภิกษุณีทั้งหลาย เมื่อนางภิกษุณีไปสดับโอวาทก็สอนเพียงเล็กน้อย แล้วชวนสนทนาเรื่องไร้สาระโดยมาก พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุที่ไม่ได้รับสมมติจากสงฆ์ สอนนางภิกษุณีต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังภิกษุฉัพพัคคีย์หาทางสมมติกันเองในที่นอกสีมา พระผู้มีพระภาคจึงทรงกำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติมสำหรับภิกษุ ที่จะสอนนาง ภิกษุณีถึง ๘ ข้อ โดยกำหนดให้มีพรรษาถึง ๒๐ หรือเกินกว่าเป็นข้อสุดท้าย.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๒

สัมมะโตปิ เจ ภิกขุ อัตถังคะเต สุริเย ภิกขุนิโย.....

“ถ้าภิกษุ แม้ได้รับสมมติแล้ว เมื่อพระอาทิตย์อัสดงแล้ว กล่าวสอนพวกภิกษุณี เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้อุเทศ ๒.ภิกษุให้ปริปุจฉา ๓.ภิกษุอันภิกษุณีกล่าวว่า นิมนต์ท่านสวดเถิดเจ้าข้า ดังนี้ สวดอยู่ ๔.ภิกษุถามปัญหา ๕.ภิกษุถูกถามปัญหาแล้วแก้ ๖.ภิกษุกล่าวสอน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นอยู่ แต่พวกภิกษุณีฟังอยู่ด้วย ๗.ภิกษุกล่าวสอนสิกขมานา ๘.ภิกษุกล่าวสอนสามเณรี ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระจูฬปันถกสอนนางภิกษุณีจนค่ำ มนุษย์ทั้งหลายติเตียน พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อพระอาทิตย์ตกแล้ว ภิกษุสอนนางภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุนูปัสสะยัง อุปะสังกะมิต์วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เข้าไปสู่ที่อาศัยแห่งภิกษุณีแล้วสั่งสอนพวกภิกษุณี เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตตีย์. สมัยในเรื่องนั้น ดังนี้คือ ภิกษุณีอาพาธ นี้เป็นสมัยในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุสั่งสอนในสมัย ๒.ภิกษุให้อุเทศ ๓.ภิกษุให้ปริปุจฉา ๔.ภิกษุอันภิกษุณี กล่าวว่า นิมนต์ท่านสวดเถิดเจ้าข้า ดังนี้ สวดอยู่ ๕.ภิกษุถามปัญหา ๖.ภิกษุถูกถามปัญหา แล้วแก้ ๗.ภิกษุสั่งสอนเพื่อประโยชน์แห่งผู้อื่นแต่ภิกษุณีฟังอยู่ด้วย ๘.ภิกษุสั่งสอนสิกขมานา ๙.ภิกษุสั่งสอนสามเณรี ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เข้าไปสอนนางภิกษุณีถึงที่อยู่ นางภิกษุณีทั้งหลายติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไปสอนนางภิกษุณีถึงที่อยู่ ต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้เมื่อนางภิกษุณีเจ็บไข้.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง วะเทยยะ อามิสะเหตุ ภิกขู.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กล่าวอย่างนี้ว่า พวกภิกษุสั่งสอนพวกภิกษุณี เพราะเหตุอามิส เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้กล่าวแก่ภิกษุผู้สั่งสอนเพราะเหตุจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การกราบไหว้ การบูชา ตามปกติ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์กล่าวว่า พระเถระทั้งหลายสอนนางภิกษุณีเพราะเห็นแก่อามิส พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุพูดว่าภิกษุทั้งหลายสอนนางภิกษุณีเพราะเห็นแก่อามิส ต้องปาจิตตีย์

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุนิยา จีวะรัง ทะเทยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้จีวรแก่ภิกษุณีผู้มิใช่ญาติ เว้นไว้แต่แลกเปลี่ยน เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุแลกเปลี่ยน คือ เอาจีวรมีค่าน้อยแลกเปลี่ยนจีวรมีค่ามาก หรือเอาจีวรมีค่ามากแลกเปลี่ยนจีวรมีค่าน้อย ๓.ภิกษุณีถือวิสาสะ ๔.ภิกษุณีถือเอาเป็นของขอยืม ๕.ภิกษุให้บริขารอื่นเว้นจีวร ๖.ภิกษุให้แก่สิกขมานา ๗.ภิกษุให้สามเณรี ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่งให้จีวรแก่นางภิกษุณีผู้มิใช่ญาติ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาค

จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้จีวรแก่นางภิกษุณีผู้มิใช่ญาติ เว้นแต่ของแลกเปลี่ยน ต้องปาจิตตีย์.

<u>ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๖</u>

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุนิยา จีวะรัง สิพเพยยะ วา...

"อนึ่ง ภิกษุใด เย็บก็ดี ให้เย็บก็ดี ซึ่งจีวร เพื่อภิกษุณีผู้มิใช่ญาติ เป็นปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.ภิกษุเย็บเพื่อภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุเย็บเองก็ดี ให้เย็บก็ดี ซึ่งบริขารอื่นเว้นจีวร ๓.ภิกษุเย็บเพื่อสิกขมานา ๔.ภิกษุเย็บเพื่อสามเณรี ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุทายีเย็บจีวรให้นางภิกษุณี มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเย็บเอง หรือใช้ผู้อื่นให้เย็บจีวรเพื่อนางภิกษุณีผู้มิใช่ญาติ ต้องปาจิตตีย์.

<u>ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๗</u>

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุนิยา สัทธิง สังวิธายะ เอกัทธานะมัคคัง.....

"อนึ่ง ภิกษุใดชักชวนกันแล้วเดินทางไกลด้วยกันกับภิกษุณี โดยที่สุดแม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตตีย์ นี้สมัยในเรื่องนั้น ทางเป็นที่จะต้องไปด้วยพวกเกวียน รู้กันอยู่ว่าเป็นที่น่ารังเกียจ มีภัยเฉพาะหน้า นี้สมัยในเรื่องนั้น."

อนาบัติ

๑.มีสมัย ๒.ไม่ได้ชักชวนกันไป ๓.ภิกษุณีชักชวน ภิกษุไม่ได้ชักชวน ๔.ไปโดยมิได้นัดหมาย ๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ชวนนางภิกษุณีเดินทางไกลร่วมกัน มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุชวนนางภิกษุณีเดินทางไกลร่วมกัน แม้ชั่วระยะบ้านหนึ่งต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้เดินทางร่วมกันได้เมื่อทางนั้นมีภัย แต่ต้องไปเป็นคณะ.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุนิยา สัทธิง สังวิธายะ เอกังนาวัง อะภิรูเหยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดชักชวนกันแล้วโดยสารเรือลำเดียวกับภิกษุณี ขึ้นน้ำไปก็ดี ล่องน้ำไปก็ดี เว้นแต่ข้ามฟาก เป็นปาจิตตีย์

อนาบัติ

๑.ข้ามฟาก ๒.ไม่ได้ชักชวนกันโดยสาร ๓.ภิกษุณีชักชวน ภิกษุไม่ได้ชักชวน ๔.โดยสารเรือโดยมิได้นัดหมาย ๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ชวนนางภิกษุณีไปในเรือลำเดียวกัน มีผู้ติเตียน

พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุชวนนางภิกษุณีลงเรือลำเดียวกันขึ้นหรือล่อง ต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้ข้ามฟากได้.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ภิกขุนีปะริปาจิตัง ปิณฑะปาตัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดรู้อยู่ ฉันบิณฑบาตอันภิกษุณีแนะนำให้ถวาย เว้นแต่คฤหัสถ์ปรารภไว้ก่อน เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันบิณฑบาตที่คฤหัสถ์ปรารภไว้ก่อน ๒.ภิกษุฉันบิณฑบาตอันสิกขมานา แนะนำให้ถวาย ๓.ภิกษุฉันบิณฑบาตอันสามเณรีแนะนำให้ถวาย ๔.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิดเว้น โภชนะห้า ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

นางถุลลนันทาภิกษุณีเที่ยวไปสู่ตระกูล แนะนำให้เขาถวายอาหารแก่พระเทวทัตกับพวก มีผู้ติเตียนพระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ฉันบิณฑบาตที่นางภิกษุณีแนะให้เขาถวาย ต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้ว่าถ้าคฤหัสถ์เขาปรารภไว้เองก่อนฉันได้.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุนิยา สัทธิง เอโก เอกายะ ระโห.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ผู้เดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับกับภิกษุณีผู้เดียวเป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบุรุษผู้รู้เดียงสาคนใดคนหนึ่งอยู่เป็นเพื่อน ๒.ภิกษุยืนมิได้นั่ง ๓.ภิกษุผู้มิได้มุ่งที่ลับ ๔.ภิกษุนั่งส่งใจไปในอารมณ์อื่น ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุทายีนั่งในที่ลับสองต่อสองกับนางภิกษุณีผู้เป็นอดีตภริยาของตนเสมอ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุนั่งในที่ลับสองต่อสองกับภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์.

๔.โภชนวรรค วรรคว่าด้วย การฉันอาหาร
เป็นวรรคที่ ๔ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๑

อะคิลาเนนะ ภิกขุนา เอโก อาวะสะถะปิณโฑ ภุญชิตัพโพ.....

“ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธ พึงฉันอาหารในโรงทานได้ครั้งหนึ่ง ถ้าฉันยิ่งกว่านั้น เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธ ๒.ภิกษุไม่อาพาธฉันครั้งเดียว ๓.ภิกษุเดินทางไป หรือเดินทางกลับ มาแวะฉัน ๔.เจ้าของนิมนต์ให้ฉัน ๕.ภิกษุฉันอาหารที่เขาจัดไว้จำเพาะ ๖.ภิกษุฉันอาหารที่เขามิได้จัดไว้มากมาย ๗.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิดเว้นโภชนะห้า ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ไปฉันอาหารในโรงพักเดินทาง ที่คณะเจ้าของเขาจัดอาหารให้เป็นทานแก่คนเดินทางที่มาพัก แล้วเลยถือโอกาสไปพักและฉันเป็นประจำ เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุพึงฉันอาหารในโรงพักเดินทางเพียงมื้อเดียว ถ้าฉันเกินกว่านั้นต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้ภิกษุไข้ซึ่งเดินทางต่อไปไม่ไหว ฉันเกินมื้อเดียวได้.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นก้อนข้าวในโรงทาน ๒.ไม่เป็นไข้ ๓.เฝ้าฉันอยู่พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๐๕).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๒

คะณะโภชะเน อัญญัตร์ระ สะมะยา, ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย.....

“เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะฉันเป็นหมู่ นี้สมัยในเรื่องนั้น คือ คราวอาพาธ คราวที่เป็นฤดูถวายจีวร คราวที่ทำจีวร คราวที่เดินทางไกล คราวที่โดยสารเรือไป คราวประชุมใหญ่ คราวภัตของสมณะ นี้สมัยในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ฉันเป็นหมู่ คือ *คราวที่มีภิกษุ ๔ รูป อันเขานิมนต์ด้วยโภชนะ ๕ (คือ ๑.ข้าวสุก ๒.ขนมสด ๓.ขนมแห้ง ๔.ปลา ๕.เนื้อ) อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วฉัน นี้ชื่อว่าฉันเป็นหมู่.*

บทว่า เว้นไว้แต่สมัย คือ *ยกเว้นสมัย.*

ที่ชื่อว่า คราวอาพาธ คือ *โดยที่สุดแม้เท้าแตก ภิกษุคิดว่าเป็นคราวอาพาธแล้วฉันได้.*

ที่ชื่อว่า คราวที่เป็นฤดูถวายจีวร คือ *เมื่อกฐินยังไม่ได้กรานกำหนดท้ายฤดูฝน ๑ เดือน เมื่อกฐินกรานแล้ว ๕ เดือน ภิกษุคิดว่าเป็นคราวที่เป็นฤดูถวายจีวร แล้วฉันได้.*

ที่ชื่อว่า คราวที่ทำจีวร คือ *เมื่อภิกษุกำลังทำจีวรกันอยู่ ภิกษุคิดว่าเป็นคราวที่ทำจีวรแล้วฉันได้.*

ที่ชื่อว่า คราวเดินทางไกล คือ *ภิกษุคิดว่า จักเดินทางไปถึงกึ่งโยชน์แล้วฉันได้ เมื่อจะไปก็ฉันได้ มาถึงแล้วก็ฉันได้.*

ที่ชื่อว่า คราวโดยสารเรือไป คือ *ภิกษุคิดว่า เราจักโดยสารเรือไปแล้วฉันได้ เมื่อจะโดยสารไปก็ฉันได้ โดยสารกลับมาแล้วก็ฉันได้.*

ที่ชื่อว่า คราวประชุมใหญ่ คือ *คราวที่มีภิกษุ ๒-๓ รูปเที่ยวบิณฑบาตพอเลี้ยงกัน แต่เมื่อมีรูปที่ ๔ มารวมด้วย ไม่พอเลี้ยงกัน ภิกษุคิดว่าเป็นคราวประชุมใหญ่ แล้วฉันได้.*

ที่ชื่อว่า คราวภัตของสมณะ คือ *คราวที่มีผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งนับเนื่องว่าเป็นนักบวชทำภัตตาหารถวาย ภิกษุคิดว่าเป็นคราวภัตของสมณะ แล้วฉันได้.*

นอกจากสมัย ภิกษุรับว่า จักฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ กลืนกิน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุกๆ คำกลืน

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันในสมัย ๒.ภิกษุ ๒-๓ รูปฉันรวมกัน ๓.ภิกษุหลายรูปเที่ยวบิณฑบาต แล้วประชุมฉันแห่งเดียวกัน ๔.ภัตเขาถวายเป็นนิตย์ ๕.ภัตเขาถวายตามสลาก ๖.ภัตเขาถวายในปักษ์ ๗.ภัตเขาถวายในวันอุโบสถ ๘.ภัตเขาถวายในวันปาฏิบท ๙.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิดเว้นโภชนะห้า ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระเทวทัตเสื่อมลาภสักการะ จึงต้องเที่ยวขออาหารเขาตามสกุล

ฉันรวมกลุ่มกับบริษัทของตน มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรง บัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุฉันเป็นหมู่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้เมื่อเป็นไข้, เมื่อถึงหน้าถวายจีวร, เมื่อถึงคราวทำจีวร, เมื่อเดินทางไกล, เมื่อไปทางเรือ, เมื่อประชุมกันอยู่มาก ๆ, เมื่อนักบวช เป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหาร.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นคณโภชนะ ๒. ไม่มีสมัย ๓. กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึง เป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๐๔).

ข้อสังเกต จากต้นบัญญัติ, และที่ตรัสว่า“เพื่อ..อย่าอาศัยฝักฝ่ายทำลายสงฆ์”(หน้า๓๓๑), วิภังค์สิกขาบทที่๒ และ๓ที่ระบุถึง ”นิมนต์ด้วยโภชนะ๕” ทั้งสองแห่งต่างกันแต่ว่าภิกษุ๔รูป, และเรื่องอนุบัญญัติที่ทรงอนุญาตในจีวรกาลนั้น ไม่ได้กล่าวถึงนิมนต์โดยออกชื่อโภชนะ แต่ภิกษุซึ่งเป็นกลุ่มทำจีวรด้วยกันทั้ง๔รูปจึงเกรงจะอาบัติ. แสดงว่า คณโภชนะ(การฉันเป็นหมู่) นั้น ประเด็นอยู่ที่ เจาะจงภิกษุกลุ่มเดียวกัน ๔ รูปฉันร่วมกัน มิใช่ที่นิมนต์โดยออกชื่อโภชนะ นักวินัยธรพึงพิจารณาเองเถิด.

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๓

ปะรัมปะระโภชะเน อัญญัต์ระ สะมะยา ปาจิตติยัง.....

“เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตตีย์ เพราะโภชนะทีหลัง นี้สมัยในเรื่องนั้น คือ คราวเป็นไข้ คราวที่ถวายจีวร คราวที่ทำจีวร นี้สมัยในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า โภชนะทีหลัง ความว่า *ภิกษุรับนิมนต์ด้วยโภชนะ ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งไว้แล้ว เว้นโภชนะนั้น ฉันโภชนะ ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งอื่น นี่ชื่อว่า โภชนะทีหลัง (ปรัมปรโภชน).*

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันในสมัย ๒.ภิกษุวิกัปแล้วฉัน ๓.ภิกษุฉันบิณฑบาตที่รับนิมนต์ไว้ ๒-๓ แห่งรวมกัน ๔.ภิกษุฉันตามลำดับที่รับนิมนต์ ๕.ภิกษุรับนิมนต์ชาวบ้านทั้งมวล แล้วฉัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งในตำบลบ้านนั้น ๖.ภิกษุรับนิมนต์หมู่ประชาชนทุกเหล่าแล้วฉัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งในประชาชนหมู่นั้น

๗.ภิกษุถูกเขานิมนต์ แต่บอกว่า จักรับภิกษา ๘.ภัตตาหารที่เขาถวายเป็นนิตย์ ๙.ภัตตาหารที่เขาถวายด้วยสลาก ๑๐.ภัตตาหารที่เขาถวายในปักษ์ ๑๑.ภัตตาหารที่เขาถวายในวันอุโบสถ ๑๒.ภัตตาหารที่เขาถวายในวันปาฏิบท ๑๓.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิด เว้นโภชนะห้า ๑๔.ภิกษุวิกลจริต ๑๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

กรรมกรผู้ยากจนคนหนึ่ง นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ไปฉันที่บ้าน ภิกษุทั้งหลายไปเที่ยวบิณฑบาตฉันเสียก่อน (อาจเกรงว่าอาหารเลว หรือไม่พอฉัน) เมื่อไปฉันที่บ้านกรรมกรคนนั้นจึงฉันได้เพียงเล็กน้อย (เพราะอิ่มมาก่อนแล้ว) ความจริงอาหารเหลือเฟือ เพราะชาวบ้านรู้ข่าวเอาของไปช่วยมาก พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าเป็นอาบัติปาจิตตีย์ เพราะรับนิมนต์ แล้วไปฉันอาหารรายอื่นก่อน ภายหลังทรงผ่อนผันให้ยามเจ็บไข้ ในฤดูถวายจีวร ในคราวทำจีวร (มอบให้ภิกษุอื่นฉันในที่นิมนต์แทน).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นโภชนะของผู้อื่น ๒. ไม่มีสมัย ๓. กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๐๖).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๔

ภิกขุ ปะเนวะ กุลัง อุปะคะตัง ปูเวหิ วา มันเถหิ วา.....

“อนึ่ง เขาปวารณาเฉพาะภิกษุผู้เข้าไปสู่ตระกูล ด้วยขนมก็ดีด้วยสัตตุผงก็ดี เพื่อนำไปได้ตามปรารถนา ภิกษุผู้ต้องการพึงรับได้เต็ม ๒-๓ บาตร ถ้ารับยิ่งกว่านั้นเป็นปาจิตตีย์ ครั้นรับเต็ม ๒-๓ บาตรแล้ว นำออกจากที่นั้นแล้ว พึงแบ่งปันกับภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นสามีจิกรรมในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ขนม ได้แก่ *ของกินชนิดใดชนิดหนึ่งที่เขาจัดเตรียมไว้ เพื่อต้องการเป็นของกำนัล.*

ที่ชื่อว่า สัตตุผง ได้แก่ *ของกินอย่างใดอย่างหนึ่งที่เขาจัดเตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นเสบียง.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุรับเต็ม ๒-๓ บาตร ๒.ภิกษุรับหย่อนกว่า ๒-๓ บาตร ๓.เขาไม่ได้ถวายของที่เตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นของกำนัล ๔.เขาไม่ได้ถวายของที่เตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นเสบียง ๕.เขาถวายของที่เหลือจากที่เขาเตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นของกำนัลหรือเพื่อต้องการเป็นเสบียง เมื่อเขาระงับการไปแล้วถวาย ๖.รับของพวกญาติ ๗.รับของคนปวารณา ๘.รับเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๙.จ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มารดานางกาณาทำขนมไว้จะให้บุตรีนำไปสู่สกุลแห่งสามี ภิกษุเข้าไปรับบิณฑบาตแล้วกลับบอกกันต่อไปให้ไปรับ นางจึงต้องถวายจนหมด แม้ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ ที่ทำขนมก็เกิดเรื่องทำนองนี้ จนบุตรีของนางกาณาไม่ได้ไปสู่สกุลสามีสักที ทำให้เกิดความเสียหายแก่บุตรีของนาง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเข้าไปสู่สกุล ถ้าเขาปวารณาด้วยขนมหรือด้วยข้าวสัตตุผงเพื่อไปได้ตามปรารถนา พึงรับเพียงเต็ม ๒-๓ บาตร ถ้ารับเกินกว่านั้นต้องปาจิตตีย์ ทางที่ชอบ ภิกษุรับ ๒-๓ บาตร นำออกจากที่นั้นแล้ว พึงนำไปแบ่งกับภิกษุทั้งหลาย.

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภุตตาวี ปะวาริโต อะนะติริตตัง.....

"อนึ่ง ภิกษุใดฉันเสร็จแล้ว ห้ามภัตแล้ว เคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี ซึ่งของเคี้ยวก็ดี ซึ่งของฉันก็ดี อันมิใช่เดน เป็นปาจิตตีย์."

พุทธพจน์ : *"ดูก่อนอุบาลี **การห้ามภัต** ย่อมปรากฏด้วยอาการ ๕ อย่าง ๕ อย่างอะไรบ้าง ๑.การฉันยังปรากฏอยู่ ๒.โภชนะปรากฏอยู่ ๓.ผู้ให้อยู่ใน**หัตถบาส*** ๔.เขาน้อมของเข้ามา ๕.การห้ามปรากฏ"(พระไตรปิฎกสยามรัฐ ๘/๑๑๗๕/๔๒๔)*

*"ดูก่อนอุบาลี **ของที่เป็นเดน** นี้ มี ๕ อย่าง ๕ อย่างอะไรบ้าง คือ ๑.ภิกษุทำให้เป็นกัปปิยะ ๒.รับ (ประเคน) ๓.ยกขึ้นส่งให้ ๔.ทำในหัตถบาส ๕.กล่าวว่าทั้งหมดนั่นพอล่ะ." (พระไตรปิฎกสยามรัฐ. ๘ / ๑๑๗๔ / ๔๒๓)*

ข้อสังเกต จากสิกขาบทที่ ๕ นี้, พุทธพจน์ข้างต้น, พระดำรัสที่ว่า "ให้ลุกขึ้นย่อมเป็นอันห้ามภัตด้วย" (ดูหน้า ๓๒๓), รวมทั้ง พระดำรัสในจุลศีล (หน้า ๓๖๙) ที่ว่า "เป็นผู้ฉันอาหารวันหนึ่งเพียงหนเดียว.. แม้นี้ก็เป็น ศีลของเธอประการหนึ่ง", และภัททาลิกสูตร, ลฑุกิโกปมสูตร(พระไตรปิฎกสยามรัฐ ๑๓ / ๑๕๐-๑๘๕ / ๑๒๘-๑๕๑), แสดงว่า ถ้ามิใช่กรณีของที่เป็นเดน เมื่อภิกษุฉันแล้วลุกขึ้นแล้วฉันอีก ย่อมเป็นอาบัติ นักวินัยธรเห็นอย่างไรพึงพิจารณาเองเถิด.

* **"หัตถบาส"** เป็นพยัญชนะโดยพุทธพจน์ ซึ่งแปลว่า บ่วงแห่งมือ ส่วนความหมายที่อธิบายเพิ่มเป็นนัยแห่งอรรถกถา

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้ทำเป็นเดนแล้วฉัน ๒.ภิกษุรับประเคนไว้ด้วยตั้งใจว่าจักให้ทำเป็นเดน แล้วจึงฉัน ๓.ภิกษุรับไปเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๔.ฉันอาหารที่เหลือของภิกษุอาพาธ ๕.ฉันยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก ในเมื่อมีเหตุอันสมควร ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรับนิมนต์ไปฉันที่บ้านพราหมณ์คนหนึ่ง แล้วบางรูปไปฉันที่อื่นหรือไปรับบิณฑบาตอีก พราหมณ์ติเตียนแสดงความน้อยใจ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า อนึ่ง ภิกษุใดฉันเสร็จแล้ว ห้ามภัตแล้ว เคี้ยวหรือฉัน ของเคี้ยว

ของฉันต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงอนุญาตให้ฉันอาหารที่เป็นเดนได้.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นผู้ห้ามข้าวลุกจากอาสนะแล้ว ๒.อามิสไม่ได้ทำกัปปิยะ เป็นอนติริตตะอยู่ (อนติริตตะ = ซึ่งไม่เป็นเดน เป็นเดนมี ๒ คือ ๑.เป็นเดนภิกษุไข้ ๒.เป็นของภิกษุทำให้เป็นเดน : พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์) ๓.กลืนกิน ในกาล พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๑๒).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ภุตตาวิง ปะวาริตัง อะนะติริตเตนะ.....

"อนึ่ง ภิกษุใดรู้อยู่ เพ่งจะหาโทษให้ นำไปปวารณาภิกษุผู้ฉันเสร็จห้ามภัตแล้ว ด้วยของเคี้ยวก็ดี ด้วยของฉันก็ดี อันมิใช่เดน บอกว่า นิมนต์เถิดภิกษุ เคี้ยวก็ตาม ฉันก็ตาม พอเธอฉันแล้ว เป็นปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้ทำเป็นเดนแล้วให้ ๒.ภิกษุให้ด้วยบอกว่า จงให้ทำเป็นเดนแล้วจึงฉันเถิด ๓.ภิกษุให้ด้วยบอกว่า จงนำไปเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๔.ภิกษุให้อาหารที่เหลือของภิกษุอาพาธ ๕.ภิกษุให้ด้วยบอกว่า ในเมื่อมีเหตุสมควร จงฉันยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่งรู้ว่า ภิกษุอีกรูปหนึ่ง ฉันในที่นิมนต์เสร็จแล้ว แกล้งแค่นได้ให้ฉันอาหารอีก เพื่อจับผิดเธอ (ตามสิกขาบทที่ ๕) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับเป็นอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เธอห้ามข้าวแล้ว ๒.รู้อยู่ว่าเธอห้ามข้าวแล้ว ๓.เพ่งเล็งในการยกโทษ ๔.เอาของที่เป็นอนติริตตะน้อมเข้าไปให้ ๕.เธอนั้นฉันแล้ว พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๑๓).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ วิกาเล ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา.....

"อนึ่ง ภิกษุใด เคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี ซึ่งของเคี้ยวก็ดี ซึ่งของฉันก็ดี ในเวลาวิกาล เป็นปาจิตตีย์."

วิภังค์

ที่ชื่อว่า เวลาวิกาล *หมายถึงตั้งแต่เวลาเที่ยงวันล่วงแล้วไปจนถึงอรุณขึ้น.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก เมื่อมีเหตุสมควร ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุสัตตรสวัคคีย์(พวก ๑๗) ฉันอาหารในเวลาวิกาล พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ฉันอาหารในเวลาวิกาล (ตั้งแต่เที่ยงไป จนรุ่งอรุณ).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นเวลาวิกาล ๒.ของฉันเป็นยาวกาลิก ๓.กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๑๔).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ สันนิธิการะกัง ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา.....

"อนึ่ง ภิกษุใด เคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี ซึ่งของเคี้ยวก็ดี ซึ่งของฉันก็ดี ที่ทำการสั่งสม เป็นปาจิตตีย์."

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ทำการสั่งสม คือ *รับประเคนในวันนี้ ขบฉันในวันอื่น. ภิกษุรับประเคนไว้ด้วยตั้งใจว่า จักเคี้ยว จักฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ. ขณะกลืน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ทุกๆ คำกลืน.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บของเป็นยาวกาลิกไว้ฉันชั่วกาล ๒.ภิกษุเก็บของเป็นยามกาลิกไว้ฉันชั่วยาม ๓.ภิกษุเก็บของเป็นสัตตาหกาลิกไว้ฉันชั่วสัปดาห์ ๔.ภิกษุฉันของเป็นยาวชีวิกในเมื่อมีเหตุสมควร ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระเวลัฏฐสีสะ เก็บข้าวตากไว้ฉันในวันอื่น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ฉันอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อามิสเป็นยาวกาลิก ๒.อามิสนั้น รับประเคนแรมคืนไว้เป็นสันนิธิ(ของที่สั่งสมไว้) ๓.กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๑๕).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๙

ยานิ โข ปะนะ ตานิ ปะณีตะโภชะนานิ, เสยยะถีทัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด มิใช่ผู้อาพาธ ขอโภชนะอันประณีตเห็นปานนี้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด นมส้ม เพื่อประโยชน์แก่ตนแล้วฉัน เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธ ๒.ภิกษุเป็นผู้อาพาธขอมา หายอาพาธแล้วฉัน ๓.ภิกษุฉันโภชนะที่เหลือของภิกษุอาพาธ ๔.ภิกษุขอต่อญาติ ๕.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๖.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๗.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ขออาหารประณีต คือ เนยใส, เนยข้น, น้ำมัน, น้ำผึ้ง น้ำอ้อย, ปลา, เนื้อ, นมสด, นมส้ม มาเพื่อฉันเอง เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น เว้นไว้แต่อาพาธ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นปณีตโภชนะ ๒.ไม่เป็นไข้ ๓.ได้มาด้วยวิญญัติ (การเคลื่อนไหวให้รู้ความหมาย มี ๒ คือ กายวิญญัติ เช่นพยักหน้า ๒.วจีวิญญัติ คือพูดบอกกล่าว) ๔.กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึง เป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาฯหน้า ๒๑๖).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ อะทินนัง มุขะท์วารัง อาหารัง อาหะเรยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กลืนอาหารที่เขายังไม่ได้ให้ ล่วงช่องปาก เว้นไว้แต่น้ำและไม้ชำระฟัน เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า เขาให้ คือ *๑.เมื่อเขาให้ด้วยกาย ด้วยของเนื่องด้วยกาย หรือโยนให้ ๒.เขาอยู่ในหัตถบาส ๓.ภิกษุรับประเคนด้วยกาย หรือด้วยของเนื่องด้วยกาย นี้ชื่อว่า เขาให้.*

<u>พุทธพจน์ในคัมภีร์ปริวารที่เกี่ยวกับการรับประเคน</u> *“ดูก่อนอุบาลี การรับประเคนที่ใช้ไม่ได้นี้มี ๕ อย่าง. ๕ อย่างอะไรบ้าง คือ ๑.ของเขาให้ด้วยกาย ไม่รับประเคนด้วยกาย ๒.ของเขาให้ด้วยกาย ไม่รับประเคนด้วยของเนื่องด้วยกาย ๓.ของเขาให้ด้วยของเนื่องด้วยกาย ไม่รับประเคนด้วยกาย ๔.ของเขาให้ด้วยของเนื่องด้วยกาย ไม่รับประเคนด้วยของเนื่องด้วยกาย ๕.ของเขาให้ด้วยโยนให้ ไม่รับประเคนด้วยกาย หรือด้วยของเนื่องด้วยกาย”(มีตรัสไว้โดยนัยตรงข้าม,ไตร.๘/๑๑๗๓/๔๒๒)*

อนาบัติ

๑.กลืนน้ำและไม้ชำระฟัน ๒.ฉันยามหาวิกัติ ๔ (มูตร คูถ เถ้า ดิน) ในเมื่อมีเหตุฉุกเฉิน เมื่อกัปปิยการก (ผู้ทำหน้าที่จัดของที่สมควรแก่ภิกษุบริโภค) ไม่มี ภิกษุถือเอาเองแล้วฉันได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติ

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง ไม่ชอบรับอาหารที่มนุษย์ถวาย จึงไปถือเอาเครื่องเซ่น ที่เขาทิ้งไว้ตามสุสานบ้าง ตามต้นไม้บ้าง ตามหัวบันไดบ้างมาฉัน เป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ฉันอาหารที่เขามิได้ให้ (มิได้ประเคน) เว้นไว้แต่น้ำและไม้สีฟัน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของไม่ได้รับประเคน ๒.ของนั้นไม่ใช่ของพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๓.ของนั้นไม่เป็นอัพโพหาริก ดังควันไฟ เป็นต้น ๔.กลืนเข้าไปในลำคอ พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๑๗).

๕.อเจลกวรรค วรรคว่าด้วยชีเปลือย
เป็นวรรคที่ ๕ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ อะเจละกัสสะ วา ปะริพพาชะกัสสะ วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ของเคี้ยวก็ดี ของกินก็ดี แก่อเจลกก็ดี แก่ปริพาชกก็ดี แก่ปริพาชิกาก็ดี ด้วยมือของตน เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า อเจลก ได้แก่ *ชีเปลือยคนใดคนหนึ่งที่จัดเข้าในจำพวกนักบวช.*

ที่ชื่อว่า ปริพาชก ได้แก่ *บุรุษคนใดคนหนึ่ง ที่จัดเข้าในจำพวกนักบวช เว้นภิกษุและสามเณร.*

ที่ชื่อว่า ปริพาชิกา ได้แก่ *สตรีคนใดคนหนึ่งที่จัดเข้าในจำพวกนักบวช เว้นภิกษุณี สิกขมานา และสามเณรี.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุสั่งให้ผู้อื่นให้ ไม่ได้ให้เอง ๒.วางให้ ๓.ให้ของไล้ทาภายนอก ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ขนมเกิดขึ้นแก่สงฆ์ (มาก) พระผู้มีพระภาคจึงทรงโปรดให้พระอานนท์แจกเป็นทานแก่คนอดอยาก พระอานนท์จึงแจกให้คนละชิ้น ได้มีนักบวชนอกศาสนาที่เป็นผู้หญิงมารับแจกด้วย เผอิญให้ไป ๒ ชิ้นด้วยสำคัญว่า ๑ ชิ้น พวกนักบวชนั้นจึงล้อกันว่า พระอานนท์เป็นชู้ของหญิงนั้น และมีภิกษุรูปหนึ่งฉันเสร็จก็เอาข้าวสุกคลุกเนยใสให้แก่อาชีวกผู้หนึ่ง มีอาชีวกผู้อื่นถามว่าได้มาจากไหน อาชีวกผู้นั้นได้ตอบว่า “ข้าพเจ้าได้มาจากคหบดีโล้นสมณโคดม” อุบาสกได้ยินจึงทูลพระผู้มีพระภาคว่า พวกเดียรถีย์เหล่านี้ต้องการติเตียนพระรัตนตรัย จึงทูลขอว่า พระคุณเจ้าโปรดอย่าให้สิ่งของแก่พวกเดียรถีย์ด้วยมือตนเองเลย จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามให้อาหารแก่ชีเปลือย แก่ปริพาชก แก่ปริพาชิกา ด้วยมือของตน ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง เอวัง วะเทยยะ " เอหาวุโส.....

"อนึ่ง ภิกษุใด กล่าวต่อภิกษุอย่างนี้ว่า ท่านจงมาเข้าไปสู่บ้านหรือสู่นิคมเพื่อบิณฑบาตด้วยกัน เธอยังเขาให้ถวายแล้วก็ดี ไม่ให้ถวายแล้วก็ดี แก่เธอแล้วส่งไปด้วยคำว่า ท่านจงไปเถิด การพูดก็ดี การนั่งก็ดี ของเรากับท่าน ไม่เป็นผาสุกเลย การพูดก็ดี การนั่งก็ดี ของเราคนเดียว ย่อมเป็นผาสุก ทำความหมายอย่างนี้เท่านั้นแลให้เป็นปัจจัย หาใช่อย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.ภิกษุส่งกลับไปด้วยคิดว่าเรา ๒ รูปรวมกัน จักไม่พอฉัน ๒.ภิกษุส่งกลับไปด้วยคิดว่า รูปนั้นพบสิ่งของมีราคามากแล้ว จักยังความโลภให้เกิด ๓.ภิกษุส่งกลับไปด้วยคิดว่ารูปนั้นเห็นมาตุคามแล้วจักยังความกำหนัดให้เกิด ๔.ภิกษุส่งกลับไปด้วยสั่งว่า จงนำข้าวต้มหรือข้าวสวย ของเคี้ยวหรือของฉันไปให้แก่ภิกษุผู้อาพาธแก่ภิกษุผู้ตกค้างอยู่ หรือแก่ภิกษุผู้เฝ้าวิหาร ๕.ภิกษุไม่ประสงค์จะประพฤติอนาจาร แต่เมื่อมีกิจจำเป็นจึงส่งกลับไป ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ชวนภิกษุรูปหนึ่งไปเที่ยวบิณฑบาตด้วยกัน แล้วไล่เธอกลับ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ใคร่จะประพฤติอนาจาร ๒.ไล่อุปสัมบันเพื่อประโยชน์นั้น ๓.ผู้ต้องไล่ล่วงอุปจาร พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๑๘).

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ สะโภชะเน กุเล อะนูปะขัชชะ.....

"อนึ่ง ภิกษุใด สำเร็จการนั่งแทรกแซงในตระกูลที่มีคน ๒ คน เป็นปาจิตตีย์."

วิภังค์

ตระกูลที่ชื่อว่า มีคน ๒ คน คือ *มีเฉพาะสตรี ๑ บุรุษ ๑ ทั้ง ๒ คน ยังไม่ออกจากกัน ทั้ง ๒ คนหาใช่ผู้ปราศจากราคะไม่.*

บทว่า แทรกแซง คือ *กีดขวาง.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุนั่งในเรือนใหญ่ ไม่ล่วงล้ำหัตถบาสแห่งบานประตู ๒.ภิกษุนั่งในเรือนเล็ก ไม่เลยท่ามกลางห้อง ๓.ภิกษุมีเพื่อนอยู่ด้วย ๔.คนทั้ง ๒ ออกจากกันแล้ว ๕.ทั้ง ๒คนปราศจากราคะแล้ว ๖.ภิกษุนั่งในสถานที่อันมิใช่ห้องนอน ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร เข้าไปในสกุลที่มีสามีภริยาเขานั่งอยู่ด้วยกัน ได้ภิกษาแล้วสามีไล่ให้กลับแต่ภริยานิมนต์ให้นั่งอยู่ก่อนจึงนั่งอยู่ เขาไล่ถึง ๓ ครั้ง ก็ไม่กลับ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุเข้าสู่สกุลที่มีสามีภริยาอยู่ด้วยกัน ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สัทธิง ระโห ปะฏิจฉันเน.....

“อนึ่ง ภิกษุใด สำเร็จการนั่งในที่ลับ คือ ในอาสนะกำบังกับมาตุคาม เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ในที่ลับ ได้แก่ *๑.ที่ลับตา ๒.ที่ลับหู*

ที่ชื่อว่า ที่ลับตา ได้แก่ *ที่ซึ่งเมื่อภิกษุหรือมาตุคามขยิบตา ยักคิ้ว หรือชะเง้อศีรษะไม่มีใครสามารถจะแลเห็นได้.*

ที่ชื่อว่า ที่ลับหู ได้แก่ *ที่ซึ่งไม่มีใครสามารถจะได้ยินถ้อยคำที่สนทนากันตามปกติได้.*

อาสนะที่ชื่อว่า กำบัง คือ *เป็นอาสนะที่เขากำบังด้วยฝา บานประตู ลำแพน ม่านบัง ต้นไม้ เสา หรือฉางข้าว อย่างใดอย่างหนึ่ง.*

คำว่า สำเร็จการนั่ง ความว่า *เมื่อมาตุคามนั่งแล้ว ภิกษุนั่งใกล้ หรือนอนใกล้ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เมื่อภิกษุนั่งแล้ว มาตุคามนั่งใกล้ หรือนอนใกล้ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบุรุษผู้รู้เดียงสาคนใดคนหนึ่งอยู่เป็นเพื่อน ๒.ภิกษุยืนมิได้นั่ง ๓.ภิกษุมิได้มุ่งที่ลับ ๔.ภิกษุนั่งส่งใจไปในอารมณ์อื่น ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ไปสู่เรือนสหาย นั่งในที่ลับมีที่กำบังกับภริยา

ของสหายนั้น เขาติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่ลับมีที่กำบังกับมาตุคาม (ผู้หญิง) ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สัทธิง เอโก เอกายะ.....

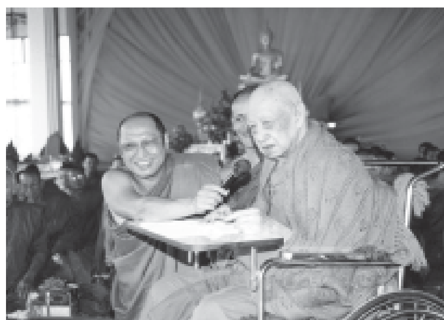
"อนึ่ง ภิกษุใด ผู้เดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับกับมาตุคามผู้เดียวเป็นปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบุรุษผู้รู้เดียงสาคนใดคนหนึ่งอยู่เป็นเพื่อน ๒.ภิกษุยืนมิได้นั่ง ๓.ภิกษุมิได้มุ่งที่ลับ ๔.ภิกษุนั่งส่งใจไปในอารมณ์อื่น ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตรไปสู่เรือนสหายนั่งในที่ลับ กับภริยาของสหายนั้นสองต่อสอง เขาติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่ลับ สองต่อสองกับมาตุคาม ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ นิมันติโต สะภัตโต สะมาโน สันตัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รับนิมนต์แล้ว มีภัตอยู่แล้วไม่บอกลาภิกษุซึ่งมีอยู่ ถึงความเป็นผู้เที่ยวไปในตระกูลทั้งหลาย ก่อนฉันก็ดี ทีหลังฉันก็ดี เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตตีย์. นี้สมัยในเรื่องนั้น คือ คราวที่ถวายจีวร คราวที่ทำจีวร, นี้สมัยในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ภิกษุซึ่งมีอยู่ คือ *อาจที่จะบอกลาก่อนเข้าไป.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันในสมัย ๒.ภิกษุบอกลาภิกษุซึ่งมีอยู่แล้วจึงเข้าไป ๓.ไม่ได้บอกลาภิกษุซึ่งไม่มีอยู่ แล้วเข้าไป ๔.เดินทางผ่านเรือนผู้อื่น ๕.เดินทางผ่านอุปจารเรือน ๖.ไปอารามอื่น ๗.ไปสู่สำนักภิกษุณี ๘.ไปสู่สำนักเดียรถีย์ ๙.ไปโรงฉัน ๑๐.ไปเรือนที่เขานิมนต์ฉัน ๑๑.ไปเพราะมีอันตราย ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร รับนิมนต์ไปฉันในที่แห่งหนึ่งแล้ว ไปสู่สกุลอื่นเสียก่อน ทำให้ภิกษุอื่นและเจ้าของบ้านที่นิมนต์ไว้ต้องคอย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำเช่นนั้น ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมหลายครั้ง รวมความในสิกขาบทนี้ว่า ภิกษุรับนิมนต์แล้ว ไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่ (ในวัด) เที่ยวไปในสกุลทั้งหลายก่อนฉันก็ดี ภายหลังฉันก็ดี

เว้นไว้แต่สมัย คือ คราวถวายจีวร และคราวทำจีวร ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ยินดีเขานิมนต์ด้วยโภชนะ ๕ อันใดอันหนึ่ง ๒.ไม่ลา ไม่บอกภิกษุที่มีอยู่ ๓.ไปเรือนอื่นจากเรือนผู้นิมนต์ ๔.ยังไม่ล่วงเวลาเที่ยงไป ๕.ไม่มีสมัยหรืออันตราย พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๒๐)
.

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๗

อะคิลาเนนะ ภิกขุนา จาตุมาสะปัจจะยะปะวาระณา.....

“ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธ พึงยินดีปวารณาด้วยปัจจัยเพียงสี่เดือน เว้นไว้แต่ปวารณาอีก เว้นไว้แต่ปวารณาเป็นนิตย์ ถ้าเธอยินดียิ่งกว่านั้น เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

คำว่า ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธ พึงยินดีปวารณาด้วยปัจจัยเพียงสี่เดือนนั้น ความว่า *พึงยินดีปวารณาเฉพาะปัจจัยของภิกษุไข้ แม้เขาปวารณาอีกก็พึงยินดีว่า เราจักขอชั่วเวลาที่ยังอาพาธอยู่ แม้เขาปวารณาเป็นนิตย์ ก็พึงยินดีว่า เราจักขอชั่วเวลาที่ยังอาพาธอยู่.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ขอเภสัชตามที่เขาปวารณาไว้ ๒.ขอในระยะกาลตามที่เขาปวารณาไว้ ๓.บอกขอว่าท่านปวารณาพวกข้าพเจ้าด้วยเภสัชเหล่านี้แต่พวกข้าพเจ้าต้องการเภสัชชนิดนี้และชนิดนี้ ๔.บอกขอว่าระยะกาลที่ท่านได้ปวารณาไว้ ได้ผ่านพ้นไปแล้ว แต่ข้าพเจ้ายังต้องการเภสัช ๕.ขอต่อญาติ ๖.ขอต่อคนปวารณา ๗.ขอเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุรูปอื่น ๘.จ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหานามศากยะ ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์ ให้ขอเภสัชได้ตลอด ๔ เดือน แล้วปวารณาต่อจนตลอดชีวิต ภิกษุฉัพพัคคีย์ ขอเนยใส ในขณะที่คนใช้ของมหานามศากยะไปทำงาน แม้จะถูกขอร้องให้คอยก็ไม่ยอม กลับพูดว่าปวารณาแล้วไม่ให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่เป็นไข้พึงยินดีการปวารณาด้วยเหตุเพียง ๔ เดือน ถ้าขอเกินกำหนดนั้น เว้นไว้แต่เขาปวารณาอีก และปวารณาตลอดชีวิต ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เขาปวารณาแก่สงฆ์ ๒.ขอยาให้เกินกว่านั้น ๓.ไม่เป็นไข้ ๔.ล่วงกำหนดแล้ว พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๒๑).

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ อุยยุตตัง เสนัง ทัสสะนายะ คัจเฉยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ไปเพื่อจะดูเสนาอันยกออกแล้ว เว้นไว้แต่ปัจจัยมีอย่างนั้นเป็นรูป เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า อันยกออกแล้ว ได้แก่ *กองทัพซึ่งยกออกจากหมู่บ้านแล้ว ยังพักอยู่หรือเคลื่อนขบวนต่อไปแล้ว.*

บทว่า เว้นไว้แต่ปัจจัยมีอย่างนั้นเป็นรูป คือ *ยกเหตุจำเป็นเสีย.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ในอารามมองเห็น ๒.กองทัพยกผ่านมายังสถานที่ภิกษุยืนนั่งหรือนอนเธอมองเห็น ๓.ภิกษุเดินสวนทางไปพบเข้า ๔.มีเหตุจำเป็น ๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ไปดูกองทัพที่ยกไป พระเจ้าปเสนทิโกศลทอดพระเนตรเห็นก็ทรงทักท้วง คนทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไปดูกองทัพที่เขายกไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังทรงอนุญาตให้ไปในกองทัพได้ เมื่อมีเหตุสมควร.

องค์แห่งอาบัติ ๑.กระบวนจตุรังคินีเสนายกทัพออก ๒.ไปเพื่อจะดู ๓.เห็นใน ที่อื่นพ้นโอกาสซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๔ไม่มีเหตุที่สมควรหรืออันตราย พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๒๑).

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๙

สิยา จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิเทวะ ปัจจะโย เสนัง.....

“อนึ่ง ปัจจัยบางอย่างเพื่อจะไปสู่เสนา มีแก่ภิกษุนั้น ภิกษุนั้นพึงอยู่ได้ในเสนาเพียง ๒ - ๓ คืน ถ้าอยู่ยิ่งกว่านั้น เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ ๒-๓ คืน ๒.ภิกษุอยู่ไม่ถึง ๒-๓ คืน ๓.ภิกษุอยู่ ๒ คืน แล้วออกไปก่อนอรุณของคืนที่ ๓ ขึ้นมา กลับอยู่ใหม่ ๔.ภิกษุอาพาธพักแรมอยู่ ๕.ภิกษุอยู่ด้วยกิจธุระของภิกษุอาพาธ ๖.ภิกษุตกอยู่ในกองทัพที่ถูกข้าศึกล้อมไว้ ๗.ภิกษุมีเหตุบางอย่างขัดขวางไว้ ๘.มีอันตราย ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ มีเหตุจำเป็นไปในกองทัพ และพักอยู่เกิน ๓ คืน

มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อมีเหตุจำเป็นจะต้องไปในกองทัพ ภิกษุจะพักอยู่ในกองทัพได้ไม่เกิน ๓ ราตรี ถ้าอยู่เกินกว่านั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์.

<u>ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๑๐</u>

ท์วิรัตตะติรัตตัญเจ ภิกขุ เสนายะ วะสะมาโน.....

“ถ้าภิกษุอยู่ในเสนา ๒ - ๓ คืน ไปสู่สนามรบก็ดี ไปสู่ที่พักพลก็ดี ไปสู่ที่จัดขบวนทัพก็ดี ไปดูกองทัพที่จัดเป็นขบวนแล้วก็ดี เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ในอารามมองเห็น ๒.การรบพุ่งผ่านมายังสถานที่ภิกษุยืน นั่ง หรือนอน เธอมองเห็น ๓.ภิกษุเดินสวนทางไปพบเข้า ๔.ภิกษุมีกิจจำเป็นเดินไปพบเข้า ๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ มีเหตุจำเป็นต้องไปพักในกองทัพ ๒ - ๓ ราตรี เธอได้ไปดูการรบ การตรวจพล การจัดทัพ และดูทัพที่จัดเป็นกระบวนเสร็จแล้ว ภิกษุรูปหนึ่ง ในจำนวน ๖ รูป ถูกลูกเกาทัณฑ์ (เพราะไปดูเขารบกัน) เป็นที่เยาะเย้ย ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุที่พักอยู่ในกองทัพ ๒-๓ ราตรี ไปดูการรบ การตรวจพล การจัดทัพและทัพที่จัดเป็นขบวนเสร็จแล้ว ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

๖.สุราปานวรรค วรรคว่าด้วยการดื่มสุรา
เป็นวรรคที่ ๖ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๑

สุราเมระยะปาเน ปาจิตติยัง.

“เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะดื่มสุราและเมรัย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า สุรา ได้แก่ *สุราที่ทำด้วยแป้ง สุราที่ทำด้วยขนม สุราที่ทำด้วยข้าวสุก สุราที่หมักส่าเหล้า สุราที่ผสมด้วยเครื่องปรุง.*

ที่ชื่อ เมรัย ได้แก่ *น้ำดองดอกไม้ น้ำดองผลไม้ น้ำดองน้ำผึ้ง น้ำดองน้ำอ้อยงบ น้ำดองที่ผสมด้วยเครื่องปรุง.*

คำว่า ดื่ม คือ *ดื่มโดยที่สุดแม้ด้วยปลายหญ้าคา ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุดื่มน้ำที่มีกลิ่นรสเหมือนน้ำเมา แต่ไม่ใช่น้ำเมา ๒.ภิกษุดื่มน้ำเมาที่เจือลงในแกง ๓. ...ที่เจือลงในเนื้อ ๔. ...ที่เจือลงในน้ำมัน ๕.น้ำเมาที่เจือลงในน้ำอ้อยที่ดองมะขามป้อม ๖. ภิกษุดื่มยาดองอริฏฐะ (ดองด้วยน้ำมะขามป้อมเป็นต้น สี กลิ่น รส คล้ายน้ำเมา. ดูเชิงอรรถหน้า ๒๔๘) ซึ่งไม่ใช่ของเมา ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระสาคตะ ปราบนาค (งูใหญ่) ของพวกชฎิลได้ ชาวบ้านดีใจปรึกษากัน

ว่าจะถวายอะไรดีที่หาได้ยาก ภิกษุฉัพพัคคีย์ แนะให้ถวายเหล้าใส สีแดงดั่งเท้านกพิราบ ชาวบ้านจึงเตรียมเหล้าแดงไว้ และถวายให้พระสาคตะดื่ม พระสาคตะเมา นอนอยู่ที่ประตูเมือง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุดื่มสุรา (น้ำเมาที่กลั่น) และเมรัย (น้ำเมาที่หมักหรือดอง) ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นน้ำเมา ๒.ดื่มกิน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๒๓).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๒

อังคุลิปะโตทะเก ปาจิตติยัง.

“เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะจี้ด้วยนิ้วมือ.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า จี้ด้วยนิ้วมือ คือ *ใช้นิ้วมือจี้ อุปสัมบัน มีความประสงค์จะยังอุปสัมบันให้หัวเราะ ถูกต้องกายด้วยกาย ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้หัวเราะ เมื่อมีกิจจำเป็นถูกต้องเข้า ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เอานิ้วมือจี้ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) รูปหนึ่ง เธอหัวเราะจนเหนื่อย หายใจไม่ทันถึงขาดใจตาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติ

สิกขาบทว่า ภิกษุจี้ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อธิบายจะเล่นสนุก ๒.ต้องกายอุปสัมบันด้วยกายตน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๒๔).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๓

อุทะเก หัสสะธัมเม ปาจิตติยัง.....

“เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะธรรม คือ หัวเราะในน้ำ.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ธรรม คือ *หัวเราะในน้ำ ความว่า ในน้ำลึกพ้นข้อเท้าขึ้นไป ภิกษุมีความประสงค์จะรื่นเริง ดำลงก็ดี ผุดขึ้นก็ดี ว่ายไปก็ดี ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

ภิกษุเล่นน้ำตื้นใต้ข้อเท้า ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุเล่นเรือ ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุเอามือวักน้ำก็ดี เอาเท้าแกว่งน้ำก็ดี เอาไม้ขีดน้ำก็ดี เอากระเบื้องปาน้ำเล่นก็ดี ต้องอาบัติทุกกฏ

น้ำ น้ำส้ม น้ำนม เปรียง น้ำย้อม น้ำปัสสาวะ หรือน้ำโคลน ซึ่งขังอยู่ในภาชนะ ภิกษุเล่น ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะเล่น แต่เมื่อมีกิจจำเป็น ลงน้ำแล้วดำลงก็ดีผุดขึ้นก็ดี ว่ายไปก็ดี ๒.ภิกษุผู้จะข้ามฟาก ดำลงก็ดี ผุดขึ้นก็ดี ว่ายไปก็ดี ๓.มีอันตราย ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (ภิกษุพวก ๑๗) ลงเล่นน้ำในแม่น้ำอจิรวดี พระเจ้าปเสนทิโกศล ออกอุบายฝากน้ำอ้อยงบไปถวายพระพุทธเจ้า เพื่อให้ทรงทราบว่าภิกษุเหล่านี้ไปเล่นน้ำ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุว่ายน้ำเล่น ทรงปรับ อาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.น้ำลึกท่วมข้อเท้า ๒.ลงเล่นประสงค์จะสนุก พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๒๔).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๔

อะนาทะริเย ปาจิตติยัง.....

"เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะความไม่เอื้อเฟื้อ."

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ความไม่เอื้อเฟื้อ ได้แก่ *ความไม่เอื้อเฟื้อ ๒ อย่าง คือ ๑.ความไม่เอื้อเฟื้อในบุคคล ๒.ความไม่เอื้อเฟื้อในธรรม*

ที่ชื่อว่า ความไม่เอื้อเฟื้อในบุคคล ได้แก่ *ภิกษุผู้อันอุปสัมบัน ว่ากล่าวอยู่ด้วยพระบัญญัติ แสดงความไม่เอื้อเฟื้อโดยอ้างว่า ท่านผู้นี้ถูกยกวัตร ถูกดูหมิ่น หรือถูกติเตียน เราจักไม่ทำตามถ้อยคำของท่านผู้นี้ ดังนี้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

ที่ชื่อว่า ความไม่เอื้อเฟื้อในธรรม ได้แก่ *ภิกษุผู้อันอุปสัมบัน ว่ากล่าวอยู่ด้วยพระบัญญัติ แสดงความไม่เอื้อเฟื้อโดยอ้างว่า ไฉน ธรรมข้อนี้จะพึงเสื่อมสูญหาย หรืออันตรธานเสีย ดังนี้ก็ดี ไม่ประสงค์จะศึกษาพระบัญญัตินั้น จึงแสดงความไม่เอื้อเฟื้อก็ดี ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวชี้เหตุว่า อาจารย์ทั้งหลายของพวกข้าพเจ้าเรียนมาอย่างนี้ สอบถามมาอย่างนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระฉันนะประพฤติอนาจาร ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนกลับไม่เอื้อเฟื้อ ขืนทำต่อไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่เอื้อเฟื้อในวินัย ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อุปสัมบันตักเตือนว่ากล่าวด้วยบัญญัติ ๒.ทำความไม่เอื้อเฟื้อ พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๒๕).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ภิงสาเปยยะ, ปาจิตติยัง.

“อนึ่ง ภิกษุใดหลอนซึ่งภิกษุ เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

บทว่า หลอน ความว่า *อุปสัมบันมุ่งจะหลอนอุปสัมบัน แสดงรูปก็ดี เสียงก็ดี กลิ่นก็ดี รสก็ดี โผฏฐัพพะก็ดี[๑] เธอผู้ถูกหลอนนั้นจะตกใจก็ตาม ไม่ตกใจก็ตาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

อุปสัมบันมุ่งจะหลอนอุปสัมบัน บอกเล่าทางกันดารเพราะโจรก็ดี ทางกันดารเพราะสัตว์ร้ายก็ดี ทางกันดารเพราะปีศาจก็ดี เธอจะตกใจก็ตาม ไม่ตกใจก็ตาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

[๑] นำรูป เสียง กลิ่น รส หรือโผฏฐัพพะที่น่ากลัวเข้าไปใกล้ (พระวินัยปิฎกแปล มจร. ๑ / ๑๔๗-๙ / ๑๗๘).

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะหลอน แต่แสดงรูปก็ดี เสียงก็ดี กลิ่นก็ดี รสก็ดี โผฏฐัพพะก็ดี หรือบอกเล่าทางกันดารเพราะโจร ทางกันดารเพราะสัตว์ร้าย ทางกันดาร เพราะปีศาจ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) หลอกภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) ให้กลัวผีจนร้องไห้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำภิกษุให้กลัว ต้องปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้ที่จะหลอนนั้นเป็นอุปสัมบัน ๒.พยายามด้วยหวังจะให้อุปสัมบันนั้นกลัว ในวิสัยที่เธอจะเห็นและได้ยิน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๒๖).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ อะคิลาโน วิสีวะนาเปกโข โชติง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดมิใช่ผู้อาพาธ มุ่งการผิง ติดก็ดี ให้ติดก็ดี ซึ่งไฟ เว้นไว้แต่ปัจจัยมีอย่างนั้นเป็นรูป เป็นปาจิตตีย์.”

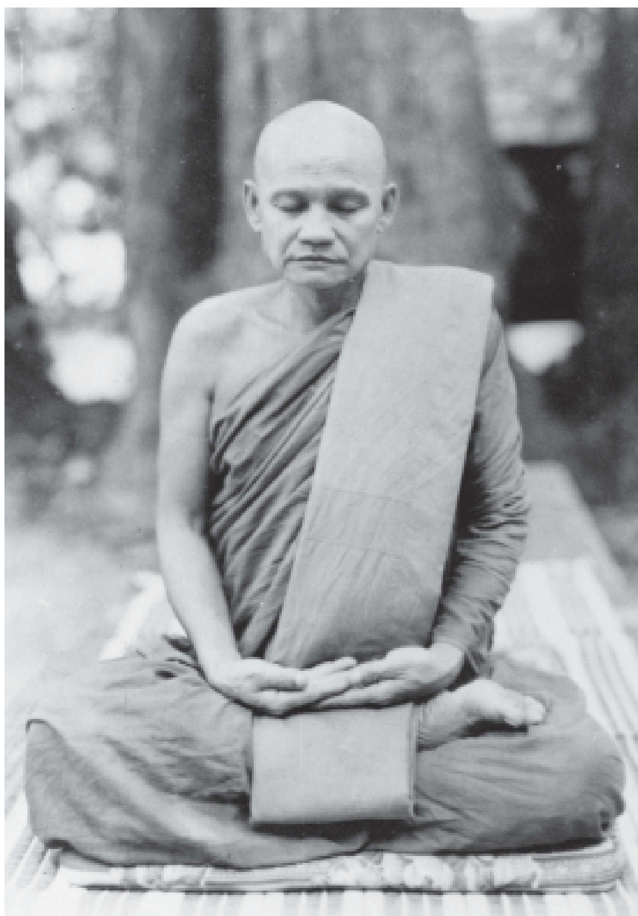
อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธ ๒.ภิกษุผิงไฟที่ผู้อื่นติดไว้ ๓.ภิกษุผิงถ่านไฟที่ปราศจากเปลว ๔.ภิกษุตามประทีปก็ดี ก่อไฟใช้อย่างอื่นก็ดี ติดไฟในเรือนไฟก็ดี เพราะมีเหตุเห็นปานนั้น ๕.มีอันตราย (มีสัตว์ร้าย เนื้อร้าย หรืออมนุษย์มาทำร้าย) ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายก่อไฟผิงในฤดูหนาว งูร้อนออกจากโพรงไล่กัดภิกษุแตกหนีกระจายไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุก่อไฟเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นก่อไฟก็ดี เพื่อจะผิง ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังทรงอนุญาตให้ทำได้เมื่อเป็นไข้. (ผิงไฟที่คนอื่นเขาก่อไว้แล้ว ไม่ผิด)

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่เป็นไข้ ๒.ไม่มีเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๓.ใคร่จะผิง ๔.ติดเองหรือให้ผู้อื่นติดให้โพลงขึ้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๒๖).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ โอเรนัฑฒะมาสัง นะหาเยยยะ อัญญัต์ระ สะมะยา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ยังหย่อนกึ่งเดือนอาบน้ำ เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตตีย์ นี้สมัยในเรื่องนั้น เดือนกึ่งท้ายฤดูร้อน เดือนต้นแห่งฤดูฝน สองเดือนกึ่งนี้ เป็นคราวร้อน เป็นคราวกระวนกระวาย คราวเจ็บไข้ คราวทำการงาน คราวไปทางไกล คราวฝนมากับพายุ นี้สมัยในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาบน้ำในสมัย ๒.ภิกษุอาบน้ำในเวลากึ่งเดือน ๓.ภิกษุอาบน้ำในเวลาเกินกึ่งเดือน ๔.ภิกษุข้ามฟากอาบน้ำ ๕.ภิกษุอาบน้ำในปัจจันตชนบททุกๆ แห่ง ๖.ภิกษุอาบน้ำเพราะมีอันตราย ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายอาบน้ำในแม่น้ำตโปทา พระเจ้าพิมพิสาร ก็เสด็จไปจะสนานพระเกศาทรงรออยู่ ภิกษุเหล่านั้นอาบอยู่จนค่ำ พระองค์จึงได้สนานพระเกศา และกลับไปไม่ทันประตูเมืองปิด ต้องทรงพักค้างแรมอยู่นอกเมือง

พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุอาบน้ำก่อนกำหนดกึ่งเดือน ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงอนุญาตให้อาบน้ำได้ก่อนกำหนดระยะกึ่งเดือน ในเมื่อมีเหตุจำเป็นเช่น ร้อนจัด เจ็บไข้ [ในประเทศเราไม่เกี่ยวกับสิกขาบทนี้ เพราะทรงอนุญาตให้ อาบน้ำได้เป็นนิตย์ ทั่วปัจจันตชนบท (ในปัจจันตชนบท คือ นอกเขตตอนกลางของอินเดีย) ตามคำขอของพระมหากัจจายนะ ซึ่งส่งข่าวฝากลูกศิษย์ (คือ พระโสณกุฏิกัณณะ) มาทูลขอ. (ดูรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ในหน้า ๒๔๔)]

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๘

นะวัมปะนะ ภิกขุนา จีวะระลาเภนะ ติณณัง ทุพพัณณะกะระณาณัง.....

"อนึ่ง ภิกษุได้จีวรมาใหม่ พึงถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ของเขียวครามก็ได้ ตมก็ได้ ของดำคล้ำก็ได้ ถ้าภิกษุไม่ถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง ใช้จีวรใหม่ เป็นปาจิตตีย์."

วิภังค์

พากย์ว่า ถ้าภิกษุไม่ถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ความว่า *ภิกษุไม่ถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง (ทำเป็นวงกลม) โดยที่สุดแม้ด้วยปลายหญ้าคา แล้วใช้จีวรใหม่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือเอาแล้วนุ่งห่ม ๒.ภิกษุนุ่งห่มจีวรที่มีเครื่องหมายหายสูญไป ๓.ภิกษุนุ่งห่มจีวรที่มีโอกาสทำเครื่องหมายไว้แต่จางไป ๔.ภิกษุนุ่งห่มจีวรที่ยังมิได้ทำเครื่องหมายแต่เย็บติดกับจีวรที่ทำเครื่องหมายแล้ว ๕.ภิกษุนุ่งห่มผ้าปะ ๖.ภิกษุนุ่งห่มผ้าทาบ ๗.ภิกษุใช้ผ้าดาม ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุและปริพาชก เดินทางจากเมืองสาเกตมาสู่เมืองสาวัตถี โจรปล้นระหว่างทาง เจ้าหน้าที่จับโจรได้พร้อมทั้งของกลาง จึงขอให้ภิกษุไปเลือกจีวรของ

ตนที่ถูกชิงไป ภิกษุเหล่านั้นจำไม่ได้ เป็นที่ติเตียน จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุได้จีวรใหม่มา พึงถือเอาเครื่องทำให้เสียสี สีใดสีหนึ่งใน ๓ สี คือ สีคราม สีโคลน สีดำคล้ำ (มาทำเครื่องหมาย) ถ้าไม่ทำอย่างนั้นใช้จีวรใหม่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้าดังว่าไม่ได้ทำกัปปพินทุ ๒.ไม่ใช่ผู้มีจีวรหายเป็นต้น ๓.นุ่งหรือห่มผ้านั้น พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๒๘).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ วา ภิกขุนิยา วา สิกขะมานายะ.....

"อนึ่ง ภิกษุใดวิกัปจีวรเอง แก่ภิกษุก็ดี ภิกษุณีก็ดี สิกขมานาก็ดี สามเณรก็ดี สามเณรีก็ดี แล้วใช้สอยจีวรนั้น ซึ่งไม่ให้เขาถอนก่อน เป็นปาจิตตีย์."

วิภังค์

ที่ชื่อว่า วิกัป *(โดยใจความก็คือทำให้เป็นของสองเจ้าของ) มี ๒ อย่าง คือ วิกัปต่อหน้า ๑ วิกัปลับหลัง ๑.*

ที่ชื่อว่า วิกัปต่อหน้า คือ *กล่าวคำว่า ข้าพเจ้าวิกัปจีวรผืนนี้แก่ท่าน หรือว่าข้าพเจ้าวิกัปจีวรผืนนี้แก่สหธรรมิกผู้มีชื่อนี้.*

ที่ชื่อว่า วิกัปลับหลัง คือ *กล่าวคำว่า ข้าพเจ้าให้จีวรผืนนี้แก่ท่านเพื่อช่วยวิกัป ภิกษุผู้รับวิกัปนั้นพึงถามว่า ใครเป็นมิตรหรือเป็นผู้เคยเห็นของท่าน พึงตอบว่า ท่านผู้มีชื่อนี้ และท่านผู้มีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับวิกัปนั้นพึงกล่าวว่า ข้าพเจ้าให้แก่ภิกษุมีชื่อนั้นและภิกษุมีชื่อนั้น จีวรผืนนี้เป็นของภิกษุเหล่านั้น ท่านจงใช้สอยก็ตาม จงสละก็ตาม จงทำตามปัจจัยก็ตาม.*

ที่ชื่อว่า ซึ่งไม่ให้เขาถอนก่อน คือ *ภิกษุใช้สอยจีวรที่ผู้รับวิกัปนั้นยังมิได้คืนให้ หรือไม่วิสาสะแก่ภิกษุผู้รับวิกัปนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุใช้สอยจีวรที่ภิกษุผู้รับวิกัปคืนให้ หรือวิสาสะแก่ภิกษุผู้รับวิกัป ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร วิกัปจีวรกับภิกษุอื่นแล้วยังไม่ได้ถอน ใช้จีวรนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุวิกัปจีวร กับภิกษุ, ภิกษุณี, นางสิกขมานา, สามเณร, หรือ สามเณรี แล้วใช้สอยจีวรนั้นที่ยังมิได้ถอน ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่ปัจจุทธรณ์(ถอนคืน)ผ้าที่ตนวิกัปไว้ ๒.ผ้านั้นกว้างยาวพอวิกัป ๓.บริโภคนุ่งห่ม พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๒๘).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ปัตตัง วา จีวะรัง วา นิสีทะนัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ซ่อนก็ดี ให้ซ่อนก็ดี ซึ่งบาตรก็ดี จีวรก็ดี ผ้าปูนั่งก็ดี กล่องเข็มก็ดี ประคดเอวก็ดีของภิกษุ โดยที่สุดแม้หมายจะหัวเราะ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่มีความประสงค์จะหัวเราะ ๒.ภิกษุเก็บบริขารที่ผู้อื่นวางไว้ไม่ดี ๓.ภิกษุเก็บไว้ด้วยหวังสั่งสอนแล้วจึงจะคืนให้ ๔.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) ซ่อนบาตรบ้าง จีวรบ้าง ของภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) ซึ่งไม่ค่อยเก็บงำบริขาร (เครื่องใช้) ของตนให้เรียบร้อย พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติ สิกขาบทว่าภิกษุซ่อนบาตร, จีวร, กล่องเข็ม ประคตเอวของภิกษุ แม้เพื่อจะหัวเราะเล่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ซ่อนบาตรเป็นต้น เป็นของอุปสัมบัน ๒.ใคร่จะให้เจ้าของลำบากหรือ จะหัวเราะเล่น พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๒๙).

๗.สัปปาณวรรค วรรคว่าด้วยสัตว์มีชีวิต เป็นวรรคที่ ๗ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ สัญจิจจะ ปาณัง ชีวิตา โวโรเปยยะ, ปาจิตติยัง.

“อนึ่ง ภิกษุใด แกล้งพรากสัตว์จากชีวิต เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่แกล้งพราก ๒.ภิกษุพรากด้วยไม่มีสติ ๓.ภิกษุไม่รู้ ๔.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้ตาย ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ๗.ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุทายีเกลียดกา จึงยิงกา ตัดศีรษะเสียบไว้ในหลาว พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุ จงใจฆ่าสัตว์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ปะริภุญเชยยะ, ปาจิตติยัง.

"อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ บริโภค[๑]น้ำมีตัวสัตว์ เป็นปาจิตตีย์."

วิภังค์

ภิกษุรู้อยู่ คือ *รู้ว่า สัตว์ทั้งหลายจักตายเพราะการบริโภคดังนี้ บริโภค ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่รู้ว่าน้ำมีตัวสัตว์ ๒.ภิกษุรู้ว่าน้ำไม่มีตัวสัตว์ คือรู้ว่าสัตว์จักไม่ตายเพราะการบริโภค ดังนี้ บริโภค ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวก ๖ รู้อยู่ใช้น้ำมีตัวสัตว์ เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ใช้น้ำมีตัวสัตว์ ต้องปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ยะถาธัมมัง นีหะตาธิกะระณัง.....

"อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ ฟื้นอธิกรณ์ที่ทำเสร็จแล้วตามธรรม เพื่อทำอีก เป็นปาจิตตีย์."

---

[๑] **บริโภค**หมายถึง ดื่ม ใช้ล้างบาตร เอาบาตรข้าวต้มร้อนแช่ให้เย็น อาบ หรือแม้ลงไปลุยน้ำในตระพัง ในสระโบกขรณี ทำให้เกิดคลื่น (วิ.อ. ๒ / ๓๘๗ / ๔๑๒)

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้อยู่ว่า ทำกรรมโดยไม่เป็นธรรม โดยเป็นวรรค หรือทำแก่บุคคลผู้ไม่ควรแก่กรรม ดังนี้ ฟื้น ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวก ๖ รู้อยู่ฟื้นอธิกรณ์ ที่ชำระถูกต้องตามธรรมแล้ว เพื่อให้ชำระใหม่ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุรู้อยู่ รื้อฟื้นอธิกรณ์ ที่ชำระถูกต้องตามธรรมแล้วเพื่อให้ชำระใหม่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อธิกรณ์สงฆ์รำงับแล้วตามธรรม ๒.รู้อยู่ว่าสงฆ์รำงับแล้ว ๓. เลิกเสีย พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๓๑).

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ชานัง ทุฏฐุลลัง อาปัตติง.....

"อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ ปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ เป็นปาจิตตีย์."

วิภังค์

ที่ชื่อว่า อาบัติชั่วหยาบ ได้แก่ *อาบัติปาราชิก ๔ และอาบัติสังฆาทิเสส ๑๓.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุคิดเห็นว่าความบาดหมางก็ดี ความทะเลาะก็ดี ความแก่งแย่งก็ดี การวิวาทก็ดี จักมีแก่สงฆ์ แล้วไม่บอก ๒.ไม่บอกด้วยคิดเห็นว่าสงฆ์จักแตกแยกกัน หรือจักร้าวรานกัน ๓.ไม่บอกด้วยคิดเห็นว่าภิกษุรูปนี้เป็นผู้โหดร้าย

หยาบคาย จักทำอันตรายชีวิต หรือ อันตรายพรหมจรรย์ ๔.ไม่พบภิกษุอื่นที่สมควรจึงไม่บอก ๕.ไม่ตั้งใจจะปิดแต่ยังไม่ได้บอก ๖.ไม่บอกด้วยคิดเห็นว่าจักปรากฏเอง ด้วยการกระทำของตน ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วบอกกับภิกษุอื่นขอให้ช่วยปกปิดด้วย ภิกษุนั้นก็ช่วยปกปิด พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.รู้อยู่ว่าอุปสัมบันต้องทุฏฐุลลาบัติ ๒.ปลงธุระเสียว่า เราจักไม่บอกแก่ผู้อื่น ด้วยหวังจะช่วยปิดไว้ พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๓๒).

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง อูนะวีสะติวัสสัง ปุคคะลัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ ยังบุคคลมีปีหย่อน ๒๐ ให้อุปสมบท บุคคลนั้นไม่เป็นอุปสัมบันด้วย ภิกษุทั้งหลายนั้นถูกติเตียนด้วย นี้เป็นปาจิตตีย์ในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.บุคคลมีอายุหย่อน ๒๐ ปี ภิกษุสำคัญว่ามีอายุครบ ๒๐ ปี ให้อุปสมบท ๒.บุคคลมีอายุครบ ๒๐ ปี[๑] ภิกษุสำคัญว่ามีอายุครบ ๒๐ ปี ให้อุปสมบท ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

[๑] **อายุครบ ๒๐ ปี** กำหนดนับเอาตั้งแต่วันที่ถือปฏิสนธิ จิตดวงแรกเกิดในครรภ์มารดา (วิ.อ. ๒ / ๔๐๔ / ๔๑๕-๖)

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายให้เด็ก ๆ บรรพชาอุปสมบท เด็ก ๆ เหล่านั้น ลุกขึ้นร้องไห้ขออาหารกินในเวลากลางคืน เพราะทนหิวไม่ไหว พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ ให้บุคคลมีอายุต่ำกว่า ๒๐ อุปสมบท ผู้นั้นไม่เป็นอันอุปสมบท ภิกษุทั้งหลาย (ที่นั่งเป็นพยาน) ต้องถูกติเตียน และในข้อนั้นภิกษุ (ผู้เป็นอุปัชฌายะให้บวช) ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง เถยยะสัตเถนะ สัทธิง สังวิธายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ ชักชวนแล้ว เดินทางไกลด้วยกันกับพวกเกวียน พวกต่างผู้เป็นโจร โดยที่สุดแม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ได้ชักชวนกันไป ๒.คนทั้งหลายชักชวน ภิกษุมิได้ชักชวน ๓.ไปผิดวันผิดเวลา ๔.มีอันตราย ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง รู้อยู่ ชวนพ่อค้าผู้หนีภาษี เดินทางร่วมกัน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ ชวนผู้เป็นโจร เดินทางไกลร่วมกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นพวกโจร ๒.รู้อยู่ ๓.ชักชวนกันทั้งสองข้าง ๔.ไปล่วงอุปจารบ้านอื่นหรือล่วงกึ่งโยชน์ไม่ผิดสังเกต พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๓๓).

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สัทธิง สังวิธายะ.....

"อนึ่ง ภิกษุใด ชักชวนแล้ว เดินทางไกลด้วยกันกับ มาตุคาม โดยที่สุดแม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง เป็นปาจิตตีย์"

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ได้ชักชวนกันไป ๒.มาตุคามชักชวน ภิกษุไม่ได้ชักชวน ๓.ภิกษุไปผิดวันผิดเวลา ๔.มีอันตราย ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่งเดินทางผ่านโกศลชนบท จะไปสู่กรุงสาวัตถี ถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง สตรีคนหนึ่งทะเลาะกับสามีขอเดินทางร่วมไปกับภิกษุนั้นด้วย สามีติดตามมาพบจึงได้ทำร้ายภิกษุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุชวนผู้หญิงเดินทางไกลร่วมกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ชักชวนด้วยกันทั้งสองข้าง แล้วเดินทางไป ๒.ไม่ผิดสังเกต ๓. ล่วงอุปจารบ้านอื่นหรือล่วงกึ่งโยชน์ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๓๔).

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง วะเทยยะ “ตะถาหัง ภะคะวะตา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กล่าวอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว โดยประการที่ตรัสว่าเป็นธรรมทำอันตรายได้อย่างไร ธรรมเหล่านั้นหาอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริงไม่ ภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้พูดอย่างนั้น ท่านอย่าได้กล่าวตู่พระผู้มีพระภาคเจ้า การกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ดีดอก พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ได้ตรัสอย่างนั้นเลย แน่ะเธอ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสธรรมทำอันตรายไว้โดยบรรยายเป็นอันมาก ก็แลธรรมเหล่านั้น อาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริง และภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนั้น ขืนถืออยู่อย่างนั้นแล ภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลายพึงสวดประกาศห้ามจนหนที่ ๓ เพื่อสละการนั้นเสีย ถ้าเธอถูกสวดประกาศห้ามอยู่จนหนที่ ๓ สละการนั้นเสียได้ การสละได้ดังนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่สละ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ไม่ถูกสวดประกาศห้าม ๒.ภิกษุผู้ยอมสละ ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุอริฏฐะมีความเห็นผิดกล่าวตู่ว่า รู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วโดยประการที่ตรัสว่าเป็นธรรมทำอันตรายได้อย่างไร ธรรมเหล่านั้นหาอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริงไม่[๑]พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทนี้

[๑] รับสั่งว่า "ธรรมอันตรายเรากล่าวไว้โดยบรรยายเป็นอันมากมิใช่หรือ? ธรรมเหล่านั้นอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริง กามทั้งหลาย เรากล่าวว่ามีความยินดีน้อย มีทุกข์มากมีความคับแค้นมาก โทษในกามทั้งหลายนี้มากยิ่งนัก กามทั้งหลายเรากล่าวว่าเปรียบเหมือนร่างกระดูก... กามทั้งหลายเรากล่าวว่าเปรียบเหมือนชิ้นเนื้อ...” (พระไตรปิฎก ๒/๖๖๒/๕๕๘).

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถาวาทินา ภิกขุนา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ กินร่วมก็ดี อยู่ร่วมก็ดี สำเร็จการนอนด้วยกันก็ดี กับภิกษุผู้กล่าวอย่างนั้น ยังไม่ได้ทำกรรมอันสมควร ยัง ไม่ได้สละทิฏฐินั้น เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ยังไม่ได้ทำกรรมอันสมควร คือ *เป็นผู้ถูกสงฆ์ยกวัตรแล้ว สงฆ์ยังไม่ได้เรียกเข้าหมู่*

ที่ชื่อว่า กินร่วม หมายถึง *การคบหา มี ๒ อย่าง ๑.คบหากันในทางอามิส ๒.คบหากันในทางธรรม*

ที่ชื่อว่า คบหากันในทางอามิส คือ *ให้อามิสก็ดี รับอามิสก็ดี ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

ที่ชื่อว่า คบหากันในทางธรรม คือ *บอกธรรมให้ หรือขอเรียนธรรม.*

บทว่า อยู่ร่วมก็ดี ความว่า *ทำอุโบสถก็ดี ปวารณาก็ดี สังฆกรรมก็ดี ร่วมกับภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกวัตรแล้ว ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ว่าไม่ใช่ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกวัตร ๒.ภิกษุรู้ว่าภิกษุถูกสงฆ์ยกวัตรแต่สงฆ์เรียกเข้าหมู่แล้ว ๓.ภิกษุรู้ว่าภิกษุถูกสงฆ์ยกวัตรแล้ว แต่ละทิฏฐินั้นแล้ว ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ยังคบหาพระอริฏฐะ ผู้กล่าวตู่พระธรรมวินัย ผู้ยังไม่ยอม

ละทิ้งความเห็นผิดนั้นพระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามคบห้ามอยู่ร่วม ห้ามนอนร่วมกับภิกษุเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

สะมะณุทเทโสปิ เจ เอวัง วะเทยยะ "ตะถาหังภะคะวะตา.....

"ถ้าแม้สมณุทเทส[๑]กล่าวอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว โดยประการที่ตรัสว่าเป็นธรรมทำอันตรายได้อย่างไร ธรรมเหล่านั้นหาอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริงไม่สมณุทเทสนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส สมณุทเทส เธออย่าได้พูดอย่างนั้น เธออย่าได้กล่าวตู่พระผู้มีพระภาค การกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคไม่ดีดอก พระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสอย่างนั้นเลย. อาวุโส สมณุทเทส พระผู้มีพระภาค ตรัสธรรม ทำอันตรายไว้โดยบรรยายเป็นอันมาก ก็แลธรรมเหล่านั้นอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริง และสมณุทเทสนั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนั้น ขืนถืออยู่อย่างนั้นเทียว สมณุทเทสนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า แน่ะอาวุโส สมณุทเทส เธออย่าอ้างพระผู้มีพระภาคนั้นว่าเป็นพระศาสดาของเธอ ตั้งแต่วันนี้ไป และพวกสมณุทเทสอื่นย่อมได้การนอนร่วมเพียง ๒-๓ คืน กับภิกษุทั้งหลายอันใด แม้กิริยาที่ได้การนอนร่วมนั้นไม่มีแก่เธอ เจ้าคนเสีย เจ้าจงไป เจ้าจงฉิบหายเสีย. อนึ่งภิกษุใด รู้อยู่ เกลี้ยกล่อมสมณุทเทสผู้ถูกให้ฉิบหายเสียอย่างนั้น แล้วให้อุปัฏฐากก็ดี กินร่วมก็ดี สำเร็จการนอนร่วมก็ดี เป็นปาจิตตีย์."

---

[๑] สมณุทเทส ในที่นี้ หมายถึง สามเณร พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้อยู่ว่า สมณุทเทสไม่ใช่ผู้ถูกสงฆ์นาสนะ[๑] ๒.ภิกษุรู้อยู่ว่า สมณุทเทสยอมสละทิฏฐินั้นแล้ว ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

สามเณรชื่อกัณฑกะ มีความเห็นผิด กล่าวตู่พระธรรมวินัย สงฆ์จึงขับเสียจากหมู่ ภิกษุฉัพพัคคีย์ กลับคบหา พูดจา ร่วมกินร่วมนอนกับสามเณรนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามพูดด้วย ห้ามใช้สอย ห้ามใช้ของร่วม หรือนอนร่วมกับสามเณรเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

๘.สหธัมมิกวรรค การกล่าวถูกต้องตามธรรม เป็นวรรคที่ ๘ มี ๑๒ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ สหธัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขูหิ สะหะธัมมิกัง วุจจะมาโน.....

“อนึ่ง ภิกษุใด อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่โดยชอบธรรม กล่าวอย่างนี้ว่า แน่ะเธอ ฉันจักยังไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้ ตลอดเวลาที่ยังไม่ได้สอบถามภิกษุอื่น ผู้ฉลาด ผู้ทรงวินัย เป็นปาจิตตีย์. (ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย) อันภิกษุศึกษาอยู่ ควรรู้ถึง ควรสอบถาม ควรตริตรอง นี้เป็นสามีจิกรรมในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวว่า จักรู้ จักสำเหนียก ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต

[๑] **นาสนะ** แปลว่า ให้ฉิบหาย ได้แก่ การลงโทษภิกษุ มี ๓ วิธี คือ (๑) ลิงคนาสนะ ให้สึก (๒) ทัณฑกรรมนาสนะ ไล่ออกจากสำนัก (๓) สังวาสนาสนะ ยกออกจากหมู่ (วิ.อ. ๒ / ๔๒๘ / ๔๒๐-๔๒๑)

๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระฉันนะประพฤติอนาจาร ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือน กลับพูดว่า จะขอถามภิกษุผู้รู้วินัยก่อน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทดังกล่าว โดยปรับอาบัติปาจิตตีย์

องค์แห่งอาบัติ ๑.อุปสัมบันว่ากล่าวด้วยบัญญัติ ๒.กล่าวผัดเพี้ยนไปดังนั้น ด้วยหวังจะไม่ศึกษา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๓๖).

<u>ปาจิตตีย์ สหธัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๒</u>

โย ปะนะ ภิกขุ ปาติโมกเข อุททิสสะมาเน เอวัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เมื่อมีใครสวดปาติโมกข์อยู่ กล่าวอย่างนี้ว่า ประโยชน์อะไรด้วยสิกขาบทเล็กน้อยเหล่านี้ที่สวดขึ้นแล้ว ช่างเป็นไปเพื่อความรำคาญ เพื่อความลำบาก เพื่อความยุ่งเหยิงนี่กระไร เป็นปาจิตตีย์ เพราะก่นสิกขาบท.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ไม่ประสงค์จะก่น พูดตามเหตุว่า นิมนต์ท่านเรียนพระสูตร พระคาถา หรือพระอภิธรรมไปก่อนเถิด ภายหลังจึงค่อยเรียนพระวินัย ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์แกล้งกล่าวติเตียนพระวินัยว่า สิกขาบทเล็กๆ น้อยๆ

ชวนให้น่ารำคาญรบกวนเปล่า ๆ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทใจความว่า เมื่อสวดปาติโมกข์ ภิกษุแกล้งกล่าวติเตียนสิกขาบท ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ใคร่จะติเตียน ๒.ติเตียนสิกขาบทในสำนักอุปสัมบัน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๓๗).

ปาจิตตีย์ สหธัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ อันวัฑฒะมาสัง ปาติโมกเข อุทิสสะมาเน.....

"อนึ่ง ภิกษุใด เมื่อพระวินัยธรสวดปาติโมกข์อยู่ทุกกึ่งเดือน กล่าวอย่างนี้ว่า ฉันเพิ่งรู้เดี๋ยวนี้เองว่า เออ ธรรมแม้นี้ก็มาแล้วในสูตร[๑] เนื่องแล้วในสูตร มาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน ถ้าภิกษุทั้งหลายอื่นรู้จักภิกษุนั้นว่า ภิกษุนี้เคยนั่งเมื่อปาติโมกข์กำลังสวดอยู่ ๒-๓ คราวมาแล้ว กล่าวอะไรอีก อันความพ้นด้วยอาการที่ไม่รู้หามีแก่ภิกษุนั้นไม่ พึงปรับเธอตามธรรมด้วยอาบัติที่ต้องในเรื่องนั้น และพึงยกความหลงขึ้นแก่เธอเพิ่มอีกว่า แน่ะเธอ ไม่ใช่ลาภของเธอ เธอได้ไม่ดีแล้ว ด้วยเหตุว่าเมื่อปาติโมกข์กำลังสวดอยู่ เธอหาทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ดีไม่ นี้เป็นปาจิตตีย์ในความเป็นผู้แสร้งทำหลงนั้น."

อนาบัติ

๑.ภิกษุยังไม่ได้ฟังโดยพิสดาร ๒.ภิกษุฟังโดยพิสดารไม่ถึง ๒ - ๓ คราว ๓.ภิกษุผู้ไม่ปรารถนาจะแสร้งทำหลง ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

[๑] **ธรรม** หมายถึง สิกขาบท, **สูตร** หมายถึง พระปาติโมกข์ (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒ / ๕๕๒ / ๔๔๓)

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ประพฤติอนาจาร เมื่อฟังสวดปาติโมกข์ว่าภิกษุไม่รู้ก็ต้องอาบัติ จึงกล่าวว่าเพิ่งรู้ว่าข้อความนี้มีในปาติโมกข์ (ทั้ง ๆ ที่ฟังมาแล้วหลายครั้ง เป็นการแก้ตัว) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้กล่าวแก้ตัวเช่นนั้น เป็นการปรับอาบัติในภิกษุ (ผู้แก้ตัวว่า) หลงลืม

<u>ปาจิตตีย์ สหธัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๔</u>

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปิโต อะนัตตะมะโน ปะหารัง.....

"อนึ่ง ภิกษุใด โกรธ น้อยใจ ให้ประหารแก่ภิกษุ เป็นปาจิตตีย์."

วิภังค์

คำว่า ให้ประหาร ความว่า *ให้ประหารด้วยกายก็ดี ด้วยของเนื่องด้วยกายก็ดี ด้วยของที่โยนไปก็ดี โดยที่สุด แม้ด้วยกลีบอุบล ต้องอาบัติปาจิตตีย์.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุถูกใครๆเบียดเบียน ประสงค์จะป้องกันตัวให้ประหาร ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์โกรธ ทำร้ายร่างกายภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) เธอร้องไห้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโกรธเคืองทำร้ายภิกษุต้องปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.โกรธแค้น ๒.ไม่มีอธิบายจะให้พ้นอันตราย ๓.ให้ประหารอุปสัมบัน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๓๘).

ปาจิตตีย์ สหธัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปิโต อะนัตตะมะโน ตะละสัตติกัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด โกรธ น้อยใจ เงื้อหอกคือฝ่ามือ ขึ้นแก่ภิกษุ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุถูกใครๆ เบียดเบียน ประสงค์จะป้องกันตัว เงื้อหอกคือฝ่ามือขึ้น ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์โกรธ เงื้อมือจะทำร้ายภิกษุสัตตรสวัคคีย์ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโกรธเคืองเงื้อมือ (จะทำร้าย) ภิกษุ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ สหธัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง อะมูละเกนะ สังฆาทิเสเสนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กำจัดซึ่งภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสหามูลมิได้ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุสำคัญว่ามีมูล โจทเองก็ดี ให้ผู้อื่นโจทก็ดี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์แกล้งโจทภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโจทภิกษุ ด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ไม่มีมูล ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้ต้องโจทเป็นอุปสัมบัน ๒.อาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล ๓.โจทเองหรือให้ผู้อื่นโจท ๔.ผู้ต้องโจทรู้ตัวในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๓๙).

ปาจิตตีย์ สหธัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สัญจิจจะ กุกกุจจัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด แกล้งก่อความรำคาญแก่ภิกษุด้วยหมายว่า ด้วยเช่นนี้ ความไม่ผาสุกจักมีแก่เธอแม้ครู่หนึ่ง ทำความหมายอย่างนี้เท่านั้นแลให้เป็นปัจจัย หาใช่อย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะก่อความรำคาญ พูดแนะนำว่า ชะรอยท่านจะมีอายุไม่ครบ ๒๐ ฝน อุปสมบทแล้ว ชะรอยท่านจะบริโภคอาหารในเวลาวิกาลแล้ว ชะรอยท่านจะดื่มน้ำเมาแล้ว ชะรอยท่านจะนั่งในที่ลับกับมาตุคามแล้ว ท่านจงรู้ไว้เถิดว่า ความรำคาญใจในภายหลังอย่าได้มีแก่ท่าน ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวก ๖ แกล้งพูดให้ภิกษุพวก ๑๗ กังวลสงสัยว่า เมื่อบวชอายุจะไม่

ครบ ๒๐ จริง ถ้าเช่นนั้นก็คงไม่เป็นพระ ภิกษุพวก ๑๗ ร้องไห้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุแกล้งก่อความรำคาญแก่ภิกษุด้วยคิดว่า ความไม่สบายจักมีแก่ภิกษุนั้น แม้เพียงครู่หนึ่ง มุ่งเพียงเท่านั้น มิได้มุ่งเหตุอื่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้อื่นเป็นอุปสัมบัน ๒.หวังความไม่ผาสุกแก่เธอนั้น ๓.ทำความรำคาญให้เกิดขึ้นดังว่านั้น พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๔๐).

ปาจิตตีย์ สหธัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขูนัง ภัณฑะนะชาตานัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เมื่อภิกษุทั้งหลายเกิดหมางกัน เกิดทะเลาะกัน ถึงการวิวาทกัน ยืนแอบฟังด้วยหมายว่าจักได้ฟังคำที่เธอพูดกัน ทำความหมายอย่างนี้เท่านั้นแลให้เป็นปัจจัย หาใช่อย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุเดินไปหมายว่า จักฟังถ้อยคำของภิกษุเหล่านี้แล้ว จักงด จักเว้น จักระงับ จักเปลื้องตน ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ทะเลาะกับภิกษุทั้งหลาย แล้วแอบฟังความว่าภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตนอย่างไร พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อภิกษุทั้งหลายทะเลาะวิวาทกัน ภิกษุแอบฟังความด้วยประสงค์จะทราบว่าภิกษุ

เหล่านั้นพูดอย่างไร มุ่งเพียงเท่านั้น มิได้มุ่งเหตุอื่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้อื่นเป็นอุปสัมบัน ๒.อธิบายจะโจท ๓.แอบฟังได้ยิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๔๐).

ปาจิตตีย์ สหธัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ธัมมิกานัง กัมมานัง ฉันทัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ฉันทะเพื่อกรรมอันเป็นธรรมแล้ว ถึงธรรมคือความบ่นว่าในภายหลัง เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า กรรมอันเป็นธรรม ได้แก่ *๑.อปโลกนกรรม ๒.ญัตติกรรม ๓.ญัตติทุติยกรรม ๔.ญัตติจตุตถกรรม ที่สงฆ์ทำแล้วตามธรรม ตามวินัย ตามสัตถุศาสน์ นี้ชื่อว่ากรรมอันเป็นธรรม.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้อยู่ว่า สงฆ์ทำกรรมโดยไม่ถูกธรรม เป็นพวกหรือทำแก่ภิกษุมิใช่ผู้ควรแก่กรรมบ่นว่า ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ให้ฉันทะในการประชุมทำกรรมของสงฆ์ แล้วกลับว่าติเตียนในภายหลัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ฉันทะ (คือความพอใจหรือการมอบอำนาจให้สงฆ์ทำกรรมได้) เพื่อกรรมอันเป็นธรรมแล้วบ่นว่าในภายหลัง ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ สหธัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ สังเฆ วินิจฉะยะกะถายะ วัตตะมานายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เมื่อเรื่องอันจะพึงวินิจฉัยยังเป็นไปอยู่ในสงฆ์ ไม่ให้ฉันทะแล้ว ลุกจากอาสนะหลีกไปเสีย เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุคิดเห็นว่า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง หรือการวิวาท จักเกิดแก่สงฆ์ดังนี้ แล้วหลีกไป ๒.ภิกษุคิดเห็นว่า สงฆ์จักแตกแยกกัน หรือจักร้าวรานกันดังนี้ แล้วหลีกไป ๓.ภิกษุคิดเห็นว่า สงฆ์จักทำกรรม โดยไม่เป็นธรรม เป็นวรรค หรือจักทำกรรมแก่ภิกษุมิใช่ผู้ควรแก่กรรมดังนี้ แล้วหลีกไป ๔.ภิกษุเกิดอาพาธ หลีกไป ๕.ภิกษุหลีกไปด้วยธุระอันจะทำแก่ภิกษุอาพาธ ๖.ภิกษุปวดอุจจาระปัสสาวะแล้วหลีกไป ๗.ภิกษุไม่ตั้งใจจะทำกรรมให้เสีย หลีกไปด้วยคิดว่าจะกลับมาอีก ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

สงฆ์กำลังประชุมกันทำกรรมอยู่ ภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ฉันทะแก่ภิกษุพวกตนรูปหนึ่งให้เข้าไปประชุมแทน ภายหลังภิกษุรูปนั้นไม่พอใจจึงลุกออกจากที่ประชุมทั้งที่มิได้ให้ฉันทะ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่ให้ฉันทะ ลุกออกจากอาสนะหลีกไป ในเมื่อถ้อยคำวินิจฉัยยังค้างอยู่ในสงฆ์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ตัดสินความหรือสังฆกรรมค้างอยู่ ๒.กรรมนั้นเป็นธรรม ๓.รู้อยู่ว่าเป็นธรรม ๔.อยู่ในสีมาด้วยสงฆ์ ๕.ตนมีสังวาสเสมอด้วยสงฆ์ ๖.ประสงค์จะให้กรรมกำเริบแล้วลุกไป พร้อมด้วยองค์ ๖ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๔๒).

ปาจิตตีย์ สหธัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑๑

โย ปะนะ ภิกขุ สะมัคเคนะ สังเฆนะ จีวะรัง ทัตวา.....

"อนึ่ง ภิกษุใด กับสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้จีวรแก่ภิกษุ แล้วภายหลังถึงธรรมคือบ่นว่า ภิกษุทั้งหลายน้อมลาภของสงฆ์ไปตามชอบใจ เป็นปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.ภิกษุบ่นว่า สงฆ์มีปกติทำโดยฉันทาคติ ... โทสาคติ ... โมหาคติ ... ภยาคติ จะประโยชน์อะไรด้วยจีวรที่ให้แล้วแก่ภิกษุนั้น แม้เธอได้ไปแล้วก็จักทิ้งเสีย จักไม่ใช้สอยโดยชอบธรรม ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

จีวรเกิดขึ้นแก่สงฆ์ สงฆ์ประชุมกันให้แก่พระทัพพมัลลบุตร ภิกษุฉัพพัคคีย์กลับว่าสงฆ์ให้จีวรเพราะชอบกัน ภิกษุทั้งหลายจึงติเตียนว่า ร่วมประชุมกับสงฆ์แล้ว ทำไมจึงมาพูดติเตียนในภายหลัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตตีย์ สหธัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑๒

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลาภัง ปะริณะตัง ปุคคะลัสสะ.....

"อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ น้อมลาภที่เขาน้อมไปจะถวายสงฆ์มาเพื่อบุคคล เป็นปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.ภิกษุ เมื่อทายกถามว่า จะถวายที่ไหน ตอบว่า ไทยธรรมของพวกท่าน พึงได้รับการใช้สอย พึงได้รับการปรับปรุง หรือพึงตั้งอยู่ได้นานในที่ใด ก็หรือจิตของพวกท่านเลื่อมใสในที่ใด ก็จงถวายในที่นั้นเถิด ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์รู้ว่า เขาเตรียมจีวรไว้ถวายแก่สงฆ์ไปพูดให้เขาถวายแก่ภิกษุ ที่เป็นพรรคพวกของตน เขาไม่ยอม เธอก็พูดแค่นไค้จนเขารำคาญต้องถวายไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุน้อมลาภที่เขาจะถวายแก่สงฆ์ไปเพื่อบุคคล ต้องอาบัติปาจิตตีย์

๙.รตนวรรค วรรคว่าด้วยของมีค่า
เป็นวรรคที่ ๙ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ รัญโญ ขัตติยัสสะ มุทธาภิสิตตัสสะ.....

"อนึ่ง ภิกษุใด ไม่ได้รับบอกก่อน ก้าวล่วงธรณีเข้าไปในห้องของพระราชาผู้กษัตริย์ได้รับมุรธาภิเษกแล้ว ที่พระราชายังไม่ได้เสด็จออก ที่รัตนะยังไม่ออก เป็นปาจิตตีย์."

วิภังค์

บทว่า ที่พระราชายังไม่เสด็จออก คือ *พระเจ้าแผ่นดินยังไม่เสด็จออกจากตำหนักที่บรรทม.*

บทว่า ที่รัตนะยังไม่ออก คือ *พระมเหสียังไม่เสด็จออกจากตำหนักที่บรรทม หรือ ทั้ง ๒ พระองค์ยังไม่เสด็จออก.*

อนาบัติ

๑.ได้รับบอกแล้ว ๒.ไม่ใช่กษัตริย์ ๓.ไม่ได้รับอภิเษกโดยสรงสนานให้เป็นกษัตริย์ ๔.พระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกจากตำหนักที่บรรทมแล้ว ๕.พระมเหสีเสด็จออกจากตำหนักที่บรรทมแล้ว ๖.หรือทั้ง ๒ พระองค์เสด็จออกจากที่บรรทมแล้ว ๗.ไม่ใช่ตำหนักที่บรรทม ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระเจ้าปเสนทิโกศล ขอให้พระพุทธเจ้าส่งภิกษุไปสอนธรรมแก่พระองค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงส่งพระอานนท์ไปสอนเป็นประจำ เช้าวันหนึ่งพระอานนท์เข้าไปยังตำหนักของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระนางมัลลิกาทรงทอดพระเนตรเห็นแล้วจึงรีบลุกขึ้น พระภูษาทรงจึงเลื่อนหลุด ท่านพระอานนท์จึงกลับแต่ไกล พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทความว่า ภิกษุมิได้รับการบอกก่อน ก้าวล่วงธรณีเข้าไป (ในห้อง) ของพระราชาผู้ได้รับมุรธาภิเษก ในเมื่อพระราชายังไม่เสด็จออก พระมเหสียังไม่ออก ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

<u>ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๒</u>

โย ปะนะ ภิกขุ ระตะนัง วา ระตะนะสัมมะตัง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เก็บเอาก็ดี ให้เก็บเอาก็ดี ซึ่งรัตนะก็ดี ซึ่งของที่สมมติว่ารัตนะก็ดี เว้นไว้แต่ในวัดที่อยู่ก็ดี ในที่อยู่พักก็ดี เป็นปาจิตตีย์. และภิกษุเก็บเอาก็ดี ให้เก็บเอาก็ดี ซึ่งรัตนะก็ดี ซึ่งของที่สมมติว่ารัตนะก็ดี ในวัดที่อยู่ก็ดีในที่อยู่พักก็ดี แล้วพึงเก็บไว้ด้วยหมายว่า ของผู้ใด ผู้นั้นจะได้นำไป นี้เป็นสามีจิกรรมในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า รัตนะ ได้แก่ *แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้วประพาฬ เงิน ทอง แก้วทับทิม แก้วลาย นี้ชื่อว่ารัตนะ.*

ที่ชื่อว่า ของที่สมมติว่ารัตนะ ได้แก่ *เครื่องอุปโภค เครื่องบริโภคของมวลมนุษย์ นี้ชื่อว่าของที่สมมติว่ารัตนะ.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บเอาก็ดี ให้เก็บเอาก็ดี ซึ่งรัตนะก็ดี ซึ่งของที่สมมติว่ารัตนะก็ดี ในวัดที่อยู่ก็ดี ในที่อยู่พักก็ดี แล้วเก็บไว้ด้วยหมายว่า ของผู้ใด ผู้นั้นจะได้นำไปดังนี้ ๒.ภิกษุถือวิสาสะของที่สมมติว่ารัตนะ ๓.ภิกษุถือเป็นของขอยืม ๔.ภิกษุเข้าใจว่าเป็นของบังสุกุล ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง เก็บถุงเงินของพราหมณ์ผู้หนึ่ง ด้วยปรารถนาดี เมื่อพราหมณ์มาถามก็คืนให้ไป พราหมณ์แกล้งกล่าวว่าเงินในถุงของตนมีมากกว่านั้น (เพื่อไม่ต้องให้รางวัล) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามเก็บเองหรือใช้ผู้อื่นให้เก็บซึ่งรัตนะ (แก้วแหวนเงินทอง) หรือสิ่งซึ่งสมมติว่าเป็นรัตนะ ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด. ภายหลังทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่าของตกในวัดหรือในที่อยู่ควรเก็บเพื่อจะคืนเจ้าของไป ถือว่าเป็นการปฏิบัติชอบ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่ใช่เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๒.เป็นของๆผู้อื่น ๓.ไม่มีแห่งความถือเอาด้วยวิสาสะและบังสุกุลสัญญา ๔.ถือเอาเองหรือให้ผู้อื่นถือเอาของนั้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๔๔).

<u>ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๓</u>

โย ปะนะ ภิกขุ สันตัง ภิกขุง อะนาปุจฉา วิกาเล.....

"อนึ่ง ภิกษุใด ไม่อำลาภิกษุที่มีอยู่แล้วเข้าไปสู่บ้านในเวลาวิกาล เว้นไว้แต่กิจรีบด่วนมีอย่างนั้นเป็นรูป เป็นปาจิตตีย์."

อนาบัติ

๑.เข้าไปสู่บ้านเพราะมีกิจรีบด่วนเห็นปานนั้น ๒.อำลาภิกษุที่มีอยู่แล้วเข้าไป ๓.ภิกษุไม่มี ไม่อำลา เข้าไป ๔.ไปสู่อารามอื่น ๕.ภิกษุไปสู่สำนักภิกษุณี ๖.ภิกษุไปสู่สำนักเดียรถีย์ ๗.ไปสู่โรงฉัน ๘.เดินไปตามทางอันผ่านบ้าน ๙.มีอันตราย ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าสู่บ้านในเวลาวิกาล (หลังเที่ยงไปแล้ว) ชวนชาวบ้านพูดเรื่องไร้สาระเป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามเข้าสู่บ้านในเวลาวิกาล ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงผ่อนผันให้เข้าไปในบ้านในเวลาวิกาลได้ เมื่อบอกลาภิกษุที่มีอยู่ในวัดหรือในเมื่อมีกิจรีบด่วน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่ ๒.ไม่มีเหตุซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๓.เข้าไปบ้านในวิกาล พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๔๖).

<u>ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๔</u>

โย ปะนะ ภิกขุ อัฏฐิมะยัง วา ทันตะมะยัง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำกล่องเข็ม แล้วด้วยกระดูกก็ดี แล้วด้วยงาก็ดี แล้วด้วยเขาก็ดี เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้ต่อยเสีย.”

วิภังค์

บทว่า ให้ทำ คือ *ทำเองก็ดี ใช้ผู้อื่นทำก็ดี เป็นทุกกฏในประโยค เป็นปาจิตตีย์ด้วย ได้กล่องเข็มมา ต้องต่อยให้แตกก่อน จึงแสดงอาบัติตก.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำลูกดุม ๒.ภิกษุทำตะบันไฟ ๓.ภิกษุทำลูกถวิล (ห่วงร้อยสายประคด) ๔.ภิกษุทำกลักยาตา ๕.ภิกษุทำไม้ป้ายยาตา ๖.ภิกษุทำฝักมีด ๗.ภิกษุทำกระบอกกรองน้ำ ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ช่างกลึงงาช้างปวารณาให้ภิกษุขอกล่องเข็มได้ ภิกษุทั้งหลายก็ขอกันเรื่อย มีกล่องเล็กขอกล่องใหญ่ มีกล่องใหญ่ขอกล่องเล็ก จนช่างไม่เป็นอันทำขาย เขาติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ทำกล่องเข็มที่ทำด้วยกระดูก, งาช้าง, เขาสัตว์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ต่อยทิ้งก่อนจึงแสดงอาบัติตก.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นกล่องเข็ม ๒.แล้วด้วยกระดูกเป็นต้น ๓.ทำเองหรือให้ผู้อื่น ทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๔๖).

<u>ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๕</u>

นะวัมปะนะ ภิกขุนา มัญจัง วา ปีฐัง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำเตียงก็ดี ตั่งก็ดี ใหม่ พึงทำให้มีเท้าเพียง ๘ นิ้ว ด้วยนิ้วสุคต เว้นไว้แต่แม่แคร่เบื้องต่ำ เธอทำให้ล่วงประมาณนั้นไป เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย.”

วิภังค์

ภิกษุทำเองก็ดี ใช้คนอื่นทำก็ดี เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ต้องอาบัติทุกกฏ.

ภิกษุได้เตียง ตั่งที่คนอื่นทำสำเร็จแล้วมาใช้สอย ต้องอาบัติทุกกฏ.

อนาบัติ

๑.ทำเตียง ตั่งได้ประมาณ ๒.ทำเตียง ตั่งหย่อนกว่าประมาณ ๓.ได้เตียง ตั่งที่ผู้อื่น ทำเกินประมาณมาตัดเสียก่อนแล้วใช้สอย ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร นอนบนเตียงสูง พระผู้มีพระภาคเสด็จตรวจวิหารพบเข้า จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำเตียงหรือตั่งใหม่ พึงทำให้มีเท้าเพียง ๘ นิ้ว ด้วยนิ้วสุคต เว้นไว้แต่แม่แคร่เบื้องล่าง ถ้าทำให้มีเท้าเกินกำหนดนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดทิ้ง(จึงแสดงอาบัติตก).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เตียงหรือตั่งล่วงประมาณ ๒.ทำเองหรือให้ผู้อื่นทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๔๗).

<u>ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๖</u>

โย ปะนะ ภิกขุ มัญจัง วา ปีฐัง วา ตูโลนัทธัง การาเปยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำเตียงก็ดี ตั่งก็ดี เป็นของหุ้มนุ่น[๑] เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้รื้อเสีย.”

อนาบัติ

๑.ทำสายรัดเข่า ๒.ทำประคตเอว ๓.ทำสายโยกบาตร ๔.ทำถุงบาตร ๕.ทำผ้ากรองน้ำ ๖.ทำหมอน ๗.ได้เตียงตั่งที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วมาทำลายก่อนใช้สอย ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

[๑] ที่ชื่อว่าหุ้มนุ่น คือ ใส่นุ่นแล้วหุ้มด้านบนด้วยผ้ารองพื้น (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒ / ๖๑๑ / ๕๒๖)

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ทำเตียงบ้าง ตั่งบ้าง หุ้มด้วยนุ่น เป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ทำเตียงหรือตั่งที่หุ้ม ด้วยนุ่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้รื้อเสีย (จึงแสดงอาบัติตก).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เตียงหรือตั่งหุ้มนุ่น ๒.ทำเองหรือให้ผู้อื่นทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๔๗).

ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๗

นิสีทะนัมปะนะ ภิกขุนา การะยะมาเนนะ ปะมาณิกัง.....

"อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำผ้าสำหรับนั่ง พึงให้ทำให้ได้ประมาณ นี้ประมาณในคำนั้น โดยยาว ๒ คืบ โดยกว้างคืบครึ่ง ชายคืบหนึ่งด้วยคืบสุคต เธอทำให้ล่วงประมาณนั้นไป เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย."

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำผ้าสำหรับนั่งได้ประมาณ ๒.ทำผ้าสำหรับนั่งหย่อนกว่าประมาณ ๓.ได้ผ้าสำหรับนั่ง ที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วเกินประมาณมาตัดเสีย แล้วใช้สอย ๔.ทำเป็นผ้าขึงเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นม่านก็ดี ทำเป็นเปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าปูนั่งไม่มีประมาณ ผ้าย้อยไปข้างหน้าข้างหลังของเตียงแลตั่ง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะทำผ้าปูนั่งพึงทำให้ได้ประมาณ คือ ยาว ๒ คืบ กว้างคืบครึ่งด้วยคืบสุคต ถ้าทำให้เกินประมาณนั้นไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย (จึงแสดงอาบัติตก) ภายหลังทรงอนุญาตชายผ้าปูนั่ง อีก ๑ คืบ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้านิสีทนะนั้นล่วงประมาณ ๒.ทำเองหรือให้ผู้อื่นทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๔๘).

<u>ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๘</u>

กัณฑุปะฏิจฉาทิง ปะนะ ภิกขุนา การะยะมาเนนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำผ้าปิดฝี พึงให้ทำให้ได้ประมาณนี้ประมาณในคำนั้น โดยยาว ๔ คืบ โดยกว้าง ๒ คืบ ด้วยคืบสุคต เธอให้ล่วงประมาณนั้นไป เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย.”

อนาบัติ

๑.ทำผ้าปิดฝีได้ประมาณ ๒.ทำผ้าปิดฝีให้หย่อนกว่าประมาณ ๓.ได้ผ้าปิดฝีที่ผู้อื่นทำไว้เกินประมาณมาตัดแล้วใช้สอย ๔.ทำเป็นผ้าขึงเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นผ้าม่านก็ดี ทำเป็นเปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าปิดฝีไม่มีประมาณ ลากผ้าไปข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้างเที่ยวไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำผ้าปิดฝี พึงทำให้ได้ประมาณคือยาว ๔ คืบ กว้าง ๒ คืบ ด้วยคืบสุคต ถ้าทำให้เกิน ประมาณนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย (จึงแสดงอาบัติตก).

ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๙

วัสสิกะสาฏิกัง ปะนะ ภิกขุนา การะยะมาเนนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำผ้าอาบน้ำฝน พึงให้ทำให้ได้ประมาณ นี้ประมาณในคำนั้น โดยยาว ๖ คืบ โดยกว้าง ๒ คืบครึ่ง ด้วยคืบสุคต เธอทำให้ล่วงประมาณนั้น เป็นปาจิตตีย์ มีอันให้ตัดเสีย.”

อนาบัติ

๑.ทำผ้าอาบน้ำฝนได้ประมาณ ๒.ทำผ้าอาบน้ำฝนหย่อนกว่าประมาณ ๓.ได้ผ้าอาบน้ำฝนที่ผู้อื่นทำเกินประมาณมาตัด แล้วใช้สอย ๔.ทำเป็นผ้าขึงเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นผ้าม่านก็ดี ทำเป็นเปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าอาบน้ำฝนไม่มีประมาณ ลากผ้าไปข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้างเที่ยวไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำผ้าอาบน้ำฝน พึงทำให้ได้ประมาณ คือ ยาว ๖ คืบ กว้าง ๒ คืบครึ่ง ด้วยคืบสุคต ถ้าทำให้เกินประมาณนั้น ต้องปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย จึงแสดงอาบัติตก.

ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ สุคะตะจีวะรัปปะมาณัง จีวะรัง.....

"อนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำจีวรมีประมาณเท่าสุคตจีวร หรือยิ่งกว่า เป็นปาจิตตีย์ มีอันให้ตัดเสีย นี้ประมาณแห่งสุคตจีวรของพระสุคตในคำนั้น โดยยาว ๙ คืบ โดยกว้าง ๖ คืบ ด้วยคืบสุคต นี้ประมาณแห่งสุคตจีวรของพระสุคต."

อนาบัติ

๑.ทำจีวรหย่อนกว่าประมาณ ๒.ได้จีวรที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วเกินประมาณมาตัดเสียแล้วใช้สอย ๓.ทำเป็นผ้าขึงเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นผ้าม่านก็ดี ทำเป็นเปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระนันทะพระพุทธอนุชาใช้จีวรมีขนาดเท่าจีวรพระสุคต ภิกษุทั้งหลายเห็นท่านเดินมาแต่ไกลก็ลุกขึ้นต้อนรับ ด้วยนึกว่าพระผู้มีพระภาคเสด็จมา เมื่อเข้าใกล้เห็นว่ามิใช่ จึงติเตียนว่าใช้จีวรขนาดเท่าของพระสุคต พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำจีวรให้มีขนาดเท่าจีวรสุคตหรือยิ่งกว่า ต้องอาบัติปาจิตตีย์ที่ให้ตัดเสีย ประมาณแห่งจีวรสุคต คือ ยาว ๙ คืบ กว้าง ๖ คืบ.

๗.ปาฏิเทสนียกัณฑ์

ว่าด้วยอาบัติปาฏิเทสนียะ คือที่พึงแสดงคืน มี ๔ สิกขาบท

ปาฏิเทสนียะ สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุนิยา อันตะระฆะรัง.....

"อนึ่ง ภิกษุใด รับของเคี้ยวก็ดี ของฉันก็ดี ด้วยมือของตน จากมือของภิกษุณีผู้มิใช่ญาติ ผู้เข้าไปสู่ละแวกบ้าน แล้วเคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี อันภิกษุนั้นพึงแสดงคืนว่า แน่ะเธอ ฉันต้องธรรมที่น่าติ ไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคืน ฉันแสดงคืนธรรมนั้น."

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุณีผู้มิใช่ญาติสั่งให้ถวาย มิได้ถวายเอง ๓.ภิกษุณีถวายโดยวางไว้ถวาย ๔.ถวายในอาราม ๕.ในสำนักภิกษุณี ๖.ในสำนักเดียรถีย์ ๗.ในโรงฉัน ๘.นำออกจากบ้านแล้วถวาย ๙.ถวายยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก ด้วยคำว่า เมื่อเหตุมีอยู่นิมนต์ฉันได้ ๑๐.สิกขมานาถวาย ๑๑.สามเณรีถวาย ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

นางภิกษุณีรูปหนึ่งไปเที่ยวบิณฑบาตได้แล้ว ขากลับเห็นภิกษุรูปหนึ่ง จึงบอกถวายอาหารที่ได้มา ภิกษุนั้นก็รับจนหมด นางจึงอดอาหารเพราะหมดเวลาที่จะเข้าไปบิณฑบาตอีกแล้ว รุ่งขึ้นนางไปบิณฑบาตได้พบภิกษุรูปนั้นอีก ก็บอกถวายภิกษุรูปนั้นก็รับจนหมด นางจึงอดอาหารอีก ในวันที่ ๓ ก็เป็นเช่นนี้

จนเวลาหลีกรถเศรษฐี นางถึงกับหมดแรงล้มลง เศรษฐีขอขมา ทราบความก็ติเตียนภิกษุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเข้าไปสู่ละแวกบ้าน รับของเคี้ยวของฉันของนางภิกษุณีมาเคี้ยวหรือฉันต้องอาบัติปาฏิเทสนียะ.

ปาฏิเทสนียะ สิกขาบทที่ ๒

ภิกขู ปะเนวะ กุเลสุ นิมันติตา ภุญชันติ ,ตัต์ระ เจ.....

"อนึ่ง ภิกษุทั้งหลายรับนิมนต์ฉันอยู่ในสกุล ถ้าภิกษุณีมายืนสั่งเสียอยู่ในที่นั้นว่า จงถวายแกงในองค์นี้ จงถวายข้าวในองค์นี้ ภิกษุทั้งหลายนั้นพึงรุกรานภิกษุณีนั้นว่า น้องหญิง เธอจงหลีกไปเสีย ตลอดเวลาที่ภิกษุฉันอยู่ ถ้าภิกษุแม้รูปหนึ่งไม่กล่าวออกไป เพื่อจะรุกรานภิกษุณีนั้นว่า น้องหญิง เธอจงหลีกไปเสีย ตลอดเวลาที่ภิกษุฉันอยู่ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดงคืนว่า แน่ะเธอ พวกฉันต้องธรรมที่น่าติ ไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคืน พวกฉันแสดงคืนธรรมนั้น."

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีสั่งให้ถวายภัตตาหารของตน มิได้ถวายเอง ๒.ถวายภัตตาหารของผู้อื่น มิได้สั่งให้ถวาย ๓.สั่งให้ถวายภัตตาหารที่เขาไม่ได้ถวาย ๔. สั่งให้เขาถวายในภิกษุที่เขาไม่ได้ถวาย ๕.สั่งให้ถวายเท่าๆ กันแก่ภิกษุทุกรูป ๖.สิกขมานาสั่งเสีย ๗.สามเณรีสั่งเสีย ๘.เว้นโภชนะห้า อาหารทุกอย่างไม่เป็นอาบัติ ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายได้รับนิมนต์ให้ไปฉันในสกุล นางภิกษุณีพวก ๖ ซึ่งชอบพอ

กับภิกษุพวก ๖ ได้ยืนอยู่ด้วยบอกกับเขาว่าจงถวายแกงในองค์นี้ จงถวายข้าวในองค์นี้ ภิกษุพวก ๖ ฉันได้ตามต้องการ แต่ภิกษุอื่นๆ ฉันอย่างไม่สะดวกใจ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทั้งหลายได้รับนิมนต์ให้ไปฉันในสกุล ถ้านางภิกษุณีผู้คุ้นเคยมายืนอยู่ในที่นั้น บอกกับเขาว่าจงถวายแกงในองค์นี้จงถวายข้าวในองค์นี้ภิกษุทั้งหลายพึงไล่นางภิกษุณีนั้นไป จนกว่าภิกษุทั้งหลายจะฉันเสร็จ ถ้าภิกษุแม้รูปหนึ่ง มิได้ไล่นางภิกษุณี นี้ต้องอาบัติปาฏิเทสนียะ.

ปาฏิเทสนียะ สิกขาบทที่ ๓

ยานิโข ปะนะ ตานิ เสกขะสัมมะตานิ กุลานิ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ไม่ได้รับนิมนต์ก่อน มิใช่ผู้อาพาธ รับของเคี้ยวก็ดี ของฉันก็ดี ในตระกูลทั้งหลายที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะเห็นปานนั้น ด้วยมือของตน แล้วเคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี ภิกษุนั้นพึงแสดง คืนว่า แน่ะเธอ ฉันต้องธรรมที่น่าติไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคืน ฉันแสดงคืนธรรมนั้น.”

วิภังค์

คำว่า ตระกูลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะ ความว่า *ตระกูลที่ชื่อว่าอันสงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะ ได้แก่ตระกูลที่เจริญด้วยศรัทธา แต่หย่อนด้วยโภคสมบัติ ได้รับสมมติ ด้วยญัตติทุติยกรรมว่าเป็นเสกขะ.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุได้รับนิมนต์ไว้ ๒.ภิกษุอาพาธ ๓.ภิกษุฉันของเป็นเดน ภิกษุผู้ได้รับนิมนต์ไว้หรือผู้อาพาธ ๔.ภิกษุฉันภิกษาที่เขาจัดไว้ในที่นั้นเพื่อภิกษุอื่นๆ ๕.ภิกษุฉันภัตตาหารที่เขานำออกจากเรือนไปถวาย ๖.ภิกษุฉันนิตยภัต ๗.ภิกษุ

ฉันสลากภัต ๘.ภิกษุฉันปักขิกภัต ๙.ภิกษุฉันอุโบสถิกภัต ๑๐.ภิกษุฉันปาฏิปทิกภัต ๑๑.ภิกษุฉันยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก ที่เขาถวายบอกว่าเมื่อมีปัจจัยก็นิมนต์ฉัน ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ในสมัยนั้นมีสกุลหนึ่งเลื่อมใสทั้งฝ่ายสามีและภริยา เป็นสกุลเจริญด้วยศรัทธา แต่เสื่อมทรัพย์ บุคคลเหล่านี้ย่อมสละของเคี้ยว ของกินที่เกิดขึ้นทั้งหมดแก่ภิกษุทั้งหลาย บางครั้งตัวเองถึงอด คนทั้งหลายพากัน ติเตียนพวกภิกษุว่ารับไม่รู้จักประมาณ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้สงฆ์ สวดประกาศสมมติสกุลนั้นว่าเป็นสกุลพระเสกขะ แล้วทรงบัญญัติห้ามเข้า ไปรับของเคี้ยวของฉันในสกุลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะด้วยมือของตนมาเคี้ยวแลฉัน ทรงปรับอาบัติปาฏิเทสนียะแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงอนุญาตว่า ถ้า เขานิมนต์ไว้ก่อนหรือเป็นไข้เข้าไปรับอาหารมาฉันได้.

ปาฏิเทสนียะสิกขาบทที่ ๔

ยานิ โข ปะนะ ตานิ อารัญญะกานิ เสนาสะนานิ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดอยู่ในเสนาสนะป่า[๑] ที่รู้กันว่า เป็นที่มีรังเกียจ มีภัยเฉพาะหน้า รับของเคี้ยวก็ดี ของฉันก็ดี อันเขาไม่ได้บอกให้รู้ไว้ก่อน ด้วยมือของตน ในวัดที่อยู่ ไม่ใช่ผู้อาพาธ เคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี ภิกษุนั้นพึงแสดงคืนว่าแน่ะเธอ ฉันต้องธรรมที่น่าติ ไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคืน ฉันแสดงคืน ธรรมนั้น.”

---

[๑] **เสนาสนะป่า**หมายถึง เสนาสนะที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๒๕ เส้น (๒๕ เส้น เท่ากับ ๕๐๐ วา หรือ ๑,๐๐๐ เมตร) (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒ / ๖๔๔ / ๕๗๓)

วิภังค์

ที่ชื่อว่า บอกให้รู้ คือ *ผู้ใดผู้หนึ่งเป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม มาสู่อาราม หรือ อุปจารแห่งอารามแล้วบอกว่า ท่านเจ้าข้า สตรีหรือบุรุษชื่อโน้น จักนำของเคี้ยวหรือของฉันมาถวายภิกษุมีชื่อนี้ ถ้าที่นั้นเป็นสถานที่มีรังเกียจ ภิกษุพึงบอกเขาว่า เป็นสถานที่มีรังเกียจ ถ้าที่นั้นเป็นสถานที่มีภัยเฉพาะหน้า พึงบอกเขาว่า เป็นสถานที่มีภัยเฉพาะหน้า ถ้าเขากล่าวว่า ไม่เป็นไรเจ้าข้า เขาจักนำมาเอง ภิกษุพึงบอกพวกโจรว่า ชาวบ้านจักเข้ามาในที่นี้ พวกท่านจงหลีกไปเสีย.*

เมื่อเขาบอกให้รู้เฉพาะยาคู แล้วเขานำบริวารแห่งยาคูมาด้วย นี้ชื่อว่าอันเขาบอกให้รู้.

อนาบัติ

๑.เขาบอกให้รู้ ๒.ภิกษุอาพาธ ๓.ภิกษุฉันของเป็นเดนของภิกษุผู้ได้รับนิมนต์ไว้หรือของภิกษุผู้อาพาธ ๔.ภิกษุรับนอกวัดแล้วมาฉันในวัด ๕.ภิกษุฉันรากไม้ เปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ หรือผลไม้ ซึ่งเกิดขึ้นในวัดนั้น ๖.ภิกษุฉันของเป็นยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก ในเมื่อมีเหตุจำเป็น ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เจ้าศากยะที่เป็นหญิง นำอาหารไปเพื่อถวายภิกษุในเสนาสนะป่า ถูกพวกทาสชิงของและข่มขืน เจ้าศากยะที่เป็นชายออกจับพวกนั้นได้ ติเตียนภิกษุทั้งหลายว่าไม่บอกเรื่องโจรอาศัยอยู่ในวัด พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุอยู่ในเสนาสนะป่าเปลี่ยวน่ากลัว รับของเคี้ยวของฉันซึ่งเขามิได้จัดไว้ก่อนด้วยมือของตนภายในอารามมาฉัน ต้องอาบัติปาฏิเทสนียะ

๘.เสขิยกัณฑ์

ว่าด้วยข้อที่ภิกษุพึงศึกษา เกี่ยวกับวัตร ธรรมเนียม หรือจรรยามารยาทต่าง ๆ มี ๗๕ สิกขาบท แบ่งออกเป็น ๔ หมวด

เรื่องต้นบัญญัติ

ต้นเหตุแห่งการบัญญัติเสขิยะสิกขาบททุกข้อทั้งเจ็ดสิบห้าข้อนี้ เนื่องมาแต่ภิกษุฉัพพัคคีย์ (ภิกษุพวก ๖) ทำความไม่ดีไม่งามไว้ทั้งสิ้น ในตัวสิกขาบทมิได้ปรับอาบัติไว้ เพียงแต่กล่าวว่า ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ หรือไม่ทำอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ในคำอธิบายท้ายสิกขาบทระบุว่า ถ้าทำเข้า ต้องอาบัติทุกกฏ (ซึ่งแปลว่าทำชั่ว) พร้อมทั้งแสดงลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติไว้ด้วย ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะตัวสิกขาบท และคำอธิบายสิกขาบทจากวิภังค์ของสิกขาบทนั้นในบางข้อ ที่ควรกล่าวไว้ในวงเล็บ ดังต่อไปนี้.

๑.สารูป หมวดว่าด้วยความเหมาะสมแก่สมณเพศ ๒๖ สิกขาบท

ปะริมัณฑะลัง นิวาเสสสามีตี สิกขา กะระณียา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักนุ่งเป็นปริมณฑล.

(อันภิกษุนุ่งปิดมณฑลสะดือ มณฑลเข่า ชื่อว่านุ่งเป็นปริมณฑล ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ หม่ผ้าเลื้อยหน้าหรือเลื้อยหลัง ต้องอาบัติทุกกฏ.)

ปริมัณฑะลัง ปารุปิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักห่มเป็นปริมณฑล.

(อันภิกษุห่มทำมุมทั้งสองให้เสมอกัน ชื่อว่าห่มเป็นปริมณฑล.)

สุปะฏิจฉันโน อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปกปิดกายดี ไปในละแวกบ้าน.

สุปะฏิจฉันโน อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปกปิดกายดี นั่งในละแวกบ้าน.

สุสังวุโต อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักสำรวมดี ไปในละแวกบ้าน.

(ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อคะนองมือก็ดีคะนองเท้าก็ดี ต้องอาบัติทุกกฏ)

สุสังวุโต อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักสำรวมดี นั่งในละแวกบ้าน.

โอกขิตตะจักขุ อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาทอดลง ไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุพึงมีนัยน์ตาทอดลง เดินไปในละแวกบ้าน พึงแลประมาณชั่วแอกหนึ่ง ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ ไปในละแวกบ้าน พลางแลดูในที่นั้นๆ ต้องอาบัติทุกกฏ.)

โอกขิตตะจักขุ อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาทอดลง นั่งในละแวกบ้าน.

นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เวิกผ้า ไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุไม่พึงเดินเวิกผ้าไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ เวิกผ้าขึ้นข้างเดียวก็ดี ทั้งสองข้างก็ดี เดินไปในละแวกบ้าน ต้องอาบัติ ทุกกฏ.)

นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งเวิกผ้า ในละแวกบ้าน.

นะ อุชชัคฆิกายะ อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หัวเราะลั่น ไปในละแวกบ้าน.

นะ อุชชัคฆิกายะ อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หัวเราะลั่น นั่งในละแวกบ้าน.

อัปปะสัทโท อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีเสียงเบา ไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุพึงมีเสียงเบาเดินไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ เดินส่งเสียงตะเบ็ง เสียงตะโกนไปในละแวกบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ.)

อัปปะสัทโท อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีเสียงเบา นั่งในละแวกบ้าน.

นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เดินโยกกายไปในละแวกบ้าน.

นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งโยกกายในละแวกบ้าน.

นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ไกวแขนไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุไม่พึงเดินแกว่งแขนไปในละแวกบ้าน พึงประคองแขนเดินไป ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ เดินแกว่งแขนไปในละแวกบ้าน แสดงท่ากรีดกราย ต้องอาบัติทุกกฏ.)

นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งไกวแขนในละแวกบ้าน.

นะ สีสัปปะจาละกัง อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา

๑๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่โคลงศีรษะไปในละแวกบ้าน.

.

นะ สีสัปปะจาละกัง อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งโคลงศีรษะในละแวกบ้าน.

นะ ขัมภะกะโต อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือค้ำกายไปในละแวกบ้าน.

นะ ขัมภะกะโต อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเราจักไม่นั่งเอามือค้ำกายในละแวกบ้าน.

นะ โอคุณฐิโต อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่คลุมศีรษะไปในละแวกบ้าน.

นะ โอคุณฐิโต อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งคลุมศีรษะในละแวกบ้าน.

นะ อุกกุฏิกายะ อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เดินกระโหย่งไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุไม่พึงมีการกระโหย่งเท้าเดินไปในละแวกบ้าน.)

นะ ปัลลัตถิกายะ อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งรัดเข่า ในละแวกบ้าน.

๒.โภชนปฏิสังยุต หมวดว่าด้วยการฉันอาหาร ๓๐ สิกขาบท

สักกัจจัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตโดยเอื้อเฟื้อ.

ปัตตะสัญญี ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักจ้องในบาตรรับบิณฑบาต.

สะมะสูปะกัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตพอเหมาะกับแกง[๑].

(จักรับบิณฑบาต มีสูปะเสมอกัน ที่ชื่อว่า สูปะ มีสองชนิด คือ สูปะทำด้วยถั่วเขียว ๑ สูปะทำด้วยถั่วเหลือง ๑ ที่จับได้ด้วยมือ.)

สะมะติตติกัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตจดเสมอขอบบาตร.

(ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ รับบิณฑบาตจนล้น ต้องอาบัติทุกกฏ.)

สักกัจจัง ปิณฑะปาตัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาตโดยเอื้อเฟื้อ.

(ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ ฉันบิณฑบาตโดยรังเกียจ ทำอาการดุจไม่อยากฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.)

ปัตตะสัญญี ปิณฑะปาตัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักจ้องดูอยู่ในบาตร ฉันบิณฑบาต.

สะปะทานัง ปิณฑะปาตัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาตไม่แหว่ง.

(อันภิกษุพึงฉันบิณฑบาตเกลี่ยให้เสมอ ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ ฉันบิณฑบาตเจาะลงในที่นั้นๆ ต้องอาบัติทุกกฏ.)

สะมะสูปะกัง ปิณฑะปาตัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาตพอเหมาะกับแกง.

(อันภิกษุพึงฉันบิณฑบาตมีสูปะพอดีกัน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ ฉันแต่สูปะอย่างเดียว ต้องอาบัติทุกกฏ.)

[๑] บิณฑบาตพอเหมาะกับแกงคือบิณฑบาต ๓ ส่วน แกง ๑ ส่วน (วิ.อ. ๒ / ๖๐๔ / ๔๕๑)

นะ ถูปะโต โอมัททิต์วา ปิณฑะปาตัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ขยุ้มลงแต่ยอด ฉันบิณฑบาต.

นะ สูปัง วา พ์ยัญชะนัง วา โอทะเนนะ ปะฏิจฉาเทสสามิ.....

๑๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่กลบแกงหรือกับข้าว ด้วยข้าว.

นะ สูปัง วา โอทะนัง วา อะคิลาโน อัตตะโน อัตถายะ.....

๑๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ขอแกงหรือข้าวสุก เพื่อประโยชน์แก่ตนฉัน.

นะ อุชฌานะสัญญี ปะเรสัง ปัตตัง โอโลเกสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เพ่งโพนทะนาแลดูบาตรของผู้อื่น.

(อันภิกษุไม่พึงมุ่งหมายจะเพ่งโทษ แลดูบาตรของภิกษุอื่น)

นาติมะหันตัง กะวะพัง กะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่นัก.

ปะริมัณฑะลัง อาโลปัง กะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักทำคำข้าวให้กลมกล่อม.

(อันภิกษุผู้ฉันอาหารพึงทำคำข้าวให้กลมกล่อม ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ ทำคำข้าวใหญ่ ต้องอาบัติทุกกฏ.)

นะ อะนาหะเฏ กะวะเฬ มุขะทะวารัง วิวะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อคำข้าวยังไม่นำมาถึงเราจักไม่อ้าช่องปาก.

นะ ภุญชะมาโน สัพพัง หัตถัง มุเข ปักขิปิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราฉันอยู่ จักไม่สอดมือทั้งนั้นเข้าในปาก.

(อันภิกษุกำลังฉันอาหารอยู่ ไม่พึงสอดนิ้วมือทั้งหมดเข้าในปาก)

นะ สะกะวะเฬนะ มุเขนะ พ์ยาหะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า ปากยังมีคำข้าว เราจักไม่พูด.

นะ ปิณฑุกเขปะกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันอาหารโยนคำข้าว.

นะ กะวะฬาวัจเฉทะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันกัดคำข้าว.

(๑.ไม่แกล้ง ๒.เผลอ ๓.ไม่รู้ตัว ๔.อาพาธ ๕.ฉันขนมที่แข้นแข็ง ๖.ฉันผลไม้น้อยใหญ่ ๖.ฉันกับแกง ๗.มีอันตราย ๘.วิกลจริต ๙.อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.)

นะ อะวะคัณฑะการะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำกระพุ้งแก้มให้ตุ่ย.

นะ หัตถะนิทธูนะกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันสลัดมือ.

นะ สิตถาวะการะกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำเมล็ดข้าวตก.

นะ ชิวหานิจฉาระกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันแลบลิ้น.

นะ จะปุจะปุการะกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำเสียงดังจับ ๆ.

นะ สุรุสุรุการะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำเสียงดังซูด ๆ.

นะ หัตถะนิลเลหะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันเลียมือ.

นะ ปัตตะนิลเลหะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันขอดบาตร.

นะ โอฏฐนิลเลหะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันเลียริมฝีปาก.

นะ สามิเสนะ หัตเถนะ ปานียะถาละกัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่รับโอน้ำด้วยมือเปื้อนอามิส.

นะ สะสิตถะกัง ปัตตะโธวะนัง อันตะระฆะเร ฉัฑเฑสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๓๐.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเราจักไม่เทน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวในละแวกบ้าน.

๓.ธัมมเทสนาปฏิสังยุต หมวดว่าด้วยการแสดงธรรม ๑๖ สิกขาบท

นะ ฉัตตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้มีร่มในมือ.

(แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ผู้กั้นร่ม ต้องอาบัติทุกกฏ.)

นะ ทัณฑะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้มีไม้พลองในมือ.

(ที่ชื่อว่า ไม้พลอง ได้แก่ ไม้พลองยาวสี่ศอกของมัชฌิมบุรุษ ยาวกว่านั้นไม่ใช่ไม้พลอง สั้นกว่านั้น ก็ไม่ใช่ไม้พลอง.)

นะ สัตถะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้มีศัสตราในมือ.

นะ อาวุธะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้มีอาวุธในมือ.

นะ ปาทุการูฬ์หัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้สวมเขียงเท้า.

นะ อุปาหะนารูฬ์หัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้สวมรองเท้า.

นะ ยานะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ไปในยาน[๑].

นะ สะยะนะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ผู้อยู่บนที่นอน.

นะ ปัลลัตถิกายะ นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้นั่งรัดเข่า.

นะ เวฏฐิตะสีสัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๐.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้พันศีรษะ.

นะ โอคุณฐิตะสีสัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้คลุมศีรษะ.

---

[๑] **นั่งอยู่ในยาน** หมายเอาบุคคลผู้นั่งบนคานหาม บนวอ ถูกอุ้มไป ถูกแบกใส่บ่าไป นั่งบนยานที่ไม่ได้เทียมม้า หรือแม้นั่งบนล้อที่แยกส่วนออกมา ถือว่านั่งอยู่ในยานทั้งสิ้น แต่ถ้าอยู่ในยานด้วยกันทั้งภิกษุผู้แสดงธรรมและอุบาสกผู้รับธรรมเทศนา ภิกษุแสดงธรรมแก่คนที่ไปในยานด้วยกันได้ ถ้าภิกษุผู้แสดงธรรมนั่งอยู่ข้างหน้าในที่สูงกว่า หรือเสมอกันกับอุบาสกผู้ฟังไม่ต้องอาบัติ (วิ.อ. ๒ / ๖๔๐ / ๔๕๖).

นะ ฉะมายัง นิสีทิต์วา อาสะเน นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ.....

๑๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่ที่พื้นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้ ผู้นั่งบนอาสนะ.

นะ นีเจ อาสะเน นิสีทิต์วา อุจเจ อาสะเน นิสินนัสสะ.....

๑๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งบนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้ ผู้นั่งบนอาสนะสูง.

นะ ฐิโต นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้ผู้นั่งอยู่.

นะ ปัจฉะโต คัจฉันโต ปุระโต คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ.....

๑๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปข้างหลัง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้ ผู้เดินไปข้างหน้า.

นะ อุปปะเถนะ คัจฉันโต ปะเถนะ คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ......

๑๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปนอกทาง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้ ผู้ไปอยู่ในทาง.

๔.ปกิณณกะ หมวดเบ็ดเตล็ด ๓ สิกขาบท

นะ ฐิโต อะคิลาโน อุจจารัง วา ปัสสาวัง วา กะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ยืนถ่ายอุจจาระ หรือปัสสาวะ.

นะ หะริเต อะคิลาโน อุจจารัง วา ปัสสาวัง วา เขพัง วา กะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ถ่ายอุจจาระ หรือปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในของเขียว (พืชพันธุ์ไม้)

นะ อุทะเก อะคิลาโน อุจจารัง วา ปัสสาวัง วา เขพัง วา กะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ถ่ายอุจจาระ หรือถ่ายปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ.

๘.อธิกรณสมถะ

แสดงวิธีระงับอธิกรณ์ ด้วยธรรมะ ๗ ประการ (รายละเอียดอยู่ในจุลวรรค ภาค ๑ พระไตรปิฎก เล่ม ๖ ที่จะได้กล่าวต่อไป) คือ :-

๑.สัมมุขาวินัย การระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้า(บุคคล,วัตถุ,ธรรมะ).

๒.สติวินัย การระงับอธิกรณ์ด้วยยกให้ว่าพระอรหันต์เป็นผู้มีสติ.

๓.อมูฬ์หวินัย การระงับอธิกรณ์ด้วยยกประโยชน์ให้ในขณะเป็นบ้า.

๔.ปฏิญญาตกรณะ การระงับอธิกรณ์ด้วยปรับตามรับสารภาพตามทำจริง.

๕.เยภุยยสิกา การระงับอธิกรณ์ด้วยถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ.

๖.ตัสสปาปิยสิกา การระงับอธิกรณ์ด้วยการลงโทษ.

๗.ติณวัตถารกะ การระงับอธิกรณ์ดุจหญ้ากลบไว้ หยุดไม่ให้ลุกลาม.

ผู้กินคูถ

ภิกษุทั้งหลาย! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

*ภิกษุทั้งหลาย! เปรียบเหมือนตัวกังสฬกะ ซึ่งกินคูถเป็นอาหาร อิ่มแล้วด้วยคูถ; อนึ่ง กองคูถใหญ่ ก็มีอยู่ตรงหน้าของมัน เพราะเหตุนั้นมันจึงนึกดูหมิ่นกังสฬกะตัวอื่นว่า **"เราผู้มีคูถเป็นภักษา อิ่มแล้วด้วยคูถ ท้องป่องด้วยคูถ. อนึ่ง กองคูถใหญ่ตรงหน้าของเราก็ยังมี. กังสฬกะตัวอื่น มีบุญน้อย มีเกียรติน้อย ไม่รวยลาภด้วยคูถ"** ดังนี้.*

*ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน, เป็นผู้ถูกลาภสักการะ และเสียงเยินยอครอบงำแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้นๆ, ในเวลาเช้าครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, เธอได้ฉันตามพอใจจนอิ่มแล้ว ในที่นั้นด้วย, ทั้งเขาก็นิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ด้วย, ของบิณฑบาตก็เต็มบาตร กลับมาด้วย. ภิกษุนี้ ครั้นกลับมาถึงวัดแล้ว ก็พูดพล่าม (เหมือนตัวกังสฬกะ) ในท่ามกลางหมู่เพื่อนภิกษุว่า **"เราได้ฉันตามพอใจจนอิ่มแล้ว ทั้งเขาก็นิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้อีก, ของบิณฑบาตของเรานี้ก็เต็มบาตร กลับมา, เรารวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริขาร. ส่วนภิกษุอื่นๆเหล่านี้ มีบุญน้อย มีอภินิหารน้อย จึงไม่รวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริขาร"** ดังนี้.*

ภิกษุทั้งหลาย! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกในใจไว้ดังนี้ว่า "เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่งลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา". ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๖/๒๖๙/๕๔๗)

อภิสมาจาริกาสิกขา
: ระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี อันดีงามของสงฆ์

คัมภีร์มหาวรรค : เรื่องสำคัญ ที่ต้องทำเสมอ

มหาวรรค ภาค ๑ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๔)

มหาวรรค ภาค ๒ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๕)

คัมภีร์จุลวรรค : เรื่องระเบียบกระบวนการสงฆ์

จุลวรรค ภาค ๑ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๖)

จุลวรรค ภาค ๒ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๗)

พระอริยวินัย ที่มาในพระไตรปิฎกเล่มอื่น ๆ

คัมภีร์ปริวาร (พระวินัยปิฎก เล่ม ๘)

พระอริยวินัย ที่มาในพระสุตตันตปิฎก

เนื้อแท้ที่ไม่อันตรธาน

ภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุในบริษัทกรณีนี้, สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก, เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่; เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญ ว่าเป็นสิ่งที่ ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

*ภิกษุทั้งหลาย ส่วน**สุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา, เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่; เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน** จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า "ข้อนี้เป็นอย่างไร? มีความหมายกี่นัย? ดังนี้. ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้, ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้, ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.*

*ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบริษัทเหล่านี้ เราเรียกว่า **บริษัทที่มีการลุล่วงไปได้ด้วยการสอบถามแก่กันและกันเอาเอง, หาใช่ด้วยการชี้แจงโดยกระจ่างของบุคคลภายนอกเหล่าอื่นไม่;** จัดเป็นบริษัทที่เลิศแล.*

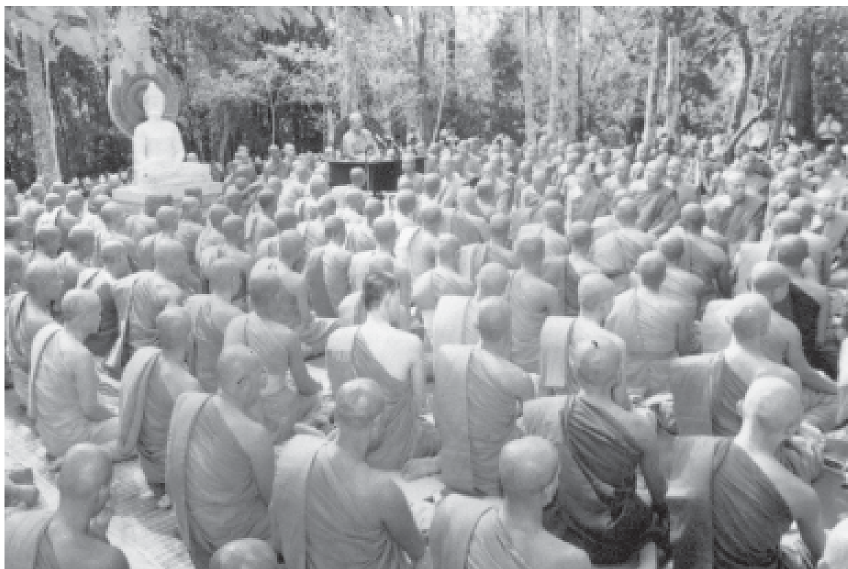
(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๐ / ๒๙ / ๒๙๒)

คัมภีร์มหาวรรค

ภาค ๑

(พระไตรปิฎก เล่ม ๔)

วรรคใหญ่ ภาค ๑ มี ๔ ขันธ์

๑. มหาขันธกะ

หมวดใหญ่ ว่าด้วยเหตุการณ์ในสมัยที่ตรัสรู้ใหม่ ๆ

ทรงมนสิการปฏิจจสมุปบาท

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรู้ใหม่ ๆ ประทับ ณ โคนไม้โพธิริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในตำบลอุรุเวลา พระองค์ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ โคนไม้โพธิตลอด ๗ วัน ในเวลาปฐมยามแห่งราตรี ทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาท ธรรมที่เกิดขึ้นและดับไปเพราะอาศัยเหตุปัจจัยโดยอนุโลมและปฏิโลม แล้วทรงเปล่งอุทานว่า **เมื่อธรรมปรากฏ แก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่เขาย่อมสิ้นความสงสัย เพราะรู้ธรรมพร้อมทั้งต้นเหตุ** ในเวลามัชฌิมยามแห่งราตรี ทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาทโดยอนุโลมและปฏิโลมแล้วทรงเปล่งอุทานว่า **เมื่อธรรม ปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เขาย่อมสิ้นความสงสัย เพราะได้ ทราบถึงความสิ้นไปแห่งปัจจัย** ในเวลาปัจฉิมยามแห่งราตรีทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาททั้งโดยอนุโลมตามลำดับ และโดยปฏิโลมย้อนลำดับแล้วทรงเปล่งอุทานว่า เมื่อธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารพร้อมทั้งเสนาเสียได้ ดังดวงอาทิตย์ทำท้องฟ้าให้สว่างฉะนั้น.

ทรงโต้ตอบกับพราหมณ์ที่ชอบตวาดคน

เมื่อครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้โพธิ ไปยังไม้อชปาลนิโครธ ต้นไทรที่เด็กเลี้ยงแพะชอบมาพัก ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ โคนไม้นั้นตลอด ๗ วัน มีพราหมณ์ชอบตวาดคนมาเฝ้ากราบทูลถามถึงธรรมะที่ทำคนให้เป็นพราหมณ์ ทรงเปล่งอุทานเป็นใจความว่า **ผู้ที่จะนับว่าเป็นพราหมณ์ คือผู้ลอยบาป ไม่มักตวาดคนอื่น ไม่มีกิเลสเหมือนน้ำฝาดสำรวมตน มีความรู้จบเวท อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ไม่มีความเย่อหยิ่ง.**

ทรงเปล่งอุทานที่ต้นจิก

ครั้นครบ ๗วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้อชปาลนิโครธ ไปยังต้นจิก ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ โคนไม้จิกนั้น ตลอด ๗ วัน ได้เกิดเมฆใหญ่ผิดฤดูกาลมีฝนตกพรำเจือด้วยลมหนาว ตลอด ๗ วัน พญานาคชื่อมุจลินท์ มาวงด้วยขนดรอบพระกายของพระผู้มีพระภาค ๗ รอบ เพื่อป้องกันหนาวร้อนเหลือบยุงเป็นต้น ทรงเปล่งอุทานปรารภสุข ๔ ประการ คือ **สุขเพราะความสงัด สุขเพราะไม่เบียดเบียน สุขเพราะปราศจากราคะก้าวล่วงกามเสียได้ และสุขอย่างยอดคือการนำความถือตัวออกได้**.

เหตุการณ์ที่ต้นเกต

ครั้นครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้จิกไปยังไม้ราชายตนะ (ต้นเกต) ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ โคนไม้เกตนั้นตลอด ๗ วัน มีพ่อค้า ๒ คนชื่อ ตปุสสะ กับ ภัลลิกะ เดินทางมาจากอุกละชนบท ถวายข้าวสัตตุก้อนและสัตตุผง ทรงรับด้วยบาตรที่ท้าวจาตุมมหาราชถวาย แล้วเสวยข้าวนั้น พ่อค้า ๒ คนปฏิญญาตนเป็นอุบาสกถึง พระพุทธ พระธรรม เป็นสรณะ นับเป็นอุบาสกชุดแรกในโลกที่เปล่งวาจาถึงรัตนะ ๒ (คือ พระพุทธ พระธรรม).

เสด็จกลับไปต้นไทรอีก

ครั้นครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้เกตไปยังต้นไทรที่เด็กเลี้ยงแพะชอบมาพัก (อชปาลนิโครธ) และประทับ ณ โคนไม้ไทรนั้น ทรงพิจารณาเห็นว่า ธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ ลึกซึ้ง ยากที่คนอื่นจะตรัสรู้ตามได้ กล่าวคือ หลักอิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท แม้ฐานะคือ ความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดคืนซึ่งอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา วิราคะ นิโรธ นิพพาน ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก ทรงน้อมพระหฤทัยไปในทางที่จะไม่แสดงธรรม

พระพรหมมาอาราธนา

ท้าวสหัมบดีพรหมทราบพระพุทธดำริ จึงมาเฝ้ากราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดงธรรม อ้างเหตุผลว่าผู้ที่มีกิเลสน้อย พอจะรู้พระธรรมได้มีอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงพิจารณาสัตว์เปรียบด้วยดอกบัว ๓ ชนิด คือที่อยู่ใต้น้ำ เสมอน้ำ และโผล่พ้นน้ำ อันเปรียบด้วยบุคคล ๓ ชนิด ที่พอจะตรัสรู้ได้[๑] จึงทรงตกลงพระหฤทัยที่จะแสดงธรรม ทรงปรารภอาฬารดาบส กาลามโคตร ก็ทรงทราบว่าถึงแก่กรรมเสีย ๗ วันแล้ว ทรงปรารภอุททกดาบส รามบุตร ก็ทรงทราบว่าถึงแก่กรรมเสียเมื่อวานนี้เอง จึงตกลงพระหฤทัย เสด็จไปแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ระหว่างทางทรงพบอุปกาชีวก ได้ตรัสโต้ตอบกับอาชีวกนั้น แต่อุปกาชีวกไม่เชื่อ.

ทรงแสดงธรรมครั้งแรก

เมื่อเสด็จถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงกรุงพาราณสีแล้ว ครั้งแรกปัญจวัคคีย์เหล่านั้นแสดงอาการกระด้างกระเดื่อง แต่เมื่อทรงเตือนให้นึกถึงว่าเมื่อก่อนพระองค์ ไม่เคยตรัสบอกเลยว่าตรัสรู้ บัดนี้ตรัสบอกแล้ว จึงควรตั้งใจฟัง ก็พากันตั้งใจฟัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร มีใจความสำคัญคือ:-

๑. ทรงชี้ทางที่ผิดอันได้แก่กามสุขัลลิกานุโยค (การประกอบตนให้ชุ่มอยู่ด้วยกาม) และอัตตกิลมถานุโยค (การทรมานตนให้ลำบาก) ว่าเป็นส่วนสุดโต่งที่บรรพชิตไม่ควรดำเนิน แล้วทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทา (ข้อปฏิบัติสายกลาง) ได้แก่มรรคมีองค์ ๘ ที่พระองค์ตรัสรู้แล้ว อันเป็นไปเพื่อพระนิพพาน.

๒. ทรงแสดงอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ เหตุให้ทุกข์เกิด ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ โดยละเอียด.

๓. ทรงแสดงว่าทรงรู้ตัวอริยสัจทั้ง ๔ ทรงรู้หน้าที่อันควรทำในอริยสัจ

---

[๑] ในอรรถกถา ได้กล่าวบัวส่วนประเภทที่ ๔ คือดอกบัวที่ไม่มีหวังจะโผล่น้ำได้ เปรียบด้วยบุคคลผู้ไม่มีหวังจะได้ตรัสรู้

ทั้ง ๔ และทรงรู้ว่า ได้ทรงทำหน้าที่เสร็จแล้ว จึงทรงแน่พระหฤทัยว่า ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว (อันแสดงว่าทรงปฏิบัติจนได้ผลด้วยพระองค์เองแล้ว) เมื่อจบพระธรรมเทศนา ท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม และได้ขอบวช ต่อมาท่านวัปปะ ท่านภัททิยะ ท่านมหานามะและท่านอัสสชิ สดับพระธรรมเทศนา ได้ดวงตาเห็นธรรมตามลำดับ และได้ขอบวช เป็นอันได้บวชครบทั้ง ๕ ท่าน.

ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาค จึงทรงแสดงอนัตตลักขณสูตรแก่ภิกษุปัญจวัคคีย์นั้น มีใจความสำคัญคือ :-

๑. รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ไม่ใช่ตน ถ้าเป็นตนก็จะบังคับบัญชาให้เป็นอย่างนี้ ไม่เป็นอย่างนั้นได้ ฉะนั้นจึงเป็นไปเพื่อป่วยอาพาธ เพราะไม่ใช่ตนจึงบังคับบัญชาไม่ได้.

๒. แล้วตรัสถามให้ตอบเป็นข้อ ๆ ไปว่า ขันธ์ ๕ เที่ยงหรือไม่เที่ยง ตอบว่าไม่เที่ยง สิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์หรือเป็นสุข ตอบว่าเป็นทุกข์ สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะตามเห็นว่านั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นตัวตนของเรา ภิกษุปัจวัคคีย์เหล่านั้นตอบว่าไม่ควร.

๓. ตรัสสรุปว่าเพราะเหตุนั้น ควรเห็นด้วยปัญญาอันชอบว่า รูปเป็นต้นนั้นทุกชนิดไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

๔. ตรัสแสดงผลว่า อริยสาวกผู้เห็นอย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในรูปเป็นต้นนั้น เมื่อเบื่อหน่ายก็คลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจึงหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นก็รู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ว่าสิ้นชาติอยู่จบพรหมจรรย์ทำหน้าที่เสร็จแล้ว ไม่ต้องทำหน้าที่อะไรเพื่อความเป็นอย่างนี้อีก ภิกษุปัญจวัคคีย์มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน ครั้งนั้น มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๖ องค์.

แสดงธรรมโปรดยสกุลบุตรกับครอบครัวและมิตรสหาย

ยสกุลบุตร เบื่อหน่ายชีวิตครองเรือนกลุ้มใจออกจากบ้านไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในเวลาเช้ามืดได้พบพระผู้มีพระภาค ทรงตรัสอนุปุพพิกถา[๑] และทรงแสดงอริยสัจสี่ ยสกุลบุตรได้ดวงตาเห็นธรรม เศรษฐีผู้เป็นบิดาออกตามพบพระผู้มีพระภาคได้สดับพระธรรมเทศนาได้ดวงตาเห็นธรรม ประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัย ในขณะที่ฟังพระธรรมเทศนาที่แสดงแก่เศรษฐีผู้เป็นบิดา ยสกุลบุตรก็ได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ และขอบวช ครั้งนั้นมีพระอรหันต์ในโลก ๗ องค์ รุ่งเช้าพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยพระยสะ เสด็จไปฉันที่เรือนเศรษฐีผู้บิดา ทรงแสดงธรรมโปรดมารดา และภริยาของพระยสะให้ได้ดวงตาเห็นธรรม ประกาศตนเป็นอุบาสิกาถึงพระรัตนตรัย ตลอดชีวิต นับเป็นอุบาสิกาชุดแรกในโลก ครั้นแล้วมีเพื่อนของพระยสะ ๔ คน กับอีก ๕๐ คนตามลำดับ ได้มาฟังพระธรรมเทศนา สำเร็จเป็นพระอรหันต์ จึงมีพระอรหันต์ในโลก ๖๑ องค์.

ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”.

---

[๑] อนุปุพพิกถา คือ เรื่องทาน, เรื่องศีล, เรื่องสวรรค์, เรื่องโทษความต่ำทรามความเศร้าหมองแห่งกาม และเรื่องอานิสงส์แห่งการออกจากกาม

ทรงอนุญาตการบรรพชาอุปสมบท

ภิกษุที่ไปเผยแผ่พระศาสนาเหล่านั้น นำกุลบุตรที่ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทมาเฝ้า เพื่อให้พระผู้มีพระภาคทรงบรรพชาอุปสมบทให้ ได้รับความลำบากเกี่ยวกับการเดินทางมา จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ อนุญาตให้ภิกษุเหล่านั้นดำเนินการให้บรรพชาอุปสมบทได้เอง โดยให้ผู้ประสงค์จะบวชโกนผมปลงหนวด นุ่งห่มผ้าย้อมฝาด ทำผ้าห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ไหว้เท้าภิกษุทั้งหลาย เปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครบ ๓ ครั้ง ก็เป็นอันได้บวชด้วยการถึงสรณะ ๓ **(ติสรณคมนูปสัมปทา)**

ตรัสเรื่องความหลุดพ้นอย่างยอดเยี่ยม

เมื่อพระผู้มีพระภาค ทรงจำพรรษาเสร็จแล้ว ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่า เราได้บรรลุได้ทำให้แจ้งแล้ว ซึ่งความหลุดพ้นอันยอดเยี่ยม ด้วยการไตร่ตรองโดยแยบคาย ด้วยความเพียรชอบโดยแยบคาย แม้ท่านทั้งหลายก็ได้บรรลุได้ทำให้แจ้งแล้วซึ่งความหลุดพ้นอันยอดเยี่ยม ด้วยการไตร่ตรองอันแยบคายและด้วยความเพียรชอบอันแยบคายเช่นเดียวกัน.

โปรดสหาย ๓๐ คน

ครั้นประทับ ณ กรุงพาราณสีพอสมควรแล้ว ก็เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ระหว่างทางทรงแวะพัก ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง ได้แสดงธรรมโปรดภัททวัคคีย์กุมาร ซึ่งเป็นสหายกัน ๓๐ คน ให้ได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วขอบวช พระองค์ก็ได้ประทานการบวชด้วยพระองค์เอง โดยตรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอัน เรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” **(เอหิภิกขุอุปสัมปทา)**

โปรดชฎิล ๓ พี่น้องและบริวาร

ครั้นถึงตำบลอุรุเวลา ซึ่งชฎิล ๓ พี่น้องอาศัยอยู่คืออุรุเวลกัสสป

นทีกัสสป และคยากัสสป แต่ละคนมีบริวาร ๕๐๐, ๓๐๐, และ ๒๐๐ คนตามลำดับ ในชั้นแรกได้ทรงขอพักในเขตอาศรมของอุรุเวลกัสสป ได้ทรงแสดงปาฏิหารย์หลายอย่าง จนอุรุเวลกัสสปคลายทิฏฐิมานะ ขอบวชในพระพุทธศาสนา เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสให้บอกลาบริวารก่อน บริวารก็ตกลงใจจะบวชด้วย จึงลอยบริขารลงในน้ำ ขอบวชร่วมกัน ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ประทานการบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา.

นทีกัสสป น้องคนที่สองเห็นบริขารลอยมาตามกระแสน้ำคิดว่าเกิดอันตรายแก่พี่ของตน แต่เมื่อสอบถามทราบความก็ลอยบริขารของตนและบริวารขอบวช ทำนองเดียวกับพี่ชาย และคยากัสสป เห็นบริขารลอยมาก็สงสัย เมื่อสอบถามทราบความก็ขอบวชพร้อมด้วยบริวารเช่นเดียวกัน.

ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร

เมื่อประทับ ณ ตำบลอุรุเวลา พอสมควรแล้ว ก็เสด็จไปยังตำบลคยาสีสะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ผู้เคยเป็นชฎิลมาก่อน ณ ที่นั้นทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร มีใจความว่า

๑. ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นของร้อน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ คือสิ่งที่ถูกต้องได้ด้วยกาย ธรรมารมณ์ คือสิ่งที่รู้ได้ด้วยใจ เป็นของร้อน วิญญาณ คือความรู้อารมณ์ทาง ตา หู เป็นต้น เป็นของร้อน ผัสสะ คือความกระทบอารมณ์ทางตาเป็นต้น เป็นของร้อน เวทนา คือความเสวยอารมณ์เป็นสุขทุกข์หรือไม่ทุกข์ไม่สุขซึ่งเกิดจากสัมผัสทางตาเป็นต้น เป็นของร้อน ร้อนเพราะไฟ คือราคะ โทสะ โมหะ ร้อนเพราะความเกิด ความแก่ ความตาย ความเศร้าโศก ความพิไรรำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ และความขัดใจ.

๒. เมื่ออริยสาวกผู้ได้สดับ ได้เห็นเช่นนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในตา หู เป็นต้น ย่อมเบื่อหน่ายใน รูป เสียงฯ ย่อมเบื่อหน่ายในวิญญาณ มีความรู้อารมณ์ทางตาฯ ย่อมเบื่อหน่ายในผัสสะ มีความกระทบอารมณ์ ทางตาฯ ย่อมเบื่อหน่ายในเวทนา มีความเสวยอารมณ์ที่เกิดเพราะจักขุสัมผัสฯ เมื่อเบื่อหน่าย ก็คลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นก็มีญาณรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว

รู้ว่าสิ้นความเกิด ได้อยู่จบพรหมจรรย์แล้วได้ทำหน้าที่เสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นที่จะพึงทำเพื่อความเป็นอย่างนี้อีก

ผลของการแสดงพระธรรมเทศนานี้ ภิกษุ ๑,๐๐๐ รูปมีจิตพ้นจากอาสวะไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน

โปรดพระเจ้าพิมพิสาร

เมื่อประทับ ณ ตำบลคยาสีสะพอสมควรแล้ว จึงเสด็จไปสู่กรุงราชคฤห์พร้อมด้วยภิกษุผู้เคยเป็นชฎิล ๑,๐๐๐ รูปประทับอยู่ ณ เจดีย์ซึ่งประดิษฐานไว้ดีแล้ว ณ สวนตาลหนุ่ม พระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพแคว้นมคธพร้อมด้วยพราหมณ์คฤหบดีชาวมคธจำนวน ๑๒ นหุต (๑๒๐,๐๐๐ คน) ได้สดับกิตติศัพท์ของพระผู้มีพระภาคจึงเสด็จไปและไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ในชั้นแรกพระผู้มีพระภาค ทรงให้ อุรุเวลกัสสป ประกาศความที่ตนละเลิกลัทธิเดิมมาขอบวชว่ามี เหตุผลอย่างไร เพื่อทำลายทิฏฐิมานะของบุคคลบางคนก่อน แล้วจึงทรงแสดงอนุปุพพิกถา (ทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม และอานิสงส์ของการออกจากกามโดยลำดับ) และทรงแสดงอริยสัจ ๔ พระเจ้าพิมพิสาร พร้อมทั้งพราหมณ์ คฤหบดี ๑๑ นหุต ได้ดวงตาเห็นธรรม (เป็นโสดาบันบุคคล) อีกหนึ่งนหุต รู้แจ้งความเป็นอุบาสก

พระเจ้าพิมพิสารกราบทูล ในการที่ทรงสมพระราชประสงค์ ๕ ประการ คือ

๑.ขอให้ได้อภิเษกในราชสมบัติ

๒.ขอให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ามาสู่แว่นแคว้น

๓.ขอให้ได้เข้าไปนั่งใกล้

๔.ขอให้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม

๕.ขอให้ได้รู้ธรรมะของพระผู้มีพระภาค

ครั้นแล้วกราบทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนา ประกาศพระองค์เป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัย เป็นสรณะตลอดพระชนม์ชีพ แล้วทรงอาราธนาพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เพื่อฉันในวันรุ่งขึ้น.

ในวันรุ่งขึ้นที่พระผู้มีพระภาคเสด็จไป ณ ราชนิเวศน์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เมื่ออังคาส(ถวายพระ, เลี้ยงพระ) เสร็จแล้ว พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงหลั่งน้ำจากพระเต้าทอง เพื่อถวายเวฬุวัน ป่าไผ่ แด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุข พระผู้มีพระภาคทรงรับ แล้วเสด็จกลับ ทรงปรารภเหตุนั้น จึงได้ประทานพระพุทธานุญาตให้มีอาราม (วัด) ได้.

สารีบุตร โมคคัลลานะออกบวช

สมัยนั้นสัญชัยปริพาชกอาศัยอยู่ ณ กรุงราชคฤห์พร้อมด้วยบริษัทปริพาชกหมู่ใหญ่ จำนวน ๒๕๐ คน ในครั้งนั้น สารีบุตรและโมคคัลลานะประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักสัญชัยปริพาชก ต่างทำกติกากันว่า ใครได้บรรลุอมตธรรมก่อนจะบอกแก่อีกคนหนึ่ง สารีบุตรได้เห็นพระอัสสชิเข้าไปสู่กรุงราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต มีความเลื่อมใสในความสงบเสงี่ยมเรียบร้อยของท่าน จึงรอจนได้โอกาสก็เข้าไปถามถึงหลักธรรมในศาสนาที่ท่านบวช ท่านกล่าวหลักธรรมเพียงย่อๆให้ฟังว่า **“ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น.”**

สารีบุตรได้ฟังก็ได้ดวงตาเห็นธรรม แล้วนำมาเล่าให้โมคคัลลานะฟัง โมคคัลลานะก็ได้ดวงตาเห็นธรรม จึงพากันไปลาปริพาชก ๒๕๐ คน เพื่อจะไปบวชในสำนักพระบรมศาสดา แต่ปริพาชกเหล่านั้นขอไปด้วย จึงพร้อมกันไปลาสัญชัยผู้อาจารย์ สัญชัยขอให้อยู่ช่วยกันบริหารหมู่คณะถึง ๓ ครั้ง แต่สารีบุตรโมคคัลลานะไม่ยอม คงลาไปพร้อมทั้งปริพาชกอีก ๒๕๐ คน สัญชัยเสียใจถึงอาเจียนเป็นโลหิต

เมื่อไปเฝ้าทูลขอบวชในพระพุทธศาสนาต่อพระผู้มีพระภาคก็ได้รับพระพุทธานุญาตให้เป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ครั้งนั้นคนสำคัญชาวมคธออกบวช ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเป็นอันมาก คนทั้งหลายจึงพากันติเตียนว่า เป็นปฏิปทาที่ทำสกุลวงศ์ให้ขาดสูญ พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำให้ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า พระองค์แนะนำโดยธรรม

มิใช่โดยอธรรม เมื่อมนุษย์ทั้งหลายจำนนต่อคำว่า ธรรม และหาทางจับผิดที่ว่ามีอะไร เป็น อธรรม ไม่ได้ ก็พากันเลิกติเตียน ภายใน ๗ วัน (มีเรื่องที่ทรงแก้ข้อที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น "กาฝากสังคม" อยู่ในหน้า ๓๐๒)

ทรงอนุญาตให้มีอุปัชฌาย์

สมัยนั้นภิกษุทั้งหลาย ไม่มีอุปัชฌาย์[๑] ไม่มีผู้ให้โอวาทสั่งสอน ก็นุ่งห่มไม่เรียบร้อย มีอากัปกิริยาไม่เหมาะสมเที่ยวไปบิณฑบาต เขากำลังบริโภคอยู่ก็ยื่นบาตรเข้าไปเหนือของบริโภค ของขบเคี้ยว เป็นต้น บ้างก็ขอแกง บ้างขอข้าวสุกด้วยตนเองมาฉัน บ้างก็ส่งเสียงดังในโรงอาหาร เป็นที่ตำหนิติเตียน พระผู้มีพระภาคทรงปรารภเหตุนี้ จึงทรงอนุญาตให้มีอุปัชฌาย์ ให้อุปัชฌาย์ตั้งจิตในสัทธิวิหาริก[๒]เหมือนบุตร ให้สัทธิวิหาริกตั้งจิตในอุปัชฌาย์เหมือนบิดา ทรงสอนวิธีถืออุปัชฌาย์ซึ่งต้องเปล่งวาจาด้วยกันทั้งสองฝ่าย. (หน้า ๔๐๑)

ทรงบัญญัติอุปัชฌายวัตร

ครั้นแล้วทรงบัญญัติอุปัชฌายวัตร คือข้อที่สัทธิวิหาริกจะพึงปฏิบัติชอบในอุปัชฌาย์ มีการรับใช้การปฏิบัติตนต่อท่าน การช่วยจัดสิ่งต่าง ๆ ให้ท่านประมาณไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ข้อ. (มีรายละเอียดในอุปัชฌายวัตร หน้า ๓๔๔)

ทรงบัญญัติสัทธิวิหาริกวัตร

ครั้นแล้ว ทรงบัญญัติสัทธิวิหาริกวัตร คือ ข้อที่อุปัชฌาย์ จะพึงปฏิบัติชอบในสัทธิวิหาริก มีการสั่งสอน การสงเคราะห์ ด้วยบาตร จีวร การพยาบาลเมื่อป่วยไข้ และกิจอย่างอื่นอีกไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ข้อเช่นกัน. (มีรายละเอียดในสัทธิวิหาริกวัตร หน้า ๓๔๘)

---

[๑] **อุปัชฌายะ** "ผู้เพ่งโทษน้อยใหญ่" หมายถึง ผู้รับรองกุลบุตรเข้ารับการอุปสมบทในท่ามกลางสงฆ์ เป็นทั้งผู้นำเข้าหมู่และเป็นผู้ปกครองคอยดูแลผิดและชอบ ทำหน้าที่ฝึกสอนอบรมให้การศึกษา (พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม)

[๒] **สัทธิวิหาริก** "ศิษย์,ผู้อยู่ด้วย" หมายถึง ถ้าอุปสมบทต่อพระอุปัชฌาย์องค์ใด ก็เป็นสัทธิวิหาริกพระอุปัชฌาย์องค์นั้น.

ทรงปรับอาบัติ อนุญาตให้ประณาม และขอขมา

ครั้งนั้น สัทธิวิหาริก ไม่ปฏิบัติชอบในอุปัชฌาย์เป็นที่ติเตียน จึงทรงบัญญัติพระวินัย**ปรับอาบัติทุกกฏแก่สัทธิวิหาริก ผู้ไม่ปฏิบัติชอบในอุปัชฌาย์.**

แม้เช่นนั้น ก็ยังมีสัทธิวิหาริกที่ไม่ปฏิบัติชอบ จึงทรงอนุญาตให้อุปัชฌาย์ประณาม คือ ไล่สัทธิวิหาริกด้วยแจ้งให้ทราบด้วยกายหรือวาจาได้.

สัทธิวิหาริกที่ถูกไล่แล้ว ไม่ขอขมา จึงทรงอนุญาตให้ขอขมา และทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ไม่ขอขมา.

สัทธิวิหาริกขอขมาแล้ว อุปัชฌาย์ไม่ยอมยกโทษให้ จึงทรงอนุญาตให้อุปัชฌาย์ยกโทษให้ อุปัชฌาย์ไม่ยกโทษให้ก็มี สัทธิวิหาริกจึงจากไปบ้าง สึกไปบ้าง ไปเข้ารีตเดียรถีย์บ้าง พระพุทธองค์ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติพระวินัย**ปรับอาบัติทุกกฏ แก่อุปัชฌาย์ ที่สัทธิวิหาริกขอขมาแล้วไม่ยอมยกโทษให้.**

ทรงวางวิธีประณามให้รัดกุม

สมัยนั้น อุปัชฌาย์ ประณาม (ขับไล่) สัทธิวิหาริกที่ปฏิบัติชอบไม่ประณามสัทธิวิหาริกที่ไม่ปฏิบัติชอบ พระองค์ทรงทราบ **จึงทรงบัญญัติว่า สัทธิวิหาริกที่ปฏิบัติชอบ ไม่ควรประณาม ผู้ใดประณาม ผู้นั้นต้องอาบัติทุกกฏ สัทธิวิหาริกที่ปฏิบัติไม่ชอบ จะไม่ประณามไม่ได้ ถ้าไม่ประณามต้องอาบัติทุกกฏ.**

ครั้นแล้ว จึงทรงแสดงองค์ ๕ ของสัทธิวิหาริกที่ควรประณาม คือ ขาดความรัก ขาดความเลื่อมใส ขาดความละอาย ขาดความเคารพ และขาดความเมตตา แล้วทรงแสดงองค์ ๕ ของสัทธิวิหาริกที่ไม่ควรประณาม มี ประกอบด้วยความรัก ความละอาย ความเคารพเป็นต้น สัทธิวิหาริกที่ควรประณามแต่ไม่ประณามก็มีโทษ ถ้าประณามก็ไม่มีโทษ ส่วนสัทธิวิหาริกที่ไม่ควรประณาม ถ้าประณามก็มีโทษ ถ้าไม่ประณามก็ไม่มีโทษ.

ทรงอนุญาตการบวชเป็นการสงฆ์

พราหมณ์ผู้หนึ่ง (ชื่อ ราธะ) ขอบวช ไม่มีภิกษุรูปใดบวชให้ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ใครระลึกถึงอุปการะของพราหมณ์นี้ได้บ้าง พระสารีบุตร ตอบว่าท่านระลึกได้ว่า พราหมณ์ผู้นี้ เคยถวายอาหารแก่ท่านทัพพีหนึ่ง พระผู้มีพระภาคจึงสรรเสริญพระสารีบุตรที่มีความกตัญญูรู้คุณมาก และมอบให้พระสารีบุตรบวชให้พราหมณ์นั้น โดยทรงแสดงวิธีบวชเป็นการสงฆ์ ที่เรียกว่า **ญัตติจตุตถ-กัมมอุปสัมปทา**[๑] ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้น คือผู้บวชประพฤติไม่เรียบร้อย และอ้างว่าไม่ได้ขอบวช พระบวชให้เอง จึงทรงอนุญาตให้บวชเฉพาะแก่ผู้ขอบวชเท่านั้น.

ผู้บวชเพราะเห็นแก่ท้อง

พราหมณ์ผู้หนึ่ง เห็นว่าบวชแล้วกินอิ่มนอนหลับ จึงออกบวช ครั้นอาหารที่เขาถวายประจำหมดวาระ ภิกษุทั้งหลายจึงชวนออกบิณฑบาต ก็กล่าวว่าจะสึก เพราะคิดว่าจะบวชโดยไม่ต้องบิณฑบาต มีผู้ติเตียนว่าบวชเพราะเห็นแก่ท้อง พระผู้มีพระภาค จึงทรงอนุญาตให้บอกนิสสัย ๔ คือ ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต อันได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม, อาหาร, ที่อยู่อาศัย,และยารักษาโรค อันเป็นของพออาศัยดำรงชีพอยู่ได้ เช่น อาหารที่เที่ยวบิณฑบาตได้มา, ผ้าที่เก็บตกมาปะติดปะต่อพอทำนุ่งห่ม, ที่อยู่โคนไม้, ฉันยาดองด้วยน้ำมูตรเน่า[๒] แก่ผู้บวชใหม่

ข้อบัญญัติเพิ่มเติมในการบวช

๑. ภิกษุบอกนิสสัยก่อน ผู้บวชไม่พอใจ จึงทรงห้ามบอกนิสสัยก่อน แต่ให้บอกเมื่อบวชเสร็จแล้ว ในเวลาติด ๆ กัน **ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้บอกนิสสัยก่อน.**

---

[๑] การบวชด้วยกรรม มีการเสนอญัตติเป็นที่ ๔ คือ เป็นการเสนอญัตติ ขออนุมัติสงฆ์ ๑ ครั้ง เป็นการสวดประกาศฟังมติว่าจะคัดค้านหรือไม่อีก ๓ ครั้ง

[๒] ยาดองด้วยน้ำมูตรเน่า คือ ยา(เช่นสมอ, มะขามป้อม ฯลฯ)ที่นำไปดองด้วยน้ำปัสสาวะ

๒. ภิกษุที่ร่วมในการบวชเป็นคณะ คือ ๒ รูปบ้าง ๓ รูปบ้าง ๔ รูปบ้าง ทรงทราบ จึง**ทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุที่ให้บวชมีคณะต่ำกว่า ๑๐** ; คณะครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ ให้บวชได้ (ในภายหลังทรงอนุญาตให้คณะภิกษุ ๕ หรือเกิน ๕ ให้บวชได้ในปัจจันตประเทศ มีรายละเอียดหน้า ๒๔๔)

๓. ภิกษุมีพรรษา ๑ บ้าง ๒ บ้าง ให้สัทธิวิหาริกบวช แม้พระอุปเสนะวังคันตบุตร มีพรรษาเพียง ๑ ก็ให้สัทธิวิหาริกอุปสมบท จึง**ทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้มีพรรษาหย่อนกว่า ๑๐ ที่บวชให้สัทธิวิหาริก** พรรษาครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ ให้บวชได้.

๔. ภิกษุมีพรรษาครบ ๑๐ แต่เป็นผู้เขลา ไม่ฉลาด ให้สัทธิวิหาริกบวช ปรากฏว่าเป็นผู้ด้อยกว่าสัทธิวิหาริก จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุที่ฉลาด สามารถผู้มีพรรษาครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ บวชให้สัทธิวิหาริกได้

ทรงอนุญาตให้มีอาจารย์

สมัยนั้น อุปัชฌาย์ทั้งหลาย เดินทางไปที่อื่นบ้าง สึกไปบ้าง มรณภาพบ้าง ไปเข้ารีตเสียบ้าง ภิกษุทั้งหลายไม่มีใครให้โอวาทสั่งสอน ก็นุ่งห่มไม่เรียบร้อย ประกอบด้วยอากัปกิริยาอันไม่สมควรต่างๆ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้มีอาจารย์ ให้อาจารย์ตั้งจิตในอันเตวาสิก (ผู้อยู่ใต้ปกครอง) เหมือนบุตร และให้อันเตวาสิกตั้งจิตในอาจารย์เหมือนบิดา แล้วทรงแสดงวิธีถือนิสสัย (การขออาศัยอยู่ใต้ปกครอง) ของอันเตวาสิก และคำกล่าวตอบของอาจารย์ (มีรายละเอียดในภาคผนวกหน้า ๔๑๐)

ทรงบัญญัติอาจริยวัตรและอันเตวาสิกวัตร

ครั้นแล้วทรงแสดงวัตรที่อันเตวาสิกคือผู้อยู่ใต้ปกครอง จะพึงปฏิบัติต่ออาจารย์ และวัตรที่อาจารย์ จะพึงปฏิบัติต่ออันเตวาสิก มีวัตรที่พึงปฏิบัติชอบต่อกัน ไม่น้อยกว่าฝ่ายละ ๑๐๐ ข้อ (มีรายละเอียดอยู่ในหน้า ๓๔๙)

การประณาม, การขอขมา, การยกโทษ

มีอันเตวาสิกไม่ปฏิบัติชอบในอาจารย์ จึงทรงอนุญาตให้มีการประณาม (ไล่) การขอขมา การยกโทษให้ ในทำนองเดียวกับเรื่องอุปัชฌาย์ และสัทธิวิหาริก แล้วทรงแสดงผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ที่ควรประณาม และไม่ควรประณาม ตลอดจนให้อาจารย์ที่มีพรรษาครบ ๑๐ หรือเกินกว่า ๑๐ ที่เป็นผู้ฉลาดสามารถ จึงให้นิสสัย (รับผู้อื่นอยู่ใต้ปกครอง)ได้.

นิสสัยระงับจากอุปัชฌาย์และอาจารย์

สมัยนั้นอุปัชฌาย์และอาจารย์เดินทางไปที่อื่นบ้าง สึกไปบ้างเป็นต้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงลักษณะ ๕ ประการ ที่นิสสัย (การอยู่ใต้ปกครอง) ระงับจากอุปัชฌาย์ คือ

๑. อุปัชฌาย์ หลีกไปที่อื่น
๒. อุปัชฌาย์ สึก
๓. อุปัชฌาย์ ถึงมรณภาพ
๔. อุปัชฌาย์ เข้ารีตเดียรถีย์
๕. อุปัชฌาย์ มีคำสั่ง (เช่น สั่งประณาม คือ ไล่ไม่ให้อยู่ในปกครอง)

แล้วทรงแสดงลักษณะ ๖ ประการที่นิสสัยระงับจากอาจารย์ คือ ๕ ข้อแรก เหมือนกับของอุปัชฌาย์ ส่วนข้อที่๖ เมื่ออันเตวาสิก ไปเข้าร่วมกับอุปัชฌาย์[๑]

คุณสมบัติของอุปัชฌายะ ๕ อย่าง

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงการขาดคุณสมบัติ ๕ อย่าง ของภิกษุ ที่ทำให้เป็นผู้ไม่ควรให้อุปสมบท ไม่ควรให้นิสสัย ไม่ควรมีสามเณรรับใช้ ในลักษณะต่าง ๆ กัน รวม ๘ ประเภท หรือ ๘ หมวด คือ.

๑.ไม่มีศีล, สมาธิ, ปัญญา, วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะของพระเสขะ

---

[๑] **ไปเข้าร่วมกับอุปัชฌาย์** คือ เมื่อสัทธิกวิหาริกได้พบเห็นอุปัชฌาย์เที่ยวบิณฑบาต ได้ยินเสียงอุปัชฌาย์แสดงธรรม จำเสียงอุปัชฌาย์ได้นิสสัยระงับจากอาจารย์ (วิ.อ. ๓ / ๘๓ / ๔๗)

๒.ตนเองไม่มีศีลและไม่ชักชวนผู้อื่นใน ศีล, สมาธิ, ปัญญา, วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะของพระเสขะ

๓.เป็นผู้ไม่มีศรัทธา, หิริ, โอตตัปปะ, เกียจคร้าน, มีสติฟั่นเฟือน

๔.เป็นผู้วิบัติในอธิศีล, อาจาระ, ทิฏฐิ, ได้ยินได้ฟังน้อย, ปัญญาทราม

๕.ไม่สามารถทำเองหรือใช้ให้ผู้อื่นพยาบาล, ระงับความกระสัน, บรรเทา ความเบื่อหน่ายของศิษย์, ไม่รู้จักอาบัติ, ไม่รู้จักวิธีออกจากอาบัติ

๖.ไม่สามารถฝึกศิษย์ในอภิสมาจารสิกขา, อาทิพรหมจริยกาสิกขา, แนะนำในอภิธรรม, อภิวินัย, เปลื้องความเห็นผิดของศิษย์ได้

๗.ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, จำปาติโมกข์ไม่ได้ดี

๘.ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, มีพรรษาไม่ถึง ๑๐

และหมวดประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ อย่าง รวม ๘ หมวด ซึ่งมีนัยตรงข้ามกับหมวดขาดคุณสมบัติที่กล่าวแล้ว.

คุณสมบัติของอุปัชฌาย์ ๖ อย่าง

ครั้นแล้วทรงแสดงการขาดคุณสมบัติ และการประกอบด้วยคุณสมบัติ ๖ อย่าง ในลักษณะต่าง ๆ กัน ฝ่ายละ ๗ หมวด รวม ๒ ฝ่าย เป็น ๑๔ หมวด ของภิกษุ ว่าควรให้อุปสมบท ควรให้นิสสัย และควรมีสามเณรรับใช้ หรือไม่ คุณสมบัติ ๕ ข้อ หรือ ๖ ข้อนั้น ต่างกันที่ข้อสุดท้าย คือมีพรรษาครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ คือในคุณสมบัติ ๕ อย่างไม่มีข้อกำหนดเรื่องพรรษา ถ้าเติมข้อกำหนดเรื่องพรรษาก็เป็น ๖ อย่าง.

ข้อปฏิบัติต่อผู้เคยเป็นเดียรถีย์

มีเหตุการณ์เกิดขึ้นเกี่ยวกับผู้บวชแล้ว ไปเข้ารีตเป็นเดียรถีย์ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ผู้เคยเป็นเดียรถีย์เข้ามาบวช อุปัชฌาย์ว่ากล่าวโดยธรรมกลับคัดค้าน แล้วจากไปเข้ารีตเดียรถีย์ ครั้นแล้วขอเข้ามาบวชอีก ไม่ควรบวชให้.

ส่วนผู้ที่เคยเป็นเดียรถีย์ ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัย-นี้ จะต้องได้รับการอบรม (อยู่ติตถิยปริวาส) ๔ เดือน คือให้โกนผมปลงหนวด นุ่งห่มผ้า กาสายะ ทำผ้าห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ไหว้เท้าภิกษุทั้งหลายเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัย ๓ จบ แล้วให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศขอให้สงฆ์ให้ติตถิยปริวาส (การอบรม) ๔ เดือนเมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้านจึงสำเร็จไปขั้นหนึ่ง ในระหว่าง ๔ เดือน ถ้าประพฤติตน ไม่เรียบร้อยไม่เป็นที่พอใจของสงฆ์ เช่น เข้าหมู่บ้านเช้าเกินไป กลับสายเกินไป ชอบเที่ยวไปหาหญิงแพศยา หญิงม่าย หญิงเทื้อ บัณเฑาะก์, เกียจคร้านในงานสงฆ์ ไม่มีฉันทะแรงกล้าในการศึกษาอธิศีล อธิจิต และอธิปัญญา, เมื่อมีใครติเตียนลัทธิเก่าก็โกรธ แต่เมื่อใครติเตียนพระรัตนตรัย กลับชอบใจยินดี เป็นต้น ก็ไม่ควรบวชให้ ถ้าประพฤติตนเรียบร้อยเป็นที่น่าพอใจจึงบวชให้.

อนึ่งได้ประทานข้อกำหนดพิเศษแก่พวกชฎิล เพราะเป็นกรรมวาที กริยวาที[๑] และแก่พระญาติผู้เกิดในศากยสกุล ถ้าเคยเป็นเดียรถีย์มาก่อนแล้วมาขอบวช ให้บวชให้เลย ไม่ต้องรับการอบรม ๔ เดือน.

ห้ามบวชให้คนเป็นโรค ๕ ชนิด

สมัยนั้น มีโรค ๕ ชนิด เกิดขึ้นมาก ในแคว้นมคธ คือ โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมองคร่อ (โรคหลอดลมโป่งพอง) โรคลมบ้าหมู มนุษย์ทั้งหลายที่เป็นโรคเหล่านี้ ก็พากันไปหาหมอชีวก เพื่อให้ช่วยรักษาให้ หมอชีวกไม่รับ รักษา อ้างว่ามีภาระต้องรักษาพระราชา บุคคลในราชสำนัก และภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข คนเหล่านั้นเห็นไม่มีทางอื่นจึงขอบวช ภิกษุทั้งหลายก็บวชให้ เป็นภาระแก่ภิกษุทั้งหลายที่จะต้องพยาบาล แม้หมอชีวกเองก็ต้องทำงานหนักจนเสียราชกิจ ชายคนหนึ่งออกบวชให้หมอชีวกรักษา พอหายแล้วก็สึกไปหมอชีวกเห็นเข้าจำได้ ถามทราบความก็ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึง **ทรงบัญญัติวินัยห้ามบวชแก่คนเป็นโรค ๕ ชนิด ผู้ใดบวชให้ต้องอาบัติทุกกฏ.**

---

[๑] ผู้มีความเห็นอย่างนี้ว่า "กรรมมีอยู่ ผลของกรรมมีอยู่" (วิ, อ. ๓ / ๘๗ / ๕๕)

ห้ามบวชให้ข้าราชการ

เกิดความไม่สงบชายแดน พระเจ้าพิมพิสาร ตรัสสั่งมหาอำมาตย์ที่เป็นนายทัพให้ไปปราบ มีหลายคนหนีไปบวช ภิกษุทั้งหลายก็บวชให้ พระเจ้าพิมพิสารจึงทรงขอให้พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติวินัย มิให้พระบวชคนที่เป็นข้าราชการ เพราะอาจมีพระราชาที่ไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเบียดเบียนภิกษุเหล่านั้น พระผู้มีพระภาค**จึงตรัสห้ามบวชให้ข้าราชการ ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุที่บวชให้**[๑].

ห้ามบวชให้โจรที่มีชื่อหมายจับ

สมัยนั้นโจรองคุลิมาลบวชอยู่ในสำนักภิกษุทั้งหลาย คนเห็นก็ตกใจกลัวบ้าง สะดุ้งบ้าง วิ่งหนีบ้าง มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึง**ทรงบัญญัติวินัยห้ามบวชให้โจรมีชื่อเสียงมีหมายจับ ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้บวชให้.**

ห้ามบวชโจรที่ทำลายเครื่องพันธนาการ

ครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสาร ทรงประกาศมิให้ใครทำอะไรบุคคลที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา โจรผู้หนึ่ง ทำโจรกรรมถูกพันธนาการด้วยเครื่องจองจำ แต่ทำลายเครื่องจองจำได้ จึงหนีไปบวช คนทั้งหลายพากันติเตียนภิกษุผู้บวชให้ พระผู้มีพระภาคจึง**ทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามบวชให้โจร ที่ทำลายเครื่องพันธนาการหนีมา ผู้บวชให้ต้องอาบัติทุกกฏ.**

ห้ามบวชบุคคลที่ไม่สมควรอื่นอีก

ได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้น ที่ภิกษุทั้งหลายบวชให้บุคคลผู้ไม่สมควร

---

[๑] ในสมัยนี้ ผู้เป็นข้าราชการจะต้องมีใบอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร จากผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบหมายให้อนุญาตแทนพระองค์ พระอุปัชฌาย์และสงฆ์จึงบวชให้

มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาค จึง**ทรงบัญญัติพระวินัยห้ามบวชให้บุคคลผู้ไม่สมควรอื่นอีก** คือ

โจรที่ถูกหมายประกาศให้ฆ่า
บุคคลที่ถูกอาญาเฆี่ยนด้วยหวาย ให้เป็นเครื่องหมายโทษ
บุคคลที่ถูกนาบด้วยเหล็กแดง ลงอาญาสักเป็นเครื่องหมายโทษ
บุคคลที่เป็นหนี้[๑]
บุคคลที่เป็นทาส.

ให้บอกสงฆ์เมื่อจะโกนศีรษะคนบวช

เด็กลูกช่างทองทะเลาะกับพ่อแม่หนีมาบวช พ่อแม่มาถามภิกษุทั้งหลายไม่ทราบจึงปฏิเสธ ครั้นเขาพบว่ามาบวชก็ติเตียนหาว่า ภิกษุเหล่านั้นพูดปด (ความจริงไม่รู้) พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้บอกกล่าวสงฆ์ (อปโลกน์) เมื่อจะโกนศีรษะคนบวช (ภัณฑุกัมม์ - การโกนศีรษะ).

ห้ามบวชผู้มีอายุยังไม่ครบ ๒๐

เด็ก ๑๗ คน ขออนุญาตมารดาบิดาออกบวช ถึงเวลากลางคืนลุกขึ้นร้องไห้ขออาหาร พากันถ่ายอุจจาระปัสสาวะรดเสนาสนะ พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึง**ทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามบวชให้คนมีอายุไม่ถึง ๒๐ ทั้งที่รู้อยู่** ถ้าบวชให้ ให้ปรับตามธรรม (ปาจิตตีย์สิกขาบทที่ ๕ สัปปาณวรรค หน้า๑๔๙).

ข้อห้ามเกี่ยวกับสามเณร

อหิวาตกโรคเกิดขึ้น สกุลหนึ่งรอดตายมาเฉพาะบิดากับบุตร ทั้งสองคนได้ออกบวช เมื่อมีผู้ถวายอาหารแก่บิดาบุตรวิ่งไปขอแบ่ง เป็นที่ติเตียน

[๑] ในที่นี้หมายเอาทั้งหนี้ที่บุคคลนั้น ๆ ยืมมาและหนี้ที่บิดามารดาและปู่ของบุคคลนั้นยืมไว้ก่อนแล้ว จะให้บุคคลเช่นนี้บรรพชาไม่ควร แต่ถ้ามีญาติและคนมีสัมพันธ์รับภาระหนี้แทน จะให้บรรพชาควรอยู่ (วิ. อ. ๓ / ๙๖ / ๖๑)

จึงทรงห้ามบรรพชา (บวชเป็นสามเณร) ให้เด็กที่มีอายุหย่อน ๑๕ ปี

ภายหลังมีเหตุจำเป็นที่ต้องสงเคราะห์บวชให้เด็กอื่น ๆ ที่พ่อแม่ตายหมด จึงทรงผ่อนผันให้บวช ให้เด็กอายุหย่อน ๑๕ ปี ซึ่งสามารถไล่กาได้ (คือพอที่จะรู้เดียงสา) และมีเหตุเกิดขึ้นเกี่ยวกับสามเณร จึงทรงบัญญัติมิให้ภิกษุหนึ่งรูปมีสามเณรไว้รับใช้ถึง ๒ รูป ถ้าทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ.

เรื่องการถือนิสสัย

สมัยนั้นภิกษุจะต้องถือนิสสัย (อยู่ในปกครองของอุปัชฌาย์ หรืออาจารย์) ตลอด ๑๐ ปี เกิดความไม่สะดวกจึงทรงผ่อนผันให้ภิกษุที่ฉลาดสามารถถือนิสสัยตลอด ๕ ปี ส่วนภิกษุผู้ไม่ฉลาด ให้ถือนิสสัยตลอดชีวิต แล้วทรงแสดงการขาดคุณสมบัติ ๕ อย่าง รวม ๕ หมวด ที่ต้องถือนิสัยคือ

๑.ไม่มีศีล, สมาธิ, ปัญญา, วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะของพระเสขะ
๒.เป็นผู้ไม่มีศรัทธา, หิริ, โอตตัปปะ, เกียจคร้าน, มีสติฟั่นเฟือน
๓.เป็นผู้วิบัติในอธิศีล, อาจาระ, ทิฏฐิ, ได้ยินได้ฟังน้อย, ปัญญาทราม
๔.ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, จำปาติโมกข์ไม่ได้ดี
๕.ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, มีพรรษาไม่ถึง ๕

ทรงแสดงการประกอบด้วยคุณสมบัติที่ไม่ต้องถือนิสัย ๕ หมวด มีนัยตรงข้าม ทรงแสดงการขาดและการประกอบด้วยคุณสมบัติ ๖ อย่าง รวม ๔ หมวด เหมือนการขาดและการประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ อย่าง โดยเพิ่มข้อที่ ๖ ว่าจะต้องมีพรรษาครบ ๕ หรือเกิน ๕.

พระราหุลราชกุมารทรงผนวชเป็นสามเณร

พระผู้มีพระภาคเสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์ พระราหุลราชกุมารมากราบทูลขอราชสมบัติ พระผู้มีพระภาคตรัสสั่งให้พระสารีบุตรบวชให้ ทรงกำหนดวิธีบรรพชาเป็นสามเณรด้วยการถึงไตรสรณคมน์ (คือ ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็น

ที่พึ่ง)[๑] พระเจ้าสุทโธทนะ ทรงขอร้องพระผู้มีพระภาคเจ้า อย่าให้บวชแก่บุตรที่มารดาบิดายังมิได้อนุญาต พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท **ห้ามบวชผู้ที่มารดาบิดายังมิได้อนุญาต ผู้บวชให้ต้องอาบัติทุกกฏ.**

ให้มีสามเณรรับใช้ได้เกิน ๑ รูป

พระสารีบุตรมีสามเณรราหุลไว้รับใช้ ๑ รูป แต่เมื่อมีสามเณรอื่น ๆ บวชเพิ่มขึ้น ก็ไม่กล้ารับไว้ในปกครอง พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาด สามารถมีสามเณรไว้รับใช้ได้ ๒ รูป และสามารถที่จะให้โอวาทสั่งสอนได้จำนวนเท่าใด ก็อนุญาตให้มีสามเณรไว้รับใช้ได้ตามจำนวนนั้น ๆ.

ศีล ๑๐ ของสามเณร

สามเณรทั้งหลายสงสัยว่า สิกขาบทหรือศีลของตนมีเท่าไร? จะพึงศึกษาในสิกขาบทอะไรบ้าง? พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ๑๐ ของสามเณรคือ

๑. เว้นจากฆ่าสัตว์
๒. เว้นจากลักทรัพย์
๓. เว้นจากประพฤติกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์
๔. เว้นจากพูดเท็จ
๕. เว้นจากการดื่มสุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งของความประมาท
๖. เว้นจากบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
๗. เว้นจากฟ้อนรำขับร้องประโคม การดูมหรสพ อันเป็นข้าศึกต่อกุศล
๘. เว้นจากทัดทรงตกแต่งประดับประดาร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม เครื่องทา เครื่องประดับตกแต่ง

---

[๑] เดิมที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตการบรรพชาและอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ ต่อมาทรงห้ามอุปสมบท ด้วยไตรสรณคมน์ ทรงอนุญาตอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม แต่ไม่ได้ทรงห้ามการบรรพชา ทั้งไม่ได้ทรงอนุญาตให้ ภิกษุใช้วิธีนี้ต่อไปอีก แต่มีพระประสงค์ที่จะอนุญาตให้บรรพชาสามเณรด้วยไตรสรณคมน์ พระสารีบุตรทราบ พุทธอัธยาศัย จึงกราบทูลให้ทรงอนุญาตการบรรพชาอีก และใช้วิธีบรรพชาด้วยไตรสรณคมน์ บวชราหุลกุมาร เป็นสามเณรรูปแรก (วิ. อ. ๓ / ๑๐๕ / ๗๔)

๙. เว้นจากที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่[๑]
๑๐. เว้นจากการรับทองและเงิน.

การลงโทษสามเณร

สมัยนั้นสามเณรไม่มีความเคารพในภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติ องค์ ๕ ที่จะทำทัณฑกรรม (ลงโทษ) สามเณร คือ

๑. ขวนขวายเพื่อความเสื่อมลาภของภิกษุทั้งหลาย
๒. ขวนขวายเพื่อให้เกิดความเสียหาย (อนัตถะ) แก่ภิกษุทั้งหลาย
๓. ขวนขวายเพื่อให้ภิกษุทั้งหลายอยู่ไม่ได้
๔. ด่า บริภาษ ภิกษุทั้งหลาย
๕. ทำภิกษุทั้งหลายให้แตกกัน.

เรื่องเกี่ยวกับการลงโทษ

ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่าจะลงโทษสามเณรอย่างไร จึงทรงอนุญาตให้กำหนดข้อห้ามได้ ภิกษุทั้งหลายห้ามไม่ให้เข้าสังฆาราม (วัดที่สงฆ์อยู่) สามเณรเข้าไม่ได้ ก็เดินทางไปที่อื่นบ้าง สึกไปบ้าง ไปเข้ารีตเดียรถีย์บ้าง จึง**ทรงห้ามมิให้ภิกษุห้ามสามเณรเข้าสังฆารามทั้งหมด ถ้าทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ** อนุญาตให้ทำการห้ามเฉพาะในบริเวณที่อยู่ ที่ไปมา (กักบริเวณ) **ภิกษุทั้งหลาย ห้ามกลืนกิน** (ห้ามใช้ปากบริโภคอาหารหรือดื่มข้าวยาคู) **คนถวายอาหาร ถวายข้าวยาคูสามเณรก็ไม่กล้าฉัน มีผู้ติเตียน จึงทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุที่ห้ามแบบนั้น.**

ภิกษุฉัพพัคคีย์กักบริเวณสามเณรหลายรูป อุปัชฌาย์ทั้งหลายตามเที่ยวถามหา ทราบความก็ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัยว่า ถ้า**ยังไม่บอกเล่าอุปัชฌาย์ก่อนไม่พึงทำการห้าม (กักบริเวณ) สามเณรผู้ทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ.**

---

[๑] คือ เว้นจากนั่งนอนเหนือเตียงตั่งมีเท้าสูงเกินประมาณ และที่นั่งที่นอนอันใหญ่ มีภายในใส่นุ่นและสำลี

ห้ามชวนสามเณรของภิกษุอื่นไปอยู่ด้วย

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ชวนสามเณรของภิกษุผู้เป็นเถระไปอยู่ด้วย ท่านลำบากด้วยการหาไม้สีฟัน และน้ำล้างหน้าเอง จึง**ทรงบัญญัติพระวินัย ไม่ให้ชวนบริษัท (สามเณร) ของภิกษุอื่นไปอยู่ด้วย ถ้าทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ.**

การให้สามเณรสึก

สามเณรของพระอุปนันทศากยบุตร ประทุษร้าย (ข่มขืน) นางภิกษุณี ภิกษุทั้งหลายติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้นาสนะ[๑] สามเณรผู้ประกอบด้วยองค์ ๑๐ คือ

๑. ฆ่าสัตว์
๒. ลักทรัพย์
๓. ประพฤติผิดในกาม
๔. พูดปด
๕. ดื่มสุราเมรัย
๖. ติเตียนพระพุทธ
๗. ติเตียนพระธรรม
๘. ติเตียนพระสงฆ์
๙. มีความเห็นผิด
๑๐. ประทุษร้าย (ข่มขืน) นางภิกษุณี.

บุคคลที่ห้ามบวชอื่น ๆ อีก ๑๑ ประเภท ถ้ารู้เข้าต้องให้สึกไป

ต่อมามีเหตุการณ์เกิดขึ้น ในการที่ภิกษุทั้งหลายบวชให้แก่ผู้ไม่สมควร จึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามบวชให้แก่ผู้ไม่สมควรต่อไปนี้

[๑] **นาสนะ** มี ๓ อย่าง คือ ๑.สังวาสนาสนะ ไล่ออกจากการร่วมกิจกรรม ๒.ลิงคนาสนะ ไล่สึก ๓.ทัณฑกรรมลงโทษไล่ให้พ้นจากสังกัด. ในที่นี้ หมายเอาลิงคนาสนะ คือไล่สึก (วิ. อ. ๒ / ๔๒๘ / ๔๒๐ , วิ. อ. ๓ / ๑๐๘ / ๗๙)

๑. กะเทย (บัณเฑาะก์)[๑]
๒. คนที่ลักเพศ (คือบวชเอาเองโดยไม่ถูกต้อง)
๓. อนุปสัมบันที่ไปเข้ารีตเดียรถีย์ (ผู้ไปเข้าลัทธิศาสนาอื่น)
๔. สัตว์เดรัจฉาน
๕. ผู้ฆ่ามารดา
๖. ผู้ฆ่าบิดา
๗. ผู้ฆ่าพระอรหันต์
๘. ผู้ข่มขืนนางภิกษุณี
๙. ผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน
๑๐. ผู้ประทุษร้ายพระพุทธเจ้าถึงยังพระโลหิตให้ห้อ
๑๑. คนมีอวัยวะ ๒ เพศ (อุภโตพยัญชนก)

ทั้ง ๑๑ ประเภทนี้ ถ้าบวชให้แล้วรู้เข้าภายหลังต้องให้สึกไป.

ลักษณะที่ไม่ควรให้อุปสมบท (บวชเป็นพระ) อีก ๒๐ ประเภท

ครั้นแล้วทรงบัญญัติพระวินัยแสดงลักษณะที่ไม่ควรให้บวช (อุปสมบท) บุคคล รวม ๒๐ ประเภทดังต่อไปนี้

๑. ผู้ไม่มีอุปัชฌาย์
๒. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นสงฆ์ (อุปัชฌายะต้องมีรูปเดียวไม่ใช่มากรูป)
๓. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นคณะ (๒,๓ ชื่อว่าเป็นคณะ ๔ ขึ้นไปเป็นสงฆ์)
๔. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นกะเทย
๕. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นคนลักเพศ (ผู้บวชเอาเอง)
๖. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ไปเข้ารีตเดียรถีย์

---

[๑] บัณเฑาะก์มี ๕ ประเภท ๑.อาสิตตบัณเฑาะก์ คนที่ดับความใคร่เร่าร้อน (เพราะกาม) ของตนโดยใช้ปากอม องคชาตของผู้อื่น ๒.อุสูยบัณเฑาะก์ คนที่เมื่อเห็นผู้อื่นประพฤติล่วงเกินทางเพศกัน เกิดความริษยาขึ้น ความเร่าร้อน จึงระงับไป ๓.โอปักกมิกบัณเฑาะก์ คนที่ถูกตัดองคชาต ๔.ปักขบัณเฑาะก์ คนที่เป็นบัณเฑาะก์ในเวลาข้างแรม ด้วยอานุภาพแห่งอกุศลวิบาก ๕.นปุงสกบัณเฑาะก์ คนที่เป็นบัณเฑาะก์โดยกำเนิด ในบัณเฑาะก์ ๕ นั้น ประเภทที่ ๑, ๒ ไม่ห้ามบรรพชา ส่วนที่เหลือ ห้ามบรรพชา (วิ. อ. ๓ / ๑๐๙ / ๘๑ - ๘๒)

๗. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นสัตว์เดรัจฉาน
๘. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ฆ่ามารดา
๙. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ฆ่าบิดา
๑๐. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ฆ่าพระอรหันต์
๑๑. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ข่มขืนนางภิกษุณี
๑๒. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน
๑๓. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ประทุษร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงยังพระโลหิตให้ห้อ
๑๔. ผู้มีอุปัชฌายะเป็นผู้มีอวัยวะ ๒ เพศ
๑๕. ผู้ไม่มีบาตร
๑๖. ผู้ไม่มีจีวร
๑๗. ผู้ไม่มีทั้งจีวรและบาตร
๑๘. ผู้ขอยืมบาตรเขามาบวช
๑๙. ผู้ขอยืมจีวรเขามาบวช
๒๐. ผู้ขอยืมทั้งบาตรทั้งจีวรเขามาบวช

ทั้ง ๒๐ ประเภทนี้ ถ้า (สงฆ์) บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

ลักษณะที่ไม่ควรให้บรรพชา (เป็นสามเณร) ๓๒ ประเภท

๑. คนมีมือขาด
๒. คนมีเท้าขาด
๓. คนมีทั้งมือทั้งเท้าขาด
๔. คนมีหูขาด
๕. คนมีจมูกแหว่ง
๖. คนมีทั้งหูขาดทั้งจมูกแหว่ง
๗. คนมีนิ้วมือขาด
๘. คนมีนิ้วหัวแม่มือขาด
๙. คนมีเอ็น (เท้า) ขาด

๑๐. คนมีนิ้วมือเป็นแผ่น
๑๑. คนค่อม
๑๒. คนเตี้ย (เกินไป)
๑๓. คนคอพอก
๑๔. คนถูกสักหมายโทษนาบด้วยเหล็กแดงจนเสียโฉม
๑๕. คนถูกลงอาญาโบยด้วยแส้ (มีรอยแผล)
๑๖. คนถูกหมายจับ (ให้ฆ่าได้เมื่อพบ)
๑๗. คนมีเท้าปุก (เป็นตุ้ม)
๑๘. คนเป็นโรคอันเป็นโทษแห่งบาป (โรคเรื้อรังที่รักษาไม่หาย)
๑๙. คนประทุษร้ายบริษัท[๑]
๒๐. คนตาบอดข้างเดียว หรือทั้งสองข้าง
๒๑. คนเป็นง่อย
๒๒. คนกระจอก (เท้าผิดปกติ ต้องเดินด้วยหลังเท้า เป็นต้น)
๒๓. คนเป็นอัมพาต (ร่างกายตายไปซีกหนึ่ง)
๒๔. คนเปลี้ย (เดินเองไม่ได้)
๒๕. คนชรา ทุพพลภาพ
๒๖. คนตาบอดแต่กำเนิด
๒๗. คนใบ้
๒๘. คนหูหนวก
๒๙. คนทั้งบอดทั้งใบ้
๓๐. คนทั้งบอดทั้งหนวก
๓๑. คนทั้งใบ้ทั้งหนวก
๓๒. คนทั้งบอดทั้งใบ้ทั้งหนวก

บุคคลทั้ง ๓๒ ประเภทนี้ ผู้บรรพชาให้ ต้องอาบัติทุกกฏ[๒].

---

[๑] คืออยู่ในหมู่แล้วทำให้หมู่ดูวิปริต ด้วยรูปร่างอันผิดปกติของตน เช่น สูงเกินไป เตี้ยเกินไป ดำเกินไป ขาวเกินไป ผอมเกินไป อ้วนเกินไป เป็นต้น (วิ. อ. ๓ / ๑๑๙ / ๙๖ - ๙๙)

[๒] การกำหนดข้อห้ามไม่ให้บวชคน ๓๒ ประเภทนี้ เป็นสามเณรนั้น เป็นอันห้ามสำหรับบวชเป็นพระด้วย เพราะตามวิธีการบวช ผู้ที่จะบวชเป็นพระจะต้องผ่านลำดับจากการเป็นสามเณรมาก่อน แม้ชั่วครู่หนึ่ง แต่ก็ไม่มีข้อห้ามเด็ดขาด ถึงขนาดว่าบวชให้แล้วต้องให้สึกไปเหมือนบุคคล ๑๑ ประเภทที่กล่าวไว้ ในข้อห้ามบวชเด็ดขาด.

ข้อกำหนดเรื่องให้นิสสัยเพิ่มเติม

ต่อมามีเหตุการณ์เกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติพระวินัย มีข้อกำหนดเพิ่มเติมเรื่องการให้นิสสัย (รับเข้าในปกครอง) ดังนี้:-

๑. **ห้ามให้นิสสัยแก่ภิกษุอลัชชี (ผู้ไม่ละอายในการต้องอาบัติ) ถ้าให้นิสสัยต้องอาบัติทุกกฏ**

๒. **ห้ามขอนิสัย (อยู่อาศัย) พวกภิกษุอลัชชี รูปใดอยู่ ต้องอาบัติทุกกฏ** จะรู้ว่าเป็นผู้มีความละอาย หรือเป็นอลัชชี ให้รอดู ๔ - ๕ วันได้

๓. ภิกษุเดินทางไกล อนุญาตให้ไม่ต้องถือนิสสัย ในเมื่อไม่มีภิกษุผู้ให้นิสสัย

๔. อนุญาตให้ภิกษุผู้เป็นไข้ ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้ ไม่ต้องถือนิสสัยในเมื่อไม่มีภิกษุผู้ให้นิสสัย

๕. อนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร กำหนดเอาความผาสุก ไม่ต้องถือนิสสัย ในเมื่อไม่มีภิกษุผู้ให้นิสสัยได้ โดยผูกใจว่า "เราจักถือนิสสัยอยู่ในเมื่อมีผู้สมควรมาถึง".

ข้อกำหนดเรื่องการอุปสมบท

ต่อมาทรงบัญญัติให้สวดอนุสาวนา ไม่ต้องระบุนาม แต่ระบุเพียงโคตร (สกุล) ได้ และให้สวดประกาศครั้งละ ๒ - ๓ รูปได้ โดยมีอุปัชฌาย์รูปเดียวกัน และทรงอนุญาตให้นับอายุผู้บวชว่าครบ ๒๐ โดยคิดตั้งแต่อยู่ในครรภ์[๑].

ข้อบัญญัติในพิธีกรรมอุปสมบท

ครั้นแล้วทรงแสดงวิธีการต่าง ๆ ในการอุปสมบท เช่น ญัตติสมมติภิกษุสอนซ้อมการสอบถามอันตรายิกธรรม เพื่อสอนซ้อม ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง คำเรียกผู้บวช, คำขออุปสมบท การสมมติเพื่อถามอันตรายิกธรรม การสอบถาม

อันตรายิกธรรม[๑]ในที่ประชุมสงฆ์ และสงฆ์ให้อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม-วาจา จึงเป็นภิกษุ

เมื่อบวชแล้ว ให้วัดเงาแดด ให้บอกฤดู ให้บอกส่วนของวัน ให้บอกสังคีติ คือบอกรวมข้างต้นทั้งหมด เพื่อเป็นหลักฐาน

แล้วให้บอกนิสสัย ๔ (ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต) ๔ อย่าง คือ อาหาร, เครื่องนุ่งห่ม, ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งกล่าวมาแล้วข้างต้น แล้วให้บอกอกรณียกิจ (สิ่งที่ไม่ควรทำ) ๔ อย่าง คือ การเสพเมถุน การลักทรัพย์ การฆ่าสัตว์มีชีวิต[๒] การอวดคุณพิเศษที่ไม่มีในตน เพื่อป้องกันประพฤติล่วงอาบัติขาดจากความเป็นภิกษุในระยะแรกหลังจากบวชใหม่ๆ (ดูนิสัย,อกรณียกิจ ในหน้า ๔๘๕..)

การปฏิบัติต่อผู้ทำผิด

มีเรื่องเกิดขึ้น จึงทรงแสดงข้อปฏิบัติในกรณีนั้น ๆ คือ

๑. เมื่อภิกษุไม่เห็นอาบัติ (คือต้องอาบัติแล้วไม่รับว่าต้อง) ถูกสงฆ์ประกาศยกเสียจากหมู่ จึงสึกไปภายหลังขอเข้ามาบวชใหม่ ถ้าสอบถามแล้วยอมรับว่าต้องอาบัติจริงก็ให้บวชได้ เมื่อบวชแล้วให้ทำพิธีทำคืนอาบัติที่ต้องไว้แต่ครั้งก่อน

๒. เมื่อภิกษุไม่ทำคืนอาบัติ ถูกสงฆ์สวดประกาศยกเสียจากหมู่ จึงสึกไป ภายหลังมาขอบวช ถ้ารับว่าจักทำคืนอาบัติ ก็ให้บวชได้ เมื่อบวชแล้วให้ทำคืนอาบัติที่ต้องไว้แต่ครั้งก่อนให้เรียบร้อย

๓. เมื่อภิกษุมีความเห็นชั่วหยาบ คือความเห็นผิดอย่างแรง ถูกสงฆ์สวดประกาศยกเสียจากหมู่ จึงสึกไป ภายหลังมาขอบวช ถ้ารับว่าจักละความเห็นผิดนั้น ก็ให้บวชได้ เมื่อบวชแล้วไม่ยอมทำคืนอาบัติก็ดี ไม่ยอมสละความเห็นผิดก็ดี สงฆ์มีสิทธิประกาศยกเสียจากหมู่ได้อีก แต่ถ้าไม่ได้ภิกษุครบองค์สงฆ์ที่จะสวดประกาศ ก็อยู่ร่วมกับเธอได้ ไม่ต้องอาบัติ.

---

[๑] อุปสรรคที่ต้องห้ามในการบวช มีถามว่าเป็นโรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคหลอดลมโป่งพอง โรคลมบ้าหมูหรือ เจ้าเป็นมนุษย์หรือ เจ้าเป็นชายหรือ เจ้าเป็นไทหรือ เจ้าไม่มีหนี้หรือ เจ้าไม่ใช่ราชภัฏหรือ มารดาบิดา อนุญาตเจ้าแล้วหรือ เจ้ามีอายุครบ ๒๐ ปีหรือ บาตรและจีวรของเจ้ามีครบแล้วหรือ เจ้าชื่ออะไร อุปัชฌาย์ของเจ้าชื่ออะไร

[๒] ในอกรณียกิจ ระบุถึงห้ามฆ่าสัตว์มีชีวิต ส่วนในปาราชิก ๔ ระบุถึงห้ามฆ่ามนุษย์, ในนิสสัย๔ ระบุอาหารก่อนเครื่องนุ่งห่ม

จุดประสงค์ของพรหมจรรย์

"ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีลาภสักการะ และเสียงสรรเสริญเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งศีลเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งสมาธิ เป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มี ความถึงพร้อมแห่งญาณทัสสนะ เป็นอานิสงส์.

ภิกษุทั้งหลาย ก็เจโตวิมุตติอันไม่กำเริบ อันใดมีอยู่, พรหมจรรย์นี้มีเจโตวิมุตตินั่นแหละเป็นผลประโยชน์ที่มุ่งหมาย, มีเจโตวิมุตตินั่นแหละเป็นแก่นสาร, มีเจโตวิมุตตินั่นแหละ เป็นผลสุดท้ายของพรหมจรรย์ แล."

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๓๗๕ / ๓๕๒)

๒. อุโบสถขันธกะ

หมวดว่าด้วยอุโบสถ

พระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพแคว้นมคธ เห็นนักบวชลัทธิอื่นประชุมกันกล่าวธรรม ในวัน ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำแห่งปักษ์ มีคนไปฟังธรรมมีความรักความเลื่อมใส ทำให้นักบวชเหล่านั้นได้มีผู้เข้าเป็นฝักฝ่าย ทรงปรารภจะให้ภิกษุในพระพุทธศาสนาทำอย่างนั้นบ้าง จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูลพระราชดำรินั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงอนุมัติ ประทานพระพุทธานุญาตให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำแห่งปักษ์

ครั้งแรกภิกษุทั้งหลายประชุมกันแต่นั่งนิ่ง ๆ ชาวบ้านไม่ได้ฟังธรรม จึงติเตียนว่านั่งอยู่นิ่งๆ เหมือนหมูอ้วน พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ประชุมกันเพื่อกล่าวธรรม.

การสวดปาติโมกข์เป็นอุโบสถกรรม

พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแก่ภิกษุทั้งหลายควรอนุญาตให้สวดเป็นปาติโมกข์ การสวดปาติโมกข์นั้นจักเป็นอุโบสถกรรม คือการทำกิจกรรมในการทำอุโบสถของภิกษุเหล่านั้น จึงทรงบัญญัติตามที่ทรงพระดำรินั้น และทรงแสดงวิธีสวดปาติโมกข์ เริ่มต้นแต่บุรพกิจ.

ข้อกำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับปาติโมกข์

๑. **ภิกษุทั้งหลายสวดปาติโมกข์ทุกวัน จึงทรงบัญญัติห้ามและปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น** ทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถ

๒. **ภิกษุทั้งหลายสวดปาติโมกข์ ๓ ครั้งต่อ ๑ ปักษ์** คือในวัน ๘ ค่ำ วัน ๑๔ ค่ำ และวัน ๑๕ ค่ำ **จึงทรงบัญญัติห้าม และปรับอาบัติทุกกฏ**

แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดปาติโมกข์เพียงครั้งเดียวต่อ ๑ ปักษ์ คือในวัน ๑๕ ค่ำ หรือในวัน ๑๔ ค่ำ (ในปักษ์ที่เป็นเดือนขาด[๑])

๓. **ภิกษุฉัพพัคคีย์สวดปาติโมกข์ เฉพาะในพวกของตน จึงทรงบัญญัติห้ามทรงปรับอาบัติทุกกฏ แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น** ทรงอนุญาตให้ทำอุโบสถกรรมแก่ภิกษุทั้งหลายผู้พร้อมเพรียงกัน

๔. ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่า เขตความพร้อมเพรียงกันมีเพียงเท่าไร? ในอาวาสหนึ่ง หรือทั่วทั้งแผ่นดิน ตรัสอนุญาตความพร้อมเพรียงชั่วอาวาสเดียว

๕. พระมหากัปปินะคิดว่าท่านบริสุทธิ์แล้ว เพราะได้บรรลุพระอรหันต์ จะควรไปทำอุโบสถหรือไม่ พระผู้มีพระภาคทรงทราบดำรินั้นจึงเสด็จมา ตรัสว่า "ถ้าพวกเธอไม่สักการะไม่เคารพไม่นับถือไม่บูชาอุโบสถ เมื่อเป็นเช่นนี้ ใครเล่าจะเคารพนับถือบูชาอุโบสถ..เธอจงไปทำอุโบสถ..จงไปทำสังฆกรรมจะไม่ไปไม่ได้"

๖. ภิกษุทั้งหลายสงสัยต่อว่าอาวาสเดียวกันนั้นกำหนดอย่างไร จึงทรงอนุญาตให้สมมติสีมา(**พัทธสีมา**) โดยกำหนดภูเขา แผ่นหิน ป่าไม้ ต้นไม้ หนทาง จอมปลวก,แม่น้ำ หรือแอ่งน้ำเป็นเครื่องหมาย (นิมิต) แล้วทรงแสดงวิธีสมมติสีมา

๗. ภิกษุฉัพพัคคีย์ สมมติสีมาใหญ่เกินไป ๔ โยชน์บ้าง ๕ โยชน์บ้าง ๖ โยชน์บ้าง ภิกษุทั้งหลาย มาพอดีสวดปาติโมกข์ก็มี สวดจบแล้วจึงมาถึงก็มี มาถึงเวลากำลังสวดอยู่ก็มี **จึงทรงห้ามสมมติสีมาใหญ่เกินไป ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น** แล้วทรงอนุญาตให้สมมติสีมา อย่างใหญ่ไม่เกิน ๓ โยชน์

๘. **ภิกษุฉัพพัคคีย์สมมติสีมาริมฝั่งแม่น้ำ** ภิกษุที่มาทำอุโบสถถูกน้ำพัด บาตรจีวรถูกน้ำพัด **จึงทรงบัญญัติห้ามสมมติสีมาเช่นนั้น** ทรงอนุญาตให้ทำได้ต่อเมื่อมีเรือจอดอยู่เป็นประจำ หรือ มีสะพานทอดอยู่เป็นประจำ.

๙. ภิกษุทั้งหลายสวดปาติโมกข์ตามบริเวณไม่มีที่สังเกต ภิกษุที่เป็นอาคันตุกะจรมาไม่รู้ว่า ทำอุโบสถกันที่ไหน จึงทรงอนุญาตให้สมมติโรงอุโบสถในการทำอุโบสถ จะเป็นวิหาร (กุฏี) หรือเพิง หรือปราสาท หรือเรือนโล้น (หลังคาตัด) หรือถ้ำก็ได้

๑๐. ภิกษุทั้งหลายสมมติโรงอุโบสถ ๒ แห่งในอาวาสเดียวกัน ทรง

[๑] ฤดูมี ๘ ปักษ์ ปักษ์ ๑๔ วัน มี ๒ ครั้ง ปักษ์ที่ ๓ และปักษ์ที่ ๗ ปักษ์ ๑๕ วัน มี ๖ ครั้ง (วิ. อ. ๓ / ๓๖ / ๑๐๖)

บัญญัติห้าม และตรัสแนะให้สวดถอนโรงอุโบสถออกหลังหนึ่งเสียก่อน อนุญาตให้ใช้เพียงหลังเดียว

๑๑. ภิกษุทั้งหลายสมมติโรงอุโบสถเล็กเกินไป มีพระมาประชุมมาก บางรูปต้องนั่งนอกเขต มีพระภิกษุสงสัยทูลถามว่าจะเป็นอันทำอุโบสถหรือไม่ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นอันทำอุโบสถ และได้ตรัสแนะให้กำหนดนิมิตแล้วประชุมสงฆ์สวดสมมติหน้ามุขอุโบสถขยายให้ใหญ่ออกไปตามต้องการ

๑๒. ภิกษุบวชใหม่มาประชุมก่อนเวลาในวันอุโบสถ นึกว่าพระเถระคงยังไม่มาจึงกลับไป กว่าจะได้ทำอุโบสถก็กลางคืน เพราะมัวแต่รอกัน จึงตรัสอนุญาตให้ภิกษุผู้เป็นเถระมาประชุมก่อนในวันอุโบสถ

๑๓.ที่อยู่ของสงฆ์ในนครราชคฤห์หลายแห่งมีสีมาเดียวกัน ภิกษุทั้งหลายวิวาทกันว่า ขอสงฆ์จงทำอุโบสถในที่อยู่ของพวกเรา ๆ จึงตรัสว่า “ภิกษุเหล่านั้นทุก ๆรูป พึงทำอุโบสถแห่งเดียวกัน ก็หรือภิกษุผู้เถระอยู่ในที่อยู่ใด พึงทำอุโบสถในที่นั้น แต่สงฆ์เป็นวรรคไม่พึงทำอุโบสถ รูปใดทำต้องทุกกฏ”

๑๔. พระมหากัสสปเกือบถูกน้ำพัดไปในระหว่างทางข้ามแม่น้ำ เพื่อจะมาทำอุโบสถ จีวรของท่านเปียก จึงตรัสอนุญาตให้สมมติสีมาเป็นเขตอยู่ร่วมกันทำอุโบสถร่วมกัน และให้เป็นแดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร **(ติจีวราวิปปวาสสีมา)**[๑] และให้สมมติเว้นเขตบ้าน และละแวกบ้าน เพื่อไม่ให้เก็บจีวรไว้ในบ้าน

๑๕. ตรัสอนุญาตว่าเมื่อสวดถอน ให้ถอนเขตไม่อยู่ปราศจากไตรจีวรก่อน แล้วถอนเขตอยู่ร่วมกันทีหลัง เมื่อสวดสมมติให้สมมติสีมา ให้เป็นเขตอยู่ร่วมกันก่อน สมมติเขตไม่อยู่ปราศจากไตรจีวรทีหลัง

๑๖.ถ้ายังมิได้สมมติสีมา**(อพัทธสีมา)** ให้ใช้หมู่บ้านหรือนิคมที่อยู่นั้นเป็น**คามสีมา**และนิคมสีมาได้, ถ้าในป่าไม่มีให้ใช้ระยะรัศมี ๗ อัพภันดร[๒]จากจุดศูนย์กลางเป็น**สัตตัพภันตรสีมา**ได้ อนุญาตให้ใช้เขตที่พ้นระยะน้ำสาดถึงในน้ำเป็น**อุทกุกเขปสีมา**เป็นเขตลอยเรือหรือแพ หรือปลูกโรงอุโบสถได้กลางแม่น้ำ

[๑] **ติจีวราวิปปวาสสีมา** แดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร สมมติแล้ว ภิกษุอยู่ห่างจากไตรจีวรในสีมานั้น ก็ไม่เป็นอันปราศ (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์)

[๒] เมื่อยืนอยู่กลาง๗อัพภันดร ในทิศทั้งปวง = รัศมี ๙๘ เมตรจากศูนย์กลาง(๑อัพภันดร=๒๘ศอก, บุพพสิกขาฯหน้า๕๑๗)

ทะเล หรือสระน้ำ แต่ไม่อนุญาตสมมติแม่น้ำทะเลหรือสระน้ำทั้งหมด เป็นเขตสีมา

๑๗. ตรัสห้ามมิให้สมมติสีมาคาบเกี่ยวกัน ให้มีชานของสีมา

๑๘. ตรัสอธิบายว่าวันอุโบสถ๑๔ค่ำก็มี ๑๕ ค่ำก็มี (ตามเดือนขาดเดือนเต็ม)

๑๙. ตรัสอธิบายหลักเกณฑ์เรื่องสวดปาติโมกข์ย่อ เมื่อมีเหตุสมควร ๑๐ อย่างเกิดขึ้น (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวกเรื่องปาติโมกขุทเทส ๕ หน้า ๔๒๘)

๒๐. ภิกษุที่จะกล่าวธรรมต้องได้รับเชื้อเชิญ ทรงอนุญาตให้พระเถระกล่าวธรรมเอง หรือเชื้อเชิญภิกษุอื่นกล่าวธรรม

๒๑. ตรัสอนุญาตให้มีการสมมติแต่งตั้งผู้ถามพระวินัย และผู้ตอบพระวินัย ภิกษุใดยังไม่ได้แต่งตั้ง ถามตอบวินัยในท่ามกลางสงฆ์ ต้องอาบัติทุกกฏ

๒๒. ตรัสอนุญาตให้ขอโอกาสก่อน แล้วจึงโจทด้วยอาบัติ รูปใดไม่ขอโอกาสก่อน โจทด้วยอาบัติต้องทุกกฏ รูปใดขอโอกาสในเรื่องที่ไม่เป็นเรื่อง ไม่มีเหตุอันควรต่อภิกษุผู้บริสุทธิไม่มีอาบัติ ต้องอาบัติทุกกฏ

๒๓. ในการทำกรรมเป็นการสงฆ์ที่ไม่ชอบธรรม ทรงอนุญาตให้ภิกษุ ๔ - ๕ รูปค้านได้ ภิกษุ ๒ - ๓ รูปให้แสดงความคิดเห็นแย้งได้ ให้ภิกษุรูปเดียวเมื่อไม่เห็นด้วย ให้อธิษฐานในใจว่า ไม่เห็นด้วยกับกรรมนั้น

๒๔. ตรัสห้ามมิให้แกล้งสวดปาติโมกข์มิให้ผู้อื่นได้ยิน ถ้ามีเสียงผิดปกติและพยายามแล้วไม่เป็นอาบัติ

๒๕. ตรัสว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวดปาติโมกข์ในบริษัทที่มีอนุปสัมบันปนด้วย รูปใดสวดต้องอาบัติทุกกฏ"

๒๖. ภิกษุผู้มิได้รับเชื้อเชิญ ตรัสห้ามมิให้สวดปาติโมกข์ รูปใดสวดต้องอาบัติทุกกฏ ทรงอนุญาตให้พระเถระเป็นใหญ่ ในเรื่องปาติโมกข์

๒๗. พระเถระสวดเองไม่ได้ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาดสามารถเป็นใหญ่ในเรื่องปาติโมกข์

๒๘. พระทั้งวัดไม่สามารถสวดปาติโมกข์ได้ ให้ส่งภิกษุรูปหนึ่งไปเรียนจากอาวาสใกล้เคียง จะโดยย่อหรือโดยพิสดารก็ตาม ให้พระเถระเป็นผู้ใช้ไป ผู้ถูกใช้ขัดขืนในเมื่อไม่ป่วยไข้ต้องอาบัติทุกกฏ

๒๙. ตรัสอนุญาตให้เรียนปักขคณนา (การคำนวนปักษ์) ได้ทุกรูป เพื่อ

บอกดิถีแก่คนทั้งหลายได้

๓๐. ตรัสอนุญาตให้เรียกชื่อหรือจับฉลากเพื่อนับจำนวนภิกษุวันอุโบสถ

๓๑. ตรัสอนุญาตให้พระเถระบอกวันอุโบสถแต่เช้าตรู่ หรือในเวลาฉัน หรือในเวลาที่นึกได้ เพื่อไม่หลงลืมหรือไปที่อื่นเสีย

๓๒. ตรัสอนุญาตให้ปัดกวาด ปูอาสนะ ตามประทีป ตั้งน้ำดื่มน้ำใช้ในโรงอุโบสถ โดยให้พระเถระเป็นผู้สั่งการ ไม่เป็นไข้ถูกใช้แล้วไม่ทำต้องอาบัติทุกกฏ

๓๓. **ตรัสห้ามภิกษุที่จะไปที่อื่นโดยไม่บอกลาอุปัชฌาย์หรืออาจารย์** ให้อุปัชฌาย์หรืออาจารย์สอบสวนว่าจะไปไหนไปกับใคร ถ้าเห็นไม่สมควร ก็ไม่ให้อนุญาต **ถ้าไม่อนุญาตขืนไปต้องอาบัติทุกกฏ**

๓๔. ภิกษุผู้ทรงความรู้ประพฤติตนดีมา ให้ต้อนรับด้วยดี ถ้าไม่ต้อนรับต้องอาบัติทุกกฏ

๓๕. ถ้าไม่มีใครสวดปาติโมกข์ได้เลยให้ส่งภิกษุรูปหนึ่งไปในวัดที่อาจกลับได้ทันในวันนั้น เพื่อเรียนปาติโมกข์โดยย่อหรือโดยพิสดาร ถ้าไม่ได้ ภิกษุเหล่านั้นทุกรูปพึงพากัน ไปสู่วัดที่รู้วิธีทำอุโบสถ รู้ปาติโมกข์ ถ้าไม่ไปต้องทุกกฏ

ถ้าเป็นช่วงพรรษาให้ส่งภิกษุไปเรียนเช่นกัน ถ้าไม่ได้ให้ส่งไปชั่วระยะ ๗ วัน ถ้าไม่ได้ ไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสนั้น ถ้าขืนอยู่ต้องอาบัติทุกกฏ

๓๖. ภิกษุเป็นไข้ ตรัสให้บอกความบริสุทธิ์แก่ภิกษุรูปหนึ่ง เพื่อนำไปบอกแก่สงฆ์ ถ้าไม่มีผู้รับไปบอก ให้นำขึ้นเตียง ขึ้นตั่ง หามไปทำอุโบสถ ไม่ให้ทำอุโบสถแยกกัน ถ้าให้เคลื่อนที่อาพาธอาจกำเริบหรืออาจถึงมรณภาพ ให้สงฆ์ไปทำอุโบสถ ณ สถานที่ที่ภิกษุรูปนั้นอยู่ แล้วตรัสให้ภิกษุผู้รับบอกปาริสุทธิต้องไปบอกแก่สงฆ์ให้จงได้ ถ้าไปไม่ได้ด้วยตนเองให้มอบหมายผู้อื่นไปบอกแทน ถ้าภิกษุผู้นำบริสุทธิ์เข้าที่ประชุมสงฆ์แล้ว จงใจไม่บอก ให้ถือว่าบริสุทธิ์นั้นเป็นอันนำมาแล้ว แต่ภิกษุผู้นำบริสุทธิ์ที่จงใจไม่บอกต้องอาบัติทุกกฏ

๓๗. สังฆกรรมอื่นนอกจากอุโบสถ ถ้าภิกษุเป็นไข้ตรัสอนุญาตให้มอบฉันทะและมีเงื่อนไขคล้ายอุโบสถ

๓๘. ในวันอุโบสถถ้ามีสังฆกรรมอื่นด้วย ตรัสอนุญาตให้ภิกษุผู้บอกความบริสุทธิ์นั้น บอกให้ฉันทะด้วย (มีรายละเอียดวิธีในภาคผนวก หน้า ๔๓๐)

๓๙. ภิกษุถูกญาติจับตัว ถูกคนอื่น ๆ จับตัว ไม่สามารถมาร่วมทำอุโบสถได้ ให้เจรจาขอตัวมาทำอุโบสถ ถ้าไม่สำเร็จให้เจรจาขอให้บอกบริสุทธิ์ ถ้าไม่สำเร็จให้นำภิกษุนั้นออกให้พ้นเขตสีมา เพื่อให้สงฆ์ที่เหลือทำอุโบสถ สงฆ์เป็นวรรคไม่พึงทำอุโบสถถ้าทำต้องอาบัติทุกกฏ

๔๐. ถ้าในอุโบสถหรือสังฆกรรมอื่นมีภิกษุเป็นบ้าอยู่ในเขตสีมา ให้สงฆ์สวดสมมติเพื่อจะได้ทำอุโบสถ หรือสังฆกรรมอื่น ๆ โดยไม่มีเธออยู่ด้วย

๔๑. พระมี ๔ รูป ตรัสอนุญาตให้สวดปาติโมกข์ ถ้ามี ๓ รูป ให้ประชุมกันตั้งญัตติบอกความบริสุทธิ์แก่กันและกันเรียกว่า ปาริสุทธิอุโบสถ ถ้า ๒ รูป ให้บอกความบริสุทธิ์แก่กัน โดยไม่ต้องตั้งญัตติ

ถ้ามีรูปเดียว ให้ปัดกวาดสถานที่คอยภิกษุอื่น เมื่อไม่เห็นมาให้อธิษฐานในใจระลึกว่าวันนี้เป็นวันอุโบสถ ถ้าไม่ทำต้องอาบัติทุกกฏ เรียกว่า อธิษฐานอุโบสถ (มีรายละเอียดวิธีการอยู่ในภาคผนวก หน้า ๔๒๖)

๔๒. มิให้ทำอุโบสถทั้งที่ยังมีอาบัติ ให้แสดงอาบัติก่อนแล้วจึงทำอุโบสถ ถ้าสงสัยในอาบัติก็ให้บอกแก่ภิกษุรูปหนึ่งก่อน

๔๓. **ห้ามภิกษุที่ต้องอาบัติเหมือน ๆ กันแสดงคืนอาบัติ (ปลงอาบัติ) ที่เหมือน ๆ กัน (สภาคาบัติ[๑]) ถ้าแสดงหรือรับ ต้องอาบัติทุกกฏ**

๔๔. ถ้าระลึกได้ว่ายังมีอาบัติอยู่ หรือสงสัยว่าจะต้องอาบัติใด ๆ ในขณะฟังปาติโมกข์ ให้บอกแก่ภิกษุที่อยู่ใกล้ ๆ เพื่อรับทราบไว้ เมื่อเสร็จอุโบสถ จะแสดงอาบัติ แล้วทำอุโบสถฟังปาติโมกข์ต่อไป แต่ต้องไม่ทำอันตรายต่ออุโบสถ

๔๕. ถ้าสงฆ์ต้องอาบัติในเรื่องเดียวกัน (สภาคาบัติ)ทั้งวัด ภิกษุเหล่านั้นพึงส่งภิกษุรูปหนึ่งไปทำคืนอาบัติกับภิกษุอื่นที่ไม่ต้องสภาบัติ (กรณีจำพรรษาให้ไปกลับภายใน๗วัน)กรณีสงฆ์ทั้งหมดไม่แน่ใจในสภาคาบัติพึงสวดญัตติกรรมวาจาในเรื่องสภาคาบัติ (มีรายละเอียดวิธีในภาคผนวกหน้า ๔๓๓) แล้วทำอุโบสถ

๔๖. ถ้าสงฆ์ทั้งวัดต้องอาบัติเรื่องเดียวกัน แต่ไม่รู้ชื่อหรือต้นเค้าแห่งอาบัติ ให้สอบถามภิกษุผู้รู้วินัย ที่เดินทางมาพัก ถ้าภิกษุเหล่านั้นจะปลงอาบัติ

---

[๑] **สภาคาบัติ** แปลว่า อาบัติที่มีวัตถุเหมือนกัน เช่น ภิกษุ ๒ รูป ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะฉันโภชนในเวลาวิกาลเหมือนกัน อาบัติที่ภิกษุต้องเพราะความผิดเดียวกันอย่างนี้ เรียกว่า สภาคาบัติ (วิ. อ. ๓ / ๑๖๙ / ๑๔๐)

นั้น ตามคำของภิกษุผู้รู้วินัย ทำได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าจะไม่พึงทำคืนภิกษุผู้รู้วินัยนั้นไม่ปรารถนา ก็ไม่พึงว่ากล่าวภิกษุเหล่านั้น.

๔๗.ทรงแสดงเงื่อนไข ในการทำอุโบสถที่ไม่ต้องอาบัติเกี่ยวกับไม่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นอยู่อีก จึงทำอุโบสถไปก่อนรวม ๑๕ ข้อ สรุปได้ว่า ถ้าภิกษุที่มาที่หลังมากกว่าให้สวดใหม่ ยกเว้นสวดจบลุกหมดแล้วให้บอกบริสุทธิ์, ถ้าภิกษุที่มาที่หลังมีจำนวนเท่ากันหรือน้อยกว่าให้สวดต่อ ถ้าสวดจบไปแล้วให้บอกบริสุทธิ์

๔๘.ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้อยู่ว่ายังมีภิกษุอื่นยังมิได้มาทำอุโบสถ สำคัญว่าเป็นธรรมเป็นวินัย สำคัญว่าพร้อมกันจึงทำอุโบสถ คงปรับ**อาบัติทุกกฏเฉพาะภิกษุผู้สวด** รวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๔๙. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้อยู่ว่ายังมีภิกษุอื่นยังมิได้มาแต่สงสัยว่าจะเป็นการสมควรหรือไม่ แล้วขึ้นสวดปาติโมกข์คงปรับ**อาบัติทุกกฏเฉพาะผู้สวด** รวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๕๐. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้อยู่ว่ายังมีภิกษุอื่นยังมิได้มาแต่ฝืนใจทำอุโบสถ ด้วยเข้าใจว่าเราทำอุโบสถแท้มิใช่ไม่ควร แล้วสวดปาติโมกข์คงปรับ**อาบัติทุกกฏเฉพาะผู้สวด** รวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๕๑. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้อยู่ว่ายังมีภิกษุอื่นยังมิได้มาแต่มุ่งให้แตกร้าวว่า ขอให้ภิกษุเหล่านั้นจงเสื่อมสูญจงพินาศ แล้วสวดปาติโมกข์ปรับ**อาบัติถุลลัจจัยแก่ภิกษุผู้สวด**รวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๕๒. ทรงแสดงเงื่อนไขดังกล่าว ระหว่างภิกษุที่อยู่ประจำวัดกับภิกษุที่อยู่ประจำวัด, ระหว่างภิกษุที่อยู่ประจำวัดกับภิกษุอาคันตุกะ, ระหว่างภิกษุอาคันตุกะกับภิกษุที่อยู่ประจำวัด, และระหว่างภิกษุอาคันตุกะกับภิกษุอาคันตุกะรวม ๗๐๐ ข้อ

๕๓. ทรงแสดงเงื่อนไขการนับวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำหรือ ๑๕ ค่ำ ที่ภิกษุอยู่ประจำวัดกับภิกษุอาคันตุกะ มีความเห็นแตกต่างกัน ให้อนุโลมตามภิกษุข้างมากเป็นต้น อีกหลายร้อยข้อ

๕๔.ในวันอุโบสถนั้น ไม่พึงออกจากที่มีภิกษุสมานสังวาสที่พอจะทำ

อุโบสถได้ ไปสู่ที่ ๆ ไม่มีภิกษุพอทำอุโบสถได้ หรือเป็นนานาสังวาส ยกเว้นแต่ไปเป็นสงฆ์ (๔ รูปขึ้นไป) เว้นแต่มีอันตราย หรือไปสู่ที่มีภิกษุสมานสังวาสที่พอจะทำอุโบสถได้ ที่รู้ว่าจะสามารถไปถึงได้ในวันนั้น

๕๕. ในที่สุดทรงแสดงหลักการ ที่มิให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในบริษัทที่มีภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี ภิกษุผู้บอกคืนสิกขา (สึก) ผู้ต้องอันติมวัตถุ (ต้องปาราชิก) ผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นอาบัติ ผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคืนอาบัติ ผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาป มีบัณเฑาะก์ (กะเทย) มีคนลักเพศ (ปลอมบวช) มีภิกษุผู้เข้ารีตเดียรถีย์ (ไปเข้าศาสนาอื่น) มีสัตว์เดรัจฉาน[๑] คนฆ่ามารดา คนฆ่าบิดา คนฆ่าพระอรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุณี คนทำลายสงฆ์ คนทำร้ายพระพุทธเจ้าจนห้อพระโลหิต นั่งรวมอยู่ด้วย ในการสวดปาติโมกข์

๕๖.ถ้านำบริสุทธิ์มาบอกแล้ว แต่มีการเลิกประชุมอุโบสถเสีย เมื่อจะทำอุโบสถให้ผู้นำบริสุทธิ์บอกใหม่ และทรงบัญญัติว่าไม่พึงทำอุโบสถในวันที่มิใช่วันอุโบสถ ยกเว้นวันที่สงฆ์สามัคคี.[๒]

[๑] หมายถึง สัตว์เดรัจฉานที่พระผู้มีพระภาคทรงห้ามอุปสมบท (วิ. สงฺคห. ๒๔๕, กงฺ. อ. ๑๑๖)

[๒] **หมายเหตุ** การลำดับเลขแต่ ๑ ถึง ๕๖ ข้อนี้ เป็นการลำดับเพื่อให้อ่านเข้าใจได้โดยง่าย

๓. วัสสูปนายิกาขันธกะ

หมวดวันเข้าพรรษา

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม กรุงราชคฤห์ สมัยนั้นมิได้ทรงบัญญัติเรื่องการจำพรรษา ภิกษุทั้งหลายเที่ยวจาริกไปทุกฤดูกาล มีผู้ติเตียนว่าเที่ยวเหยียบย่ำต้นหญ้าต้นข้าว และเหยียบสัตว์ตาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัยให้พระภิกษุจำพรรษา (คือไม่พักค้างคืนที่อื่นตลอด ๓ เดือนฤดูฝน)

ทรงแสดงว่าวันจำพรรษามี ๒ อย่าง คือ **วันจำพรรษาต้น** เมื่อดวงจันทร์เสวยฤกษ์อาสาฬหะล่วงแล้ววันหนึ่ง คือแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ และ **วันจำพรรษาหลัง** เมื่อพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์อาสาฬหะ ล่วงไปแล้วเดือนหนึ่ง (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๙) ทรงห้ามจาริกไปไหนระหว่าง ๓ เดือน ของวันเข้าพรรษาแรก หรือเข้าพรรษาหลังแล้วแต่กรณี ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ทรงบัญญัติพระวินัย**ปรับอาบัติทุกกฏ แก่ภิกษุผู้เมื่อถึงวันเข้าพรรษาแล้วไม่จำพรรษา หรือพบวัดที่จะจำพรรษาแล้ว แกล้งเดินทางเลยไปเสีย.**

ทรงอนุมัติการเลื่อนวันจำพรรษา

พระเจ้าพิมพิสารทรงส่งทูตไปเฝ้า ขอให้เลื่อนวันจำพรรษาออกไปอีกในวันเพ็ญหน้า (รวมเป็น ๑ เดือน) จึงทรงอนุญาตให้อนุวัตตามพระราชา[๑]

ทรงอนุญาตให้ไปกลับภายใน ๗ วัน

แล้วทรงอนุญาตให้เดินทางได้ในระหว่างพรรษาโดยให้กลับภายใน ๗ วัน ในเมื่อมีความจำเป็นเกิดขึ้นที่เรียกว่า **“สัตตาหกรณียะ”** ดังต่อไปนี้

---

[๑] หมายถึง ให้คล้อยตามบ้านเมือง แม้ในเรื่องอื่นที่ชอบธรรม ก็พึงคล้อยตาม แต่ไม่พึงคล้อยตามใครๆ ในเรื่องที่ไม่ชอบธรรม (วิ. อ. ๓ / ๑๘๕ / ๑๔๖)

๑. ทายกปรารถนาจะบำเพ็ญกุศล ส่งคนมานิมนต์ กรณีเช่นนี้ ทรงอนุญาตให้ไปได้ เฉพาะที่เขาส่งคำนิมนต์มา ถ้าไม่ส่งคำนิมนต์มาไม่ให้ไป.

๒. เพื่อนสหธัมมิก ๕ คือ ภิกษุ, ภิกษุณี, นางสิกขมานา, สามเณร, สามเณรี เป็นไข้ จะส่งคนมานิมนต์หรือไม่ก็ตาม ทรงอนุญาตให้ไปได้.

นอกจากนั้น ยังทรงบัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับเพื่อนสหธัมมิกอีก คือ เมื่อเพื่อนสหธัมมิกเป็นไข้ ภิกษุปรารถนาจะช่วยแสวงหาอาหาร, ยารักษาโรค หรือเป็นผู้พยาบาล ก็ไปได้

เมื่อเพื่อนสหธัมมิกเกิดความไม่ยินดี เกิดความรังเกียจ หรือเกิดความเห็นผิดขึ้น ไปเพื่อระงับเหตุนั้นๆ, เมื่อเพื่อนสหธัมมิก (เฉพาะภิกษุ, ภิกษุณี) ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ปรารถนาจะออกจากอาบัติในขั้นใดๆก็ตาม, เมื่อสงฆ์จะทำสังฆกรรมลงโทษภิกษุรูปหนึ่ง ภิกษุรูปที่จะถูกลงโทษต้องการให้ไปก็ไปได้ เพื่อจะช่วยไกล่เกลี่ยไม่ให้ต้องทำกรรม หรือให้ลงโทษเบาลงไป เพื่อให้ปฏิบัติโดยชอบด้วยพระวินัย หรือเพื่อปลอบใจ เป็นต้น, เมื่อนางสิกขมานา หรือสามเณรปรารถนาจะสมาทานสิกขาบท ถามปี หรือจะบวช ไปเพื่อช่วยเหลือในการนั้นได้.

๓. มารดาบิดาเป็นไข้ ส่งคนมานิมนต์หรือรู้เข้าไปได้ ส่วนญาติหรือผู้อยู่อาศัยกับภิกษุเป็นไข้ ส่งคนมานิมนต์จึงไปได้ ถ้าไม่ส่งมาไม่พึงไป.

๔. มีเหตุซ่อมเสนาสนะตรัสว่า อนุญาตให้ไปได้เพราะกรณียะของสงฆ์

ขาดพรรษาที่ไม่ต้องอาบัติ

เมื่อมีเหตุเกิดขึ้น ไม่สามารถจะจำพรรษาในที่นั้นๆต่อไปได้ ทรงอนุญาต ให้หลีกไปโดยไม่ต้องอาบัติ ดังต่อไปนี้ :-

๑. ถูกสัตว์ร้ายรบกวน ถูกโจรปล้น ถูกปีศาจรบกวน หมู่บ้านหรือเสนาสนะถูกไฟไหม้ หรือถูกน้ำท่วม.

๒. ชาวบ้านถูกโจรปล้นอพยพหนีไป ทรงอนุญาตให้ไปกับเขาได้ ชาวบ้านแตกกันเป็น ๒ ฝ่าย ทรงอนุญาตให้ไปกับฝ่ายข้างมากได้ หรือถ้าฝ่ายข้างมากไม่มีศรัทธาเลื่อมใสก็ทรงอนุญาตให้ไปกับฝ่ายข้างน้อยที่มีศรัทธาเลื่อมใส.

๓. ขาดแคลนอาหาร ยารักษาโรค หรือขาดผู้บำรุงได้รับความลำบาก

ทรงอนุญาตให้ไปได้.

๔. มีผู้เอาทรัพย์มาล่อ หรือนำสตรีมาให้เป็นภริยา เป็นอันตรายต่อพรหมจรรย์ ทรงอนุญาตให้ไปให้พ้นได้.

๕. ภิกษุสงฆ์หรือภิกษุณีสงฆ์แตกกัน หรือมีผู้พยายามให้แตกกัน หรือทำให้แตกกันแล้ว คิดว่า "การทำลายสงฆ์เป็นกรรมหนัก เมื่อเราอยู่สงฆ์อย่าแตกกันเลย" จึงหลีกไป หรือไปเพื่อหาทางระงับได้.

ทรงอนุญาตการจำพรรษาในที่บางแห่ง

มีภิกษุบางรูปประสงค์จะจำพรรษาในที่บางแห่งต่าง ๆ กัน ทรงผ่อนผันให้จำพรรษาได้ คือ :-

๑. ในคอกสัตว์[๑]
๒. เมื่อคอกสัตว์ย้ายไป ทรงอนุญาตให้ย้ายตามไปได้
๓. ในหมู่เกวียน
๔. ในเรือ

ทรงห้ามจำพรรษาในที่ไม่สมควร

ทรงห้ามการจำพรรษาในที่ไม่สมควร รูปใดเข้าจำต้องอาบัติทุกกฏ คือ:-

๑. ในโพรงไม้
๒. บนกิ่งหรือค่าคบไม้
๓. กลางแจ้ง
๔. ไม่มีเสนาสนะ (คือที่นอนที่นั่ง)
๕. ในโลงผี กระท่อมผี[๒]

---

[๑] ในที่นี้หมายถึง สถานที่ซึ่งคนเลี้ยงโคพักอาศัยในขณะต้อนโคไปเลี้ยง ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ไม่ได้หมายถึงคอกโคที่ประจำอยู่ตามหมู่บ้าน (วิ. อ. ๓ / ๒๐๓ / ๑๕๐)

[๒] หมายถึง กระท่อมที่เขาสร้างไว้ในป่าช้าเป็นที่เก็บศพ (ปาจิตยาทิโยชนา ๓๒๑ ม.๑) หรือโกดังเก็บศพ แต่จะสร้างกุฎีหรือกระท่อมอื่นในป่าช้าแล้วเข้าจำพรรษาได้ ไม่ทรงห้าม (วิ. อ. ๓ / ๒๐๔ / ๑๕๑, สารตฺ. ฏีกา. ๓ / ๒๐๔ / ๓๔๕)

๖. ในกลด
๗. ในตุ่ม

ข้อห้ามอื่น ๆ

๑. ห้ามตั้งกติกาที่ไม่สมควร เช่น ไม่ให้บวชสามเณรในพรรษา สงฆ์หมู่ใดตั้ง ต้องอาบัติทุกกฏ

๒. รับคำว่าจะจำพรรษาต้นหรือจำพรรษาหลังในที่ใด แล้วไม่จำพรรษา ในที่นั้น ต้องอาบัติทุกกฏเพราะรับคำ (ปฏิสสวทุกกฏ)

๔. ปวารณาขันธกะ

หมวดปวารณา

เรื่องภิกษุที่จำพรรษาในแคว้นโกศล ตั้งกติกาไม่พูดกัน ใช้วิธีบอกใบ้ หรือใช้มือแทนคำพูด เมื่อออกพรรษาแล้วไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ตรัสถามทราบความแล้ว ก็ทรงติเตียนการอยู่ร่วมกันอย่างปศุสัตว์[๑] ทรงห้ามการสมาทานมูควัตร (ถือการไม่พูด) ที่พวกเดียรถีย์ถือปฏิบัติกัน รูปใดสมาทานต้องอาบัติทุกกฏ และทรงอนุญาตการปวารณา คือการอนุญาตให้ภิกษุอื่นว่ากล่าวตักเตือนได้ด้วยเหตุ ๓ คือ ด้วยได้เห็น, ได้ยิน, หรือนึกสงสัย ตรัสว่า การปวารณานั้นจักเป็นวิธีที่เหมาะสม เพื่อว่ากล่าวซึ่งกันและกัน เป็นวิธีออกจากอาบัติ เป็นวิธีเคารพพระวินัยของภิกษุ เมื่อได้จำพรรษาแล้ว โดยให้สวดประกาศตั้งญัตติแล้วให้ภิกษุพรรษาแก่กว่าปวารณาก่อน ๓ ครั้ง ภิกษุพรรษาอ่อนกว่าปวารณาทีหลัง

ทรงห้ามไม่ให้นั่งลงกับพื้นจนกว่าจะปวารณาเสร็จ คือให้ทุกรูปนั่งกระโหย่ง รูปไหนเสร็จก่อนก็นั่งลงกับพื้นได้.

ทรงแสดงวันปวารณาว่ามี ๒ คือ วัน ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ และทรงแสดงปวารณา ๔ อย่าง คือ

๑. ปวารณาแยกกันที่ไม่เป็นธรรม
๒. ปวารณารวมกันที่ไม่เป็นธรรม
๓. ปวารณาแยกกันที่เป็นธรรม
๔. ปวารณารวมกันที่เป็นธรรม

แล้วตรัสสอนให้ปวารณาเฉพาะรวมกันที่เป็นธรรม.

ทรงแสดงการมอบปวารณา (ใช้ให้ผู้อื่นปวารณาแทน) ของภิกษุผู้เป็นไข้ มีลักษณะคล้ายการมอบบริสุทธิ์ หรือฉันทะในเรื่องปาติโมกข์.

---

[๑] หมายถึง อยู่ร่วมกันโดยไม่มีการถามสุขทุกข์ของกันและกัน เพราะปศุสัตว์ทั้งหลายย่อมไม่บอกสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นแก่ตนให้ใครทราบ และไม่ทำปฏิสันถารต่อกัน (วิ. อ. ๓ / ๒๐๙ / ๑๕๔)

และทรงอนุญาตให้ปวารณาเป็นการสงฆ์ต่อเมื่อมีภิกษุ ๕ รูปขึ้นไป ภิกษุ ๔ รูปลงมาถึง ๒ รูปให้ปวารณาเป็นคณะ (คณะปวารณา) ถ้ามีรูปเดียวให้อธิษฐานปวารณาว่า วันนี้เป็นวันปวารณาของเรา (ดูวิธีในภาคผนวกหน้า๔๖๙)

ทรงแสดงการปวารณาไปโดยไม่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นมาไม่ครบ ๑๕ ประเภท ที่ไม่ต้องอาบัติ และแสดงเงื่อนไขอื่น ๆ เหมือนเรื่องอุโบสถ.

อนึ่ง ทรงแสดงว่าเมื่อมีเหตุจำเป็นจะปวารณา ๓ ครั้งไม่ได้ ก็ทรงอนุญาตให้ปวารณา ๒ ครั้ง หรือครั้งเดียวได้ และให้ภิกษุผู้มีพรรษาเท่ากันปวารณาพร้อมกันได้.

อนึ่งทรงห้ามภิกษุที่ยังมีอาบัติมิให้ปวารณาถ้าขืนปวารณาต้องอาบัติทุกกฏ ให้ปลงอาบัติก่อน มีเงื่อนไขวิธีการเหมือนอุโบสถ

ทรงอนุญาตให้ขอโอกาส แล้วโจทอาบัติได้ ถ้าภิกษุผู้ต้องอาบัติไม่ยอมให้โอกาสเพื่อโจทอาบัติ ให้สงฆ์สวดประกาศหยุดการปวารณาไว้อ้างเหตุว่าผู้นั้นผู้นี้ยังมีอาบัติอยู่ แล้วทรงแสดงลักษณะที่หยุดการปวารณาไว้หรือหยุดไม่ได้ (เพราะปวารณาไปแล้ว) เป็นต้น.

มีภิกษุที่อื่นประสงค์จะมาก่อการทะเลาะ หรือก่อให้เกิดอธิกรณ์ ทรงอนุญาตให้รีบปวารณาเสียให้เสร็จก่อนที่ภิกษุเหล่านั้นจะมา โดยทำ ๒ (และ) ๓ อุโบสถ[๑] ให้เป็นวัน ๑๔ ค่ำ หรือไปปวารณานอกสีมา ถ้าทำอย่างนั้นไม่ได้ให้สวดปาติโมกข์แทน โดยเลื่อนวันปวารณาออกไปอีกปักษ์หนึ่ง (๑๕ วัน) ถ้าภิกษุที่ก่อเรื่องยังพักอยู่จนถึงวันปวารณาที่เลื่อนไปนั้น ให้สวดประกาศเลื่อนการปวารณาออกไปได้อีกปักษ์หนึ่งแล้วสวดปาติโมกข์แทน ถ้าภิกษุเหล่านั้นยังพักอยู่อีกแม้ไม่ประสงค์จะปวารณาก็ต้องปวารณาหมดทุกรูป (เลื่อนอีกไม่ได้) ภิกษุโจทสงฆ์พึงสอบสวน ภิกษุไข้จะโจทหรือถูกโจท ขอให้รอจนกว่าจะหายได้

สงฆ์อยู่ด้วยกันเป็นผาสุก ถ้าปวารณาแล้วจะแยกย้ายจากกันไป ทรงอนุญาตให้เลื่อนวันปวารณาไปได้ ๑ เดือน โดยสวดประกาศญัตติทุติยกรรมวาจา ถ้ามีภิกษุปรารถนาจะหลีกไปชนบท สามารถปวารณาก่อนได้.

---

[๑] ๒ อุโบสถ คือ อุโบสถที่ ๓ และ ที่ ๔

๓ อุโบสถ คือ อุโบสถที่ ๓, ๔, และที่ ๕ (วิ. อ. ๓ / ๒๔๐ / ๑๖๑)

ผู้โลเล

"ภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุแปดอย่างเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมเสียสำหรับภิกษุ ผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อลุถึงนิพพาน. มูลเหตุแปดอย่างอะไรกันเล่า ? แปดอย่างคือ :-

๑. *ความเป็นผู้พอใจในการทำงาน**ก่อสร้าง**.*

๒. *ความเป็นผู้พอใจใน**การคุย**.*

๓. *ความเป็นผู้พอใจใน**การนอน**.*

๔. *ความเป็นผู้พอใจใน**การจับกลุ่มคลุกคลีกัน**.*

๕. *ความเป็นผู้**ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย**.*

๖. *ความเป็นผู้**ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค**.*

๗. *ความเป็นผู้พอใจในการทำ เพื่อเกิด**สัมผัสสนุกสบายทางกาย**.*

๘. *ความเป็นผู้พอใจใน**การขยายกิจ** ให้โยกโย้โอ้เอ้เนิ่นช้า."*

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๓๔๓ / ๑๘๓)

คัมภีร์มหาวรรค

ภาค ๒

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๕)

แบ่งเป็น ๖ ขันธ์

๑. จัมมขันธกะ

หมวดว่าด้วยหนัง

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพแคว้นมคธทรงเรียกประชุมชาวบ้านจำนวนมาก ที่อยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ ได้ทรงทราบข่าวว่า บุตรเศรษฐีชื่อโสณโกฬิวิสะมีขนขึ้นที่พื้นเท้าก็ทรงใคร่จะได้เห็น จึงตรัสให้ไปเฝ้า พอทอดพระเนตรแล้วก็ทรงสั่งสอนชาวบ้านเหล่านั้นด้วยเรื่องประโยชน์ปัจจุบัน ตรัสให้เขาเหล่านั้นไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเพื่อสดับเรื่องประโยชน์ในอนาคต

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุปุพพิกถา และอริยสัจ ๔ ประการ ชาวบ้านเหล่านั้นได้ปฏิญญาณตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยตลอดชีพ ส่วนโสณโกฬิวิสะขอบวช เมื่อบวชแล้วมีความเพียรพยายามมาก เดินจงกรมจนเท้าแตกเลือดไหล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่าพระโสณโกฬิวิสะเมื่อยังไม่บวชเคยดีดพิณ จึงทรงแสดงธรรมให้เดินสายกลางไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป เหมือนสายพิณที่ขึงแต่พอดีย่อมดีดดังไพเราะ พระโสณโกฬิวิสะปฏิบัติตามก็ได้บรรลุพระอรหัตตผล.

ทรงอนุญาตรองเท้าใบไม้

พระผู้มีพระภาคทรงเห็นพระโสณโกฬิวิสะ เป็นผู้สุขุมาลชาติ (ละเอียดอ่อน) ก็ทรงอนุญาต ให้ใช้รองเท้าใบไม้ชั้นเดียว พระโสณโกฬิวิสะเกี่ยงว่าถ้าอนุญาตแก่สงฆ์เป็นการส่วนรวมจึงจะยอมใช้ พระองค์ก็ทรงอนุญาตรองเท้าที่ทำด้วยใบไม้ชั้นเดียว ห้ามใช้ชนิดที่ทำ ๒ - ๓ ชั้น หรือซ้อนหลาย ๆ ชั้น.

ทรงห้ามรองเท้าที่ไม่ควร

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้รองเท้ามีสีต่าง ๆ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติห้ามว่า **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าสีเขียวล้วน สีเหลืองล้วน สีแดงล้วน สีบานเย็นล้วน สีดำล้วน สีแสดล้วน สีชมพูล้วน รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ** เธอใช้รองเท้ามีหูสีต่างๆ มีผู้ติเตียน **ก็ทรงห้ามรองเท้าที่มีหู สีดังที่ห้ามแล้วนั้นอีก เธอยักย้ายไปใช้รองเท้าลักษณะต่าง ๆ เช่น รองเท้าปิดส้น ปิดหลังเท้า รองเท้ายัดนุ่น มีหูลาย มีหูงอนคล้ายเขาแกะ, เขาแพะ, หางแมงป่อง, รองเท้าที่เย็บด้วยขนหางนกยูง และที่สวยงาม ประดับประดาต่าง ๆ ซึ่งเป็นของที่คฤหัสถ์เขาใช้สอยกัน ก็ทรงห้าม ทั้งหมด นอกจากนั้นยังทรงห้ามใช้รองเท้าหนังสัตว์ที่ไม่ควรต่าง ๆ ซึ่งคฤหัสถ์สมัยนั้นใช้กัน เช่น รองเท้าทำด้วยหนังขลิบด้วยหนังราชสีห์, เสือโคร่ง, เสือเหลือง, เสือดาว, หนังนาก, หนังแมว, หนังค่าง, หนังนกเค้า รูปใดใช้ต้องอาบัติทุกกฏ.**

ข้ออนุญาตและข้อห้ามเกี่ยวกับรองเท้า

๑. ทรงอนุญาตรองเท้าหลายชั้นที่คนอื่นใช้แล้ว ห้ามที่เป็นของใหม่

๒. ถ้าภิกษุผู้เป็นอาจารย์หรือมีพรรษารุ่นอาจารย์ เป็นอุปัชฌาย์หรือรุ่นอุปัชฌาย์ไม่สวมรองเท้าเดินจงกรม ห้ามภิกษุสวมรองเท้าเดินจงกรม

๓. ทรงห้ามใช้รองเท้าในวัด ภายหลังทรงอนุญาตให้ใช้ได้ รวมทั้งทรงอนุญาตให้ใช้คบเพลิง, ประทีปและไม้เท้า เพื่อไม่ให้เหยียบหนาม เหยียบตอ และเพื่อสะดวกในเวลากลางคืน

๔. ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่เท้าเจ็บ, เท้าแตก หรือมีโรคที่เท้า ใช้รองเท้าได้

๕. จะขึ้นเตียง ขึ้นตั่งก็ทรงอนุญาตให้ใช้รองเท้าได้ เพื่อว่าล้างใหม่ๆ น้ำที่ติดเท้าและผงต่าง ๆ จะได้ไม่ทำให้เตียงตั่งเสียหาย

๖. ห้ามใช้รองเท้าไม้ เพราะมีเสียงดัง

๗. ห้ามใช้รองเท้าทำด้วยใบตาลและใบไผ่ เพราะพระเที่ยวขอให้เขาตัดต้นตาลและต้นไผ่ที่ยังอ่อน ๆ ทำให้ต้นไม้นั้นเหี่ยวแห้งไป

๘. ห้ามใช้รองเท้าหญ้าและรองเท้าใบไม้หลายชนิด ตลอดจนรองเท้าทำด้วย เงิน ทอง เพชร พลอย แก้ว และโลหะต่าง ๆ เพราะมัวยุ่งอยู่ด้วยเรื่องรองเท้า ไม่เป็นอันศึกษาทอดทิ้งการประพฤติปฏิบัติ

๙. ทรงอนุญาตเขียงเท้าที่ตรึงติดกับที่ สำหรับใช้ในการถ่ายอุจจาระ, ปัสสาวะ และชำระ

ทั้งหมดนี้หากภิกษุใดล่วงละเมิด ต้องอาบัติทุกกฏ.

ข้อห้ามเกี่ยวกับโคตัวเมีย

มีเด็กเลี้ยงโคนำโคตัวเมียข้ามลำน้ำอจิรวดี พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เที่ยวจับที่เขาบ้าง, หูบ้าง, คอบ้าง, หางบ้าง, ขึ้นขี่หลังบ้าง, ถูกต้ององค์กำเนิดแม่โคด้วยจิตกำหนัดบ้าง, จับลูกโคกดน้ำให้ตายบ้าง มีผู้ติเตียนอื้อฉาว จึงทรงห้ามทำเช่นนั้น ถ้าขืนทำ ให้ปรับอาบัติตามควรแก่กรณี คือถ้ามีจิตกำหนัดถูกต้ององค์กำเนิดแม่โคปรับอาบัติถุลลัจจัย ถูกต้องอวัยวะอื่นอาบัติทุกกฏ ฆ่าลูกโคอาบัติปาจิตตีย์.

ข้อห้ามเกี่ยวกับยานพาหนะเทียมสัตว์

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์โดยสารยานพาหนะที่เทียมด้วยโคเพศเมียมีบุรุษเป็นสารถีบ้าง เทียมด้วยโคเพศผู้มีสตรีเป็นสารถีบ้าง คนทั้งหลายตำหนิว่า “เหมือนชายหนุ่มหญิงสาวโดยสารยานพาหนะไปเล่นน้ำ”

ทรงห้ามไปด้วยยานเทียมสัตว์ ต่อมามีภิกษุไข้ จึงทรงอนุญาตยานพาหนะที่เทียมโคเพศผู้[๑] ยานพาหนะที่ใช้มือลากทรงอนุญาตคานหามมีตั่งนั่งและเปลผ้าที่เขาผูกติดกับไม้คาน.

---

[๑] คนที่ลากยานพาหนะ จะเป็นบุรุษหรือสตรีก็ได้ (วิ. อ. ๓ / ๑๕๓ / ๑๖๘) ภิกษุนั่งยานพาหนะเช่นนี้ไม่ต้องอาบัติ.

ข้อห้ามเกี่ยวกับที่นอนสูงใหญ่

ทรงห้ามที่นอนอันสูงใหญ่ ที่มีลักษณะวิจิตรงดงามเป็นของใช้คฤหัสถ์ คือ เตียงมีเท้าสูงเกินขนาด มีเท้าเป็นรูปสัตว์ร้าย พรมขนสัตว์ เครื่องลาดขนแกะสีขาว หรือขนแกะลายวิจิตร เครื่องลาดยัดนุ่น เครื่องลาดขนแกะขนาดใหญ่ที่นางฟ้อน ๑๖ คนร่ายรำได้ เครื่องลาดบนหลังช้างบนหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดมีหมอน ๒ ข้าง และห้ามใช้หนังสัตว์ขนาดใหญ่ๆ สำหรับปูนั่งหรือนอน เช่น คฤหัสถ์. ภายหลังมีภิกษุต้องการใช้หนังโค และมีผู้ฆ่าโคเพื่อนำหนังมาถวาย จึงทรงห้ามใช้หนังสัตว์ทุกชนิด รูปใดใช้ต้องอาบัติทุกกฏ เว้นไว้แต่นั่งบนของที่คฤหัสถ์เขามีไว้ใช้ แต่ไม่ให้นอนบนนั้น นอกจากนั้นทรงอนุญาตให้ใช้หนังสัตว์ที่เขาทำเป็นเชือกผูก.

ห้ามสวมรองเท้าเข้าบ้าน

ทรงห้ามสวมรองเท้าเข้าบ้าน เว้นแต่อาพาธ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านพากันติเตียนภิกษุฉัพพัคคีย์ที่ทำเช่นนั้นว่า เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม.

พระโสณกุฏิกัณณะ

โสณกุฏิกัณณะอุบาสก ใคร่จะบวช จึงไปหาพระมหากัจจายนะขอให้ช่วยสงเคราะห์บวชให้ ท่านเห็นว่าลำบากที่จะประพฤติปฏิบัติจึงห้ามไว้ ครั้งที่สองเมื่อขอบวชอีกและเห็นว่าตั้งใจแน่วแน่ จึงยอมบวชเป็นสามเณรให้ และกว่าจะหาภิกษุประชุมครบ ๑๐ รูป เพื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุ ก็ลำบากยิ่งนัก ต้องรอถึงสามปี เพราะในชนบทนั้นทุรกันดารมีภิกษุน้อย พระโสณกุฏิกัณณะพอบวชแล้วอยู่จำพรรษากับอุปัชฌาย์ หลังออกพรรษาแล้วมาเฝ้าพระพุทธเจ้านำคำขอร้องของพระมหากัจจายนะเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์ มากราบทูลด้วยหลายข้อเกี่ยวด้วยการผ่อนผันพระวินัยบางประการสำหรับเขตทุรกันดาร.

ข้ออนุญาตสำหรับชนบทชายแดน

๑.ทรงอนุญาตให้อุปสมบทกุลบุตรในชนบทชายแดน (ปัจจันตชนบท) ทั้งปวง ด้วยภิกษุเพียง ๕ รูป

๒.ทรงกำหนดชนบทภาคกลาง (มัชฌิมชนบท) ดังนี้ คือ

ทิศตะวันออก	ภายในแต่มหาสาลนครเข้ามา
ทิศตะวันออกเฉียงใต้	ภายในแต่แม่น้ำสัลลวดีเข้ามา
ทิศใต้	ภายในแต่เสตกัณณนิคมเข้ามา
ทิศตะวันตก	ภายในแต่หมู่บ้านพราหมณ์ชื่อถูนะเข้ามา
ทิศเหนือ	ภายในแต่ภูเขาอุสีรธชะเข้ามา

ทั้งหมดนี้ร่วมในมัชฌิมชนบท พ้นเขตออกไปเป็นปัจจันตชนบท ทรงอนุญาตให้ภิกษุ ๕ รูปบวชกุลบุตรได้

๓.ทรงอนุญาตให้ใช้รองเท้าหลายชั้นในชนบทชายแดนได้ เพราะแผ่นดินขรุขระเป็นระแหง

๔.ทรงอนุญาตให้อาบน้ำได้ประจำ ในปัจจันตชนบททั้งหมด

๕.ทรงอนุญาตให้ใช้หนังแกะ หนังแพะ หนังเนื้อ เป็นเครื่องลาดได้ตามที่มีใช้กันอยู่ในเขตชนบทชายแดน

๖.ทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่นอกสีมา รับจีวรที่เขาฝากถวายภิกษุอื่นได้ โดยยังไม่ต้องนับวัน ตราบเวลาที่ผ้ายังไม่ถึงมือภิกษุนั้น[๑].

[๑] ภิกษุที่รับฝากถวายจีวร ยังมิได้นำจีวรมาถวายจนถึงมือ หรือยังมิได้ส่งข่าวมาแจ้งให้ทราบว่า มีทายกถวายจีวร ต่อเมื่อภิกษุที่รับฝากถวายจีวรนำมาถวายจนถึงมือ หรือส่งข่าวมาแจ้งให้ทราบ หรือได้ฟังข่าวว่า มีทายกถวาย จีวรแล้วแต่นั้น จีวรนั้นเก็บไว้ได้ ๑๐ วัน (วิ. อ. ๓ / ๒๕๙ / ๑๗๒) ตามสิกขาบทที่ ๑ ของจีวรวรรค ในนิสสัคคิยปาจิตตีย์.

๒. เภสัชชขันธกะ

หมวดว่าด้วยยา

ทรงอนุญาตเภสัช ๕ และอื่น ๆ

๑. ภิกษุหลายรูปด้วยอาพาธในฤดูสารท[๑] ดื่มข้าวยาคูหรือฉันอาหารก็อาเจียนออกจึงซูบผอม พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงอนุญาตเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ให้ฉันได้ทั้งในกาล (ก่อนเที่ยง) และในวิกาล (หลังเที่ยงไป)

๒. ทรงอนุญาตมันเหลวที่เป็นยา คือ มันเหลวหมี ปลาฉลาม[๒] มันเหลวหมู มันเหลวลา ที่รับประเคนในเวลา เจียวในกาล กรองในกาล แล้วฉันอย่างน้ำมัน ถ้ารับประเคนในเวลาวิกาล เจียวในเวลาวิกาล กรองในเวลาวิกาลแล้วฉันมันเหลวนั้น เป็นอาบัติทุกกฏ ๓ ตัว

๓. ทรงอนุญาตให้ฉันมูลเภสัช (ยาที่เป็นหัว หรือเหง้าไม้) เช่น ขมิ้น ขิง เป็นต้น ที่ไม่เป็นอาหารโดยปกติได้ตลอดชีพไม่กำหนดกาล แต่ต้องมีเหตุผลสมควร **ถ้าไม่มีเหตุผลสมควร ต้องอาบัติทุกกฏ** สำหรับภิกษุผู้อาพาธทรงอนุญาตให้ใช้หินบดบดได้

๔. ทรงอนุญาตให้ฉันกสาวเภสัช (ยาที่เป็นน้ำฝาดจากต้นไม้) ซึ่งไม่เป็นอาหารโดยปกติได้ตลอดชีพ ในเมื่อมีเหตุสมควร

๕. ทรงอนุญาตให้ฉันปัณณเภสัช (ใบไม้ที่เป็นยา) ซึ่งไม่เป็นอาหารโดยปกติได้ตลอดชีพ ในเมื่อมีเหตุผลสมควร

---

[๑] **อาพาธในฤดูสารท** คือ ไข้เหลือง (หรือโรคดีซ่าน) ที่เกิดในฤดูสารท (ฤดูใบไม้ร่วง) เพราะในฤดูสารทนี้ภิกษุทั้งหลายเปียกชุ่มด้วยน้ำฝนบ้าง เดินย่ำโคลนบ้าง แสงแดดแผดกล้าบ้าง (วิ. อ. ๓ / ๒๖๐ / ๑๗๓)

[๒] บางอาจารย์ว่า จระเข้ (สารตฺถ. ฏีกา. ๓ / ๒๖๒ / ๓๖๗) ฉบับ PALI TEXT SOCITY แปลว่า จระเข้ (Book of the discipline past 4 P. 271) มหาวรรคฉบับภาษาพม่าแปลว่า "ปลาโลมา"

๖. ทรงอนุญาตให้ฉันผลเภสัช (ผลไม้ที่เป็นยา) ซึ่งไม่เป็นอาหารโดยปกติ เช่น ดีปลี สมอ มะขามป้อม ได้ตลอดชีพ เมื่อมีเหตุสมควร

๗. ทรงอนุญาตให้ฉันชตุเภสัช (ยางไม้ที่เป็นยา) เช่น มหาหิงคุ์ ได้ตลอดชีพ เมื่อมีเหตุสมควร

๘. ทรงอนุญาตโลณเภสัช (เกลือที่เป็นยา) เช่น เกลือสมุทร เกลือสินเธาว์ ได้ตลอดชีพ เมื่อมีเหตุสมควร

๙. ทรงอนุญาตให้ใช้ยาผงในเมื่อเป็นแผลพุพอง หรือกลิ่นตัวแรง เพื่อมิให้แผลติดจีวร สำหรับภิกษุผู้ไม่อาพาธ ทรงอนุญาตให้ใช้มูลโค (แห้ง) ดิน (แห้ง) และกากเครื่องย้อม ทรงอนุญาตครก สาก และแล่ง (สำหรับร่อนยาผง) และผ้าร่อนยาเพื่อการนี้

๑๐. ทรงอนุญาตเนื้อสัตว์ดิบโลหิตดิบ ในเมื่ออาพาธเนื่องด้วยอมนุษย์สิง

๑๑. ทรงอนุญาตยาตา และกลักยาตา สำหรับภิกษุผู้อาพาธเป็นโรคตา แต่ห้ามมิให้ใช้กลักยาตา ที่ทำด้วยเงินทองแบบของคฤหัสถ์ ให้ทำด้วยกระดูก งา ไม้ โลหะ และเปลือกไม้ กับทรงอนุญาตฝาปิดกลักยาตา และให้ใช้ด้ายพันกันฝาตก กับทรงอนุญาตให้ใช้ไม้ป้ายยาตา และถุงใส่ไม้ป้ายยาตา รวมทั้งสายสำหรับสะพายคล้องบ่า

๑๒. ทรงอนุญาตให้ทาน้ำมันที่ศีรษะ เมื่อเป็นโรคร้อนศีรษะ และอนุญาตให้นัตถุ์ยา และกล้องยานัตถุ์ แต่กล้องยานัตถุ์ ห้ามทำด้วยเงิน ทอง หรืองดงามแบบคฤหัสถ์ ทรงอนุญาตกล้องยานัตถุ์ที่มีหลอดคู่ ทรงอนุญาตให้สูดควัน (ของยา) ทางจมูก, ทรงอนุญาตกล้องยาสูบ (ที่ใช้รักษาโรค) แต่ไม่ให้ใช้กล้องที่ทำด้วยทอง เงิน หรืองดงามแบบคฤหัสถ์ ทรงอนุญาตให้มีเครื่องปิด กล้องยาสูบ เพื่อกันสัตว์เข้าไปข้างใน ถุงและเชือกผูกเป็นสายสะพาย

๑๓. ทรงอนุญาตให้เคี่ยวน้ำมัน (ทำยา) และอนุญาตให้เติมน้ำเมาลงในน้ำมันที่จะทำยาได้ โดยมีเงื่อนไขว่า น้ำเมาที่ใส่นั้นต้องไม่ปรากฏสี กลิ่น และรส ถ้าเจือน้ำเมามากไปทรงอนุญาตให้เก็บไว้เป็นยาทา ทรงอนุญาตภาชนะสำหรับใส่น้ำมันที่ทำด้วยโลหะ หรือผลไม้ ทรงอนุญาตการทำให้เหงื่อออก ตั้งแต่อย่างธรรมดาถึงอย่างเข้ากระโจม โดยมีถาดต้มใบตัวยาอยู่ในนั้น และอ่างน้ำ

๑๔. ทรงอนุญาตให้นำเลือดออกด้วยใช้เขาควายดูด

๑๕. ทรงอนุญาตยาทาเท้า เมื่อเท้าแตก และอนุญาตให้ปรุงยาทาเท้าได้

๑๖. ทรงอนุญาตการผ่าฝี และอนุญาตกระบวนการทั้งปวงที่เนื่องด้วยแผลผ่าตัดนั้น คือน้ำฝาด งาบด ยาพอก ผ้าพันแผล ล้างแผลด้วยน้ำแป้งเมล็ดผักกาด รมด้วยควัน ใช้ก้อนเกลือตัดเนื้องอก น้ำมันทาแผล

๑๗.ทรงอนุญาตยา ๔ ชนิด ในขณะถูกงูหรือสัตว์มีพิษกัด คือ มูตร (ปัสสาวะ) คูถ (อุจจาระ) ขี้เถ้าและดินในขณะรีบด่วนเช่นนั้น ถ้าไม่มีคนทำให้ก็ให้ถือเอาและฉันได้เอง ไม่ต้องอาบัติ

๑๘. ทรงอนุญาตยา และ อาหารอ่อนบางอย่าง ตามสมควรแก่โรคและความต้องการที่จำเป็น เช่น ดื่มน้ำที่ละลายจากดินผาลไถ เมื่ออาพาธโดยยาแฝด[๑] น้ำด่างจากขี้เถ้าของข้าวสุกเผา แก้โรคท้องผูก สมอดองน้ำมูตรโคแก้โรคผอมเหลือง[๒] การทาตัวด้วยของหอม แก้โรคผิวหนัง ยาถ่ายแก้ผดผื่นขึ้นตามตัว น้ำข้าวใส น้ำถั่วต้มที่ไม่ข้น น้ำถั่วต้มที่ข้นเล็กน้อย น้ำเนื้อต้ม เป็นการผ่อนผันให้เหมาะแก่อาพาธ.

ห้ามเก็บเภสัช ๕ ไว้เกิน ๗ วัน

พระเจ้าพิมพิสาร มีพระราชประสงค์จะถวายคนทำงานวัด แก่พระปิลินทวัจฉะ ก็ทรงอนุญาตให้มีคนวัดได้ มนุษย์ทั้งหลายพากันเลื่อมใสพระปิลินทวัจฉะในฐานะมีอำนาจจิตสูงใช้อำนาจจิตได้หลายอย่าง พากันถวายเภสัช ๕ คือ เนยใส,เนยข้น,น้ำมัน,น้ำผึ้ง,น้ำอ้อยเป็นอันมาก ท่านก็แบ่งถวายภิกษุผู้เป็นบริษัทของท่าน ภิกษุเหล่านั้นก็เก็บของเหล่านี้ใส่ผ้ากรองบ้าง ใส่ถุงบ้างแขวนไว้บ้าง พาดที่หน้าต่างบ้าง มีหนูรบกวนมาก เป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลายพระผู้มีพระภาคทรงทราบจึงทรงบัญญัติว่า **ภิกษุรับเภสัช ๕ จะเก็บไว้บริโภคได้ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าล่วงกำหนดนั้นไปให้ปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์.**

---

[๑] **อาพาธโดยยาแฝด** แปลมาจากบาลีว่า “ฆรทินนาพาโธ” หมายถึงโรค ที่เกิดขึ้นเพราะน้ำหรือยาที่หญิงแม่เรือนให้ซึ่งดื่มกินเข้าไปแล้ว จะตกอยู่ในอำนาจของหญิงนั้น (วิ. อ. ๓ / ๒๖๙ / ๑๗๕, สารตฺถ. ฏีกา ๓ / ๒๖๙)

[๒] **โรคผอมเหลือง** คือ โรคดีซ่าน

ทรงอนุญาตของฉันบางอย่าง

พระกังขาเรวตะ เห็นเขาผสมแป้งบ้าง เถ้าบ้าง ลงในงบน้ำอ้อย ยำเกรงอยู่ ว่า “น้ำอ้อยงบเจืออามิสเป็นของไม่ควรในเวลาวิกาล” พร้อมด้วยบริษัท ไม่ฉันน้ำอ้อยงบ ภิกษุกราบทูลให้ทรงทราบ จึงทรงสอบถามว่า ชาวบ้านเขาผสมของดังกล่าวเพื่ออะไร ภิกษุกราบทูลว่า “เพื่อให้เนื้อน้ำอ้อยเกาะกันแน่น” จึงทรงรับสั่งว่า “ถ้าเขาผสมแป้งบ้าง เถ้าบ้างลงในน้ำอ้อยงบ เพื่อให้เนื้อน้ำอ้อยเกาะกันแน่น น้ำอ้อย งบนั้นคงเป็นน้ำอ้อยงบเหมือนเดิม เราอนุญาตให้ฉันน้ำอ้อยงบได้ตามสบาย” และทรงอนุญาตให้ฉันถั่วเขียวที่ต้มสุกแล้วแต่ยังงอกได้ในกาล อนุญาตให้ฉันยาโลณโสวีรกะ[๑]แก่ภิกษุผู้อาพาธ แต่ผู้ไม่อาพาธต้องเจือน้ำฉันอย่างปานะ.

ห้ามเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่เป็นต้น

พระผู้มีพระภาคทรงอาพาธด้วยโรคลมในท้อง พระอานนท์ของาถั่วเขียวด้วยตนเอง เก็บค้างคืนไว้ในที่อยู่ แล้วต้มเองในที่อยู่ แล้วถวายพระผู้มีพระภาค เมื่อทรงทราบจึงตรัสห้ามเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่ ห้ามหุงต้มอาหารในที่อยู่ และห้ามหุงต้มเอง ผู้ล่วงละเมิดต้องอาบัติทุกกฏ แต่การอุ่นของที่สุกแล้วอนุญาตให้ทำได้ ต่อมาเกิดข้าวยากในกรุงราชคฤห์ ทรงอนุญาตให้เก็บอาหารไว้ค้างคืนในที่อยู่ ให้หุงต้มอาหารในที่อยู่ ให้หุงต้มเองได้ (แต่เมื่อบ้านเมืองกลับสู่สภาพปกติ ก็ทรงห้ามการเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่ เป็นต้นนั้นอีก หน้า ๒๕๑)

อนึ่งทรงอนุญาตว่า (ในการเดินทางไกล) เห็นผลไม้ตกอยู่ ถ้าไม่มีกัปปิยการก[๒] ก็ให้เก็บนำไปเอง ต่อเมื่อพบกัปปิยการกจึงให้วางบนพื้นดิน ให้เขาจัดถวายให้ฉันได้ ทรงอนุญาตให้รับประเคนผลไม้ที่เก็บมาเองได้ (ข้อนี้ ต่อมาก็ทรงยกเลิกเช่นเดียวกับเรื่องการเก็บอาหารในที่อยู่ หน้า ๒๕๒).

---

[๑] ยาดองโลณโสวีรกะ ได้แก่ยาที่ปรุงด้วยส่วนประกอบนานาชนิด เช่น มะขามป้อมสด สมอพิเภก ธัญญชาติทุกชนิด ถั่วเขียว ข้าวสุก ผลกล้วย หน่อหวาย การระเกด อินทผลัม หน่อไม้ ปลา เนื้อ น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เกลือ โดยใส่เครื่องยาเหล่านี้ในหม้อปิดฝามิดชิด เก็บดองไว้ ๑ - ๓ วัน เมื่อยานี้สุกได้ที่แล้ว จะมีรสและสีเหมือนผลหว้า เป็นยาแก้โรคลม โรคไอ โรคผอมเหลือง (ดีซ่าน) โรคริดสีดวง เป็นต้น ในภายหลังภัต คือเที่ยงวันไปก็ฉันได้ (วิ. อ. ๑ / ๑๙๒ / ๕๑๘)

[๒] กัปปิยการก หมายถึง ผู้ทำหน้าที่จัดของที่สมควรแก่ภิกษุบริโภค, ผู้ปฏิบัติภิกษุ, ศิษย์พระ (พจนานุกรมพุทธศาสน์)

ทรงอนุญาตเรื่องการฉันหลายข้อ

ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่ฉันเสร็จแล้ว ห้ามภัตแล้ว ฉันอาหารที่เป็นเดน ซึ่งนำมาจากบ้านเจ้าภาพได้ (คือ ทรงห้ามไว้ในสิกขาบทที่ ๕ โภชนวรรค ปาจิตติยกัณฑ์ แต่ทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ถ้าเจ้าภาพนำมาถวาย ที่วัดอีกให้ฉันได้) อนึ่งถ้าเขา ถวายไว้ก่อนเวลาอาหาร และถ้าของนั้นเป็นของป่า ของเกิดในสระ ก็ทรงอนุญาต ให้ฉันได้ (ข้ออนุญาตเหล่านี้ทุกข้อต่อมาก็ทรงยกเลิก ดูหน้า ๒๕๒)

อนึ่งผลไม้ ที่ใช้เพาะพันธุ์ไม่ได้ หรือที่ปล้อนเมล็ดออกแล้วไม่มีใครทำให้ควร (กัปปิยะ, ดูรายละเอียดสมณกัปปะหน้า ๔๑๗) ก็ทรงอนุญาตให้ฉันได้.

ทรงห้ามทำการผ่าตัดหรือผูกรัดที่ทวารหนัก

ทรงห้ามผ่าตัดหรือผูกมัดด้วยหนังหรือผ้า ภายในบริเวณ ๒ นิ้ว โดยรอบทวารหนัก เพราะในที่แคบผิวเนื้ออ่อน แผลหายยาก ผ่าตัดลำบาก ผู้ฝ่าฝืนต้องอาบัติถุลลัจจัย (เกี่ยวกับริดสีดวงทวาร).

ทรงห้ามฉันเนื้อที่ไม่ควร

๑. ทรงห้ามฉันเนื้อมนุษย์ ผู้ฉันต้องอาบัติถุลลัจจัย ภิกษุจะฉันเนื้อสัตว์ต้องพิจารณาก่อน ขืนฉันทั้งไม่พิจารณา ต้องอาบัติทุกกฏ.

๒. ทรงห้ามฉันเนื้อสัตว์ที่ไม่สมควรอีก ๙ ชนิด คือ เนื้อช้าง, เนื้อม้า, เนื้อสุนัข, เนื้องู, เนื้อราชสีห์, เนื้อเสือโคร่ง, เนื้อเสือเหลือง, เนื้อหมี และเนื้อเสือดาว.

ทรงอนุญาตและไม่อนุญาตของฉันบางอย่าง

๑. ทรงอนุญาตข้าวยาคู [ทำด้วยเมล็ดข้าวอ่อนตำแล้วคั้นเอาน้ำเคี่ยวกับน้ำตาล (พจนานุกรมไทยฯ)] และขนมหวาน ทรงสรรเสริญข้าวยาคูว่า

มีอานิสงส์มาก

๒. ตรัสว่า ภิกษุอันทายกนิมนต์ไว้แห่งอื่น ไม่พึงฉันยาคูที่แข้นของผู้อื่น รูปใดฉันพึงปรับอาบัติตามธรรม(ปรับปาจิตตีย์เพราะฉันปรัมปรโภชน ดูหน้า๑๑๖)

๓. ทรงแสดงธรรมโปรดเวลัฏฐะ กัจจายนะ ผู้ถวายงบน้ำอ้อยแก่ภิกษุทั้งหลาย ให้ได้ดวงตาเห็นธรรมปฏิญญาตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต **ต่อมาทรงปรารภเรื่องงบน้ำอ้อย ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่ป่วยเป็นไข้ฉันได้ แต่ภิกษุผู้ไม่เป็นไข้ ให้ละลายน้ำฉัน.**

เสด็จแสดงธรรมที่ปาฏลิคามและโกฏิคาม

พระผู้มีพระภาคเสด็จจากกรุงราชคฤห์ไปยังปาฏลิคาม ทรงแสดงธรรมโปรดอุบาสกชาวปาฏลิคามผู้ถวายอาคารที่พัก เรื่องโทษแห่งศีลวิบัติของผู้ทุศีล และอานิสงส์แห่งศีลสัมปทาของผู้มีศีล คือ

๑. ย่อมได้โภคทรัพย์ ซึ่งมีความไม่เบียดเบียนเป็นเหตุ

๒. กิตติศัพท์อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป

๓. เข้าไปบริษัทใด ย่อมแกล้วกล้าไม่เก้อเขิน

๔. ย่อมไม่หลงลืมสติตาย

๕. หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

มหาอำมาตย์แห่งมคธ ชื่อสุนีธวัสสการะ นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เพื่อฉันภัตตาหาร เสร็จแล้วพระผู้มีพระภาคเสด็จข้ามแม่น้ำคงคาไปยังโกฏิคาม ทรงแสดงธรรมเรื่องอริยสัจ ๔.

นางอัมพปาลีถวายป่ามะม่วง

นางอัมพปาลี ได้เดินทางโดยขบวนยานจากกรุงเวสาลี ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงโกฏิคาม แล้วนิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น คณะกษัตริย์ลิจฉวีแห่งกรุงเวสาลีก็เดินทางไปโกฏิคาม เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลนิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับนิมนต์ของนางอัมพปาลีไว้ก่อนแล้ว

คณะกษัตริย์ลิจฉวีขอร้องนางให้พวกตนได้ถวายก่อน นางไม่ยอม ในวันรุ่งขึ้น เมื่อถวายอาหารแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า และพระภิกษุสงฆ์เสร็จแล้ว จึงกราบทูลถวายป่ามะม่วงให้เป็นสังฆาราม.

สีหเสนาบดีเปลี่ยนศาสนา

สีหเสนาบดีเป็นสาวกของนิครนถ์ ได้ฟังพวกกษัตริย์ลิจฉวีสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยก็ใคร่จะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะไปก็ปรึกษากับอาจารย์นิครนถนาฏบุตร ก็ถูกห้ามปรามถึง ๓ ครั้ง ในที่สุดได้ตัดสินใจไปเฝ้าโดยไม่บอกอาจารย์ เมื่อไปเฝ้ากราบทูลถามถึงข้อที่มีคนกล่าวหาพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งได้ทรงชี้แจงโดยละเอียดแล้ว ทรงแสดงธรรมโปรด สีหเสนาบดีได้ดวงตาเห็นธรรม และได้นิมนต์ฉันภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น พวกนิครนถ์เที่ยวพูดว่าสีหเสนาบดีฆ่าสัตว์มาทำเป็นอาหารเลี้ยงพระ พระสมณโคดมรู้อยู่ก็ยังฉันเนื้อสัตว์นั้น สีหเสนาบดีได้ทราบก็ปฏิเสธว่าไม่เป็นความจริง แล้วก็ถวายอาหารแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ต่อไปจนเสร็จ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปรารภเหตุนั้น **จึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามฉันเนื้อสัตว์ที่เขา(ฆ่า) ทำจำเพาะภิกษุ ทรงปรับอาบัติทุกกฏ และทรงอนุญาตปลาและเนื้อที่บริสุทธิ์โดยเงื่อนไข ๓ ประการ คือ ไม่ได้เห็น, ไม่ได้ยิน, ไม่ได้รังเกียจ.**

ทรงถอนข้ออนุญาตสำหรับยามข้าวยาก

ต่อมากรุงเวสาลีสมบูรณ์บริบูรณ์ขึ้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงถอนข้ออนุญาตที่ประทานไว้ในสมัยข้าวยาก เป็นอันกลับห้ามต่อไป คือ

ห้ามเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่, (อันโตวุฏฐะ)
ห้ามหุงต้มในที่อยู่, (อันโตปักกะ)
ห้ามหุงต้มด้วยตนเอง, (สามปักกะ)

ห้ามฉันผลไม้ที่เก็บมาเองโดยหาคนประเคนทีหลัง คือ จับต้องแล้วรับประเคนใหม่ (อุคคหิตปฏิคกหิตกะ)

๔ ข้อนี้ ปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด.

ห้ามฉันอาหารที่ฉันจนเสร็จ บอกไม่รับของที่เขาจะถวายเพิ่มแล้ว กลับฉันของที่เขานำมาถวายจากบ้านเจ้าภาพอีก (ตโตนีหฏะ) อาหารที่รับประเคนไว้ก่อนเวลาอาหาร (ปุเรภัตตปฏิคคหิตกะ) หรืออาหารที่เกิดในป่า (วนัฏฐะ) ในสระน้ำ (โปกขรัฏฐะ) เช่น ผลไม้ เหง้าบัว ซึ่งเป็นอาหารไม่เป็นเดน ให้ปรับอาบัติแก่ผู้บริโภคตามควร[๑]

ทรงอนุญาตที่เก็บอาหาร

มีผู้นำของที่เป็นอาหาร เช่น เกลือ, น้ำมัน, ข้าวสาร, ของเคี้ยว (ผลไม้) มาถวาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตกัปปิยภูมิ คือที่เก็บของที่สมควร โดยให้สวดประกาศเป็นการสงฆ์ โดยทรงระบุกัปปิยภูมิ ๔ ชนิด คือ

๑. อุสสาวนันติกา กัปปิยภูมิที่ประกาศให้รู้กันแต่เริ่มสร้าง

๒. โคนิสาทิกา[๒] กัปปิยภูมิเคลื่อนที่ได้

๓. คหปติกา เรือนที่คฤหบดีถวายเป็นกัปปิยภูมิ (สงฆ์สวดประกาศ)

๔. สัมมติกา กัปปิยภูมิที่สงฆ์สมมติ คือสวดประกาศเป็นการสงฆ์

ทรงห้ามภิกษุใช้กัปปิยภูมิที่สงฆ์สมมติไว้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ

ทรงแสดงธรรมโปรดเมณฑกคฤหบดี

พระผู้มีพระภาคเสด็จจากกรุงไพศาลี ไปยังภัททิยนคร ประทับ ณ ชาติยาวัน ณ ที่นั้น เมณฑกคฤหบดี (ผู้เป็นเศรษฐี) ได้ไปเฝ้า ได้สดับพระธรรมเทศนาได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว ก็นิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น เมื่อฉันเสร็จแล้ว

---

[๑] ปรับอาบัติปาจิตตีย์ เพราะเคี้ยวฉันของที่ไม่เป็นเดนหลังห้ามภัตแล้ว ตามความในสิกขาบทที่ ๕ แห่งโภชนวรรค

[๒] **โคนิสาทิกา** แปลว่า กัปปิยภูมิเหมือนกับโคจ่อม ได้แก่ สถานที่ไม่มีรั้วล้อม แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ วัดที่ไม่มีรั้วล้อม เรียกว่า อารามโคนิสาทิกา กุฎีที่ไม่มีรั้วล้อม เรียกว่า วิหารโคนิสาทิกา โดยความก็คือ เรือนครัวเล็กๆ ที่ไม่ลงหลักปักฐานมั่นคง สามารถเคลื่อนย้ายได้ (วิ. อ. ๓ / ๒๙๕ / ๑๘๒ - ๑๘๓)

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมโปรดครอบครัว พร้อมทั้งทาสของเมณฑก ให้ได้ดวงตาเห็นธรรม ทุกคนปฏิญญาณตนถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต.

ทรงอนุญาตตามที่เมณฑกคฤหบดีขอร้อง

เมณฑกคฤหบดีทราบว่า พระผู้มีพรภาคจะเสด็จเดินทางไกลไปอังคุตตราปะ ซึ่งเป็นหนทางกันดาร อัตคัดน้ำ อัตคัดอาหาร จึงกราบทูลขอร้องให้ทรงอนุญาตเสบียง จึงทรงอนุญาต ดังต่อไปนี้

๑. ทรงอนุญาตปัญจโครส ๕ คือ นมสด, นมส้ม, เปรียง, เนยข้น, เนยใส

๒. ทรงอนุญาตให้แสวงหาเสบียงเดินทางได้ คือ ข้าวสาร, ถั่วเขียว, ถั่วราชมาส, เกลือ, น้ำอ้อยงบ, น้ำมัน, เนยใส ตามความต้องการ

๓. ตรัสว่า “มีอยู่ภิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านที่มีศรัทธาเลื่อมใส เขามอบเงินทองไว้ในมือกัปปิยการกสั่งว่า สิ่งใดควรแก่พระผู้เป็นเจ้า ขอท่านจงถวายสิ่งนั้นด้วยกัปปิยภัณฑ์นี้. **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยินดีของอันเป็นกัปปิยะจากกัปปิยภัณฑ์นั้นได้ แต่เรามิได้กล่าวว่า พึงยินดี พึงแสวงหาทองและเงิน โดยปริยายไร ๆ เลย.**

ทรงอนุญาตน้ำอัฏฐบาน (น้ำดื่ม ๘ อย่าง)

ณ ตำบลอาปณะ ทรงปรารภคำของเกณิยะชฎิล ผู้ปรุงน้ำปานะมาถวาย จึงทรงอนุญาตน้ำปานะ ๘ อย่าง คือ ๑.น้ำมะม่วง ๒.น้ำชมพู่หรือน้ำหว้า ๓.น้ำกล้วยมีเมล็ด ๔.น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด ๕.น้ำมะซาง ๖.น้ำลูกจันทน์หรือองุ่น ๗.น้ำเหง้าบัว ๘.น้ำมะปรางหรือลิ้นจี่ **ทรงอนุญาตน้ำจากผลไม้ทุกชนิด**[๑] เว้นแต่รสแห่งธัญญผล[๒] ทรงอนุญาตน้ำจากใบไม้ทุกชนิด เว้นแต่น้ำผักดอง ทรงอนุญาตน้ำจากดอกไม้ทุกชนิด เว้นแต่น้ำดอกมะซาง และทรงอนุญาตน้ำอ้อยสด.

[๑] ที่ห้ามฉันน้ำจากมหาผล ๙ คือ ตาล มะพร้าว ผลขนุน ขนุนสำปะลอ บวบ ฟักเขียว แตงกวา แตงโม ฟักทอง รวมทั้งอปรัณณชาติ เช่น ถั่วต่างๆ เป็นส่วนแห่งอรรถกถา นักวินัยธรเห็นควรอย่างไรพึงพิจารณาเองเถิด

[๒] ธัญญผล ได้แก่ สาลิ(ข้าวสาลี), วีหิ(ข้าวเจ้า), ยโว(ข้าวเหนียว), โคธุโม(ข้าวละมาน), กงฺคุ(ข้าวฟ่าง), วรโก(ลูกเดือย), กุทฺรูสโก(หญ้ากับแก้) (พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๓ / ๑๗๓ / ๑๐๖)

ทรงอนุญาตผักและของเคี้ยวที่ทำด้วยแป้ง

ณ เมืองกุสินารา ทรงปรารภคำของมัลละกษัตริย์ชื่อโรชะผู้เคยเป็นสหายของพระอานนท์ ทรงอนุญาตให้ภิกษุฉันผักและของฉันที่ทำด้วยแป้งทุกชนิด (เฉพาะก่อนเที่ยง).

ทรงห้ามและทรงอนุญาตอื่นอีก

ณ ตำบลอาตุมา ทรงปรารภการกระทำของภิกษุผู้บวชเมื่อแก่ ซึ่งเคยเป็นช่างตัดผม ทราบข่าวว่าพระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังเสด็จมาพร้อมด้วยสงฆ์หมู่ใหญ่ จึงสั่งให้บุตรชาย ๒ คน ถือเครื่องมือตัดผมโกนผมกับทะนานและถุง เที่ยวไปตัดและโกนผมตามบ้านเรือนทุกแห่ง แลกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง ชาวบ้านเห็นเด็กสองคนนั้นพูดจาอ่อนหวาน มีไหวพริบดี แม้ผู้ที่ไม่ประสงค์จะให้ตัดและโกนผม ก็ให้ตัดให้โกนผม ถึงให้ตัดให้โกนผม แล้วก็ให้ค่าแรงมาก เป็นอันว่าเด็กทั้งสองคนนั้นเก็บรวบรวมเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้างได้เป็นอันมาก.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกโดยลำดับ เสด็จถึงอาตุมานครแล้ว ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ที่ภูสาคารเขตอาตุมานครนั้น พระภิกษุนั้นสั่งให้คนตกแต่งข้าวยาคูเป็นอันมาก โดยผ่านราตรีนั้นน้อมถวายพระผู้มีพระภาค

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามพระภิกษุรูปนั้นว่า ข้าวยาคูนี้เธอได้มาจากไหน ? พระภิกษุนั้นจึงกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบทุกประการ.

พระผู้มีพระภาคทรงติเตียนว่า การกระทำของเธอนั่นไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉนเธอบวชแล้วจึงได้ชักจูงทายกในสิ่งอันไม่ควรเล่า การกระทำของเธอนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ....

ครั้นแล้วจึง**ทรงห้ามมิให้ชักชวนบุคคลไปในทางไม่สมควร กับห้ามมิให้ภิกษุผู้เคยเป็นช่างตัดผมเก็บรักษาเครื่องตัดโกนผม ไว้สำหรับตัว รูปใดเก็บรักษาไว้ต้องอาบัติทุกกฏ.**

ณ กรุงสาวัตถีทรงอนุญาตของฉันผลไม้ทุกชนิด พืชของสงฆ์ที่เพาะปลูกในที่ของบุคคล และพืชของบุคคลที่เพาะปลูกในที่ของสงฆ์ให้แบ่งส่วนแล้วบริโภคได้.

ทรงแนะข้อตัดสินวินัย ว่าด้วยมหาปเทส ๔

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเกิดความยำเกรงอยู่ในข้อบัญญัติบางอย่างว่า สิ่งใดที่ทรงอนุญาต สิ่งใดไม่ทรงอนุญาต พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า

๑. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า **สิ่งนี้ไม่ควร** หากสิ่งนั้น **เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร** แก่เธอทั้งหลาย

๒. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า **สิ่งนี้ไม่ควร** หากสิ่งนั้น **เข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร** แก่เธอทั้งหลาย

๓. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า **สิ่งนี้ควร** หากสิ่งนั้น **เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร**แก่เธอทั้งหลาย

๔. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า **สิ่งนี้ควร** หากสิ่งนั้น **เข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร** แก่เธอทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลายได้มีความปริวิตก การที่กาลิก[๑]ระคนกัน จึงตรัสว่าดังนี้:-

๑...ยามกาลิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาลไม่ควรในวิกาล

๒.สัตตาหกาลิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรในกาลไม่ควรในวิกาล

๓.ยาวชีวิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในวิกาล

๔.สัตตาหกาลิกระคนยามกาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรชั่วยามล่วงยามแล้วไม่ควร

๕.ยาวชีวิกระคนกับยามกาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรชั่วยามล่วงยามแล้วไม่ควร

๖.ยาวชีวิกระคนกับสัตตาหกาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรตลอด๗วันล่วง๗วันแล้วไม่ควร

---

[๑] **กาลิก** *แปลว่า* เนื่องด้วยกาล, ขึ้นกับกาล, ของจะกลืนกินให้ล่วงลำคอเข้าไป ซึ่งพระวินัยบัญญัติให้ภิกษุรับเก็บไว้และฉันได้ภายในเวลาที่กำหนด จำแนกเป็น ๔ อย่าง คือ

๑.ยาวกาลิก ของรับประเคนไว้และฉันได้ชั่วเวลาเช้าถึงเที่ยงของวันนั้น เช่น ข้าว ปลา เนื้อ ผัก ผลไม้ นม นมส้ม ขนม

๒.ยามกาลิก ของรับประเคนไว้และฉันได้ชั่ววันหนึ่งกับคืนหนึ่ง ได้แก่ ปานะ คือ น้ำผลไม้ที่ทรงอนุญาต

๓.สัตตหกาลิก ของรับประเคนไว้แล้ว ฉันได้ภายใน ๗ วัน ได้แก่ เภสัช ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย

๔.ยาวชีวิก ของรับประเคนแล้วฉันได้ตลอดไปไม่จำกัดเวลาได้แก่ของที่ปรุงเป็นยา(ยาวชีวิกไม่เป็นกาลิก แต่นับเข้าด้วยโดยปริยาย)

๓. กฐินขันธกะ

หมวดว่าด้วยกฐิน

สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เชตวัน กรุงสาวัตถี ภิกษุชาวเมืองปาเฐยยกะ[๑] ๓๐ รูป ซึ่งเป็นผู้ถือการอยู่ป่า, การเที่ยวบิณฑบาต, นุ่งห่มผ้าบังสุกุล (ผ้าเก็บตกมาปะติดปะต่อทำเป็นจีวร) และใช้จีวร ๓ ผืนเป็นวัตร เดินทางจะมาเฝ้าพระผู้มีพระภาค เหลือระยะทางอีก ๖ โยชน์ (๙๖ กิโลเมตร) ถึงวันเข้าพรรษา ต้องจำใจจำพรรษาอยู่ในเมืองสาเกต มีความระลึกถึงพระบรมศาสดา เมื่อออกพรรษาแล้วฝนยังตกอยู่ แผ่นดินยังชุ่มชื้นด้วยน้ำเป็นหล่มเลนได้เดินทางมาเข้าเฝ้าด้วยจีวรที่ชุ่มชื้นด้วยน้ำเหน็ดเหนื่อย ทรงปรารภเหตุนั้น จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้จำพรรษาแล้วกรานกฐินได้[๒].

อานิสงส์ ๕ ของภิกษุผู้ได้กรานกฐิน[๓]

ทรงแสดงอานิสงส์ ๕ ของภิกษุผู้ได้กรานกฐินคือ

๑. ไปไหนไม่ต้องบอกลาภิกษุอื่น
(ตามความในสิกขาบทที่ ๖ อเจลกวรรค ปาจิตติยกัณฑ์)

๒. ไปไหนไม่ต้องนำไตรจีวรไปครบสำรับ
(ตามสิกขาบทที่ ๒ จีวรวรรค นิสสัคคิยกัณฑ์)

---

[๑] เมืองปาเฐยยกะ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกแคว้นโกศล คำว่า "ปาเฐยยกะ" เป็นชื่อของพระภัททวัคคีย์เถระทั้งหลาย ซึ่งเป็นพี่น้องร่วมบิดาเดียวกับพระเจ้าโกศล ในบรรดาท่านเหล่านั้น ผู้เป็นพี่ใหญ่เป็นพระอนาคามี คนที่เป็นน้องสุดท้องเป็นพระโสดาบัน ไม่มีใครเป็นพระอรหันต์หรือปุถุชน (วิ. อ. ๓ / ๓๐๖ / ๑๙๑) ว่า "ปาเวยยกะ" ก็มี

[๒] กรานกฐิน เป็นวิธีร่วมกันตัดเย็บจีวรผืนใดผืนหนึ่ง โดยขึ้นไม้กฐิน(ไม้สะดึง) แล้วเอาผ้าที่จะเย็บเป็นจีวรเข้าขึงที่ไม้กฐิน เย็บย้อมเสร็จแล้ว ร่วมใจกันยกจีวรให้ภิกษุรูปหนึ่งในนามสงฆ์ ภิกษุที่เหลือร่วมอนุโมทนา เรียกว่า "กรานกฐิน"

[๓] คือทรงผ่อนผันวินัยบางอย่างเพื่อความสะดวกในการทำจีวร เป็นระยะเวลา ๔ เดือน รวมกับอานิสงส์การจำพรรษา ๑ เดือน เป็น ๕ เดือน (อานิสงส์จำพรรษากับอานิสงส์กฐินเหมือนกัน เพียงแต่ถ้าได้กรานกฐินด้วยก็จะเพิ่มเวลาอานิสงส์ออกไปอีก)

๓. ฉันคณโภชนะ คือฉันอาหารรวมกลุ่มกันได้ (ตามสิกขาบทที่ ๒ โภชนวรรค ปาจิตติยกัณฑ์)[๑]
๔. เก็บจีวรไว้ได้ตามต้องการโดยไม่ต้องวิกัป คือทำให้เป็น ๒ เจ้าของ (ตามสิกขาบทที่ ๑ จีวรวรรค นิสสัคคิยกัณฑ์)
๕. ผ้าที่เกิดขึ้นในวัดนั้นเป็นของพวกเธอ (คือพวกเธอมีสิทธิได้รับส่วนแบ่ง ภิกษุเขตอื่นมาก็ไม่มีสิทธิ).

ทรงอนุญาตให้สวดประกาศการกรานกฐิน

ทรงอนุญาตให้สงฆ์สวดประกาศมอบผ้ากฐิน แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง โดยให้ตั้งญัตติ ๑ ครั้ง สวดประกาศขอความเห็นชอบ ๑ ครั้ง (เรียกว่า ญัตติทุติยกรรม มีรายละเอียดวิธีการในภาคผนวก หน้า ๔๗๐).

ทรงแสดงเรื่องกฐินเป็นอันกรานและไม่เป็นอันกราน

ทรงแสดงว่า กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยเพียงสักว่า ขีดประมาณ, ซักผ้า, กะผ้า, ตัดผ้า, เย็บเนา, เย็บ, ทำลูกดุม, ทำรังดุม, ติดอนุวาต[๒], ดามผ้า, ย้อมผ้าเป็นสีหม่น รวมทั้งไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่ทำนิมิต(ทำเครื่องหมาย) หรือเลียบเคียงให้เขาถวาย, ผ้ายืมมา, ผ้าเก็บไว้ค้างคืน, ผ้าที่เป็นของต้องสละ (นิสสัคคีย์), ผ้าที่ไม่ทำพินทุ[๓], ผ้ามิได้ทำเป็นไตรจีวร, จีวรนั้นมีขัณฑ์ต่ำกว่า ๕ ขัณฑ์[๔] ซึ่งมีมณฑล, ไม่เสร็จในวันนั้น, ไม่ได้ถวายให้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง, ภิกษุผู้อยู่นอกสีมาอนุโมทนากฐินนั้น

[๑] ในสิกขาบทที่ ๓ โภชนวรรค ปาจิตติยกัณฑ์ อนุญาตให้ฉันปรัมปร(โภชนะทีหลัง)ได้ ในคราวที่ถวายจีวรและคราวที่ทำจีวร แต่เหตุใดจึงไม่มีระบุอยู่ในอานิสงส์ของผู้ได้กรานกฐิน ยังเป็นที่ฉงนอยู่ นักวินัยธรทั้งหลายพึงพิจารณาเองเถิด

[๒] **อนุวาต** คือ ผ้าขอบจีวรทั้งด้านยาวทั้งด้านกว้าง (วิ. อ. ๓ / ๓๔๕ / ๒๑๗)

[๓] **ทำพินทุ** คือ การทำผ้าจีวรที่ได้มาใหม่ให้เสียสี ด้วยสีเขียว ตม หรือคล้ำที่จีวร เพื่อทำตำหนิ ตามสิกขาบทที่ ๘ สุราปานวรรค (ดูรายละเอียดวิธีในภาคผนวกหน้า ๔๐๘)

[๔] **จีวรมีขัณฑ์ ๕** คือ จีวรที่ตัดเย็บปรากฏกระทง (ผ้าท่อนหนึ่ง ๆ มีลักษณะเหมือนกระทงนา มีรูปสี่เหลี่ยม) กระทงใหญ่ กระทงเล็ก โดยมีจุดคั่นดุจคันนายืนระหว่างกระทงจีวร แบ่งเป็น ๕ กระทง (ดู วิ. อ. ๓ / ๓๐๘, ๓๕๔ / ๑๙๗, ๒๑๗).

แล้วทรงแสดงว่า กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าใหม่, ผ้าเทียมใหม่, ผ้าเก่า, ผ้าบังสุกุล, ผ้าตกตามร้านตลาด[๑] และข้อที่มีนัยตรงข้ามกับกฐินไม่เป็นอันกราน.

ข้อกำหนดในการเดาะกฐิน (มาติกา ๘)

ทรงแสดงมาติกา คือแม่บทหรือข้อกำหนดในการเดาะกฐิน[๒] รวม ๘ ประการ คือ:-

๑. เดินทางไปที่อื่นไม่คิดจะกลับมา

๒. ทำจีวรเสร็จแล้ว

๓. ตั้งใจเลิกเรื่องการทำจีวร

๔. จีวรที่กำลังทำอยู่ทำเสียหรือหายเสีย

๕. ด้วยได้ยินข่าว คือ เธอจากไปด้วยคิดจะกลับมาอีก แต่ได้ยินข่าวว่าในวัดที่เธออยู่เขาเลิกทำกันแล้ว

๖. ด้วยหมดหวัง คือหวังว่าจะได้จีวรแต่ก็ไม่สมหวัง

๗. อยู่นอกเขตสีมา คือคิดจะกลับมาที่วัดนั้น จนหมดสมัยของกฐิน

๘. เลิกกฐินพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย คือเมื่อพ้นกำหนด ก็เป็นอันเลิกกฐินร่วมกัน

จากนั้นเป็นคำอธิบายมาติกาทั้ง ๘ ในตอนท้ายได้สรุปเกี่ยวด้วยปลิโพธ[๓] ๒ ประการ คือ

๑. อาวาสปลิโพธ ความห่วงใยด้วยวัด (คือตั้งใจจะกลับมาที่วัด)

๒. จีวรปลิโพธ ความห่วงใยด้วยจีวร (คือตั้งใจทำจีวรภายในกำหนด)

ถ้าหมดปลิโพธ ก็เป็นอันเลิกกฐิน.

---

[๑] **ผ้าตกตามร้าน** คือ ผ้าเก่าที่ตกอยู่ข้างประตูร้านตลาด ซึ่งมีผู้เก็บมาถวาย (วิ. อ. ๓ / ๓๐๙ / ๑๙๘)

[๒] **กฐินเดาะ** หมายถึง กฐินเสียหาย ไม่มีอานิสงส์ ใช้ไม่ได้ ภิกษุหมดโอกาสจะได้ประโยชน์จากกฐิน

[๓] **ปลิโพธ** ในทางวินัย หมายถึง ความกังวลที่เป็นเหตุให้กฐินยังไม่เดาะ คือยังรักษาอานิสงส์กฐินและเขตแห่งจีวรกาลตามกำหนดได้ ถ้าภิกษุหลีกไปโดยคิดว่า "จะไม่กลับมาอีก" จีวรปลิโพธขาดก่อนในขณะที่อยู่ภายในสีมานั้นเอง อาวาสปลิโพธ ขาดเมื่อก้าวล่วงสีมาไปแล้ว (วิ. อ. ๓ / ๓๑๑ / ๑๙๘).

๔. จีวรขันธกะ

หมวดว่าด้วยจีวร

คหบดีชาวกรุงราชคฤห์ไปเที่ยวเมืองเวสาลี เห็นบ้านเมืองเจริญ และมีหญิงนครโสเภณี นามว่า อัมพปาลี เมื่อกลับไปกรุงราชคฤห์ จึงไปแนะนำให้พระเจ้าพิมพิสารทรงอนุญาตให้มีหญิงนครโสเภณีบ้าง เมื่อทรงอนุญาต จึงหาหญิงสาวร่างงาม ชื่อนางสาลวดีมาเป็นหญิงนครโสเภณีประจำกรุงราชคฤห์ นางตั้งครรภ์ คลอดบุตรเป็นชาย จึงให้นำไปทิ้งยังกองขยะ อภัยราชกุมาร ไปพบจึงให้รับไปเลี้ยงไว้ในวัง เด็กนั้นจึงมีชื่อว่า ชีวก (รอดตาย) โกมารภัจจ์ (พระราชกุมารเลี้ยงไว้) เมื่อชีวกโกมารภัจจ์เติบโต จึงเดินทางไปศึกษาวิชาแพทย์ ณ เมืองตักกสิลา อยู่ ๗ ปี เมื่อสำเร็จแล้วในระหว่างเดินทางกลับก็ได้รักษาภริยาเศรษฐีผู้หนึ่ง ในเมืองสาเกต ซึ่งเป็นโรคปวดศีรษะมา ๗ ปี ด้วยใช้ยาน้ำมันให้นัตถุ์ทางจมูก ได้ลาภสักการะมาก ก็มาตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณที่อยู่ของอภัยราชกุมาร.

ต่อมาได้รักษาโรคริดสีดวงทวารของพระเจ้าพิมพิสารหาย ด้วยให้ทายาเพียงครั้งเดียว จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นแพทย์ประจำราชสำนัก และประจำพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระภิกษุสงฆ์.

ต่อมาได้รักษาโรคปวดศีรษะของเศรษฐีผู้หนึ่ง แห่งกรุงราชคฤห์ด้วยการผ่าตัดศีรษะ, รักษาโรคเนื้องอกในลำไส้ใหญ่ของบุตรเศรษฐีผู้หนึ่งแห่งกรุงพาราณสีด้วยการผ่าตัดหน้าท้อง, รักษาโรคผอมเหลืองของพระเจ้าจันทปัชโชติแห่งกรุงอุชเชนี ด้วยการถวายยา ให้ทรงดื่มได้ผลดีทุกราย.

ครั้งหลังถวายยาถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคโดยไม่ต้องให้เสวย เพียงแต่อบยาใส่ดอกอุบล ๓ ก้าน แล้วถวายให้พระองค์ทรงสูดดมทีละก้านก็ได้ผลดี ในที่สุดได้กราบทูลขอร้องต่อพระผู้มีพระภาค เพื่อให้ภิกษุทั้งหลายรับคหบดีจีวร (คือจีวรที่มีผู้ศรัทธาถวายให้ใช้ สมัยก่อนอนุญาตแต่จีวรที่เก็บเศษผ้ามาปะติดกัน)

ทรงปรารภคำขอของหมอชีวก จึงทรงอนุญาตให้รับคหบดีจีวร หรือภิกษุรูปใด ปรารถนาจะใช้จีวรที่เก็บเศษผ้าเก็บมาปะติดปะต่อ ที่เรียก บังสุกุลจีวร ก็ได้ แต่ทรงสรรเสริญการยินดีปัจจัยตามมีตามได้.

ทรงอนุญาตคหบดีจีวร ๖ ชนิด

สมัยนั้น จีวรทั้งชนิดที่มีเนื้อละเอียดและเนื้อหยาบได้เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่าทรงอนุญาตจีวรอะไรบ้าง จึงทรงอนุญาตจีวร ๖ ชนิด คือ

๑.โขมะ (ผ้าเปลือกไม้) ๒.กัปปาสิกะ (ผ้าฝ้าย)
๓.โกเสยยะ (ผ้าไหม) ๔.กัมพล (ผ้าขนสัตว์)
๕.สาณะ (ผ้าป่าน) ๖.ภังคะ (ผ้าที่ทำด้วยของผสมกัน)

ในการแสวงหาผ้าบังสุกุลในป่าช้านั้น ทรงอนุญาตให้ ภิกษุผู้ไม่ปรารถนา ก็ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุพวกที่รอคอย, ภิกษุที่เข้าไปแสวงหาพร้อมกัน หรือนัดกันไป นอกจากกรณีที่กล่าวเหล่านี้แล้ว ภิกษุไม่ปรารถนาก็ไม่ต้องให้ส่วนแบ่ง.

ทรงอนุญาตเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับจีวร

เมื่อมนุษย์ทั้งหลายทราบว่า ทรงอนุญาตให้ถวายจีวรได้ก็พากันนำมาถวายมาก เมื่อจีวรมีมากจึงทรงอนุญาตให้สวดประกาศแต่งตั้งภิกษุผู้รับจีวร, ภิกษุผู้เก็บจีวร, สมมติเรือนคลัง, ภิกษุผู้รักษาเรือนคลัง, ภิกษุผู้แจกจีวร (มีรายละเอียดอยู่ในภาคผนวก หน้า ๔๒๐) และทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้ทำหน้าที่เหล่านั้น คือ

๑.ไม่ลำเอียงเพราะชอบ ๒.ไม่ลำเอียงเพราะชัง
๓.ไม่ลำเอียงเพราะหลง ๔.ไม่ลำเอียงเพราะกลัว
๕.รู้จักจีวรที่รับแล้วหรือยังไม่ได้รับ, เก็บแล้วหรือยังไม่ได้เก็บ, รักษาแล้วหรือยังไม่รักษา, แจกแล้วหรือยังไม่แจก ตามแต่ลักษณะหน้าที่นั้นๆ

นอกจากนี้ยังทรงบัญญัติว่า ห้ามย้ายที่อยู่เจ้าหน้าที่เรือนคลัง ผู้ใดย้าย

ต้องอาบัติทุกกฏ ทรงแนะวิธีแจกจีวรว่า ให้คัดผ้าแล้วเฉลี่ยตามจำนวนภิกษุและสามเณร โดยมอบแก่สามเณรครึ่งส่วน แล้วผูกเป็นมัดไว้แจก ให้ผู้ที่จะรีบไปรับส่วนของตนได้ก่อน ให้มอบส่วนพิเศษในเมื่อจะให้สิ่งทดแทน ถ้าจีวรไม่พอแจก ให้สมยอมส่วนที่พร่องแล้วจับฉลาก.

ทรงอนุญาตสีย้อมและวิธีการเกี่ยวกับจีวร

ทรงอนุญาตสีย้อมจีวร ๖ ชนิด คือ ที่ทำจาก รากไม้, ลำต้นไม้, เปลือกไม้, ใบไม้, ดอกไม้ และ ผลไม้ และทรงอนุญาตวิธีการและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการซักย้อมจีวร คือ อนุญาตหม้อต้มน้ำย้อม ผูกตะกร้อกันน้ำล้น กระบวยตักน้ำย้อม อ่างหม้อและรางสำหรับย้อม ราวจีวรสายระเดียง ผูกมุมจีวรตาก ด้ายผูกมุมจีวร ทุบซักจีวรด้วยฝ่ามือ.

ทรงอนุญาตวิธีตัดจีวร

ทรงห้ามภิกษุใช้จีวรที่ยังไม่ได้ตัด เพื่อให้จีวรที่ตัดแล้วเศร้าหมองเหมาะแก่สมณะและพวกโจรไม่ต้องการ เมื่อเสด็จไปยังทักขิณาคิรี (ภูเขาภาคใต้) ทอดพระเนตรเห็นนาชาวมคธ มีขอบคั่นและกระทงนา จึงตรัสให้พระอานนท์ลองตัดจีวรเป็นรูปอย่างนั้นดู เมื่อพระอานนท์ทำเสร็จ ทรงสรรเสริญว่าเป็นผู้ฉลาด.

ต่อมาทอดพระเนตรเห็นภิกษุหอบจีวรพะรุงพะรัง ทรงทดลองห่มจีวรประทับอยู่กลางแจ้งในกลางคืนฤดูหนาวดำริว่า กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ที่เป็นคนมีปกติหนาวกลัวความหนาวอาจครองชีพอยู่ได้ด้วยผ้า ๓ ผืน จึงทรงบัญญัติให้ใช้จีวร ๓ ผืน (ไตรจีวร) คือผ้าสังฆาฏิ (ผ้าซ้อนนอก) ๒ ชั้น ผ้าห่ม (จีวร) ๑ ชั้น ผ้านุ่ง (สบง) ๑ ชั้น แล้วทรงอนุญาตให้เก็บจีวรที่เกินจำนวน ๓ ผืนไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน ถ้าจะเก็บเกินกว่านั้นให้วิกัป (คือทำให้เป็นของ ๒ เจ้าของ) ต่อมา ทรงอนุญาตว่าถ้าเป็นผ้าเก่าค้างฤดูให้ใช้สังฆาฏิ ๔ ชั้น ผ้าจีวร ๒ ชั้น สบง ๒ ชั้น (เพื่อไม่ให้เห็นช่องขาดปุปะ) อนุญาตผ้าปะชุน, รังดุม และลูกดุม.

ทรงอนุญาตคำขอ ๘ ประการของนางวิสาขา

นางวิสาขาปรารถนาจะถวายความสะดวกแก่พระภิกษุสงฆ์ จึงกราบทูลขอพร ๘ ประการ เพื่อถวายสิ่งต่างๆแก่ภิกษุจนตลอดชีวิต อ้างเหตุผลที่เคยประสบมาต่างๆ อันควรจะทรงอนุญาต ก็ทรงอนุญาตตามที่ขอร้อง คือ:-

๑. ผ้าวัสสิกสาฏก (ผ้าอาบน้ำฝน)
๒. อาคันตุกภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้เพิ่งมา)
๓. คมิกภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้เตรียมจะเดินทางไป)
๔. คิลานภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้ป่วยไข้)
๕. คิลานุปัฏฐากภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้พยาบาลไข้)
๖. คิลานเภสัช (ยาสำหรับภิกษุผู้ป่วยไข้)
๗. ข้าวยาคูที่ถวายเป็นประจำ
๘. ผ้าอุทกสาฏก (ผ้าอาบน้ำสำหรับนางภิกษุณี)

ทรงอนุญาตผ้าอื่น ๆ

ต่อมาทรงจาริกไปตามเสนาสนะ ทอดพระเนตรเห็นเสนาสนะเปื้อนอสุจิ ทรงยืนยันตามคำของพระอานนท์ที่ว่า เป็นเพราะเมื่อภิกษุเหล่านั้นจำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะน้ำอสุจิย่อมออกมาเพราะความฝัน ตรัสว่า “ภิกษุผู้จำวัดโดยมีสติตั้งมั่นน้ำอสุจิย่อมไม่เคลื่อน แม้ปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม[๑] น้ำอสุจิย่อมไม่ออกมา ย่อมไม่มีทางเป็นไปได้ ไม่ใช่โอกาสที่น้ำอสุจิของพระอรหันต์จะออกมา” ตรัสโทษแล้วแสดงอานิสงส์ของการนอนหลับ อย่างมีสติ ๕ อย่าง คือ

๑.หลับเป็นสุข ๒.ตื่นเป็นสุข
๓.ไม่ฝันเห็นความเลวทราม ๔.เทวดารักษา
๕.น้ำอสุจิไม่เคลื่อน

อนุญาตให้มีผ้าปูนั่ง หรือผ้าปูนอน (เพื่อป้องกันเสนาสนะเปรอะเปื้อน)

---

[๑] ปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม คือ ผู้มีปกติได้ฌาณ (วิ. อ. ๓ / ๓๕๓ / ๒๑๘)

ทรงอนุญาตผ้าปิดฝี เมื่อเป็นฝีเป็นต่อม, ทรงอนุญาตผ้าเช็ดหน้า และผ้าอื่นๆ ที่ใช้เป็นบริขาร เช่น ผ้ากรองน้ำ, ถุงใส่ของ แล้วตรัสสรุปว่าผ้าไตรจีวรให้อธิษฐาน ไม่ให้วิกัป, ผ้าอาบน้ำฝนให้อธิษฐานใช้ตลอด ๔ เดือนฤดูฝนต่อจากนั้นให้วิกัป, ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ให้อธิษฐานไม่ให้วิกัป, ผ้าปิดฝีให้อธิษฐานไว้ใช้ตลอดเวลาที่อาพาธหายแล้วให้วิกัป, ผ้าเช็ดหน้า และผ้าที่ใช้เป็นบริขารอื่นๆให้อธิษฐาน ไม่ให้วิกัป ผ้าที่มีขนาดยาว ๘ นิ้ว กว้าง ๔ นิ้ว เป็นอย่างต่ำพึงวิกัป.

ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับจีวรอีก

เพราะผ้าบังสุกุลหนักจึงทรงอนุญาตให้เย็บดามด้วยด้าย,มุมไม่เสมอ ทรงอนุญาตเจียนมุม, ด้ายลุ่ยออก ทรงอนุญาตติดอนุวาต, แผ่นผ้าสังฆาฏิลุ่ย ทรงอนุญาตเย็บตะเข็บดังตาหมากรุก, เมื่อสงฆ์ทำจีวรให้ภิกษุรูปหนึ่งผ้า ๒ ผืนไม่ตัด ผืนหนึ่งต้องตัด ผ้าก็ยังไม่พอ จึงทรงตรัสว่า เราอนุญาตให้เพิ่มผ้าเพลาะ แต่ผ้าทุกผืนที่ไม่ได้ตัด ภิกษุไม่พึงใช้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ, ผ้าเกิดขึ้นแก่ภิกษุรูปหนึ่งหลายผืนท่านปรารถนาจะให้ผ้านั้นแก่โยมมารดาบิดา ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุให้ด้วยรู้ว่ามารดาบิดาเราจะพึงว่าอะไร เราอนุญาตให้สละแก่มารดาบิดา แต่ภิกษุไม่พึงทำศรัทธาไทยให้ตกไป รูปใดให้ตกไป ต้องอาบัติทุกกฏ.

มีปัญหาเรื่องการนำจีวรไปไม่ครบสำรับ จีวรที่เก็บไว้ถูกโจรลักไป จึงทรงบัญญัติว่า **ภิกษุมีแต่อุตราสงค์ (จีวร) กับอันตรวาสก (สบง) ไม่พึงเข้าหมู่บ้าน รูปใดเข้าไปต้องอาบัติทุกกฏ** ภายหลังทรงกำหนด เงื่อนไขว่าเมื่อมีเหตุจำเป็น ๕ อย่างจะเข้าบ้านโดยเก็บจีวรไว้ไม่นำไปครบสำรับได้ คือ

๑.เป็นไข้ ๒.สังเกตเห็นว่าฝนจะตก

๓.ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๔.ที่อยู่คุ้มได้ด้วยดาล(กลอน) ๕.ได้กรานกฐินแล้ว

และมีปัญหาเรื่องมีผู้ถวายจีวรแก่สงฆ์ แต่อยู่ไม่ครบสงฆ์คือ ๔ รูป ตรัสว่า ถ้าเป็นช่วงพรรษาจนถึงเดาะกฐินจีวรเป็นของภิกษุเหล่านั้น ถ้าอยู่ผู้เดียวตลอดกาลอื่น ให้อธิษฐานว่าจีวรนั้นเป็นของเรา ก่อนอธิษฐานถ้ามีภิกษุอื่นมาให้แบ่งเท่าๆกัน ทรงห้ามภิกษุผู้จำพรรษาในวัดหนึ่ง แต่จะละโมบไปยินดีรับจีวรในวัดอื่นเป็นส่วนแบ่งอีกต้องอาบัติทุกกฏ, มีภิกษุทำเป็นว่าอยู่จำพรรษา ๒ แห่ง

ทรงติเตียน แล้วทรงให้แบ่งส่วนจีวรวัดละกึ่งส่วน หรือให้ส่วนของจีวรของวัดที่เธอจำพรรษามาก.

พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลภิกษุอาพาธ

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ขณะนั้นพระผู้มีพระภาค มีท่านพระอานนท์ตามเสด็จ เที่ยวตรวจเสนาสนะไปยังที่อยู่ของภิกษุนั้น ทอดพระเนตรเห็นเธอนอนจมปัสสาวะ อุจจาระของตนอยู่ จึงเสด็จเข้าไปพยาบาล และรับสั่งให้พระอานนท์ไปนำน้ำมาสรงน้ำให้เธอ พระองค์ทรงรดน้ำ พระอานนท์ทำความสะอาด พระผู้มีพระภาคทรงจับทางศีรษะ พระอานนท์ยกทางเท้าให้ภิกษุนั้นนอนบนเตียง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงเรียกประชุมภิกษุทั้งหลายเพราะเหตุการณ์นั้น ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า “รู้หรือไม่ว่ามีภิกษุอาพาธอยู่ในวิหารโน้น ด้วยโรคอะไร มีใครพยาบาลภิกษุนั้นหรือไม่” ภิกษุทั้งหลายก็ทูลว่า “ทราบว่ามีภิกษุอาพาธอยู่ในวิหารโน้น ด้วยโรคท้องเสีย โดยไม่มีใครพยาบาล” จึงตรัสถามว่า “ทำไมเล่า ? ภิกษุทั้งหลายจึงไม่พยาบาลเธอ” ภิกษุทั้งหลายก็ทูลตอบว่า “ภิกษุทั้งหลายไม่พยาบาลเธอ เพราะเธอไม่ทำประโยชน์แก่ภิกษุทั้งหลายพระเจ้าข้า.” พระผู้มีพระภาคจึงทรงตรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! มารดาบิดา ผู้จะพึงพยาบาลพวกเธอก็ไม่มี. ถ้าเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดจะพยาบาลเรา ก็พึงพยาบาลภิกษุไข้เถิด.

ถ้ามีอุปัชฌาย์ ๆพึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีอาจารย์ ๆ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีสัทธิวิหาริก ๆ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีอันเตวาสิก ๆ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ๆ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ ๆพึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธิวิหาริก อันเตวาสิก ผู้ร่วมอุปัชฌาย์ หรือผู้ร่วมอาจารย์ สงฆ์พึงพยาบาลเธอ ถ้าไม่พยาบาลต้องอาบัติทุกกฏ”.

ทรงแสดงคุณสมบัติของคนไข้ที่พยายาบาลได้ง่าย ๕ คือ

๑.ทำความสบาย ๒.รู้ประมาณในความสบาย

๓.ฉันยา ๔.บอกอาการไข้ตามเป็นจริง

๕.อดทนต่อความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น

ทรงตรัสคุณสมบัติของคนไข้ที่พยาบาลได้ยาก มีนัยตรงกันข้ามกับคนไข้ที่พยาบาลได้ง่าย และตรัสองค์ของผู้ควรพยาบาลภิกษุไข้ ๕ คือ

๑.สามารถจัดยา

๒.รู้จักของแสลงและไม่แสลง

๓.ไม่พยาบาลเพราะเห็นแก่อามิส มีจิตเมตตา

๔.ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลายของที่อาเจียนไปเททิ้ง

๕.สามารถพูดให้เห็นชัด รับไปปฏิบัติ เร้าใจให้กล้า ปลอบให้สดชื่น

สมัยนั้นมีภิกษุสามเณรอาพาธได้มรณภาพลง ตรัสว่า “เมื่อภิกษุสามเณรมรณภาพ สงฆ์เป็นเจ้าของบาตรและจีวร แต่ภิกษุผู้พยาบาลเป็นผู้มีอุปการะมาก เราอนุญาตให้สงฆ์มอบไตรจีวรและบาตรแก่ภิกษุสามเณรผู้พยาบาล”

นอกจากนั้นได้ทรงแสดงวิธีสวดประกาศของสงฆ์ เพื่อมอบของผู้เป็นไข้ที่สิ้นชีวิตแก่ภิกษุผู้พยาบาล ทรงอนุญาตให้สงฆ์พร้อมใจกันแบ่งลหุภัณฑ์ ลหุบริขาร (ของเล็กๆน้อยๆ) แต่ถ้าเป็นครุภัณฑ์ ครุบริขาร (คือของใช้ขนาดใหญ่) ห้ามแบ่งและแจกให้เก็บไว้ใช้เป็นของสงฆ์.

การเปลือยกายและการใช้ผ้า

ทรงห้ามสมาทานการเปลือยกายแบบเดียรถีย์ และปรับอาบัติถุลลัจจัยแก่ผู้ล่วงละเมิด อนึ่งทรงห้ามใช้ผ้าคากรอง, เปลือกต้นไม้กรอง, ผลไม้กรอง, ผ้ากัมพล ทำด้วยผมคน, ผ้ากัมพล ทำด้วยขนหางสัตว์ ปีกนกเค้าหรือหนังเสือ, ซึ่งเป็นผ้านุ่งห่มของพวกเดียรถีย์ใช้นุ่งห่ม ฝ่าฝืนต้องอาบัติถุลลัจจัย และห้ามนุ่งผ้าทำด้วยก้านดอกรัก, ด้วยเปลือกปอ ปรับอาบัติทุกกฏ.

ทรงห้ามใช้จีวรที่มีสีไม่ควร และห้ามใช้เสื้อ หมวก ผ้าโพก

ทรงห้ามใช้จีวรมีสีไม่สมควรต่าง ๆ คือ เขียวล้วน, เหลืองล้วน, แดงล้วน, สีบานเย็นล้วน, ดำล้วน, สีแสดล้วน, ชมพูล้วน อนึ่ง ทรงห้ามใช้จีวรที่ไม่ตัดชาย, จีวรมีชายยาว, จีวรมีชายเป็นดอกไม้, จีวรมีชายเป็นแผ่น และทรงห้ามใช้เสื้อ, หมวก, ผ้าโพก ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ทรงวางหลักเกี่ยวกับจีวรอีก

เมื่อภิกษุจำพรรษาแล้ว จีวรยังไม่ทันเกิดขึ้นหลีกไปเสีย ภายหลังมีจีวรเกิดขึ้น ถ้ามีผู้รับแทนเธอที่สมควรจะให้ก็ให้ได้ แต่ถ้าเธอสึกเสีย เป็นต้น สงฆ์ย่อมเป็นใหญ่ ถ้าสงฆ์แตกกันให้แจกผ้าตามความประสงค์ ของผู้ถวายว่าจะถวายแก่ฝ่ายไหน ถ้าเขาไม่เจาะจงให้แบ่งฝ่ายละเท่ากัน.

อนึ่ง ทรงวางหลักการถือเอาจีวรที่ฝากไปถวายผู้อื่น ด้วยถือวิสาสะ คือคุ้นเคยกัน ถ้าผู้ฝากจีวรไปกล่าวว่า “จงถวาย...” ถือว่าของนั้นเป็นของผู้ฝากไปอยู่ แต่ถ้ากล่าวว่า “ขอถวาย...” ของนั้นเป็นของผู้รับแล้ว ฉะนั้น ถ้าจะถือจีวรนั้นเอาด้วยวิสาสะต้องถือวิสาสะให้ถูกเจ้าของ

แล้วทรงแสดงกติกา (ข้อกำหนดหรือแม่บท) ๘ ประการที่จีวรจะเกิดขึ้น คือ

๑. เขาถวายกำหนดเขตภิกษุที่อยู่ในสีมา
๒. เขาถวายกำหนดกติกา
๓. เขาถวายกำหนดเฉพาะเขตหรือวัดที่เขาทำบุญประจำ
๔. เขาถวายแก่สงฆ์
๕. เขาถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย (คือ ภิกษุ และ ภิกษุณี พึงให้ฝ่ายละครึ่ง)
๖. เขาถวายแก่สงฆ์ที่จำพรรษาแล้วในอาวาสนั้น
๗. เขาถวายโดยเจาะจง (ให้เกี่ยวเนื่องกับการถวายข้าวยาคู หรืออาหารอื่นๆ เป็นต้น)
๘. เขาถวายจำเพาะบุคคล (คือ แก่ภิกษุรูปนั้นรูปนี้).

๕. จัมเปยยขันธกะ

(หมวดว่าด้วยเหตุการณ์ในกรุงจัมปา)

การทำกรรมที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม

ภิกษุชื่อ กัสสปโคตร เป็นผู้เอื้อเฟื้อดีต่อภิกษุที่เป็นอาคันตุกะเมื่อมีภิกษุอาคันตุกะมาก็ต้อนรับ ถวายความสะดวกด้วยประการต่าง ๆภิกษุที่มาติดใจพักอยู่ด้วย แต่เมื่อพักอยู่นานไป ภิกษุชื่อกัสสปโคตร ก็ไม่ขวนขวายอาหารให้เพราะถือว่ารู้ทำเลบิณฑบาตแล้ว ถ้าขวนขวายมากก็จะต้องรบกวนชาวบ้านเป็นการประจำ ภิกษุอาคันตุกะไม่พอใจรวมกันสวดประกาศยกเธอเสียจากหมู่ (ลงอุกเขปนียกรรมอย่างผิด ๆ) เธอจึงไปเข้าเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาค เมื่อทรงทราบเหตุการณ์ตรัสสั่งให้เธอกลับไปอยู่ที่เดิม ทรงชี้แจงว่าภิกษุที่ลงโทษเธอนั้นทำไปโดยไม่เป็นธรรม เธอไม่มีอาบัติอะไร ฝ่ายภิกษุพวกที่ลงโทษร้อนตัวจึงมาขอขมาต่อสมเด็จพระบรมศาสดา พระองค์ประทานอภัยแล้วจึงทรงแสดงการทำสังฆกรรมที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรมหลายอย่างหลายประการ พร้อมทั้ง ทรงกำหนดจำนวนสงฆ์ที่ทำกรรมดังนี้ :-

๑. สงฆ์ ๔ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นแต่ การอุปสมบท, สังฆปวารณา, และสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสส (อัพภาน)[๑].

๒. สงฆ์ ๕ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นแต่ การอุปสมบทกุลบุตรในมัชฌิมประเทศ และการสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสส.

๓. สงฆ์ ๑๐ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นแต่การสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสส.

๔. สงฆ์ ๒๐ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้.

๕. สงฆ์เกิน ๒๐ รูป ขึ้นไป ทำกรรมทั้งปวงได้.

---

[๑] แสดงว่ากฐินก็ใช้สงฆ์ ๔ รูป ได้ แต่อรรถกถาแก้ว่า กฐินต้อง ๕ รูป ซึ่งปรากฏในอรรถกถาเล่ม ๓ หน้า ๒๑๐ เมื่ออรรถกถาแย้งกับบาลีพระไตรปิฎก จึงต้องฟังทางบาลี นักวินัยธรพึงพิจารณาเถิด.

แต่ทุกข้อนี้ ต้องประชุมพร้อมเพรียงกันโดยธรรม ถูกต้องตามพระวินัย ครั้นแล้วทรงอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับสงฆ์ ๔ รูป ๕ รูป ๑๐ รูป ๒๐ รูป ซึ่งทำกรรมต่างๆกันโดยพิสดาร.

ตัชชนียกรรม (ข่มขู่)

ทรงแสดงหลักการลงตัชชนียกรรม คือการสวดประกาศลงโทษเป็นการตำหนิภิกษุผู้ชอบหาเรื่องก่อการทะเลาะวิวาทก่อเรื่องอื้อฉาวก่ออธิกรณ์ขึ้นในสงฆ์.

นิยสกรรม (ถอดยศหรือตัดสิทธิ)

ทรงแสดงหลักการลงนิยสกรรม คือ การถอดยศหรือตัดสิทธิแก่ภิกษุผู้มากด้วยอาบัติ คลุกคลีกับคฤหัสถ์ ในลักษณะที่ไม่สมควร.

ปัพพาชนียกรรม (ขับไล่)

ทรงแสดงหลักการลงปัพพาชนียกรรม คือการไล่เสียจากวัด แก่ภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูลประจบคฤหัสถ์ ยอมตัวให้เขาใช้ มีความประพฤติชั่ว.

ปฏิสารณียกรรม (ขอโทษคฤหัสถ์)

ทรงแสดงหลักการลงปฏิสารณียกรรม คือการให้ไปขอโทษคฤหัสถ์แก่ภิกษุผู้ด่า บริภาษคฤหัสถ์.

อุกเขปนียกรรม (ยกเสียจากหมู่)

ครั้นแล้วทรงแสดงหลักการลงอุกเขปนียกรรม คือการสวดประกาศยกเสียจากหมู่ ไม่ให้ใครร่วมกิน ร่วมนอน หรือคบหาด้วย ว่าจะทำได้ในกรณีที่

ไม่เห็นอาบัติ, ไม่ทำคืนอาบัติ, ไม่สละความเห็นที่ชั่ว ต่อจากนั้นทรงอธิบายการทำกรรมที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรมแก่พระอุบาลี.

ครั้นแล้ว ทรงแสดงวิธีระงับการลงโทษทั้ง ๕ ประการนั้น เมื่อภิกษุรูปที่ถูกลงโทษต่าง ๆ แล้ว กลับประพฤติชอบหายเย่อหยิ่งกลับตัวได้ ขอระงับกรรมนั้น ๆ กับสงฆ์ (การลงโทษทั้ง ๕ ประการนี้ เรียกรวม ๆ ว่า การลงนิคหกรรม) รายละเอียดพิสดารในเรื่องนี้ ยังจะมีในพระไตรปิฎก เล่ม ๖ ตอนกัมมขันธกะ ว่าด้วยสังฆกรรมเกี่ยวด้วยการลงโทษ หน้า ๒๗๔ (และมีรายละเอียดซึ่งอธิบายด้วยแผนผัง สรุปวิธีการทางสงฆ์เพื่อจัดการอธิกรณ์ ๔ ในภาคพิเศษ หน้า ๔๗๕, ๔๘๓).

๖. โกสัมพิขันธกะ

หมวดว่าด้วยเหตุการณ์ในกรุงโกสัมพี

เรื่องมีอยู่ว่าภิกษุ ๒ รูปทะเลาะกัน คือรูปหนึ่งหาว่าอีกรูปหนึ่งต้องอาบัติแล้วไม่เห็นอาบัติ จึงพาพวกมาประชุมสวดประกาศลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ต่างก็มีเพื่อนฝูงมากด้วยกันทั้งสองฝ่าย และต่างหาว่าอีกฝ่ายหนึ่งทำไม่ถูกถึงกับสงฆ์แตกกันเป็นสองฝ่าย และแยกทำอุโบสถ แม้พระผู้พระภาคจะทรงแนะนำตักเตือนให้ประนีประนอมกันก็ไม่ฟัง ในที่สุดถึงกับทะเลาะวิวาทและแสดงอาการทางกายทางวาจา ที่ไม่สมควรต่อกัน.

พระผู้มีพระภาคทรงตักเตือนอีก ภิกษุเหล่านั้นก็กลับพูดขอให้พระผู้มีพระภาคอย่าทรงเกี่ยวข้อง ขอให้ทรงหาความสุขส่วนพระองค์ไป ตนจะดำเนินการกันเองต่อไป (ดูทรงประณามภิกษุที่ทะเลาะวิวาทกัน หน้า ๓๘๗)

พระผู้มีพระภาคจึงทรงสั่งสอนให้ดูตัวอย่างทีฆาวุกุมาร แห่งแคว้นโกศล ผู้คิดแก้แค้นพระเจ้าพรหมทัตแห่งแคว้นกาสี ในการที่จับพระราชบิดาของพระองค์ คือพระเจ้าทีฆีติไปทรมานประจานและประหารชีวิต เมื่อมีโอกาสจะแก้แค้นได้ก็ยังระลึกถึงโอวาทของบิดา ที่ไม่ให้เห็นแก่ยาว (คือไม่ให้ผูกเวรจองเวรไว้นาน) ไม่ให้เห็นแก่สั้น (คือไม่ให้ตัดไมตรี) และให้สำนึกว่า เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร จึงไว้ชีวิตพระเจ้าพรหมทัต แล้วกลับได้ราชสมบัติที่เสียไปคืนพร้อมทั้งได้พระราชธิดาของพระเจ้าพรหมทัตด้วย.

ทรงสรุปว่า พระราชาที่จับศัสตราอาวุธยังทรงมีขันติและโสรัจจะได้ จึงควรที่ภิกษุทั้งหลายผู้บวชในพระธรรมวินัยนี้จะมีความอดทนและความสงบเสงี่ยม แต่ภิกษุเหล่านั้นก็มิได้เชื่อฟัง จึงเสด็จไปจากที่นั้นสู่พาลกโลณการกคาม, สู่ป่าชื่อปาจีนวังสะโดยลำดับ ได้ทรงพบปะกับพระเถระต่าง ๆในที่ที่เสด็จไปนั้น ในที่สุดได้เสด็จไปพำนักอยู่ ณ โคนไม้สาละอันร่มรื่น ณ ป่าชื่อปาริเลยยกะ ในตอนนี้ได้เล่าเรื่องแทรกว่า มีพญาช้างชื่อปาริเลยยกะ มาอุปัฏฐากดูแลพระผู้มีพระภาค ต่อจากนั้นจึงได้เสด็จไปยังกรุงสาวัตถี.

อุบาสกอุบาสิกาชาวโกสัมพีไม่พอใจภิกษุที่แตกกันเหล่านั้น จึงนัดกันไม่แสดงความเคารพไม่ถวายอาหารบิณฑบาต ภิกษุเหล่านั้นได้รับความลำบาก ก็รู้สึกสำนึกผิด จึงพากันเดินทางไปกรุงสาวัตถีและยอมตกลงระงับข้อวิวาทแตกแยกกัน โดยภิกษุรูปที่เป็นต้นเหตุยอมแสดงอาบัติ ภิกษุฝ่ายที่สวดประกาศลงโทษยอมถอนประกาศ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสให้ประชุมสงฆ์สวดประกาศระงับเรื่องนั้นเป็นสังฆสามัคคีด้วยทุติยกรรมวาจา เสร็จแล้วให้สวดปาติโมกข์.

อนึ่งทรงแสดงเรื่องสังฆสามัคคี คือความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม โดยแสดงว่าการสามัคคีกันภายหลังที่แตกกันแล้วจะต้องแก้ที่ต้นเหตุวินิจฉัยเรื่องราวเข้าหาเรื่องเดิมให้เสร็จสิ้นไป ไม่ใช่ปล่อยคลุมๆไว้แล้วสามัคคีกันอย่างคลุมๆ.

(เห็นได้ว่าตอนนี้แสดงเป็นประวัติไว้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนข้อวินัยเกี่ยวกับสงฆ์แตกกันในตอนนี้ มีซ้ำกับที่จะกล่าวข้างหน้า ในเล่ม ๗ สังฆเภทขันธกะ คือหมวดว่าด้วยสงฆ์แตกกัน).

ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี

ท่านอานนท์ ทูลถามว่า :

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ข้าพระองค์ทั้งหลาย จะปฏิบัติในมาตุคาม (สตรี) อย่างไร?"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า :

"อานนท์! การไม่พบปะกัน."

"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า! เมื่อยังมีการพบปะกัน จะพึงปฏิบัติอย่างไรเล่า?"

"อานนท์! การไม่พูดด้วย"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! เมื่อต้องพูดด้วย จะพึงปฏิบัติอย่างไรเล่า?"

"อานนท์! ถ้าต้องพูดด้วย พึงมีสติแล."

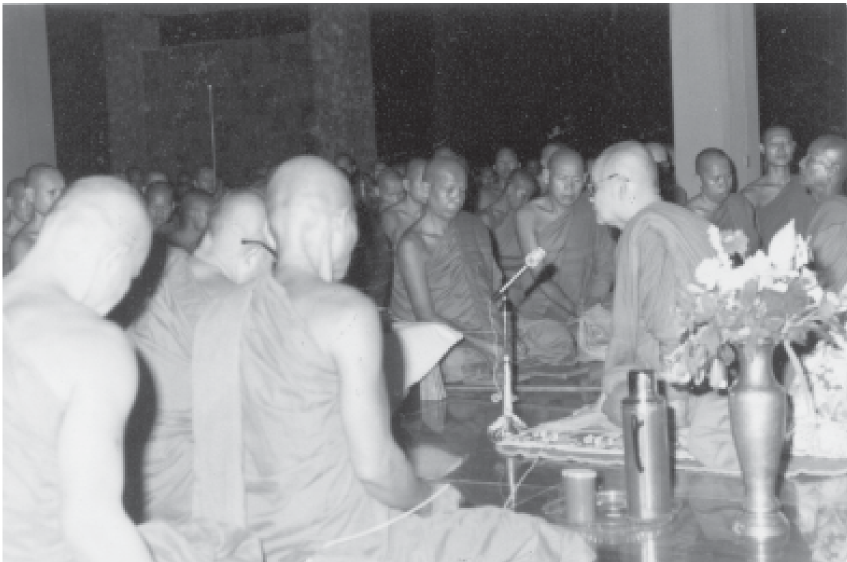
(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ. ๑๐ / ๑๖๔ / ๑๓๒)

จุลวรรค

ภาค ๑

(พระไตรปิฎก เล่ม ๖)

วรรคเล็ก แบ่งเป็น ๔ ขันธ์

๑.กัมมขันธกะ

หมวดว่าด้วยสังฆกรรมลงโทษเพื่อให้แก้ไขพฤติกรรม

ตัชชนียกรรมที่ ๑ (ด้วยการข่มขู่)

โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อาราม ของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นภิกษุพวกปัณฑุกะและพระโลหิตกะได้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ยุแหย่ให้ภิกษุทั้งหลายบาดหมางกัน ภิกษุผู้ชอบสงบมักน้อย สันโดษ มีความละอายต่างก็ติเตียน ครั้นแล้ว กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระองค์สอบถามได้ความว่าเป็นความจริง จึงทรงติเตียนภิกษุพวกพระปัณฑุกะและพระโลหิตกะโดยเอนกปริยาย แล้วตรัสโทษแห่งความเป็นผู้เลี้ยงยาก ความเป็นคนมักมาก ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน แล้วตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยงง่าย ความมักน้อยสันโดษ การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยเอนกปริยาย แล้วตรัสสั่งให้สงฆ์ทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุพวกพระปัณฑุกะและพระโลหิตกะโดยให้โจทอาบัติให้ระลึกว่าได้ทำผิดจริงหรือไม่ แล้วให้ยกอาบัติขึ้นเป็นเหตุสวดประกาศขอมติสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแก่พวกภิกษุเหล่านั้น โดยสวดเสนอญัตติ ๑ ครั้ง สวดประกาศย้ำขอมติ ๓ ครั้ง

ลักษณะกรรมไม่เป็นธรรม ๑๒ หมวด

ครั้นแล้วทรงแสดงลักษณะการทำตัชชนียกรรมว่า อย่างไรเป็นธรรม อย่างไรไม่เป็นธรรม ๑๒ หมวด หมวดละ ๓ ข้อ คือ

หมวดที่ ๑

๑. ทำลับหลัง[๑]
๒. ไม่สอบถามก่อนแล้วทำ
๓. ไม่ทำตามปฏิญาณ

หมวดที่ ๒

๑. ทำเพราะไม่ต้องอาบัติ
๒. ทำเพราะอาบัติเป็นอเทสนาคามินี[๒]
๓. ทำเพราะอาบัติที่แสดงแล้ว

หมวดที่ ๓

๑. ไม่โจทก่อนแล้วทำ
๒. ไม่ให้จำเลยให้การก่อนแล้วทำ
๓. ไม่ปรับอาบัติแล้วทำ

หมวดที่ ๔

๑. ทำลับหลัง
๒. ทำโดยไม่เป็นธรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๕

๑. ไม่สอบถามก่อนแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นธรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๖

๑. ไม่ทำตามปฏิญาณ
๒. ทำโดยไม่เป็นธรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

---

[๑] ลงลับหลัง หมายถึง ลงโดยที่สงฆ์ ธรรมวินัย และบุคคลไม่อยู่พร้อมหน้ากัน (วิ. อ. ๓ / ๔ / ๒๕๑)

[๒] อาบัติที่เป็นอเทสนาคามินี ได้แก่ อาบัติปาราชิก และสังฆาทิเสส (วิ. อ. ๓ / ๔ / ๒๕๑) ที่ชื่อว่า อเทสนาคามินี เพราะเป็นอาบัติที่ไม่อาจพ้นได้ด้วยการแสดง (ปลงอาบัติ)

หมวดที่ ๗

๑. ทำเพราะไม่ต้องอาบัติ
๒. ทำโดยไม่เป็นธรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๘

๑. ทำเพราะอาบัติที่เป็นอเทสนาคามินี
๒. ทำโดยไม่เป็นธรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๙

๑. ทำเพราะอาบัติที่แสดงแล้ว
๒. ทำโดยไม่เป็นธรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๑๐

๑. ไม่โจทก่อนแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นธรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๑๑

๑. ไม่ให้จำเลยให้การก่อนแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นธรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๑๒

๑. ไม่ปรับอาบัติแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นธรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

ตัชชนียกรรมประกอบด้วยองค์ ๓ สิบสองหมวดนี้ จัดว่าเป็นกรรมไม่เป็นธรรมไม่เป็นวินัยและระงับแล้วไม่ดี ส่วนลักษณะกรรมที่เป็นธรรมเป็นวินัยระงับดีแล้ว ๑๒ หมวด ก็ตรงกันข้ามกับ ๑๒ หมวดนี้ ทั้งนี้สงฆ์ต้องพร้อมเพรียงกันทำ สงฆ์ทำเป็นคณะเป็นพวกๆไม่ได้

ลักษณะของผู้ที่ควรลงตัชชนียกรรม

ภิกษุที่สงฆ์ปรารถนาจะลงตัชชนีกรรม ก็ลงได้ คือ

หมวดที่ ๑

๑. เป็นผู้ชอบก่อเรื่องทะเลาะวิวาทก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์
๒. เป็นผู้ต้องอาบัติกำหนดมิได้[๑] มีความประพฤติไม่เรียบร้อย
๓. เป็นผู้คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ในทางที่ไม่สมควร

หมวดที่ ๒

๑. มีศีลวิบัติ ในอธิศีล[๒]
๒. มีอาจารวิบัติ ในอัชฌาจาร
๓. มีทิฏฐิวิบัติ ในอติทิฏฐิ

หมวดที่ ๓

๑. ติเตียนพระพุทธเจ้า
๒. ติเตียนพระธรรม
๓. ติเตียนพระสงฆ์

หมวดที่ ๔ ภิกษุ ๓ รูป คือ

๑. รูปหนึ่งเป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์
๒. รูปหนึ่งเป็นพาลไม่ฉลาดมีอาบัติกำหนดมิได้ มีมารยาทไม่สมควร
๓. รูปหนึ่งคลุกคลีกับคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร

หมวดที่ ๕ ภิกษุ ๓ รูป คือ

๑. รูปหนึ่งเป็นผู้มีศีลวิบัติ ในอธิศีล
๒. รูปหนึ่งเป็นผู้มีอาจารวิบัติในอัชฌาจาร
๓. รูปหนึ่งเป็นผู้มีทิฏฐิวิบัติในอติทิฏฐิ

---

[๑] **เป็นผู้ต้องอาบัติกำหนดมิได้** คือ เว้นจากการกำหนดอาบัติ หมายถึง ต้องอาบัติไม่มีขอบเขต (วิ.อ. ๓ /๔๐๗ /๒๔๒)

[๒] **มีศีลวิบัติในอธิศีล** คือ ต้องอาบัติปาราชิก หรือสังฆาทิเสส

มีอาจารวิบัติ ในอัชฌาจาร คือ ต้องอาบัติที่เหลืออีก ๕ มีถุลลัจจัยเป็นต้น

มีทิฏฐิวิบัติ ในอติทิฏฐิ คือ ประกอบด้วยความเห็นว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุดเป็นต้น (วิ. อ. ๓ / ๘๔ / ๔๘ - ๔๙, ดูทิฏฐินอกพุทธศาสนาในพรหมชาลสูตร พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๙ / ๕๓ / ๒๑)

หมวดที่ ๖ ภิกษุ ๓ รูป คือ

๑. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า
๒. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระธรรม
๓. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระสงฆ์

เมื่อสงฆ์จำนง พึงลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุเหล่านี้แล

การถูกลงโทษเป็นเหตุให้เสียสิทธิต่าง ๆ

ภิกษุถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม จะต้องประพฤติวัตรหรือถูกตัดสิทธิต่าง ๆ รวม ๑๘ อย่าง คือ:-

๑. ไม่พึงให้อุปสมบท (ห้ามเป็นอุปัชฌาย์)
๒. ไม่พึงให้นิสัย (ห้ามรับภิกษุสามเณรไว้ในปกครอง)
๓. ไม่พึงมีสามเณรไว้รับใช้
๔. ไม่พึงรับแต่งตั้งให้สั่งสอนนางภิกษุณี
๕. ได้รับแต่งตั้งแล้วก็ไม่พึงสั่งสอนนางภิกษุณี
๖. ถูกสงฆ์ลงโทษด้วยอาบัติใด ไม่พึงต้องอาบัตินั้นอีก
๗. ไม่พึงต้องอาบัติประเภทเดียวกันนั้น
๘. ไม่พึงต้องอาบัติที่เลวกว่านั้น
๙. ไม่พึงตำหนิกรรมนั้น
๑๐.ไม่พึงตำหนิสงฆ์ผู้ทำกรรมนั้น
๑๑.ไม่พึงห้ามอุโบสถแก่ภิกษุปกติ (ปกตัตตภิกษุ[๑])
๑๒.ไม่พึงห้ามปวารณาแก่ภิกษุผู้ปกติ
๑๓.ไม่พึงไต่สวนภิกษุอื่น
๑๔.ไม่พึงเริ่มตั้งอนุวาทาธิกรณ์
๑๕.ไม่พึงขอให้ภิกษุอื่นทำโอกาส

---

[๑] **ปกตัตตภิกษุ** ได้แก่ ภิกษุผู้มีศีลและอาจาระเสมอกับภิกษุทั้งหลาย หรือภิกษุโดยปกติที่ไม่ถูกลงโทษ หรือไม่ต้องอาบัติปาราชิก (วิ. อ. ๓ / ๓๙๔ / ๒๔๐, ๗๕ / ๒๕๖, ๑๐๒ / ๒๗๒)

๑๖.ไม่พึงโจทอาบัติภิกษุอื่น
๑๗.ไม่พึงทำภิกษุอื่นให้ระลึก (ว่าทำความผิดข้อนั้นข้อนี้หรือไม่)
๑๘.ไม่พึงช่วยภิกษุทั้งหลายให้สู้กันในอธิกรณ์

การไม่ระงับและระงับโทษ

ภิกษุที่ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมเสียสิทธิต่างๆ แล้วฝ่าฝืนทำในข้อที่ถูกตัดสิทธินั้นไม่ควรระงับการลงโทษ ต่อเมื่อปฏิบัติตามในการยอมเสียสิทธิต่างๆ จึงควรสวดประกาศระงับโทษ ด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา.

นิยสกรรมที่ ๒ (ถอดยศ หรือตัดสิทธิ)

โดยสมัยนั้นแล ท่านพระเสยยสกะเป็นพาล ไม่ฉลาดมีอาบัติมาก มีมารยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีไม่สมควร ทั้งที่ปกตัตตะภิกษุทั้งหลายได้ให้ปริวาส-ชักเข้าหาอาบัติเดิม-ให้มานัต-ให้อัพภานอยู่ บรรดาภิกษุผู้มักน้อยมีความละอายต่างก็ติเตียน แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ประชุมสงฆ์สอบถามได้ความจริง จึงทรงติเตียนโดยเอนกปริยาย แล้วรับสั่งให้สงฆ์ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุพวกนั้น คือให้กลับถือนิสัยใหม่ เวลานั้นต้องถูกตัดสิทธิต่างๆเหมือนกันกับตัชชนียกรรม

นอกจากนั้น ทรงแสดงลักษณะการทำนิยสกรรมว่า อย่างไรไม่เป็นธรรม อย่างไรเป็นธรรม ซึ่งมีข้อกำหนดเหมือนตัชชนียกรรม แล้วทรงแสดงลักษณะของภิกษุผู้ควรลงนิยสกรรม เหมือนกับลักษณะของผู้ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมทุกประการ[๑]

การเสียสิทธิ การระงับการลงโทษ การไม่ระงับการลงโทษต่างๆ ก็เป็นอย่างเดียวกันกับตัชชนียกรรม

---

[๑] **ข้อสังเกต** ตัชชนียกรรมเน้นในเรื่องก่อการวิวาท แต่นิยสกรรมเน้นในเรื่องต้องอาบัติมาก, มีมารยาทไม่ดี, คลุกคลีกับคฤหัสถ์ในทางไม่สมควรทั้งที่ปกตัตตะภิกษุทั้งหลายได้ให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต ให้อัพภานอยู่

ปัพพาชนียกรรมที่ ๓ (ขับไล่)

สมัยนั้น ภิกษุพวกพระอัสสชิ และพระปุนัพพสุกะเป็นเจ้าถิ่นในชนบทกิฏาคีรี เป็นภิกษุอลัชชี ประพฤติเลวทราม ภิกษุพวกนั้น ประพฤติอนาจารเห็นปานดังนี้ คือ นำดอกไม้ไปฝากกุลสตรี, กุลธิดา, กุมารี, กุลทาสี, สะใภ้แห่งตระกูล, ดื่มน้ำขันเดียวกันบ้าง, นั่งอาสนะเดียวกันบ้าง, นอนบนเตียงเดียวกันบ้าง, นอนร่วมเครื่องปูลาดอันเดียวกันบ้าง นอนคลุมผ้าห่มผืนเดียวกันบ้างกับกุลสตรี กุลธิดา กุมารี กุลทาสี และสะใภ้ในตระกูล นอกจากนั้นภิกษุเหล่านั้นก็ฉันอาหารในเวลาวิกาล, ดื่มน้ำเมา, ทรงดอกไม้ของหอม,ฟ้อนรำ, ร้องเพลง, เต้นรำ, เล่นหมากรุก, เล่นชิงนาง, วิ่งเปี้ยวกัน, หัดขี่ช้างขี่ม้า และชกมวยกันดังนี้ เป็นต้น

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ จึงทรงส่งพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะให้ไปลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุเหล่านั้น ทรงแนะวิธีทำ วิธีสวดประกาศมิให้ภิกษุเลวทรามเหล่านั้นอยู่ในชนบทชื่อกิฏาคีรีอีกต่อไป (ดูคำตรัสหน้า ๔๔)

ทรงแสดงลักษณะการทำปัพพาชนียกรรมว่า อย่างไรไม่เป็นธรรม อย่างไรเป็นธรรม ซึ่งมีข้อกำหนดเหมือนตัชชนียกรรมซึ่งได้กล่าวผ่านมาแล้ว.

ลักษณะของผู้ควรลงปัพพาชนียกรรม

ทรงแสดงลักษณะของภิกษุ ผู้ควรลงปัพพาชนียกรรมหลายประการ มีทั้งความไม่ดีไม่งามแบบที่กล่าวไว้แล้วในตัชชนียกรรม แต่มีเพิ่มอีก ๘ หมวด คือ

หมวดที่ ๗

๑.เล่นคะนองกาย ๒.เล่นคะนองวาจา
๓.เล่นคะนองทั้งกายและวาจา

หมวดที่ ๘

๑.ประพฤติไม่สมควรทางกาย ๒.ประพฤติไม่สมควรทางวาจา
๓.ประพฤติไม่สมควรทางกายและวาจา

หมวดที่ ๙

๑.ทำลายพระบัญญัติทางกาย[๑] ๒.ทำลายพระบัญญัติทางวาจา ๓.ทำลายพระบัญญัติทางกายและวาจา

หมวดที่ ๑๐

๑.ประกอบมิจฉาชีพทางกาย[๒] ๒.ประกอบมิจฉาชีพทางวาจา ๓.ประกอบมิจฉาชีพทางกายและวาจา

และหมวดที่ ๑๑-๑๔ คือภิกษุ ๓ รูป แต่ละรูปทำไม่ดีไม่งามดังที่กล่าวไว้ในแต่ละหมวดนั้นรูปละอย่าง[๓]

การเสียสิทธิของภิกษุผู้ถูกลงปัพพาชนียกรรม คงมี ๑๘ อย่าง เช่นเดียวกับตัชชนียกรรม

ทรงแสดงลักษณะที่ไม่ควรระงับการลงโทษ และควรระงับการลงโทษ เช่นเดียวกับ ที่กล่าวมาแล้ว.

ปฏิสารณียกรรมที่ ๔ (ให้กลับไปขอโทษ)

พระสุธรรมอาศัยอยู่ในวัดของจิตตะคฤหบดี ณ ราวป่าชื่อมัจฉิกา โกรธคฤหบดีนิมนต์พระเถระรูปอื่นไปฉันไม่แจ้งตนก่อน จึงเกิดถกเถียงกันกับคหบดี ทั้งพูดกระทบตระกูลของคหบดี และได้แสดงอาการ อันไม่สมควรอย่างอื่น คหบดีนิมนต์ให้ฉันก็ไม่ฉันโกรธ หนีไปกราบทูลความต่อพระผู้มีพระภาคที่พระเชตวัน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงไต่ถามจนทราบเรื่องชัดเจน จึงทรงให้สงฆ์สวดประกาศลงปฏิสารณียกรรม แล้วให้พระสุธรรมกลับไปขอโทษคหบดีที่ตนล่วงเกิน.

---

[๑] ทำลายพระบัญญัติทางกาย คือ ทำลายด้วยการไม่ศึกษาสิกขาบท ที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเกี่ยวกับข้อปฏิบัติทางกาย (วิ. อ. ๓ / ๒๗ / ๒๕๓)

[๒] มิจฉาชีพทางกาย คือ การหุงน้ำมันต้มยา เป็นต้น ด้วยอำนาจแห่งเวชกรรม (คือเป็นหมอยา) เป็นต้น
มิจฉาชีพทางวาจา คือ การรับและบอกข่าวแก่พวกคฤหัสถ์ (วิ. อ. ๓ / ๒๗ / ๒๕๓)

[๓] **ข้อสังเกต** ลักษณะที่พิเศษออกไปก็คือ การถูกขับไล่ออกจากที่อยู่ของตน เพราะประทุษร้ายตระกูล คือ ประจบคฤหัสถ์และประพฤติเลวทราม เป็นข่าวเซ็งแซ่ปรากฏเป็นที่รู้กันโดยทั่วไป

ลักษณะของผู้ที่ควรลงปฏิสารณียกรรม

แล้วทรงแสดงลักษณะของการทำปฏิสารณียกรรมที่ไม่เป็นธรรม และที่เป็นธรรม ในทำนองเดียวกับ ตัชชนียกรรม

ส่วนลักษณะของภิกษุผู้ควรลงโทษแบบนี้ ท่านแสดงไว้ ๔ หมวด หมวดละ ๕ ข้อ คือ:-

หมวดที่ ๑.

๑. ขวนขวายเพื่อความเสื่อมลาภแก่คฤหัสถ์

๒. ขวนขวายเพื่อความเสียหายแก่คฤหัสถ์

๓. ขวนขวายเพื่ออยู่ไม่ได้แก่คฤหัสถ์

๔. ด่าหรือพูดข่มคฤหัสถ์ด้วยถ้อยคำอันเลว

๕. ทำคฤหัสถ์ให้แตกกัน

หมวดที่ ๒.

๑. ติเตียนพระพุทธเจ้าให้คฤหัสถ์ฟัง

๒. ติเตียนพระธรรมให้คฤหัสถ์ฟัง

๓. ติเตียนพระสงฆ์ให้คฤหัสถ์ฟัง

๔. ด่าหรือพูดข่มคฤหัสถ์ด้วยถ้อยคำอันเลว

๕. รับปากอันเป็นธรรมแก่คฤหัสถ์ไว้แล้ว แต่ไม่ทำตามนั้น (ปฏิสสวทุกฏ)

หมวดที่ ๓.

ภิกษุ ๕ รูป แต่ละรูปทำความไม่ดีดังที่กล่าวไว้ในหมวด ๑ รูปละอย่าง

หมวดที่ ๔.

ภิกษุ ๕ รูป แต่ละรูปทำความไม่ดีดังที่กล่าวไว้ในหมวด ๒ รูปละอย่าง

จากนั้นทรงแสดงการเสียสิทธิ หรือการประพฤติวัตร ๑๘ อย่าง เหมือนที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น แล้วทรงแสดงวิธีที่จะปฏิบัติในการทำปฏิสารณียกรรม โดยมีการสวดประกาศสงฆ์เพื่อส่งภิกษุเป็นทูตรูปหนึ่งร่วมไปกับภิกษุที่ถูกลงโทษ เพื่อช่วยเจรจาให้เขายกโทษให้ เมื่อทำได้ดังนี้สงฆ์จึงสวดประกาศเพิกถอนการลงโทษนั้น.

ต่อมาทรงแสดงลักษณะของภิกษุที่ไม่ควร และควรที่จะเพิกถอนการลงโทษฝ่ายละ ๑๘ ข้อ เช่นเดียวกับ ตัชชนียกรรม.

อุกเขปนียกรรมที่ ๕ (ยกเสียจากหมู่)

พระฉันนะต้องอาบัติแล้วไม่เห็นอาบัติ และไม่ทำคืนอาบัติ กับกรณีพระอริฏฐะ ผู้มีความเห็นผิดที่ว่า ธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นอันตราย (เช่นกามราคะ) ไม่สามารถก่ออันตรายแก่ผู้ซ่องเสพได้จริง ความเหล่านั้นทราบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงแนะให้สงฆ์ลงโทษผู้ไม่เห็นอาบัติ ผู้ไม่ทำคืนอาบัติ และผู้มีความเห็นผิด โดยยกเสียจากหมู่ คือไม่คบค้าด้วย ทรงแสดงลักษณะการลงโทษที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง เช่นเดียวกับที่กล่าวไว้ ในเรื่องตัชชนียกรรม **แต่มีการเน้นว่า การลงโทษยกเสียจากหมู่นี้ เพราะภิกษุไม่เห็นอาบัติ, ไม่ทำคืนอาบัติ, ไม่เลิกละความเห็นชั่ว และยังมีความไม่ดีข้ออื่นอีกที่เหมือนกับตัชชนียกรรม**

แล้วทรงแสดงการเสียสิทธิ เป็นต้น เหมือนกับที่กล่าวไว้ในตัชชนียกรรม ๑๘ ข้อ (หน้า ๒๗๘) โดยเพิ่มเติมอีก ๒๕ ข้อ (แทรกลงระหว่างข้อ๑๐ - ๑๑) คือ

๑. ไม่พึงยินดีการกราบไหว้ของภิกษุปกติ
๒. ไม่พึงยินดีการลุกรับของภิกษุปกติ
๓. ไม่พึงยินดีการประนมมือของภิกษุปกติ
๔. ไม่พึงยินดีการทำสามีจิกรรมของภิกษุปกติ
๕. ไม่พึงยินดีการนำอาสนะมาให้ของภิกษุปกติ
๖. ไม่พึงยินดีการนำที่นอนมาให้ของภิกษุปกติ
๗. ไม่พึงยินดีการนำน้ำล้างเท้าตั่งรองเท้ามาให้ของภิกษุปกติ
๘. ไม่พึงยินดีการนำกระเบื้องเช็ดเท้ามาให้ของภิกษุปกติ
๙. ไม่พึงยินดีการรับบาตรและจีวรของภิกษุปกติ
๑๐.ไม่พึงยินดีการถูหลังให้ของภิกษุปกติ

---

[๑] **<u>ข้อสังเกต</u>** คำว่า การเสียสิทธินั้น เป็นการพูดให้เข้าใจง่าย ในภาษาบาลีใช้คำว่า วัตร หรือข้อปฏิบัติ ๑๘ ข้อนั่นเอง

๑๑.ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยศีลวิบัติ
๑๒.ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยอาจารวิบัติ
๑๓.ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยทิฏฐิวิบัติ
๑๔.ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยอาชีววิบัติ
๑๕.ไม่พึงยุยงภิกษุปกติให้แตกกัน
๑๖. ไม่พึงใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์
๑๗. ไม่พึงใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างเดียรถีย์
๑๘.ไม่พึงคบเดียรถีย์
๑๙.พึงคบพวกภิกษุ
๒๐.พึงศึกษาสิกขาบทของภิกษุ
๒๑.ไม่พึงอยู่ในอาวาสที่มีเครื่องมุงเดียวกันกับภิกษุปกติ
๒๒.ไม่พึงอยู่ในที่มิใช่อาวาสที่มีเครื่องมุงเดียวกันกับภิกษุปกติ
๒๓.ไม่พึงอยู่ในอาวาสและมิใช่อาวาสมีเครื่องมุงเดียวกับภิกษุปกติ
๒๔.เห็นภิกษุปกติพึงลุกจากอาสนะ
๒๕.ไม่พึงรุกรานภิกษุปกติทั้งข้างในหรือข้างนอกวิหาร

รวมเป็นข้อวัตรทั้งหมด ๔๓ ข้อ

ต่อมาทรงแสดงลักษณะของภิกษุที่ไม่ควร และควรเพิกถอนการลงโทษต่อเมื่อปฏิบัติตามข้อวัตรต่าง ๆ จึงควรระงับการลงโทษ และวิธีสวดระงับกรรม.

๒.ปริวาสิกขันธกะ

หมวดว่าด้วยผู้อยู่ปริวาส

หมายเหตุ วินัยกรรมเกี่ยวกับการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส ซึ่งกล่าวไว้ในหมวดนี้ต่อไปนั้น ท่านผู้อ่านควรจะได้ทราบความหมายเกี่ยวกับศัพท์และลำดับการปฏิบัติซึ่งกล่าวในหมวดนี้ก่อน ซึ่งมีดังนี้ (ดูแผนผังหน้า ๔๘๑):-

๑.การอยู่ปริวาส คือการลงโทษให้อบรมตนเองภายใต้ข้อกำหนดเท่าจำนวนวันที่ปกปิดอาบัติสังฆาทิเสส นับตั้งแต่ล่วงละเมิด ถ้าปิดไว้กี่วันกี่เดือนก็จะต้องอยู่ปริวาสเท่าวันเท่าเดือนที่ปกปิดนั้น.

๒.การชักเข้าหาอาบัติเดิม หรือที่เรียกว่า มูลายปฏิกัสสนา คือ ในขณะที่อยู่ปริวาสก็ตาม ประพฤติมานัตก็ตาม เธอไปต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีก ก็จะต้องสวดประกาศให้เริ่มต้นนับวันที่ถูกลงโทษใหม่.

๓.การประพฤติมานัต เมื่ออยู่ปริวาสครบกำหนดที่ปิดไว้แล้ว หรือไม่ได้ปิดไว้เลย ไม่ต้องอยู่ปริวาส คงประพฤติมานัตทีเดียว การประพฤติมานัตคือการถูกลงโทษลักษณะเดียวกับการอยู่ปริวาส แต่มีกำหนด ๖ ราตรี ไม่ว่าจะปิดไว้ หรือไม่ปิดอาบัติสังฆาทิเสส จะต้องประพฤติมานัต ๖ ราตรีเหมือนกันหมดและต้องไม่ประพฤติมานัตในคณะสงฆ์อันพร่อง (คือ มีภิกษุปกติน้อยกว่า ๔ รูป).

๔.การสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสสหรืออัพภาน เมื่อภิกษุถูกลงโทษให้อยู่ปริวาสและให้ประพฤติมานัตถูกต้องแล้ว ก็เป็นผู้ควรแก่การสวดถอนจากอาบัตินั้น การสวดถอนจากอาบัตินี้จึงเรียกว่า อัพภาน ต้องใช้ภิกษุประชุมกันไม่น้อยกว่า ๒๐ รูป.

ในระหว่างที่ถูกลงโทษเหล่านี้ ภิกษุถูกตัดสิทธิมากมาย ทั้งยังต้องคอยบอกความผิดของตนแก่ภิกษุผู้ผ่านไปมา และบอกในที่ประชุมสงฆ์ เมื่อทำอุโบสถสังฆกรรมด้วย สรุปว่าเป็นการลงโทษที่ทำให้ผู้ถูกลงโทษรู้สึกว่าหนักมาก ต้องเกี่ยวข้องกับสงฆ์ส่วนมากโดยการประจานตัว และการสวดประกาศหลายขั้นตอน

ตัดสิทธิภิกษุผู้อยู่ปริวาส

สมัยนั้น ภิกษุผู้อยู่ปริวาส ยินดีการกราบไหว้เป็นต้น ของภิกษุปกติ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ จึงทรงวางข้อกำหนด มิให้ภิกษุผู้อยู่ปริวาสยินดีการกราบไหว้, การนำที่นอนมาให้, การล้างเท้า, การตั้งตั่งรองเท้า, การตั้งกระเบื้องเช็ดเท้า, การรับบาตรจีวร, การถูหลังในเวลาอาบน้ำ **ถ้ายินดีให้ผู้อื่นทำแก่ตนนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ**

ทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่ปริวาสด้วยกันปฏิบัติ และแสดงความเคารพเอื้อเฟื้อต่อกันดังที่กล่าวข้างต้นได้ ตามลำดับพรรษา และทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่ปริวาสด้วยกันทำอุโบสถ ปวารณา รับแจกผ้าอาบน้ำฝน รับอาหาร รับแจกอาหารได้ตามลำดับพรรษา.

วัตร ๙๔ ข้อสำหรับภิกษุผู้อยู่ปริวาส

ทรงแสดงวัตร ๙๔ ข้อของภิกษุผู้อยู่ปริวาส (หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือการตัดสิทธิต่าง ๆ ห้าม ทำอย่างนั้นอย่างนี้) รวมทั้งสิ้น ๙๔ ข้อดังต่อไปนี้

หมวดที่ ๑

๑. ภิกษุผู้อยู่ปริวาสไม่พึงให้อุปสมบท
๒. ไม่พึงให้นิสัย
๓. ไม่พึงใช้สามเณรอุปัฏฐาก
๔. ไม่พึงรับสมมติเป็นผู้สั่งสอนภิกษุณี
๕. แม้ได้รับสมมติแล้ว ก็ไม่พึงสั่งสอนภิกษุณี
๖. สงฆ์ให้ปริวาสเพื่ออาบัติใด ไม่พึงต้องอาบัตินั้น
๗. ไม่พึงต้องอาบัติอื่นอันเช่นนั้น
๘. ไม่พึงต้องอาบัติอันเลวทรามกว่านั้น
๙. ไม่พึงติกรรม
๑๐. ไม่พึงติเตียนภิกษุทั้งหลายผู้ทำกรรม

๑๑. ไม่พึงห้ามอุโบสถแก่ปกตัตตะภิกษุ (ภิกษุปกติ)
๑๒. ไม่พึงห้ามปวารณาแก่ปกตัตตะภิกษุ
๑๓. ไม่พึงทำการไต่สวน
๑๔. ไม่พึงเริ่มอนุวาทาธิกรณ์
๑๕. ไม่พึงขอโอกาสภิกษุอื่น
๑๖. ไม่พึงโจทภิกษุอื่น
๑๗. ไม่พึงให้ภิกษุอื่นให้การ
๑๘. ไม่พึงช่วยภิกษุกับภิกษุให้สู้อธิกรณ์กัน

หมวดที่ ๒

๑๙. ภิกษุผู้อยู่ปริวาสไม่พึงเดินนำหน้าภิกษุปกติ
๒๐. ไม่พึงนั่งข้างหน้าภิกษุปกติ
๒๑. พึงพอใจในอาสนะสุดท้าย ที่นอนสุดท้าย วิหารสุดท้ายของสงฆ์ที่สงฆ์จะให้แก่เธอ
๒๒. ไม่พึงมีปกตัตตะภิกษุเป็นสมณะนำหน้า หรือตามหลังเข้าไปสู่สกุล
๒๓. ไม่พึงสมาทานอารัญญิกธุดงค์
๒๔. ไม่พึงสมาทานบิณฑปาติกธุดงค์
๒๕. ไม่พึงให้เขานำบิณฑบาตมาส่งเพราะปัจจัยนั้น ด้วยคิดว่าคนทั้งหลายอย่ารู้จักเรา

หมวดที่ ๓

๒๖. ภิกษุผู้อยู่ปริวาสเป็นอาคันตุกะไปพึงบอกให้ทราบ[๑]
๒๗. มีอาคันตุกะมาก็พึงบอก
๒๘. พึงบอกในอุโบสถ
๒๙. พึงบอกในปวารณา
๓๐. ถ้าอาพาธพึงสั่งทูตให้บอก

---

[๑] คือเป็นอาคันตุกะไปวัดอื่น พึงบอกภิกษุทั้งหลายในวัดนั้น (วิ. อ. ๓ / ๗๗ / ๒๖๑)

หมวดที่ ๔

๓๑. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้

๓๒. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้

๓๓. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้

๓๔. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้

๓๕. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้

๓๖. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้

๓๗. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้

๓๘. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้

๓๙. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้

ทั้งนี้ เว้นแต่ไปกับปกตัตตะภิกษุ และเว้นแต่มีอันตราย

หมวดที่ ๕

๔๐. ภิกษุผู้อยู่ปริวาส ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส

๔๑. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส

๔๒. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส

๔๓. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส

๔๔. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส
๔๕. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสมีภิกษุเป็นนานาสังวาส
๔๖. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส
๔๗. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุนานาสังวาส
๔๘. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส

ทั้งนี้ เว้นแต่ไปกับปกตัตตะภิกษุ และมีอันตราย

หมวดที่ ๖

๔๙. ภิกษุผู้อยู่ปริวาส พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๐. พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๑. พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๒. พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๓. พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๔. พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๕. พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส

๕๖. พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส

๕๗. พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส

ทั้งนี้ ที่รู้ว่าอาจจะไปถึงในวันนี้ทีเดียว

หมวดที่ ๗

๕๘.ภิกษุผู้อยู่ปริวาส ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาสกับปกตัตตะภิกษุ

๕๙. ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในถิ่นมิใช่อาวาส

๖๐. ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาสก็ดี ในถิ่นมิใช่อาวาสก็ดี

๖๑. เห็นปกตัตตะภิกษุแล้ว พึงลุกออกจากอาสนะ

๖๒. พึงนิมนต์ปกตัตตะภิกษุให้นั่ง

๖๓. ไม่พึงนั่งในอาสนะเดียวกันกับปกตัตตะภิกษุ

๖๔. เมื่อปกตัตตะภิกษุนั่ง ณ อาสนะต่ำ ไม่พึงนั่ง ณ อาสนะสูง

๖๕. เมื่อปกตัตตะภิกษุนั่ง ณ พื้นดิน ไม่พึงนั่ง ณ อาสนะ

๖๖. ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมอันเดียวกันกับปกตัตตะภิกษุ

๖๗.เมื่อปกตัตตะภิกษุจงกรมอยู่ในที่จงกรมต่ำ ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมสูง

๖๘. เมื่อปกตัตตะภิกษุจงกรม ณ พื้นดิน ไม่พึงจงกรมในที่จงกรม

หมวดที่ ๘

๖๙. - ๘๙. ภิกษุผู้อยู่ปริวาสไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาส, ไม่พึงอยู่ในที่มุงเดียวกันในถิ่นมิใช่อาวาส, ไม่พึงอยู่ในที่มุงเดียวกัน ในอาวาสก็ดี ในถิ่นมิใช่อาวาสก็ดีอาวาส กับภิกษุผู้อยู่ปริวาสที่แก่พรรษากว่า

ไม่พึงนั่งในอาสนะเดียวกันกับภิกษุอยู่ปริวาสผู้แก่พรรษากว่า

... กับภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม

... กับภิกษุผู้ควรมานัต

... กับภิกษุผู้ประพฤติมานัต

... กับภิกษุผู้ควรอัพภาน

๙๐. เมื่อเธอนั่ง ณ อาสนะต่ำ ไม่พึงนั่งอาสนะสูง

๙๑. เมื่อเธอนั่งพื้นดิน ไม่พึงนั่ง ณ อาสนะ

๙๒. ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมเดียวกัน

๙๓. เมื่อเธอจงกรมอยู่ในที่จงกรมต่ำ ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมสูง

๙๔. เมื่อเธอจงกรมอยู่ ณ พื้นดิน ไม่พึงจงกรมในที่จงกรม.

ถ้าสงฆ์มีภิกษุอยู่ปริวาสเป็นที่ ๔ ให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัตใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ

สงฆ์ ๒๐ รูป ทั้งภิกษุผู้ควรอัพภานนั้น ให้อัพภาน การกระทำดังนั้น ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำฯ

รัตติเฉท ๓ อย่างของภิกษุผู้อยู่ปริวาส

รัตติเฉท[๑]ความขาดแห่งราตรีของภิกษุผู้อยู่ปริวาสมี ๓ อย่าง คือ

๑. อยู่ร่วม (สหวาสะ)[๒]

๒. อยู่ปราศ (วิปปวาสะ)

๓. ไม่บอก (อนาโรจนา)

รัตติเฉท ๔ อย่างของภิกษุผู้ประพฤติมานัต

ความขาดแห่งราตรีของภิกษุผู้ประพฤติมานัตมี ๔ อย่าง คือ

๑. อยู่ร่วม

๒. อยู่ปราศ

---

[๑] **รัตติเฉท** แปลว่าขาดราตรี หมายถึงเหตุให้ขาดราตรี นับราตรีที่อยู่ปริวาสไม่ได้ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้สำหรับภิกษุผู้ประพฤติมานัต (วิ. อ. ๓ / ๔๗๕ / ๕๒๘)

[๒] **สหวาสะ** การอยู่ร่วม หมายถึง อยู่ในที่มุงบังเดียวกันกับปกตัตตภิกษุ

วิปปวาสะ การอยู่ปราศ หมายถึง การที่ภิกษุผู้อยู่ปริวาสนั้นอยู่รูปเดียว

อนาโรจนา การไม่บอก หมายถึง การไม่บอกแก่พวกภิกษุอาคันตุกะเป็นต้น (วิ. อ. ๓ / ๘๓ / ๒๖๖)

๓. ไม่บอก

๔. การประพฤติมานัตในคณะสงฆ์อันพร่อง (มีปกติภิกษุน้อยกว่า ๔ รูป)

วัตรสำหรับผู้อยู่ปริวาส, ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม และวัตรของผู้ประพฤติมานัตมีลักษณะใกล้เคียงกัน เพียงแต่วัตรของผู้ประพฤติมานัตนั้นต้องบอกทุกวัน และต้องไม่ประพฤติในคณะสงฆ์อันพร่อง

การเก็บปริวาส และเก็บมานัต

ในกรณีที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น อันทำให้ไม่สามารถอยู่ปริวาส หรือประพฤติมานัตได้สะดวก เช่น สงฆ์มาประชุมมากมาย จะเที่ยวบอกประจานตัวเองให้หมดสิ้นทั่วถึงคงไม่ไหว ทรงอนุญาตให้เก็บปริวาสหรือมานัตได้ เมื่อเหตุการณ์เป็นปกติแล้ว จึงสมาทานการอยู่ปริวาสหรือประพฤติมานัตต่อไปใหม่

๓. สมุจจยขันธกะ

หมวดว่าด้วย การรวบรวมเรื่องการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส

ในหมวดนี้แสดงวิธีออกจากอาบัติสังฆาทิเสส โดยเล่าเรื่องพระอุทายีปรึกษาสงฆ์ว่าต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้ว ควรปฏิบัติอย่างไร? มีการแสดงรายละเอียดซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสแนะดังต่อไปนี้ :-

๑. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียว ไม่ได้ปกปิด ให้ขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวกับสงฆ์ ให้สงฆ์สวดประกาศให้มานัต เมื่อประพฤติมานัตแล้วจึงให้ขออัพภานกับสงฆ์ สงฆ์จึงสวดอัพภานประกาศถอนจากอาบัติให้

๒. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียวปิดไว้วันเดียว ให้ขอปริวาส ๑ วัน อยู่ปริวาสแล้ว จึงขอมานัตแล้วดำเนินการต่อไปตามลำดับเหมือนข้อ ๑

๓. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียวแต่ปิดไว้ ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง ๔ วันบ้าง ๕ วันบ้าง ให้ขอปริวาสเท่ากับวันที่ปกปิดไว้นั้น อยู่ปริวาสแล้วจึงขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวกับสงฆ์ และทำตามลำดับเหมือนข้อ ๑

๔. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปกปิดไว้ ๕ วัน ขอปริวาส ๕ วัน ระหว่างอยู่ปริวาสต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีกโดยไม่ปิดไว้ ทรงให้ขอมูลายปฏิกัสสนา คือ ขอชักเข้าหาอาบัติเดิมต่อสงฆ์ ๆให้มูลายปฏิกัสสนา เมื่ออยู่ปริวาสแล้วเป็นผู้ควรแก่มานัตต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีกโดยไม่ปิดไว้ ทรงให้ขอมูลายปฏิกัสสนาแล้วให้มานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๓ ตัว ขณะอยู่มานัตเธอต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำโดยไม่ปิดไว้ ทรงให้ขอมูลายปฏิกัสสนาเพื่ออาบัติ ๑ ตัวแล้วให้มานัต ๖ ราตรีเมื่อประพฤติมานัตแล้วเป็นผู้ควรแก่อัพภาน เธอต้องอาบัติสังฆาทิเสสโดยไม่ปิดทรงให้ขอมูลายปฏิกัสสนา ให้มานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ประพฤติมานัตแล้วจึงขออัพภานต่อสงฆ์

๕. ต้องสังฆาทิเสสแล้วปกปิดไว้ ๑ ปักษ์ (๑๕วัน) ให้ขอปริวาส ๑ ปักษ์ระหว่างที่อยู่ปริวาสต้องอาบัติสังฆาทิเสสปิดไว้ ๕ วัน ทรงให้ขอมูลายปฏิกัสสนา

กับสงฆ์ แล้วให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน คือ รวมวันอยู่ปริวาสกับอาบัติที่ปิดไว้เดิม เมื่ออยู่ปริวาสแล้วเป็นผู้ควรมานัตเธอต้องสังฆาทิเสสปิดไว้ ๕ วันอีก ให้ขอมูลายปฏิกัสสนา แล้วให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน อยู่ปริวาสแล้วจึงขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๓ ตัวกะสงฆ์ ระหว่างที่ประพฤติมานัตเธอต้องสังฆาทิเสสปิดไว้ ๕ วันอีก ให้ขอมูลายปฏิกัสสนา แล้วให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน อยู่ปริวาสแล้ว จึงขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติตัวก่อน และเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ประพฤติมานัตแล้วเป็นผู้ควรอัพภาน เธอต้องสังฆาทิเสส ปิดไว้ ๕ วันอีก ให้ขอมูลายปฏิกัสสนา แล้วให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน อยู่ปริวาสแล้ว จึงขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ประพฤติมานัตแล้วจึงขออัพภานกับสงฆ์.

๖. ต้องสังฆาทิเสส ๑ ตัวปิดไว้ ๑ วัน อาบัติ ๒ ตัวปิดไว้ ๒ วัน อาบัติ ๓ ตัวปิดไว้ ๓ วัน อาบัติ ๔ ตัวปิดไว้ ๔ วัน อาบัติ ๕ ตัวปิดไว้ ๕ วัน อาบัติ ๖ ตัว ปิดไว้ ๖ วัน อาบัติ ๗ ตัวปิดไว้ ๗ วัน อาบัติ ๘ ตัวปิดไว้ ๘ วัน อาบัติ ๙ ตัว ปิดไว้ ๙ วัน อาบัติ ๑๐ ตัวปิดไว้ ๑๐ วัน ตรัสว่า “บรรดาอาบัติเหล่านั้น อาบัติเหล่าใดปิดไว้นานกว่าอาบัติทั้งหมด สงฆ์จงให้อัคฆสโมธานปริวาสเพื่ออาบัติเหล่านั้น

๗. ภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติสังฆาทิเสส ๒ ตัวปิดไว้ ๒ เดือน ได้ขอปริวาสเพื่ออาบัติ ๑ ตัวปิดไว้ ๒ เดือนกับสงฆ์ ภายหลังละอายใจจึงแจ้งความที่ปิดอาบัติ ๒ ตัวปิดเอาไว้ ๒ เดือน จึงทรงให้สงฆ์ให้ปริวาส ๒ เดือนเพื่ออาบัติแม้นอกนี้

๘.สมัยนั้นภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ไม่รู้จำนวน ระลึกไม่ได้ ไม่แน่ใจในอาบัติ และจำนวนราตรีที่ปกปิด จึงทรงให้สงฆ์ให้สุทธันตปริวาส (คือปริวาสที่อยู่จนกว่าจะบริสุทธิ์) แล้วดำเนินตามข้อ ๑

๙.กรณีที่ภิกษุผู้กำลังอยู่ปริวาส ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม ผู้ควรแก่มานัต ผู้ควรแก่อัพภานนั้นสึก ลดฐานะเป็นสามเณร วิกลจริตมีจิตฟุ้งซ่าน กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม การอยู่ปริวาสและกรรมทั้งหลายนั้นใช้ไม่ได้, ถ้ากลับคืนสภาพเป็นภิกษุอีก ปริวาสมานัตที่ให้แล้ว หรืออยู่ประพฤติแล้ว เป็นอันให้หรือประพฤติดีแล้ว ให้ทำกรรมที่เหลืออยู่ต่อไป

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างอื่นอีก ในสมุจจยขันธกะนี้เป็นการประมวลเรื่องการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส ที่มีปัญหาซับซ้อน (ดูแผนผังหน้า ๔๘๑ ประกอบ)

๔. สมถขันธกะ

หมวดว่าด้วยวิธีระงับอธิกรณ์

๑. สัมมุขาวินัย (การระงับพร้อมหน้า)

ภิกษุฉัพพัคคีย์ทำกรรมลงโทษแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ไม่ได้อยู่ต่อหน้า คือตัชชนียกรรมบ้าง นิยสกรรมบ้าง ปัพพาชนียกรรมบ้าง ปฏิสารณียกรรมบ้าง อุกเขปนียกรรมบ้าง มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคเจ้าจึง**ทรงบัญญัติพระวินัยห้ามทำการลับหลังผู้ถูกลงโทษ ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น**

ทรงแสดงภิกษุที่เป็นบุคคลฝ่ายไม่ดี ๓ ประเภท คือ

๑. บุคคลคนเดียว
๒. บุคคลหลายคน
๓. สงฆ์ที่พูดไม่เป็นธรรมฝ่ายหนึ่ง

กับทรงแสดงภิกษุที่เป็นบุคคลฝ่ายดี ๓ ประเภท ที่พูดเป็นธรรมฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายที่พูดไม่เป็นธรรม แม้จะระงับเรื่องที่เกิดขึ้นในที่พร้อมหน้า ก็เรียกว่า สัมมุขาวินัยเทียม และระงับไม่เป็นธรรม ฝ่ายที่พูดเป็นธรรมระงับเรื่องที่เกิดขึ้น เรียกว่าสัมมุขาวินัย และระงับอย่างเป็นธรรม

๒. สติวินัย (การระงับด้วยยกให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์)

พระทัพพมัลลบุตรได้บรรลุอรหัตตผลตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ท่านปรารถนาจะทำประโยชน์แก่สงฆ์ จึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ขอรับทำหน้าที่เป็นผู้จัดเสนาสนะและแจกภัต พระผู้มีพระภาคทรงเห็นชอบด้วย จึงตรัสให้เรียกประชุมสงฆ์ ขอมติสวดประกาศแต่งตั้งพระทัพพมัลลบุตร เป็นผู้จัดเสนาสนะและผู้แจกภัต เมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้าน จึงเป็นอันประกาศแต่งตั้ง เมื่อได้รับแต่งตั้งแล้ว

ปรากฏว่าได้จัดเสนาสนะได้ดีและเรียบร้อย ถึงกับมีภิกษุมาทดลองให้ท่านจัดในที่ต่าง ๆกัน ซึ่งอยู่ห่างไกลกันทีละหลาย ๆรูป เพื่อจะดูความสามารถ แต่ท่านก็จัดได้เรียบร้อย อย่างน่าอัศจรรย์ ส่วนการจัดแบ่งภิกษุไปรับอาหารก็ทำได้เรียบร้อย แต่มีภิกษุพวกหนึ่งซึ่งเป็นพวกภิกษุเมตติยะ และภุมมชกะไม่พอใจว่าตนไม่ค่อยได้รับอาหารดี ๆ ภิกษุพวกนั้นเข้าใจผิดว่า พระทัพพมัลลบุตรกลั่นแกล้ง จึงหาเรื่องให้นางเมตติยาภิกษุณี แกล้งใส่ความหาว่าข่มขืนนาง เมื่อไต่สวนได้ความสัตย์แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงทรงให้สงฆ์จัดการให้สึกนางเมตติยาภิกษุณี แม้ภิกษุที่ก่อเรื่องจะขอรับผิดแทนว่าตนเป็นผู้ต้นคิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงแนะวิธีระงับอธิกรณ์ชนิดนี้ ซึ่งเกิดขึ้นแก่พระอรหันต์ โดยให้สงฆ์สวดประกาศให้สติวินัยแก่พระทัพพมัลลบุตร แล้วทรงแสดงเงื่อนไข ๕ ประการ ในการให้สติวินัย คือ

๑. ภิกษุผู้ถูกโจทฟ้อง เป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ
๒. มีผู้กล่าวฟ้องเธอ
๓. เธอขอสติวินัย
๔. สงฆ์ให้สติวินัยแก่เธอ
๕. สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้โดยธรรม อย่างนี้จึงเรียกว่าการให้สติวินัยอันเป็นธรรม

๓. อมูฬหวินัย (การระงับด้วยยกให้ว่าเป็นบ้า)

ภิกษุชื่อคัคคะเป็นบ้าได้ทำความผิดหลายประการ มีผู้โจทฟ้อง พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแนะให้ระงับ ด้วยอมูฬหวินัย โดยให้ผู้ถูกฟ้อง (ซึ่งหายแล้ว) ขออมูฬหวินัย และให้สงฆ์สวดประกาศให้อมูฬหวินัย เป็นอันระงับด้วยยกให้ว่าเป็นบ้าในขณะทำความผิด แต่ก็ทรงวางเงื่อนไขไว้ว่า ถ้าทำความผิดขณะที่รู้สึกตน และไม่เป็นบ้า แต่แก้ตัวว่าไม่รู้ หรือรู้สึกเหมือนฝัน หรือแก้ตัวอ้างความเป็นบ้า สงฆ์ให้อมูฬหวินัยแก่เธอดังนี้ เรียกว่า ไม่เป็นธรรม ถ้าตรงกันข้าม คือทำไปในขณะเป็นบ้าไม่รู้สึกตัวจริง ๆ การให้อมูฬหวินัยจึงเป็นธรรม

๔. ปฏิญญาตกรณะ (การระงับด้วยคำสารภาพของผู้ถูกฟ้อง)

ภิกษุฉัพพัคคีย์ลงกรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยไม่ฟังคำสารภาพของภิกษุเหล่านั้น มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามทำเช่นนั้น ถ้าฝ่าฝืนต้องอาบัติทุกกฏ

แล้วจึงทรงแสดงวิธีระงับอธิกรณ์ ด้วยการรับสารภาพของจำเลยที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม ลักษณะอธิกรณ์ที่ไม่เป็นธรรมคือสารภาพไม่ตรงตามที่ทำลงไปจริง เช่น ต้องอาบัติหนัก สารภาพว่าต้องอาบัติรองลงมา หรือต้องอาบัติเบา สารภาพว่าต้องอาบัติหนัก

ส่วนที่เป็นธรรม คือต้องอาบัติอะไรก็สารภาพตามนั้น

๕. เยภุยยสิกา (การระงับด้วยถือเสียงข้างมาก)

ภิกษุทั้งหลายบาดหมางทะเลาะวิวาทกันในท่ามกลางสงฆ์ ด่ากันอยู่ไม่อาจระงับอธิกรณ์ได้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ชนิดนี้ด้วยถือเอาเสียงข้างมาก ให้สมมติภิกษุผู้ให้จับฉลาก(คือผู้ดูแลการลงคะแนนนับคะแนน) ภิกษุผู้ให้จับฉลากจะต้องประกอบด้วยองค์ ๕ คือ ไม่ลำเอียงเพราะรัก เพราะเกลียด เพราะหลง เพราะกลัว และรู้ว่าอย่างไรเป็นอันจับอย่างไรไม่เป็นอันจับ (คุมการลงคะแนนได้ดี) แล้วให้สวดประกาศแต่งตั้งภิกษุผู้ให้จับฉลากในท่ามกลางสงฆ์

ทรงแสดงการจับฉลาก (ลงคะแนน) ที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรมอย่างละ ๑๐ ประการคือ

๑. อธิกรณ์เป็นเรื่องเล็กน้อย
๒. ไม่ลุกลามไปที่อื่นไกล
๓. ภิกษุพวกนั้นระลึกไม่ได้ และพวกอื่นก็ไม่สามารถให้ระลึกได้
๔. รู้ว่าผู้กล่าวไม่เป็นธรรมมีมากกว่า
๕. รู้ว่าผู้กล่าวไม่เป็นธรรมอาจมีมากกว่า
๖. รู้ว่าสงฆ์จะแตกกัน

๗. รู้ว่าสงฆ์อาจแตกกัน
๘. จับฉลากโดยไม่เป็นธรรม
๙. จับฉลากเป็นพวก ๆ
๑๐. มิได้จับฉลากตามความเห็นของตน

ลักษณะอย่างนี้เรียกว่าไม่เป็นธรรม ส่วนที่เป็นธรรม คือที่ตรงกันข้ามจากที่แสดงมาข้างต้น.

๖. ตัสสปาปิยสิกา (การระงับด้วยการลงโทษ)

ภิกษุชื่ออุปวาพะ ถูกฟ้องด้วยเรื่องต้องอาบัติในที่ประชุมสงฆ์ ปฏิเสธแล้วกลับรับ รับแล้วกลับปฏิเสธ ให้การกลับกลอกกล่าวเท็จทั้ง ๆที่รู้ พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงแนะให้สงฆ์ใช้วิธีตัสสปาปิยสิกา คือให้สวดประกาศเป็นการสงฆ์ลงโทษจำเลย

ทรงแสดงการทำตัสสปาปิยสิกากรรม ที่เป็นธรรมว่า ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

๑. ภิกษุเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์
๒. เป็นผู้ไม่มียางอาย
๓. มีผู้โจทฟ้อง
๔. สงฆ์ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่เธอ
๕. สงฆ์พร้อมเพรียงกันลงโทษโดยธรรม

อนึ่ง ทรงแสดงลักษณะการทำกรรมชนิดนี้ที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรมตามแบบที่ทรงแสดงไว้ในเรื่องตัชชนียกรรม ทรงแสดงลักษณะที่สงฆ์ควรลงโทษชนิดนี้ และการเสียสิทธิของภิกษุผู้ต้องโทษชนิดนี้เช่นเดียวกับตัชชนียกรรม (ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วใน จุลวรรค ภาค ๑ หน้า ๒๗๘).

๗. ติณวัตถารกะ (การระงับดุจหญ้ากลบไว้,หยุดไม่ให้ลุกลาม)

ภิกษุทั้งหลายทะเลาะวิวาทกัน และเห็นว่าถ้าขืนทะเลาะวิวาทกันต่อไป

เรื่องก็จะลุกลามเลวร้ายถึงกับแตกแยกกัน เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ชนิดนี้ ด้วยให้เลิกแล้วกันไป

ทรงแสดงวิธีสวดประกาศขอมติในที่ประชุมสงฆ์ ให้เป็นอันพ้นอาบัติด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยมีภิกษุรูปหนึ่งแต่ละฝ่ายที่เสนอญัตตินั้น เป็นผู้แสดงแทน **เว้นอาบัติหยาบ[๑] เว้นอาบัติที่เนื่องด้วยคฤหัสถ์[๒] เว้นผู้แสดงความเห็นแย้ง เว้นผู้ไม่ได้ประชุมอยู่ในที่นั้น.**

อธิกรณ์ ๔ (เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดต้องทำ)

อธิกรณ์มี ๔ คือ

๑. วิวาทาธิกรณ์ การวิวาทกันในเรื่องเกี่ยวกับธรรม เกี่ยวกับวินัย ว่านี้เป็นธรรม นี้ไม่ใช่ธรรม, นี้เป็นวินัย นี้ไม่ใช่วินัย, นี้เป็นคำตรัส นี้มิใช่คำตรัส, นี่เป็นพุทธจริยา นี่ไม่ใช่พุทธจริยา, นี่ทรงบัญญัติ นี่ไม่ได้ทรงบัญญัติ, นี่อาบัติ นี่ไม่อาบัติ, นี่อาบัติเบา นี่อาบัติหนัก, นี่อาบัติมีส่วนเหลือ นี่อาบัติไม่มีส่วนเหลือ (ปาราชิก), นี่อาบัติชั่วหยาบ นี่อาบัติไม่ชั่วหยาบ.

๒. อนุวาทาธิกรณ์ เป็นการโจทฟ้องกันด้วยศีลวิบัติ, อาจารวิบัติ, ทิฏฐิวิบัติ, หรืออาชีววิบัติ.

๓. อาปัตตาธิกรณ์ การต้องอาบัติ ทั้ง ๗ กอง

๔. กิจจาธิกรณ์ เรื่องที่สงฆ์จะต้องจัดต้องทำที่เป็นสังฆกรรม คือ อปโลกนกรรม, ญัตติกรรม, ญัตติทุติยกรรม, ญัตติจตุตถกรรม.

ครั้นแล้วทรงแสดงลักษณะของอธิกรณ์แต่ละอย่าง พร้อมทั้งมูลเหตุโดยพิสดาร ในที่สุดตรัสสรุปว่า อธิกรณ์แต่ละอย่างจะระงับได้ด้วยสมถะ (วิธีระงับ) อะไรบ้าง.

---

[๑] **อาบัติที่มีโทษหยาบ** คือ อาบัติปาราชิก และสังฆาทิเสส (วิ. อ. ๓ / ๒๑๓ / ๒๙๕)

[๒] **อาบัติที่เนื่องด้วยคฤหัสถ์** คือ อาบัติที่ต้องเพราะด่าคฤหัสถ์ ขู่คฤหัสถ์และเพราะรับคำคฤหัสถ์ (แล้วไม่ทำตาม) (วิ. อ. ๓ / ๒๐๓ / ๒๙๕)

วิธีการระงับอธิกรณ์ (อธิกรณสมถะ)

๑. วิวาทาธิกรณ์ การวิวาทกันในเรื่องเกี่ยวกับพระธรรมวินัย ย่อมระงับด้วยวิธี ๒ ประการ คือ ๑.สัมมุขาวินัย ๒.เยภุยยสิกาวินัย โดยเลือกใช้ ๒ แบบ แบบแรกใช้วิธีสัมมุขาวินัยอย่างเดียว แบบ ๒ ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับเยภุยยสิกา

การระงับในที่พร้อมหน้า (สัมมุขาวินัย) คือ ประชุมระงับอธิกรณ์โดย

๑.พร้อมหน้าสงฆ์ ๒.พร้อมหน้าธรรม

๓.พร้อมหน้าวินัย ๔.พร้อมหน้าบุคคลทั้งโจทและจำเลย

ถ้าระงับได้เรียกว่าระงับด้วยสัมมุขาวินัย กรณีระงับไม่ได้ในอาวาสนั้น ทรงให้ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุมากกว่า เพื่อให้ภิกษุในอาวาสนั้นปรึกษากันเพื่อรับและระงับอธิกรณ์ ถ้ากำลังเดินทางระงับอธิกรณ์ได้ในระหว่างไปสู่อาวาสนั้น ก็ระงับด้วยสัมมุขาวินัย หรือภิกษุในอาวาสนั้นช่วยระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้า ก็ระงับด้วยสัมมุขาวินัย ถ้าภิกษุเหล่านั้น**กำลังวินิจฉัยอยู่มีเสียงเซ็งแซ่ไม่สงบ ทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ด้วยอุพพาหิกวิธี**[๑] ถ้ายังระงับไม่ได้ ทรงให้มอบอธิกรณ์ให้สงฆ์ แล้วให้สงฆ์ระงับด้วยเยภุยยสิกาวินัย.

ระงับโดยถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ (เยภุยยสิกาวินัย) โดยทรงให้สงฆ์แต่งตั้งภิกษุที่ประกอบด้วยองค์คุณ ๕ คือ ไม่ลำเอียงเพราะชอบ, ชัง, หลง, กลัว, และรู้จักฉลากที่จับแล้วหรือยังไม่จับ เป็นผู้ให้จับฉลาก(ลงคะแนน) ตรัสว่าวิธีลงคะแนนมี ๓ อย่าง คือ ปกปิด, กระซิบบอก, และเปิดเผย ตามความยินยอมของภิกษุพวกนั้น. (ดูแผนผังหน้า ๔๗๗, ๔๗๙ ประกอบ)

[๑] **อุพพาหิกวิธี คือวิธีระงับอธิกรณ์** (เนื่องด้วยในที่ประชุมสงฆ์มีความไม่สะดวกด้วยเหตุบางประการ) **โดยสงฆ์เลือกภิกษุบางรูปในที่ประชุมนั้น** (ผู้มีองค์คุณ ๑๐ ประการ คือ ๑.เป็นผู้มีศีลสำรวมสังวรในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาทั้งหลาย ๒.เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ ธรรมเหล่าใดที่งามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และงามในที่สุด ที่สรรเสริญพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง ธรรมเหล่านั้น เธอย่อมสดับมาก ทรงไว้ สั่งสมด้วยวาจา เข้าไปเพ่งด้วยใจ ประจักษ์ชัดดีแล้ว ด้วยทิฏฐิ ๓.จำปาติโมกข์ทั้งสองได้ดีโดยพิสดาร จำแนกดี สวดดี วินิจฉัยถูกต้องโดยสูตร โดยอนุพยัญชนะ ๔.เป็นผู้ตั้งมั่นในพระวินัยไม่คลอนแคลน ๕. เป็นผู้อาจชี้แจงให้คู่ต่อสู้ในอธิกรณ์ยินยอม เข้าใจ เพ่ง เห็น เลื่อมใส ๖.เป็นผู้ฉลาดเพื่อยังอธิกรณ์อันเกิดขึ้นให้ระงับ ๗.รู้อธิกรณ์ ๘.รู้เหตุอธิกรณ์ ๙.รู้ความระงับแห่งอธิกรณ์ ๑๐.รู้ทางระงับอธิกรณ์) **ตั้งเป็นคณะแล้วมอบเรื่องให้นำไปวินิจฉัย** (วิ. อ. ๓ / ๒๓๑ / ๒๙๙)(ระหว่างวินิจฉัยถ้ามีภิกษุที่ได้รับเลือกบางรูปขาดคุณสมบัติ จำพระสูตรไม่ได้... ย่อมค้านใจความ ตามเค้าพยัญชนะ ให้สวดประกาศถอดถอนภิกษุนั้นให้ภิกษุเหล่านั้นทราบด้วยญัตติกรรม)

๒. อนุวาทาธิกรณ์ การโจทฟ้องกันด้วยศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฏฐิวิบัติ อาชีววิบัติ ย่อมที่ระงับด้วยสมถะ (วิธีระงับ) ๔ ประการ คือ

๑. ระงับด้วยระงับในที่พร้อมหน้า (สัมมุขาวินัยดูหน้า ๒๙๕)

๒. ระงับด้วยสงฆ์ยกให้ว่าเป็นผู้มีสติ (ขอสติวินัยกับสงฆ์ หน้า ๒๙๕)

๓. ระงับด้วยสงฆ์ยกให้ว่าเป็นบ้า (ขออมูฬหวินัยกับสงฆ์ หน้า ๒๙๖)

๔. ระงับด้วยการลงโทษโดยสงฆ์ แก่ภิกษุผู้ถูกซักถามถึงอาบัติในท่ามกลางสงฆ์ปฏิเสธแล้วรับ รับแล้วปฏิเสธ เอาเรื่องหนึ่งมากล่าวกลบเกลื่อนอีกเรื่องหนึ่ง (ตัสสปาปิยสิกา หน้า ๒๙๘).

ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับสติวินัย, สัมมุขาวินัยร่วมกับอมูฬหวินัย หรือสัมมุขาวินัยร่วมกับตัสสปาปิยสิกาตามควรแก่กรณี (ดูหน้า ๔๗๗, ๔๗๙)

๓. อาปัตตาธิกรณ์ การต้องอาบัติต่าง ๆระงับด้วยใช้วิธีระงับ ๓ ประการ คือ

๑. ระงับด้วยระงับในที่พร้อมหน้า (สัมมุขาวินัย หน้า ๒๙๕, ๓๐๐)

๒. ระงับด้วยปรับโทษตามคำสารภาพ (ปฏิญญาตกรณะ หน้า ๒๙๗)

๓. ระงับดุจหญ้ากลบไว้, หยุดไม่ให้ลุกลาม (ติณวัตถารกวินัย หน้า ๒๙๘) ตามวิธีสงฆ์ที่ทรงบัญญัติไว้

ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับปฏิญญาตกรณะ หรือใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับติณวัตถารกวินัย ตามควรแก่กรณี (ดูแผนผังหน้า ๔๗๗, ๔๗๙)

๔. กิจจาธิกรณ์ เรื่องที่สงฆ์จะต้องจัดต้องทำที่เป็นสังฆกรรม ระงับด้วยวิธีระงับประการเดียว คือ ด้วยสัมมุขาวินัย (ดูแผนผังหน้า ๔๗๗, ๔๗๙)

ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้รื้อฟื้นอธิกรณ์ที่ชำระตามธรรมเสร็จไปแล้ว และปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ให้ฉันทะแล้วบ่นว่าในภายหลัง.

ทรงแก้ข้อที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น *“กาฝากสังคม”*

*คามณิ! ตลอดเวลาล่วงมา ๙๑ กัปป์นี้ เราระลึกไม่ได้ว่าเราเคยเข้าไปทำลายตระกูลใดๆ เพราะการรับเอาข้าวสุกมา โดยที่แท้นั้นตระกูลใดๆ ที่เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์มาก มีข้าวเปลือกเป็นหลักทรัพย์เป็นอันมาก ก็เพราะตระกูล เหล่านั้นเพียบพร้อมด้วย**ทาน** เพียบพร้อมด้วย**สัจจะ** เพียบพร้อมด้วย**สัญญมะ** (ความสำรวมระวัง)*

คามณิ! เหตุปัจจัยมีอยู่ ๘ อย่างเพื่อการทำลายแห่งสกุล กล่าวคือ :-

*ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ **ราชภัย ๑,***

*ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ **โจรภัย ๑,***

*ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ **อัคคีภัย ๑,***

*ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ **อุทกภัย ๑,***

*ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ **ทรัพย์ที่ฝังไว้เคลื่อนที่จากเดิม ๑,***

*ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ **การงานวิบัติเพราะบริหารไม่ดี ๑,***

บุคคลกุลังคาร (แกะดำ) เกิดขึ้นล้างผลาญโภคทรัพย์ในตระกูล ๑,

ความไม่เที่ยง (แห่งสังขารทั้งหลาย) นับเป็นที่แปด.

*คามณิ! เหล่านี้แล คือ **เหตุปัจจัย ๘ อย่าง เพื่อการทำลายแห่งสกุล.***

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๘/๔๐๐/๖๒๒)

จุลวรรค

ภาค ๒

(พระไตรปิฎก เล่ม ๗)
เรื่องเบ็ดเตล็ด, ที่อยู่, ข้อวัตร

๑. ขุททกวัตถุขันธกะ

หมวดว่าด้วยเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ

เรื่องเกี่ยวกับการอาบน้ำ

ทรงปรารภการกระทำของภิกษุฉัพพัคคีย์ มีผู้ติเตียน จึงตรัส**ห้ามมิให้ภิกษุเอากายสีกับต้นไม้ สีกับเสา สีกับฝา ในขณะอาบน้ำ ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด** เพราะชาวบ้านติว่าทำเหมือนนักมวยปล้ำ

และทรงห้ามอาบน้ำในสถานที่อันไม่สมควร

ทรงห้ามอาบน้ำโดยถูด้วยมือที่ทำด้วยไม้ (คนฺธพฺพหตฺถ)[๑] **หรือถูด้วยก้อนจุรณหินสีเหมือนพลอยแดง หรือผลัดกันถูตัว และทรงห้ามถูด้วยไม้ที่จักเป็นฟันมังกร ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด** เพราะมีผู้ติเตียนว่าทำเหมือนอย่างคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม

กรณีภิกษุอาพาธ เช่น เป็นหิด ทรงอนุญาตใช้ไม้ที่มิได้จักเป็นฟันมังกรเอามาถูได้

ส่วนการอาบน้ำนั้นทรงอนุญาตเกลียวผ้าหรือฝ่ามือถูตัวได้

ห้ามใช้เครื่องประดับแบบคฤหัสถ์

ทรงห้ามประดับกายด้วยตุ้มหู, สายสร้อย, สร้อยคอ, สร้อยเอว, เข็มขัด, บานพับสำหรับแขน, กำไลมือ, และแหวน ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น

---

[๑] คนฺธพฺพหตฺถ ได้แก่ มือที่ทำด้วยไม้ซึ่งเขาวางไว้ที่ท่าอาบน้ำคนทั้งหลายใช้มือนั้นตักจุรณขัดสีกาย (วิ.อ.๓/๒๔๓/๓๐๒)

ข้อห้ามเกี่ยวกับผม

ทรงห้ามไว้ผมเกิน ๒ เดือน หรือไว้ผมยาวเกิน ๒ นิ้ว อนึ่งทรงห้ามใช้แปรง ใช้หวี ใช้มือต่างหวี ใช้น้ำมันผสมขี้ผึ้งหรือผสมน้ำใส่ผมซึ่งเป็นอย่างคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น.

ข้อห้ามเกี่ยวกับการส่องกระจก

ทรงห้ามมองดูเงาหน้าในกระจก หรือในภาชนะน้ำ ทรงปรับอาบัติทุกกฏ ถ้ามีเหตุสมควร เช่น เป็นแผลที่หน้า ทรงอนุญาตให้ดูได้เพื่อรักษา.

ข้อห้ามทาหน้าทาตัว

ทรงห้ามผัดหน้า, ไล้หน้า, ทาหน้า, เจิมหน้า, ย้อมตัว ย้อมทั้งตัวทั้งหน้า ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น ใช้ฝุ่นทาหน้าเพื่อรักษาโรคได้

ห้ามดูฟ้อนรำและห้ามขับด้วยเสียงยาว

ทรงห้ามไปดูฟ้อนรำขับร้อง หรือการบรรเลงดนตรี ทรงห้ามสวดขับธรรมด้วยเสียงขับยาว ทรงปรับอาบัติทุกกฏ และทรงแสดงโทษ ๕ ประการของภิกษุผู้สวดธรรมด้วยเสียงขับยาว คือ

๑. แม้ตนเองก็กำหนัดในเสียงนั้น
๒. แม้ผู้อื่นก็กำหนัดในเสียงนั้น
๓. แม้คหบดีทั้งหลายก็ตำหนิ
๔. เมื่อภิกษุพอใจการทำเสียง ความเสื่อมแห่งสมาธิย่อมมี
๕. ภิกษุรุ่นหลังจะพากันทำตามอย่าง

แต่ทรงอนุญาตให้สวดสรภัญญะได้.

ห้ามห่มผ้าขนสัตว์

ทรงห้ามห่มผ้าขนสัตว์ที่มีขนอยู่ภายนอก ซึ่งคฤหัสถ์ใช้กัน ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด.

ข้อห้ามและอนุญาตเกี่ยวกับผลไม้

ทรงห้ามฉันมะม่วง เพราะภิกษุฉัพพัคคีย์ให้คนสอยมะม่วง ในพระราชอุทยานของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งอนุญาตให้พระฉันผลไม้ได้ จนพระเจ้าพิมพิสารจะเสวยเองก็ไม่ได้เสวย ต่อมามีผู้ถวายภัตฝานชิ้นมะม่วงไว้ในกับข้าวทรงอนุญาตให้ฉันได้ ในที่สุด**ทรงอนุญาตให้ฉันผลไม้ได้ทุกชนิด ถ้าเป็นของควรแก่สมณะ ๕ อย่าง คือ ๑.เอาไฟจี้ ๒.เอามีดกรีด ๓.เอาเล็บจิก (หมายถึงที่คนอื่นทำให้) ๔.ผลไม้ที่ไม่มีเมล็ด ๕.ผลไม้ที่ปล้อนเมล็ดออกแล้ว** (มีรายละเอียดวิธีการ ในภาคผนวก เรื่องสมณกัปปะ หน้า ๔๑๗).

ตรัสสอนให้แผ่เมตตา

ภิกษุถูกงูกัด ถึงแก่มรณภาพ จึงตรัสสอนให้แผ่เมตตาในสกุลพญางูทั้ง ๔ คือ

๑. วิรูปักขะ ๒. เอราปถะ

๓. ฉัพยาปุตตะ ๔. กัณหาโคตมกะ

รวมทั้งหมู่สัตว์ทั้งหลายไม่เลือกว่า ๒ เท้า ๔ เท้า มีเท้ามาก หรือไม่มีเท้า ขอให้สัตว์เหล่านั้นจงประสบแต่สิ่งที่ดีงาม อย่าได้พบความเลวร้าย.

ห้ามตัดองคชาต

ภิกษุรูปหนึ่งเกิดความกำหนัด จึงตัดองคชาตทิ้ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติเตียน ทรงบัญญัติพระวินัย **ห้ามตัดองคชาต ถ้าตัดต้องอาบัติถุลลัจจัย**

ข้อห้ามและอนุญาตเกี่ยวกับบาตร

ทรงปรารภ พระปิณโฑลภารัทวาชะ ผู้เป็นพระอรหันต์ ซึ่งได้บาตรมาเพราะแสดงฤทธิ์ พระผู้มีพระภาค ทรงทราบ จึง**ทรงบัญญัติพระวินัยห้ามแสดงอิทธิปาฏิหารย์อันเป็นอุตริมนุสสธรรมแก่คฤหัสถ์ ถ้าแสดงต้องอาบัติทุกกฏ** ทรงสั่งให้ทำลายบาตรไม้จันทน์นั้น เพื่อใช้การอย่างอื่นเช่น บดเป็นยาหยอดตา **แล้วตรัสห้ามใช้บาตรไม้ และปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ใช้ อนึ่ง ทรงห้ามใช้บาตรที่ทำด้วยทอง เงิน แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ แก้วผลึก สำริด กระจก ดีบุก สังกะสี ทองแดง** (รวมเป็น ๑๑ ทั้งบาตรไม้) ทรงอนุญาตบาตร ๒ ชนิด คือบาตรเหล็กและบาตรดิน

ทรงอนุญาต**บังเวียน*** เพื่อกันก้นบาตรสึก โดยให้ใช้บังเวียนธรรมดาที่ทำด้วยดีบุกหรือตะกั่ว แต่ไม่อนุญาตบังเวียนที่ทำด้วยทองเงินหรือวิจิตรงดงาม บังเวียนรองบาตรหนาไม่กระชับกับบาตร จึงทรงอนุญาตให้กลึงบังเวียนที่ทำแล้วยังเป็นคลื่น และตรัสอนุญาตให้จักเป็นฟันมังกร

บาตรเหม็นอับเพราะเก็บบาตรทั้งที่ยังเปียกน้ำ จึงอนุญาตให้ผึ่งแล้วนำไปเก็บ ภิกษุผึ่งบาตรทั้งที่ยังมีน้ำ บาตรมีกลิ่นเหม็น จึงทรงให้ทำให้หมดน้ำเสียก่อนผึ่ง แล้วจึงเก็บ ภิกษุผึ่งบาตรไว้ในที่ร้อนจนผิวบาตรเสีย จึงทรงห้ามและอนุญาตให้ผึ่งไว้ในที่ร้อนครู่เดียวแล้วจึงเก็บ

บาตรวางเก็บในที่แจ้งถูกลมพัดตกแตก จึงทรงอนุญาต**เชิงรองบาตร*** ทรงห้ามวางบาตรริมตั่งไม้ ริมตั่งไม้เล็กนอกฝา, ภิกษุคว่ำบาตรไว้ที่พื้นดิน ขอบบาตรสึก จึงทรงอนุญาตให้ใช้หญ้า, ท่อนผ้ารองบาตร ต่อมาถูกปลวกกัด จึงทรงอนุญาตแท่นเก็บบาตร มีเหตุที่บาตรตกจากแท่นเก็บ บาตรแตก จึงทรงอนุญาตหม้อเก็บบาตร บาตรไปครูดสีกับหม้อเก็บบาตร จึงทรงอนุญาตถุงบาตร และสายโยก(สายสะพาย)ที่เป็นด้ายถัก

ทรงห้ามแขวนบาตร (ไว้กับสิ่งที่ยื่นออกมาจากข้างฝา) **ทรงห้ามเก็บ บาตรไว้บนเตียง, บนตั่ง, บนตัก, บนร่ม, กันเผลอสตินั่งทับหรือหล่น**

---

* **ข้อสังเกต** มีข้อแตกต่างในการใช้งานระหว่างบังเวียน, เชิงรองบาตร, โตก; บังเวียน ใช้รองบาตรเพื่อกันก้นบาตรสึก, เชิงรองบาตร ใช้กรณีวางเก็บบาตรเพื่อกันลมพัดกลิ้งตกแตก, โตก ใช้รองบาตรเวลาฉันอาหาร (ดูหน้า ๓๑๑ ประกอบ)

ทรงห้ามผลักบานประตูเมื่อมือยังถือบาตรอยู่

ทรงห้ามใช้ กะโหลกน้ำเต้า หม้อกระเบื้อง เป็นบาตร มีภิกษุรูปหนึ่งใช้ของบังสุกุลทุกอย่าง เธอใช้บาตรกะโหลกผี ชาวบ้านหวาดกลัวเพ่งโทษ **จึงทรงห้ามใช้บาตรกะโหลกผี** และห้ามอีกว่า **ภิกษุไม่พึงใช้ของบังสุกุลทุกอย่าง**

ทรงห้ามใช้บาตรรองรับเศษอาหาร หรือก้าง หรือน้ำบ้วนปาก และทรงอนุญาตให้ใช้กระโถน

ข้อที่ทรงห้ามทั้งหมดนี้ ภิกษุผู้ละเมิดต้องอาบัติทุกกฏ.

ทรงอนุญาตมีดและเข็ม

ต่อจากนั้นเล่าเรื่องทรงอนุญาตมีดสำหรับตัดผ้า พร้อมทั้งอนุญาตปลอกมีด ทรงอนุญาตด้ามมีด แต่ไม่อนุญาตด้ามที่ทำด้วยทองเงินวิจิตรงดงาม ทรงอนุญาตด้ามมีดที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้อ้อ ไม้ไผ่ ไม้ยาง ไม้อื่นๆ ผลไม้ โลหะ กระดองสังข์

ภิกษุสมัยนั้นใช้ขนไก่บ้าง ซี่ไม้ไผ่บ้างเย็บจีวร ปรากฏว่าไม่เรียบร้อย จึงทรงอนุญาตเข็ม และเพื่อป้องกันเข็มเป็นสนิม ทรงอนุญาตกล่องเข็ม และผงที่ใส่ลงไปกันสนิม รวมทั้งอนุญาตให้ทาเข็มด้วยขี้ผึ้ง และใช้ผ้ามัดขี้ผึ้งพอกด้วยฝุ่นศิลา.

ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับไม้แบบหรือสะดึง

ทรงอนุญาตไม้แบบหรือไม้สะดึง และเชือกขึงรัดจีวรเข้ากับไม้สะดึงแล้วเย็บ ตลอดจนวิธีการต่างๆ เพื่อให้การเย็บผ้าเป็นไปโดยเรียบร้อย

ทรงห้ามเหยียบไม้สะดึงทั้งที่ยังมิได้ล้างเท้า แม้เท้ายังเปียกอยู่ก็ห้ามเหยียบ รวมทั้งห้ามเหยียบไม้แบบ (ไม้สะดึง) ทั้งที่ใส่รองเท้า

ทรงอนุญาตปลอกสวมนิ้วมือ เพื่อกันเข็มตำนิ้วมือในขณะเย็บผ้า

แต่ไม่อนุญาตปลอกสวมนิ้วมือที่ทำด้วยทองเงิน ทรงอนุญาตเช่นเดียวกับด้ามมีด คือ ที่ทำด้วยกระดูก เป็นต้น ทรงอนุญาตที่ใส่เข็มมีดและปลอกสวมนิ้วมือ รวมทั้งถุงใส่ปลอกสวมนิ้วมือ สายโยกด้ายถักสำหรับคล้องบ่า (เวลานำเครื่องใช้นั้นไป) ทรงอนุญาตโรงไม้แบบ (กฐินศาลา) และปะรำไม้แบบ อนุญาตให้ยกพื้นเพื่อกันน้ำท่วม อนุญาตให้ก่อคันดินที่ถมยกพื้นด้วยอิฐ ศิลา หรือไม้ และทรงอนุญาตให้มีบันไดและราวบันได

ผงหญ้าที่โรงไม้แบบตกลงมาจากหลังคา จึงทรงอนุญาตให้ใช้ไม้ระแนงถี่ ฉาบปูนและทาสี เป็นต้น ตลอดจนทรงอนุญาตให้มีห่วงแขวนจีวร และราวจีวร อนึ่ง เมื่อเสร็จกฐินแล้ว ทรงอนุญาตให้เก็บไม้แบบให้ดี เช่นให้มีไม้ไผ่ หรือด้ามไม้ประกบข้างใน เพื่อกันไม้แบบแตก ให้มีเชือกรัด ให้แขวนไม้แบบ ไว้กับตะปูหรือขอเกี่ยวเพื่อกันตก.

ทรงอนุญาตถุงใส่ของ สายคล้องบ่า ผ้ากรองน้ำ และมุ้ง

ทรงอนุญาตถุงใส่ยา ถุงใส่รองเท้า และสายสำหรับคล้องบ่า ทรงอนุญาตให้ใช้ผ้ากรองน้ำ ผ้ากรองมีด้าม และกระบอกกรองน้ำ **เมื่อภิกษุอื่นขอใช้ผ้ากรองน้ำ ภิกษุที่ถูกขอแล้วไม่ให้ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุเดินทางไกลไม่มีผ้ากรองน้ำ ต้องอาบัติทุกกฏ** ถ้าไม่มีผ้ากรองน้ำหรือกระบอกกรองน้ำ ให้ใช้มุมผ้าสังฆาฏิเป็นผ้ากรองน้ำ ในการก่อสร้างใช้น้ำมาก ทรงอนุญาตผ้ากรองน้ำมีขอบ ขนาดใหญ่ และให้ลาดผ้าลงบนน้ำ

ภิกษุทั้งหลายถูกยุงรบกวน จึงทรงอนุญาตมุ้ง.

ทรงอนุญาตการจงกรมและเรือนไฟ เป็นต้น

ทรงปรารภคำแนะนำของหมอชีวกโกมารภัจจ์ จึงทรงอนุญาต ที่จงกรม* และเรือนไฟ (สำหรับอบกาย)

* จงกรม คือ เดินไปมาโดยมีสติกำกับ ในพระสูตรทรงตรัสอานิสส์แห่งการจงกรมไว้ ๕ ประการคือ ๑.เป็นผู้มีความอดทนต่อการเดินทางไกล ๒.อดทนต่อการบำเพ็ญเพียร ๓.มีอาพาธน้อย ๔.อาหารย่อยง่าย ๕.สมาธิที่ได้เพราะการเดินจงกรมตั้งอยู่ได้นาน (พระไตรปิฎกแปลไทยฉบับ มจร. ๗ \ ๔๑ \ ๒๙)

ทรงอนุญาตให้ปรับปรุงที่จงกรมให้ดีขึ้น โดยให้ทำพื้นจงกรมให้เรียบ (เพราะภิกษุเดินที่ขรุขระแล้วเท้าเจ็บ) มีโรงจงกรมยกพื้นกันน้ำท่วม โดยใช้อิฐ, หิน, ไม้ เพราะขึ้นลงลำบาก จึงทรงอนุญาตบันได แต่ภิกษุบางรูปพลัดตก จึงทรงอนุญาตราวสำหรับยึดและรั้วรอบที่จงกรม, โรงจงกรม, อนุญาตการโบกฉาบด้วยดินทั้งนอกใน ทำให้มีสีขาวสีดำสีเหลืองสลักเป็นพวงดอกไม้ เถาวัลย์ ฟันมังกร ดอกจอกห้ากลีบ ราวจีวร สายระเดียงจีวร

ส่วนเรือนไฟ ทรงอนุญาตส่วนประกอบต่างๆ เช่น บานประตูและอุปกรณ์, การฉาบ, ปล่องไฟ ที่ตั้งเตาไฟด้านหนึ่งในโรงหรือตรงกลาง, ไฟในเรือนลวกหน้า จึงทรงอนุญาตดินทาหน้าพร้อมอุปกรณ์ อนุญาตที่ใส่น้ำ, การปูพื้นด้วยอิฐศิลาหรือไม้, รางระบายน้ำเพื่อกันน้ำแฉะ, ตั่ง, รั้ว, ซุ้ม การโรยกรวด ฯลฯ

ทรงห้ามภิกษุเปลือยกายไหว้กัน หรือถูหลังให้กัน ตลอดจนห้ามเปลือยกายให้ของ รับของ เคี้ยวอาหาร ฉันอาหาร ลิ้มรส ดื่มน้ำ ปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น

ทรงอนุญาตราวจีวร สายระเดียงในเรือนไฟ และอนุญาตศาลาใกล้เรือนไฟ... ภิกษุทั้งหลายยำเกรงที่จะทำบริกรรม (การนวด ขัดถู) ในเรือนไฟในน้ำ จึงทรง อนุญาตเครื่องกำบัง ๓ ชนิด คือ ที่กำบังคือเรือนไฟ ที่กำบังคือน้ำ ที่กำบังคือผ้า ทรงอนุญาตบ่อน้ำ เชือกผูกภาชนะน้ำ คันโพง คันชั่ง ระหัดมือ ระหัดจักร ถังไม้ ถังหนัง ศาลาบ่อน้ำ การโบกฉาบ ทาสี ฝาปิดบ่อน้ำ

ทรงอนุญาตที่อาบน้ำที่มีรางระบายน้ำ ภิกษุอายที่จะสรงน้ำ จึงทรงอนุญาตให้มีฝากั้น ด้วยอิฐ หิน ไม้ ปูลาดพื้นด้วยอิฐ หิน ไม้ แต่น้ำยังขัง จึงทรงอนุญาตท่อระบายน้ำ ภิกษุมีเนื้อตัวหนาวจึงทรงอนุญาตให้เอาผ้าชุบน้ำเช็ดตัว

ทรงอนุญาต สระน้ำ และให้ก่อขอบสระได้ด้วยอิฐ ศิลา หรือไม้ ทรงอนุญาตให้มีบันได, ราวบันได รางน้ำ, ท่อระบายน้ำ, ทรงอนุญาตเรือนไฟมีปั้นลม.

เรื่องที่นั่งที่นอนและที่ใส่อาหาร

ทรงห้ามอยู่ปราศจากผ้าปูนั่งถึง ๔ เดือน ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ทรงห้ามนอนบนที่นอนที่โรยด้วยดอกไม้

ทรงอนุญาตให้รับของหอมได้ โดยให้เจิมไว้ที่บานประตูหน้าต่าง

ทรง อนุญาตให้รับดอกไม้ได้ แล้วให้เก็บไว้ข้างหนึ่งในวิหาร, ทรงอนุญาตผ้าสันถัตขนเจียมที่เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ไม่ต้องอธิษฐาน หรือวิกัป

พระฉัพพัคคีย์ฉันจังหันในเตียบชาวบ้านเพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม จึงตรัสว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันอาหารใน**เตียบ*** รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ"

ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ เวลาฉันจังหัน (ข้าว, อาหาร) เธอไม่สามารถจะทรงบาตรไว้ด้วยมือได้ จึงทรงอนุญาตว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต**โตก***"

ห้ามฉันอาหาร ดื่มน้ำในภาชนะเดียวกัน เป็นต้น

ตรัสว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันร่วมภาชนะเดียวกัน ไม่พึงดื่มร่วมขันใบเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเตียงเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเครื่องลาดเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมผ้าห่มผืนเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเครื่องลาดและผ้าห่มผืนเดียวกัน รูปใดนอน ต้องอาบัติทุกกฏ"

การลงโทษคว่ำบาตรแก่วัฑฒลิจฉวี

วัฑฒลิจฉวี เป็นพวกของพระเมตติยะและภุมมชกะ รู้ว่าพระพวกนั้นไม่ชอบพระทัพพมัลลบุตร และถูกเกลี้ยกล่อมให้กำจัดพระทัพพมัลลบุตร โดยไปฟ้องพระพุทธเจ้าว่า พระทัพพมัลลบุตรทำชู้ ด้วยภรรยาของตน ทรงประชุมสงฆ์ สอบถามพระทัพพฯ (ซึ่งท่านเป็นพระอรหันต์ตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ) ว่า "ดูก่อน ทัพพะ เธอยังระลึกได้หรือว่า เป็นผู้ทำกรรมตามที่เจ้าวัฑฒะลิจฉวีนี้กล่าวหา" ท่านพระทัพพฯ กราบทูลว่า "พระองค์ย่อมทรงทราบว่า ข้าพระพุทธเจ้าเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า" แม้ครั้งที่สอง, สาม พระองค์ทรงถามเหมือนเดิม พระทัพพฯ ก็ตอบเหมือนเดิม พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า "ดูก่อนทัพพฯ บัณฑิตย่อมไม่กล่าวแก้คำกล่าวหาอย่างนี้ ถ้าเธอทำ จงบอกว่าทำ ถ้าไม่ได้ทำ

---

* เตียบ : ภาชนะมีเชิงคล้ายพานมีปากผาย มีฝาครอบ สำหรับ**ใส่ของกิน** ; โตก : ภาชนะมีเชิงสูงรูปคล้ายพาน มีพื้นตื้น สำหรับวางหรือ**ใส่สิ่งของ;** พจนานุกรมราชบัณฑิตฯ (หน้า ๓๐๗,สังเกตความสัมพันธ์ของคำว่า บังเวียน, เชิงบาตร, โตก)

จงบอกว่าไม่ได้ทำ” พระทัพพฯกราบทูลว่า “ตั้งแต่ข้าพระพุทธเจ้าเกิดมาแล้ว แม้โดยความฝันก็ยังไม่รู้จักเสพเมถุนธรรม จะกล่าวไยถึงเมื่อตื่นอยู่เล่า พระพุทธเจ้าข้า” จึงรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุ ทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงคว่ำบาตรเจ้าวัฑฒะลิจฉวี คือ อย่าให้คบกับสงฆ์”

จากนั้นทรงกำหนดองค์ ๘ สำหรับอุบาสกที่ควรคว่ำบาตร คือ

๑.ขวนขวายเพื่อมิใช่ลาภแก่ภิกษุ ๒.ขวนขวายเพื่อมิใช่ประโยชน์แก่ภิกษุ
๓.ขวนขวายเพื่อความอยู่ไม่ได้แก่ภิกษุ ๔.ด่า หรือบริภาษภิกษุ
๕.ยุยงให้ภิกษุทั้งหลายแตกกัน ๖.กล่าวติเตียนพระพุทธ
๗.กล่าวติเตียนพระธรรม ๘.กล่าวติเตียนพระสงฆ์

ทรงแสดงวิธีสวดประกาศคว่ำบาตรโดยละเอียด เมื่อพระอานนท์ไปแจ้งให้วัฑฒลิจฉวี ทราบว่า บัดนี้สงฆ์ได้คว่ำบาตรไม่เกี่ยวข้องด้วยแล้ว วัฑฒลิจฉวีเสียใจถึงสลบ มิตรอำมาตย์ญาติสายโลหิต จึงแนะนำให้ไปกราบทูล ขอขมาพระผู้มีพระภาค ซึ่งวัฑฒลิจฉวีได้ปฏิบัติตาม เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเห็นว่าวัฑฒลิจฉวีสำนึกตนยอมรับผิด จึงตรัสแนะให้สงฆ์ประกาศหงายบาตร โดยให้วัฑฒลิจฉวีเข้าไปกราบสงฆ์ ขอให้หงายบาตร แล้วให้สงฆ์ประกาศหงายบาตร.

เรื่องผืนผ้าที่ไม่ให้เหยียบ และเหยียบได้

โพธิราชกุมารฉลองปราสาท นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมพระภิกษุสงฆ์ไปฉัน ทรงให้ปู ผ้าขาวไว้ ตลอดจนถึงชานบันได พระผู้มีพระภาคไม่ทรงเหยียบ ต่อมาทรงปรารภเรื่องนั้น **จึงตรัสห้ามมิให้ภิกษุเหยียบผืนผ้าในบ้าน ถ้าเหยียบต้องอาบัติทุกกฏ** แต่ถ้าคฤหัสถ์ขอให้เหยียบเพื่อเป็นมงคล ทรงอนุญาตให้เหยียบได้ แม้ผ้าเช็ดเท้าก็ทรงอนุญาตให้เหยียบได้.

นางวิสาขาถวายของใช้

นางวิสาขานำหม้อน้ำ, ที่เช็ดเท้าทำเป็นปุ่มไม้รูปฝักบัว, ไม้กวาดไป ถวายพระผู้มีพระภาค ทรงรับหม้อน้ำและไม้กวาด และตรัสอนุญาตให้ภิกษุใช้ได้

ตรัสห้ามใช้ที่เช็ดเท้าที่ทำเป็นปุ่มไม้ ส่วนเครื่องเช็ดเท้าที่ทำด้วยหินกรวด, กระเบื้อง และหินฟองน้ำ ทรงอนุญาตให้ใช้ได้

นางวิสาขานำพัดโบก และพัดใบตาลไปถวาย ทรงรับและทรงอนุญาตให้ภิกษุใช้ได้ ทรงอนุญาตให้ใช้แส้สำหรับปัดแมลง **แต่ไม่ทรงอนุญาตแส้ที่ทำด้วยขนจามรี** ทรงอนุญาตแส้ ๓ อย่าง คือ แส้ปอ แส้แฝก และแส้ขนนกยูง.

ทรงอนุญาต และห้ามใช้ร่ม

ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ใช้ร่ม ภายหลังภิกษุฉัพพัคคีย์กางร่มเที่ยวไปในที่ต่างๆ มีผู้ติเตียนว่า ทำอย่างมหาอำมาตย์ จึงทรงห้ามใช้ร่ม แต่ทรงผ่อนผันให้ใช้ร่มได้เมื่อเป็นไข้ เมื่อใช้ภายในวัด หรืออุปจารวัด(บริเวณใกล้วัด).

ทรงอนุญาตไม้เท้า และสาแหรก

มีภิกษุเอาบาตรใส่สาแหรก[๑] แล้วห้อยไว้ที่ไม้เท้าเดินไปในเวลาวิกาล ชาวบ้านไล่จับนึกว่าเป็นโจร ทรงทราบครั้งแรกทรงห้ามภิกษุไม่พึงถือไม้เท้ากับสาแหรกรูปใดถือต้องอาบัติทุกกฏ ต่อมามีภิกษุเป็นไข้ ต้องการใช้ไม้เท้าปราศจากไม้เท้าไม่สามารถไปไหนได้ จึงทรงอนุญาต ให้สมมติไม้เท้าแก่ภิกษุอาพาธ โดยให้สงฆ์สวดสมมติให้ ต่อมาภิกษุเป็นไข้ไม่ใช้สาแหรกไม่สามารถจะนำบาตรไปได้ จึงทรงอนุญาตให้สมมติสาแหรกแก่ภิกษุอาพาธ ต่อมามีความจำเป็นที่ภิกษุเป็นไข้จะใช้ทั้งไม้เท้า[๒] ทั้งสาแหรก ทรงอนุญาตและให้สงฆ์สวดสมมติเช่นเคย.

เรื่องอาเจียนและเมล็ดข้าว

ภิกษุเป็นโรคอาเจียน อาเจียนออกมาแล้วก็กลืนลงไป ถูกกล่าวหาว่าฉันอาหารในเวลาวิกาล จึงทรงตรัสว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้จุติมาจาก

---

[๑] คือ ภาชนะที่ทำด้วยหวายสำหรับหิ้วหรือหาบ ส่วนบนทำเป็นหูหิ้ว ส่วนล่างใช้ไม้ขัดกันเป็นสี่เหลี่ยม สำหรับวางกระจาด

[๒] ในกรณีอยู่ในอารามและอยู่ป่าทรงอนุญาตให้ใช้ไม้เท้าได้ (ดูหน้า ๒๔๑, ๓๔๑ ประกอบ)

กำเนิดโคไม่นาน เราอนุญาตอาหารที่อ้วกแก่ภิกษุที่มักอ้วก แต่ออกมานอกปาก แล้วไม่พึงกลืนเข้าไป รูปใดกลืนเข้าไปพึงปรับตามธรรม สมัยหนึ่งสังฆภัตเกิดแก่สงฆ์ ในโรงฉันมีเมล็ดข้าวเกลื่อนกล่นมีผู้ติเตียน จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดทายกถวายตกหล่น เราอนุญาตให้เก็บสิ่งนั้นฉันเองได้... **เพราะของนั้นทายกบริจาคแล้ว**

ทรงอนุญาตมีดตัดเล็บเป็นต้น

ทรงห้ามไว้เล็บยาว ภิกษุผู้ไว้เล็บยาวต้องอาบัติทุกกฏ และทรงอนุญาตมีดตัดเล็บ ให้ตัดพอเสมอเนื้อ ทรงห้ามภิกษุว่า ภิกษุไม่พึงวานกันให้ขัดเล็บทั้งยี่สิบนิ้ว รูปใดให้ขัด ต้องอาบัติทุกกฏ แต่ทรงให้แคะขี้เล็บออกได้.

เรื่องผมและหนวดเครา

ทรงถามว่า จะสามารถโกนศีรษะกันเองได้หรือไม่ เมื่อภิกษุทั้งหลายรับว่าได้ จึงทรงอนุญาตมีดโกน หินลับมีด, ฝักมีดโกน, ผ้าพันมีดโกน และเครื่องใช้เกี่ยวกับมีดโกนทุกชนิด ยกเว้น**ภิกษุผู้เคยเป็นช่างตัดผมห้ามมี มีดโกน**ด้วยเกรงจะเอาไปประกอบอาชีพนั้นอีก

ภิกษุฉัพพัคคีย์ไว้หนวดยาว ไว้เครายาว แต่งหนวดด้วยกรรไกร และไว้หนวดเคราแต่งขนหน้าอกขนหน้าท้องเป็นรูปต่าง ๆ รวมทั้งนำขนในที่แคบออก ชาวบ้านติเตียน **จึงทรงห้ามตัดหนวด ห้ามไว้หนวดไว้เครายาว ห้ามแต่งหนวดขนหน้าอกขนหน้าท้อง หรือโกนขนในที่แคบ และปรับอาบัติทุกกฏ**

ในกรณีที่อาพาธทรงอนุญาตให้โกนขนในที่แคบออกได้ เช่น เมื่อเป็นแผล หรือต้องการทายา

ทรงตรัสว่า **“ภิกษุไม่พึงให้ตัดผมด้วยกรรไกร”** ทรงอนุญาตให้ใช้มีดโกน แต่ถ้าอาพาธทรงอนุญาตให้ตัดผม ด้วยกรรไกรได้

ทรงห้ามไว้ขนจมูกยาว เพราะมีผู้ติเตียน ทรงอนุญาตให้ใช้แหนบ

ทรงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงให้ถอนผมหงอก รูปใดให้ถอนต้องอาบัติทุกกฏ.

เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด

ทรงอนุญาตเครื่องแคะหู แต่ไม่อนุญาตที่ทำด้วยทอง เงิน ฯลฯ ทรงอนุญาตเครื่องแคะหูที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้ไผ่ โลหะ เป็นต้น

ทรงตรัสว่า **"ภิกษุไม่พึงสั่งสมเครื่องโลหะ, เครื่องทองสัมฤทธิ์ รูปใดสั่งสมต้องอาบัติทุกกฏ"** ภิกษุทั้งหลายรังเกียจกล่องยาตา, ไม้ป้ายยาตา, ไม้แคะหู ซึ่งเพียงห่อรวมกันไว้ จึงตรัสว่า "เราอนุญาตกล่องยาตา, ไม้ป้ายยาตา, ไม้แคะหู เพียงห่อรวมกันไว้" (คือไม่ถือว่าเป็นการสั่งสม)

เครื่องใช้ที่เป็นผ้า

ทรงห้ามนั่งรัดเข่าด้วยผ้าสังฆาฏิ และปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด แต่ภิกษุบางรูปอาพาธไม่มีเครื่องรัดเข่าก็ไม่สบาย จึงทรงอนุญาตผ้ารัดเข่า ทรงอนุญาตเครื่องมือของช่างหูกทุกชนิด เพื่อให้ทำผ้ารัดเข่า

ทรงห้ามเข้าบ้านโดยไม่มีประคดเอว (เพราะมีภิกษุรูปหนึ่งผ้านุ่งหลุดในบ้าน) **ทรงห้ามประคดเอวที่ถักสวยงาม** มีทรวดทรงต่าง ๆ ทรงอนุญาตประคดเอวที่ทอตามปกติ ๒ ชนิด ที่เรียกว่า ชนิดประคดแผ่นผ้า และชนิดประคดกลมดั่งไส้สุกร ทรงอนุมัติวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้ประคดมั่นคง เช่น การถักคล้ายเกลียวเชือก คล้ายสังวาลย์ และเย็บชายให้มั่นคง แล้วถักเป็นห่วง

ทรงอนุญาตลูกถวิน[๑] ทรงห้ามใช้ลูกถวินที่ทำด้วยทอง เงิน ทรงอนุญาตลูกถวินที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้อ้อ ไม้ไผ่ ไม้แก่น ยางไม้ ผลไม้ เช่น กะลามะพร้าว โลหะ กระดองสังข์ และด้ายถัก ภิกษุเย็บตรึงลูกดุม, รังดุมลงที่จีวร จีวรชำรุด จึงทรงอนุญาตแผ่นผ้ารอง ลูกดุม แผ่นผ้ารองรังดุม ภิกษุเย็บตรึงแผ่นผ้ารองลูกดุม แผ่นผ้ารองรังดุมที่ชาย จีวร มุมผ้าเปิด จึงทรงอนุญาตให้ติดแผ่นผ้ารองลูกดุม แผ่นผ้ารองรังดุม ที่ชายผ้า ลึกเข้าไป ๗ - ๘ องคุลี

ทรงห้ามนุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์ คือ นุ่งปล่อยชาย เหมือนงวงช้าง เหมือนหางปลา ปล่อยชายสี่แฉก ปล่อยชายคล้ายก้านตาลยกกลีบตั้งร้อย

---

[๑] **ลูกถวิน** ลูกกลม ๆ ที่ผูกติดสายประคดเอว, ห่วงร้อยสายประคดเอว

ทรงห้ามห่มผ้าแบบคฤหัสถ์ และห้ามนุ่งผ้าเหน็บชายกระเบน

เรื่องหาบหาม

ทรงห้ามหาบของโดยมีของอยู่ ๒ ด้าน ทรงอนุญาตการคอน (มีของด้านเดียว), การหาม(ของอยู่กลางคนอยู่ ๒ ข้าง), การเทิน(บนศีรษะ), การแบก (บนบ่า), การกระเดียด(ที่สะเอว), และการหิ้ว.

การเคี้ยวไม้ชำระฟัน

ทรงแสดงโทษในการไม่เคี้ยวไม้ชำระฟัน ๕ ประการ คือ ๑.นัยน์ตาไม่แจ่มใส ๒.ปากมีกลิ่นเหม็น ๓.ลิ้นรับรสได้ไม่ดี ๔.น้ำดีและเสมหะห่อหุ้มอาหาร ๕.เบื่ออาหาร และทรงแสดงอานิสงส์ในการเคี้ยวไม้ชำระฟัน ๕ ประการโดยนัยตรงกันข้าม จากนั้นทรงตรัสว่า “เราอนุญาตไม้ชำระฟัน” และทรงตรัสห้ามเคี้ยวไม้ชำระฟันยาว ทรงอนุญาตไม้ชำระฟันยาว ๘ นิ้วเป็นอย่างยิ่ง ห้ามเอาไม้ชำระฟันตีสามเณร ทรงห้ามเคี้ยวไม้ชำระฟันสั้นเกินไป และได้ทรงอนุญาตไม้ชำระฟันขนาด ๔ องคุลีเป็นอย่างต่ำ โดยปรับอาบัติทุกกฏภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ห้ามเผากองหญ้าและขึ้นต้นไม้

ทรงห้ามเผากองหญ้า และปรับอาบัติทุกกฏ ถ้าเมื่อไฟไหม้ป่าลามมา ทรงอนุญาตให้จุดไฟรับเพื่อป้องกัน ทรงห้ามขึ้นต้นไม้ เมื่อมีเหตุจำเป็นอนุญาตให้ขึ้นต้นไม้สูงชั่วบุรุษ ในคราวมีอันตรายขึ้นได้ตามประสงค์

ห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤตและเรียนสอนโลกายตนะ

ทรงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นโดยภาษาสันสกฤต รูปใดยกขึ้นต้องอาบัติทุกกฏ ทรงอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธวจนะตามภาษาเดิม

มีภิกษุเรียนคัมภีร์โลกายตะ ทรงตรัสว่า "ผู้ที่เห็นคัมภีร์โลกายตะว่ามีสาระ จะพึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้หรือ?" (ภิกษุฯ ตอบ "ไม่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า") ทรงตรัสต่อว่า "อันผู้ที่เห็นธรรมวินัยนี้ว่ามีสาระ จะพึงเล่าเรียนคัมภีร์โลกายตะหรือ?" จึงรับสั่งว่า "**ภิกษุไม่พึงเรียนคัมภีร์โลกายตะ** รูปใดเรียนต้องอาบัติทุกกฏ" ในเหตุการณ์ลักษณะเดียวกันจึงทรงห้ามสอนคัมภีร์ โลกายตะ และ**ทรงห้ามเรียนห้ามสอนเดรัจฉาน**วิชาด้วยเช่นกัน

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังแสดงธรรม ทรงจามขึ้น ภิกษุทั้งหลายได้ถวายพระพรอย่างอื้ออึงว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระชนมายุ ธรรมกถาได้พักในระหว่างเพราะเสียงนั้น จึงตรัสถามว่า "บุคคลที่ถูกเขาให้พรว่า ขอจงเจริญชนมายุในเวลาจาม จะพึงเป็นหรือพึงตายเพราะเหตุที่ให้พรนั้นหรือ?" ภิกษุตอบว่า เป็นไปไม่ได้ จึงตรัสว่า "ภิกษุไม่พึงกล่าวคำให้พรว่า ขอจงมีชนมายุในเวลาที่เขาจาม รูปใดให้พรต้องอาบัติทุกกฏ" ต่อมาชาวบ้านให้พรเมื่อมีภิกษุจาม ภิกษุไม่ให้พรตอบ ชาวบ้านเพ่งโทษติเตียน.. ภิกษุกราบทูลให้ทรงทราบ จึงตรัสว่า "..ชาวบ้านมีความต้องการด้วยสิ่งเป็นมงคล เราอนุญาตให้ภิกษุที่เขาให้พรว่า จงเจริญชนมายุดังนี้ ให้พรตอบแก่ชาวบ้านว่า ขอท่านจงเจริญชนมายุยืนนาน"

ห้ามฉันกระเทียม

ภิกษุรูปหนึ่งฉันกระเทียม เกรงภิกษุรูปอื่นจะเหม็น ครั้นเมื่อเวลานั่งฟังธรรมเลยนั่ง ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง (ห่างจากภิกษุอื่น ๆ ไม่เข้าใกล้ใคร) พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลาย และจึงตรัสต่อไปว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุฉันของใดแล้ว จะพึงเป็นผู้เหินห่างจากธรรมกถาเห็นปานนี้ ภิกษุควรฉันของนั้นหรือ" แล้วจึงทรงห้ามว่า "ภิกษุไม่พึงฉันกระเทียม รูปใดฉันต้องอาบัติทุกกฏ" แต่เพราะเหตุอาพาธของพระสารีบุตร จึงทรงอนุญาตให้ฉันกระเทียมได้เพราะเหตุอาพาธ

---

[๑] **โลกายตะ** คือ ศาสตร์ของพวกเจ้าลัทธิต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยเรื่องไร้ประโยชน์ เช่น สิ่งทั้งปวงมีอยู่, สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่, สิ่งทั้งปวงมีสภาพเป็นอย่างเดียวกัน, สิ่งทั้งปวงมีสภาพต่างกัน (ดูโลกายตกสูตร พระไตรปิฎก สยามรัฐ ๑๖/๑๗๖/๙๒)

ทรงอนุญาตที่ถ่ายปัสสาวะอุจจาระ

ภิกษุถ่ายปัสสาวะลงในที่ต่างๆในวัดทำให้วัดสกปรก จึงทรงให้ถ่ายปัสสาวะในที่เหมาะสม; อารามมีกลิ่นเหม็นจึงอนุญาตหม้อปัสสาวะ, เขียงรองเท้าถ่ายปัสสาวะ เพราะภิกษุละอายฯ จึงทรงอนุญาตเครื่องล้อมคือ อิฐ หิน และฝาไม้; หม้อปัสสาวะมีกลิ่นจึงทรงอนุญาตฝาปิด

ในเรื่องอุจจาระทรงอนุญาตให้ถ่ายในที่ที่จัดไว้ ให้มีหลุมอุจจาระ และให้ก่อด้วยอิฐ ศิลา ไม้ เพื่อกันปากหลุมพัง และถมพื้นให้สูงโดยก่อด้วยอิฐ ศิลาหรือไม้ เพื่อกันน้ำท่วม, ให้มีบันไดอิฐ หิน ไม้, ราวบันได ให้ลาดพื้นเจาะช่องถ่ายอุจจาระตรงกลาง ให้มีเขียงรองเหยียบ, รางรองปัสสาวะ, ไม้ชำระ, ที่ใส่ไม้ชำระและฝาปิดหลุมอุจจาระ; ภิกษุลำบากด้วยร้อนหนาวจึงให้มีวัจกุฎี (ห้องส้วม) มีฝาหรือกำแพง พร้อมทั้งเครื่องประกอบ เช่น ดาล กลอน ราวพาดจีวร เชือกสำหรับเหนี่ยวตัวลุกขึ้น เป็นต้น; ทรงอนุญาตให้มีซุ้มเพื่อชำระเมื่อเสร็จจากอุจจาระแล้วให้มีรางระบายน้ำ, หม้อน้ำชำระ, ขันตักน้ำ และเขียงรองขณะชำระ ฯลฯ.

ทรงห้ามประพฤติอนาจาร

ภิกษุฉัพพัคคีย์ประพฤติอนาจาร[๑]มีประการต่างๆ เช่น ประจบคฤหัสถ์เกี่ยวข้องกับสตรีมากไป เล่นฟ้อนรำ ขับร้อง เล่นกีฬาต่างๆ ทรงห้ามทำเช่นนั้นรูปใดประพฤติพึงปรับอาบัติตามธรรม

ทรงอนุญาตเครื่องใช้

เมื่อพระอุรุเวลกัสสปะบวชแล้ว เครื่องโลหะเครื่องไม้และเครื่องดินเกิดแก่สงฆ์มาก ภิกษุสงสัยฯ จึงตรัสว่า “เราอนุญาตเครื่องโลหะทุกชนิด เว้นเครื่องประหาร, อนุญาตเครื่องไม้ทุกชนิด เว้นเก้าอี้นอนมีแคร่ บัลลังก์ บาตรไม้รองเท้าไม้, อนุญาตเครื่องดินทุกชนิด เว้นเครื่องเช็ดเท้า และกุฎีที่ทำด้วยดินเผา”.

[๑] ประพฤติไม่เหมาะสม (ดูรายละเอียดในเรื่องการประพฤติอนาจาร จากหน้า ๔๔, ๒๘๐)

๒. เสนาสนขันธกะ

หมวดว่าด้วยที่อยู่อาศัย

เศรษฐีกรุงราชคฤห์เลื่อมใสในพระภิกษุทั้งหลาย ที่อยู่กับพระพุทธเจ้า ณ เวฬุวนาราม ใคร่จะสร้างวิหารถวาย จึงขอให้ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลพระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่าเราอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิดคือ ๑.วิหาร ๒.เรือนมุงแถบเดียว(เพิง) ๓.เรือนชั้น ๔.เรือนโล้น(หลังคาตัด) ๕.ถ้ำ

จากนั้นเศรษฐีได้สร้างวิหารเสร็จ ๖๐ หลัง และสงสัยว่าจะปฏิบัติอย่างไรในวิหารเหล่านั้น จึงตรัสว่า ให้ถวายวิหารเหล่านั้นแก่สงฆ์จาตุรทิศทั้งที่มาแล้วและยังไม่มา และตรัสอนุโมทนาว่า

“วิหารย่อมป้องกันหนาวร้อนและเนื้อร้าย นอกจากนั้นยังป้องกันงูและยุงฝนในสิสิรฤดู นอกจากนั้นวิหารยังป้องกันลมและแดดอันกล้าที่เกิดขึ้นได้ การถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อหลีกเร้นอยู่ เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพิจารณาและเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ เพราะเหตุนั้นแล คนผู้ฉลาดเมื่อเล็งเห็นประโยชน์ตน พึงสร้างวิหารอันรื่นรมย์ให้ภิกษุทั้งหลายผู้พหูสูตอยู่ในวิหารนี้เถิด อนึ่ง พึงมีใจเลื่อมใสถวายข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะ อันเหมาะสมแก่พวกเธอ ในพวกเธอผู้ซื่อตรง เพราะพวกเธอย่อมแสดงธรรมอันเป็นเครื่องบรรเทาสรรพทุกข์แก่เขา เขารู้ทั่วถึงแล้ว จะเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปรินิพพานในโลกนี้”

เพราะอาศัยเหตุต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อมาจึงทรงอนุญาตเพิ่มเติม ให้ที่อยู่นั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น มีประตู กลอน ลิ่มสลัก หน้าต่าง ลูกกรง ม่าน เป็นต้น.

เครื่องนั่ง, เครื่องนอน, เตียงสูง

สมัยนั้นมีภิกษุทั้งหลายนอนบนพื้นดิน เนื้อตัวและจีวรเปื้อนด้วยฝุ่น จึงทรงอนุญาตให้ลาดด้วยหญ้า, แผ่นกระดานคล้ายตั่ง, เตียงถักหรือสาน และ

เตียง,ตั่งสำหรับนั่งอีกหลายชนิด เช่น ม้านั่งสี่เหลี่ยมมีพนักสามด้านสูง, ตั่งหวาย เก้าอี้, ตั่งฟาง เป็นต้น ทรงห้ามนอนเตียงสูง แต่ให้มีหนุนเท้าเตียงที่สูงไม่เกิน ๘ นิ้วได้ มีด้ายเกิดขึ้นแก่สงฆ์มาก ทรงอนุญาตด้ายไว้ถักเตียง เปลืองด้ายมาก จึงทรงให้เจาะตัวแม่แคร่แล้วถักเป็นตาหมากรุก ท่อนผ้าเกิดมาก จึงทรงอนุญาต ให้ทำเป็นผ้าปูพื้น นุ่นเกิดแก่สงฆ์ ทรงอนุญาตให้สางออกทำเป็นหมอน นุ่นมี ๓ ชนิด คือ นุ่นต้นไม้ นุ่นเถาวัลย์ นุ่นหญ้า **ทรงห้ามใช้หมอนยาวกึ่งกาย** อนุญาตให้ทำหมอนพอดีกับศีรษะ ทรงอนุญาตฟูก ยัดด้วยของ ๕ ชนิด คือ ขนสัตว์ เศษผ้า เปลือกไม้ หญ้า ใบไม้ และให้ทำตำหนิด้วยการจดไว้, ทำรอยไว้ หรือพิมพ์รอยนิ้วมือไว้

ต่อจากนั้นเป็นการอนุญาตการห้ามเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยเบ็ดเตล็ด คือ อนุญาตทาสีขาว ดำ เหลืองในวิหาร และทรงอธิบายวิธีให้สีจับวิหาร... ; **ห้ามเขียนภาพผู้หญิงภาพผู้ชายในวิหาร** แต่อนุญาตภาพดอกไม้ เถาวัลย์ ฟันมังกร ดอกจอกห้ากลีบ; อนุญาตให้ถมสร้างวิหารให้สูง

เพราะวิหารโล่งภิกษุละอาย ฯลฯ จึงอนุญาตผ้าม่าน, ฝากึ่งหนึ่ง, ห้อง ๓ ชนิด คือ ห้องสี่เหลี่ยมจตุรัส, ห้องยาว, ห้องคล้ายตึกโล้น (เรือนหลังคาตัด), กรอบเชิงฝา, แผงกันสาด, เพดาน, พร้อมอุปกรณ์วิหารอื่น ๆ ฯลฯ ทรงอนุญาต โรงหอฉัน, โรงน้ำฉัน, ซุ้มประตู, โรงไฟ, อีกทั้งการถมพื้นก่อกรุด้วย อิฐ หิน ไม้ ฯลฯ ทรงอนุญาตหลังคา ๕ ชนิด คือกระเบื้อง ศิลา ปูนขาว หญ้า ใบไม้

อนาถบิณฑิกคหบดีนับถือพระพุทธศาสนา

อนาถบิณฑิกคหบดี ผู้อยู่กรุงสาวัตถี เดินทางไปกรุงราชคฤห์ ทราบว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกแล้ว และ เศรษฐีกรุงราชคฤห์กำลังเตรียมถวายอาหาร บิณฑบาต จึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้สดับพระธรรมเทศนา ได้ดวงตา เห็นธรรม เมื่อถวายภัตตาหารในวันต่อมาแล้ว จึงอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้า ไปจำพรรษา ณ กรุงสาวัตถี โดยได้เดินทางล่วงหน้าไปก่อน เมื่อไปถึงกรุงสาวัตถี ได้ซื้อสวนนอกเมืองแปลงหนึ่ง จากราชกุมารชื่อเชต สร้างเชตวนารามขึ้นเป็น วัดในพระพุทธศาสนา.

ตั้งภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้าง

ช่างชุนผ้าผู้ยากจนเห็นคนทั้งหลายช่วยงานก่อสร้างเสนาสนะ และอุปัฏฐากภิกษุผู้บอกสอนการก่อสร้างด้วยปัจจัยสี่ จึงช่วยทำการก่อสร้างฝาผนัง เพราะไม่ชำนาญฝาผนังพังลงมาหลายครั้ง จึงบ่นว่าภิกษุบอกสอนการก่อสร้างเฉพาะคนที่อุปัฏฐาก จึงทรงให้สงฆ์สวดประกาศแต่งตั้งภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้าง ตรัสว่า ภิกษุพึงขวนขวายว่าทำอย่างไรวิหารจะสำเร็จได้เร็ว ต้องซ่อมสิ่งที่หักพัง.

ลำดับพรรษาแก่อ่อน

ศิษย์ของภิกษุฉัพพัคคีย์จองที่พักไว้มากมาย เพื่ออุปัชฌาย์อาจารย์ของตนเอง เป็นเหตุให้พระอื่นๆ เช่น พระสารีบุตรหาที่พักไม่ได้ ต้องไปพักที่โคนต้นไม้ เมื่อทรงทราบจึงให้ประชุมสงฆ์แล้วถามว่า ภิกษุใดควรได้อาสนะ, น้ำ, บิณฑบาตอันเลิศ จากนั้นจึงยกอุปมาสอนภิกษุ แล้วตรัสต่อไปว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการกราบไหว้ ลุกรับ การทำอัญชลีกรรม การทำสามีจิกรรม อาสนะที่เลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ ตามลำดับผู้แก่(พรรษา)กว่า อนึ่ง ภิกษุไม่ควรเกียดกันเสนาสนะของสงฆ์ตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดเกียดกันต้องอาบัติทุกกฏ.

ผู้ไม่ควรไหว้ ๑๐ ประเภท

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๑๐ จำพวกนี้ อันภิกษุไม่ควรไหว้ คือ

๑. อันภิกษุผู้อุปสมบทก่อนไม่ควรไหว้ภิกษุผู้อุปสมบทภายหลัง
๒. ไม่ควรไหว้อนุปสัมบัน (ผู้ไม่ได้อุปสมบท)
๓. ไม่ควรไหว้ภิกษุนานาสังวาส ผู้แก่กว่าแต่ไม่ใช่ธรรมวาที
๔. ไม่ควรไหว้มาตุคาม (ผู้หญิง)
๕. ไม่ควรไหว้บัณเฑาะก์ (กะเทย)
๖. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้อยู่ปริวาส
๗. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม

๘. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ควรมานัต
๙. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ประพฤติมานัต
๑๐.ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ควรอัพภาน...”

ผู้ควรไหว้ ๓ ประเภท

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ ภิกษุควรไหว้คือ ๑.ภิกษุผู้อุปสมบทภายหลังควรไหว้ภิกษุผู้อุปสมบทก่อน ๒.ควรไหว้ภิกษุนานาสังวาสผู้แก่กว่า แต่เป็นธรรมวาที ๓.ควรไหว้ตถาคตผู้อรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ... บุคคล ๓ จำพวกนี้แล ภิกษุควรไหว้”

มณฑปที่สร้างอุทิศสงฆ์

ทรงทราบข่าวว่าศิษย์ของภิกษุฉัพพัคคีย์พูดว่า พระองค์ได้อนุญาตเสนาสนะตามลำดับผู้แก่กว่าเฉพาะของสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้ทรงหมายถึงของที่เขาทำเจาะจง จึงรีบไปก่อนหน้าเที่ยวจับจองแย่งที่ให้อุปัชฌาย์อาจารย์ของตน ครั้นแล้วจึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายแม้ของที่เขาทำเจาะจง ภิกษุก็ไม่พึงเกียดกันตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดเกียดกันต้องอาบัติทุกกฏ”

ที่นั่งต่างชนิดของคฤหัสถ์

ภิกษุถูกนิมนต์ไปฉันในละแวกบ้าน ชาวบ้านก็จัดที่นั่งต่างชนิดหลายอย่างตามคฤหัสถ์ใช้ จึงตรัสอนุญาตเครื่องลาดที่เป็นคิหิวิกัฏ (ของใช้ของคฤหัสถ์) ยกเว้นเครื่องลาด ๓ ชนิดคือ เก้าอี้นอน เตียงใหญ่ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น นอกนั้นนั่งทับได้แต่จะนอนทับไม่ได้ ต่อมามีชาวบ้านตกแต่งเตียงบ้างตั่งบ้างที่ยัดนุ่น จึงทรงอนุญาตให้นั่งทับเตียงตั่งที่เป็นคิหิวิกัฏได้ แต่จะนอนทับไม่ได้

เมื่อเสด็จถึงกรุงสาวัตถีแล้ว อนาถบิณฑิกคหบดีนิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น เมื่อถวายภัตตาหารเสร็จ **จึงได้กราบทูลถวายเชตวนาราม**

ปัญหาลำดับพรรษาเพิ่มเติม

เพราะมีภิกษุผู้มาที่หลัง ให้ภิกษุผู้นั่งในลำดับลุกขึ้นทั้งที่ยังฉันอาหารค้างอยู่ จึงทรงตรัสว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึง ให้ภิกษุผู้นั่งในลำดับลุกขึ้นทั้งที่ยังฉันอาหารค้างอยู่ รูปใดให้ลุกขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ **ถ้าให้ลุกขึ้นย่อมเป็นอันห้ามภัตรด้วย** พึงกล่าวว่าท่านจงไปหาน้ำมา ถ้าได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้พึงกลืนเมล็ดข้าวให้เรียบร้อยแล้ว จึงให้อาสนะแก่ภิกษุผู้แก่กว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง เรากล่าวมิได้หมายความว่า ภิกษุพึงหวงกันอาสนะ แก่ภิกษุผู้แก่กว่าโดยปริยายไรๆ รูปใดหวงกัน ต้องอาบัติทุกกฏ

ต่อมามีการไล่ภิกษุอาพาธ ให้ลุกขึ้นจึงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงไล่ภิกษุอาพาธให้ลุกขึ้น รูปใดไล่ให้ลุกขึ้นต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุฉัพพัคคีย์ ได้ถือโอกาสที่ตนเป็นไข้เพียงเล็กน้อย เลือกเสนาสนะที่ดีๆ ด้วยคิดว่าใครไล่ตนไม่ได้ ครั้นทรงทราบจึงตรัสว่า ภิกษุมีอาพาธเล็กน้อยไม่พึงหวงกันเสนาสนะไว้ รูปใดหวงกันต้องอาบัติทุกกฏ

มีภิกษุถูกฉุดคร่าออกจากวิหารของสงฆ์ ทรงติเตียนแล้วตรัสว่า ภิกษุไม่พึงโกรธ ขัดเคือง ฉุดคร่าภิกษุทั้งหลายออกจากวิหารของสงฆ์ รูปใดฉุดคร่าพึงปรับตามธรรม เราอนุญาตให้ภิกษุถือเสนาสนะ เพราะปรารภเหตุเหล่านี้จึงตรัสให้มีภิกษุที่สงฆ์สมมติ เป็นผู้จัดให้ภิกษุถือเสนาสนะ (เสนาสนคาหาปก).

การจัดสรรให้ภิกษุถือเสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย)

ภิกษุหารือกันว่าใครควรเป็นผู้ได้รับสมมติฯ ทรงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้จัดให้ถือเสนาสนะ คือ ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ, เพราะความเกลียดชัง, เพราะความงมงาย, เพราะความกลัว และรู้เสนาสนะที่ให้ถือแล้วและยังไม่ให้ถือ

ทรงแนะวิธีสวดแต่งตั้งภิกษุ เป็นผู้จัดให้ถือเสนาสนะ เป็นการสงฆ์ แล้วตรัสแนะวิธีจัดสรร โดยให้**นับภิกษุ**ก่อน ครั้นแล้ว**นับที่นอน** ครั้นแล้วจึงให้ถือตามจำนวนที่นอน, ที่นอนยังเหลือมาก, จึงอนุญาตให้ถือตามจำนวน**วิหาร**,

วิหารยังเหลือมาก จึงให้ถือตามจำนวน**บริเวณ**, บริเวณก็ยังเหลือมาก จึงตรัสว่า เราอนุญาตให้ ให้ส่วนซ้ำอีก เมื่อให้**ถือส่วนซ้ำ**อีกแล้ว ภิกษุรูปอื่นมาไม่ปรารถนาก็อย่าพึงให้ ภิกษุทั้งหลายให้ภิกษุอยู่นอกสีมาถือเสนาสนะ จึงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงให้ภิกษุผู้อยู่นอกสีมาถือเสนาสนะ รูปใดให้ถือต้องอาบัติทุกกฏ ต่อมามีภิกษุถือเสนาสนะแล้วหวงกันไว้ตลอดเวลา จึงทรงห้ามว่า ภิกษุถือ เสนาสนะแล้วไม่พึงหวงกันไว้ตลอดทุกเวลา ทรงอนุญาตให้หวงกันไว้ได้ตลอด พรรษา ๓ เดือน หวงกันไว้ตลอดฤดูกาลไม่ได้ แล้วตรัสอนุญาตการให้ถือ เสนาสนะมี ๓ อย่างคือ

๑. ให้ถือในวันเข้าพรรษาแรกคือให้ถือในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน อาสาฬหะ

๒. ให้ถือในวันเข้าพรรษาหลัง คือเมื่อเดือนอาสาฬหะล่วงแล้ว ๑ เดือน

๓. ให้ถือในระหว่างพ้นจากนั้น พึงให้ถือในวันต่อจากวันปวารณา คือ แรม ๑ ค่ำ เพื่ออยู่จำพรรษาต่อไป

ทรงห้ามภิกษุรูปเดียวหวงห้ามที่อยู่อาศัยไว้ถึง ๒ แห่ง (ในที่ต่างสีมากัน) **ถ้าทำเช่นนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ** และได้ตรัสว่า “...เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอก็เป็นคนอยู่ภายนอกทั้งสองแห่ง” (กรรมวาจาสมมติเสนาสนคหปก ดู ๔๒๓)

การนั่งต่ำนั่งสูง

สมัยนั้น ทรงพรรณาและสรรเสริญคุณแห่งวินัย และพรรณาคุณของท่านอุบาลี ทำให้ภิกษุมากมาย ต่างพากันเรียนพระวินัยในสำนักท่านพระอุบาลีๆ ยืนสอนด้วยความเคารพพระเถระๆ ก็ยืนเรียน ด้วยความเคารพธรรม พระเถระและท่านพระอุบาลีย่อมเมื่อยล้า จึงตรัสว่า เราอนุญาตให้ภิกษุนวกะผู้สอนนั่งบนอาสนะเสมอกันหรือสูงกว่าได้ด้วยความเคารพธรรม ให้ภิกษุเถระผู้เรียนนั่งบนอาสนะเสมอกันหรือต่ำกว่าได้ ด้วยความเคารพธรรม

และทรงอนุญาตให้ภิกษุมีอาสนะเสมอกันนั่งร่วมกันได้, ภิกษุสงสัยว่า มีอาสนะเสมอกันนั้น ด้วยคุณสมบัติเพียงเท่าใด จึงตรัสว่า เราอนุญาตให้ภิกษุระหว่าง๒พรรษานั่งรวมกันได้, ภิกษุที่มีสิทธิในการนั่งเสมอกันนั่งเตียงตั่งเดียวกัน

เตียงตั่งพังลงมา จึงทรงจำกัดจำนวนให้นั่งไม่เกิน ๓ รูป เตียงตั่งก็ยังพังอีก จึงให้นั่งได้เพียง ๒ รูป ส่วนอาสนะยาว แม้ภิกษุจะมีสิทธิ ในการนั่งไม่เสมอกัน ก็ให้นั่งร่วมกันได้ แต่ห้ามภิกษุนั่งร่วมอาสนะยาวเดียวกันกับกะเทย, ผู้หญิง, อุภโตพยัญชนก (คนมีทั้ง๒เพศ) มีปัญหาว่าอย่างไรจึงจัดว่าเป็นอาสนะยาว จึงทรงกำหนดว่า ถ้านั่งได้ถึง ๓ คน ก็จัดเป็นอาสนะยาว.

ปราสาท และเครื่องนั่งนอน ต่าง ๆ

ทรงอนุญาตให้ใช้ปราสาทได้ทุกชนิด ส่วนเครื่องนั่งนอน เป็นต้น ของคฤหัสถ์รวมหลายอย่าง ซึ่งถวายแก่สงฆ์ เมื่อคราวพระอัยยิกาของพระเจ้าปเสนทิโกศลสิ้นพระชนม์นั้น ทรงอนุญาตให้ตัดเท้าเก้าอี้นอนแล้วใช้ได้ ให้ทำลายรูปสัตว์ร้ายเตียงใหญ่ออกแล้วใช้ได้ ฟูกที่ยัดนุ่นให้รื้อแล้วทำเป็นหมอน นอกนั้นทำเป็นเครื่องลาด

ห้ามสละของสงฆ์ให้แก่บุคคล

ภิกษุที่อยู่ประจำในวัดใกล้หมู่บ้าน มีภิกษุอื่นผ่านไปมาเสมอ ลำบากด้วยการจัดที่อยู่อาศัย เพื่อแก้ข้อขัดข้องนี้ภิกษุวัดนั้นจึงประชุมกันมอบที่อยู่อาศัยให้ภิกษุรูปหนึ่งเสีย ทุกรูปจึงได้อยู่อาศัยด้วยการให้ของภิกษุรูปนั้น เมื่อมีภิกษุผ่านมาจะขอพักอาศัย ก็อ้างว่าได้ยกให้แก่ภิกษุรูปหนึ่งไปแล้ว ไม่มีที่จะให้พัก หลังทรงทราบทรงบัญญัติว่า **ของที่ไม่ควรแจกจ่าย ๕ หมวดนี้* อันภิกษุไม่ควรแจกจ่ายให้ไป แม้สงฆ์ คณะ หรือบุคคล แจกจ่ายไปแล้ว ก็ไม่เป็นอันแจกจ่าย รูปใดแจกจ่ายต้องอาบัติถุลลัจจัย คือ** ๑.อาราม, พื้นที่อาราม ๒.วิหาร, พื้นที่วิหาร ๓.เตียง, ตั่ง, ฟูก, หมอน ๔.หม้อโลหะ อ่างโลหะ กระถางโลหะ กระทะโลหะ มีด ขวาน ผึ่ง(สำหรับถากไม้) จอบ สว่าน ๕.เถาวัลย์ ไม้ไผ่ หญ้ามุงกระต่าย หญ้าปล้อง หญ้าสามัญ เครื่องไม้ เครื่องดิน

*ข้อสังเกต ของที่ไม่ควรแจกจ่าย,แบ่งนี้ ตรงกับที่ตรัสไว้ในเรื่องมหาโจร ๕ จำพวก ข้อที่ ๔(หน้า ๒๒) ซึ่งระบุชื่อของแต่ละชนิดโดยตรงโดยไม่มีคำว่า"เป็นต้น" แสดงว่าตรัสเจาะจงเฉพาะสิ่งของตามที่ตรัสเท่านั้น ในการอธิบายบางตำราจะรวมถึงสิ่งของนอกเหนือจากที่ทรงระบุ เช่น ผลไม้, ใบไม้, น้ำฝาด ฯลฯ นักวินัยธรเห็นควรอย่างไรพึงพิจารณาเองเถิด.

ต่อมามีภิกษุบางกลุ่มเลี่ยงที่จะไม่ใช้การแจกจ่าย แต่ใช้แบ่งแทน จึงทรงบัญญัติเพิ่มโดยห้ามไม่ให้แบ่งของ ๕ หมวดที่กล่าวมาแล้ว ผู้ใดแบ่ง ต้องอาบัติถุลลัจจัย

การควบคุมการก่อสร้าง

ห้ามมอบหมายการควบคุมการก่อสร้าง (สมมติให้นวกรรม) ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ติดประตู ทาสี มุงหลังคา ห้ามมอบหมายการควบคุมการก่อสร้างนานเกินไป เช่น ๒๐ – ๓๐ ปี หรือตลอดชีวิต หรือจนถึงเวลาเผาศพผู้รับมอบหมาย ห้ามมอบหมายการก่อสร้างวิหารหมดทุกอย่าง ห้ามมอบหมายการก่อสร้าง ๒ อย่างแก่ภิกษุรูปเดียว ห้ามรับนวกรรมแล้วมอบให้ภิกษุรูปอื่น ภิกษุผู้รับมอบหมายการก่อสร้างจะถือสิทธิหวงห้ามที่อยู่ของสงฆ์ไม่ได้ ห้ามมอบหมายให้ภิกษุอยู่นอกสีมาเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง ภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้างจะครอบครองที่อยู่อาศัยได้เพียง ๓ เดือน ห้ามครอบครองตลอดไป เมื่อพ้น ๓ เดือนต้องยินยอมให้จัดสรรใหม่

ภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้างพอรับมอบหรือทำค้างไว้ สึกไปหรือเดินทางไปที่อื่น เป็นต้น ให้สงฆ์มอบให้ภิกษุอื่น ทำการแทนด้วยสั่งว่า นวกรรมของสงฆ์อย่าได้เสียหาย (กรรมวาจาให้นวกรรม ดูหน้า ๔๒๔).

การขนย้ายเครื่องใช้และรักษาที่อยู่อาศัย

ภิกษุขนเครื่องใช้ที่ประจำอยู่เสนาสนะหลังหนึ่ง ไปใช้ในหลังอื่นถูกเขาติเตียน จึงตรัสห้ามไม่ให้ทำเช่นนั้น ขอยืมไปใช้ชั่วคราวได้, นำไปเพื่อเก็บรักษาได้, แลกเปลี่ยน (ผาติกรรม[๑]) ได้ ส่วนผ้าที่มีราคามากอันเป็นบริขารสำหรับเสนาสนะ ทรงอนุญาตให้แลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์แก่ผาติกรรมได้.

[๑] **ผาติกรรม** หมายถึง การทำให้เพิ่มพูนโดยนำไปแลกเปลี่ยนกับเตียงตั่งเป็นต้นที่มีราคาเท่ากัน หรือมีราคามากกว่าไม่ให้ต่ำกว่าราคาของเดิม (วิ. อ. ๓ / ๓๒๔ / ๓๕๕, วิมติ. ฎีกา ๒ / ๓๒๔ / ๓๒๓)

หนังหมี, เครื่องเช็ดเท้ารูปวงล้อ, และผ้าท่อนน้อยบังเกิดแก่สงฆ์ จึงทรงอนุญาตให้ทำเป็นผ้าเช็ดเท้า และตรัสห้ามภิกษุไม่พึงเหยียบเสนาสนะด้วยเท้าที่ยังมิได้ล้าง, ภิกษุไม่พึงเหยียบเสนาสนะด้วยเท้าที่ยังเปียก และภิกษุสวมรองเท้าไม่พึงเหยียบเสนาสนะ รูปใดเหยียบต้องอาบัติทุกกฏ จากนั้นทรงห้าม ไม่ให้บ้วนน้ำลายลงบนพื้นที่ขัดถูแล้ว ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ละเมิด และทรงอนุญาตกระโถน

เนื่องด้วยเท้าเตียง, เท้าตั่งครูดพื้นที่ขัดถูแล้ว จึงทรงอนุญาตให้ใช้ผ้าพัน ต่อมาทรงห้ามพิงฝาที่ขัดถูแล้ว โดยทรงอนุญาตพนักอิงและผ้าพันทั้งข้างล่างและข้างบน เพื่อกันครูดฝาและพื้น รวมทั้งอนุญาตให้ปูลาดก่อนแล้วนอน.

อาหาร และการแจกอาหาร

ทรงอนุญาตสังฆภัต, อุทเทสภัต(อาหารที่ถวายเจาะจง), นิมันตนภัต, สลากภัต(ถวายโดยสลาก), ปักขิกภัต(ถวายประจำปักษ์), อุโปสถิกภัต, ปฏิปทิกภัต(ถวายประจำวันแรม ๑ ค่ำ) และทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้แจกอาหารว่า ไม่มีอคติ ๔ และรู้จักภัตที่แจกแล้ว หรือยังไม่ได้แจก ทรงแสดงวิธีสวดสมมติ คือ แต่งตั้งภิกษุผู้แจกอาหาร (ดูหน้า ๔๒๑) และแนะวิธีแจกโดยอนุญาตให้เขียนชื่อลงในสลากหรือแผ่นผ้ารวมเข้าไว้แล้วจึงแจกภัต.

เจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์อื่น ๆ

ทรงแนะให้มีการแต่งตั้งภิกษุผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์อื่น ๆ โดยการสวดประกาศ คือ ภิกษุผู้ปูลาด(จัดแต่ง)เสนาสนะ ผู้รักษาเรือนคลัง ผู้รับจีวร ผู้แจกจีวร ผู้แจกข้าวยาคู ผู้แจกผลไม้ ผู้แจกของเคี้ยว ผู้แจกของเล็กๆน้อยๆ (เช่น เข็ม มีด รองเท้า ประคดเอว สายบาตร ผ้ากรองน้ำ ที่กรองน้ำ ผ้าเล็กๆ น้อยๆ) ผู้แจกผ้า ผู้แจกบาตร ผู้ใช้คนทำงานวัด ผู้ใช้สามเณร.

๓.สังฆเภทขันธกะ

หมวดว่าด้วยสงฆ์แตกกัน

เล่าเรื่องราชกุมารในศากยสกุล คือ ภัททิยราชา, อนุรุทธะ, อานนท์, ภัคคุ, กิมพิละ และราชกุมารในโกลิยสกุล คือ เทวทัต รวมเป็น ๗ ทั้งอุบาลีผู้เป็นช่างกัลบก (ช่างตัดผม) ออกบวช ต่างเห็นพร้อมกันว่า ควรให้อุบาลีบวชก่อน ตนจะได้กราบไหว้คลายทิฏฐิมานะ

เมื่อบวชแล้ว พระภัททิยะได้วิชชา ๓, พระอนุรุทธ์ได้ทิพยจักษุ, พระอานนท์ได้เป็นโสดาบัน ส่วนพระเทวทัตได้ฤทธิ์ของปุถุชน.

พระเทวทัตคิดการใหญ่

พระเทวทัตหวังลาภและสักการะ จึงแปลงกายเป็นเด็กน้อยไปนั่งอยู่บนตัก ของราชกุมาร ชื่ออชาตศัตรู เพื่อทำให้ราชกุมารเลื่อมใส มีลาภสักการะเกิดขึ้นแล้ว ก็คิดการจะปกครองคณะสงฆ์เสียเองแทนพระพุทธเจ้า

ความทราบถึงพระมหาโมคคัลลานะ จึงเข้าไปเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาคฯ ตรัสแสดง**ศาสดา ๕ ประเภท**ที่ต้องอาศัยหรือหวังความคุ้มครองจากสาวก คือ

๑.ศาสดาผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์

๒.มีการเลี้ยงชีพไม่บริสุทธิ์

๓.มีการแสดงธรรมไม่บริสุทธิ์

๔.มีการตอบคำถามไม่บริสุทธิ์

๕.มีญาณทัสสนะไม่บริสุทธิ์ แต่แสดงตนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ในทาง ๕ นั้น ส่วนพระองค์มิต้องหวังความคุ้มครองของสาวก เพราะมิได้เป็นดังนั้น.

ภิกษุจำนวนมากได้ทูลให้ทราบว่า อชาตศัตรูราชกุมารเสด็จโดยราชรถ ๕๐๐ คัน และจัดภัตตาหาร ๕๐๐ สำรับ ไปบำรุงพระเทวทัต

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า "ผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย ขุยไผ่ฆ่าต้นไผ่ ดอกอ้อฆ่าต้นอ้อ ลูกม้าอัสดรฆ่าแม่ม้าฉันใด ลาภสักการะย่อมฆ่าคนชั่วฉันนั้น."

พระเทวทัตขอปกครองสงฆ์

เมื่อได้โอกาส พระเทวทัตจึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ขณะประทับนั่งแสดงธรรมแก่บริษัทซึ่งมีพระราชาประทับอยู่ด้วย อ้างว่าพระพุทธองค์มีอายุมากแล้ว ขอให้ทรงขวนขวายน้อย และให้สละภิกษุสงฆ์ให้ตน ตนจะบริหารเอง พระผู้มีพระภาคทรงปฏิเสธถึง ๓ ครั้ง ในครั้งที่ ๓ ตรัสว่า แม้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ พระองค์ยังมิได้มอบภิกษุสงฆ์ให้ ไฉนจะทรงมอบแก่พระเทวทัตผู้ต่ำช้าบริโภคปัจจัยดุจกลืนกินเขพะ พระเทวทัตได้คิดผูกอาฆาต.

ทรงให้สงฆ์ลงปกาสนียกรรมเทวทัต, เทวทัตยุให้กบฏ

รับสั่งกะสงฆ์ว่า เพราะเหตุนั้นแล สงฆ์จงลงปกาสนียกรรมในกรุงราชคฤห์แก่พระเทวทัตว่า "ปกติของพระเทวทัตก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดี๋ยวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใดด้วยกายวาจา ไม่พึงเห็นว่าพระพุทธพระธรรมหรือพระสงฆ์เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระเทวทัตเอง" ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา และให้สงฆ์สวดประกาศแต่งตั้งพระสารีบุตรเป็นผู้ชี้แจงแก่ชาวกรุงราชคฤห์ พระสารีบุตรทูลถามว่า เมื่อก่อนข้าพระพุทธเจ้ากล่าวชมพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์ว่า โคธิบุตรมีฤทธิ์มากมีอานุภาพมาก ข้าพระพุทธเจ้าจะประกาศพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์อย่างไร ทรงตอบว่า เธอกล่าวชมเทวทัตในกรุงราชคฤห์แล้ว เท่าที่เป็นจริงว่า โคธิบุตรมีฤทธิ์มาก..., ดูก่อนสารีบุตรเธอจงประกาศเทวทัตในกรุงราชคฤห์เท่าที่เป็นจริงเหมือนอย่างนั้นแล

พระเทวทัตจึงยุอชาตศัตรูกุมารให้ฆ่าพระราชบิดา เพื่อชิงราชสมบัติ ส่วนตนจะฆ่าพระพุทธเจ้าแล้วเป็นพระพุทธเจ้า แต่ราชกุมารถูกจับได้ อำมาตย์ถวายความเห็นกันหลายประการ เช่น ให้ฆ่าพระเทวทัต, ราชกุมาร, รวมทั้งภิกษุทั้งหลาย บางพวกว่าไม่ควรฆ่า แต่ควรกราบทูลพระเจ้าพิมพิสารให้วินิฉัย.

การประทุษร้ายพระพุทธเจ้าครั้งแรก

พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบว่าราชกุมารอยากได้ราชสมบัติ ก็ทรงมอบให้ พระเทวทัตก็มีอำนาจยิ่งขึ้น จึงขอกำลังจากพระเจ้าอชาตศัตรูส่งคนไปคอยฆ่าพระพุทธเจ้า แล้วสั่งว่าถ้าฆ่าแล้วให้ไปทางนั้นๆ แล้วส่งคน ๒ คนไปคอยดักฆ่าคนที่ฆ่าพระพุทธเจ้า ส่งคน ๔ คนไปคอยดักฆ่าพวก ๒ คนนั้น ส่งคน ๘ คนไปคอยดักฆ่าพวก ๔ คนนั้น และส่งคน ๑๖ คนไปคอยดักฆ่าพวก ๘ คนนั้น (เพื่อฆ่าปิดปาก) แต่คนเหล่านั้นได้ฟังธรรมกลับมีจิตเลื่อมใส ปฏิญญาตนเป็นอุบาสกหมดสิ้น พระผู้มีพระภาคทรงส่งคนเหล่านั้นกลับไป โดยให้สับทางกับที่พระเทวทัตสั่ง จึงไม่มีการฆ่ากันเกิดขึ้น เมื่อพวกที่คอยอยู่ เห็นนานเกินไป นึกสงสัยมาถามพระพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรมให้ฟัง จึงแสดงตนเป็นอุบาสกทุกคน

การประทุษร้ายครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓

เมื่อใช้คนไปฆ่าไม่สำเร็จ พระเทวทัตจึงเตรียมลงมือเอง คือขึ้นไปอยู่บนเขาคิชฌกูฏ คอยกลิ้งก้อนหินใหญ่ให้ลงมาทับพระพุทธเจ้า แต่ไม่สมประสงค์ เพียงสะเก็ดหินที่แตกมากระทบพระบาทห้อพระโลหิตเท่านั้น ภิกษุทั้งหลายเป็นห่วง จึงมาอยู่ยามเฝ้าพระพุทธเจ้า ท่องบ่นด้วยเสียงอันดัง แต่ทรงให้ภิกษุทั้งหลายกลับไป แล้วตรัสว่า ...พระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่ปรินิพพานด้วยความ พยายามของผู้อื่น และตรัสเรื่องศาสดา ๕ ประเภท (ดูหน้า ๓๒๘)

พระเทวทัตไปหาคนเลี้ยงช้างของพระราชา อ้างตนเป็นญาติของพระราชา และอ้างว่าสามารถเลื่อนตำแหน่ง เพิ่มอาหาร เพิ่มค่าจ้างได้ แล้วสั่งให้ปล่อยช้างนาฬาคิรีซึ่งดุร้ายเคยฆ่ามนุษย์ เพื่อไปทำร้ายพระพุทธเจ้า คนเลี้ยงช้างยอมทำตาม เมื่อเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาก็ปล่อยช้างไป ภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้เสด็จหนี แต่ทรงปฏิเสธและตรัสว่า ตถาคตไม่ปรินิพพานด้วยความพยายามของผู้อื่น ในการนี้มีผู้เห็นเหตุการณ์คอยดูอยู่บนที่สูง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าแผ่เมตตาจิต ช้างก็เอางวงจับ ฝุ่นที่พระบาทขึ้นโรยบนกระพอง และกลับสู่โรงช้างตามเดิม.

ต่อมาพระเทวทัตเสื่อมลาภพร้อมทั้งบริษัทได้เที่ยวขอในสกุลทั้งหลายมาฉัน ทรงติเตียนแล้วตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติโภชนะสำหรับ ๓ คนในสกุลแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๓ ประการ คือ ๑.เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก ๒.เพื่ออยู่ผาสุกของภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก **๓.เพื่ออนุเคราะห์สกุล ด้วยหวังว่าภิกษุทั้งหลายที่มีความปรารถนาลามกอย่าอาศัย ฝักฝ่ายทำลายสงฆ์ ในการฉันเป็นหมู่ พึงปรับอาบัติตามธรรม”** (ปรับปาจิตตีย์ ตามคณโภชนสิกขาบท, ใช้ประกอบคำอธิบายเชิงอรรถ หน้า ๑๑๖)

พระเทวทัตเสนอข้อปฏิบัติ ๕ ข้อ

พระเทวทัตฆ่าพระพุทธเจ้าไม่สมประสงค์ จึงชวนพรรคพวกมีพระโกกาลิกะเป็นต้น คิดเสนอข้อปฏิบัติ ๕ ประการ เพื่อให้เห็นว่าตนเคร่งครัด คือ

๑. ให้ภิกษุทั้งหลายอยู่ป่าตลอดชีวิต เข้าสู่บ้านมีโทษ
๒. ให้ถือบิณฑบาตตลอดชีวิต รับนิมนต์มีโทษ
๓. ให้ถือผ้าบังสุกุลตลอดชีวิต รับคหบดีจีวรมีโทษ
๔. ให้อยู่โคนไม้ตลอดชีวิต เข้าสู่ที่มุงที่บังมีโทษ
๕. ห้ามฉันเนื้อสัตว์ตลอดชีวิต ฉันเข้ามีโทษ

เมื่อได้โอกาสจึงกราบทูลเสนอข้อปฏิบัติทั้ง ๕ ข้อนั้น แต่ได้ทรงปฏิเสธ คือ ใน ๔ ข้อข้างต้น ทรงให้ภิกษุปฏิบัติตามความสมัครใจ เฉพาะข้อ ๔ ทรงอนุญาต ให้อยู่โคนไม้ได้เพียง ๘ เดือน ในข้อ ๕ ทรงอนุญาตเนื้อสัตว์ที่บริสุทธิ์ ๓ ประการ คือ ๑.ไม่ได้เห็น ๒.ไม่ได้ฟัง ๓.ไม่ได้นึกรังเกียจว่าเขาฆ่าเพื่อตน.

พระเทวทัตก็ดีใจที่จะได้ประกาศว่า ตนเคร่งกว่าพระพุทธเจ้า จึงเที่ยวประกาศทั่วกรุงราชคฤห์ถึงเรื่องข้อเสนอนั้น.

ทำให้สงฆ์แตกกัน

ครั้นถึงวันอุโบสถ พระเทวทัตก็ชวนภิกษุมาเป็นพวกได้มาก แล้วพาภิกษุเหล่านั้นแยกไปทำอุโบสถ ณ ตำบลคยาสีสะ.

พระเทวทัตอาเจียนเป็นโลหิต

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงส่งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไปชี้แจงให้ภิกษุที่เป็นพวกของพระเทวทัตหายเข้าใจผิด พระเทวทัตเข้าใจว่าพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะมาเข้าพวกด้วย ก็มอบให้พระสารีบุตรสั่งสอนพระเหล่านั้น ส่วนตนเองนอนพักผ่อน พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะแสดงธรรมให้พระเหล่านั้นฟังได้ดวงตาเห็นธรรม แล้วก็กลับ มีภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูปตามมา พระโกกาลิกะรีบปลุกพระเทวทัตบอกให้รู้ พระเทวทัตถึงกับอาเจียนเป็นโลหิต.

พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า จากนั้นพระสารีบุตรได้กราบทูลขอให้ภิกษุทั้งหลายผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายพึงอุปสมบทใหม่ ทรงตรัสว่า “อย่าเลยสารีบุตร **เธออย่าพอใจการอุปสมบทใหม่** ของพวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายเลย ดูก่อนสารีบุตร ถ้าเช่นนั้น **เธอจงให้พวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายแสดงอาบัติถุลลัจจัย”**

แล้วตรัสสรรเสริญพระสารีบุตรว่ามีลักษณะสมเป็นทูต เพราะประกอบด้วยองค์ ๘ คือ ๑.รับฟังผู้อื่น ๒.ทำให้ผู้อื่นฟังตน ๓.กำหนดเพื่อจะรู้ทั่วถึง ๔.ทรงจำดี ๕.รู้คำพูดของคนอื่น ๖.ทำให้คนอื่นรู้คำพูดของตน ๗.ฉลาดในประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ ๘.ไม่ชวนทะเลาะ ครั้นแล้วได้ทรงแสดงธรรมอีกหลายเรื่อง.

ความร้าวและความแตกกันของสงฆ์

ทรงแสดงเรื่อง **“สังฆราชี”** ความร้าวรานของสงฆ์ว่า ถ้าภิกษุสองฝ่ายยังไม่ครบฝ่ายละ ๔ รูป ก็ยังเป็นเพียงความร้าวรานแห่งสงฆ์เท่านั้น ยังไม่เป็น **“สังฆเภท”** ความแตกแห่งสงฆ์ ต่อเมื่อทั้งสองฝ่ายมีตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปมีรูปที่ ๙ สวดประกาศ จึงเป็นทั้งความร้าวรานและความแตกกันแห่งสงฆ์ ดังที่ตรัสว่า “ดูก่อนอุบาลี **ฝ่ายหนึ่งมีภิกษุ ๔ รูป ฝ่ายหนึ่งมี ๔ รูป รูปที่ ๙ ประกาศ** ให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้ จงชอบใจสลากนี้ ดูก่อน อุบาลี แม้ด้วยเหตุอย่างนี้แล เป็นทั้งสังฆราชี และสังฆเภท ดูก่อนอุบาลี

ภิกษุ ๙ รูป หรือเกินกว่า ๙ รูป เป็นทั้งสังฆราชี และสังฆเภท

ดูก่อนอุบาลี **ภิกษุณีทำลายสงฆ์ไม่ได้ แต่พยายามเพื่อจะ ทำลายได้,** สิกขมานา ก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, สามเณรก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, สามเณรีก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, อุบาสกก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, **อุบาสิกาก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้ แต่พยายามเพื่อจะทำลายได้**, ดูก่อนอุบาลี **ภิกษุปกตัตตะ มีสังวาสเสมอกัน อยู่ในสีมาเดียวกัน ย่อมทำลายสงฆ์ได้.**

เหตุเป็นเครื่องทำให้สงฆ์แตกกันและสามัคคีกันมี ๑๘ ข้อ คือ

๑. แสดงอธรรมว่าเป็นธรรม
๒. แสดงธรรมว่าเป็นอธรรม
๓. แสดงอวินัยว่าเป็นวินัย
๔. แสดงวินัยว่าเป็นอวินัย
๕. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้ามิได้ตรัสไว้ว่าตรัสไว้
๖. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่ามิได้ตรัสไว้
๗. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้ามิได้ประพฤติไว้ว่าได้ประพฤติ
๘. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้าประพฤติว่ามิได้ประพฤติ
๙. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้ามิได้บัญญัติว่าบัญญัติ
๑๐. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้าบัญญัติว่ามิได้บัญญัติ
๑๑. แสดงสิ่งที่มิใช่อาบัติว่าเป็นอาบัติ
๑๒. แสดงอาบัติว่ามิใช่อาบัติ
๑๓. แสดงอาบัติเบาว่าหนัก
๑๔. แสดงอาบัติหนักว่าเบา
๑๕. แสดงอาบัติไม่มีส่วนเหลือว่ามีส่วนเหลือ
๑๖. แสดงอาบัติมีส่วนเหลือว่าไม่มีส่วนเหลือ
๑๗. แสดงอาบัติชั่วหยาบว่าไม่ชั่วหยาบ
๑๘. แสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบว่าชั่วหยาบ

แล้วทำอุโบสถ ทำปวารณา และสังฆกรรมแยกกัน

ส่วนเหตุเป็นเครื่องทำให้สงฆ์สามัคคีกันก็มี ๑๘ อย่างที่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวแล้ว คือแสดงถูกตรงตามความจริง ทำอุโบสถร่วมกัน ทำปวารณาร่วมกัน และไม่ทำสังฆกรรมแยกกัน.

การทำสงฆ์ให้แตกกันที่ทำให้ไปอบายและไม่ไปอบาย

ทรงแสดงการทำสงฆ์ให้แตกกันที่มีโทษเป็นเหตุให้ไปอบาย และไม่เป็นเหตุให้ไปอบาย โดยชี้ไปที่ ความบริสุทธิ์ใจ และเจตนา คือฝ่ายที่จะไปอบายนั้นรู้ว่าผิดธรรมวินัยแต่แกล้งแสดงว่าถูกธรรมวินัย ส่วนฝ่ายที่ไม่ไปอบายนั้นคือทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ และด้วยเข้าใจว่าเรื่องที่โต้เถียงกันนั้น เหตุผลของตนถูกต้องตามธรรมวินัย.

๔. วัตตขันธกะ

หมวดว่าด้วยวัตรหรือข้อปฏิบัติ (วัตร ๑๔)

๑.อาคันตุกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จรมา)

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาคันตุกะคิดว่าจักเข้าไปสู่อารามเดี๋ยวนี้ พึงถอดรองเท้าเคาะ แล้วถือไปต่ำๆ ลดร่ม เปิดศีรษะ ลดจีวรบนศีรษะลงไว้ที่บ่า ไม่ต้องรีบร้อน พึงเข้าไปสู่อารามตามปกติ

เมื่อเข้าไปสู่อารามพึงสังเกตว่า ภิกษุเจ้าถิ่นประชุมกันที่ไหน ภิกษุเจ้าถิ่นประชุมกันที่ใด คือ ที่โรงฉัน มณฑป หรือโคนไม้ พึงไปที่นั่น วางบาตรไว้ที่แห่งหนึ่ง วางจีวรไว้ที่แห่งหนึ่ง พึงถืออาสนะที่สมควรนั่ง พึงถามถึงน้ำฉัน พึงถามถึงน้ำใช้ว่า ไหนน้ำฉัน ไหนน้ำใช้

ถ้าต้องการน้ำฉัน พึงตักน้ำฉันมาดื่ม ถ้าต้องการน้ำใช้ พึงตักน้ำใช้มาล้างเท้า เมื่อล้างเท้าพึงรดน้ำด้วยมือข้างหนึ่ง พึงล้างเท้าด้วยมือข้างหนึ่ง รดน้ำด้วยมือใด ไม่พึงล้างเท้าด้วยมือนั้น พึงถามถึงผ้าเช็ดรองเท้าแล้วจึงเช็ดรองเท้า เมื่อจะเช็ดรองเท้าพึงใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อนใช้ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง พึงซักผ้าเช็ดรองเท้าบิดแล้วผึ่งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

ถ้าภิกษุเจ้าถิ่นแก่พรรษากว่า พึงอภิวาท ถ้าอ่อนพรรษากว่า พึงให้เธออภิวาท พึงถามถึงเสนาสนะว่า เสนาสนะไหนสมควรถึงแก่ผม พึงถามถึงเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่หรือที่ไม่มีภิกษุอยู่ พึงถามถึงโคจรคามพึงถามถึงอโคจรคาม พึงถามถึงสกุลทั้งหลายที่ได้รับสมมติว่าเป็น เสกขะ[๑] พึงถามถึงที่ถ่ายอุจจาระ พึงถามถึงที่ถ่ายปัสสาวะ พึงถามถึงน้ำฉันพึงถามถึงน้ำใช้ พึงถามถึงไม้เท้า พึงถามถึงกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า ควรเข้าเวลาเท่าไร ควรออกเวลาเท่าไร

---

[๑] สกุลเสกขสมมติ คือ ตระกูลที่มีศรัทธาในการให้ทานวัตถุมากจนหมดทุนทรัพย์ได้ เพื่อไม่ให้ตระกูลเช่นนี้เดือดร้อนจากการถวายสิ่งของแก่ภิกษุสงฆ์ หรือเพื่อไม่ให้ภิกษุสามเณรรบกวนตระกูลเช่นนั้น สงฆ์จึงประกาศสมมติ (แต่งตั้ง) ตระกูลเช่นนั้น ให้เป็น "เสกขสมมติ" (ดู วิ. อ. ๒ / ๕๖๒ / ๔๔๔)

ถ้าวิหารไม่มีภิกษุอยู่ พึงเคาะประตูรออยู่สักครู่หนึ่งแล้วถอดลิ่ม ผลักบาน ประตู ยืนอยู่ข้างนอกแลดูให้ทั่ว ถ้าวิหารรก หรือเตียงซ้อนอยู่บนเตียง หรือตั่ง ซ้อนอยู่บนตั่ง เสนาสนะมีละอองจับอยู่เบื้องบน ถ้าอุตสาหะอยู่พึงชำระเสีย

เมื่อจะชำระวิหาร พึงทำตามเสนาสนวัตร มีขนเครื่องลาดพื้นออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อน เป็นต้น (ดังมีรายละเอียดในเสนาสนะวัตรหน้า ๓๔๑)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นวัตรของภิกษุอาคันตุกะทั้งหลาย ซึ่งภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายพึงประพฤติให้เรียบร้อย.”

๒.อาวาสิกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุเจ้าถิ่น)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าถิ่นเห็นภิกษุอาคันตุกะผู้แก่กว่าแล้ว พึงปูอาสนะ พึงตั้งน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า พึงลุกรับบาตร จีวร พึงถามด้วยน้ำฉัน พึงถามด้วยน้ำใช้

ถ้าอุตสาหะ พึงเช็ดรองเท้า เมื่อจะเช็ดรองเท้า พึงใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อนใช้ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง พึงซักผ้าเช็ดรองเท้าบิดแล้วผึ่งไว้ ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง

พึงอภิวาทภิกษุอาคันตุกะผู้แก่กว่า พึงจัดเสนาสนะถวายว่า เสนาสนะนั่นสมควรแก่ท่าน พึงบอกเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่หรือไม่มีภิกษุอยู่ พึงบอกโคจรคาม พึงบอกอโคจรคาม พึงบอกสกุลที่เป็นเสกขสมมติ พึงบอกที่ถ่ายอุจจาระ พึงบอกที่ถ่ายปัสสาวะ พึงบอกน้ำฉัน พึงบอกน้ำใช้ พึงบอกไม้เท้า พึงบอกกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า เวลานี้ควรเข้า เวลานี้ควรออก

ถ้าภิกษุอาคันตุกะอ่อนพรรษากว่า พึงนั่งบอกว่า ท่านจงวางบาตรที่นั่น จงวางจีวรที่นั่น จงนั่งอาสนะนี้ พึงบอกน้ำฉัน พึงบอกน้ำใช้ พึงบอกผ้าเช็ดรองเท้า พึงแนะนำภิกษุอาคันตุกะให้อภิวาท พึงบอกเสนาสนะว่า เสนาสนะนั่นสมควรแก่ท่าน พึงบอกเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่ หรือไม่มีภิกษุอยู่ พึงบอกโคจรคาม พึงบอกอโคจรคาม พึงบอกสกุลที่เป็นเสกขสมมติ พึงบอกที่ถ่ายอุจจาระ พึงบอกที่ถ่ายปัสสาวะ พึงบอกน้ำฉัน พึงบอกน้ำใช้ พึงบอกไม้เท้า พึงบอกกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า

เวลานี้ควรเข้า เวลานี้ควรออก

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นวัตรของภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลาย ซึ่งภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลายพึงประพฤติให้เรียบร้อย.”

๓.คมิกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จะเดินทางจากไป)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เตรียมจะไปพึงเก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง มอบหมายเสนาสนะ

ถ้าภิกษุไม่มี พึงมอบหมายสามเณร ถ้าสามเณรไม่มี พึงมอบหมายคนวัด ถ้าคนวัดไม่มี พึงมอบหมายอุบาสก

ถ้าไม่มีภิกษุ สามเณร คนวัดหรืออุบาสก พึงยกเตียงขึ้น วางไว้บนศิลา ๔ แผ่น แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั่งซ้อนตั่ง แล้วกองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบน เก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง แล้วจึงหลีกไป

ถ้าวิหารฝนรั่ว ถ้าอุตสาหะอยู่พึงมุง หรือพึงทำความขวนขวายว่าจะมุงวิหารได้อย่างไร ถ้าได้ตามความขวนขวายอย่างนี้ นั่นเป็นความดี ถ้าไม่ได้ ที่ใดฝนไม่รั่ว พึงยกเตียงขึ้นวางบนศิลา ๔ แผ่น ในที่นั้น แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั่งซ้อนตั่ง แล้วกองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบน เก็บเครื่องไม้เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่างแล้วจึงหลีกไป

ถ้าวิหารฝนรั่วทุกแห่ง ถ้าอุตสาหะอยู่พึงขนเครื่องเสนาสนะเข้าบ้าน หรือพึงทำความขวนขวายว่า จะขนเครื่องเสนาสนะเข้าบ้านอย่างไร ถ้าได้ตามความขวนขวายอย่างนี้ นั่นเป็นความดี ถ้าไม่ได้ พึงยกเตียงขึ้นวางบนก้อนศิลา ๔ แผ่นในที่แจ้ง แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั่งซ้อนตั่ง กองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบนเก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน แล้วคลุมด้วยหญ้าหรือใบไม้ แล้วจึงหลีกไป ด้วยคิดว่า อย่างไรเสียส่วนของเตียงตั่งคงเหลืออยู่บ้าง

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นวัตรของภิกษุผู้เตรียมจะไป ซึ่งภิกษุผู้เตรียมจะไปพึงประพฤติให้เรียบร้อย.”

๔.ภัตตานุโมทนาวัตร (วัตรในการอนุโมทนาในที่ฉัน)

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่อนุโมทนาในที่ฉัน คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ไม่อนุโมทนาในที่ฉัน ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธัมมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อนุโมทนาในที่ฉัน

เราอนุญาตให้ภิกษุผู้เถระอนุโมทนาในที่ฉัน

เราอนุญาตให้ภิกษุเถระ อนุเถระ ๔ - ๕ รูป รอ (เป็นเพื่อน) อยู่ในที่ฉัน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีกิจที่จะพึงทำ เราอนุญาตให้บอกลาภิกษุผู้นั่งอยู่ในลำดับ (ใกล้ๆ) แล้วไปได้."

๕.ภัตตัคควัตร (วัตรปฏิบัติในที่ฉัน)

"ถ้าภัตตุเทสก์บอกภัตกาล ภิกษุเมื่อปกปิดมณฑล ๓ พึงนุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้น กลัดลูกดุม กรอกน้ำเพื่อล้างบาตร แล้วถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน ไม่พึงเดินแซงไปข้างหน้าพระเถระทั้งหลาย

พึงสำรวมด้วยดีตามเสขิยวัตร (หมวดสารูป มีการปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน เป็นต้น ดังมีรายละเอียดในหน้า ๑๘๑)

เมื่อเขาถวายน้ำ พึงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับน้ำ พึงกรอกล้างบาตรถือต่ำๆให้ดี อย่าให้ครูดสี ถ้ากระโถนมี พึงค่อยๆเทน้ำลงในกระโถน ด้วยคิดว่ากระโถนอย่าเลอะเทอะด้วยน้ำ ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ถ้ากระโถนไม่มี พึงค่อยๆ เทน้ำลงที่พื้นดิน ด้วยคิดว่าภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น

เมื่อเขาถวายข้าวสุก พึงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับข้าวสุก พึงเว้นเนื้อที่ไว้สำหรับแกง ถ้ามีเนยใส น้ำมัน หรือแกงอ่อม พระเถระควรบอกว่า จงจัดถวายภิกษุทั้งหลายเท่าๆกันทุกรูป พึงรับบิณฑบาตโดยเคารพ และพึงปฏิบัติตามเสขิยวัตรในการฉัน (หมวดโภชนสังยุต มีรายละเอียดในหน้า ๑๘๔)

พระเถระไม่พึงรับน้ำก่อนจนกว่าภิกษุทั้งหมดฉันเสร็จ เมื่อเขาถวายน้ำ พึงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับน้ำ พึงค่อยๆ ล้างบาตรถือต่ำๆ ให้ดี อย่าให้ครูดสี ถ้ากระโถนมี พึงค่อยๆ เทน้ำลงในกระโถน ด้วยคิดว่า กระโถนอย่าเลอะเทอะด้วยน้ำ ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ถ้ากระโถนไม่มี พึงค่อยๆ เทน้ำลงบนพื้นดิน ด้วยคิดว่า ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ไม่พึงเทน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวในละแวกบ้าน

เมื่อกลับ ภิกษุใหม่พึงกลับก่อน พระเถระพึงกลับทีหลัง ปฏิบัติตามเสขิยวัตรทั้งปวง (ดูหน้า ๑๘๑)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แล วัตรในที่ฉันของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงประพฤติให้เรียบร้อยในที่ฉัน.”

๖.ปิณฑจาริกวัตร (วัตรของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร คิดว่าจักเข้าบ้านในบัดนี้ เมื่อปกปิดมณฑลสาม พึงนุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ห่มผ้า ซ้อน ๒ ชั้นกลัดลูกดุม กรอกล้างบาตรแล้ว ถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อยไม่ต้องรีบร้อน

พึงปฏิบัติตามเสขิยมีการปกปิดกายด้วยดี เป็นต้น (ดูหน้า ๑๘๑)

เมื่อเข้าเขตบ้านพึงกำหนดว่า จักเข้าทางนี้ จักออกทางนี้ อย่ารีบร้อนเข้าไป อย่ารีบร้อนออกเร็วนัก อย่ายืนไกลนัก อย่ายืนใกล้นัก อย่ายืนนานนัก อย่ากลับเร็วนัก พึงยืนกำหนดว่า เขาประสงค์จะถวายภิกษา หรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาพักการงาน ลุกจากที่นั่งจับทัพพี หรือจับภาชนะ หรือตั้งไว้ พึงยืนด้วยคิดว่า เขาประสงค์จะถวาย

เมื่อเขาถวายภิกษา พึงแหวกผ้าซ้อนด้วยมือซ้าย พึงน้อมบาตรเข้าไปด้วยมือขวา แล้วพึงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับภิกษา และไม่พึงมองดูหน้าผู้ถวายภิกษา พึงกำหนดว่าเขาประสงค์จะถวายแกงหรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาจับทัพพี จับภาชนะ หรือตั้งไว้ พึงยืนอยู่ด้วยคิดว่า เขาประสงค์จะถวาย เมื่อเขาถวายภิกษาแล้ว พึงคลุมบาตรด้วยผ้าซ้อน แล้วกลับโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน ปฏิบัติตามเสขิยทุกประการ (รายละเอียดอยู่ในหน้า ๑๘๑)

ภิกษุใดกลับบิณฑบาตจากบ้านก่อน ภิกษุนั้นพึงปูอาสนะไว้ พึงจัดตั้งน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า พึงล้างภาชนะรองของฉันตั้งไว้ พึงตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้ ภิกษุใดกลับบิณฑบาตจากบ้านทีหลัง ถ้าอาหารที่ฉันแล้วยังเหลืออยู่ ถ้าจำนงก็พึงฉัน ถ้าไม่จำนงก็พึงเททิ้งในที่ปราศจากของเขียวสด หรือพึงเทลงในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ ภิกษุนั้นพึงรื้อขนอาสนะ เก็บน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า พึงล้างภาชนะรองของฉัน เก็บไว้ พึงเก็บน้ำฉันน้ำใช้ พึงกวาดโรงฉัน

ภิกษุใดเห็นหม้อน้ำฉัน หม้อน้ำใช้ หรือหม้อน้ำชำระว่างเปล่า ภิกษุนั้นพึงจัดหาไปตั้งไว้ ถ้าเป็นการสุดวิสัย พึงกวักมือเรียกเพื่อนมา ให้ช่วยกันจัดตั้งไว้ แต่ไม่พึงเปล่งวาจาเพราะข้อนั้นเป็นเหตุ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นวัตรของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ซึ่งภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร พึงประพฤติให้เรียบร้อย.”

๗.อารัญญิกวัตร (วัตรของภิกษุผู้อยู่ป่า)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร พึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ พึงสวมถุงบาตร คล้องบ่า พาดจีวรบนไหล่ สวมรองเท้า เก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง แล้วออกจากเสนาสนะ

กำหนดรู้ว่าจักเข้าบ้านเดี๋ยวนี้ พึงถอดรองเท้าเคาะต่ำๆ แล้วใส่ถุง คล้องบ่า เมื่อปกปิดมณฑลสาม พึงนุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้นกลัดลูกดุม กรอกล้างบาตรแล้วถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน

พึงปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน พึงสำรวมด้วยดีไปในละแวกบ้านปฏิบัติตามเสขิยวัตร และบิณฑจาริกวัตรดังกล่าวแล้วข้างต้น (หน้า ๓๓๙)

ออกจากบ้านแล้ว สวมถุงบาตร คล้องบ่า พับจีวร วางบนศีรษะ สวมรองเท้าเดินไป

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร พึงตั้งน้ำฉัน พึงตั้งน้ำใช้ พึงติดไฟไว้ พึงเตรียมไม้สีไฟไว้ พึงเตรียมไม้เท้าไว้ พึงเรียนทางนักษัตรทั้งสิ้นหรือบางส่วนไว้ พึงเป็นผู้ฉลาดในทิศ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นวัตรของภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร พึงประพฤติให้เรียบร้อย."

๘.เสนาสนวัตร (วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย)

"ภิกษุอยู่ในวิหารใด ถ้าวิหารนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงชำระ

เมื่อจะชำระวิหาร พึงขนบาตร จีวร ออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อน พึงขนผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ออกวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พึงขนฟูก หมอน ออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เตียงพึงยกต่ำๆ ขนออกไปให้ดี อย่าให้ครูดสี กระทบกระแทกบานและกรอบประตู แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง ตั่งพึงยกต่ำๆ ขนออกไปให้ดี อย่าให้ครูดสีกระทบกระแทกบานและกรอบประตู แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เขียงรองเท้าเตียง พึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง กระโถนพึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พนักอิงพึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เครื่องลาดพื้นพึงกำหนดที่ๆปูไว้เดิม แล้วขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

ถ้าในวิหารมีหยากไย่ พึงกวาดแต่เพดานลงมาก่อน พึงเช็ดกรอบหน้าต่าง ประตูและมุมห้อง

ถ้าฝาทาน้ำมันขึ้นราพึงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด ถ้าพื้นทาสีดำขึ้นราพึงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด ถ้าพื้นไม่ได้ทำ พึงเอาน้ำพรมแล้วกวาดด้วยคิดว่าอย่าให้ฝุ่นกลบวิหาร พึงกวาดหยากเยื่อไปทิ้งเสีย ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง

ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้ภิกษุ ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้วิหาร

ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้น้ำฉัน ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้น้ำใช้ ไม่พึงเคาะเสนาสนะบนที่สูงเหนือลม พึงเคาะเสนาสนะในที่ใต้ลม

เครื่องลาดพื้นพึงผึ่งแดดในที่ควรแห่งหนึ่ง ชำระ เคาะ ปัด แล้วขนกลับไปปูไว้ตามเดิม เขียงรองเท้า เตียง พึงผึ่งแดดไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้วขนกลับตั้งไว้ตามเดิม เตียง ตั่ง พึงผึ่งแดดไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง ขัดสี เคาะ ยกต่ำๆ ทำให้ดีอย่าให้ครูดสี กระทบบานและกรอบประตู ขนกลับตั้งไว้ตามเดิม ฟูกและหมอนพึงตากไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เคาะ ปัดให้สะอาดแล้วขนกลับตั้งไว้ตามเดิม ผ้าปูนั่งและผ้าปูนอน พึงตากไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง สลัดให้สะอาดแล้วขนไปปูไว้ตามเดิม กระโถน พนักอิง พึงตากไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้วขนไปตั้งไว้ตามเดิม

พึงเก็บบาตร จีวร เมื่อเก็บบาตร พึงเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำใต้เตียงหรือใต้ตั่งแล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรบนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อจะเก็บจีวร พึงเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวร หรือสายระเดียงพึงทำชายจีวรไว้ข้างนอก ขนดจีวรไว้ข้างใน เก็บจีวร

ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลีพัดมาทางทิศตะวันออก พึงปิดหน้าต่างด้านตะวันออก ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลีพัดมาทางทิศตะวันตก พึงปิดหน้าต่างด้านตะวันตก ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลีพัดมาทางทิศเหนือพึงปิดหน้าต่างด้านเหนือ ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลีพัดมาทางทิศใต้ พึงปิดหน้าต่างด้านใต้

ถ้าฤดูหนาวกลางวันพึงเปิดหน้าต่าง กลางคืนพึงปิด ถ้าฤดูร้อนกลางวันพึงปิดหน้าต่าง กลางคืนพึงเปิด

ถ้าบริเวณ ซุ้มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัจกุฎีรก พึงปัดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉันน้ำใช้ไม่มี พึงจัดตั้งไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี พึงตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าอยู่ในวิหารหลังเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า ยังไม่อาปุจฉา (ถามขอโอกาสก่อน) ภิกษุผู้แก่กว่าไม่พึงให้อุเทศ ไม่พึงให้ปริปุจฉา ไม่พึงทำการสาธยาย ไม่พึงแสดงธรรม ไม่พึงตามประทีป ไม่พึงดับประทีป ไม่พึงเปิดหน้าต่าง ไม่พึงปิดหน้าต่าง

ถ้าเดินจงกรมในที่จงกรมเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า พึงเดินคล้อยตามภิกษุผู้แก่กว่า และไม่พึงกระทบกระทั่งภิกษุผู้แก่กว่า ด้วยชายผ้าสังฆาฏิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นเสนาสนวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงประพฤติให้เรียบร้อยในเสนาสนะ.”

๙.ชันตาฆรวัตร (วัตรปฏิบัติในเรือนไฟ)

“ภิกษุใดไปสู่เรือนไฟก่อน ถ้ามีเถ้ามาก พึงเทเถ้าทิ้งเสีย ถ้าเรือนไฟรกพึงกวาดเสีย ถ้าชานภายนอกรก พึงกวาดเสีย ถ้าบริเวณซุ้มประตูศาลาเรือนไฟรก พึงกวาดเสีย พึงบดจุณไว้ พึงแช่ดินเหนียว พึงตักน้ำไว้ในรางน้ำ

เมื่อจะเข้าไปสู่เรือนไฟ พึงเอาดินเหนียวทาหน้า ปิดทั้งข้างหน้าข้างหลัง แล้วจึงเข้าไปสู่เรือนไฟ ไม่พึงนั่งเบียดเสียดพระเถระ ไม่พึงกีดกันอาสนะภิกษุใหม่ ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงทำบริกรรมแก่พระเถระในเรือนไฟ

เมื่อออกจากเรือนไฟ พึงถือตั่งสำหรับเรือนไฟแล้วปิดทั้งข้างหน้าข้างหลัง ออกจากเรือนไฟ ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงทำบริกรรมแก่พระเถระ แม้ในน้ำไม่พึงอาบน้ำข้างหน้าพระเถระ แม้เหนือน้ำก็ไม่พึงอาบ อาบแล้วเมื่อจะขึ้นพึงให้ทางแก่พระเถระผู้จะลง

ภิกษุใดออกจากเรือนไฟภายหลัง ถ้าเรือนไฟเปรอะเปื้อน พึงล้างให้สะอาด พึงล้างรางแช่ดิน เก็บตั่งสำหรับเรือนไฟ ดับไฟ ปิดประตู แล้วจึงหลีกไป ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นวัตรในเรือนไฟของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงประพฤติให้เรียบร้อยในเรือนไฟ.”

๑๐.วัจกุฎีวัตร (วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับส้วม)

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถ่ายอุจจาระแล้ว เมื่อน้ำมีอยู่ จะไม่ชำระไม่ได้ รูปใดไม่ชำระ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

ภิกษุไม่พึงถ่ายอุจจาระในวัจกุฎีตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดถ่ายต้องอาบัติทุกกฏ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถ่ายอุจจาระตามลำดับของผู้มาถึงก่อน.”

ภิกษุใดไปวัจกุฎี ภิกษุนั้นยืนอยู่ข้างนอก พึงกระแอมขึ้น แม้ภิกษุผู้นั่งอยู่ข้างในก็พึงกระแอมรับ พึงพาดจีวรไว้บนราวจีวร หรือบนสายระเดียง แล้วเข้าวัจกุฎี ทำให้เรียบร้อยไม่ต้องรีบร้อน ไม่พึงเข้าไปเร็วนัก ไม่พึงเวิกผ้าเข้าไปยืนบนเขียงถ่ายอุจจาระ แล้วจึงค่อยเวิกผ้า

ไม่พึงถอนหายใจใหญ่พลางถ่ายอุจจาระ ไม่พึงเคี้ยวไม้ชำระฟันพลางถ่ายอุจจาระ ไม่พึงถ่ายอุจจาระนอกรางอุจจาระ ไม่พึงถ่ายปัสสาวะนอกรางปัสสาวะ ไม่พึงบ้วนเขฬะลงในรางปัสสาวะ ไม่พึงชำระด้วยไม้หยาบ ไม่พึงทิ้งไม้ชำระลงในช่องถ่ายอุจจาระ ยืนบนเขียงถ่ายแล้วพึงปิดผ้า ไม่พึงออกมาเร็วนัก ไม่พึงเวิกผ้าออกมา ยืนบนเขียงชำระแล้วพึงเวิกผ้า ไม่พึงชำระให้มีเสียงดังจะปุจะปุ ไม่พึงเหลือน้ำไว้ในกระบอกชำระ ยืนบนเขียงชำระแล้วพึงปิดผ้า ถ้าวัจกุฎีอันภิกษุถ่ายไว้เลอะเทอะ ต้องล้างเสีย ถ้าตะกร้าใส่ไม้ชำระเต็มพึงเทไม้ชำระ ถ้าวัจกุฎีรก พึงกวาดวัจกุฎี ถ้าชานภายนอก บริเวณ ซุ้มประตูรกพึงกวาดเสีย ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มีพึงตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นวัจกุฎีวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงประพฤติให้เรียบร้อยในวัจกุฎี.”

๑๑.อุปัชฌายวัตร (วัตรปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัทธิวิหาริกพึงประพฤติชอบในอุปัชฌาย์ วิธีประพฤติชอบในอุปัชฌาย์นั้น ดังต่อไปนี้

สัทธิวิหาริกพึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้า ห่มผ้าเฉวียงบ่า แล้วถวายไม้ชำระฟัน ถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้

ถ้ายาคูมี พึงล้างภาชนะ แล้วน้อมยาคูเข้าไป เมื่ออุปัชฌาย์ดื่มยาคูแล้ว พึงถวายน้ำ รับภาชนะมา ถือต่ำๆ ล้างให้เรียบร้อย อย่าให้กระทบ แล้วเก็บไว้ เมื่ออุปัชฌาย์ลุกแล้ว พึงเก็บอาสนะ ถ้าที่นั้นรก พึงกวาดที่นั้นเสีย

ถ้าอุปัชฌาย์ประสงค์จะเข้าบ้านพึงถวายผ้านุ่ง พึงรับผ้านุ่งผลัดมา พึงถวายประคดเอว พึงซ้อนผ้าห่มสองชั้นถวาย พึงกรอกล้างบาตรแล้วถวาย

พร้อมทั้งน้ำ ถ้าอุปัชฌาย์ปรารถนาให้เป็นปัจฉาสมณะ พึงปกปิดกายให้ปิดมณฑลสาม นุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ซ้อนผ้าห่มสองชั้นห่มคลุม กลัดลูกดุม กรอกล้างบาตรแล้วถือไปเป็นปัจฉาสมณะของอุปัชฌาย์ ไม่พึงเดินให้ห่างนักให้ชิดนัก พึงรับวัตถุที่เนื่องในบาตร

เมื่ออุปัชฌาย์กำลังพูดไม่พึงพูดสอดขึ้นในระหว่างๆ เมื่ออุปัชฌาย์กล่าวถ้อยคำใกล้ต่ออาบัติพึงห้ามเสีย

เมื่อกลับ พึงกลับมาก่อนแล้วปูอาสนะไว้ พึงวางน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ พึงรับบาตร จีวร พึงถวายผ้านุ่งผลัด พึงรับผ้านุ่งมา ถ้าจีวรชุ่มเหงื่อ พึงผึ่งแดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด พึงพับจีวร เมื่อจะพับจีวร พึงพับจีวรให้เหลื่อมมุมกัน ๔ นิ้ว ด้วยตั้งใจมิให้มีรอยพับตรงกลาง พึงสอดประคดเอวไว้ในขนดจีวร

ถ้าบิณฑบาตมี และอุปัชฌาย์ประสงค์จะฉัน พึงถวายน้ำ แล้วน้อมบิณฑบาตเข้าไป พึงถามอุปัชฌาย์ถึงน้ำฉัน เมื่ออุปัชฌาย์ฉันแล้ว พึงถวายน้ำ รับบาตรมา ถือต่ำๆ ล้างให้เรียบร้อยอย่าให้กระทบ ล้างเช็ดให้หมดน้ำแล้วพึงผึ่งไว้ที่แดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด พึงเก็บบาตร จีวร

เมื่อเก็บบาตร เอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำใต้เตียงหรือใต้ตั่ง แล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรไว้บนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อเก็บจีวรพึงเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวร หรือสายระเดียง แล้วทำชายจีวรไว้ข้างนอกขนดไว้ข้างใน แล้วเก็บจีวร เมื่ออุปัชฌายะลุกขึ้นแล้ว พึงเก็บอาสนะ เก็บน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ถ้าที่นั้นรก พึงกวาดที่นั้นเสีย

ถ้าอุปัชฌาย์ใคร่จะสรงน้ำ พึงจัดน้ำสรงถวาย ถ้าต้องการน้ำเย็น พึงจัดน้ำเย็นถวาย ถ้าต้องการน้ำร้อน พึงจัดน้ำร้อนถวาย

ถ้าอุปัชฌายะใคร่จะเข้าเรือนไฟ พึงบดจุณ แช่ดิน ถือตั่งสำหรับเรือนไฟ แล้วเดินตามหลังอุปัชฌายะไป ถวายตั่งสำหรับเรือนไฟ แล้วรับจีวรมาวางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พึงถวายจุณ ถวายดิน

ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงเข้าเรือนไฟ เมื่อเข้าเรือนไฟ พึงเอาดินทาหน้าปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลัง แล้วเข้าเรือนไฟ อย่านั่งเบียดภิกษุผู้เถระ อย่ากีดกัน

อาสนะภิกษุใหม่ พึงทำบริกรรมแก่อุปัชฌาย์ในเรือนไฟ เมื่อออกจากเรือนไฟ พึงถือตั่งสำหรับเรือนไฟ แล้วปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลังออกจากเรือนไฟ

พึงทำบริกรรมอุปัชฌาย์แม้ในน้ำ อาบเสร็จแล้ว พึงขึ้นมาก่อน ทำตัวของตนให้แห้งน้ำ นุ่งผ้าแล้วพึงเช็ดน้ำจากตัวของอุปัชฌาย์ พึงถวายผ้านุ่ง ผ้าสังฆาฏิ ถือตั่งสำหรับเรือนไฟมาก่อน แล้วปูอาสนะไว้ พึงวางน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ พึงถามอุปัชฌาย์ด้วยน้ำดื่ม

ถ้าอุปัชฌาย์ต้องการจะให้เรียน พึงเรียน ถ้าอุปัชฌาย์ต้องการจะให้สอบถาม พึงสอบถาม

อุปัชฌายะอยู่ในวิหารแห่งใด ถ้าวิหารแห่งนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงปัดกวาดเสีย เมื่อปัดกวาดวิหาร พึงปฏิบัติดังกล่าวแล้วในเสนาสนวัตร

ถ้าบริเวณซุ้มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัจกุฎีรก พึงปัดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉัน น้ำใช้ไม่มี พึงจัดตั้งไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี พึงตักมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าความกระสันบังเกิดขึ้นแก่อุปัชฌาย์ สัทธิวิหาริกพึงช่วยระงับ หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วยระงับ หรือพึงแสดงธัมมกถาแก่อุปัชฌาย์นั้น ถ้าความรำคาญบังเกิดแก่อุปัชฌาย์ สัทธิวิหาริกพึงช่วยบรรเทา หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วยบรรเทา หรือพึงแสดงธัมมกถาแก่อุปัชฌาย์ ถ้าทิฏฐิบังเกิดแก่อุปัชฌาย์ สัทธิวิหาริกพึงให้สละเสีย หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วย หรือพึงแสดงธัมมกถาแก่อุปัชฌาย์นั้น

ถ้าอุปัชฌายะต้องอาบัติหนัก ควรแก่ปริวาส สัทธิวิหาริกพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้ปริวาสแก่อุปัชฌาย์ ถ้าอุปัชฌาย์ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม สัทธิวิหาริกพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงชักอุปัชฌาย์เข้าหาอาบัติเดิม ถ้าอุปัชฌาย์ผู้ควรแก่มานัต สัทธิวิหาริกพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้มานัตแก่อุปัชฌาย์ ถ้าอุปัชฌาย์ควรอัพภาน สัทธิวิหาริกพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงอัพภานอุปัชฌาย์

ถ้าสงฆ์ใคร่กระทำกรรมแก่อุปัชฌาย์ คือ ตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรม สัทธิวิหาริกพึงทำความ

ขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ไม่พึงทำกรรมแก่อุปัชฌาย์ หรือสงฆ์พึงน้อมไปเพื่อกรรมเบา หรืออุปัชฌาย์นั้นถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรมแล้ว สัทธิวิหาริกพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ อุปัชฌายะพึงประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ สงฆ์พึงระงับกรรมนั้นเสีย

ถ้าจีวรของอุปัชฌาย์จะต้องซัก สัทธิวิหาริกพึงซัก หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงซักจีวรของอุปัชฌาย์ ถ้าจีวรของอุปัชฌาย์จะต้องทำ สัทธิวิหาริกพึงทำ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงทำจีวรของอุปัชฌาย์ ถ้าน้ำย้อมของอุปัชฌาย์จะต้อง ต้ม สัทธิวิหาริกพึงต้มเอง หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงต้มน้ำย้อมของอุปัชฌาย์ ถ้าจีวรของอุปัชฌาย์จะต้องย้อม สัทธิวิหาริก พึงย้อม หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆพึงย้อมจีวรของอุปัชฌาย์ เมื่อย้อมจีวรพึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี เมื่อหยาดน้ำย้อมยังหยดไม่ขาดสาย อย่าหลีกไปเสีย

สัทธิวิหาริกไม่บอกอุปัชฌาย์ก่อน อย่าให้บาตรแก่ภิกษุบางรูป อย่ารับบาตร อย่าให้จีวร อย่ารับจีวร อย่าให้บริขาร อย่ารับบริขารของภิกษุบางรูป อย่าปลงผมให้แก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปปลงผมให้ อย่าทำบริกรรมแก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปทำบริกรรมให้ อย่าทำความขวนขวายแก่ภิกษุบางรูป อย่าสั่งให้ภิกษุบางรูปทำความขวนขวาย อย่าเป็นปัจฉาสมณะของภิกษุบางรูป อย่าพาภิกษุบางรูปไปเป็นปัจฉาสมณะ อย่านำบิณฑบาตไปให้แก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปนำบิณฑบาตมาให้

ไม่บอกลาอุปัชฌาย์ก่อน อย่าเข้าบ้าน อย่าไปป่าช้า อย่าหลีกไปสู่ทิศอื่น ถ้าอุปัชฌาย์อาพาธ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นอุปัชฌายวัตรของสัทธิวิหาริกทั้งหลาย ซึ่งสัทธิวิหาริกพึงประพฤติชอบในพระอุปัชฌาย์."

๑๒.สัทธิวิหาริกวัตร (ข้อปฏิบัติต่อสัทธิวิหาริก)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุปัชฌาย์พึงประพฤติชอบในสัทธิวิหาริก วิธีประพฤติชอบในสัทธิวิหาริกนั้น ดังต่อไปนี้:-

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุปัชฌาย์พึงสงเคราะห์ อนุเคราะห์สัทธิวิหาริกด้วย อุเทศ ปริปุจฉา โอวาท อนุศาสนี

ถ้าอุปัชฌาย์มีบาตร สัทธิวิหาริกไม่มี อุปัชฌาย์พึงให้แก่สัทธิวิหาริก หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ บาตรพึงบังเกิดแก่สัทธิวิหาริก ถ้าอุปัชฌาย์มีจีวร สัทธิวิหาริกไม่มี อุปัชฌาย์พึงให้แก่สัทธิวิหาริก หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ จีวรพึงบังเกิดแก่สัทธิวิหาริก ถ้าอุปัชฌาย์มีบริขารสัทธิวิหาริกไม่มี อุปัชฌาย์พึงให้แก่สัทธิวิหาริก หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ บริขารพึงบังเกิดแก่สัทธิวิหาริก

ถ้าสัทธิวิหาริกอาพาธ อุปัชฌาย์พึงลุกแต่เช้าตรู่ พึงปฏิบัติดังที่สัทธิวิหาริกปฏิบัติแก่ตนในยามไม่อาพาธ มีการให้ไม้ชำระฟัน เป็นต้น

ถ้าความกระสันบังเกิดแก่สัทธิวิหาริก อุปัชฌาย์พึงระงับ หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วยระงับ หรือพึงแสดงธัมมกถาแก่สัทธิวิหาริกนั้น ฯลฯ ดังเช่นกล่าวแล้วในสัทธิวิหาริกพึงกระทำต่ออุปัชฌาย์

ถ้าจีวรของสัทธิวิหาริกจะต้องซัก อุปัชฌายพึงสั่งว่า ท่านพึงซักอย่างนี้ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงซักจีวรของสัทธิวิหาริก ถ้าจีวรของสัทธิวิหาริกจะต้องทำ อุปัชฌาย์พึงสั่งว่า ท่านพึงทำอย่างนี้ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงทำจีวรของสัทธิวิหาริก ถ้าน้ำย้อมของสัทธิวิหาริกจะต้องต้ม อุปัชฌายะพึงสั่งว่า ท่านพึงต้มอย่างนี้ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงต้มน้ำย้อมของสัทธิวิหาริก ถ้าจีวรของสัทธิวิหาริกจะต้องย้อม อุปัชฌาย์พึงสั่งว่า ท่านพึงย้อมอย่างนี้ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงย้อมจีวรของสัทธิวิหาริก เมื่อย้อมจีวร พึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี

เมื่อหยาดน้ำย้อมยังหยดไม่ขาดสาย ไม่พึงหลีกไปเสีย

ถ้าสัทธิวิหาริกอาพาธ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นสัทธิวิหาริกวัตรของอุปัชฌาย์ทั้งหลาย ซึ่งอุปัชฌาย์ทั้งหลายพึงประพฤติชอบในสัทธิวิหาริก."

๑๓.อาจาริยวัตร (ข้อปฏิบัติต่ออาจารย์)

มีใจความเหมือนใน อุปัชฌายวัตร ดังกล่าวแล้วในหน้า ๓๔๔ นั้นแล.

๑๔.อันเตวาสิกวัตร (ข้อปฏิบัติต่ออันเตวาสิก)

มีใจความเหมือนใน สัทธิวิหาริกวัตร ดังกล่าวแล้วในหน้า ๓๔๘ นั้นแล.

๕. ปาฏิโมกขฐปนขันธกะ

หมวดว่าด้วยการงดสวดปาติโมกข์

ในวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ พระผู้มีพระภาคประทับพร้อมกับด้วยภิกษุสงฆ์ ณ ปราสาทที่นางวิสาขาสร้างถวาย ในบุพพาราม จนกระทั่งดึกล่วงปฐมยามแห่งราตรี พระอานนท์จึงกราบทูลขอให้พระองค์แสดงปาติโมกข์แต่พระองค์ก็ทรงนิ่งอยู่ เมื่อมัชฌิมยามแห่งราตรีล่วงไปพระอานนท์ก็กราบทูลเตือนเป็นครั้งที่สอง แต่ก็ประทับนิ่ง ครั้นปัจฉิมยามแห่งราตรีล่วงแล้วอรุณกำลังจะขึ้น พระอานนท์ก็กราบทูลเตือนอีกเป็นครั้งที่สาม พระองค์จึงตรัสว่าบริษัทไม่บริสุทธิ์

พระโมคคัลลานะพิจารณาก็รู้ว่า มีภิกษุที่ขาดจากความเป็นภิกษุ แต่ปฏิญาณตนว่าเป็นภิกษุนั่งปนอยู่ในบริษัทนั้น จึงพูดกับภิกษุนั้นให้ออกไปเสีย แม้พูดถึงสามครั้งภิกษุนั้นก็ยังนั่งนิ่งอยู่ ท่านจึงจับแขนพาออกไปนอกซุ้มประตู แล้วลงกลอนข้างในเสีย

ความอัศจรรย์ในพระธรรมวินัย ๘ ประการ

พระผู้มีพระภาค จึงตรัสเล่าถึงความอัศจรรย์ ๘ ประการของมหาสมุทรที่ พวกอสูรพบเห็นแล้วต่างพากันยินดี เปรียบด้วยพระธรรมวินัยของพระองค์ คือ

๑. มหาสมุทรต่ำลงไปโดยลำดับ ลาดลงไปโดยลำดับ ลึกลงไปโดยลำดับ ไม่ลึกชันดิ่งไปทันที เปรียบเหมือนพระธรรมวินัยนี้มีการศึกษาไปตามลำดับ มีการกระทำไปตามลำดับ มีการปฏิบัติไปตามลำดับ มิใช่บรรลุอรหัตตผลโดยทันที

๒. (น้ำ) ในมหาสมุทรมีปกติคงที่ไม่ล้นฝั่ง เปรียบเหมือนสาวกทั้งหลายของพระองค์ ย่อมไม่ละเมิดสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต

๓. มหาสมุทรไม่อยู่ร่วมกับซากศพ ย่อมซัดซากศพขึ้นฝั่งจนถึงบนบกในทันที เปรียบเหมือนบุคคลผู้ทุศีลมีบาปธรรม ประพฤติไม่สะอาดน่ารังเกียจ ปกปิดพฤติกรรม ไม่ใช่สมณะแต่ปฏิญญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่พรหมจารีแต่

ปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี เน่าภายในเปียกแฉะเป็นดุจบ่อขยะมูลฝอย สงฆ์ก็ไม่อยู่ร่วมกับบุคคลนั้น สงฆ์ย่อมประชุมกันนำบุคคลนั้นออกไปทันที แม้บุคคลนั้นจะนั่งอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ก็ยังห่างไกลจากสงฆ์ และสงฆ์ก็ห่างไกลจากบุคคลนั้น

๔. มหานทีทุกสาย คือ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหี ไหลลงสู่มหาสมุทรแล้ว ย่อมเรียกว่า มหาสมุทรทั้งสิ้น เปรียบเหมือน วรรณะ ๔ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกบวชในธรรมวินัยที่ตถาคต ประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิม รวมเรียกว่า สมณะเชื้อสายศากยบุตรทั้งสิ้น

๕. แม่น้ำสายใดสายหนึ่งในโลกที่ไหลลงมหาสมุทร และสายฝนที่ตกลงจากฟ้า ก็ไม่ทำให้มหาสมุทรพร่องหรือเต็มได้ เปรียบเหมือนภิกษุจำนวนมากปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ก็ไม่ทำให้นิพพานพร่องหรือเต็มได้

๖. มหาสมุทรมีรสเดียว คือ รสเค็ม เปรียบเหมือนธรรมวินัยนี้มีรสเดียว คือ วิมุตติรส (ความหลุดพ้น)

๗. มหาสมุทรมีรัตนะมากมาย คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา ประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม แก้วตาแมว เปรียบเหมือนธรรมวินัยนี้มีรัตนะมาก มีรัตนะหลายชนิด คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ (โพธิปักขิยธรรม ๓๗)

๘. มหาสมุทรเป็นที่อยู่ของสัตว์ขนาดใหญ่ คือ ปลาติมิ ปลาติมิงคละ ปลาติมิติมิงคละ ปลามหาติมิงคละ อสูร นาค คนธรรพ์ มีลำตัว ๑๐๐ โยชน์บ้าง ๒๐๐ โยชน์บ้าง ๓๐๐ โยชน์บ้าง ๔๐๐ โยชน์บ้าง ๕๐๐ โยชน์บ้าง เปรียบเหมือนธรรมวินัยนี้เป็นที่อยู่ของผู้ใหญ่คือ พระโสดาบัน บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาบัน พระสกทาคามี บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุสกทาคามี พระอนาคามี บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอนาคามี พระอรหันต์ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอรหันต์

ต่อจากนั้นไม่ทรงแสดงปาติโมกข์อีก

เนื่องจากเหตุการณ์นั้น จึงตรัสว่า ต่อไปจะไม่ทรงแสดงปาติโมกข์อีก ทรงมอบให้สงฆ์ทำอุโบสถสวดปาติโมกข์ เพราะไม่ใช่ฐานะมิใช่โอกาสที่พระองค์

จะทำอุโบสถยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในบริษัทที่ไม่บริสุทธิ์ แล้วทรงบัญญัติพระวินัย **ห้ามภิกษุที่ยังมีอาบัติติดตัวอยู่ฟังปาติโมกข์ ถ้าขืนฟังต้องอาบัติทุกกฏ** ทรงอนุญาตให้งดสวดปาติโมกข์แก่ภิกษุที่มีอาบัติติดตัว, ผู้ปาราชิก หรืออาบัติปาราชิกยังมิได้วินิจฉัย, ผู้บอกลาสิกขา หรือการปรารภการลาสิกขายังค้างอยู่, ผู้ไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม, ผู้ค้านสามัคคีที่เป็นธรรม, ผู้ปรารภการค้านสามัคคีที่เป็นธรรมที่ยังไม่ได้วินิจฉัย, ผู้ที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน ได้รังเกียจด้วยศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฏฐิวิบัติ ทรงแสดงวิธีสวดประกาศเพื่องดปาติโมกข์แก่ภิกษุ (หน้า๔๓๑) **แต่ทรงห้ามมิให้งดสวดปาติโมกข์แก่ภิกษุผู้บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ** แล้วทรงแสดงการระงับการสวดปาติโมกข์ที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรม รวมทั้งทรงแสดงอันตราย หรือเหตุที่ทรงอนุญาตให้เลิกประชุมสวดปาติโมกข์ได้ ๑๐ ประการ คือ ๑.พระราชาเสด็จมา ๒.โจรปล้น ๓.ไฟไหม้ ๔.น้ำท่วม ๕.คนมามาก ๖.อมนุษย์เบียดเบียน ๗.สัตว์ร้ายเข้ามา ๘.งูร้ายเลื้อยเข้ามา ๙.ภิกษุเกิดอาพาธอันจะถึงแก่ชีวิต ๑๐.มีอันตรายแก่พรหมจรรย์

คุณสมบัติของอธิกรณ์ที่ควรรับ, คุณสมบัติผู้โจทก์, ผู้ถูกโจท

ทรงตอบคำถามของพระอุบาลีเกี่ยวกับการโจทฟ้อง เริ่มตั้งแต่ภิกษุผู้ปรารถนาจะรับอธิกรณ์ พึงรับอธิกรณ์ที่ประกอบด้วยองค์เท่าใด และคุณสมบัติที่ควรมีในภิกษุผู้โจทก์ และภิกษุผู้ถูกโจท ดังนี้

อธิกรณ์ประกอบด้วยองค์ ๕ ที่ภิกษุควรรับพิจารณาตามลำดับ คือ

๑.รู้ว่านี้เป็นกาลสมควรที่จะรับอธิกรณ์

๒.อธิกรณ์นี้เป็นเรื่องจริง

๓.อธิกรณ์นี้ประกอบด้วยประโยชน์

๔.จักได้ภิกษุผู้เคยเห็นกันเคยคบกันเป็นฝ่ายโดยธรรมโดยวินัย

๕.เมื่อรับอธิกรณ์นี้ไว้ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความถือต่างแห่งสงฆ์ การกระทำต่างแห่งสงฆ์ ซึ่งมีการนั้นเป็นเหตุจักไม่มีแก่สงฆ์

ภิกษุผู้โจทก์ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึงพิจารณาธรรม ๕ ประการในตนแล้วโจทผู้อื่น คือ

๑.เรามีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์

๒.เรามีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์

๓.จิตของเรามีเมตตาปรากฏไม่อาฆาตในสพรหมจารีทั้งหลาย

๔.เป็นพหูสูต...

๕.ทรงจำปาติโมกข์ทั้งสองได้อย่างแม่นยำ วินิจฉัยถูกต้อง...

ภิกษุผู้โจทก์ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึงตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในตนแล้วโจทผู้อื่น คือ

๑.เราจักกล่าวโดยกาลอันควร จักไม่กล่าวโดยกาลอันไม่ควร

๒.จักกล่าวด้วยคำจริง จักไม่กล่าวด้วยคำอันไม่เป็นจริง

๓. จักกล่าวด้วยคำสุภาพ จักไม่กล่าวด้วยคำหยาบ

๔.จักกล่าวคำประกอบด้วยประโยชน์ จักไม่กล่าวด้วยคำไร้ประโยชน์

๕.จักมีเมตตาจิตกล่าว จักไม่มุ่งร้ายกล่าว

คุณสมบัติทั้ง ๕ นี้ยังเป็นองค์ที่ทำให้ผู้โจทก์โดยเป็นธรรม ไม่ถึงความเดือดร้อน แต่ผู้ถูกโจทโดยธรรมจะต้องเดือดร้อน

ภิกษุผู้โจทก์ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึงมนสิการธรรม ๕ อย่างไว้ในตน แล้วโจทผู้อื่น คือ

๑.มีความการุญ ๒.มุ่งประโยชน์

๓.มีความเอ็นดู ๔.มุ่งออกจากอาบัติ

๕.ยึดวินัยไว้เป็นแนวทาง

ภิกษุผู้ถูกโจทพึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ ประการ คือ

๑.ความจริง

๒.ความไม่ขุ่นเคือง

๖. ภิกขุนีขันธกะ

หมวดว่าด้วยนางภิกษุณี

ได้ทรงตรัสยับยั้งความชอบใจของพระนางมหาปชาบดีโคตมี และพระอานนท์ที่ขอให้ทรงอนุญาต การให้สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตรวม ๖ ครั้ง(ท่านละ ๓ ครั้ง) พระอานนท์จึงกราบทูลขอโดยปริยายอื่นอีก ในที่สุดทรงอนุญาต โดยทรงวางเงื่อนไขไว้ถึง ๘ ประการ ที่เรียกว่า ครุธรรม

ครุธรรม ๘ ประการ

๑. ภิกษุณีอุปสมบทแล้ว ๑๐๐ ปี ก็ต้องทำการกราบไหว้ ลุกรับ ทำอัญชลีกรรม สามีจิกรรม แก่ภิกษุที่อุปสมบทแม้ในวันนั้น

๒. ภิกษุณีไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ

๓. ภิกษุณีต้องหวังธรรม ๒ ประการ คือ ถามวันอุโบสถ และเข้าไปฟังคำสั่งสอนจากภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน

๔. ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้วต้องปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย โดยสถานทั้ง ๓ คือ ได้เห็น ได้ฟัง หรือได้สงสัย

๕. ภิกษุณีต้องธรรมที่หนักแล้ว ต้องประพฤติปักขมานัตในสงฆ์ ๒ ฝ่าย

๖. ภิกษุณีต้องแสวงหาการอุปสมบทในสงฆ์ ๒ ฝ่าย เพื่อสิกขมานาผู้มีสิกขาอันศึกษาแล้วในธรรม ๖ ประการ(ศีล ๖ ข้อแรกในศีล ๘) มั่นตลอด ๒ ปีแล้ว

๗. ภิกษุณีไม่พึงด่า ไม่พึงบริภาษภิกษุ ไม่ว่ากรณีใดๆ

๘. ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ปิดทางไม่ให้ภิกษุณีทั้งหลายสอนภิกษุ เปิดทางให้ภิกษุทั้งหลายสอนภิกษุณี

ทั้ง ๘ ข้อนี้ นางภิกษุณีพึงสักการะเคารพนับถือบูชา โดยไม่ละเมิดตลอดชีวิต พระนางมหาปชาบดีโคตมีได้ยอมรับ จากนั้นพระองค์ตรัสแก่

พระอานนท์ว่า ก็ถ้าสตรีจักไม่ได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต พรหมจรรย์จักตั้งอยู่ได้นาน ทรงอุปมาเหมือนตระกูลที่มีหญิงมากชายน้อยจะถูกโจรกำจัดได้ง่าย, เปรียบเหมือนหนอนลงในนาข้าวที่สมบูรณ์ และเพลี้ยลงในไร่อ้อย ตรัสว่า บุรุษกั้นทำนบแห่งสระใหญ่ไว้ก่อนเพื่อไม่ให้น้ำไหลไป แม้ฉันใด เราบัญญัติครุธรรม ๘ ประการแก่ภิกษุณีเพื่อไม่ให้ภิกษุณีละเมิดตลอดชีวิต ฉันนั้นเหมือนกัน

ทรงอนุญาตการบวชนางภิกษุณี

ทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายอุปสมบทภิกษุณี ต่อมาทรงอนุญาตให้ภิกษุณีบวชในสงฆ์ ๒ ฝ่าย คือบวชในภิกษุณีสงฆ์ก่อนแล้วบวชในภิกษุสงฆ์ มีเหตุการณ์ประทุษร้ายนางภิกษุณีที่บวชในภิกษุณีสงฆ์แล้ว จะเดินทางมาบวชในฝ่ายภิกษุสงฆ์ จึงทรงอนุญาตให้บวชโดยทูตได้ คือเมื่อบวช ในภิกษุณีสงฆ์เสร็จให้นางภิกษุณีผู้ฉลาดรูปหนึ่งสวดขออนุมัติสงฆ์ เพื่อให้อุปสมบทแก่นางภิกษุณีที่มาไม่ได้รวม ๓ ครั้งแล้วให้ภิกษุสวดประกาศการอุปสมบท ในที่ประชุมสงฆ์ด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา ต่อจากนั้น พึงวัดเงาแดด บอกประมาณแห่งฤดู บอกส่วนแห่งวันบอกประชุมสงฆ์ สั่งภิกษุณีทั้งหลายว่า “พวกเธอพึงบอกนิสัย ๓ และอกรณียกิจ ๘ แก่ภิกษุณีที่อุปสมบทนี้”

อนึ่ง ทรงชี้แจงว่า พระนางมหาปชาบดีโคตมีรับครุธรรม ๘ ประการแล้วในกาลใด พระนางชื่อว่าอุปสมบทแล้วในกาลนั้นทีเดียว พระนางมหาปชาบดีโคตมีกราบทูลผ่านพระอานนท์ เพื่อขอให้ทรงอนุญาตการกราบ การลุกรับ การไหว้ สามีจิกรรมแก่ภิกษุและภิกษุณีทั้งหลายตามลำดับผู้แก่ ทรงตรัสปฏิเสธว่าเพราะแม้เดียรถีย์ผู้กล่าวธรรมไว้ไม่ดี ก็ยังไม่กระทำการดังกล่าวกับมาตุคาม แล้วจึงทรงตรัสว่า **“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทำการกราบ ไหว้ การลุกรับ อัญชลีกรรม สามีจิกรรม แก่มาตุคาม รูปใดทำ ต้องอาบัติทุกกฏ.”**

ทรงอนุญาตให้นางภิกษุณีศึกษาในสิกขาบทที่เป็นสาธารณะ คือใช้ได้ด้วยกันระหว่างภิกษุกับนางภิกษุณี ส่วนสิกขาบทที่เป็นอสาธารณะ คือบัญญัติไว้เฉพาะแก่นางภิกษุณี ก็ทรงอนุญาตให้ศึกษา.

ลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการ

ทรงแสดงลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการแก่พระนางมหาปชาบดี คือ หากธรรมเหล่าใด

๑. เป็นไปเพื่อความกำหนัดยินดี มิใช่เพื่อปราศจากความกำหนัด
๒. เป็นไปเพื่อความประกอบทุกข์ มิใช่เป็นไปเพื่อการคลายทุกข์
๓. เป็นไปเพื่อสะสมกิเลส มิใช่เป็นไปเพื่อรื้อถอนกิเลส
๔. เป็นไปเพื่อความปรารถนาใหญ่ มิใช่มีความปรารถนาน้อย
๕. เป็นไปเพื่อไม่ยินดีด้วยของตน มิใช่ยินดีด้วยของตน
๖. เป็นไปเพื่อคลุกคลีด้วยหมู่ มิใช่เป็นไปเพื่อสงัดจากหมู่
๗. เป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน มิใช่เป็นไปเพื่อความเพียร
๘. เป็นไปเพื่อเลี้ยงยาก มิใช่เพื่อเลี้ยงง่าย

พึงทราบว่าธรรมเหล่านี้มิใช่ธรรมวินัย ถ้าตรงกันข้ามจึงเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นคำสั่งสอนของพระองค์.

เรื่องเกี่ยวกับปาติโมกข์และสังฆกรรม

ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลาย สวดปาติโมกข์ให้นางภิกษุณีฟัง ต่อมาทรงห้ามและให้นางภิกษุณีสวดเอง โดยให้ภิกษุทั้งหลายสอนให้, ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายรับการแสดงอาบัติของนางภิกษุณีได้ ภายหลังทรงห้าม และทรงให้นางภิกษุณีทั้งหลายรับการแสดงอาบัติของนางภิกษุณีด้วยกันเอง โดยให้ภิกษุทั้งหลายสอนวิธีให้, ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายทำกรรมแก่นางภิกษุณีได้ (สวดประกาศลงโทษ) ภายหลังทรงห้าม และให้นางภิกษุณีทำกรรมแก่นางภิกษุณีด้วยกัน โดยให้ภิกษุทั้งหลายสอนวิธีให้ ทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายระงับอธิกรณ์ของนางภิกษุณีได้ แต่เกี่ยวกับการทำกรรม ทรงอนุญาตให้ภิกษุยกกรรมยกอาบัติของนางภิกษุณีได้ แล้วมอบให้นางภิกษุณีด้วยกันทำกรรมและรับการแสดงอาบัติต่อไป และทรงอนุญาตให้ภิกษุสอนวินัยแก่นางภิกษุณีได้.

การลงโทษภิกษุด้วยการไม่ไหว้

ภิกษุฉัพพัคคีย์เอาน้ำโคลนรดนางภิกษุณีบ้าง แสดงอาการต่างๆไม่ดีไม่งาม เพื่อจะให้นางภิกษุณีกำหนัดในตน **ทรงปรับอาบัติทุกกฏ**แก่ผู้ทำเช่นนั้น และให้ลงโทษ (ทัณฑกรรม) แก่ภิกษุนั้น โดยให้ภิกษุณีสงฆ์สวดประกาศให้ทราบว่าภิกษุนั้นไม่ควรไหว้.

การลงโทษนางภิกษุณี

นางภิกษุณีฉัพพัคคีย์ประพฤติไม่ดีไม่งาม เพื่อให้ภิกษุกำหนัดในตน ทรงปรับอาบัติทุกกฏ และอนุญาตให้ลงโทษนางภิกษุณีนั้น โดยให้ห้ามปราม แต่ถ้ายังไม่เลิกทำให้งดให้โอวาท นางภิกษุณีที่ถูกงดโอวาทจะทำอุโบสถร่วมกับภิกษุณีอื่นๆไม่ได้จนกว่าอธิกรณ์จะสงบ.

การให้โอวาทนางภิกษุณี

ภิกษุผู้ให้โอวาทนางภิกษุณีจะงดเสีย แล้วเที่ยวจาริกไปก็ตาม งดโอวาทเพราะเขลาก็ตาม งดโอวาทโดยไม่มีเหตุผลสมควรก็ตาม งดโอวาทแล้วไม่วินิจฉัย (คือเมื่อลงโทษงดโอวาท ก็จะต้องมีการตัดสินให้เห็นผิด) ต้องอาบัติทุกกฏ ครั้งแรกทรงอนุญาตให้นางภิกษุณีไปฟังโอวาทของภิกษุ ภายหลังทรงอนุญาตให้สมมติ คือแต่งตั้งภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้ไปสอนนางภิกษุณี เป็นต้น รวมทั้งระเบียบเล็กๆน้อยๆในการให้โอวาท.

นอกจากนี้ทรงบัญญัติว่า ถ้าภิกษุณี สิกขามานา สามเณรีมรณภาพ สั่งไว้ว่า บริขารของเราจงเป็นของสงฆ์ ให้บริขารนั้นเป็นของภิกษุณีสงฆ์ฝ่ายเดียว ถ้าภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา หรือผู้อื่น สั่งไว้ก่อนล่วงลับว่า บริขารของเราจงเป็นของสงฆ์ บริขารนั้นเป็นของภิกษุสงฆ์ฝ่ายเดียว และทรงบัญญัติพระวินัยอนุญาตและห้ามเบ็ดเตล็ดเกี่ยวด้วยนางภิกษุณีอีกมากมาย เช่นห้ามใช้ประคตเอวยาวเกินไป เป็นต้น (ในที่นี้ได้รวบรวมเฉพาะที่เกี่ยวเนื่องกับวินัยของพระภิกษุ).

๗. ปัญจสติกขันธกะ

หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๑

พระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ภิกษุทั้งหลายเศร้าโศก แต่มีภิกษุผู้บวชเมื่อแก่รูปหนึ่งชื่อ สุภัททะ กล่าวห้ามไม่ให้เศร้าโศก ควรจะดีใจว่า ต่อไปจะได้ไม่มีใครคอยห้ามทำนั่นทำนี่ อยากทำอะไรก็จะทำได้ พระมหากัสสปะปรารภถ้อยคำนั้น จึงเสนอให้ทำสังคายนา คือร้อยกรองหรือจัดระเบียบพระธรรมวินัย โดยเลือกพระอรหันต์ ๔๙๙ รูปและพระอานนท์ แล้วเดินทางไปยังกรุงราชคฤห์ สวดประกาศมิให้ภิกษุอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสังคายนาอยู่ในกรุงราชคฤห์ และใช้เวลา ๑ เดือนแรกในการปฏิสังขรณ์สิ่งปรักหักพัง รุ่งขึ้นก่อนจะมีการประชุมพระอานนท์ก็ได้บรรลุพระอรหัตตผล.

การสังคายนาครั้งที่ ๑

พระมหากัสสปะสวดขอให้สงฆ์สมมติ คือแต่งตั้งท่านเองเป็นผู้ถามวินัย พระอุบาลีเป็นผู้ตอบวินัย เมื่อถามตอบเสร็จแล้ว จึงขอสมมติตัวท่านเองเป็นผู้ถาม ธรรมะ พระอานนท์เถระเป็นผู้ตอบธรรมะ แล้วได้ถามตอบธรรมะ.

การถอนสิกขาบทเล็กน้อย

จากนั้นพระอานนท์ได้เสนอให้ที่ประชุมทราบถึงข้อที่พระพุทธานุญาตที่ให้สงฆ์ ถ้าปรารถนาก็ถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียได้ ที่ประชุมไม่ตกลงกันได้ว่าแค่ไหนเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระมหากัสสปะจึงสวดเสนอญัตติสงฆ์มิให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อย เพื่อป้องกันไม่ให้มีผู้กล่าวได้ว่า สิกขาบทที่พระสมณโคดมทรงบัญญัตินั้น อยู่ได้ตราบเท่าที่ยังมีศาสดาเท่านั้น จึงมีระยะกาลเหมือนควันไฟ ในที่สุดเมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้าน ก็เป็นอันใช้อำนาจสงฆ์ห้ามถอนสิกขาบทเล็กน้อย.

พระอานนท์ถูกปรับอาบัติ

พระเถระทั้งหลายได้ปรับอาบัติทุกกฏพระอานนท์หลายข้อคือ

๑. ไม่ถามให้ทรงแสดงว่าสิกขาบทเล็กน้อยคืออะไรบ้าง

๒. เหยียบผ้าวัสสิกสาฎกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเย็บ

๓. สตรีถวายบังคมพระสรีระพระผู้มีพระภาคเจ้าก่อน พระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าเปื้อนน้ำตาของพวกนางผู้ร้องไห้อยู่

๔. ไม่อาราธนาให้ทรงพระชนม์อยู่ตลอดกัปป์ทั้งที่ทรงทำนิมิตให้ปรากฏ

๕. ขวนขวายให้สตรีบวชในพระธรรมวินัย

พระอานนท์มีข้อชี้แจงทุกข้อแต่ยอมแสดงอาบัติด้วยเชื่อฟังพระเถระ.

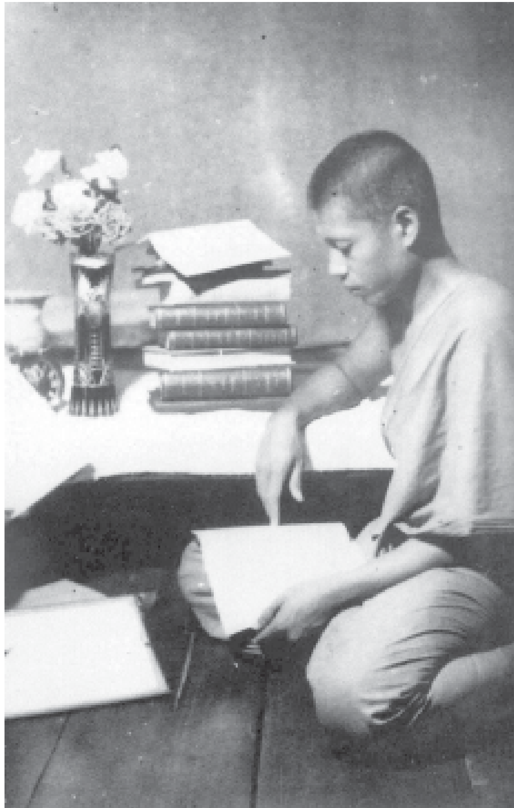
พระปุราณะไม่ค้านแต่ถือตามที่ฟังมาเอง

พระปุราณะพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ประมาณ ๕๐๐ รูป จาริกไปในทักขิณาคิรีพอสมควรแล้ว ก็เดินทางไปพัก ณ เวฬุวนาราม เมื่อเข้าไปหาพระเถระได้รับบอกกล่าวว่า พระเถระทั้งหลายได้สังคายนาพระธรรมวินัยแล้ว และแนะนำให้รับรองข้อที่สังคายนาแล้วนั้น พระปุราณะตอบว่าธรรมและวินัยเป็นอันพระเถระทั้งหลายสังคายนาดีแล้ว แต่ข้าพเจ้าได้ฟังมาได้รับมาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคอย่างไร ข้าพเจ้าจักทรงจำไว้อย่างนั้น.

ลงพรหมทัณฑ์พระฉันนะ

พระอานนท์จึงแจ้งให้สงฆ์ทราบถึงพระพุทธดำรัส ที่ให้ลงพรหมทัณฑ์พระฉันนะ คือพระฉันนะอยากจะทำอะไร ก็ปล่อยให้ทำตามใจชอบ ภิกษุทั้งหลายไม่พึงว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอน สงฆ์จึงมอบให้พระอานนท์เป็นผู้จัดการลงพรหมทัณฑ์ โดยให้นำภิกษุไปด้วยเป็นอันมากเดินทางไปกรุงโกสัมพีโดยทางเรือ ได้พบพระเจ้าอุเทน พระเจ้าอุเทนทรงเลื่อมใสในคำชี้แจงเรื่องการใช้ผ้าให้เป็นประโยชน์ ตั้งแต่นำจีวรที่เก่าแล้วมาทำเป็นผ้าเพดาน, ปลอกฟูก, ผ้าปูพื้น,

แม้เมื่อเก่าแล้วก็ยังเอามาทำผ้าเช็ดเท้า ผ้าถูพื้น และนำมาขยำกับดินเหลว ฉาบภายนอกกุฏี ต่อจากนั้นพระอานนท์ได้เดินทางไปยังโฆสิตารามลงพรหมทัณฑ์แก่พระฉันนะ ทำให้พระฉันนะเสียใจถึงสลบ และพยายามบำเพ็ญเพียรจนได้บรรลุอรหัตตผล จึงขอให้ถอนพรหมทัณฑ์ แต่พระอานนท์ตอบว่า พรหมทัณฑ์เป็นอันระงับแล้ว ตั้งแต่ท่านได้บรรลุอรหัตตผล.

๘. สัตตสติกขันธกะ

หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ ๗๐๐ รูป ในการสังคายนาครั้งที่ ๒

วัตถุ ๑๐ ประการ

เมื่อพุทธปรินิพพานล่วงแล้ว ๑๐๐ ปี ภิกษุพวกวัชชีบุตร ชาวเมืองเวสาลี แสดงวัตถุ ๑๐ ประการว่า เป็นของที่ควรหรือถูกต้องตามธรรมวินัย คือ

๑. เก็บเกลือไว้ในเขาสัตว์เอาไว้ฉันกับอาหารได้

๒. เงาแห่งตะวันฉายเลยเที่ยงไปแล้ว ๒ นิ้ว ฉันอาหารได้

๓. ภิกษุฉันอาหารในที่นิมนต์จนบอกพอ ไม่รับอาหารที่เขาถวายเพิ่มเติม ด้วยคิดว่าจะเข้าบ้าน ฉันอาหารที่ไม่เป็นเดนได้

๔. ภิกษุอยู่ในสีมาเดียวกัน ทำอุโบสถแยกกันได้

๕. สงฆ์ยังมาประชุมไม่พร้อมกัน แต่ครบจำนวนพอจะทำกรรมได้ ให้ทำไปก่อนได้ แล้วขออนุมัติจากภิกษุที่มาทีหลัง

๖. ประพฤติตามที่อุปัชฌาย์ อาจารย์เคยประพฤติมาแล้วได้

๗. นมสดที่แปรแล้วแต่ยังไม่เป็นนมส้มภิกษุฉันในที่นิมนต์ จนบอกไม่รับอาหารที่เขาถวายเพิ่มให้แล้ว คงดื่มนมได้

๘. น้ำเมาอย่างอ่อนที่มีรสเจือปนอยู่น้อย ไม่ถึงกับทำให้เมา ควรดื่มได้

๙. ผ้าปูที่นั่งไม่มีชายใช้ได้

๑๐.เงิน ทอง รับได้.

พระยสะกากัณฏกบุตรคัดค้าน

ภิกษุพวกวัชชีบุตรเอาถาดใส่น้ำ เที่ยวเรี่ยไรเงินอุบาสกที่มาในวันอุโบสถ เพื่อเป็นค่าบริขารของพระสงฆ์ พระยสะกากัณฏกบุตร กล่าวห้ามอุบาสกเหล่านั้นว่าไม่ควรให้แต่เพราะไม่รู้วินัยเขาจึงให้ตามที่เคยให้มา ตกกลางคืนภิกษุ

เหล่านั้นแบ่งเงินกันแล้วเฉลี่ยมาให้พระยสะกากัณฏกบุตร ท่านปฏิเสธ ก็โกรธเคือง หาว่าท่านด่าอุบาสกเหล่านั้น จึงประชุมกันลงปฏิสารณียกรรม พระยสะกากัณฏกบุตรจึงอ้างวินัยว่าจะต้องมีพระเป็นทูตไปด้วย ๑ รูป เมื่อภิกษุวัชชีบุตรสวดประกาศแต่งตั้ง ภิกษุรูปหนึ่งมอบให้ไปด้วยแล้ว พระยสะก็เข้าไปหาอุบาสกเหล่านั้น ชี้แจงข้อที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้หลายแห่ง ห้ามรับเงินทอง

เล่าว่าสมัยหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ เชตวัน ทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า สิ่งมัวหมองที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์มัวหมอง ๔ อย่าง คือ ๑.เมฆ ๒.หมอก ๓.ควันและฝุ่นละออง ๔.ราหูผู้เป็นจอมอสูร ทรงเปรียบกับ**อุปกิเลสเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์มัวหมอง ๔ อย่าง คือ**

๑. ดื่มสุราและเมรัย ไม่เว้นขาดจากการดื่มสุราและเมรัย
๒. เสพเมถุนธรรม ไม่เว้นขาดจากการเสพเมถุนธรรม
๓. ยินดีทองและเงิน ไม่เว้นขาดจากการยินดีทองและเงิน
๔. ดำเนินชีวิตด้วยมิจฉาชีพ ไม่เว้นขาดจากมิจฉาชีพ

อุบาสกเหล่านั้นได้ทราบข้อวินิจฉัยก็เลื่อมใสพระยสะ และกล่าวประณามภิกษุวัชชีบุตร เมื่อกลับจากที่นั่นภิกษุที่เป็นทูตร่วมไปด้วยก็แจ้งให้ภิกษุวัชชีบุตรทราบ ต่างพากันโกรธเคืองพระยสะ อ้างว่าการที่พระยสะไปพูดกับคนเหล่านั้นเป็นการไปแจ้งความแก่คฤหัสถ์ โดยมิได้รับแต่งตั้งจากสงฆ์ จึงลงอุกเขปนียกรรม

การสังคายนาครั้งที่ ๒

พระยสะกากัณฏกบุตรจึงหนีไปชวนพระเถระ ที่เห็นแก่พระธรรมวินัยหลายรูป ซึ่งเป็นประมุขสงฆ์อยู่ในที่ต่าง ๆ เช่น พระสัพพกามี, พระสาฬหะ, พระอุชชโสภิตะ, พระวาสภะคากะ ๔ รูปนี้ เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ฝ่ายตะวันออก พระเรวตะ, พระสัมภูตะ สาณวาสี, พระยสะกากัณฏกบุตร พระสุมน ๔รูปนี้เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ฝ่ายตะวันตก รวมทั้งพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอันมากถึง ๗๐๐รูป ประชุมกัน ณ วาลิการาม(เวสาลี แคว้นวัชชี) มีพระอชิตะผู้มีพรรษา ๑๐ เป็นผู้ปูอาสนะ วินิจฉัยวัตถุ ๑๐ ประการแสดงที่มาที่ทรงห้ามไว้ ปรับอาบัติไว้อย่างชัดเจน ชี้ขาดด้วยมติสงฆ์ให้วัตถุ ๑๐ นั้นผิดธรรมวินัยมิใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า.

พระอริยวินัย

ที่มาในพระไตรปิฎกเล่มอื่นๆ

(คัมภีร์ปริวารและพระสูตร)

อานิสงส์ในการเรียนวินัย?

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๘ / ๔๑๓ / ๑๑๖๗)

"ดูก่อนอุบาลี ในการเรียนวินัยมีอานิสงส์ ๕ นี้ อานิสงส์ ๕ มีอะไรบ้าง คือ:-

๑. กองศีลเป็นอันตนคุ้มครองรักษาไว้ด้วยดี
๒. เป็นที่พึ่งพิงของผู้ถูกความสงสัยครอบงำ
๓. เป็นผู้แกล้วกล้าพูดในท่ามกลางสงฆ์
๔. ข่มขี่ข้าศึกได้ด้วยดีโดยเป็นไปกับด้วยธรรม
๕. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

ดูก่อนอุบาลี ในการเรียนวินัยมีอานิสงส์ ๕ นี้แล."

ชื่อประเภทแห่งอาบัติและวิเคราะห์ความหมาย

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๘ / ๓๔๓ / ๑๐๓๕)

ปาราชิก : (แปลว่า ผู้พ่ายแพ้)

บุคคลเป็นผู้เคลื่อนแล้ว ผิดพลาดแล้ว และเหินห่างจากสัทธรรมอนึ่ง แม้สังวาสก็ไม่มีในผู้นั้น เพราะเหตุนั้น เราจึงเรียกว่า อาบัติปาราชิก.

สังฆาทิเสส : (แปลว่า อาบัติอันจำปรารถนาสงฆ์ในกรรมเบื้องต้นและกรรมที่เหลือ)

สงฆ์เท่านั้นให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต ให้อัพภาน เพราะเหตุนั้นเราจึงเรียก อาบัตินั้นว่า สังฆาทิเสส.

อนิยต : (แปลว่า ไม่แน่, ไม่แน่นอน)

กองอาบัติชื่อว่าอนิยต เพราะไม่แน่ บทอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำแล้วโดยมิใช่ส่วนเดียว บรรดาฐานะ ๓ ฐานะ อย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่า อนิยต.

ถุลลัจจัย : (แปลว่า ความล่วงละเมิดที่หยาบ)

ภิกษุแสดงอาบัติถุลลัจจัยในที่ใกล้ภิกษุรูปหนึ่ง และภิกษุรับอาบัตินั้น โทษเสมอด้วยถุลลัจจัยนั้นไม่มี ฉะนั้นจึงเรียกโทษนั้นว่า ถุลลัจจัย.

นิสสัคคิยะ : (แปลว่า ทำให้สละสิ่งของ)

ภิกษุเสียสละในท่ามกลางสงฆ์ ท่ามกลางคณะ และต่อหน้าภิกษุรูปใดรูปหนึ่งแล้ว จึงแสดงข้อละเมิดใด ฉะนั้นข้อละเมิดนั้นชื่อว่า นิสสัคคิยะ.

ปาจิตตีย์ : (แปลว่า การละเมิดอันยังกุศลให้ตก)

ความละเมิดยังกุศลธรรมให้ตก ย่อมฝืนต่ออริยมรรค เป็นเหตุแห่งความลุ่มหลงแห่งจิต เพราะเหตุนั้น จึงเรียกความละเมิดนั้นว่า ปาจิตตีย์.

ปาฏิเทสนียะ : (แปลว่า จะพึงแสดงคืน)

ภิกษุไม่มีญาติหาโภชนะได้ยากรับมาเองแล้วฉัน เรียกว่า ต้องธรรมที่น่าติเตียน

ภิกษุฉันอยู่ในที่นิมนต์ ภิกษุณีสั่งเสียอยู่ในที่นั้นตามพอใจ ภิกษุไม่ห้ามฉันอยู่ในที่นั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่น่าติเตียน

ภิกษุไม่อาพาธไปสู่ตระกูลที่มีจิตศรัทธาแต่มีโภคทรัพย์น้อย เขามิได้นำไปถวายแล้วฉันในที่นั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่น่าติเตียน

ภิกษุใดถ้าอยู่ป่าที่น่ารังเกียจ มีภัยจำเพาะหน้า ฉันภัตตาหารที่เขามิได้บอกในที่นั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่น่าติเตียน

ภิกษุณีไม่มีญาติ ขอโภชนะที่ผู้อื่นยึดถือว่าเป็นของเรา คือ เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด และนมส้มด้วยตนเอง ชื่อว่า ปาฏิเทสนียะถึงธรรมที่น่าติเตียนในศาสนาของพระสุคต.

ทุกกฏ : (แปลว่า ทำไม่ดี)

กรรมใดผิดพลั้งและพลาด กรรมนั้นชื่อว่าทำไม่ดี คนทำชั่วอันใดในที่แจ้งหรือในที่ลับ บัณฑิตทั้งหลายย่อมประกาศความชั่วนั้น ทำชั่วเพราะเหตุนั้น กรรมนั้นจึงเรียกว่าทุกกฏ.

ทุพภาสิต : (แปลว่า พูดไม่ดี คำชั่ว คำเสียหาย)

บทใด อันภิกษุกล่าวไม่ดี พูดไม่ดี และเศร้าหมอง วิญญูชนทั้งหลายย่อมติเตียน บทใด เพราะเหตุนั้น บทนั้น จึงเรียกว่า ทุพภาสิต.

เสขิยะ : (แปลว่า สิ่งที่พึงศึกษา)

ข้อนี้เป็นเบื้องต้น เป็นข้อประพฤติเป็นทาง และเป็นข้อระวัง คือเป็นความสำรวมของพระเสขะผู้ศึกษาอยู่ ผู้ดำเนินไปตามทางตรง สิกขาทั้งหลายเช่นด้วยสิกขานั้นไม่มี สิกขานั้น จึงเรียกว่า เสขิยะ.

ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ สองหมวด

(พระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ ม.มหิดล ๘ / ๔๒๒ / ๑๑๙๖)

ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการเท่าไรหนอแล พระพุทธเจ้าข้า?

“ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ อาการ ๕ อะไรบ้าง? คือ:-

๑. ด้วยไม่ละอาย
๒. ด้วยไม่รู้
๓. ด้วยสงสัยแล้วขืนทำ
๔. ด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร
๕. ด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร

ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ นี้แล.

ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการแม้อื่นอีก ๕ อาการ ๕ อะไรบ้าง? คือ:-

๑. ด้วยไม่ได้เห็น
๒. ด้วยไม่ได้ฟัง
๓. ด้วยหลับ
๔. ด้วยเข้าใจว่าเป็นเช่นนั้น
๕. ด้วยลืมสติ

ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ นี้แล.”

ภิกษุผู้สมาทานธุดงค์ ๑๓

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๘ / ๙๘๑ / ๓๓๐)

(เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการขูดเกลากิเลสอย่างยิ่ง ช่วยส่งเสริมความมักน้อยสันโดษ ทรงชักชวนแนะนำให้ภิกษุสมาทานปฏิบัติโดยไม่บังคับ)

"อุบาลี ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตรนี้มี ๕ จำพวก คือ

๑.เพราะเป็นผู้เขลาเพราะเป็นผู้งมงายจึงอยู่ป่า

๒.เป็นผู้ปรารถนาเลวทรามถูกความอยากครอบงำจึงอยู่ป่า

๓.เพราะมัวเมาเพราะจิตฟุ้งซ่านจึงอยู่ป่า

๔.เพราะเข้าใจว่าพระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้าสรรเสริญจึงอยู่ป่า

๕.เพราะอาศัยความมักน้อย สันโดษ ขัดเกลา ความเงียบสงัด และเพราะอาศัยว่าการอยู่ป่ามีประโยชน์อันงามนี้จึงอยู่ป่า.

ภิกษุผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือผ้าทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ ...

ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถืออยู่กลางแจ้งเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือผ้าสามผืนเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ..

ภิกษุผู้ถือการนั่ง (คือ ยืนเดินนั่ง เว้นนอน) **เป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...**

ภิกษุผู้ถืออยู่เสนาสนะตามที่จัดให้เป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือนั่งฉัน ณ อาสนะแห่งเดียวเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ..

ภิกษุผู้ถือการห้ามภัตรที่เขานำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ ...

ภิกษุผู้ถือการฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ

๑.เพราะเป็นผู้เขลาเพราะเป็นผู้งมงายจึงฉันเฉพาะในบาตร

๒.เป็นผู้ปรารถนาเลวทรามถูกความอยากครอบงำจึงฉันเฉพาะในบาตร

๓.เพราะมัวเมาเพราะจิตฟุ้งซ่านจึงฉันเฉพาะในบาตร

๔.เพราะเข้าใจว่าพระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้าสรรเสริญจึงฉันเฉพาะในบาตร

๕.เพราะอาศัยความมักน้อย สันโดษ ขัดเกลา ความเงียบสงัด และเพราะอาศัยว่าการฉันเฉพาะในบาตรมีประโยชน์อันงามนี้จึงถือฉันเฉพาะในบาตร.

จุลศีล, มัชฌิมศีล, มหาศีล

(พระไตรปิฏกบาลี สยามรัฐ ๙ /๘๓ /๑๐๓)

"มหาราชะ ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วเป็นอย่างไรเล่า ?...

จุลศีล (ผู้มีศีลถึงพร้อมด้วยอาทิพรหมจริยศีล)

มหาราชะ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้

เป็นผู้ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางท่อนไม้ วางศัสตรา มีความละอาย ถึงความเอ็นดูความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายอยู่ ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ถือเอาแต่ของที่เขาให้ หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ เป็นคนสะอาด ไม่เป็นขโมยอยู่ ; แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจาการเสพเมถุนอันเป็นของชาวบ้าน ; แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่ความจริง รักษาความสัตย์ มั่นคงในคำพูด ควรเชื่อถือได้ ไม่พูดลวงโลก แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ได้ฟังจากฝ่ายนี้แล้วไม่เก็บไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อให้ฝ่ายนี้แตกร้าวกัน หรือฟังจากฝ่ายโน้นแล้วไม่มาบอกฝ่ายนี้ เพื่อให้ฝ่ายโน้นแตกร้าวกัน แต่จะสมานคนที่แตกร้าวกันแล้วให้กลับพร้อมเพรียงกัน อุดหนุนคนที่พร้อมเพรียงกันอยู่ให้พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น เป็นคนชอบในการพร้อมเพรียงกัน เป็นคนยินดีในการพร้อมเพรียง เป็นคนพอใจในการพร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่วาจาที่ทำให้พร้อมเพรียงกัน แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละการกล่าวคำหยาบเสีย เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบ กล่าวแต่วาจาที่ไม่มีโทษ เสนาะโสต ให้เกิดความรัก เป็นคำจับใจ เป็นคำสุภาพที่ชาวเมืองเขาพูดกัน เป็นที่รักใคร่ที่พอใจของมหาชน แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละคำพูดที่โปรยประโยชน์ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ กล่าวแต่ในเวลาอันสมควร กล่าวแต่คำจริง เป็นประโยชน์ เป็นธรรม เป็นวินัย กล่าวแต่วาจามีที่ตั้ง มีหลักฐานที่อ้างอิง มีเวลาจบ ประกอบด้วยประโยชน์ สมควรแก่เวลา แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นจากการพรากพืชคามและภูตคาม (คำอธิบายมีอยู่ในหน้าถัดไป) **เป็นผู้ฉันอาหารวันหนึ่งเพียงหนเดียว** เว้นการฉัน ในราตรีและเวลาวิกาล เป็นผู้เว้นขาดจากการฟ้อนรำ การขับร้อง การประโคมดนตรี และดูการเล่นชนิดเป็นข้าศึกแก่กุศล เป็นผู้เว้นขาดจากการประดับประดา คือทัดทรงตกแต่งประดับร่างกายด้วยดอกไม้ของหอม และเครื่องลูบทา เป็นผู้เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนอันสูงใหญ่ เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเงินและทอง เป็นผู้เว้นขาดจากการรับข้าวเปลือก เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ เป็นผู้เว้นขาดจากการรับหญิงและเด็กหญิง เป็นผู้เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย เป็นผู้เว้นขาดจากการรับแพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ลาทั้งผู้และเมีย เป็นผู้เว้นขาดจากการรับที่นาและที่สวน เป็นผู้เว้นขาดจากการรับใช้เป็นทูต ไปในที่ต่างๆ (ให้คฤหัสถ์) เป็นผู้เว้นขาดจากการซื้อและการขาย เป็นผู้เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง การลวงด้วยของปลอม และการฉ้อด้วยเครื่องตวงวัด เป็นผู้เว้นขาดจากการโกง ด้วยการรับสินบน และการล่อลวง เป็นผู้เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ การซุ่มทำร้าย การปล้น และ กรรโชก แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

มัชฌิมศีล

ผู้มีศีลไม่ทำลายพืชคามและภูตคาม

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังทำพืชคาม (พืชพันธุ์อันถูกพรากจากที่แล้วแต่ยังเป็นได้อีก) และภูตคาม (ของเขียวหรือพืชพันธุ์อันเป็นอยู่กับที่) ให้กำเริบ คือ อะไรบ้าง ? คือพืชที่เกิดแต่ราก พืชที่เกิดแต่ลำต้น พืชที่เกิดแต่ปล้อง พืชที่เกิดแต่ยอด พืชที่เกิดแต่เมล็ดเป็นที่ครบห้า

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการทำพืชคามและภูตคามเห็นปานนั้นให้กำเริบแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ทำการบริโภคสะสม

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการบริโภคสะสมอยู่เนืองๆ คือ อะไรบ้าง ? คือสะสมข้าว สะสมน้ำ สะสมผ้า สะสมยานพาหนะ สะสมเครื่องนอน สะสมของหอม สะสมอามิส

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการบริโภคสะสมเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ดูการเล่น

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ดูการเล่นกันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง? คือ การดูฟ้อน การขับร้อง ฟังประโคม ดูไม้ลอย ฟังนิยาย ฟังเพลง ปรบมือ ฟังตีฆ้อง ฟังตีระนาด ดูหุ่นยนต์ ฟังเพลงขอทาน ฟังแคน ดูเล่นหน้าศพ ดูชนช้าง แข่งม้า ชนกระบือ ชนโค ชนแพะ ชนแกะ ชนไก่

ชนนกกระทา รำไม้ รำมือ ชกมวย ดูเขารบกัน ดูเขาตรวจพล ดูเขาตั้งกระบวนทัพ ดูกองทัพที่จัดไว้

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดการดูการเล่นเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เล่นการพนัน

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้เล่นการพนันหรือการเล่นอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทกันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง? คือเล่นหมากรุกชนิดแถวละ ๘ ตาบ้าง ๑๐ ตาบ้าง เล่นหมากเก็บ เล่นชิงนาง หมากไหว โยนห่วงไม้หึ่ง เล่นฟาดให้เป็นรูปต่างๆ ทอดลูกบาต เป่าใบไม้ เล่นไถน้อยๆ เล่นหกคะเมน เล่นไม้กังหัน เล่นตวงทราย เล่นรถน้อย ธนูน้อย เล่นเขียนทายกัน เล่นทายใจ เล่นล้อคนพิการบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการดูการเล่นการพนันหรือการเล่นอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่นอนบนที่นอนสูงใหญ่

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการนอนบนที่นอนสูงใหญ่กันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง ? คือ นอนบนเตียงมีเท้าสูงเกินประมาณ บนเตียงมีเท้าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย บนผ้าโกเชาว์ขนยาว บนเครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะวิจิตรด้วยลวดลาย เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดขนแกะที่มีสัณฐานดังพวงดอกไม้ เครื่องลาดที่มีนุ่นภายใน เครื่องลาดวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้าย เครื่องลาดมีขนขึ้นข้างบน เครื่องลาดมีชายครุย เครื่องลาดทอด้วยทอง

และเงินแกมไหม เครื่องลาดไหมขลิบทองและเงิน เครื่องลาดขนแกะใหญ่พอนางฟ้อนได้ ๑๖ คน เครื่องลาดบนหลังช้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ชื่ออชินะอันมีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดานแดง มีหมอนข้างแดง

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่เห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ประดับตกแต่งร่างกาย

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการประกอบการประดับตกแต่งร่างกายกันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง? คือ การอบตัว การเคล้นตัว การอาบน้ำหอม การนวดเนื้อ การส่องดูเงา (ส่องกระจก) การหยอดตาให้มีแววคมขำ การทัดดอกไม้ ประเทืองผิว การผัดหน้า การทาปาก การผูกเครื่องประดับที่ข้อมือ การผูกเครื่องประดับที่กระหม่อม การถือไม้เท้า การห้อยแขวนกล่องกลักอันวิจิตร การคาดดาบ การคาดพระขรรค์ การใช้ร่มและรองเท้าอันวิจิตร การใส่กรอบหน้า การปักปิ่น การใช้พัดสวยงาม การนุ่งห่มผ้ามีชายเฟื้อย และอื่นๆ

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการประกอบการประดับตกแต่งร่างกายเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่พูดคุยเดรัจฉานกถา

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ประกอบการคุยด้วยเดรัจฉานกถากันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง ? คือ พูดคุยกันถึงเรื่องเจ้านายบ้าง เรื่องโจรบ้าง เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องของน่ากลัว เรื่องการรบพุ่ง เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่อง

ยานพาหนะ เรื่องบ้าน เรื่องจังหวัด เรื่องเมืองหลวง เรื่องบ้านนอก เรื่องหญิง เรื่องชาย เรื่องคนกล้า เรื่องตรอก เรื่องท่าน้ำ เรื่องคนที่ตายไปแล้ว เรื่องความแปลกประหลาดต่างๆ เรื่องโลก เรื่องสมุทร เรื่องความฉิบหายและเจริญบ้าง

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการคุยเดรัจฉานกถาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่กล่าวคำแก่งแย่งกัน

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้กล่าวถ้อยคำแก่งแย่งกันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง ? คือ แก่งแย่งว่าท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก ถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ ถ้อยคำของท่านไม่เป็นประโยชน์ คำที่ควรจะพูดก่อนท่านกลับพูดภายหลัง คำที่ควรจะพูดภายหลังท่านกลับพูดก่อน ข้อที่ท่านเคย เชี่ยวชาญเปลี่ยนแปลงไปเสียแล้ว ข้าพเจ้าจับผิดวาทะของท่านได้แล้ว ข้าพเจ้าข่มท่านได้แล้ว ท่านจงถอนคำพูดท่านเสีย หรือท่านสามารถก็จงค้านมาเถิด.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการกล่าวคำแก่งแย่งกันเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นทูตนำข่าว

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ประกอบการรับเป็นทูต รับใช้ไปในที่นั้นๆ กันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง? คือ รับใช้พระราชาบ้าง รับใช้อำมาตย์ของพระราชาบ้าง รับใช้กษัตริย์ รับใช้พราหมณ์ รับใช้คหบดีและรับใช้เด็กๆบ้างว่า “ท่านจงไปในที่นี้ ท่านจงไปในที่โน้น ท่านจงนำเอาสิ่งนี้ไป ท่านจงนำเอาสิ่งนี้ในที่โน้นมา” ดังนี้

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการรับใช้เป็นทูตรับใช้ไปในที่ต่างๆ เห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ล่อลวงชาวบ้าน

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้แสวงหาลาภด้วยการกล่าวคำล่อหลอก การกล่าวคำพิรี้พิไร การพูดแวดล้อมด้วยเลศ การพูดให้ทายกเกิดมานะมุทะลุในการให้ และการใช้ของมีค่าน้อยต่อเอาของมีค่ามาก

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการแสวงหาลาภโดยอุบายหลอกลวงเช่นนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

มหาศีล

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายโชคลาง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิดเพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทายลักษณะในร่างกายบ้าง ทายนิมิตลางดีลางร้ายบ้าง ทายอุปปาตะ คือของตกบ้าง ทำนายฝัน ทำนายชะตา ทายหนูกัดผ้า ทำพิธีโหมเพลง ทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียน ทำพิธีซัดโปรยแกลบ ทำพิธีซัดโปรยรำ ทำพิธีซัดโปรยข้าวสาร ทำพิธีจองเปรียง ทำพิธีจุดไฟบูชา ทำพิธีเสกเป่า ทำพลีด้วยโลหิต เป็นหมอดูอวัยวะร่างกาย หมอดูภูมิที่ตั้งบ้านเรือน ดูลักษณะไร่นา เป็นหมอปลุกเสกเป็นหมอผี เป็นหมอทำยันต์กันบ้านเรือน หมองู หมอดับพิษ หมอแมลงป่องหมอหนูกัด หมอทายเสียงนกหมอทายเสียงกา หมอทายอายุ หมอเสกกันลูกศร (กันปืน) หมอดูรอยสัตว์

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายลักษณะสิ่งของ

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทายลักษณะแก้วมณี (หมอดูเพชร) ทายลักษณะผ้า ทายลักษณะไม้เท้า ลักษณะศัสตรา ลักษณะดาบ ลักษณะลูกศร ลักษณะธนู ลักษณะอาวุธ ทายลักษณะหญิง ลักษณะชาย ลักษณะเด็กชาย ลักษณะเด็กหญิง ลักษณะทาส ลักษณะทาสี ลักษณะช้าง ลักษณะม้า ลักษณะกระบือ ลักษณะโคอุสภะ ลักษณะโค ลักษณะแพะ ลักษณะแกะ ลักษณะไก่ ลักษณะนกกระทา ลักษณะเหี้ย ลักษณะสัตว์ชื่อกัณณิกา ลักษณะเต่า ลักษณะเนื้อ

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัชฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทำนายการรบพุ่ง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ดูฤกษ์ยาตราทัพให้แก่พระราชาว่า วันนั้นควรยก วันนั้นไม่ควรยก, พระราชาภายในจักรุกพระราชาภายนอกจักถอย, พระราชาภายนอกจักรุก พระราชาภายในจักถอย, พระราชาภายในจักมีชัย พระราชาภายนอกจักปราชัย, พระราชาภายนอกจักมีชัย พระราชาภายในจักปราชัย, พระราชาองค์นี้จักแพ้ พระราชาองค์นี้จักชนะบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอโหราศาสตร์

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทำนายจันทรคราส สุริยคราส นักษัตรคราส ทำนายดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงพระเคราะห์ ว่าจักเดินในทางบ้างนอกทางบ้าง ทำนายว่าจักมีอุกกาบาต ดาวหาง แผ่นดินไหว ฟ้าร้องบ้าง, ทำนายการขึ้น การตก การหมอง การแผ้วของดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์และดวงดาว จักมีผลเป็นอย่างนั้น ๆ ดังนี้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทำนายดินฟ้าอากาศ

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทำนายว่าจักมีฝนดี จักมีฝนแล้ง อาหารหาง่าย อาหารหายาก จักมีความสบาย จักมีความทุกข์ จักมีโรค จักไม่มีโรค ทำนายการนับคะแนน คิดเลข ประมวล แต่งกาพย์ กลอน สอนตำราว่าด้วยทางโลก ดังนี้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอดูฤกษ์ยาม

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ดูฤกษ์อาวาหมงคล ดูฤกษ์วิวาหมงคล ดูฤกษ์ทำการผูกมิตร ดูฤกษ์ทำการแตกร้าว ดูฤกษ์ทำการ

เก็บทรัพย์ ดูฤกษ์ จ่ายทรัพย์ (ลงทุน) ดูโชคดีโชคร้ายบ้าง, ให้ยาผดุงครรภ์บ้าง ร่ายมนต์ผูกยึดปิดอุดบ้าง, ร่ายมนต์สลัด ร่ายมนต์กั้นเสียง เป็นหมอเชิญผีถามบ้าง เป็นหมอเชิญเจ้าเข้าหญิงถามบ้าง เป็นหมอทรงเจ้าบ้าง ทำพิธีบวงสรวง พระอาทิตย์ บวงสรวง ท้าวมหาพรหม ร่ายมนต์พ่นไฟ ทำพิธีเรียกขวัญให้บ้าง

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอผีและหมอยา

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่, คืออะไรบ้าง? คือ บนขอลาภผลต่อเทวดา ทำการบวงสรวงแก้บน ร่ายมนต์ขับผี สอนมนต์ป้องกันบ้านเรือน ทำกะเทยให้กลับเป็นชาย ทำชายให้กลายเป็นกะเทย ทำพิธีปลูกเรือน ทำพิธีบวงสรวงในที่ปลูกเรือน พ่นน้ำมนต์ รดน้ำมนต์ ทำพิธีบูชาไฟให้บ้าง ปรุงยาสำรอกให้บ้าง ปรุงยาถ่าย ปรุงยาถ่ายโทษเบื้องบน ปรุงยาแก้ปวดศีรษะหุงน้ำมันหยอดหู ปรุงยาหยอดตา ปรุงยานัตถุ์ ปรุงยาทากัด ปรุงยาทาสมาน เป็นหมอป้ายยาตา เป็นหมอผ่าตัด เป็นหมอรักษาเด็ก หมอพอกยาแก้ยาให้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วอย่างนี้ ย่อมไม่แลเห็นภัยแต่ที่ไหน ๆ

มหาราชะ ! ภิกษุนั้นแล ผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วอย่างนี้ ย่อมไม่แลเห็นภัยแต่ที่ไหนๆเลยที่จะเกิดเพราะเหตุแห่งศีลสังวร เหมือนกษัตริย์ผู้มุรธาภิเษกแล้ว มีปัจจามิตรอันกำจัดเสียได้แล้ว ย่อมไม่เห็นภัยแต่ที่ไหนๆเพราะเหตุแห่งข้าศึกฉะนั้น.

เธอประกอบด้วยกองศีลอันเป็นอริยคุณนี้แล้ว ย่อมได้เสวยสุขอันหาโทษมิได้ ณ ภายใน มหาราชะ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้แล.

กุศลศีลทั้งหลาย มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นอานิสงส์?

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๒๔ / ๑ / ๑)

“ดูก่อนอานนท์ กุศลศีลทั้งหลาย มีอวิปปฏิสาร (ความไม่ร้อนใจ) เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอวิปปฏิสารเป็นอานิสงส์

อวิปปฏิสาร มีความปราโมทย์เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย ..., เป็นอานิสงส์

ความปราโมทย์ มีปีติเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

ปีติ มีปัสสัทธิ (ความสงบรำงับ)เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็น อานิสงส์

ปัสสัทธิ มีสุขเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

สุข มีสมาธิเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

สมาธิ มียถาภูตญาณทัสสนะ (ญาณเครื่องรู้เห็นตามที่เป็นจริง) เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

ยถาภูตญาณทัสสนะ มีนิพพิทา (ความเบื่อหน่าย) วิราคะ (ความคลายกำหนัด) เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

นิพพิทาวิราคะ มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย, มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นอานิสงส์ ดังนี้. ดูก่อนอานนท์ กุศลศีลทั้งหลาย ย่อมยังความเป็นอรหันต์ให้เต็มได้ โดยลำดับด้วยอาการอย่างนี้แล.

พรหมจรรย์นี้มีอะไรเป็นอานิสงส์ เป็นยอด เป็นแก่น เป็นใหญ่?

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๒๑ / ๓๒๙ / ๒๔๕)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์ที่ประพฤติกันอยู่นี้ มีการทำตามสิกขาเป็นอานิสงส์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่นสาร มีสติเป็นอธิปไตย.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย **พรหมจรรย์มีการทำตามสิกขาเป็นอานิสงส์เป็นอย่างไรเล่า?** ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ **สิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมาจาร**

เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย **เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่เลื่อมใสแล้วเลื่อมใสยิ่งขึ้น.** สิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมาจาร เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่เลื่อมใสแล้วเลื่อมใสยิ่งขึ้นในลักษณะอย่างใดๆ สาวกนั้นเป็นผู้ทำสิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ในลักษณะอย่างนั้นๆ.

อนึ่ง **สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์** เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย **เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง.** สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวงในลักษณะอย่างใดๆ สาวกนั้นเป็นผู้ทำตามสิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ในลักษณะอย่างนั้นๆ. ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอานิสงส์ เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย **พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอดอย่างไรเล่า ?** ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ธรรมทั้งหลายเราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง.ธรรมทั้งหลายเราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง ในลักษณะอย่างใดๆ **ธรรมทั้งปวงนั้น สาวกของเราก็พิจารณาเห็นได้อย่างดีด้วยปัญญา** ในลักษณะอย่างนั้นๆ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอด เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสารอย่างไรเล่า? ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง ในลักษณะอย่างใดๆ **ธรรมทั้งปวงนั้นสาวกของเราก็ถูกต้องได้แล้วด้วยความหลุดพ้น,** ในลักษณะอย่างนั้นๆ ภิกษุทั้งหลายพรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสาร เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย **พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตยเป็นอย่างไรเล่า ?** สติอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า "เราจักทำสิกขาที่เนื่องด้วย อภิสมาจารที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ดังนี้บ้าง เราจักประคับประคองสิกขาที่เนื่องด้วย

อภิสมาจารที่บริบูรณ์แล้วไว้ด้วยปัญญาในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง."

สติอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า "เราจักทำสิกขา ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ ดังนี้บ้าง เราจักประคับประคองสิกขา ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์แล้วไว้ด้วยปัญญาในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง."

สติอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า "เราจักพิจารณาด้วยปัญญาให้เห็นธรรมที่ยังไม่เห็น ในสถานะนั้นๆดังนี้บ้าง เราจักประคับประคองธรรมที่พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญาในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง."

สติอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า "เราจักถูกต้องธรรมที่ยังไม่ถูกต้องด้วยความหลุดพ้น ดังนี้บ้าง เราจักประคับประคองธรรมที่ได้ถูกต้องแล้วไว้ด้วยปัญญา ในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง" ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตย เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ที่เรากล่าวว่า "พรหมจรรย์ที่ประพฤติกันอยู่นี้มีสิกขาเป็นอานิสงส์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่นสาร มีสติเป็นอธิปไตย ดังนี้นั้น เรากล่าวหมายเอาอธิบายที่ว่ามานี้แล.

ถ้าภิกษุเป็นอยู่โดยชอบ โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๒๑ / ๔๓ / ๒๘)

"ดูก่อนสุภัททะ ในธรรมวินัยใด ไม่มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้น ไม่มีสมณะที่ ๑ สมณะที่ ๒ สมณะที่ ๓ หรือสมณะที่ ๔ ในธรรมวินัยใด มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้น มีสมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ หรือที่ ๔

ดูก่อนสุภัททะ ในธรรมวินัยนี้ มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น มีสมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ หรือที่ ๔ ลัทธิอื่นๆ ว่างจากสมณะผู้รู้ทั่วถึง **ก็ถ้าภิกษุเหล่านี้พึงอยู่โดยชอบไซร้ โลกจะไม่พึงว่างจากพระอรหันต์ทั้งหลาย ."**

พระธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๑๐ / ๑๔๖ / ๑๔๐)

“ดูก่อนอานนท์ ! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา ดังนี้

อานนท์ ! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น อานนท์ ! **ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.”**

ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๑๙ / ๒๑๖ / ๗๓๖)

อานนท์ ! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตาม **จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ ; มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ** เป็นอยู่. อานนท์ ! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา, ภิกษุพวกนั้นจักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.

อริยวงศ์ ๔

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๑๑ / ๒๐๗ / ๒๓๗)

ธรรมที่เป็นเชื้อสายของพระอริยเจ้า ๔ อย่าง ซึ่งเป็นธรรมอันเลิศ ยั่งยืนเป็นแบบแผนมาแต่ก่อน ไม่ถูกทอดทิ้งแล้ว ไม่เคยถูกทอดทิ้งเลย ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ จักไม่ถูกทอดทิ้ง เป็นธรรมอันสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่เป็นผู้รู้ไม่คัดค้านแล้ว

๑. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ **เป็นผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ ไม่ทำอเนสนา** (การแสวงหาไม่สมควร) เพราะจีวรเป็นเหตุ, ไม่ได้จีวรก็ไม่ทุรนทุราย, ได้จีวรแล้วก็ไม่ยินดีเมาหมกพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏ, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ,นุ่งห่มจีวรนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ

มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ใน อริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

๒. อีกอย่างหนึ่ง **ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้, ไม่ทำอเนสนา** เพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ, ไม่ได้บิณฑบาตก็ไม่ทุรนทุราย, ได้บิณฑบาตแล้ว ก็ไม่ยินดีเมาหมกพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏ, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, บริโภคบิณฑบาตนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยบิณฑบาต ตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

๓. อีกอย่างหนึ่ง **ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้, ไม่ทำอเนสนา** เพราะเสนาสนะเป็นเหตุ, ไม่ได้เสนาสนะก็ไม่ทุรนทุราย, ได้เสนาสนะแล้ว ก็ไม่ยินดีเมาหมกพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏ, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, ใช้สอยเสนาสนะนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

๔. อีกอย่างหนึ่ง **ภิกษุเป็นผู้มีใจยินดีในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ ยินดีแล้วในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ, เป็นผู้มีใจยินดีในการละสิ่งที่ควรละ ยินดีแล้วในการละสิ่งที่ควรละ** อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่นเพราะเหตุดังกล่าวนั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญและการละสิ่งที่ควรละนั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน...

ก็แลภิกษุผู้ประกอบพร้อม แล้วด้วยอริยวงศ์ ๔ อย่าง เหล่านี้ แม้หากอยู่ในทิศตะวันออก.. ตะวันตก. เหนือ.. ใต้ เธอย่อมย่ำยี ความไม่ยินดีเสียได้ข้างเดียว ความไม่ยินดีหาย่ำยีเธอได้ไม่... เพราะเหตุว่าภิกษุผู้มีปัญญาย่อมเป็นผู้ย่ำยีเสียได้ทั้งความไม่ยินดีและความยินดี, ดังนี้.

ทรงชักชวนฉันอาหารวันละหนเดียว

(กกจูปมสูตร พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๒๖๕ / ๒๕๑)

ภิกษุทั้งหลาย เราย่อมฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว (คือฉันอาหารหนเดียว ลุกขึ้นแล้วไม่ฉันอีกในวันนั้น) ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเราฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียวอยู่ ย่อมรู้สึกความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากายกระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และมีความผาสุกด้วย.

ภิกษุทั้งหลาย มาเถิด, แม้พวกเธอทั้งหลาย ก็จงฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว. ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลาย เมื่อฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียวอยู่ จักรู้สึกความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากายกระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และมีความผาสุกด้วย.

อะไรชื่อว่าความขาด ทะลุ ด่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์

(เมถุนสังโยค ๗ พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๔๗ / ๕๖)

พราหมณ์! มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคามก็จริงแล

(๑) แต่ว่าเขายัง ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดฟั้นที่ทำให้ โดยมาตุคาม, เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม

พราหมณ์ ! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความด่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ. ชื่อว่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้.

พราหมณ์! มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม และไม่ยินดีการลูบทา

การขัดสี การอาบ การนวดฟั้น ที่ได้รับจากมาตุคามก็จริงแล

(๒) แต่ว่าเขายัง พูดจากซิกซี้ เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๓)...แต่ว่าเขายังชอบสบตากับด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๔)...แต่ว่าเขายังชอบฟังเสียงของมาตุคาม ที่หัวเราะอยู่ก็ดี พูดจาอยู่ก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดี ร้องไห้อยู่ก็ดี ข้างนอกฝาก็ตาม นอกกำแพงก็ตาม, เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๕)...แต่ว่าเขาชอบตามระลึกถึงเรื่องเก่า ที่เคยหัวเราะ เล้าโลมเล่นหัวกับด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๖)...แต่ว่าเขาเพียงเห็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ผู้อิ่มเอิบเพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า ได้รับการบำเรออยู่ด้วยกามคุณ, เขาก็ปลาบปลื้มยินดีด้วยการได้เห็นการกระทำเช่นนั้น...

(๗)...แต่ว่าเขาประพฤติพรหมจรรย์โดยตั้งความปรารถนา เพื่อไปเป็นเทพยดาพวกใดพวกหนึ่ง.

พราหมณ์ ! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความด่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ. ชื่อว่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้.

พระเจ้าปเสนทิโกศลพรรณาคุณพระภิกษุในธรรมวินัยนี้

(เจติยสูตร พระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ ม.มหิดล ๑๓ / ๕๖๓ / ๓๘๓)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง พระราชาก็ยังวิวาทกับพระราชา

แม้กษัตริย์ก็ยังวิวาทกับกษัตริย์ แม้พราหมณ์ก็ยังวิวาทกับพราหมณ์ แม้คฤหบดีก็ยังวิวาทกับคฤหบดี แม้มารดาก็ยังวิวาทกับบุตร แม้บุตรก็ยังวิวาทกับมารดา แม้บิดาก็ยังวิวาทกับบุตร แม้บุตรก็ยังวิวาทกับบิดา แม้พี่น้องชายก็ยังวิวาทกับพี่น้องหญิง แม้พี่น้องหญิงก็ยังวิวาทกับพี่น้องชาย แม้สหายก็ยังวิวาทกับสหาย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่หม่อมฉันได้เห็น**ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ สมัครสมานกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน เข้ากันได้สนิทเหมือนน้ำกับน้ำนม มองดูกันและกัน ด้วยสายตาแห่งความรักอยู่** ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันไม่เคยเห็นบริษัทอื่นที่สมัครสมานกันอย่างนี้ นอกจากธรรมวินัยนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรมในพระผู้มีพระภาค ของหม่อมฉัน....

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง หม่อมฉันเป็นขัตติยราช ได้มุรธาภิเษกแล้ว ย่อมสามารถจะให้ฆ่าคนที่ควรฆ่าได้ จะให้ริบคนที่ควรริบก็ได้ จะให้เนรเทศคนที่ควรเนรเทศก็ได้. เมื่อหม่อมฉันนั่งอยู่ในที่วินิจฉัยความก็ยังมีคนทั้งหลายพูดสอดขึ้นในระหว่าง ๆ หม่อมฉันจะห้ามว่า ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย เมื่อเรานั่งอยู่ในที่วินิจฉัยความท่านทั้งหลาย อย่าพูดสอดขึ้นในระหว่างจงรอคอยให้สุดถ้อยคำของเราเสียก่อน ดังนี้ ก็ไม่ได้ คนทั้งหลายก็ยังพูดสอดขึ้นในระหว่างถ้อยคำของหม่อมฉัน.

ส่วนภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ หม่อมฉันเห็นไม่มีเสียงจามหรือเสียงไอเลย ในเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงธรรมแก่บริษัทผู้นั่งฟังเป็นจำนวนหลายร้อย. ที่ล่วงมาแล้วแต่หลัง เมื่อพระผู้มีพระภาคแสดงธรรมแก่บริษัทจำนวนหลายร้อย, ถ้าสาวกคนหนึ่งคนใดในที่นั้นไอขึ้น เพื่อนสพรหมจารีด้วยกัน จะกระทบเข่าด้วยเข่า เพื่อให้รู้สึกว่า “ท่านจงมีเสียงน้อย, ท่านอย่ากระทำเสียง, พระผู้มีพระภาค ศาสดาของเรากำลังแสดงธรรม” ดังนี้. **หม่อมฉันมีความเห็นว่า อัศจรรย์จริง ๆ ไม่เคยมีจริง ๆ บริษัทมีระเบียบเรียบร้อยอย่างนี้ โดยไม่ต้องใช้อาชญา หรือศาสตราเลย.** พระองค์ผู้เจริญหม่อมฉัน ไม่เคยเห็นบริษัทอื่นที่เรียบร้อยอย่างนี้ นอกจากธรรมวินัยนี้. แม้ข้อนี้ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรม ในพระผู้มีพระภาค ของหม่อมฉัน.

มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ ได้อย่างไร

(จูฬโคสิงคสูตร พระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ ม.มหิดล ๑๒ / ๓๖๒ / ๒๗๒)

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอนุรุทธว่า ดูก่อนอนุรุทธ นันทิยะ และกิมพิละ พวกเธอพอจะอดทนได้ละหรือ พอจะยังชีวิตให้เป็นไปได้หรือ พวกเธอไม่ลำบากด้วยบิณฑบาตหรือ?

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พวกข้าพระองค์พอจะอดทนได้ พอจะยังมีชีวิตให้เป็นไปได้ พวกข้าพระองค์ไม่ลำบากด้วยบิณฑบาต.

ก็พวกเธอ ยังพร้อมเพรียงกัน ชื่นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน ยังเป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่หรือ?

เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ก็พวกเธอเป็นอย่างนั้นได้ เพราะเหตุอย่างไร?

พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์มีความดำริอย่างนี้ว่าเป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่ได้อยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์เห็นปานนี้ **ข้าพระองค์เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในท่านผู้มีอายุเหล่านี้ ทั้งต่อหน้าและลับหลังเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา... เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในท่านผู้มีอายุเหล่านี้ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ข้าพระองค์มีความดำริอย่างนี้ว่า ไฉนหนอเราพึงเก็บจิตของตนเสียแล้ว ประพฤติตามอำนาจจิตของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ แล้วข้าพระองค์ก็เก็บจิตของตนเสีย ประพฤติอยู่ตามอำนาจจิตของท่านผู้มีอายุเหล่านี้** กายของพวกข้าพระองค์ต่างกันจริงแล แต่ว่าจิตดูเหมือนเป็นอันเดียวกัน.

ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๑๐๖ / ๑๕๐)

อานนท์ ! มีอยู่ เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง, เป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น,

เป็นผู้ยังไม่ปรากฏชื่อเสียง ก็ไม่กระวนกระวายใจเพราะความไม่ปรากกฏชื่อเสียงนั้น, เป็นผู้ได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฌาณสี่ อันเป็นธรรมเป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม; และยังเป็นผู้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ อีกประการหนึ่ง.

อานนท์ ! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก อานนท์! เรากล่าวว่า ธรรมเครื่องอยู่ผาสุกอื่นซึ่งสูงกว่า หรือประณีตกว่าธรรมเครื่องอยู่ผาสุกนี้ หามีไม่เลย.

ทรงพอพระทัยความสามัคคีเป็นอย่างยิ่ง

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๐ / ๕๖๔ / ๓๕๕)

ภิกษุทั้งหลาย ! ในทิศใด ภิกษุทั้งหลาย เกิดแตกร้าวกัน เกิดการวุ่นวายกัน ทะเลาะวิวาทกัน ทิ่มแทงกันและกันอยู่ด้วยหอกปาก, ทิศนั้นไม่เป็นที่ผาสุกแก่เราเลย แม้แต่เพียงนึกถึง จะต้องกล่าวทำไมถึงเรื่องไปถึงที่นั่น. **และเราย่อมแน่ใจในเรื่องนั้นว่า พวกเธอทั้งหลายที่นั่น พากันละเลยธรรมะสามประการเสีย แล้วทำธรรมะอีกสามประการให้เกิดขึ้นหนาแน่นเป็นแน่แท้.** สามประการเหล่าไหนเล่า ที่เธอพากันละเสีย? สามประการคือ ความตรึกในอันหลีกออกจากกาม ความตรึกในอันไม่พยาบาท และความตรึกในอันไม่เบียดเบียน. และสามประการเหล่าไหนเล่า ที่เธอพากันทำให้เกิดขึ้นหนาแน่น? สามประการคือ ความตรึกในกาม ความตรึกไปในทางพยาบาท และความตรึกไปในทางเบียดเบียน.

ทรงประณามภิกษุที่ทะเลาะวิวาทกัน

(อุปักกิเลสสูตร พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๔ / ๔๔๐ / ๒๙๕)

ภิกษุทั้งหลาย ! พอที ! พวกเธอทั้งหลาย อย่าหมายมั่นกันเลย, อย่า

ทะเลาะกันเลย, อย่าโต้เถียงกันเลย อย่าวิวาทกันเลย *(ดังนี้ถึง ๒, ๓ ครั้ง).*

เมื่อตรัสอย่างนี้แล้ว มีภิกษุบางรูปทูลขึ้นว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นธรรมสามี! ขอพระองค์จงหยุดไว้ก่อนเถิด พระเจ้าข้า! ขอจงทรงประกอบในสุขวิหารในทิฏฐธรรมอยู่เถิด พระเจ้าข้า! พวกข้าพระองค์ทั้งหลายจักทำให้เห็นดำเห็นแดงกัน ด้วยการหมายมั่นกัน ด้วยการทะเลาะกัน ด้วยการโต้เถียงกัน ด้วยการวิวาทกัน อันนี้เอง" ดังนี้.

กาลนั้นแล ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงครองจีวร ถือบาตรเสด็จเข้าไปสู่เมืองโกสัมพี เพื่อบิณฑบาต. ครั้งทรงเที่ยวบิณฑบาตในเมืองโกสัมพีแล้ว ภายหลังภัตตกาล กลับจากบิณฑบาตแล้ว ทรงเก็บบริขารขึ้นมาถือไว้ แล้วประทับยืน ตรัสคาถานี้ว่า :-

"พวกคนไพร่ ๆ ด้วยกัน ส่งเสียงเอ็ดตะโร แต่หามีคนไหนสำคัญตัวว่าเป็นพาลไม่. เมื่อหมู่แตกกัน ก็หาได้มีใครรู้สึกเป็นอย่างอื่นให้ดีขึ้นไปกว่านั้นได้ไม่.

พวกบัณฑิตลืมตัว สมัครที่จะพูดตามทางที่ตนปรารถนาจะพูดอย่างไร ก็พูดพล่ามไปอย่างนั้น หาได้นำพาถึงกิเลสที่เป็นเหตุแห่งการทะเลาะกันไม่.

พวกใด ผูกใจเจ็บว่า "ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา" ; เวรของพวกนั้น ย่อมระงับไม่ลง

พวกใด ไม่ผูกใจเจ็บว่า "ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา" ; เวรของพวกนั้น ย่อมระงับได้

ในยุคไหนก็ตาม เวรทั้งหลาย ไม่เคยระงับได้ด้วยการผูกเวรเลย, แต่ระงับได้ด้วยไม่มีการผูกเวร. ธรรมนี้เป็นของเก่าที่ใช้ได้ตลอดกาล.

คนพวกอื่น ไม่รู้สึกว่า "พวกเราจะแหลกลาญก็เพราะเหตุนี้"

พวกใด สำนึกตัวได้ในเหตุที่มีนั้น ความมุ่งร้ายกันย่อมระงับได้ เพราะความรู้สึกนั้น.

ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (ในการทำตามกิเลส) ยังมีได้แม้แก่พวกคนกักขละเหล่านั้น ที่ปล้นเมือง หักแข้งขาชาวบ้าน ฆ่าฟันผู้คน แล้วต้อนม้า โค และขนทรัพย์ไป; แล้วทำไมจะมีแก่พวกเธอไม่ได้เล่า?

ถ้าหากไม่ได้สหายที่พาตัวรอด เป็นปราชญ์ ที่มีความเป็นอยู่ดี เป็นเพื่อนร่วมทางแล้วไซร้, ก็จงทำตัวให้เหมือนพระราชาที่ละแคว้นซึ่งพิชิตได้แล้วไปเสีย แล้วเที่ยวไปคนเดียว ดุจช้างมาตังคะ เที่ยวไปในป่าตัวเดียว ฉะนั้น.

การเที่ยวไปคนเดียวดีกว่า เพราะไม่มีความเป็นสหายกันได้กับคนพาล. พึงเที่ยวไปคนเดียว และไม่ทำบาป; เป็นคนมักน้อย ดุจช้างมาตังคะ เป็นสัตว์มักน้อย เที่ยวไปในป่า ฉะนั้น”.

มูลเหตุแห่งความวิวาทและวิธีระงับ

(สามคามสูตร พระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ ม.มหิดล ๑๔ / ๕๔ / ๔๒)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีได้แล ที่บุคคลทั้งหลายผู้อาศัยพระผู้มีพระภาคอยู่นั้น พอสมัยพระผู้มีพระภาคล่วงลับไป จะพึงก่อวิวาทให้เกิดในสงฆ์ได้ เพราะเหตุอาชีวะอันยิ่งหรือปาติโมกข์อันยิ่ง ความวิวาทนั้นมีแต่เพื่อไม่เกื้อกูลแก่มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชนไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์

ดูก่อนอานนท์ ความวิวาทที่เกิดเพราะเหตุอาชีวะอันยิ่งหรือปาติโมกข์อันยิ่ง นั้นเล็กน้อย **ส่วนความวิวาทอันเกิดในสงฆ์ ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิปทา ความวิวาทนั้นมีแต่เพื่อไม่เกื้อกูลแก่มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชนไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์**

ดูก่อนอานนท์ **มูลเหตุแห่งความวิวาทนี้มี ๖ อย่าง** ๖ อย่างเป็นไฉน ดูก่อนอานนท์

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธ ภิกษุที่เป็นผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธนั้น ย่อมไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง แม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขา ภิกษุที่ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง แม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขานั้น ย่อมก่อความวิวาทให้เกิดในสงฆ์ ซึ่งเป็นความวิวาท มีเพื่อไม่เกื้อกูลแก่มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชน ไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ ดูก่อนอานนท์ ถ้าหากพวกเธอพิจารณาเห็นมูลเหตุแห่ง ความวิวาทเช่นนี้ในภายในหรือในภายนอก พวกเธอพึงพยายามละมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนั้นเสียในที่นั้น ถ้าพวกเธอพิจารณาไม่เห็นมูลเหตุแห่งความวิวาทเช่นนี้ในภายในหรือในภายนอก พวกเธอพึงปฏิบัติไม่ให้มูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนั้นแล ลุกลามต่อไปในที่นั้น การละมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนี้ ย่อมมีได้ด้วยอาการเช่นนี้ ความไม่ลุกลามต่อไปของมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนี้ ย่อมมีได้ด้วยอาการเช่นนี้

ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก

(๒) ภิกษุเป็นผู้มีความลบหลู่ มีความตีเสมอ...

(๓) ภิกษุเป็นผู้มีความริษยา มีความตระหนี่...

(๔) ภิกษุเป็นผู้โอ้อวด เป็นผู้มีมายา...

(๕) ภิกษุเป็นผู้มีความปรารถนาลามก มีความเห็นผิด...

(๖) ภิกษุเป็นผู้มีความเห็นเอาเอง มีความเชื่อถือผิวเผิน มีความถือรั้น สละคืนได้ยาก ภิกษุที่เป็นผู้มีความเห็นเอาเอง มีความเชื่อถือผิวเผิน มีความถือรั้น สละคืนได้ยากนั้น ย่อมไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงแม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขา ภิกษุที่ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง แม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขานั้น

ย่อมก่อความวิวาทให้เกิดใน สงฆ์ซึ่งเป็นความวิวาท มีเพื่อไม่เกื้อกูลแก่มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชนไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ แก่เทวดาและมนุษย์

ดูก่อนอานนท์ **ถ้าพวกเธอพิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งความวิวาทเช่นนี้ ในภายในหรือในภายนอก พวกเธอพึงพยายามละมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนั้นเสียในที่นั้น ถ้าพวกเธอพิจารณาไม่เห็นมูลเหตุแห่งความวิวาทเช่นนี้ ในภายในหรือในภายนอก พวกเธอพึงปฏิบัติไม่ให้มูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนั้นแล ลุกลามต่อไปในที่นั้น** การละมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนี้ ย่อมมีได้ด้วยอาการเช่นนี้ ความไม่ลุกลามต่อไปของมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนี้ ย่อมมีได้ด้วยอาการเช่นนี้ ดูก่อนอานนท์ เหล่านี้แล มูลเหตุแห่งความวิวาท ๖ อย่าง

อธิกรณ์ ๔ อธิกรณสมถะ ๗

ดูก่อนอานนท์ **อธิกรณ์นี้มี ๔ อย่าง ๔ อย่างเป็นไฉน คือ วิวาทาธิกรณ์ อนุวาทาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์ กิจจาธิกรณ์** ดูก่อนอานนท์ เหล่านี้แล อธิกรณ์ ๔ อย่าง

ดูก่อนอานนท์ **ก็อธิกรณ์สมถะนี้มี ๗ อย่างแล คือ เพื่อระงับอธิกรณ์อันเกิดแล้วๆ** สงฆ์พึงใช้สัมมุขาวินัย สติวินัย อมูฬหวินัย ปฏิญญาตกรณะ เยภุยยสิกา ตัสสปาปิยสิกา ติณวัตถารกะ

ดูก่อนอานนท์ **ก็สัมมุขาวินัยเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมวิวาทกัน ว่าเป็นธรรมหรือมิใช่ธรรม ว่าเป็นวินัยหรือมิใช่วินัย ดูก่อนอานนท์ ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดแล พึงพร้อมเพรียงกันประชุม พิจารณาแบบแผนธรรม ครั้นพิจารณาแล้ว พึงให้อธิกรณ์นั้นระงับโดยอาการที่เรื่องลงกันได้ในแบบแผนธรรมนั้น** ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แล เป็นสัมมุขาวินัย ก็แหละความระงับ อธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยสัมมุขาวินัย อย่างนี้

ดูก่อนอานนท์ **ก็เยภุยยสิกาเป็นอย่างไร คือ ภิกษุเหล่านั้นไม่อาจระงับอธิกรณ์นั้นในอาวาสนั้นได้ พึงพากันไปยังอาวาสที่มีภิกษุมากกว่า ภิกษุ ทั้งหมดพึงพร้อมเพรียงกันประชุมในอาวาสนั้น ครั้นแล้วพึงพิจารณาแบบแผนธรรมครั้นพิจารณาแล้ว พึงให้อธิกรณ์นั้นระงับโดยอาการที่เรื่องลงกันได้ในแบบแผนธรรมนั้น** ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แล เป็นเยภุยยสิกา ก็แหละ ความระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยเยภุยยสิกาอย่างนี้ ฯ

ดูก่อนอานนท์ ก็สติวินัยเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ โจทภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิกว่า ท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือไม่ว่าท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย **ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิก** *(เพราะเป็นพระอรหันต์มีสติสมบูรณ์ ไม่เคยทำเช่นนั้น จึงระลึกไม่ได้)* **เมื่อเป็นเช่นนี้ สงฆ์ต้องให้สติวินัยแก่ภิกษุนั้นแล ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แล เป็นสติวินัย** ก็แหละความระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยสติวินัยอย่างนี้

ดูก่อนอานนท์ ก็อมูฬหวินัยเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ โจทภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกว่า ท่านผู้มีอายุจงระลึกดูเถิดว่าท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือ ใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้า ระลึกไม่ได้เลยว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก ภิกษุผู้โจทนั้นปลอบโยนเธอผู้กำลังทำลายอยู่นี้ว่า เอาเถอะ ท่านผู้มีอายุ จงรู้ตัวให้ดีเถิด เผื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว **ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้าถึงความเป็นบ้าใจฟุ้งซ่านแล้ว กรรมอันไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ข้าพเจ้าผู้เป็นบ้าได้ประพฤติล่วง และได้พูดละเมิดไป ข้าพเจ้าระลึกมันไม่ได้ว่าข้าพเจ้าผู้หลงทำกรรมนี้ไปแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ สงฆ์ต้องให้อมูฬหวินัย**

แก่ภิกษุนั้นแล ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แล เป็นอมูฬหวินัย ก็แหละความระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยอมูฬหวินัย อย่างนี้

ดูก่อนอานนท์ **ก็ปฏิญญาตกรณะเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกโจทหรือไม่ถูกโจทก็ตาม ย่อมระลึกและเปิดเผยอาบัติได้ เธอพึงเข้าไปหาภิกษุผู้แก่กว่า ห่มจีวรเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง แล้วไหว้เท้านั่งกระหย่งประคองอัญชลี กล่าวแก่ภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าต้องอาบัติชื่อนี้แล้ว ขอแสดงคืนอาบัตินั้น ภิกษุผู้แก่กว่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านเห็นหรือ เธอตอบว่า ข้าพเจ้าเห็น ภิกษุผู้แก่กว่านั้นกล่าวว่า ท่านพึงถึงความสำรวมต่อไปเถิด เธอกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักถึงความสำรวม ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แล เป็นปฏิญญาตกรณะ** ก็แหละ ความระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยปฏิญญาตกรณะ อย่างนี้

ดูก่อนอานนท์ ก็ตัสสปาปิยสิกาเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้โจทภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก ว่าท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือไม่ว่า ท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก ภิกษุผู้โจทนั้นปลอบโยนเธอผู้กำลังทำลายอยู่นี้ว่า เอาเถอะ ท่านผู้มีอายุจงรู้ตัวให้ดีเถิด เผื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลายข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก แต่ข้าพเจ้าระลึกได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อย ภิกษุผู้โจทก์นั้นปลอบโยนเธอผู้กำลังทำลายอยู่นี้ว่า เอาเถอะ ท่านผู้มีอายุจงรู้ตัวให้ดีเถิด เผื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อันที่จริง ข้าพเจ้าต้องอาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อยไม่ถูกใครถามยังรับ ไฉนข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ถูกถาม จักไม่รับเล่า ภิกษุผู้โจทก์นั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุก็ท่านต้องอาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อย

ไม่ถูกถามยังไม่รับ ไฉนท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ไม่ถูกถามจักรับเล่า เอาเถอะท่านผู้มีอายุ จงรู้ตัวให้ดีเถิด เผื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว **ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้ากำลังระลึกได้แล ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว คำที่ว่า ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียง ปาราชิกนี้ ข้าพเจ้าพูดพลั้งพูดพลาดไป ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แลเป็น ตัสสปาปิยสิกา** ก็แหละ ความระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วย ตัสสปาปิยสิกา อย่างนี้

ดูก่อนอานนท์ ก็ติณวัตถารกะเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ ได้ประพฤติล่วงและได้พูดละเมิดกรรมอัน ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด พึงพร้อมเพรียงกันประชุม ครั้นแล้ว ภิกษุผู้ฉลาดในบรรดาภิกษุที่เป็นฝ่ายเดียวกัน พึงลุกจากอาสนะ ห่มจีวร เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี ประกาศให้สงฆ์ทราบว่า ข้าแต่สงฆ์ผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เราทั้งหลายในที่นี้ **เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ได้ประพฤติล่วง และได้พูดละเมิดกรรมอันไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ถ้าสงฆ์มีความพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าพึงแสดงอาบัติของท่านผู้มีอายุเหล่านี้และของตน ยกเว้นอาบัติที่มีโทษหยาบและอาบัติที่พัวพันกับคฤหัสถ์ ด้วยวินัยเพียงดังว่ากลบไว้ด้วยหญ้า ในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้มีอายุเหล่านี้และแก่ตน ต่อนั้น ภิกษุผู้ฉลาดในบรรดาภิกษุที่เป็นฝ่ายเดียวกันอีกฝ่ายหนึ่ง** พึงลุกจากอาสนะ ห่มจีวรเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี ประกาศให้สงฆ์ทราบว่า ข้าแต่สงฆ์ ผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เราทั้งหลายในที่นี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ ได้ประพฤติล่วง และได้พูดละเมิดกรรมอันไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ถ้าสงฆ์มีความพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าพึงแสดงอาบัติของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ และของตน ยกเว้นอาบัติที่มีโทษหยาบและอาบัติที่พัวพันกับคฤหัสถ์ ด้วยวินัย เพียงดังว่ากลบไว้ด้วยหญ้า ในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้มีอายุเหล่านี้ และแก่ตน ดูก่อนอานนท์

อย่างนี้แล เป็นติณวัตถารกะ ก็แหละความระงับอธิกรณ์ บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยติณวัตถารกะอย่างนี้

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน (สาราณียธรรม)

ดูก่อนอานนท์ **ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้มี ๖ อย่าง** ๖ อย่างเป็นไฉน

(๑) ดูก่อนอานนท์ **ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ** นี้คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อ สงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประการหนึ่ง

(๒) ดูก่อนอานนท์ประการอื่นยังมีอีก **ภิกษุมีวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ** นี้ก็ธรรม เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๓) ดูก่อนอานนท์ประการอื่นยังมีอีก **ภิกษุมีมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ** นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๔) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก **ภิกษุมีลาภใด ๆ เกิดโดยธรรม ได้แล้วโดยธรรม ที่สุดแม้เพียงอาหารติดบาตร เป็นผู้ไม่แบ่งกัน เอาลาภเห็นปานนั้น ไว้บริโภคแต่เฉพาะผู้เดียว ย่อมเป็นผู้บริโภคเฉลี่ย**

ทั่วไปกับเพื่อน ร่วมประพฤติพรหมจรรย์ผู้มีศีล นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๕) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก **ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยศีล ในศีลทั้งหลาย ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไทอันวิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาและทิฏฐิไม่แตะต้อง เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ เห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์อยู่ ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ** นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๖) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นๆ ยังมีอีก **ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยทิฐิ ในทิฐิที่เป็นของพระอริยะ อันนำออก ชักนำผู้กระทำตามเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบเห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์อยู่ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ** นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฯ

ดูก่อนอานนท์ นี้แล ธรรม ๖ อย่าง เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

อปริหานิยธรรม (การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม) แบบที่ ๑

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๒๑ / ๒๑)

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ประชุมกันให้มากพอ** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักพร้อมเพรียงกันเข้าประชุม จักพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม จักพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมาทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้วอย่างเคร่งครัด** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักสักการะ เคารพ นับถือ บูชาภิกษุที่เป็นเถระ** มีพรรษายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ และตนจักต้องเข้าใจตัวว่าต้องเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้น อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่ลุอำนาจแก่ตัณหา** ซึ่งเป็นตัวเหตุก่อให้เกิดภพใหม่ ที่เกิดขึ้นแล้ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักมีใจจดจ่อในเสนาสนะป่า** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักเข้าไปตั้งสติไว้อย่างมั่นเหมาะว่า "ทำไฉนหนอ ขอเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รักยังไม่มา ขอให้มา, ที่มาแล้ว ขอให้อยู่เป็นสุขเถิด" ดังนี้** อยู่เพียงใด, ความเจริญ ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจ็ดประการเหล่านี้ยังคงดำรงอยู่ได้ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเธอก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจ็ดประการเหล่านี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

อปริหานิยธรรม (การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม) แบบที่สอง

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๒๒ / ๒๓)

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง ไม่เป็นผู้ประกอบความเป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้พอใจในการคุย ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการคุย** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้พอใจในการนอน ไม่ประกอบความเป็นผู้ชอบใจในการนอน** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้มีความปรารถนาอันเลวทราม ไม่ลุอำนาจแก่ความปรารถนาอันเลวทราม** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้มีมิตรชั่ว สหายชั่ว เพื่อนชั่ว** อยู่เพียงใด, ความเจริญ ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่เป็นผู้หยุดเสียในระหว่างเนื่องจากได้บรรลุคุณวิเศษสักเล็กน้อยแล้ว** อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจ็ดประการเหล่านี้

ยังคงดำรงอยู่ได้ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเธอก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจ็ดประการเหล่านี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

หลักใหญ่สำหรับอ้างเพื่อสอบสวนเทียบเคียงพระธรรมวินัย

(มหาปเทส ๔ พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๑๔ / ๕๓ / ๔๑)

๑. *(หากมี)* ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า **ผู้มีอายุ ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า** “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๒. *(หากมี)* ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า **ในอาวาสชื่อโน้นมีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า** “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๓. *(หากมี)* ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า **ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมากเป็นพหูสูตร เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า** “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๔. *(หากมี)* ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า **ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่งเป็นพหูสูตร เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า** “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบดูในพระสูตร เทียบดูในวินัย **ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ไม่ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี้มิใช่พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด” เธอทั้งหลายพึงทิ้งคำนั้นเสีย ถ้าบทพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้**

พึงลงสันนิษฐานว่า "นี้เป็นพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนั้นรับมาด้วยดี" เธอทั้งหลาย พึงจำมหาปเทส..นี้ไว้

ทรงเตือนให้สามัคคี มีสติ ปัญญาเมื่ออยู่ร่วมกัน

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๐ / ๕๒๒ / ๒๙๔)

"เพราะการอยู่ร่วมกัน จึงรู้จักกันได้ว่า คนนี้มีความปรารถนาลามก มักโกรธ มักลบหลู่คุณท่าน หัวดื้อ ตีตนเสมอท่าน มีความริษยา มีความตระหนี่ และโอ้อวด.

ในท่ามกลางชน เขาเป็นคนมีวาจาหวาน ปานสมณะที่ดีพูด; แต่ในที่ลับคน ย่อมทำสิ่งที่คนชั่ว ซึ่งมีความเห็นต่ำทราม ไม่เอื้อเฟื้อระเบียบ พูดจาปลิ้นปล้อน โป้ปด เขาทำกันทุกอย่าง

ทุกคน พึงร่วมมือกันกำจัดเขาออกไปเสีย, ทุกคนพึงช่วยกันทิ้งถอนบุคคลที่เป็นดุจต้นข้าวผีนั้นทิ้ง, พึงช่วยกันขับคนกลวงเป็นโพรงไปให้พ้น, พึงช่วยกันคัดเอาคนที่มิใช่สมณะแต่ยังอวดอ้างตนว่าเป็นสมณะ ออกทิ้งเสีย ดุจชาวนาโรยข้าวเปลือกกลางลม เพื่อคัดเอาข้าวลีบออกทิ้งเสีย ฉะนั้น.

อนึ่ง คนเรา เมื่อมีการอยู่ร่วมกันกับคนที่สะอาด หรือคนที่ไม่สะอาดก็ตาม ต้องมีสติกำกับอยู่ด้วยเสมอ, แต่นั้นพึงสามัคคีต่อกัน มีปัญญาทำที่สุดทุกข์แห่งตนเถิด".

หลักการเลือกสถานที่และบุคคลที่ควรเสพไม่ควรเสพ

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๒๓๕ / ๒๑๒)

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์ (ป่าทึบ) แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็ไม่ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่น,

อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ไม่ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลุก็ไม่บรรลุ, ทั้งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจยเภสัชชบริขาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริขารของชีวิต ก็หามาได้โดยยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว **ไม่ว่าจะเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืน พึงหลีกไปเสียจากวนปัตถ์นั้น, อย่าอยู่เลย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์ (ป่าทึบ) แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็ไม่ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ไม่ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลุก็ไม่บรรลุ, แต่ว่าจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจยเภสัชชบริขาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริขารของชีวิต หามาได้โดยไม่ยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว คิดว่า “เราเป็นผู้ออกจากเรือนบวชเพราะเหตุแห่งจีวรก็หามิได้ เพราะเหตุแห่งบิณฑบาตก็หามิได้ เพราะเหตุแห่งเสนาสนะก็หามิได้ เพราะเหตุแห่งคิลานปัจจยเภสัชชบริขารก็หามิได้”; ครั้น พิจารณาเห็นดังนี้แล้ว **ภิกษุนั้น พึงหลีกไปเสียจากวนปัตถ์นั้น, อย่าอยู่เลย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์ (ป่าทึบ) แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ก็ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลุก็บรรลุ, แต่จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจยเภสัชชบริขาร อันบรรพชิตพึง แสวงหามาเพื่อเป็นบริขารของชีวิตนั้น หามาได้โดยยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้วคิดว่า “เรามิได้ออกจากเรือนบวช เพราะเหตุแห่งจีวร เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ เพราะเหตุแห่งคิลานปัจจยเภสัชชบริขาร”; ครั้น พิจารณาเห็น ดังนี้แล้ว **ภิกษุนั้น พึงอยู่ในวนปัตถ์นั้น, อย่าหลีกไปเสียเลย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์แห่งใด แห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ก็ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลุก็บรรลุ, ทั้งจีวร บิณฑบาต

เสนาสนะ คิลานปัจจยเภสัชชบริขาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อ เป็นบริขารของชีวิตนั้น หามาได้โดยไม่ยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว **พึงอยู่ในวนปัตถ์นั้น, จนตลอดชีวิต.** อย่าหลีกไปเสียเลย.

เพียรแต่พอดี

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๓๒๖ / ๔๑๘)

ดูก่อนโสณะ ! ข้อนี้ก็เป็นเช่นนั้นแล กล่าวคือ **ความเพียรที่บุคคลปรารภจัดเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน, ที่ย่อหย่อนเกินไปย่อมเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน.** โสณะ ! เพราะเหตุนั้นแล **เธอจงตั้งความเพียรแต่พอดี, จงเข้าใจความที่อินทรีย์ทั้งหลาย* ต้องเป็นธรรมชาติเสมอ ๆ กัน, จงกำหนดหมายในความพอดีนั้นไว้เถิด.**

แต่ก็ไม่ให้เนิ่นช้า

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๑๒๐ / ๒๓๓)

ดีละ ดีละ อนุรุทธะ ! ดีละ ที่เธอตรึกแล้ว ซึ่งมหาปุริสวิตก ว่า :-

“๑. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีความปรารถนาน้อย, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้มีปรารถนาใหญ่.

๒. ธรรมะนี้ สำหรับผู้สันโดษ, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้ไม่สันโดษ.

๓. ธรรมะนี้ สำหรับผู้สงบสงัด, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้ยินดีด้วยการคลุกคลีในหมู่.

๔. ธรรมะนี้ สำหรับผู้ปรารภความเพียร, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้เกียจคร้าน.

๕. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีสติอันเข้าไปตั้งไว้, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้มีสติอันหลงลืม.

๖. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีจิตตั้งมั่น, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น

---

* อินทรีย์ทั้งหลายในที่นี้คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา.

๗. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีปัญญา, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้ทรามปัญญา” ดังนี้

อนุรุทธะ ! แต่เธอควรจะตรึกมหาปุริสวิตกข้อที่ ๘ นี้ด้วย ว่า :-

“๘. ธรรมะนี้ สำหรับผู้พอใจในความไม่เนิ่นช้า ผู้ยินดีในความไม่เนิ่นช้า, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้พอใจในความเนิ่นช้า ผู้ยินดีในความเนิ่นช้า” ดังนี้.

ภิกษุเพียรตลอดเวลาทำอย่างไร ?

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๑ / ๑๑ / ๑๗)

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ **กำลังเดินอยู่...**

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ **กำลังยืนอยู่...**

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ **กำลังนั่งอยู่...**

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ **กำลังนอนอยู่** ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความรุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลัง(เดินอยู่.. ยืนอยู่.. นั่งอยู่..)นอนอยู่ ก็เรียกว่า **เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารภความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลส อยู่เนืองนิจแล.**

อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์*(บางส่วนเป็นบทสวดท้ายปาติโมกข์)*

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๗๓ / ๕๘)

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด. พวกเธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วยปาติโมกขสังวร สมบูรณ์ด้วย

มารยาทและโคจรอยู่เถิด; จงเป็นผู้เห็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด.

(ตอนข้างต้นนี้เป็นคำแปลบางส่วนบทสวดท้ายปาติโมกข์)

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "เราพึงเป็นที่รัก ที่เจริญใจ ที่เคารพ ที่ยกย่อง ของเพื่อนผู้ประพฤติพรรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย" ดังนี้แล้ว, เธอพึงทำให้สมบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เหินห่างในฌาน ประกอบพร้อมด้วยวิปัสสนา และให้วัตรแห่งผู้อยู่สุญญาคารทั้งหลายเจริญงอกงามเถิด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "เราพึงเป็นผู้มีลาภด้วยบริขารคือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจยเภสัชบริขารทั้งหลาย" ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "เราบริโภคจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจยเภสัชบริขารของทายกเหล่าใด, การกระทำเหล่านั้นพึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่ทายกเหล่านั้น" ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "ญาติสาโลหิตทั้งหลายซึ่งตายจากกันไปแล้ว มีจิตเลื่อมใส ระลึกถึงเราอยู่, ข้อนั้นจะพึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่เขาเหล่านั้น" ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "เราพึงอดทนได้ซึ่งความไม่ยินดีและ ความยินดี, อนึ่ง ความไม่ยินดีอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำย่ำยีความไม่ยินดี ซึ่งบังเกิดขึ้นแล้วอยู่เถิด" ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "เราพึงอดทนความขลาดกลัวได้, อนึ่ง ความหวาดกลัวอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำย่ำยีความหวาดกลัวที่บังเกิดขึ้นแล้วอยู่เถิด" ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "เราพึงได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฌานทั้งสี่ อันเป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นทิฏฐธรรมสุขวิหาร" ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "วิโมกข์เหล่าใด ก้าวล่วงรูปเสียแล้ว เป็นธรรมไม่มีรูป เป็นของสงบ, เราพึงถูกต้องวิโมกข์เหล่านั้นด้วยนามกาย

อยู่เถิด” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นโสดาบัน เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม เป็นผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงต่อพระนิพพาน มีการตรัสรู้อยู่ข้างหน้า” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นสกทาคามี เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม และเพราะความเบาบางแห่งราคะ โทสะ และโมหะ พึงมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้นแล้วทำที่สุดแห่งทุกข์ได้” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นโอปปาติกะ เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์เบื้องต่ำห้า พึงปรินิพพานในภพนั้น ไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงแสดงอิทธิวิธีมีอย่างต่างๆ ได้ ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงมีทิพยโสต...” ดังนี้ก็ดี,...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราใคร่ครวญแล้ว พึงรู้จิตของสัตว์เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่น ด้วยจิตของตน...” ดังนี้ก็ดี ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงตามระลึกถึงภพที่เคยอยู่ในกาลก่อนได้หลาย ๆ อย่าง...” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเห็นสัตว์ทั้งหลายด้วยจักษุทิพย์อันหมดจดเกินจักษุสามัญมนุษย์...” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมเทียว เข้าถึงแล้วแลอยู่” ดังนี้ก็ดี, เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เหินห่างในฌาน ประกอบพร้อมแล้วด้วยวิปัสสนา และให้วัตรแห่งผู้อยู่สุญญาคารทั้งหลายเจริญงอกงามเถิด.

คำใดที่เราตถาคตกล่าวแล้วว่า “ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด. พวกเธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วย

ปาติโมกขสังวร สมบูรณ์ด้วยมารยาทและโคจรอยู่เถิด; จงเป็นผู้เห็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด” ดังนี้; คำกล่าวนั้นอันเราตถาคตอาศัยเหตุผลดังกล่าวนี้แล จึงได้กล่าวแล้ว.

ตายนะคาถา *(เป็นบทสวดท้ายปาติโมกข์)*

(พระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ ม.มหิดล ๑๕ / ๒๔๐ / ๖๙)

ท่านจงพยายามตัดกระแสตัณหา จงบรรเทากามเสียเถิด พราหมณ์ มุนีไม่ละกาม ย่อมไม่เข้าถึงความที่จิตแน่วแน่ได้ ฯ

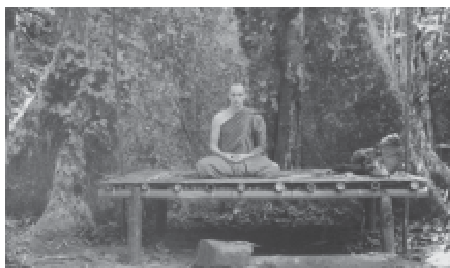
ถ้าบุคคลจะพึงทำความเพียร พึงทำความเพียรนั้นจริง ๆ พึงบากบั่นทำความเพียรนั้นให้มั่น เพราะว่าการบรรพชาที่ปฏิบัติย่อหย่อน ยิ่งเรี่ยรายโทษดุจธุลี

ความชั่ว ไม่ทำเสียเลยประเสริฐกว่า ความชั่วย่อมเผาผลาญในภายหลัง

ก็กรรมใดทำแล้วไม่เดือดร้อนในภายหลัง กรรมนั้นเป็นความดี ทำแล้วประเสริฐกว่า

หญ้าคาอันบุคคลจับไม่ดี ย่อมบาดมือนั่นเอง ฉันใด ความเป็นสมณะ อันบุคคลปฏิบัติไม่ดี ย่อมฉุดเข้าไปเพื่อเกิดในนรก ฉันนั้น

กรรมอันย่อหย่อนอย่างใดอย่างหนึ่ง วัตรอันใดที่เศร้าหมอง และพรหมจรรย์ที่น่ารังเกียจ ทั้งสามอย่างนั้น ไม่มีผลมาก.

ภาคผนวก

วิธีพินทุ และอธิษฐานบริขาร,

วิธีถือนิสัย, อธิษฐานพรรษา, ขอขมาโทษ,

วิธีเสียสละของ, ปลงอาบัติ,

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์,

บุพพกรณ์บุพพกิจอุโบสถ, วิธีมอบฉันทะบริสุทธิ์,

ปาติโมกข์, ปวารณา, กฐิน ฯลฯ

หมายเหตุ - วิธีการต่างๆ ในภาคนี้ ถ้าเป็นพุทธพจน์ จะแสดงด้วยอักษรปกติ
- ส่วนที่เป็นคำชั้นอรรถกถา หรือคำอธิบาย จะแสดงด้วยอักษรเอน

วิธีพินทุและอธิษฐานบริขาร

วิธีพินทุ *(วิ.อ.๒/๓๖๘-๙/๔๑๐)*

ในอรรถกถาว่า การทำให้จีวรที่ได้มาใหม่เสียสีหรือมีตำหนิด้วยสีเขียว สีตม หรือสีดำคล้ำ มักทำจุดเป็นวงกลมอย่างใหญ่เท่าแววตานกยูง อย่างเล็กเท่าหลังตัวเรือด ที่มุมจีวรพร้อมกับกล่าวคำว่า “อิมัง พินทุกัปปัง กะโรมิ”. (ดูหน้า ๑๔๓)

คำอธิษฐานบริขาร*

คำอธิษฐานบริขารสิ่งเดียว ในหัตถบาส ว่า ๓ หน

ชนิดบริขาร	***คำอธิษฐาน***	
บาตร	*อิมัง ปัตตัง*	*อะธิฏฐามิ.*
สังฆาฏิ	*อิมัง สังฆาฏิง*	*อะธิฏฐามิ.*
อุตตราสงค์ (จีวร)	*อิมัง อุตตะราสังคัง*	*อะธิฏฐามิ.*
อันตรวาสก (สบง)	*อิมัง อันตะระวาสะกัง*	*อะธิฏฐามิ.*
นิสีทนะ (ผ้าปูนั่ง)	*อิมัง นิสีทะนัง*	*อะธิฏฐามิ.*
ผ้าอาบน้ำฝน	*อิมัง วัสสิกะสาฏิกัง*	*อะธิฏฐามิ.*
ผ้าปิดฝี	*อิมัง กัณฑุปะฏิจฉาทิง*	*อะธิฏฐามิ.*
ผ้าปูนอน	*อิมัง ปัจจัตถะระณัง*	*อะธิฏฐามิ.*
ผ้าเช็ดหน้า เช็ดปาก	*อิมัง มุขะปุญฉะนะโจลัง*	*อะธิฏฐามิ.*
ผ้าบริขาร	*อิมัง ปะริกขาระโจลัง*	*อะธิฏฐามิ.*

คำอธิษฐานบริขารหลายสิ่ง ในหัตถบาส ว่า ๓ หน

ชนิดบริขาร	***คำอธิษฐาน***	
ผ้าปูนอน	*อิมานิ ปัจจัตถะระณานิ*	*อะธิฏฐามิ.*
ผ้าเช็ดหน้า เช็ดปาก	*อิมานิ มุขะปุญฉะนะโจลานิ*	*อะธิฏฐามิ.*
ผ้าบริขาร	*อิมานิ ปะริกขาระโจลานิ*	*อะธิฏฐามิ.*

* โดยพุทธพจน์ ทรงให้มีการอธิษฐานบริขารชนิดต่างๆ แต่มิได้บอกวิธี ในคัมภีร์ปริวารว่า อธิษฐานมี ๒ คือ ๑.อธิษฐานด้วยกาย ๒.อธิษฐานด้วยวาจา. คำอธิษฐานและถอนอธิษฐานดังกล่าวนี้ อรรถกถาผูกขึ้นมาเพื่อเป็นการอธิษฐานด้วยวาจา

คำถอนอธิษฐานบริขาร

*คำถอนอธิษฐานนั้น พึงว่าทุกอย่างเหมือนกับการอธิษฐาน แต่จะเปลี่ยนเฉพาะคำว่า **อะธิฏฐามิ** เป็น **ปัจจุทธะรามิ***

(ในพระไตรปิฎกมิได้มีที่กล่าวถึงเรื่องการขาดอธิษฐาน แต่ในหนังสือบุพพสิกขาวรรณา หน้า ๔๖๔ กล่าวไว้ว่า ผ้าไตรจีวร ถ้าขาดเป็นช่องทะลุเท่าหลังเล็บก้อย เป็นเหตุให้ขาดอธิษฐาน ดังนี้

สังฆาฏิ และจีวร	*ด้านยาวตั้งแต่ริมผ้าเข้าไป*	*๑*	*คืบ*
	ด้านกว้างตั้งแต่ริมผ้าเข้าไป	*๘*	*นิ้ว*
สบง	*ด้านยาวตั้งแต่ริมผ้าเข้าไป*	*๑*	*คืบ*
	ด้านกว้างตั้งแต่ริมผ้าเข้าไป	*๔*	*นิ้ว)*

คำวิกัปบริขาร

(วิธีการวิกัปและถอนวิกัปนี้ มีอธิบายไว้ในสิกขาบทวิภังค์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๙ หน้า ๑๔๔)

คำวิกัป ต่อหน้าผู้รับ ในหัตถบาส ว่าดังนี้ (๓ หน)

จีวรผืนเดียว	*อิมัง จีวะรัง ตุยหัง วิกัปเปมิ.*
จีวรหลายผืน	*อิมานิ จีวะรานิ ตุยหัง วิกัปเปมิ.*
บาตรใบเดียว	*อิมัง ปัตตัง ตุยหัง วิกัปเปมิ.*
บาตรหลายใบ	*อิมานิ ปัตตานิ ตุยหัง วิกัปเปมิ.*

คำถอนวิกัป

ผู้ถอนแก่พรรษากว่า ในหัตถบาส ว่าดังนี้ (๓ หน)

จีวรผืนเดียว	*อิมัง จีวะรัง มัยหัง สันตะกัง ปริภุญชะ วา วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.*
จีวรหลายผืน	*อิมานิ จีวะรานิ มัยหัง สันตะกานิ ปริภุญชะ วา วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.*

บาตรใบเดียว อิมัง ปัตตัง มัยหัง สันตะกัง ปริภุญชะ วา
วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.
บาตรหลายใบ อิมานิ ปัตตานิ มัยหัง สันตะกานิ ปริภุญชะ วา
วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.

*(ผู้ถอนอ่อนพรรษากว่า ในหัตถบาส ให้เปลี่ยน **กะโรหิ** เป็น **กะโรถะ**)*

วิธีถือนิสัย

วิธีถือนิสัยพระอุปัชฌาย์

สัทธิวิหาริกนั้น พึงห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ไหว้เท้านั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำอย่างนี้ ๓ หนว่า

"อุปัชฌาโย เม ภันเต โหหิ."

"ท่านเจ้าข้า ขอท่านจงเป็นอุปัชฌายะของข้าพเจ้า "

อุปัชฌาย์รับว่า “**สาหุ** ดีละ, **ละหุ** เบาใจละ, **โอปายิกัง** ชอบแก่อุบายละ, **ปะฏิรูปัง** สมควรละ, **ปาสาทิเกนะ สัมปาเทหิ** จงยังความปฏิบัติให้ถึงพร้อมด้วยอาการอันน่าเลื่อมใสเถิด” ดังนี้ก็ได้ รับด้วยกาย รับด้วยวาจา รับด้วยทั้งกายและวาจาก็ได้ เป็นอันว่าอันเตวาสิกถืออาจารย์แล้ว, ไม่รับด้วยกาย ไม่รับด้วยวาจา ไม่รับด้วยทั้งกายและวาจา ไม่เป็นอันว่าอันเตวาสิกถืออาจารย์แล้ว.

*(ถ้าท่านรับสัทธิวิหาริก พึงกล่าวรับว่า **"สาธุ ภันเต."***

*กล่าวอีก ๓ หนว่า **“อัชชะตัคเคทานิ เถโร มัยหัง ภาโร, อะหัมปิ เถรัสสะ ภาโร.”**)* *หมายเหตุ ในวงเล็บเป็นนัยแห่งอรรถกถา*

วิธีถือนิสัยพระอาจารย์

อันเตวาสิกนั้น พึงห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ไหว้เท้านั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวอย่างนี้ ๓ หนว่า

"อาจะริโย เม ภันเต โหหิ, อายัส์มะโต นิสสายะ วัจฉามิ."

"ท่านเจ้าข้า ขอท่านจงเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าข้าพเจ้าจักอาศัยท่านอยู่"

(ลำดับต่อจากนี้ เหมือนกับวิธีถือนิสัยพระอุปัชฌาย์ทุกอย่าง)

คำอธิษฐานเข้าพรรษา

อิมัส์มิง อาวาเส อิมัง เตมาสัง วัสสัง อุเปมิ.

คำขอขมาโทษ

พิธีขมาหลายคน

ผู้ขอ เถเร ปะมาเทนะ ทะวารัตตะเยนะ กะตัง , สัพพัง อะปะราธัง ขะมะตุ โน ภันเต. (๓ หน)

ผู้รับ อะหัง ขะมามิ ตุมเหหิปิ เม ขะมิตัพพัง.

ผู้ขอ ขะมามะ ภันเต.

พิธีขมาคนเดียว

ผู้ขอ เถเร ปะมาเทนะ ทะวารัตตะเยนะ กะตัง, สัพพัง อะปราธัง ขะมะถะ เม ภันเต. (๓ หน)

ผู้รับ อะหัง ขะมามิ ตะยาปิ เม ขะมิตัพพัง.

ผู้ขอ ขะมามิ ภันเต.

คำตอบรับผู้มาขอขมา *(พุทธพจน์ พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๗ / ๓๖๙ / ๑๘๐)*

"ยะโต จะ โข ตะวัง อาวุโส อัจจะยัง อัจจะยะโต ทิส์วา ยะถาธัมมัง ปะฏิกะโรสิ ตันเต มะยัง ปะฏิคคัณหามะ วุทธิ เหสา อาวุโส อะริยัสสะ วินะเย โย อัจจะยัง อัจจะยะโต ทิส์วา ยะถาธัมมัง ปะฏิกะโรติ อายะติง สังวะรัง อาปัชชะติ."

เมื่อใดท่านเห็นโทษ โดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนตามธรรม เมื่อนั้นเรารับโทษนั้นของท่าน เพราะผู้ใดเห็นโทษโดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนตามธรรม ถึงความสำรวมต่อไป ข้อนั้น เป็นความเจริญในอริยวินัย.

คำสัตตาหะกะระณียะ

"สัตตาหะกะระณียัง กิจจัง เม อัตถิ ตัสมา มะยา คันตัพพัง อิมัส์มิง สัตตาหัพภันตะเร นิวัตติสสามิ."

คำเสียสละของเป็นนิสสัคคีย์

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑ *(เกี่ยวกับการเก็บจีวรเกินจำเป็นไว้เกิน ๑๐ วัน)*

พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* จีวะรัง ทะสาหาติกกันตัง นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ. "

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะเสียสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ถ้าสละตั้งแต่ ๒ ผืนขึ้นไป พึงว่ารวมกัน ดังนี้

"อิมานิ เม ภันเต *(อาวุโส)* จีวะรานิ ทะสาหาติกกันตานิ นิสสัคคิยานิ อิมานาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรเหล่านี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะเสียสละ ข้าพเจ้าสละจีวรเหล่านี้แก่ท่าน."

ครั้นสละแล้วพึงแสดงอาบัติ ภิกษุผู้รับเสียสละนั้นพึงรับอาบัติ พึงคืนจีวรที่เสียสละให้ด้วยคำว่า

คำคืนจีวร

จีวรผืนเดียว พึงว่า **"อิมัง จีวะรัง อายัส์มะโต ทัมมิ."**

*จีวรหลายผืน พึงว่า **"อิมานิ จีวะรานิ อายัส์มะโต ทัมมิ."***

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๒ *(เกี่ยวกับอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้ราตรีหนึ่ง)*

พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* จีวะรัง รัตติวิปปะวุตถัง อัญญัต์ระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า อยู่ปราศจากแล้วล่วงราตรี

เป็นของจำจะเสียสละ เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

*ถ้าสละ ๒ ผืน พึงว่า **"ทะวิจีวะรัง"***

*ถ้าสละ ๓ ผืน พึงว่า **"ติจีวะรัง"***

ครั้นสละแล้ว พึงแสดงอาบัติ ภิกษุผู้รับเสียสละนั้นพึงรับอาบัติ พึงคืนจีวรที่เสียสละให้อย่างสิกขาบทที่ ๑

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๓ *(เกี่ยวกับเก็บอกาลจีวร ไว้เกินกำหนด)*

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* จีวะรัง อะกาละจีวะรัง มาสาติกกันตัง นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"อกาลจีวรผืนนี้ของข้าพเจ้าล่วงเดือนหนึ่ง จำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน. "

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๖ *(เกี่ยวกับขอจีวรต่อคฤหัสถ์ ที่ไม่ใช่ญาติ)*

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* จีวะรัง อัญญาตะกัง คะหะปะติกัง อัญญัต์ระ สะมะยา วิญญาปิตัง นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ขอต่อเจ้าเรือนผู้มิใช่ญาติ นอกจากสมัย เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๗ *(เกี่ยวกับจีวรฉิบหายไป แล้วรับจีวรเกินกำหนด)*

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* จีวะรัง อัญญาตะกัง คะหะปะติกัง ตะทุตตะริง วิญญาปิตัง นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ. "

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ขอแล้วเกินกำหนดต่อเจ้าเรือนผู้มิใช่ญาติ เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน. "

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๘ *(เกี่ยวกับพูดให้เขาซื้อจีวรที่ดีกว่าเขากำหนด)*

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* จีวะรัง ปุพเพ อัปปะวาริโต อัญญาตะกัง คะหะปะติกัง อุปะสังกะมิต์วา จีวะเร วิกัปปัง อาปันนัง นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า เขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน ข้าพเจ้าเข้าไปหาเจ้าเรือนผู้ไม่ใช่ญาติ ถึงการกำหนดในจีวร เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

<u>จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑๐</u> *(เกี่ยวกับทวงจีวรจากผู้รับฝากผู้อื่นเกิน ๓ กำหนด)*

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* จีวะรัง อะติเรกะติกขัตตุง โจทะนายะ อะติเรกะฉักขัตตุง ฐาเนนะ อะภินิปผาทิตัง นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ให้สำเร็จด้วยทวงเกิน ๓ ครั้ง ด้วยยืนเกิน ๖ ครั้ง เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

<u>โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๘</u> *(เกี่ยวกับรับเงินหรือทอง)*

"อะหัง ภันเต *(อาวุโส)* รูปิยัง ปะฏิคคะเหสิง, อิทัง เม นิสสัคคิยัง อิมาหัง สังฆัสสะ นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้ารับรูปิยะไว้แล้ว ของนี้ของข้าพเจ้า เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละรูปิยะนี้**แก่สงฆ์**."

<u>โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๙</u> *(เกี่ยวกับทำการซื้อขายด้วยรูปิยะ)*

"อะหัง ภันเต *(อาวุโส)* นานัปปะการะกัง รูปิยะสังโวหารัง สะมาปัชชิง, อิทัง เม นิสสัคคิยัง , อิมาหัง สังฆัสสะ นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าถึงการซื้อขาย ด้วยรูปิยะมีประการต่างๆ ของสิ่งนี้ของข้าพเจ้าเป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละของสิ่งนี้**แก่สงฆ์**."

<u>โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๑๐</u> *(เกี่ยวกับทำการซื้อขาย โดยใช้ของแลก)*

"อะหัง ภันเต *(อาวุโส)* นานัปปะการะกัง กะยะวิกกะยัง สะมาปัชชิง, อิทัง เม นิสสัคคิยัง, อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ถึงการแลกเปลี่ยนมีประการต่างๆ ของสิ่งนี้ของข้าพเจ้าเป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละของสิ่งนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑ *(เกี่ยวกับบาตรที่เกิน ๑ ลูกไว้เกิน ๑๐ วัน)*

"อะยัง เม ภันเต *(อาวุโส)* ปัตโต ทะสาหาติกกันโต นิสสัคคิโย, อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า บาตรใบนี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะเสียสละ ข้าพเจ้าสละบาตรใบนี้แก่ท่าน"

คำคืนบาตร

"อิมัง ปัตตัง อายัส์มะโต ทัมมิ"

"ข้าพเจ้าให้บาตรใบนี้แก่ท่าน"

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๒ *(เกี่ยวกับบาตรร้าวไม่เกิน ๕ แห่ง ขอบาตรใหม่)*

"อะยัง เม ภันเต (อาวุโส) ปัตโต อูนะปัญจะพันธะเนนะ ปัตเตนะ เจตาปิโต นิสสัคคิโย, อิมาหัง สังฆัสสะ นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า บาตรใบนี้ของข้าพเจ้า ให้จ่ายมาแล้ว เป็นของจำจะสละ เพราะเป็นบาตรมีแผลหย่อนห้า ข้าพเจ้าสละบาตรใบนี้**แก่สงฆ์**. "

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๓ *(เกี่ยวกับเก็บเภสัช ๕ ไว้เกิน ๗ วัน)*

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* เภสัชชัง สัตตาหาติกกันตัง นิสสัคคิยัง, อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

" ท่านเจ้าข้า เภสัชนี้ของข้าพเจ้าล่วง ๗ วัน เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละเภสัชนี้แก่ท่าน."

คำคืนเภสัช

"อิมัง เภสัชชัง อายัส์มะโต ทัมมิ"

"ข้าพเจ้าให้เภสัชนี้แก่ท่าน"

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๔ *(เกี่ยวกับแสวงหาและทำผ้าอาบน้ำฝนก่อนเวลา)*

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* วัสสิกะสาฏิกะจีวะรัง อะติเรกะมาเส เสเส คิมหาเน ปะริยิฏฐัง อะติเรกัฑฒะมาเส เสเส คิมหาเน กัต์วา นิวัตถัง นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรคือผ้าอาบน้ำฝนผืนนี้ของข้าพเจ้า แสวงหาได้มาในฤดูร้อน ซึ่งยังเหลือเกินกว่า ๑ เดือน ทำนุ่งในฤดูร้อน ซึ่งยังเหลืออยู่เกินกว่ากึ่งเดือน เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรคือผ้าอาบน้ำฝนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๕ *(เกี่ยวกับให้จีวรแก่ภิกษุอื่นแล้วชิงคืน)*

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* จีวะรัง ภิกขุสสะ สามัง ทัต์วา อัจฉินนัง นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ให้แก่ภิกษุเอง แล้วชิงเอามา เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๖ *(เกี่ยวกับขอด้ายมาเองแล้ว ให้ช่างทอเป็นจีวร)*

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* จีวะรัง สามัง สุตตัง วิญญาเปต์วา ตันตะวาเยหิ วายาปิตัง นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ขอด้ายมาเองแล้ว ยังช่างหูกให้ทอ เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๗ *(เกี่ยวกับให้ช่างทอดีกว่าผู้ที่จะถวายกำหนด)*

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* จีวะรัง ปุพเพ อัปปะวาริโต อัญญาตะกัสสะ คะหะปะติกัสสะ ตันตะวาเย อุปะสังกะมิต์วา จีวะเร วิกัปปัง อาปันนัง นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า เขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน ข้าพเจ้าเข้าไปหาช่างหูกของเจ้าเรือน ผู้ไม่ใช่ญาติ ถึงความกำหนดในจีวร เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

<u>ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๘</u> *(เกี่ยวกับเก็บผ้าจำนำพรรษาไว้เกินจีวรกาล)*

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* อัจเจกะจีวะรัง จีวะระกาละสะมะยัง อะติกกามิตัง นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ. "

"ท่านเจ้าข้า ผ้าอัจเจกจีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า เก็บไว้ล่วงเลยสมัยจีวรกาลเป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละผ้าอัจเจกจีวรผืนนี้แก่ท่าน. "

<u>ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๙</u> *(เกี่ยวกับอยู่ป่ามีภัยเก็บจีวรในบ้านเกิน ๖ คืน)*

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* จีวะรัง อะติเรกะฉารัตตัง วิปปะวุตถัง อัญญัต์ระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า อยู่ปราศแล้วเกิน ๖ ราตรี เป็นของจำจะสละ เว้นไว้แต่ภิกษุได้สมมติ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน. "

<u>ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑๐</u> *(เกี่ยวกับน้อมลาภที่เขาจะถวายสงฆ์มาเพื่อตน)*

"อิทัง เม ภันเต *(อาวุโส)* ชานัง สังฆิกัง ลาภัง ปะริณะตัง อัตตะโน ปะริณามิตัง นิสสัคคิยัง อิมาหัง อายัส์มะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ลาภนี้เขาน้อมไปเป็นของถวายสงฆ์ ข้าพเจ้ารู้อยู่ น้อมมาเพื่อตน เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละลาภนี้แก่ท่าน. "

สมณกัปปะ

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ฉันผลไม้โดยสมณกัปปะ ๕ อย่าง คือ

๑.ผลไม้ที่ลนด้วยไฟ
๒.ผลไม้ที่กรีดด้วยศัสตรา
๓.ผลไม้ที่จิกด้วยเล็บ
๔.ผลไม้ที่ไม่มีเมล็ด
๕.ผลไม้ที่ปล้อนเมล็ดออกแล้ว"

กระทำโดย ภิกษุกล่าวคำว่า "กัปปิยัง กะโรหิ" อนุปะสัมบัน ใช้ศัสตราหรือเล็บ ทำตำหนิที่ผลไม้ซึ่งอยู่ติดต่อกัน พร้อมกับกล่าวว่า "กัปปิยัง ภันเต"

วิธีแสดงอาบัติ

แสดงอาบัติก่อนทำอุโบสถ

ภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติในวันอุโบสถ. เธอได้มีความปริวิตกในขณะนั้นว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุมีอาบัติติดตัว ไม่พึงทำอุโบสถ ดังนี้ ก็เราเป็นผู้ต้องอาบัติแล้ว จะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ จึงบอกเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในศาสนานี้ต้องอาบัติในวันอุโบสถ. ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า

"อะหัง อาวุโส อิตถันนามัง อาปัตติง *(แทนด้วยชื่อประเภทของอาบัติ)* อาปันโน ตัง ปะฏิเทเสมิ แน่ะเธอ ผมต้องอาบัติมีชื่อนี้ ผมแสดงคืนอาบัตินั้น."

ภิกษุผู้รับพึงถามว่า "ปัสสะสิ ท่านเห็นหรือ?"
ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า "อามะ ปัสสามิ ครับ ผมเห็น."
ภิกษุผู้รับพึงบอกว่า "อายะติง สังวะเรยยาสิ ท่านพึงสำรวมต่อไป"

สงสัยในอาบัติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในศาสนานี้มีความสงสัยในอาบัติ ในวันอุโบสถ. ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลีแล้ว กล่าวอย่างนี้ ว่า

"อะหัง อาวุโส อิตถันนามายะ อาปัตติยา *(แทนด้วยชื่อประเภทของอาบัติ)* เวมะติโก ยะทา นิพเพมะติโก ภะวิสสามิ ตะทา ตัง อาปัตติง ปะฏิกะริสสามิ แน่ะเธอ ผมมีความสงสัยในอาบัติมีชื่อนี้ จักหมดสงสัยเมื่อใด จักทำคืนอาบัตินั้นเมื่อนั้น"

ครั้นแล้วพึงทำอุโบสถ ฟังปาติโมกข์ แต่ไม่พึงทำอันตรายแก่อุโบสถ เพราะข้อที่สงสัยนั้นเป็นปัจจัย.

(จากพุทธพจน์นี้ ทำให้ทราบว่าสมัยพุทธกาลมีการแสดงอาบัติเฉพาะที่ต้องหรือสงสัยจริง ๆ ปัจจุบันได้มีคณาจารย์เรียบเรียงวิธีการแสดงอาบัติไว้ ดังนี้)

ภิกษุผู้อ่อนพรรษากว่า พึงแสดงดังนี้*

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ. (๓ จบ)

กระผมขอรวบรวมอาบัติทั้งหลายทั้งปวง ที่สมควรเทศนามาแสดงต่อท่าน (พระอาจารย์) ถ้าหากกระผมล่วงเกินในสิกขาบทเหล่าใด ก็ขอแสดงในสิกขาบทเหล่านั้น ถ้าไม่ได้ล่วงเกินก็เป็นอันว่าไม่ได้แสดง.

อะหัง ภันเต สัมพะหุลา ***นานาวัตถุกาโย ถุลลัจจะยาโย*** *อาปัตติโย อาปันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.*

ภิกษุผู้รับพึงถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า อามะ ภันเต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับพึงถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า สาธุ สุฏฐุ ภันเต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

อะหัง ภันเต สัมพะหุลา ***นานาวัตถุกาโย ปาจิตติยาโย*** *อาปัตติโย อาปันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.*

ภิกษุผู้รับพึงถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า อามะ ภันเต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับพึงถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า สาธุ สุฏฐุ ภันเต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

อะหัง ภันเต สัมพะหุลา ***นานาวัตถุกาโย ทุกกะฏาโย*** *อาปัตติโย อาปันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.*

ภิกษุผู้รับพึงถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า อามะ ภันเต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับพึงถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า สาธุ สุฏฐุ ภันเต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

อะหัง ภันเต สัมพะหุลา ***ทุพภาสิตาโย*** *อาปัตติโย อาปันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.*

ภิกษุผู้รับพึงถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า อามะ ภันเต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับพึงถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า สาธุ สุฏฐุ ภันเต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

---

* ถ้าผู้พรรษามากเป็นผู้แสดงให้เปลี่ยนที่ขีดเส้นใต้ไว้ จากคำว่า ภันเต เป็น อาวุโส, อาวุโส เป็น ภันเต, ปัสสะสิ เป็น ปัสสะถะ และ สังวะเรยยาสิ เป็น สังวะเรยยาถะ

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์

ทรงบัญญัติว่า ในเบื้องต้นต้องขอร้องภิกษุ จากนั้นภิกษุ ผู้ฉลาดสามารถจึงสวดประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ตามแต่ละหน้าที่ดังนี้

<u>กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่แจกจีวร</u>

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อิตถันนามัง ภิกขุง จีวะระภาชะกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ **อิตถันนามัง** ภิกขุง จีวะระภาชะกัง สัมมันนะติ, ยัสสายัส์มะโต ขะมะติ **อิตถันนามัสสะ** ภิกขุโน จีวะระภาชะกัสสะ สัมมะติ, โส ตุณ์หัสสะ ยัสสะ นักขะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเฆนะ **อิตถันนาโม** ภิกขุ จีวะระภาชะโก ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัส์มา ตุณ์หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้แจกจีวร นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้แจกจีวร การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้เป็นผู้แจกจีวร ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติไว้เป็นผู้แจกจีวรแล้ว การสมมติชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

<u>หมายเหตุ</u>

- ถ้าภิกษุผู้รับสมมติชื่อว่า "อาสะโภ" พึงเปลี่ยนคำว่า อิตถันนามัง เป็น อาสะภัง, อิตถันนามัสสะ เป็น อาสะภัสสะ, คำว่า อิตถันนาโม เป็น อาสะโภ.

- ถ้าผู้สวดอ่อนกว่าผู้รับสมมติ พึงเปลี่ยนคำว่า ภิกขุง เป็น อายัส์มันตัง อาสะภัง, ภิกขุโน เป็น อายัส์มะโต อาสะภัสสะ, ภิกขุ เป็น อายัส์มา อาสะโภ.

- การสมมติเจ้าหน้าที่แบบอื่นๆ พึงเปลี่ยนแต่คำว่า จีวะระภาชะกัง, จีวะระภาชะกัสสะ, จีวะระภาชะโก. เป็นคำต่างๆ ตามลำดับดังนี้ :-

ผู้รับจีวร *เป็น จีวะระปะฏิคคาหะกัง, จีวะระปะฏิคคาหะกัสสะ, จีวะระปะฏิคคาหะโก*

ผู้เก็บจีวร *เปลี่ยนเป็น จีวะระนิทาหะกัง, จีวะระนิทาหะกัสสะ, จีวะระนิทาหะโก*

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่รับจีวร แจกจีวร เก็บจีวร

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ **อิตถันนามัง** ภิกขุง จีวะระปะฏิคคาหะกัญจะ จีวะระนิทาหะกัญจะ จีวะระภาชะกัญจะ สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, **อิตถันนามัง** ภิกขุง จีวะระปะฏิคคาหะกัญจะ จีวะระนิทาหะกัญจะ จีวะระภาชะกัญจะ สัมมันนะติ, ยัสสายัส๎มะโต ขะมะติ **อิตถันนามัสสะ** ภิกขุโน จีวะระปะฏิคคาหะกัสสะ จะ จีวะระนิทาหะกัสสะ จะ จีวะระภาชะกัสสะ จะ สัมมะติ, โส ตุณ๎หัสสะ ยัสสะ นักขะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเฆนะ **อิตถันนาโม** ภิกขุ จีวะระปะฏิคคาหะโก จะ จีวะระนิทาหะโก จะ จีวะระภาชะโก. ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัส๎มา ตุณ๎หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้รับจีวร ผู้เก็บจีวร ผู้แจกจีวร นี้เป็นญัตติ.

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้รับจีวร ผู้เก็บจีวร ผู้แจกจีวร การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้เป็นผู้รับจีวร ผู้เก็บจีวร ผู้แจกจีวร ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุมีชื่ออย่างนี้ สงฆ์สมมติไว้เป็นผู้รับจีวร ผู้เก็บจีวร ผู้แจกจีวรแล้ว การสมมติชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติภัตตุเทศก์

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ **อิตถันนามัง** ภิกขุง ภัตตุทเทสะกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ **อิตถันนามัง** ภิกขุง ภัตตุทเทสะกัง สัมมันนะติ, ยัสสายัส๎มะโต ขะมะติ **อิตถันนามัสสะ** ภิกขุโน ภัตตุทเทสะกัสสะ สัมมะติ, โส ตุณ๎หัสสะ ยัสสะ นักขะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเฆนะ **อิตถันนาโม** ภิกขุ ภัตตุทเทสะโก ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัส๎มา ตุณ๎หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ เป็นภัตตุเทสก์ นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้เป็นภัตตุเทสก์ การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้เป็นภัตตุเทสก์ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุมีชื่ออย่างนี้ สงฆ์สมมติเป็นภัตตุเทสก์แล้ว การสมมติชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

<u>กรรมวาจาสมมติภัณฑาคาริก</u>

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ **อิตถันนามัง** ภิกขุง ภัณฑาคาริกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ **อิตถันนามัง** ภิกขุง ภัณฑาคาริกัง

สัมมันนะติ, ยัสสายัส๎มะโต ขะมะติ **อิตถันนามัสสะ** ภิกขุโน ภัณฑาคาริกัสสะ สัมมะติ, โส ตุณ๎หัสสะ ยัสสะ นักขะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเฆนะ **อิตถันนาโม** ภิกขุ ภัณฑาคาริโก ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัส๎มา ตุณ๎หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลังชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใดท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลังแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติเรือนคลัง

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ **อิตถันนามัง** วิหารัง ภัณฑาคารัง สัมมันเนยยะ เอสา ญัตติ.

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัง วิหารัง ภัณฑาคารัง สัมมันนะติ, ยัสสายัส๎มะโต ขะมะติ **อิตถันนามัสสะ** วิหารัสสะ ภัณฑาคารัสสะ สัมมะติ, โส ตุณ๎หัสสะ ยัสสะ นักขะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเฆนะ **อิตถันนาโม** วิหาโร ภัณฑาคาโร ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัส๎มา ตุณ๎หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเรือนคลัง นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้ให้เป็นเรือนคลัง การสมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเรือนคลัง ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเรือนคลังแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ **อิตถันนามัง** ภิกขุง เสนาสะนะคาหาปะกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ **อิตถันนามัง** ภิกขุง เสนาสะนะคาหาปะกัง สัมมันนะติ, ยัสสายัส๎มะโต ขะมะติ อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน เสนาสะนะคาหาปะกัสสะ สัมมะติ, โส ตุณ๎หัสสะ ยัสสะ นักขะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเฆนะ **อิตถันนาโม** ภิกขุ เสนาสะนะคาหาปะโก ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัส๎มา ตุณ๎หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุมีชื่อนี้ เป็นผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้ ให้เป็นผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ การสมมติภิกษุมีชื่อนี้ เป็นผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติเป็นผู้ให้ถือเสนาสนะแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

<u>กรรมวาจาให้นวกรรม</u>

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ **อิตถันนามัสสะ** คะหะปะติโน วิหารัง อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน นะวะกัมมัง ทะเทยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ **อิตถันนามัสสะ** คะหะปะติโน วิหารัง **อิตถันนามัสสะ** ภิกขุโน นะวะกัมมัง เทติ, ยัสสายัส์มะโต ขะมะติ **อิตถันนามัสสะ** คะหะปะติโน วิหารัสสะ **อิตถันนามัสสะ** ภิกขุโน นะวะกัมมัสสะ ทานัง, โส ตุณ์หัสสะ ยัสสะ นักขะมะติ โส ภาเสยยะ.

ทินโน สังเฆนะ **อิตถันนามัสสะ** คะหะปะติโน วิหาโร **อิตถันนามัสสะ** ภิกขุโน นะวะกัมมัง ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัส์มา ตุณ์หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุมีชื่อนี้ นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุมีชื่อนี้ การให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุมีชื่อนี้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

วิหารของคฤหบดีผู้มีชื่อนี้ สงฆ์ให้เป็นนวกรรมของภิกษุมีชื่อนี้แล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

(คำว่า อิตถันนามัสสะ คะหะปะติโน พึงเปลี่ยนตามชื่อผู้สร้าง ดังนี้ เช่น สุทัตตัสสะ คะหะปะติโน, วิสาขายะ อุปาสิกายะ, สีหัสสะ กุมารัสสะ)

กรรมวาจาสมมติกัปปิยภูมิ

ดูก่อนอานนท์ ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงสมมติวิหารที่ตั้งอยู่สุดเขตวัดให้เป็นสถานที่เก็บของกัปปิยะ แล้วให้เก็บไว้ในสถานที่ที่สงฆ์จำนงหมาย คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น หรือถ้ำก็ได้.

วิธีสมมติกัปปิยภูมิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้

ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ จึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่าดังนี้

กรรมวาจาสมมติกัปปิยภูมิ

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ **อิตถันนามัง** วิหารัง กัปปิยะภูมิง สัมมันเนยยะ เอสา ญัตติ.

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ **อิตถันนามัง** วิหารัง กัปปิยะภูมิง สัมมันนะติ, ยัสสายัส์มะโต ขะมะติ **อิตถันนามัสสะ** วิหารัสสะ กัปปิยะภูมิยา สัมมะติ, โส ตุณ์หัสสะ ยัสสะ นักขะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเฆนะ **อิตถันนาโม** วิหาโร กัปปิยะภูมิ ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัส์มา ตุณ์หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติวิหารมีชื่อนี้ ให้เป็นกัปปิยภูมิ นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารมีชื่อนี้ ให้เป็นกัปปิยภูมิ การสมมติวิหารมีชื่อนี้ให้เป็นกัปปิยภูมิ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

วิหารมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติให้เป็นกัปปิยภูมิแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

ประเภทของอุโบสถ

ถ้ามีภิกษุ ๔ รูปขึ้นไป ให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง

ปาริสุทธิอุโบสถ ภิกษุ ๓ รูป

ภิกษุผู้ฉลาด พึงประกาศให้ภิกษุเหล่านั้นทราบ ด้วยญัตติกรรมวาจาว่าดังนี้

"สุณันตุ เม ภันเต อายัส์มันตา อัชชุโปสะโถ ปัณณะระโส, ยะทายัส์มันตานัง ปัตตะกัลลัง, มะยัง อัญญะมัญญัง ปะริสุทธิอุโปสะถัง กะเรยยามะ.

ท่านทั้งหลายเจ้าข้า ขอจงฟังข้าพเจ้า อุโบสถวันนี้ที่ ๑๕ ถ้าความพร้อมพรั่งของท่านทั้งหลายถึงที่แล้ว เราทั้งหลายพึงทำปาริสุทธิอุโบสถกันเถิด."

(ถ้าผู้สวดแก่กว่า พึงว่า อาวุโส แทน ภันเต)

(ถ้า ๑๔ ค่ำ พึงเปลี่ยน ปัณณะระโส เป็น จาตุททะโส)

ภิกษุผู้เถระ พึงห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลีแล้วบอกความบริสุทธิ์ของตน ต่อภิกษุเหล่านั้นอย่างนี้ว่า

"ปะริสุทโธ อะหัง อาวุโส, ปะริสุทโธติ มัง ธาเรถะ.

ฉันบริสุทธิ์แล้วเธอ ขอเธอจำฉันว่า ผู้บริสุทธิ์แล้ว" (๓ หน)

ภิกษุนวกะ พึงห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลีแล้วบอกความบริสุทธิ์ของตน ต่อภิกษุเหล่านั้น ดังนี้

"ปะริสุทโธ อะหัง ภันเต, ปะริสุทโธติ มัง ธาเรถะ.

ผมบริสุทธิ์แล้วขอรับ ขอท่านทั้งหลายจำผมว่า ผู้บริสุทธิ์แล้ว" (๓ หน)

ปาริสุทธิอุโปสถภิกษุ ๒ รูป

ภิกษุผู้เถระ พึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วบอกความบริสุทธิ์ของตน ต่อภิกษุผู้นวกะอย่างนี้ว่า

"ปะริสุทโธ อะหัง อาวุโส, ปะริสุทโธติ มัง ธาเรหิ.
ฉันบริสุทธิ์แล้วเธอ ขอเธอจำฉันว่า ผู้บริสุทธิ์แล้ว" (๓ หน)

ภิกษุผู้นวกะ พึงห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วบอกความบริสุทธิ์ของตน ต่อภิกษุผู้เถระอย่างนี้ว่า

"ปะริสุทโธ อะหัง ภันเต, ปะริสุทโธติ มัง ธาเรถะ.
ผมบริสุทธิ์แล้วขอรับ ขอท่านจำผมว่า ผู้บริสุทธิ์แล้ว" (๓ หน)

<u>อธิษฐานอุโปสถ</u>

ภิกษุนั้น พึงกวาดสถานที่เป็นที่ไปมา แห่งภิกษุทั้งหลาย คือจะเป็นโรงฉัน มณฑป หรือโคนไม้ก็ตาม แล้วตั้งน้ำฉัน น้ำใช้ ปูอาสนะ ตามประทีปไว้ แล้วนั่งรออยู่ ถ้าภิกษุเหล่าอื่นมา พึงทำอุโบสถ ร่วมกับพวกเธอ ถ้าไม่มีมา พึงอธิษฐานว่า

"อัชชะ เม อุโปสะโถ
วันนี้เป็นวันอุโบสถของเรา" (๓ หน)

ถ้าไม่อธิษฐาน ต้องอาบัติทุกกฏ.

ปาติโมกขุทเทส ๕

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร.๔ / ๒๓๐ / ๑๕๐)

การสวดปาติโมกข์มี ๕ วิธี ดังนี้

๑. ภิกษุสวดนิทานจบแล้ว พึงสวดอุทเทสที่เหลือด้วยสุตบท

๒. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ จบแล้ว พึงสวดอุทเทสที่เหลือด้วยสุตบท

๓. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ สวดสังฆาทิเสส ๑๓ จบแล้ว พึงสวดอุทเทสที่เหลือด้วยสุตบท

๔. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ สวดสังฆาทิเสส ๑๓ สวดอนิยต ๒ จบแล้ว พึงสวดอุทเทสที่เหลือด้วยสุตบท

๕. ภิกษุสวดโดยพิสดารหมด

" ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีอันตราย ภิกษุไม่พึงสวดปาติโมกข์ย่อ รูปใดสวดต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลายเมื่อมีอันตรายเราอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ ขึ้นแสดงโดยย่อ"

อันตรายในเรื่องเหล่านี้คือ

๑.พระราชาเสด็จมา ๒.โจรมาปล้น
๓.ไฟไหม้ ๔.น้ำหลากมา
๕.คนมามาก ๖.ผีเข้าภิกษุ
๗.สัตว์ร้ายเข้ามา ๘.งูร้ายเลื้อยเข้ามา
๙.ภิกษุจะถึงแก่ชีวิต[๑] ๑๐.มีอันตรายแก่พรหมจรรย์[๒]

ตัวอย่างการสวดปาติโมกข์ย่อ เช่น วิธีที่ ๑

ที่ตรัสว่า "ภิกษุสวดนิทานจบแล้ว พึงสวดอุทเทสที่เหลือด้วยสุตบท" *โดย*

[๑] ภิกษุเป็นไข้ หรือ จะมรณภาพ หรือมีคนมีเวรกันประสงค์จะฆ่า จึงจับภิกษุนั้น (วิ.อ. ๓/๑๕๐/๑๓๑).

[๒] มนุษย์ทั้งหลาย ประสงค์จะให้ภิกษุรูปเดียว หรือหลายรูป เคลื่อนจากพรหมจรรย์ (จะให้สึก) จึงจับภิกษุเหล่านี้ไว้ (วิ.อ. ๓ / ๑๕๐ / ๑๓๑).

- เริ่มด้วยการสวดบุพพกิจบุพพกรณ์ คือเริ่มตั้งแต่

อุโปสะถะกะระณะโต ปุพเพ นะวะวิธัง ปุพพะกิจจัง กาตัพพัง โหติ ....สวดไปเรื่อย ๆ จนถึง...............อะนุมาเนตัพโพ.

- ต่อไปจึงสวดนิทานุสเทส ดังนี้

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, อัชชุโปสะโถ ปัณณะระโส ยะทิ สังฆัสสะ ....สวดไปเรื่อย ๆ จนถึง.............ผาสุ โหติ.

- จากนี้จึงสวดอุทเทสที่เหลือด้วยสุตบท ดังนี้

อุททิฏฐัง โข อายัส์มันโต นิทานัง.

ตัตถายัส์มันเต ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ปะริสุทเธตถายัส์มันโต, ตัส์มา ตุณ์หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

สุตา โข ปะนายัส์มันเตหิ จัตตาโร ปาราชิกา ธัมมา.

สุตา โข ปะนายัส์มันเตหิ เตระสะ สังฆาทิเสสา ธัมมา.

สุตา โข ปะนายัส์มันเตหิ เท์ว อะนิยะตา ธัมมา.

สุตา โข ปะนายัส์มันเตหิ ติงสะ นิสสัคคิยา ปาจิตติยา ธัมมา.

สุตา โข ปะนายัส์มันเตหิ เท์วนะวุติ ปาจิตติยา ธัมมา.

สุตา โข ปะนายัส์มันเตหิ จัตตาโร ปาฏิเทสะนียา ธัมมา.

สุตา โข ปะนายัส์มันเตหิ ปัญจะสัตตะติ เสขิยา ธัมมา.

สุตา โข ปะนายัส์มันเตหิ สัตตาธิกะระณะสะมะถา ธัมมา.

เอตตะกันตัสสะ ภะคะวะโต สุตตาคะตัง สุตตะปะริยาปันนัง อัน์วัฑฒะมาสัง อุทเทสัง อาคัจฉะติ.

ตัตถะ สัพเพเหวะ สะมัคเคหิ สัมโมทะมาเนหิ อะวิวะทะมาเนหิ สิกขิตัพพันติ.

ภิกขุปาติโมกขัง นิฏฐิตัง.

(คำว่า ปะนายัส์มันเตหิ ในบุพพสิกขาใช้ อายัส์มันเตหิ)

วิธีมอบปาริสุทธิ และมอบฉันทะ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุอาพาธมอบปาริสุทธิ.

วิธีมอบปาริสุทธิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงมอบปาริสุทธิ อย่างนี้:-

ภิกษุผู้อาพาธ พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลีแล้ว กล่าวคำมอบปาริสุทธิอย่างนี้ว่า

" ปาริสุทธิง ทัมมิ, ปาริสุทธิง เม หะระ, ปาริสุทธิง เม อาโรเจหิ."

" ข้าพเจ้าขอมอบปาริสุทธิ ขอท่านจงนำปาริสุทธิของข้าพเจ้าไป ขอท่านจงบอกปาริสุทธิของข้าพเจ้า "

ภิกษุรับด้วยกาย รับด้วยวาจา รับด้วยทั้งกายและวาจาก็ได้ เป็นอันภิกษุอาพาธมอบปาริสุทธิแล้ว. ไม่รับด้วยกาย ไม่รับด้วยวาจา ไม่รับด้วยทั้งกายและวาจา ไม่เป็นอันภิกษุอาพาธมอบปาริสุทธิ.

ถ้าได้ภิกษุเช่นนั้นอย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ ภิกษุทั้งหลายพึงใช้เตียงหรือตั่ง หามภิกษุอาพาธนั้นมาในท่ามกลางสงฆ์ แล้วทำอุโบสถ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกภิกษุผู้พยาบาลไข้คิดอย่างนี้ว่า ถ้าพวกเราจักย้ายภิกษุอาพาธอาพาธจักกำเริบหนัก หรือมิฉะนั้นก็จักถึงมรณภาพ ดังนี้ ไม่พึงย้ายภิกษุอาพาธ สงฆ์พึงไปทำอุโบสถในสำนักภิกษุอาพาธนั้น แต่สงฆ์เป็นวรรค ไม่พึงทำอุโบสถเลย ถ้าขืนทำ ต้องอาบัติทุกกฏ.

วิธีมอบฉันทะ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงมอบฉันทะ อย่างนี้:-

ภิกษุอาพาธ พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำมอบฉันทะอย่างนี้ว่า

"ฉันทัง ทัมมิ, ฉันทัง เม หะระ, ฉันทัง เม อาโรเจหิ."

"ข้าพเจ้ามอบฉันทะ ขอท่านจงนำฉันทะของข้าพเจ้าไป ขอท่านจงบอก ฉันทะของข้าพเจ้า".

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในวันอุโบสถ เราอนุญาตให้ภิกษุผู้มอบปาริสุทธิ มอบฉันทะด้วย เผื่อสงฆ์จะมีกรณีกิจ.

ตัวอย่างคำที่ภิกษุผู้นำฉันทะและปาริสุทธิของภิกษุอาพาธบอกแก่สงฆ์

"อาสะโภ ภันเต ภิกขุ คิลาโน มัยหัง ฉันทัญจะ ปาริสุทธิญจะ อะทาสิ, ตัสสะ ฉันโท จะ ปาริสุทธิ จะ มะยา อาหะฏา, สาธุ ภันเต สังโฆ ธาเรตุ."

"ท่านเจ้าข้า อาสโภภิกษุอาพาธ ได้มอบฉันทะและปาริสุทธิแก่ผม ผมนำฉันทะและปาริสุทธิ ของเธอมาแล้ว ขอสงฆ์จงทราบ."

วิธีงดปาติโมกข์แก่ภิกษุ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย วันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ อิตถันนาโม ปุคคะโล สาปัตติโก ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ นะ ตัส์มิง สัมมุขีภูเต ปาฏิโมกขัง อุททิสิตัพพันติ ฐะปิตัง โหติ ปาฏิโมกขัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีอาบัติติดตัว ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ ปาติโมกข์เป็นอันงดแล้ว.

การงดปาติโมกข์เพราะศีลวิบัติ

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ อิตถันนาโม ปุคคะโล สีละวิปัตติยา-ทิฏฐะสุตะปะริสังกิโต โหติ ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ นะ ตัส์มิง สัมมุขีภูเต ปาฏิโมกขัง อุททิสิตัพพันติ ธัมมิกัง ปาฏิโมกขัฏฐะปะนัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยศีลวิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม.

การงดปาติโมกข์เพราะอาจารวิบัติ

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ อิตถันนาโม ปุคคะโล อาจาระวิปัตติยา-ทิฏฐะสุตะปะริสังกิโต โหติ ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ นะ ตัส์มิง สัมมุขีภูเต ปาฏิโมกขัง อุททิสิตัพพันติ ธัมมิกัง ปาฏิโมกขัฏฐะปะนัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยอาจารวิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม.

การงดปาติโมกข์เพราะทิฏฐิวิบัติ

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ อิตถันนาโม ปุคคะโล ทิฏฐิวิปัตติยา-ทิฏฐะสุตะปะริสังกิโต โหติ ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ นะ ตัสมิง สัมมุขีภูเต ปาฏิโมกขัง อุททิสิตัพพันติ ธัมมิกัง ปาฏิโมกขัฏฐะปะนัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยทิฏฐิวิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม.

ข้อสังเกตุ มีพุทธพจน์ตรัสว่า "เมื่องดปาติโมกข์แล้ว บริษัทเลิกประชุมเพราะอันตราย ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ๑.อันตรายแต่พระราชา ๒. ..." แสดงว่ามีการเลิกประชุมสงฆ์เพราะอันตราย ๑๐ ได้ (ดูหน้า ๓๕๒, ๔๒๘ ประกอบ)

วิธีกระทำเมื่อสงฆ์ต้องสภาคาบัติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ในอาวาสแห่งหนึ่ง เมื่อถึงวันอุโบสถ สงฆ์ทั้งหมดในศาสนานี้ต้องสภาคาบัติ ภิกษุเหล่านั้นพึงส่งภิกษุรูปหนึ่ง ไปสู่อาวาสใกล้เคียงพอจะกลับมาทันในวันนั้น ด้วยสั่งว่า "อาวุโส เธอจงไปทำคืนอาบัตินั้น แล้วมาพวกเราจักทำคืนอาบัติในสำนักเธอ ถ้าได้ภิกษุเช่นนั้นอย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ภิกษุผู้ฉลาดพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

ญัตติกรรมวาจาสงฆ์ต้องสภาคาบัติ

"สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ อะยัง สัพโพ สังโฆ สะภาคัง อาปัตติง อาปันโน ยะทา อัญญัง ภิกขุง สุทธัง อะนาปัตติกัง ปัสสิสสะติ ตะทา ตัสสะ สันติเก ตัง อาปัตติง ปะฏิกะริสสะติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ทั้งหมดนี้ต้องสภาคาบัติ เห็นภิกษุรูปอื่นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติเมื่อใด จักทำคืนอาบัตินั้นในสำนักเธอเมื่อนั้น"

ครั้นแล้วพึงทำอุโบสถ สวดปาติโมกข์ แต่ไม่พึงทำอันตรายแก่อุโบสถ เพราะข้อที่ต้องสภาคาบัตินั้น เป็นปัจจัย.

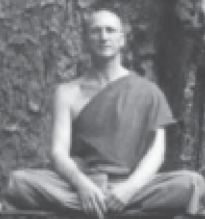
สงฆ์ทั้งหมดมีความสงสัยในสภาคาบัติ

ภิกษุผู้ฉลาด พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

"สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ อะยัง สัพโพ สังโฆ สะภาคายะ อาปัตติยา เวมะติโก ยะทา นิพเพมะติโก ภะวิสสะติ ตะทา ตัง อาปัตติง ปะฏิกะริสสะติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ทั้งหมดนี้มีความสงสัยในสภาคาบัติ หมดความสงสัยเมื่อใด จักทำคืนอาบัตินั้นเมื่อนั้น"

ครั้นแล้วพึงทำอุโบสถ สวดปาติโมกข์ แต่ไม่พึงทำอันตรายแก่อุโบสถ เพราะข้อที่มี ความสงสัยนั้นเป็นปัจจัย.

ธรรมทายาท

"ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลาย จงพากันเป็นธรรมทายาท (คือรับมรดกธรรม) ของเราเถิด, อย่าได้เป็นอามิสทายาท (คือรับมรดก สิ่งของ) เลย.

ความเป็นห่วงของเรา ในเธอทั้งหลายมีอยู่ว่า ทำอย่างไรเสีย สาวกทั้งหลายของเรา พึงเป็นธรรมทายาทเถิด อย่าได้เป็นอามิสทายาทเลย".

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๒๑ / ๒๑)

บุพพกรณ์ - บุพพกิจ

อุโปสะถะกะระณะโต[๑] ปุพเพ นะวะวิธัง ปุพพะกิจจัง กาตัพพัง โหติ. ตัณฐานะสัมมัชชะนัญจะ ตัตถะ ปะทีปุชชะละนัญจะ อาสะนะปัญญะปะนัญจะ ปานียะปะริโภชะนียูปัฏฐะปะนัญจะ ฉันทาระหานัง ภิกขูนัง ฉันทาหะระณัญจะ เตสัญเญวะ อะกะตุโปสะถานัง ปาริสุทธิยาปิ[๒] อาหะระณัญจะ อุตุกขานัญจะ ภิกขุคะณะนา จะ ภิกขุนีนะโมวาโท จาติ.

ตัตถะ ปุริมานิ จัตตาริ[๓] ภิกขูนัง วัตตัง ชานันเตหิ อารามิเกหิปิ ภิกขูหิปิ[๔] กะตานิ ปะรินิฏฐิตานิ โหนติ.

ฉันทาหะระณะ ปาริสุทธิ อาหะระณานิ[๕] ปะนะ อิมิสสัง สีมายัง หัตถะปาสัง วิชะหิต์วา นิสินนานัง ภิกขูนัง อะภาวะโต นัตถิ.

อุตุกขานัง นามะ เอตตะกัง อะติกกันตัง, เอตตะกัง อะวะสิฏฐันติ เอวัง อุตุอาจิกขะนัง; อุตูนีธะ ปะนะ สาสะเน เหมันตะคิมหะวัสสานานัง วะเสนะ ตีณิ โหนติ. อะยัง เหมันโตตุ[๖], อัส์มิญจะ อุตุมหิ อัฏฐะ อุโปสะถา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสะโถ สัมปัตโต เท์ว อุโปสะถา อะติกกันตา ปัญจะ อุโปสะถา อะวะสิฏฐา[๗] อิติ เอวัง สัพเพหิ อายัส์มันเตหิ อุตุกขานัง ธาเรตัพพัง.

*(รับพร้อมกันว่า **เอวัง ภันเต** ผู้แก่กว่าพึงว่า เอวัง อาวุโส)*

ภิกขุคะณะนา นามะ อิมัส์มิง อุโปสะถัคเค อุโปสะถัตถายะ[๘] สันนิปะติตา ภิกขู เอตตะกาติ ภิกขูนัง คะณะนา. อิมัส์มิมปะนะ อุโปสะถัคเค[๙] จัตตาโร[๑๐] ภิกขู สันนิปะติตา โหนติ. อิติ เอวัง สัพเพหิ อายัส์มันเตหิ ภิกขุ คะณะนาปิ ธาเรตัพพา.

*(รับพร้อมกันว่า **เอวัง ภันเต** ผู้แก่กว่าพึงว่า เอวัง อาวุโส)*

ภิกขุนีนะโมวาโท ปะนะ อิทานิ ตาสัง นัตถิตายะ นัตถิ. อิติ สะกะระโณกาสานัง ปุพพะกิจจานัง กะตัตตา นิกกะระโณกาสานัง ปุพพะกิจจานัง ปะกะติยา ปะรินิฏฐิตัตตา, เอวันตัง นะวะวิธัง ปุพพะกิจจัง ปะรินิฏฐิตัง โหติ.

นิฏฐิเต จะ ปุพพะกิจเจ สะเจ โส ทิวะโส จาตุททะสี ปัณณะระสี

สามัคคีนะมัญญะตะโร <u>ยะถาชชุโปสะโถ</u>[๑๑] <u>ปัณณะระโส</u>[๑๒] ยาวะติกา จะ ภิกขู กัมมัปปัตตา <u>สังฆุโปสะถาระหา จัตตาโร</u>[๑๓] วา ตะโต วา อะติเรกา ปะกะตัตตา ปาราชิกัง อะนาปันนา สังเฆนะ วา อะนุกขิตตา, เต จะ โข หัตถะปาสัง อะวิชะหิต๎วา เอกะสีมายัง ฐิตา, เตสัญจะ วิกาละโภชะนาทิวะเสนะ วัตถุสะภาคาปัตติโย เจ นะ วิชชันติ; เตสัญจะ หัตถะปาเส หัตถะปาสะโต พะหิกะระณะวะเสนะ วัชเชตัพโพ โกจิ วัชชะนียะปุคคะโล เจ นัตถิ.

<u>เอวันตัง อุโปสะถะกัมมัง</u>[๑๔] อิเมหิ จะตูหิ ลักขะเณหิ สังคะหิตัง ปัตตะกัลลัง นามะ โหติ กาตุง ยุตตะรูปัง. <u>อุโปสะถะกัมมัสสะ</u>[๑๕] ปัตตะกัลลัตตัง วิทิต๎วา อิทานิ <u>กะริยะมาโน อุโปสะโถ สังเฆนะ อะนุมาเนตัพโพ.</u>[๑๖]

*(รับพร้อมกันว่า **เอวัง ภันเต** ผู้แก่กว่าพึงว่า เอวัง อาวุโส)*

*(ต่อจากนี้ท่านผู้แก่กว่าในสงฆ์ ถ้าไม่ได้สวดเอง พึงกล่าวคำ **อัชเฌสนา** ดังนี้)*

ปุพพะกะระณะปุพพะกิจจานิ สะมาเปต๎วา อิมัสสะ นิสินนัสสะ ภิกขุสังฆัสสะ อะนุมะติยา <u>ปาฏิโมกขัง อุททิสิตุง</u>[๑๗] อัชเฌสะนัง กะโรมิ.

<u>วิธีเปลี่ยนบุพพกิจตามลำดับเลขเชิงอรรถ</u>

*๑. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **ปะวาระณากะระณะโต.***

*๒. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **อะกะตะปะวาระณานัง ปะวาระณายะปิ.***

*๓. ถ้ากลางวัน พึงว่า **ตัตถะ ปุริเมสุ จะตูสุ กิจเจสุ ปะทีปะกิจจัง อิทานิ สุริยาโลกัสสะ อัตถิตายะ นัตถิ, อะปะรานิ ตีณิ.***

*๔. ถ้ารูปเดียว พึงว่า **ภิกขุนัง วัตตัง ชานะตา ภิกขุนา** ถ้าหลายรูป ไม่มีอารามิกะ พึงว่าแต่ **ภิกขูหิ** เท่านั้น.*

*๕. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **ปะวาระณาอาหะระณานิ.***

*๖. ถ้าเป็นฤดูร้อน พึงว่า **คิมโหตุ** ถ้าเป็นฤดูฝน พึงว่า **วัสสาโนตุ.***

*๗. นี้เป็นฤดูที่ไม่มีอธิกมาส ไม่มีปวารณา และเป็นอุโบสถที่ ๓ ถ้าเป็นอุโบสถที่ ๑ พึงว่า **เอโก อุโปสะโถ สัมปัตโต สัตตะ อุโปสะถา อะวะสิฏฐา** ถ้าเป็นอุโบสถที่ ๒ คือล่วงแล้ว ๑ ปัจจุบันยังเหลืออยู่อีก ๖ พึงว่า **เอโก อุโปสะโถ อะติกกันโต, ฉะ อุโปสะถา อะวะสิฏฐา,***

ถ้าล่วงแล้ว ๒-๓-๔-๕-๖ อุโบสถ ยังเหลืออยู่ ๕-๔-๓-๒-๑ อุโบสถ พึงว่า
เท่ว - ตะโย - จัตตาโร - ปัญจะ - ฉะ อุโปสะถา อะติกกันตา,
ปัญจะ - จัตตาโร - ตะโย - เท่ว อุโปสะถา อะวะสิฏฐา, หรือ
เอโก อุโปสะโถ อะวะสิฏโฐ,

ถ้าล่วง ๗ อุโบสถ ปัจจุบัน ๑ รวมเป็น ๘ อุโบสถบริบูรณ์ พึงว่า ***สัตตะ อุโปสะถา อะติกกันตา, อัฏฐะ อุโปสะถา ปะริปุณณา.***

ถ้าฤดูที่มีอธิกมาส พึงว่า ***อะธิกะมาสะวะเสนะ ทะสะ อุโปสะถา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสะโถ สัมปัตโต, นะวะ อุโปสะถา อะวะสิฏฐา.*** *อุโบสถที่ ๒-๓ ถึงที่ ๑๐ ก็ให้เปลี่ยนทำนองเดียวกันกับฤดูที่ไม่มีอธิกมาส ต่างกันที่ต้องเติมคำว่า* ***อะธิกะมาสะวะเสนะ*** *เข้าข้างหน้าเสมอ เท่านั้น.*

ฤดูที่ไม่มีอธิกมาส แต่มีปวารณา อุโบสถที่ ๑ ให้เปลี่ยนว่า ***สัตตะ จะ อุโปสะถา เอกา จะ ปะวาระณา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสะโถ สัมปัตโต ฉะ จะ อุโปสะถา เอกา จะ ปะวาระณา อะวะสิฏฐา.*** *ถ้าล่วงแล้ว ๕ อุโบสถ ปัจจุบันเป็นวันปวารณา ยังเหลืออีก ๒ อุโบสถ พึงเปลี่ยนว่า* ***สัตตะ จะ อุโปสะถา เอกา จะ ปะวาระณา, อิมินา ปักเขนะ เอกา ปะวาระณา สัมปัตตา, ปัญจะ อุโปสะถา อะติกกันตา, เท่ว อุโปสะถา อะวะสิฏฐา.*** *ถ้าเป็นอุโบสถที่สุด คือ ล่วงแล้ว ๖ อุโบสถ กับปวารณา ๑ ปัจจุบัน ๑ พึงเปลี่ยนว่า* ***สัตตะ จะ อุโปสะถา เอกา จะ ปะวาระณา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสะโถ สัมปัตโต, ฉะ จะ อุโปสะถา เอกา จะ ปะวาระณา อะติกกันตา, สัตตะ จะ อุโปสะถา เอกา จะ ปะวาระณา ปะริปุณณา.***

ถ้าฤดูที่มีอธิมาสและปวารณาด้วย อุโบสถที่ ๑ พึงเปลี่ยนว่า ***อะธิกะมาสะวะเสนะ นะวะ จะ อุโปสะถา เอกา จะ ปะวาระณา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสะโถ สัมปัตโต, อัฏฐะ จะ อุโปสะถา เอกา จะ ปะวาระณา อะวะสิฏฐา.*** *อุโบสถต่อไป ก็พึงเปลี่ยนทำนองเดียวกันกับฤดูที่ไม่มีอธิกมาส แต่มีปวารณา ต่างกันแต่เติมว่า* ***อะธิกะมาสะวะเสนะ*** *เข้าข้างหน้าเสมอเท่านั้น.*

๘. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ***ปะวาระณัคเค ปะวาระณัตถายะ.***

๙. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ***ปะวาระณัคเค.***

๑๐. นี้ภิกษุ ๔ รูป ถ้า ๕ รูปว่า **ปัญจะ ภิกขู,** ๖ : **ฉะ ภิกขู,** ๗ : **สัตตะ ภิกขู,** ๘ : **อัฏฐะ ภิกขู,** ๙ : **นะวะ ภิกขู,** ๑๐ : **ทะสะ ภิกขู** (ต่อจากนี้พึงดูในเชิงอรรถ)

๑๑. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **ยะถาชชะ ปะวาระณา.**

๑๒. ถ้าเป็นอุโบสถที่ ๑๔ ค่ำว่า **จาตุททะโส** ถ้าเป็นวันปวารณาที่๑๔ ค่ำว่า **จาตุททะสี** วันปวารณาที่ ๑๕ ค่ำว่า **ปัณณะระสี.**

๑๓. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **สังฆะปะวาระณาระหา ปัญจะ วา**

๑๔. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **เอวันตัง ปะวาระณากัมมัง.**

๑๕. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **ปะวาระณากัมมัสสะ.**

๑๖. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **อิทานิ กะริยะมานา ปะวาระณา สังเฆนะ อะนุมาเนตัพพา.**

๑๗. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **ปะวาระณา ญัตติง ฐะเปตุง.**

แบบการนับจำนวนภิกษุ

๑๑	เอกาทะสะ	๓๓	เตตติงสะ	๕๕	ปัญจะปัญญาสะ	๗๗	สัตตะสัตตะติ
๑๒	พาระสะ	๓๔	จะตุตติงสะ	๕๖	ฉะปัญญาสะ	๗๘	อัฏฐะสัตตะติ
๑๓	เตระสะ	๓๕	ปัญจัตติงสะ	๕๗	สัตตะปัญญาสะ	๗๙	เอกูนาสีติ
๑๔	จะตุททะสะ	๓๖	ฉัตติงสะ	๕๘	อัฏฐะปัญญาสะ	๘๐	อะสีติ
๑๕	ปัณณะระสะ	๓๗	สัตตัตติงสะ	๕๙	เอกูนะสัฏฐี	๘๑	เอกาสีติ
๑๖	โสฬะสะ	๓๘	อัฏฐัตติงสะ	๖๐	สัฏฐี	๘๒	ท๎วาสีติ
๑๗	สัตตะระสะ	๓๙	เอกูนะจัตตาฬีสะ	๖๑	เอกะสัฏฐี	๘๓	ตะยาสีติ
๑๘	อัฏฐะระสะ	๔๐	จัตตาฬีสะ	๖๒	ท๎วิสัฏฐี	๘๔	จะตุราสีติ
๑๙	เอกูนะวีสะติ	๔๑	เอกะจัตตาฬีสะ	๖๓	เตสัฏฐี	๘๕	ปัญจาสีติ
๒๐	วีสะติ	๔๒	ท๎วิจัตตาฬีสะ	๖๔	จะตุสัฏฐี	๘๖	ฉะฬาสีติ
๒๑	เอกะวีสะติ	๔๓	เตจัตตาฬีสะ	๖๕	ปัญจะสัฏฐี	๘๗	สัตตาสีติ
๒๒	พาวีสะติ	๔๔	จะตุจัตตาฬีสะ	๖๖	ฉะสัฏฐี	๘๘	อัฏฐาสีติ
๒๓	เตวีสะติ	๔๕	ปัญจะจัตตาฬีสะ	๖๗	สัตตะสัฏฐี	๘๙	เอกูนะนะวุติ
๒๔	จะตุวีสะติ	๔๖	ฉะจัตตาฬีสะ	๖๘	อัฏฐะสัฏฐี	๙๐	นะวุติ
๒๕	ปัญจะวีสะติ	๔๗	สัตตะจัตตาฬีสะ	๖๙	เอกูนะสัตตะติ	๙๑	เอกะนะวุติ
๒๖	ฉัพพีสะติ	๔๘	อัฏฐะจัตตาฬีสะ	๗๐	สัตตะติ	๙๒	เท๎วนะวุติ
๒๗	สัตตะวีสะติ	๔๙	เอกูนะปัญญาสะ	๗๑	เอกะสัตตะติ	๙๓	เตนะวุติ
๒๘	อัฏฐะวีสะติ	๕๐	ปัญญาสะ	๗๒	ท๎วิสัตตะติ	๙๔	จะตุนะวุติ
๒๙	เอกูนะติงสะ	๕๑	เอกะปัญญาสะ	๗๓	เตสัตตะติ	๙๕	ปัญจะนะวุติ
๓๐	สะมะติงสะ	๕๒	ท๎วิปัญญาสะ	๗๔	จะตุสัตตะติ	๙๖	ฉะนะวุติ
๓๑	เอกัตติงสะ	๕๓	เตปัญญาสะ	๗๕	ปัญจะสัตตะติ	๙๗	สัตตะนะวุติ
๓๒	ท๎วัตติงสะ	๕๔	จะตุปัญญาสะ	๗๖	ฉะสัตตะติ	๙๘	อัฏฐะนะวุติ

บุพพกรณ์ - บุพพกิจ (แปล)

ก่อนแต่ทำอุโบสถ พึงทำบุรพกิจ ๙ ประการ คือ ๑.กวาดสถานที่ทำอุโบสถนั้น ๒.จุดประทีปในที่นั้น ๓.แต่งตั้งอาสนะ ๔.ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ ๕.นำฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะ ๖.บอกฤดู ๗.นำปาริสุทธิของเธอ ผู้ลงทำอุโบสถไม่ได้ ๘.นับภิกษุ ๙.สอนพวกภิกษุณี

ในบุพพกิจ ๙ นั้น ๔ เบื้องต้น อันคนเฝ้าอาราม และภิกษุทั้งหลายผู้รู้วัตรของพวกภิกษุ ทำสำเร็จแล้ว.

ส่วนการนำฉันทะ นำปาริสุทธิไม่มี เพราะภิกษุทั้งหลาย ผู้นั่งเว้นหัตถบาส ในสีมานี้ไม่มี

การบอกฤดูโดยนัยดังนี้ว่า ล่วงเท่านี้ เหลือเท่านี้ ชื่อว่าบอกฤดู ก็ในศาสนานี้มี ๓ ฤดู ด้วยอำนาจแห่งฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดูฝน. ก็ฤดูนี้เป็นฤดูหนาว ในฤดูหนาวนี้มี ๘ อุโบสถ อุโบสถหนึ่งถึงด้วยปักษ์อันนี้ ยังเหลือ ๗ อุโบสถ ท่านทั้งปวงพึงจำการบอกฤดูอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้.

การนับภิกษุโดยนัยนี้ว่า ภิกษุทั้งหลายผู้ประชุมกัน เพื่อประสงค์ทำอุโบสถในโรงอุโบสถนี้ เท่านี้รูป ดังนี้ ชื่อว่าการนับภิกษุ. ก็ในโรงอุโบสถนี้มีภิกษุประชุมกัน ๔ รูป ท่านทั้งปวง พึงจำแม้การนับภิกษุ ด้วยประการฉะนี้.

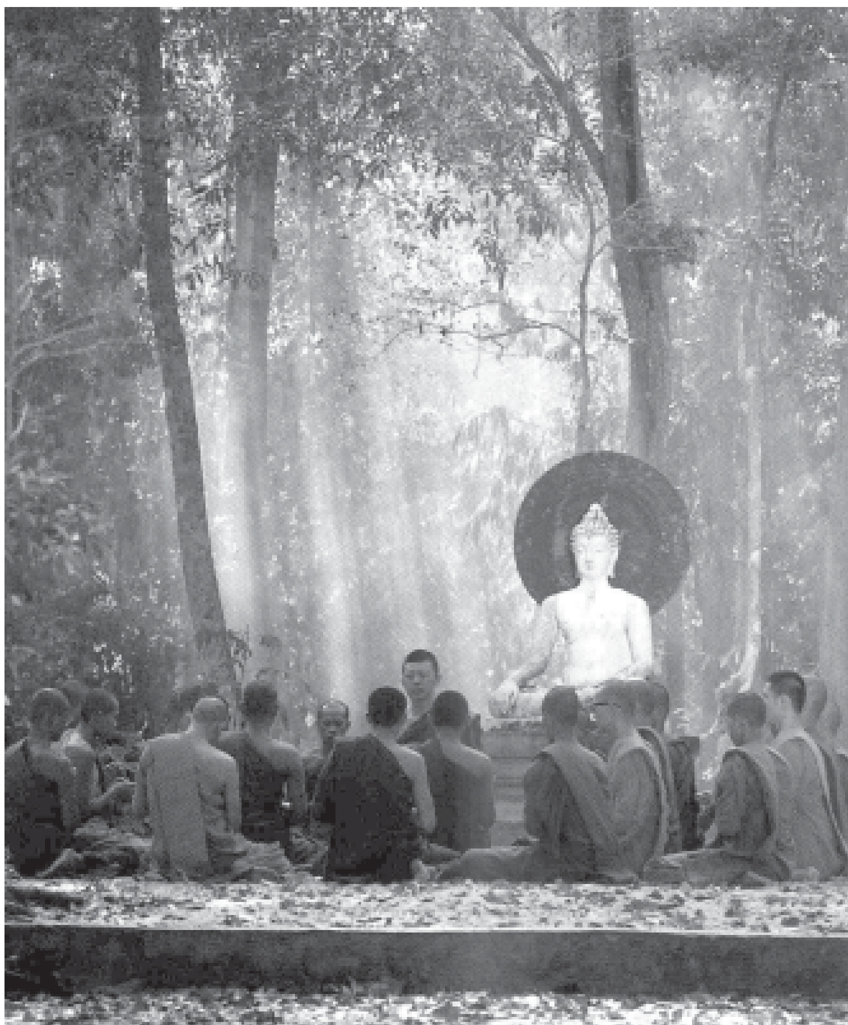
ก็การสอนภิกษุณีไม่มี เพราะพวกภิกษุณีนั้น ในเวลานี้ไม่มี. เพราะบุพพกิจซึ่งมีโอกาสพอจะทำ ได้ทำแล้ว เพราะให้บุพพกิจ ซึ่งหมดโอกาสจะทำสำเร็จไปเรียบร้อยแล้วตามปกติ ด้วยประการฉะนี้ บุรพกิจ ๙ ประการนั้น จึงเป็นอันสำเร็จเรียบร้อยแล้วด้วยประการอย่างนี้.

ก็เมื่อบุพพกิจสำเร็จแล้ว ถ้าวันนั้นเป็นวันจาตุททสี หรือวันปัณณรสี หรือเป็นวันสามัคคี วันใดวันหนึ่ง เช่น อุโบสถวันนี้ที่ ๑๕ ก็แลภิกษุผู้ควรแก่สังฆอุโบสถ พอทำสำเร็จได้มีกำหนด ๔ รูปก็ดี เกินกว่านั้นก็ดี เป็นปกตัตตะภิกษุ(ภิกษุปกติ) ไม่ต้องปาราชิก หรือไม่ถูกสงฆ์ยกวัตร ทั้งเธอไม่ละหัตถบาสแล ตั้งอยู่ในสีมาเดียวกัน และถ้าเธอไม่มีสภาคาบัติโดยวัตถุเพราะฉันอาหารในเวลาวิกาลเป็นต้น และถ้าไม่มีบุคคลควรเว้นไร ๆ ในหัตถบาส

ซึ่งควรเว้น ด้วยกันไว้เสียนอกหัตถบาส อุโบสถกรรมนั้นกำหนดแล้วด้วยลักษณะทั้ง ๔ นี้ ชื่อว่ามีความพร้อมพรั่งถึงที่แล้ว สมควรทำได้ ด้วยประการฉะนี้.

สงฆ์ทราบความพร้อมพรั่งถึงที่แห่งอุโบสถกรรมแล้ว พึงให้อนุมัติอุโบสถที่จะกระทำ ณ กาลบัดนี้.

จบบุพพกิจ.

ภิกขุปาติโมกข์

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (๓ จบ)

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ. อัชชุโปสะโถ **ปัณณะระโส**[๑]. ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อุโปสะถัง กะเรยยะ, ปาติโมกขัง อุทิเสยยะ.

กิง สังฆัสสะ ปุพพะกิจจัง, ปาริสุทธิง อายัส๎มันโต อาโรเจถะ, ปาติโมกขัง อุททิสิสสามิ. ตัง สัพเพวะ สันตา สาธุกัง สุโณมะ มะนะสิกะโรมะ. ยัสสะ สิยา อาปัตติ, โส อาวิกะเรยยะ, อะสันติยา อาปัตติยา ตุณ๎หี ภะวิตัพพัง. ตุณ๎หีภาเวนะ โข ปะนายัส๎มันเต ปะริสุทธาติ เวทิสสามิ. ยะถา โข ปะนะ ปัจเจกะปุฏฐัสสะ เวยยากะระณัง โหติ, เอวะเมวัง เอวะรูปายะ ปะริสายะ ยาวะตะติยัง อะนุสสาวิตัง โหติ. โย ปะนะ ภิกขุ ยาวะตะติยัง อะนุสสาวิยะมาเน สะระมาโน สันติง อาปัตติง นาวิกะเรยยะ, สัมปะชานะมุสาวาทัสสะ โหติ, สัมปะชานะมุสาวาโท โข ปะนายัส๎มันโต อันตะรายิโก ธัมโม วุตโต ภะคะวะตา; ตัส๎มา สะระมาเนนะ ภิกขุนา อาปันเนนะ วิสุทธาเปกเขนะ สันตี อาปัตติ อาวิกาตัพพา. อาวิกะตา หิสสะ ผาสุ โหติ.

นิทานัง นิฏฐิตัง.

ตัต๎ริเม จัตตาโร ปาราชิกา ธัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขูนัง สิกขาสาชีวะสะมาปันโน สิกขัง อัปปัจจักขายะ ทุพพัล๎ยัง อะนาวิกัต๎วา เมถุนัง ธัมมัง ปะฏิเสเวยยะ อันตะมะโส ติรัจฉานะคะตายะปิ, ปาราชิโก โหติ อะสังวาโส.

๒. โย ปะนะ ภิกขุ คามา วา อะรัญญา วา อะทินนัง เถยยะสังขาตัง อาทิเยยยะ, ยะถารูเป อะทินนาทาเน ราชาโน โจรัง คะเหต๎วา หะเนยยุง วา พันเธยยุง วา ปัพพาเชยยุง วา “โจโรสิ พาโลสิ มุฬ๎โหสิ เถโนสีติ; ตะถารูปัง ภิกขุ อะทินนัง อาทิยะมาโน, อะยัมปิ ปาราชิโก โหติ อะสังวาโส.

๓. โย ปะนะ ภิกขุ สัญจิจจะ มะนุสสะวิคคะหัง ชีวิตา โวโรเปยยะ, สัตถะหาระกัง วาสสะ ปะริเยเสยยะ, มะระณะวัณณัง วา สังวัณเณยยะ,

[๑] ถ้า ๑๔ ค่ำ พึงว่า จาตุททะโส

มะระณายะ วา สะมาทะเปยยะ "อัมโภ ปุริสะ กิง ตุยหิมินา ปาปะเกนะ ทุชชีวิเตนะ, มะตันเต ชีวิตา เสยโยติ; อิติ จิตตะมะโน จิตตะสังกัปโป อะเนกะปะริยาเยนะ มะระณะวัณณัง วา สังวัณเณยยะ, มะระณายะ วา สะมาทะเปยยะ; อะยัมปิ ปาราชิโก โหติ อะสังวาโส.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ อะนะภิชานัง อุตตะริมะนุสสะธัมมัง อัตตูปะนายิกัง อะละมะริยะญาณะทัสสะนัง สะมุทาจะเรยยะ "อิติ ชานามิ อิติ ปัสสามีติ; ตะโต อะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา อาปันโน วิสุทธาเปกโข เอวัง วะเทยยะ "อะชานะเมวัง อาวุโส อะวะจัง 'ชานามิ' อะปัสสัง 'ปัสสามิ' ตุจฉัง มุสา วิละปินติ, อัญญัต์ระ อะธิมานา; อะยัมปิ ปาราชิโก โหติ อะสังวาโส.

อุททิฏฐา โข อายัส์มันโต จัตตาโร ปาราชิกา ธัมมา, เยสัง ภิกขุ อัญญะตะรัง วา อัญญะตะรัง วา อาปัชชิต์วา นะ ละภะติ ภิกขูหิ สัทธิง สังวาสัง, ยะถา ปุเร; ตะถา ปัจฉา; ปาราชิโก โหติ อะสังวาโส.

ตัตถายัส์มันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?
ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?
ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?
ปะริสุทเธตถายัส์มันโต; ตัส์มา ตุณ์หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ปาราชิกุทเทโส นิฏฐิโต.

อิเม โข ปะนายัส์มันโต เตระสะ สังฆาทิเสสา ธัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. สัญเจตะนิกา สุกกะวิสัฏฐิ, อัญญัต์ระ สุปินันตา สังฆาทิเสโส.

๒. โย ปะนะ ภิกขุ โอติณโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคาเมนะ สัทธิง กายะสังสัคคัง สะมาปัชเชยยะ, หัตถะคาหัง วา เวณิคาหัง วา อัญญะตะรัสสะ วา อัญญะตะรัสสะ วา อังคัสสะ ปะรามะสะนัง, สังฆาทิเสโส.

๓. โย ปะนะ ภิกขุ โอติณโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัง ทุฏฐุลลาหิ วาจาหิ โอภาเสยยะ, ยะถาตัง ยุวา ยุวะติง เมถุนูปะสัญหิตาหิ; สังฆาทิเสโส.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ โอติณโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัสสะ สันติเก อัตตะกามะปาริจะริยายะ วัณณัง ภาเสยยะ “เอตะทัคคัง ภะคินิ ปาริจะริยานัง, ยา มาทิสัง สีละวันตัง กัล์ยาณะธัมมัง พ์รัหมะจาริง เอเตนะ ธัมเมนะ ปะริจะเรยยาติ เมถุนูปะสัญหิเตนะ, สังฆาทิเสโส.

๕. โย ปะนะ ภิกขุ สัญจะริตตัง สะมาปัชเชยยะ อิตถิยา วา ปุริสะมะติง ปุริสัสสะ วา อิตถีมะติง ชายัตตะเน วา ชารัตตะเน วา อันตะมะโส ตัง ขะณิกายะปิ, สังฆาทิเสโส.

๖. สัญญาจิกายะ ปะนะ ภิกขุนา กุฏิง การะยะมาเนนะ อัสสามิกัง อัตตุทเทสัง ปะมาณิกา กาเรตัพพา; ตัต์ริทัง ปะมาณัง: ทีฆะโส ทะวาทะสะ วิทัตถิโย สุคะตะวิทัตถิยา, ติริยัง สัตตันตะรา. ภิกขู อะภิเนตัพพา วัตถุเทสะนายะ; เตหิ ภิกขูหิ วัตถุง เทเสตัพพัง อะนารัมภัง สะปะริกกะมะนัง. สารัมเภ เจ ภิกขุ วัตถุส์มิง อะปะริกกะมะเน สัญญาจิกายะ กุฏิง กาเรยยะ, ภิกขู วา อะนะภิเนยยะ วัตถุเทสะนายะ, ปะมาณัง วา อะติกกาเมยยะ, สังฆาทิเสโส.

๗. มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุนา วิหารัง การะยะมาเนนะ สัสสามิกัง อัตตุทเทสัง ภิกขู อะภิเนตัพพา วัตถุเทสะนายะ; เตหิ ภิกขูหิ วัตถุง เทเสตัพพัง อะนารัมภัง สะปะริกกะมะนัง. สารัมเภ เจ ภิกขุ วัตถุส์มิง อะปะริกกะมะเน มะหัลละกัง วิหารัง กาเรยยะ, ภิกขู วา อะนะภิเนยยะ วัตถุเทสะนายะ, สังฆาทิเสโส.

๘. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ทุฏโฐ โทโส อัปปะตีโต อะมูละเกนะ ปาราชิเกนะ ธัมเมนะ อะนุทธังเสยยะ “อัปเปวะ นามะ นัง อิมัมหา พ์รัหมะจะริยา จาเวยยันติ. ตะโต อะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคาหิยะมาโน วา, อะมูละกัญเจวะ ตัง อะธิกะระณัง โหติ, ภิกขุ จะ โทสัง ปะติฏฐาติ, สังฆาทิเสโส.

๙. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ทุฏโฐ โทโส อัปปะตีโต อัญญะภาคิยัสสะ อะธิกะระณัสสะ กิญจิ เทสัง เลสะมัตตัง อุปาทายะ ปาราชิเกนะ ธัมเมนะ อะนุทธังเสยยะ “อัปเปวะ นามะ นัง อิมัมหา พ์รัหมะจะริยา จาเวยยันติ. ตะโต อะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา,

อัญญะภาคิยัญเจวะ ตัง อะธิกะระณัง โหติ, โกจิ เทโส เลสะมัตโต อุปาทินโน ภิกขุ จะ โทสัง ปะติฏฐาติ, สังฆาทิเสโส.

๑๐. โย ปะนะ ภิกขุ สะมัคคัสสะ สังฆัสสะ เภทายะ ปะรักกะเมยยะ เภทะนะสังวัตตะนิกัง วา อะธิกะระณัง สะมาทายะ ปัคคัยหะ ติฏเฐยยะ. โส ภิกขุ ภิกขูหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย "มา อายัส๎มา สะมัคคัสสะ สังฆัสสะ เภทายะ ปะรักกะมิ, เภทะนะสังวัตตะนิกัง วา อะธิกะระณัง สะมาทายะ ปัคคัยหะ อัฏฐาสิ; สะเมตายัส๎มา สังเฆนะ, สะมัคโค หิ สังโฆ สัมโมทะมาโน อะวิวะทะมาโน เอกุทเทโส ผาสุ วิหะระตีติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขูหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขูหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ; ยาวะตะติยัญเจ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัชเชยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ ปะฏินิสสัชเชยยะ, สังฆาทิเสโส.

๑๑. ตัสเสวะ โข ปะนะ ภิกขุสสะ ภิกขู โหนติ อะนุวัตตะกา วัคคะวาทะกา, เอโก วา เท๎ว วา ตะโย วา, เต เอวัง วะเทยยุง, "มา อายัส๎มันโต เอตัง ภิกขุง กิญจิ อะวะจุตถะ ธัมมะวาที เจโส ภิกขุ, วินะยะวาที เจโส ภิกขุ, อัมหากัญเจโส ภิกขุ, ฉันทัญจะ รุจิญจะ อาทายะ โวหะระติ, ชานาติ โน ภาสะติ, อัมหากัมเปตัง ขะมะตีติ. เต ภิกขู ภิกขูหิ เอวะมัสสุ วะจะนียา "มา อายัส๎มันโต เอวัง อะวะจุตถะ, นะ เจโส ภิกขุ ธัมมะวาที, นะ เจโส ภิกขุ วินะยะวาที, มา อายัส๎มันตานัมปิ สังฆะเภโท รุจิตถะ, สะเมตายัส๎มันตานัง สังเฆนะ, สะมัคโค หิ สังโฆ สัมโมทะมาโน อะวิวะทะมาโน เอกุทเทโส ผาสุ วิหะระตีติ. เอวัญจะ เต ภิกขู ภิกขูหิ วุจจะมานา ตะเถวะ ปัคคัณเหยยุง. เต ภิกขู ภิกขูหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพพา ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ; ยาวะตะติยัญเจ สะมะนุภาสิยะมานา ตัง ปะฏินิสสัชเชยยุง อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะฏินิสสัชเชยยุง; สังฆาทิเสโส.

๑๒. ภิกขุ ปะเนวะ ทุพพะจะชาติโก โหติ, อุทเทสะปะริยาปันเนสุ สิกขาปะเทสุ ภิกขูหิ สะหะธัมมิกัง วุจจะมาโน อัตตานัง อะวะจะนียัง กะโรติ "มา มัง อายัส๎มันโต กิญจิ อะวะจุตถะ กัล๎ยาณัง วา ปาปะกัง วา, อะหัมปายัส๎มันเต นะ กิญจิ วักขามิ กัล๎ยาณัง วา ปาปะกัง วา, วิระมะถายัส๎มันโต มะมะ วะจะนายาติ, โส ภิกขุ ภิกขูหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย "มา อายัส๎มา อัตตานัง อะวะจะนียัง อะกาสิ,

วะจะนียะเมวะ อายัส๎มา อัตตานัง กะโรตุ, อายัส๎มาปิ ภิกขู วะเทตุ สะหะธัมเมนะ, ภิกขูปิ อายัส๎มันตัง วักขันติ สะหะธัมเมนะ, เอวัง สังวัฑฒา หิ ตัสสะ ภะคะวะโต ปะริสา, ยะทิทัง อัญญะมัญญะวะจะเนนะ อัญญะมัญญะวุฏฐาปะเนนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขูหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขูหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ, ยาวะตะติยัญเจ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัชเชยยะ. อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะฏินิสสัชเชยยะ, สังฆาทิเสโส.

๑๓. ภิกขุ ปะเนวะ อัญญะตะรัง คามัง วา นิคะมัง วา อุปะนิสสายะ วิหะระติ กุละทูสะโก ปาปะสะมาจาโร, ตัสสะ โข ปาปะกา สะมาจารา ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ,กุลานิ จะ เตนะ ทุฏฐานิ ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ. โส ภิกขุ ภิกขูหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย "อายัส๎มา โข กุละทูสะโก ปาปะสะมาจาโร, อายัส๎มะโต โข ปาปะกา สะมาจารา ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ. กุลานิ จายัส๎มะตา ทุฏฐานิ ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ; ปักกะมะตายัส๎มา อิมัมหา อาวาสา, อะลันเต อิธะ วาเสนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขูหิ วุจจะมาโน เต ภิกขู เอวัง วะเทยยะ "ฉันทะคามิโน จะ ภิกขู; โทสะคามิโน จะ ภิกขู, โมหะคามิโน จะ ภิกขู, ภะยะคามิโน จะ ภิกขู, ตาทิสิกายะ อาปัตติยา เอกัจจัง ปัพพาเชนติ, เอกัจจัง นะ ปัพพาเชนตีติ. โส ภิกขุ ภิกขูหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย "มา อายัส๎มา เอวัง อะวะจะ, นะ จะ ภิกขู ฉันทะคามิโน, นะ จะ ภิกขู โทสะคามิโน, นะ จะ ภิกขู โมหะคามิโน, นะ จะ ภิกขู ภะยะคามิโน, อายัส๎มา โข กุละทูสะโก ปาปะสะมาจาโร, อายัส๎มะโต โข ปาปะกา สะมาจารา ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ, กุลานิ จายัส๎มะตา ทุฏฐานิ ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ, ปักกะมะตายัส๎มา อิมัมหา อาวาสา, อะลันเต อิธะ วาเสนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขูหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขูหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ; ยาวะตะติยัญเจ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัชเชยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ ปะฏินิสสัชเชยยะ, สังฆาทิเสโส.

อุททิฏฐา โข อายัส๎มันโต เตระสะ สังฆาทิเสสา ธัมมา: นะวะ ปะฐะมาปัตติกา, จัตตาโร ยาวะตะติยะกา; เยสัง ภิกขุ อัญญะตะรัง วา อัญญะตะรัง วา อาปัชชิต๎วา ยาวะติหัง ชานัง ปะฏิจฉาเทติ; ตาวะติหัง เตนะ ภิกขุนา อะกามา

ปะริวัตถัพพัง, ปะริวุตถะปะริวาเสนะ ภิกขุนา อุตตะริง ฉารัตตัง ภิกขุมานัตตายะ ปะฏิปัชชิตัพพัง, จิณณะมานัตโต ภิกขุ, ยัตถะ สิยา วีสะติคะโน ภิกขุสังโฆ, ตัตถะ โส ภิกขุ อัพเภตัพโพ; เอเกนะปิ เจ อูโน วีสะติคะโณ ภิกขุสังโฆ, ตัง ภิกขุง อัพเภยยะ, โส จะ ภิกขุ อะนัพภิโต, เต จะ ภิกขู คารัย์หา: อะยัง ตัตถะ สามีจิ.

ตัตถายัส์มันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?
ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?
ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?
ปะริสุทเธตถายัส์มันโต, ตัส์มา ตุณ์หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

สังฆาทิเสสุทเทโส นิฏฐิโต.

อิเม โข ปะนายัส์มันโต เท์ว อะนิยะตา ธัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สัทธิง เอโก เอกายะ ระโห ปะฏิจฉันเน อาสะเน อะลังกัมมะนิเย นิสัชชัง กัปเปยยะ; ตะเมนัง สัทเธยยะวะจะสา อุปาสิกา ทิส์วา ติณณัง ธัมมานัง อัญญะตะเรนะ วะเทยยะ ปาราชิเกนะ วา สังฆาทิเสเสนะ วา ปาจิตติเยนะ วา, นิสัชชัง ภิกขุ ปะฏิชานะมาโน ติณณัง ธัมมานัง อัญญะตะเรนะ กาเรตัพโพ ปาราชิเกนะ วา สังฆาทิเสเสนะ วา ปาจิตติเยนะ วา; เยนะ วา สา สัทเธยยะวะจะสา อุปาสิกา วะเทยยะ, เตนะ โส ภิกขุ กาเรตัพโพ; อะยัง ธัมโม อะนิยะโต.

๒. นะ เหวะ โข ปะนะ ปะฏิจฉันนัง อาสะนัง โหติ นาลังกัมมะนิยัง, อะลัญจะ โข โหติ มาตุคามัง ทุฏฐุลลาหิ วาจาหิ โอภาสิตุง; โย ปะนะ ภิกขุ ตะถารูเป อาสะเน มาตุคาเมนะ สัทธิง เอโก เอกายะ ระโห นิสัชชัง กัปเปยยะ; ตะเมนัง สัทเธยยะวะจะสา อุปาสิกา ทิส์วา ท์วินนัง ธัมมานัง อัญญะตะเรนะ วะเทยยะ สังฆาทิเสเสนะ วา ปาจิตติเยนะ วา, นิสัชชัง ภิกขุ ปะฏิชานะมาโน ท์วินนัง ธัมมานัง อัญญะตะเรนะ กาเรตัพโพ สังฆาทิเสเสนะ วา ปาจิตติเยนะ วา, เยนะ วา สา สัทเธยยะวะจะสา อุปาสิกา วะเทยยะ, เตนะ โส ภิกขุ กาเรตัพโพ; อะยัมปิ ธัมโม อะนิยะโต.

อุททิฏฐา โข อายัส์มันโต เท์ว อะนิยะตา ธัมมา.

ตัตถายัส์มันเต	ปุจฉามิ:	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?
ทุติยัมปิ	ปุจฉามิ:	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?
ตะติยัมปิ	ปุจฉามิ:	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?

ปะริสุทเธตถายัส์มันโต, ตัส์มา ตุณ์หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

อะนิยะตุทเทโส นิฏฐิโต.

อิเม โข ปะนายัส์มันโต ติงสะ นิสสัคคิยา ปาจิตติยา ธัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. นิฏฐิตะจีวะรัส์มิง ภิกขุนา อุพภะตัส์มิง กะฐิเน, ทะสาหะปะระมัง อะติเรกะจีวะรัง ธาเรตัพพัง, ตัง อะติกกามะยะโต, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒. นิฏฐิตะจีวะรัส์มิง ภิกขุนา อุพภะตัส์มิง กะฐิเน, เอกะรัตตัมปิ เจ ภิกขุ ติจีวะเรนะ วิปปะวะเสยยะ, อัญญัต์ระ ภิกขุสัมมะติยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๓. นิฏฐิตะจีวะรัส์มิง ภิกขุนา อุพภะตัส์มิง กะฐิเน, ภิกขุโน ปะเนวะ อะกาละจีวะรัง อุปปัชเชยยะ, อากังขะมาเนนะ ภิกขุนา ปะฏิคคะเหตัพพัง, ปะฏิคคะเหต์วา ขิปปะเมวะ กาเรตัพพัง; โน จัสสะ ปาริปูริ, มาสะปะระมันเตนะ ภิกขุนา ตัง จีวะรัง นิกขิปิตัพพัง อูนัสสะ ปาริปูริยา สะติยา ปัจจาสายะ, ตะโต เจ อุตตะริง นิกขิเปยยะ สะติยาปิ ปัจจาสายะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุนิยา ปุราณะจีวะรัง โธวาเปยยะวา ระชาเปยยะ วา อาโกฏาเปยยะ วา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๕. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุนิยา หัตถะโต จีวะรัง ปะฏิคคัณเหยยะ อัญญัต์ระ ปาริวัฏฏะกา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๖. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาตะกัง คะหะปะติง วา คะหะปะตานิง วา จีวะรัง วิญญาเปยยะ อัญญัต์ระ สะมะยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย: อัจฉินนะจีวะโร วา โหติ ภิกขุ นัฏฐะจีวะโร วา, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๗. ตัญเจ อัญญาตะโก คะหะปะติ วา คะหะปะตานี วา พะหูหิ จีวะเรหิ อะภิหัฏฐุมปะวาเรยยะ, สันตะรุตตะระปะระมันเตนะ ภิกขุนา ตะโต จีวะรัง สาทิตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง สาทิเยยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๘. ภิกขุง ปะเนวะ อุททิสสะ อัญญาตะกัสสะ คะหะปะติสสะ วา คะหะปะตานิยา วา จีวะระเจตาปะนัง อุปักขะฏัง โหติ. "อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ จีวะรัง เจตาเปต์วา อิตถันนามัง ภิกขุง จีวะเรนะ อัจฉาเทสสามีติ, ตัต์ระ เจโส ภิกขุ ปุพเพ อัปปะวาริโต อุปะสังกะมิต์วา จีวะเร วิกัปปัง อาปัชเชยยะ "สาธุ วะตะ มัง อายัส์มา อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ เอวะรูปัง วา เอวะรูปัง วา จีวะรัง เจตาเปต์วา อัจฉาเทหีติ กัล์ยาณะกัม์ยะตัง อุปาทายะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๙. ภิกขุง ปะเนวะ อุทิสสะ อุภินนัง อัญญาตะกานัง คะหะปะตีนัง วา คะหะปะตานีนัง วา ปัจเจกะจีวะระเจตาปะนา อุปักขะฏา โหนติ "อิเมหิ มะยัง ปัจเจกะจีวะระเจตาปะเนหิ ปัจเจกะจีวะรานิ เจตาเปต์วา อิตถันนามัง ภิกขุง จีวะเรหิ อัจฉาเทสสามาติ, ตัต์ระ เจ โส ภิกขุ ปุพเพ อัปปะวาริโต อุปะสังกะมิต์วา จีวะเร วิกัปปัง อาปัชเชยยะ "สาธุ วะตะ มัง อายัส์มันโต อิเมหิ ปัจเจกะจีวะระเจตาปะเนหิ เอวะรูปัง วา เอวะรูปัง วา จีวะรัง เจตาเปต์วา อัจฉาเทถะ อุโภวะ สันตา เอเกนาติ กัล์ยาณะกัม์ยะตัง อุปาทายะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๐. ภิกขุง ปะเนวะ อุททิสสะ ราชา วา ราชะโภคโค วา พราหมะโณ วา คะหะปะติโก วา ทูเตนะ จีวะระเจตาปะนัง ปะหิเณยยะ "อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ จีวะรัง เจตาเปต์วา อิตถันนามัง ภิกขุง จีวะเรนะ อัจฉาเทหีติ; โส เจ ทูโต ตัง ภิกขุง อุปะสังกะมิต์วา เอวัง วะเทยยะ "อิทัง โข ภันเต อายัส์มันตัง อุททิสสะ จีวะระเจตาปะนัง อาภะตัง, ปะฏิคคัณหาตุ อายัส์มา จีวะระเจตาปะนันติ, เตนะ ภิกขุนา โส ทูโต เอวะมัสสะ วะจะนีโย "นะ โข มะยัง อาวุโส จีวะระเจตาปะนัง ปะฏิคคัณหามะ, จีวะรัญจะ โข มะยัง ปะฏิคคัณหามะ กาเลนะ กัปปิยันติ; โส เจ ทูโต ตัง ภิกขุง เอวัง วะเทยยะ "อัตถิ ปะนายัส์มะโต โกจิ เวยยาวัจจะกะโรติ, จีวะรัตถิเกนะ ภิกขะเว ภิกขุนา เวยยาวัจจะกะโร นิททิสิตัพโพ อารามิโก วา อุปาสะโก วา "เอโส โข อาวุโส ภิกขูนัง เวยยาวัจจะกะโรติ; โส เจ ทูโต ตัง เวยยาวัจจะกะรัง สัญญาเปต์วา ตัง ภิกขุง อุปะสังกะมิต์วา เอวัง วะเทยยะ "ยัง โข ภันเต อายัส์มา เวยยาวัจจะกะรัง นิททิสิ, สัญญัตโต โส มะยา; อุปะสังกะมะตุ อายัส์มา กาเลนะ จีวะเรนะ ตัง อัจฉาเทสสะตีติ, จีวะรัตถิเกนะ ภิกขะเว ภิกขุนา

เวยยาวัจจะกะโร อุปะสังกะมิต์วา ทิ์วิตติกขัตตุง โจเทตัพโพ สาเรตัพโพ "อัตโถ เม อาวุโส จีวะเรนาติ; ทิ์วิตติกขัตตุง โจทะยะมาโน สาระยะมาโน ตัง จีวะรัง อะภินิปผาเทยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ อะภินิปผาเทยยะ, จะตุกขัตตุง ปัญจักขัตตุง ฉักขัตตุปะระมัง ตุณ์หีภูเตนะ อุททิสสะ ฐาตัพพัง; จะตุกขัตตุง ปัญจักขัตตุง ฉักขัตตุปะระมัง ตุณ์หีภูโต อุททิสสะ ติฏฐะมาโน ตัง จีวะรัง อะภินิปผาเทยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ อะภินิปผาเทยยะ, ตะโต เจ อุตตะริง วายะมะมาโน ตัง จีวะรัง อะภินิปผาเทยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง; โน เจ อะภินิปผาเทยยะ, ยะตัสสะ จีวะระเจตาปะนัง อาภะตัง, ตัตถะ สามัง วา คันตัพพัง, ทูโต วา ปาเหตัพโพ "ยัง โข ตุมเห อายัส์มันโต ภิกขุง อุททิสสะ จีวะระเจตาปะนัง ปะหิณิตถะ, นะ ตันตัสสะ ภิกขุโน กิญจิ อัตถัง อะนุโภติ, ยุญชันตายัส์มันโต สะกัง, มาโว สะกัง วินัสสีติ: อะยัง ตัตถะ สามีจิ.

จีวะระวัคโค ปะฐะโม.

๑๑. โย ปะนะ ภิกขุ โกสิยะมิสสะกัง สันถะตัง การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๒. โย ปะนะ ภิกขุ สุทธะกาฬะกานัง เอฬะกะโลมานัง สันถะตัง การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๓. นะวัมปะนะ ภิกขุนา สันถะตัง การะยะมาเนนะ เท์ว ภาคา สุทธะกาฬะกานัง เอฬะกะโลมานัง อาทาตัพพา, ตะติยัง โอทาตานัง, จะตุตถัง โคจะริยานัง; อะนาทา เจ ภิกขุ เท์ว ภาเค สุทธะกาฬะกานัง เอฬะกะโลมานัง ตะติยัง โอทาตานัง จะตุตถัง โคจะริยานัง นะวัง สันถะตัง การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๔. นะวัมปะนะ ภิกขุนา สันถะตัง การาเปต์วา ฉัพพัสสานิ ธาเรตัพพัง. โอเรนะ เจ ฉันนัง วัสสานัง ตัง สันถะตัง วิสสัชเชต์วา วา อะวิสสัชเชต์วา วา อัญญัง นะวัง สันถะตัง การาเปยยะ อัญญัต์ระ ภิกขุสัมมะติยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๕. นิสีทะนะสันถะตัมปะนะ ภิกขุนา การะยะมาเนนะ ปุราณะสันถะตัสสะ สามันตา สุคะตะวิทัตถิ อาทาตัพพา ทุพพัณณะกะระณายะ,

อะนาทา เจ ภิกขุ ปุราณะสันถะตัสสะ สามันตา สุคะตะวิทัตถิง นะวัง นิสีทะนะสันถะตัง การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๖. ภิกขุโน ปะเนวะ อัทธานะมัคคะปะฏิปันนัสสะ เอฬะกะโลมานิ อุปปัชเชยยุง, อากังขะมาเนนะ ภิกขุนา ปะฏิคคะเหตัพพานิ, ปะฏิคคะเหต๎วา ติโยชะนะปะระมัง สะหัตถา หาเรตัพพานิ, อะสันเต หาระเก, ตะโต เจ อุตตะริง หะเรยยะ อะสันเตปิ หาระเก, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๗. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุนิยา เอฬะกะโลมานิ โธวาเปยยะ วา ระชาเปยยะ วา วิชะฏาเปยยะ วา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๘. โย ปะนะ ภิกขุ ชาตะรูปะระชะตัง อุคคัณเหยยะ วา อุคคัณหาเปยยะ วา อุปะนิกขิตตัง วา สาทิเยยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๙. โย ปะนะ ภิกขุ นานัปปะการะกัง รูปิยะสังโวหารัง สะมาปัชเชยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๐. โย ปะนะ ภิกขุ นานัปปะการะกัง กะยะวิกกะยัง สะมาปัชเชยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

โกสิยะวัคโค ทุติโย.

๒๑. ทะสาหะปะระมัง อะติเรกะปัตโต ธาเรตัพโพ, ตัง อะติกกามะยะโต, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๒. โย ปะนะ ภิกขุ อูนะปัญจะพันธะเนนะ ปัตเตนะ อัญญัง นะวัง ปัตตัง เจตาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง. เตนะ ภิกขุนา โส ปัตโต ภิกขุปะริสายะ นิสสัชชิตัพโพ; โย จะ ตัสสา ภิกขุปะริสายะ ปัตตะปะริยันโต, โส จะ ตัสสะ ภิกขุโน ปะทาตัพโพ “อะยันเต ภิกขุ ปัตโต, ยาวะ เภทะนายะ ธาเรตัพโพติ: อะยัง ตัตถะ สามีจิ.

๒๓. ยานิ โข ปะนะ ตานิ คิลานานัง ภิกขูนัง ปะฏิสายะนียานิ เภสัชชานิ, เสยยะถีทัง; สัปปิ นะวะนีตัง เตลัง มะธุ ผาณิตัง, ตานิ ปะฏิคคะเหต๎วา สัตตาหะปะระมัง สันนิธิการะกัง ปะริภุญชิตัพพานิ, ตัง อะติกกามะยะโต นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๔. “มาโส เสโส คิมหานันติ ภิกขุนา วัสสิกะสาฏิกะจีวะรัง

ปะริเยสิตัพพัง, “อัฑฒะมาโส เสโส คิมหานันติ กัต๎วา นิวาเสตัพพัง; “โอเรนะ เจ มาโส เสโส คิมหานันติ วัสสิกะสาฏิกะจีวะรัง ปะริเยเสยยะ. “โอเรนัฑฒะมาโส เสโส คิมหานันติ กัต๎วา นิวาเสยยะ; นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๕.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สามัง จีวะรัง ทัต๎วา กุปิโต อะนัตตะมะโน อัจฉินเทยยะ วา อัจฉินทาเปยยะ วา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๖.โย ปะนะ ภิกขุ สามัง สุตตัง วิญญาเปต๎วา ตันตะวาเยหิ จีวะรัง วายาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๗. ภิกขุง ปะเนวะ อุททิสสะ อัญญาตะโก คะหะปะติ วา คะหะปะตานี วา ตันตะวาเยหิ จีวะรัง วายาเปยยะ, ตัต๎ระ เจ โส ภิกขุ ปุพเพ อัปปะวาริโต ตันตะวาเย อุปะสังกะมิต๎วา จีวะเร วิกัปปัง อาปัชเชยยะ “อิทัง โข อาวุโส จีวะรัง มัง อุททิสสะ วียะติ, อายะตัญจะ กะโรถะ, วิตถะตัญจะ อัปปิตัญจะ สุวิตัญจะ สุปะวายิตัญจะ สุวิเลกขิตัญจะ สุวิตัจฉิตัญจะ กะโรถะ; อัปเปวะนามะ มะยัมปิ อายัส๎มันตานัง กิญจิมัตตัง อะนุปะทัชเชยยามาติ, เอวัญจะ โส ภิกขุ วัต๎วา กิญจิมัตตัง อะนุปะทัชเชยยะ อันตะมะโส ปิณฑะปาตะมัตตัมปิ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๘.ทะสาหานาคะตัง กัตติกะเตมาสิปุณณะมัง, ภิกขุโน ปะเนวะ อัจเจกะจีวะรัง อุปปัชเชยยะ, อัจเจกัง มัญญะมาเนนะ ภิกขุนา ปะฏิคคะเหตัพพัง ปะฏิคคะเหต๎วา ยาวะจีวะระกาละสะมะยัง นิกขิปิตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง นิขิเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๙.อุปะวัสสัง โข ปะนะ กัตติกะปุณณะมัง, ยานิ โข ปะนะ ตานิ อารัญญะกานิ เสนาสะนานิ สาสังกะสัมมะตานิ สัปปะฏิภะยานิ, ตะถารูเปสุ ภิกขุ เสนาสะเนสุ วิหะรันโต อากังขะมาโน ติณณัง จีวะรานัง อัญญะตะรัง จีวะรัง อันตะระฆะเร นิกขิเปยยะ, สิยา จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิเทวะ ปัจจะโย เตนะ จีวะเรนะ วิปปะวาสายะ, ฉารัตตะปะระมันเตนะ ภิกขุนา เตนะ จีวะเรนะ วิปปะวะสิตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง วิปปะวะเสยยะ อัญญัต๎ระ ภิกขุสัมมะติยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๓๐.โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลาภัง ปะริณะตัง อัตตะโน

ปะริณาเมยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

ปัตตะวัคโค ตะติโย.

อุททิฏฐา โข อายัส์มันโต ติงสะ นิสสัคคิยา ปาจิตติยา ธัมมา.

ตัตถายัส์มันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ปะริสุทเธตถายัส์มันโต, ตัส์มา ตุณ์หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

นิสสัคคิยา ปาจิตติยา ธัมมา นิฏฐิตา.

อิเม โข ปะนายัส์มันโต เท๎วนะวุติ ปาจิตติยา ธัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. สัมปะชานะมุสาวาเท ปาจิตติยัง.

๒. โอมะสะวาเท ปาจิตติยัง.

๓. ภิกขุเปสุญเญ ปาจิตติยัง.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันนัง ปะทะโส ธัมมัง วาเจยยะ, ปาจิตติยัง.

๕. โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันเนนะ อุตตะริท์วิรัตตะติรัตตัง สะหะเสยยัง กัปเปยยะ, ปาจิตติยัง.

๖. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สะหะเสยยัง กัปเปยยะ, ปาจิตติยัง.

๗. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามัสสะ อุตตะริฉัปปัญจะวาจาหิ ธัมมัง เทเสยยะ อัญญัต์ระ วิญญุนา ปุริสะวิคคะเหนะ, ปาจิตติยัง.

๘. โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันนัสสะ อุตตะริมะนุสสะธัมมัง อาโรเจยยะ, ภูตัส์มิง ปาจิตติยัง.

๙. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ทุฏฐุลลัง อาปัตติง อะนุปะสัมปันนัสสะ อาโรเจยยะ, อัญญัต์ระ ภิกขุสัมมะติยา, ปาจิตติยัง.

๑๐. โย ปะนะ ภิกขุ ปะฐะวิง ขะเณยยะ วา ขะณาเปยยะ วา, ปาจิตติยัง.

มุสาวาทะวัคโค ปะฐะโม.

๑๑. ภูตะคามะปาตัพ์ยะตายะ ปาจิตติยัง.

๑๒. อัญญะวาทะเก วิเหสะเก ปาจิตติยัง.

๑๓. อุชฌาปะนะเก ขิยยะนะเก ปาจิตติยัง.

๑๔. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกัง มัญจัง วา ปีฐัง วา ภิสิง วา โกจฉัง วา อัชโฌกาเส สันถะริต์วา วา สันถะราเปต์วา วา, ตัง ปักกะมันโต เนวะ อุทธะเรยยะ นะ อุทธะราเปยยะ อะนาปุจฉัง วา คัจเฉยยะ, ปาจิตติยัง.

๑๕. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิเก วิหาเร เสยยัง สันถะริต์วา วา สันถะราเปต์วา วา, ตัง ปักกะมันโต เนวะ อุทธะเรยยะ นะ อุทธะราเปยยะ อะนาปุจฉัง วา คัจเฉยยะ, ปาจิตติยัง.

๑๖. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิเก วิหาเร ชานัง ปุพพูปะคะตัง ภิกขุง อะนูปะขัชชะ เสยยัง กัปเปยยะ "ยัสสะ สัมพาโธ ภะวิสสะติ, โส ปักกะมิสสะตีติ; เอตะเทวะ ปัจจะยัง กะริต์วา อะนัญญัง, ปาจิตติยัง.

๑๗. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง กุปิโต อะนัตตะมะโน สังฆิกา วิหารา นิกกัฑเฒยยะ วา นิกกัฑฒาเปยยะ วา, ปาจิตติยัง.

๑๘. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิเก วิหาเร อุปะริ เวหาสะกุฏิยา อาหัจจะปาทะกัง มัญจัง วา ปีฐัง วา อะภินิสีเทยยะ วา อะภินิปัชเชยยะ วา, ปาจิตติยัง.

๑๙. มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุนา วิหารัง การะยะมาเนนะ ยาวะ ท์วาระโกสา อัคคะลัฏฐะปะนายะ อาโลกะสันธิปะริกัมมายะ ท์วิตติจฉะทะนัสสะ ปะริยายัง อัปปะหะริเต ฐิเตนะ อะธิฏฐาตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง อัปปะหะริเตปิ ฐิโต อะธิฏฐะเหยยะ, ปาจิตติยัง.

๒๐. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ติณัง วา มัตติกัง วา สิญเจยยะ วา สิญจาเปยยะ วา, ปาจิตติยัง.

ภูตะคามะวัคโค ทุติโย.

๒๑. โย ปะนะ ภิกขุ อะสัมมะโต ภิกขุนิโย โอวะเทยยะ, ปาจิตติยัง.

๒๒. สัมมะโตปิ เจ ภิกขุ อัตถังคะเต สุริเย ภิกขุนิโย โอวะเทยยะ, ปาจิตติยัง.

๒๓. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุนูปัสสะยัง อุปะสังกะมิต์วา ภิกขุนิโย โอวะเทยยะ, อัญญัต์ระ สะมะยา, ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย; คิลานา โหติ

ภิกขุนี, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๒๔.โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง วะเทยยะ "อามิสะเหตุ ภิกขู ภิกขุนิโย โอวะทันตีติ, ปาจิตติยัง.

๒๕.โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุนิยา จีวะรัง ทะเทยยะ อัญญัต๎ระ ปาริวัฏฏะกา, ปาจิตติยัง.

๒๖.โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุนิยา จีวะรัง สิพเพยยะ วา สิพพาเปยยะ วา, ปาจิตติยัง.

๒๗.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุนิยา สัทธิง สังวิธายะ เอกัทธานะมัคคัง ปะฏิปัชเชยยะ อันตะมะโส คามันตะรัมปิ อัญญัต๎ระ สะมะยา, ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย: สัตถะคะมะนีโย โหติ มัคโค สาสังกะสัมมะโต สัปปะฏิภะโย, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๒๘.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุนิยา สัทธิง สังวิธายะ เอกัง นาวัง อะภิรูเหยยะ อุทธะคามินิง วา อะโธคามินิง วา อัญญัต๎ระ ติริยันตะระณายะ, ปาจิตติยัง.

๒๙.โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ภิกขุนีปะริปาจิตัง ปิณฑะปาตัง ภุญเชยยะ อัญญัต๎ระ ปุพเพ คิหิสะมารัมภา, ปาจิตติยัง.

๓๐.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุนิยา สัทธิง เอโก เอกายะ ระโห นิสัชชัง กัปเปยยะ, ปาจิตติยัง.

โอวาทะวัคโค ตะติโย.

๓๑.อะคิลาเนนะ ภิกขุนา เอโก อาวะสะถะปิณโฑ ภุญชิตัพโพ; ตะโต เจ อุตตะริง ภุญเชยยะ, ปาจิตติยัง.

๓๒.คะณะโภชะเน อัญญัต๎ระ สะมะยา ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย : คิลานะสะมะโย จีวะระทานะสะมะโย จีวะระการะสะมะโย อัทธานะคะมะนะสะมะโย นาวาภิรูหะนะสะมะโย มะหาสะมะโย สะมะณะภัตตะสะมะโย, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๓๓.ปะรัมปะระโภชะเน อัญญัต๎ระ สะมะยา ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย คิลานะสะมะโย จีวะระทานะสะมะโย จีวะระการะสะมะโย; อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๓๔.ภิกขุง ปะเนวะ กุลัง อุปะคะตัง ปูเวหิ วา มันเถหิ วา

อะภิหัฏฐุมปะวาเรยยะ, อากังขะมาเนนะ ภิกขุนา ท๎วิตติปัตตะปูรา ปะฏิคคะเหตัพพา; ตะโต เจ อุตตะริง ปะฏิคคัณเหยยะ, ปาจิตติยัง. ท๎วิตติปัตตะปูเร ปะฏิคคะเหต๎วา ตะโต นีหะริต๎วา ภิกขูหิ สัทธิง สังวิภะชิตัพพัง, อะยัง ตัตถะ สามีจิ.

๓๕.โย ปะนะ ภิกขุ ภุตตาวี ปะวาริโต อะนะติริตตัง ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา ขาเทยยะ วา ภุญเชยยะ วา, ปาจิตติยัง.

๓๖.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ภุตตาวิง ปะวาริตัง อะนะติริตเตนะ ขาทะนีเยนะ วา โภชะนีเยนะ วา อะภิหัฏฐุมปะวาเรยยะ "หันทะ ภิกขุ ขาทะ วา ภุญชะ วาติ ชานัง อาสาทะนาเปกโข, ภุตตัส๎มิง ปาจิตติยัง.

๓๗.โย ปะนะ ภิกขุ วิกาเล ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา ขาเทยยะ วา ภุญเชยยะ วา, ปาจิตติยัง.

๓๘.โย ปะนะ ภิกขุ สันนิธิการะกัง ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา ขาเทยยะ วา ภุญเชยยะ วา, ปาจิตติยัง.

๓๙. ยานิ โข ปะนะ ตานิ ปะณีตะโภชะนานิ, เสยยะถีทัง; สัปปิ นะวะนีตัง เตลัง มะธุ ผาณิตัง มัจโฉ มังสัง ขีรัง ทะธิ, โย ปะนะ ภิกขุ เอวะรูปานิ ปะณีตะโภชะนานิ อะคิลาโน อัตตะโน อัตถายะ วิญญาเปต๎วา ภุญเชยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๐. โย ปะนะ ภิกขุ อะทินนัง มุขะท๎วารัง อาหารัง อาหะเรยยะ อัญญัต๎ระ อุทะกะทันตะโปณา, ปาจิตติยัง.

โภชะนะวัคโค จะตุตโถ.

๔๑. โย ปะนะ ภิกขุ อะเจละกัสสะ วา ปะริพพาชะกัสสะ วา ปะริพาชิกายะ วา สะหัตถา ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา ทะเทยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๒.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง เอวัง วะเทยยะ "เอหาวุโส คามัง วา นิคะมัง วา ปิณฑายะ ปะวิสิสสามาติ. ตัสสะ ทาเปต๎วา วา อะทาเปต๎วา วา อุยโยเชยยะ "คัจฉาวุโส, นะ เม ตะยา สัทธิง กะถา วา นิสัชชา วา ผาสุ โหติ, เอกะกัสสะ เม กะถา วา นิสัชชา วา ผาสุ โหตีติ, เอตะเทวะ ปัจจะยัง กะริต๎วา อะนัญญัง, ปาจิตติยัง.

๔๓.โย ปะนะ ภิกขุ สะโภชะเน กุเล อะนูปะขัชชะ นิสัชชัง กัปเปยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๔.โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สัทธิง ระโห ปะฏิจฉันเน อาสะเน นิสัชชัง กัปเปยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๕.โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สัทธิง เอโก เอกายะ ระโห นิสัชชัง กัปเปยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๖.โย ปะนะ ภิกขุ นิมันติโต สะภัตโต สะมาโน, สันตัง ภิกขุง อะนาปุจฉา ปุเรภัตตัง วา ปัจฉาภัตตัง วา กุเลสุ จาริตตัง อาปัชเชยยะ อัญญัต๎ระ สะมะยา, ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย: จีวะระทานะสะมะโย จีวะระการะสะมะโย, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๔๗.อะคิลาเนนะ ภิกขุนา จาตุมาสะปัจจะยะปะวะระณา สาทิตัพพา อัญญัต๎ระ ปุนะปะวาระณายะ, อัญญัต๎ระ นิจจะปะวาระณายะ, ตะโต เจ อุตตะริง สาทิเยยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๘.โย ปะนะ ภิกขุ อุยยุตตัง เสนัง ทัสสะนายะ คัจเฉยยะ อัญญัต๎ระ ตะถารูปะปัจจะยา, ปาจิตติยัง.

๔๙.สิยา จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิเทวะ ปัจจะโย เสนัง คะมะนายะ, ท๎วิรัตตะติรัตตัง เตนะ ภิกขุนา เสนายะ วะสิตัพพัง. ตะโต เจ อุตตะริง วะเสยยะ, ปาจิตติยัง.

๕๐. ท๎วิรัตตะติรัตตัญเจ ภิกขุ เสนายะ วะสะมาโน อุยโยธิกัง วา พะลัคคัง วา เสนาพ๎ยูหัง วา อะนีกะทัสสะนัง วา คัจเฉยยะ, ปาจิตติยัง.

อะเจละกะวัคโค ปัญจะโม.

๕๑. สุราเมระยะปาเน ปาจิตติยัง.

๕๒.อังคุลิปะโตทะเก ปาจิตติยัง.

๕๓.อุทะเก หัสสะธัมเม ปาจิตติยัง.

๕๔.อะนาทะริเย ปาจิตติยัง.

๕๕.โย ปะเน ภิกขุ ภิกขุง ภิงสาเปยยะ,ปาจิตติยัง.

๕๖. โย ปะนะ ภิกขุ อะคิลาโน วิสีวะนาเปกโข โชติง สะมาทะเหยยะ วา

สะมาทะหาเปยยะ วา อัญญัตร์ระ ตะถารูปะปัจจะยา, ปาจิตติยัง.

๕๗.โย ปะนะ ภิกขุ โอเรนัฑฒะมาสัง นะหาเยยยะ อัญญัตร์ระ สะมะยา, ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย: ทิยัฑโฒ มาโส เสโส คิมหานันติ วัสสานัสสะ ปะฐะโม มาโส อิจเจเต อัฑฒะเตยยะมาสา อุณหะสะมะโย ปะริฬาหะสะมะโย คิลานะสะมะโย กัมมะสะมะโย อัทธานะคะมะนะสะมะโย วาตะวุฏฐิสะมะโย. อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๕๘.นะวัมปะนะ ภิกขุนา จีวะระลาเภนะ ติณณัง ทุพพัณณะกะระณานัง อัญญะตะรัง ทุพพัณณะกะระณัง อาทาตัพพัง นีลัง วา กัททะมัง วา กาฬะสามัง วา, อะนาทา เจ ภิกขุ ติณณัง ทุพพัณณะกะระณานัง อัญญะตะรัง ทุพพัณณะกะระณัง นะวัง จีวะรัง ปริภุญเชยยะ, ปาจิตติยัง.

๕๙.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ วา ภิกขุนิยา วา สิกขะมานายะ วา สามะเณรัสสะ วา สามะเณริยา วา สามัง จีวะรัง วิกัปเปต์วา อะปัจจุทธาระกัง ปะริภุญเชยยะ, ปาจิตติยัง.

๖๐. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ปัตตัง วา จีวะรัง วา นิสีทะนัง วา สูจิฆะรัง วา กายะพันธะนัง วา อะปะนิเธยยะ วา อะปะนิธาเปยยะ วา อันตะมะโส หัสสาเปกโขปิ, ปาจิตติยัง.

สุราปานะวัคโค ฉัฏโฐ.

๖๑. โย ปะนะ ภิกขุ สัญจิจจะ ปาณัง ชีวิตา โวโรเปยยะ, ปาจิตติยัง.

๖๒.โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ปะริภุญเชยยะ, ปาจิตติยัง.

๖๓.โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ยะถาธัมมัง นีหะตาธิกะระนัง ปุนะกัมมายะ อุกโกเฏยยะ, ปาจิตติยัง.

๖๔.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ชานัง ทุฏฐุลลัง อาปัตติง ปะฏิจฉาเทยยะ, ปาจิตติยัง.

๖๕.โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง อูนะวีสะติวัสสัง ปุคคะลัง อุปะสัมปาเทยยะ, โส จะ ปุคคะโล อะนุปะสัมปันโน, เต จะ ภิกขู คารัย์หา, อิทัง ตัส์มิง ปาจิตติยัง.

๖๖.โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง เถยยะสัตเถนะ สัทธิง สังวิธายะ

เอกัทธานะมัคคัง ปะฏิปัชเชยยะ อันตะมะโส คามันตะรัมปิ, ปาจิตติยัง.

๖๗.โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สัทธิง สังวิธายะ เอกัทธานะมัคคัง ปะฏิปัชเชยยะ อันตะมะโส คามันตะรัมปิ, ปาจิตติยัง.

๖๘. โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง วะเทยยะ "ตะถาหัง ภะคะวะตา ธัมมัง เทสิตัง อาชานามิ; ยะถา เยเม อันตะรายิกา ธัมมา วุตตา ภะคะวะตา, เต ปะฏิเสวะโต นาลัง อันตะรายายาติ, โส ภิกขุ ภิกขูหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย "มา อายัส์มา เอวัง อะวะจะ, มา ภะคะวันตัง อัพภาจิกขิ; นะ หิ สาธุ ภะคะวะโต อัพภักขานัง, นะ หิ ภะคะวา เอวัง วะเทยยะ; อะเนกะปะริยาเยนะ อาวุโส อันตะรายิกา ธัมมา วุตตา ภะคะวะตา อะลัญจะ ปะนะ เต ปะฏิเสวะโต อันตะรายายาติ เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขูหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขูหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ; ยาวะตะติยัญเจ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัชเชยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะฏินิสสัชเชยยะ, ปาจิตติยัง.

๖๙. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถาวาทินา ภิกขุนา อะกะฏานุธัมเมนะ ตัง ทิฏฐิง อัปปะฏินิสสัฏเฐนะ สัทธิง สัมภุญเชยยะ วา สังวะเสยยะ วา สะหะ วา เสยยัง กัปเปยยะ, ปาจิตติยัง.

๗๐.สะมะณุทเทโสปิ เจ เอวัง วะเทยยะ "ตะถาหัง ภะคะวะตา ธัมมัง เทสิตัง อาชานามิ; ยะถา เยเม อันตะรายิกา ธัมมา วุตตา ภะคะวะตา, เต ปะฏิเสวะโต นาลัง อันตะรายายาติ, โส สะมะณุทเทโส ภิกขูหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย "มา อาวุโส สะมะณุทเทสะ เอวัง อะวะจะ, มา ภะคะวันตัง อัพภาจิกขิ, นะ หิ สาธุ ภะคะวะโต อัพภักขานัง, นะ หิ ภะคะวา เอวัง วะเทยยะ. อะเนกะปะริยาเยนะ อาวุโส สะมะณุทเทสะ อันตะรายิกา ธัมมา วุตตา ภะคะวะตา, อะลัญจะ ปะนะ เต ปะฏิเสวะโต อันตะรายายาติ; เอวัญจะ โส สะมะณุทเทโส ภิกขูหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส สะมะณุทเทโส ภิกขูหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย "อัชชะตัคเค เต อาวุโส สะมะณุทเทสะ นะ เจวะ โส ภะคะวา สัตถา อะปะทิสิตัพโพ; ยัมปิ จัญเญ สะมะณุทเทสา ละภันติ ภิกขูหิ สัทธิง ท์วิรัตตะติรัตตัง สะหะเสยยัง, สาปิ เต นัตถิ; จะระ ปิเร วินัสสาติ. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถานาสิตัง สะมะณุทเทสัง อุปะลาเปยยะ วา อุปัฏฐาเปยยะ วา สัมภุญเชยยะ วา สะหะ วา

เสยยัง กัปเปยยะ, ปาจิตติยัง.

สัปปาณะวัคโค สัตตะโม.

๗๑.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขูหิ สะหะธัมมิกัง วุจจะมาโน เอวัง วะเทยยะ 'นะ ตาวาหัง อาวุโส เอตัส์มิง สิกขาปะเท สิกขิสสามิ, ยาวะ นัญญัง ภิกขุง พ์ยัตตัง วินะยะธะรัง ปะริปุจฉามีติ, ปาจิตติยัง. สิกขะมาเนนะ ภิกขะเว ภิกขุนา อัญญาตัพพัง ปะริปุจฉิตัพพัง ปะริปัญหิตัพพัง, อะยัง ตัตถะ สามีจิ.

๗๒.โย ปะนะ ภิกขุ ปาฏิโมกเข อุททิสสะมาเน เอวัง วะเทยยะ "กิมปะนิเมหิ ขุททานุขุททะเกหิ สิกขาปะเทหิ อุททิฏเฐหิ, ยาวะเทวะ กุกกุจจายะ วิเหสายะ วิเลขายะ สังวัตตันตีติ, สิกขาปะทะวิวัณณะนะเก ปาจิตติยัง.

๗๓.โย ปะนะ ภิกขุ อัน์วัฑฒะมาสัง ปาฏิโมกเข อุททิสสะมาเน เอวัง วะเทยยะ "อิทาเนวะ โข อะหัง อาชานามิ 'อะยัมปิ กิระ ธัมโม สุตตาคะโต สุตตะปะริยาปันโน อัน์วัฑฒะมาสัง อุทเทสัง อาคัจฉะตีติ; ตัญเจ ภิกขุง อัญเญ ภิกขู ชาเนยยุง "นิสินนะปุพพัง อิมินา ภิกขุนา ท์วิตติกขัตตุง ปาฏิโมกเข อุททิสสะมาเน โก ปะนะ วาโท ภิยโยติ, นะ จะ ตัสสะ ภิกขุโน อัญญาณะเกนะ มุตติ อัตถิ, ยัญจะ ตัตถะ อาปัตติง อาปันโน, ตัญจะ ยะถาธัมโม กาเรตัพโพ; อุตตะริญจัสสะ โมโห อาโรเปตัพโพ "ตัสสะ เต อาวุโส อะลาภา, ตัสสะ เต ทุลลัทธัง; ยัง ตะวัง ปาฏิโมกเข อุททิสสะมาเน นะ สาธุกัง อัฏฐิกัต์วา มะนะสิกะโรสีติ; อิทัง ตัส์มิง โมหะนะเก ปาจิตติยัง.

๗๔.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปิโต อะนัตตะมะโน ปะหารัง ทะเทยยะ, ปาจิตติยัง.

๗๕.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปิโต อะนัตตะมะโน ตะละสัตติกัง อุคคิเรยยะ, ปาจิตติยัง.

๗๖.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง อะมูละเกนะ สังฆาทิเสเสนะ อะนุทธังเสยยะ, ปาจิตติยัง.

๗๗.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สัญจิจจะ กุกกุจจัง อุปะทะเหยยะ "อิติสสะ มุหุตตัมปิ อะผาสุ ภะวิสสะตีติ เอตะเทวะ ปัจจะยัง กะริต์วา อะนัญญัง, ปาจิตติยัง.

๗๘.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขูนัง ภัณฑะนะชาตานัง กะละหะชาตานัง

วิวาทาปันนานัง อุปัสสุติง ติฏเฐยยะ "ยัง อิเม ภะณิสสันติ, ตัง โสสสามีติ เอตะเทวะ ปัจจะยัง กะริต์วา อะนัญญัง, ปาจิตติยัง.

๗๙.โย ปะนะ ภิกขุ ธัมมิกานัง กัมมานัง ฉันทัง ทัต์วา ปัจฉา ขิยยะนะธัมมัง อาปัชเชยยะ, ปาจิตติยัง.

๘๐.โย ปะนะ ภิกขุ สังเฆ วินิจฉะยะกาถายะ วัตตะมานายะ ฉันทัง อะทัต์วา อุฏฐายาสะนา ปักกะเมยยะ, ปาจิตติยัง.

๘๑.โย ปะนะ ภิกขุ สะมัคเคนะ สังเฆนะ จีวะรัง ทัต์วา ปัจฉา ขิยยะนะธัมมัง อาปัชเชยยะ "ยะถาสันถุตัง ภิกขู สังฆิกัง ลาภัง ปะริณาเมนตีติ, ปาจิตติยัง.

๘๒.โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลาภัง ปะริณะตัง ปุคคะลัสสะ ปะริณาเมยยะ, ปาจิตติยัง.

สะหะธัมมิกะวัคโค อัฏฐะโม.

๘๓.โย ปะนะ ภิกขุ รัญโญ ขัตติยัสสะ มุทธาภิสิตตัสสะ อะนิกขันตะราชะเก อะนิคคะตะระตะนะเก ปุพเพ อัปปะติสังวิทิโต อินทะขีลัง อะติกกาเมยยะ, ปาจิตติยัง.

๘๔.โย ปะนะ ภิกขุ ระตะนัง วา ระตะนะสัมมะตัง วา อัญญัต์ระ อัชฌารามา วา อัชฌาวะสะถา วา อุคคัณเหยยะ วา อุคคัณหาเปยยะ วา, ปาจิตติยัง. ระตะนัง วา ปะนะ ภิกขุนา ระตะนะสัมมะตัง วา อัชฌาราเม วา อัชฌาวะสะเถ วา อุคคะเหต์วา วา อุคคัณหาเปต์วา วา นิกขิปิตัพพัง "ยัสสะ ภะวิสสะติ โส หะริสสะตีติ: อะยัง ตัตถะ สามีจิ.

๘๕.โย ปะนะ ภิกขุ สันตัง ภิกขุง อะนาปุจฉา วิกาเล คามัง ปะวิเสยยะ, อัญญัต์ระ ตะถารูปา อัจจายิกา กะระณียา, ปาจิตติยัง.

๘๖.โย ปะนะ ภิกขุ อัฏฐิมะยัง วา ทันตะมะยัง วา วิสาณะมะยัง วา สูจิฆะรัง การาเปยยะ, เภทะนะกัง ปาจิตติยัง.

๘๗.นะวัมปะนะ ภิกขุนา มัญจัง วา ปีฐัง วา การะยะมาเนนะ อัฏฐังคุละปาทะกัง กาเรตัพพัง สุคะตังคุเลนะ อัญญัต์ระ เหฏฐิมายะ อะฏะนิยา, ตัง อะติกกามะยะโต เฉทะนะกัง ปาจิตติยัง.

๘๘. โย ปะนะ ภิกขุ มัญจัง วา ปีฐัง วา ตูโลนัทธัง การาเปยยะ, อุททาละนะกัง ปาจิตติยัง.

๘๙. นิสีทะนัมปะนะ ภิกขุนา การะยะมาเนนะ ปะมาณิกัง กาเรตัพพัง; ตัต๎ริทัง ปะมาณัง: ทีฆะโส เท๎ว วิทัตถิโย สุคะตะวิทัตถิยา, ติริยัง ทิยัฑฒัง, ทะสา วิทัตถิ, ตัง อะติกกามะยะโต เฉทะนะกัง ปาจิตติยัง.

๙๐. กัณฑุปะฏิจฉาทิง ปะนะ ภิกขุนา การะยะมาเนนะ ปะมาณิกา กาเรตัพพา; ตัต๎ริทัง ปะมาณัง: ทีฆะโส จะตัสโส วิทัตถิโย สุคะตะวิทัตถิยา ติริยัง เท๎ว วิทัตถิโย, ตัง อะติกกามะยะโต เฉทะนะกัง ปาจิตติยัง.

๙๑. วัสสิกะสาฏิกัง ปะนะ ภิกขุนา การะยะมาเนนะ ปะมาณิกา กาเรตัพพา; ตัต๎ริทัง ปะมาณัง: ทีฆะโส ฉะ วิทัตถิโย สุคะตะวิทัตถิยา ติริยัง อัฑฒะเตยยา, ตัง อะติกกามะยะโต เฉทะนะกัง ปาจิตติยัง.

๙๒. โย ปะนะ ภิกขุ สุคะตะจีวะรัปปะมาณัง จีวะรัง การาเปยยะ อะติเรกัง วา, เฉทะนะกัง ปาจิตติยัง. ตัต๎ริทัง สุคะตัสสะ สุคะตะจีวะรัปปะมาณัง : ทีฆะโส นะวะ วิทัตถิโย สุคะตะวิทัตถิยา ติริยัง ฉะ วิทัตถิโย, อิทัง สุคะตัสสะ สุคะตะจีวะรัปปะมาณัง.

ระตะนะวัคโค นะวะโม.

อุททิฏฐา โข อายัส๎มันโต เท๎วนะวุติ ปาจิตติยา ธัมมา.

ตัตถายัส๎มันเต	ปุจฉามิ:	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?
ทุติยัมปิ	ปุจฉามิ:	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?
ตะติยัมปิ	ปุจฉามิ:	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?

ปะริสุทเธตถายัส๎มันโต, ตัส๎มา ตุณ๎หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ปาจิตติยา นิฏฐิตา.

อิเม โข ปะนายัส๎มันโต จัตตาโร ปาฏิเทสะนียา ธัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุนิยา อันตะระฆะรัง ปะวิฏฐายะ หัตถะโต ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา สะหัตถา ปะฏิคคะเหต๎วา ขาเทยยะ วา

ภุญเชยยะ วา, ปะฏิเทเสตัพพัง เตนะ ภิกขุนา "คารัยหัง อาวุโส ธัมมัง อาปัชชิง อะสัปปายัง ปาฏิเทสะนียัง, ตัง ปะฏิเทเสมีติ.

๒. ภิกขู ปะเนวะ กุเลสุ นิมันติตา ภุญชันติ, ตัต๎ระ เจ ภิกขุนี โวสาสะมานะรูปา ฐิตา โหติ "อิธะ สูปัง เทถะ, อิธะ โอทะนัง เทถาติ, เตหิ ภิกขูหิ สา ภิกขุนี อะปะสาเทตัพพา "อะปะสักกะ ตาวะ ภะคินิ, ยาวะ ภิกขู ภุญชันตีติ: เอกัสสะปิ เจ ภิกขุโน นัปปะฏิภาเสยยะ ตัง ภิกขุนิง อะปะสาเทตุง "อะปะสักกะ ตาวะ ภะคินิ, ยาวะ ภิกขู ภุญชันตีติ, ปะฏิเทเสตัพพัง เตหิ ภิกขูหิ "คารัยหัง อาวุโส ธัมมัง อาปัชชิมหา อะสัปปายัง ปาฏิเทสะนียัง, ตัง ปะฏิเทเสมาติ.

๓. ยานิ โข ปะนะ ตานิ เสกขะสัมมะตานิ กุลานิ, โย ปะนะ ภิกขุ ตะถารูเปสุ เสกขะสัมมะเตสุ กุเลสุ ปุพเพ อะนิมันติโต อะคิลาโน ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา สะหัตถา ปะฏิคคะเหต๎วา ขาเทยยะ วา ภุญเชยยะ วา, ปะฏิเทเสตัพพัง เตนะ ภิกขุนา "คารัยหัง อาวุโส ธัมมัง อาปัชชิง อะสัปปายัง ปาฏิเทสะนียัง, ตัง ปะฏิเทเสมีติ.

๔. ยานิ โข ปะนะ ตานิ อารัญญะกานิ เสนาสะนานิ สาสังกะสัมมะตานิ สัปปะฏิภะยานิ, โย ปะนะ ภิกขุ ตะถารูเปสุ เสนาสะเนสุ วิหะรันโต ปุพเพ อัปปะฏิสังวิทิตัง ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา อัชฌาราเม สะหัตถา ปะฏิคคะเหต๎วา อะคิลาโน ขาเทยยะ วา ภุญเชยยะ วา, ปะฏิเทเสตัพพัง เตนะ ภิกขุนา "คารัยหัง อาวุโส ธัมมัง อาปัชชิง อะสัปปายัง ปาฏิเทสะนียัง, ตัง ปะฏิเทเสมีติ.

อุททิฏฐา โข อายัส๎มันโต จัตตาโร ปาฏิเทสะนียา ธัมมา.

ตัตถายัส๎มันเต	ปุจฉามิ:	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?
ทุติยัมปิ	ปุจฉามิ:	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?
ตะติยัมปิ	ปุจฉามิ:	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?

ปะริสุทเธตถายัส๎มันโต, ตัส๎มา ตุณ๎หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ปาฏิเทสะนียา นิฏฐิตา.

อิเม โข ปะนายัส๎มันโต (ปัญจะสัตตะติ) เสขิยา ธัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. “ปะริมัณฑะลัง นิวาเสสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๒. “ปะริมัณฑะลัง ปารุปิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๓. “สุปะฏิจฉันโน อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๔. “สุปะฏิจฉันโน อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๕. “สุสังวุโต อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๖. “สุสังวุโต อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๗. “โอกขิตตะจักขุ อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๘. “โอกขิตตะจักขุ อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๙. “นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๑๐. “นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๑๑. “นะ อุชชัคฆิกายะ อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๑๒. “นะ อุชชัคฆิกายะ อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๑๓. “อัปปะสัทโท อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๑๔. “อัปปะสัทโท อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๑๕. “นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๑๖. “นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๑๗. “นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๑๘. “นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๑๙. “นะ สีสัปปะจาละกัง อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๒๐. “นะ สีสัปปะจาละกัง อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๒๑. “นะ ขัมภะกะโต อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๒๒. ”นะ ขัมภะกะโต อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๒๓. ”นะ โอคุณฐิโต อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๒๔. ”นะ โอคุณฐิโต อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๒๕. ”นะ อุกกุฏิกายะ อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.
๒๖. “นะ ปัลลัตถิกายะ อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

ฉัพพีสะติ สารุปปา.

๑. “สักกัจจัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒. “ปัตตะสัญญี ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๓. “สะมะสูปะกัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๔. “สะมะติตติกัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๕. “สักกัจจัง ปิณฑะปาตัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๖. “ปัตตะสัญญี ปิณฑะปาตัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๗. “สะปะทานัง ปิณฑะปาตัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๘. “สะมะสูปะกัง ปิณฑะปาตัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๙. “นะ ถูปะโต โอมัททิต๎วา ปิณฑะปาตัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๐. “นะ สูปัง วา พ๎ยัญชะนัง วา โอทะเนนะ ปะฏิจฉาเทสสามิ ภิยโยกัม๎ยะตัง อุปาทายาติ สิกขา กะระณียา.

๑๑. “นะ สูปัง วา โอทะนัง วา อะคิลาโน อัตตะโน อัตถายะ วิญญาเปต๎วา ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๒. “นะ อุชฌานะสัญญี ปะเรสัง ปัตตัง โอโลเกสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๓. “นาติมะหันตัง กะวะพัง กะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๔. “ปะริมัณฑะลัง อาโลปัง กะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๕. “นะ อะนาหะเฏ กะวะเพ มุขะท๎วารัง วิวะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๖. “นะ ภุญชะมาโน สัพพัง หัตถัง มุเข ปักขิปิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๗. “นะ สะกะวะเพนะ มุเขนะ พ๎ยาหะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๘. “นะ ปิณฑุกเขปะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๙. “นะ กะวะพาวัจเฉทะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๐. “นะ อะวะคัณฑะการะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๑. “นะ หัตถะนิทธูนะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๒. ”นะ สิตถาวะการะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๓. “นะ ชิวหานิจฉาระกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๔. “นะ จะปุจะปุการะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๕.“นะ สุรุสุรุการะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๖.“นะ หัตถะนิลเลหะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๗.”นะ ปัตตะนิลเลหะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๘.“นะ โอฏฐะนิลเลหะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๙.“นะ สามิเสนะ หัตเถนะ ปานียะถาละกัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๓๐.“นะ สะสิตถะกัง ปัตตะโธวะนัง อันตะระฆะเร ฉัฑเฑสสามีติ สิกขา กะระณียา.

สะมะติงสะ โภชะนะปะฏิสังยุตตา.

๑. “นะ ฉัตตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒. “นะ ทัณฑะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๓. “นะ สัตถะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๔. “นะ อาวุธะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๕. “นะ ปาทุการูฬ์หัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๖. “นะ อุปาหะนารูฬ์หัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๗. “นะ ยานะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา

๘. “นะ สะยะนะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๙. “นะ ปัลลัตถิกายะ นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๐.“นะ เวฏฐิตะสีสัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา

กะระณียา.

๑๑. “นะ โอคุณฐิตะสีสัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๒. “นะ ฉะมายัง นิสีทิต์วา อาสะเน นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๓. “นะ นีเจ อาสะเน นิสีทิต์วา อุจเจ อาสะเน นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๔. “นะ ฐิโต นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๕. “นะ ปัจฉะโต คัจฉันโต ปุระโต คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑๖. “นะ อุปปะเถนะ คัจฉันโต ปะเถนะ คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ ธัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

โสฬะสะ ธัมมะเทสะนาปะฏิสังยุตตา.

๑. “นะ ฐิโต อะคิลาโน อุจจารัง วา ปัสสาวัง วา กะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒. “นะ หะริเต อะคิลาโน อุจจารัง วา ปัสสาวัง วา เขฬัง วา กะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๓. “นะ อุทะเก อะคิลาโน อุจจารัง วา ปัสสาวัง วา เขฬัง วา กะริสสามีติ สิกขา กะระณียา.

ตะโย ปะกิณณะกา.

อุททิฏฐา โข อายัส์มันโต (ปัญจะสัตตะติ) เสขิยา ธัมมา.

ตัตถายัส์มันเต	ปุจฉามิ:	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?
ทุติยัมปิ	ปุจฉามิ.	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?
ตะติยัมปิ	ปุจฉามิ.	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?

ปะริสุทเธตถายัส์มันโต, ตัส์มา ตุณ์หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

เสขิยา นิฏฐิตา.

อิเม โข ปะนายัส์มันโต สัตตาธิกะระณะสะมะถา ธัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

อุปปันนุปปันนานัง อะธิกะระณานัง สะมะถายะ วูปะสะมายะ สัมมุขาวินะโย ทาตัพโพ, สะติวินะโย ทาตัพโพ, อะมูฬ์หะวินะโย ทาตัพโพ, ปะฏิญญาตะกะระณัง, เยภุยยะสิกา, ตัสสะ ปาปิยะสิกา, ติณะวัตถาระโกติ.

อุททิฏฐา โข อายัส์มันโต สัตตาธิกะระณะสะมะถา ธัมมา.

ตัตถายัส์มันเต	ปุจฉามิ:	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?
ทุติยัมปิ	ปุจฉามิ:	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?
ตะติยัมปิ	ปุจฉามิ:	กัจจิตถะ	ปะริสุทธา?

ปะริสุทเธตถายัส์มันโต, ตัส์มา ตุณ์หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

สัตตาธิกะระณะสะมะถา นิฏฐิตา.

อุททิฏฐัง โข อายัส์มันโต นิทานัง.

อุททิฏฐา จัตตาโร ปาราชิกา ธัมมา.

อุททิฏฐา เตระสะ สังฆาทิเสสา ธัมมา.

อุททิฏฐา เท๎ว อะนิยะตา ธัมมา.

อุททิฏฐา ติงสะ นิสสัคคิยา ปาจิตติยา ธัมมา.

อุททิฏฐา เท๎วนะวุติ ปาจิตติยา ธัมมา.

อุททิฏฐา จัตตาโร ปาฏิเทสะนียา ธัมมา.

อุททิฏฐา (ปัญจะสัตตะติ) เสขิยา ธัมมา.

อุททิฏฐา สัตตาธิกะระณะสะมะถา ธัมมา.

เอตตะกันตัสสะ ภะคะวะโต สุตตาคะตัง สุตตะปะริยาปันนัง อัน์วัฑฒะมาสัง อุทเทสัง อาคัจฉะติ.

ตัตถะ สัพเพเหวะ สะมัคเคหิ สัมโมทะมาเนหิ อะวิวะทะมาเนหิ สิกขิตัพพันติ.

ภิกขุปาฏิโมกขัง นิฏฐิตัง.

ปวารณา

ภิกษุผู้ฉลาด สามารถ พึงตั้งบุพพกรณ์ และบุพพกิจในวันปวารณา ตามวิธีเปลี่ยนดังกล่าวแล้วในบุพพกรณ์และบุพพกิจอุโบสถ ซึ่งอยู่ในหน้า ๔๒๘

สังฆปวารณา (มีภิกษุตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป พึงตั้งญัตติ ดังนี้ว่า)*

"สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ , อัชชะ ปะวาระณา ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง , สังโฆ ปะวาเรยยะ."

"ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วันนี้เป็นวันปวารณา ถ้าความพรั่งพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงปวารณา."

ภิกษุผู้เถระพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณาอย่างนี้ ว่าดังนี้:-

สังฆัง อาวุโส ปะวาเรมิ ทิฏเฐนะ วา สุเตนะ วา ปะริสังกายะ วา, วะทันตุ มัง อายัส์มันโต อะนุกัมปัง อุปาทายะ, ปัสสันโต ปะฏิกกะริสสามิ.

ทุติยัมปิ อาวุโส สังฆัง ปะวาเรมิ ทิฏเฐนะ วา สุเตนะ วา ปะริสังกายะ วา, วะทันตุ มัง อายัส์มันโต อะนุกัมปัง อุปาทายะ, ปัสสันโต ปะฏิกกะริสสามิ.

ตะติยัมปิ อาวุโส สังฆัง ปะวาเรมิ ทิฏเฐนะ วา สุเตนะ วา ปะริสังกายะ วา, วะทันตุ มัง อายัส์มันโต อะนุกัมปัง อุปาทายะ, ปัสสันโต ปะฏิกกะริสสามิ.

ภิกษุผู้นวกะพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณา *(เช่นเดียวกัน โดยเปลี่ยนคำว่า อาวุโส เป็น ภันเต)*

คณะปวารณา (มีภิกษุ ๔ รูป หรือ ๓ รูป)

ภิกษุ ๔ รูปพึงตั้งญัตติ ดังนี้ว่า

สุณันตุ เม อายัส์มันโต, อัชชะ ปะวาระณา ยะทายัส์มันตานัง ปัตตะกัลลัง , มะยัง อัญญะมัญญัง ปะวาเรยยามะ.

(ถ้ามีภิกษุ ๓ รูป ให้เปลี่ยนคำว่า อายัส์มันโต เป็น อายัส์มันตา)

---

* คำบาลีที่ใช้เหล่านี้นำมาจาก คัมภีร์มหาวรรค ภาค ๑ พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ เล่ม ๔ ข้อ ๒๒๕ หน้า ๓๑๒ โดยตรง

ภิกษุผู้เถระพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณาอย่างนี้ ว่าดังนี้:-

อะหัง อาวุโส อายัส์มันเต ปะวาเรมิ ทิฏเฐนะ วา สุเตนะ วา.... ....ฯลฯ.......................................ปะฏิกกะริสสามิ,

ทุติยัมปิ อาวุโส อายัส์มันเต...... ปะฏิกกะริสสามิ,

ตะติยัมปิ อาวุโส อายัส์มันเต...... ปะฏิกกะริสสามิ

ภิกษุผู้นวกะพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณา *(เช่นเดียวกัน โดยเปลี่ยนคำว่า อาวุโส เป็น ภันเต)*

<u>คณะปวารณา (มีภิกษุ ๒ รูป)</u>

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลภิกษุทั้งสองพึงปวารณาอย่างนี้:-

ภิกษุผู้เถระพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำปวารณาต่อภิกษุผู้นวกะอย่างนี้ ว่าดังนี้:-

อะหัง อาวุโส อายัส์มันตัง..........ฯลฯ............ปะฏิกกะริสสามิ,

ทุติยัมปิ อาวุโส อายัส์มันตัง..........ฯลฯ............ปะฏิกกะริสสามิ,

ตะติยัมปิ อาวุโส อายัส์มันตัง..........ฯลฯ............ปะฏิกกะริสสามิ,

ภิกษุผู้นวกะพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำปวารณาต่อภิกษุผู้เถระ *(เช่นกัน โดยเปลี่ยนคำว่า อาวุโส เป็น ภันเต)*

<u>อธิษฐานปวารณา (มีภิกษุรูปเดียว)</u>

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ในอาวาสแห่งหนึ่ง ถึงวันปวารณา มีภิกษุในศาสนานี้อยู่รูปเดียว. ภิกษุนั้นพึงกวาดสถานที่เป็นที่ไปมาแห่งภิกษุทั้งหลาย คือ จะเป็นโรงฉัน มณฑปหรือโคนต้นไม้ ก็ตาม แล้วจัดตั้งน้ำฉัน น้ำใช้ไว้ ปูอาสนะตามประทีป แล้วนั่งรออยู่. หากมีภิกษุเหล่าอื่นมา พึงปวารณาร่วมกับพวกเธอ หากไม่มีมาพึง อธิษฐานว่า

"อัชชะ เม ปะวาระณา. ปวารณาของเราวันนี้"

หากไม่อธิษฐาน ต้องอาบัติทุกกฏ.

กรรมวาจากฐิน

คำถวายผ้ากฐิน

อิมัง ภันเต, สะปะริวารัง, กะฐินะจีวะระทุสสัง, สังฆัสสะ, โอโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, สังโฆ, อิมัง, สะปะริวารัง, กะฐินะทุสสัง ปะฏิคคัณหาตุ, ปะฏิคคะเหต์วา จะ, อิมินา ทุสเสนะ, กะฐินัง, อัตถะระตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้ากฐินจีวร กับทั้งบริวารนี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย รับแล้ว จงกรานกฐิน ด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำอปโลกน์กฐิน

รูปที่ ๑

ผ้ากฐินทาน กับทั้งผ้าอานิสังสบริวารทั้งปวงนี้ เป็นของ.............. พร้อมด้วย ....ผู้ประกอบด้วยศรัทธาอุตสาหะ พร้อมเพรียงกันนำมา ถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ผู้อยู่จำพรรษาถ้วนไตรมาสในอาวาสนี้

ก็แล ผ้ากฐินทานนี้ เป็นของบริสุทธิ์ดุจเลื่อนลอยมาโดยนภากาศ แล้วแลตกลงในที่ประชุมสงฆ์ จะได้จำเพาะเจาะจงลงว่า เป็นของภิกษุรูปใด รูปหนึ่งก็หามิได้ มีพระบรมพุทธานุญาตไว้ว่า ให้พระสงฆ์ทั้งปวงยอมอนุญาต ให้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง เพื่อจะทำซึ่งกฐินนัตถารกิจ ตามพระบรมพุทธานุญาต และมีคำพระอรรถกถาจารย์ผู้รู้พระบรมพุทธาธิบายสังวรรณนาไว้ว่า ภิกษุรูปใด ประกอบด้วยศีลสุตาธิคุณ มีสติปัญญาสามารถ รู้ธรรม ๘ ประการ มีบุรพกิจ เป็นต้น ภิกษุรูปนั้นจึงสมควรเพื่อจะทำซึ่งกฐินนัตถารกิจ ตามพระบรม พุทธานุญาตได้

บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวง จะเห็นสมควรแก่ภิกษุรูปใด จงพร้อมกันยอม อนุญาตให้แก่ภิกษุรูปนั้น เทอญ. (ไม่ต้องสาธุ)

รูปที่ ๒

ผ้ากฐินทาน กับทั้งผ้าอานิสังสบริวารทั้งปวงนี้ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นสมควรแก่...............เป็นผู้มีสติปัญญาสามารถ เพื่อกระทำกฐินัตถารกิจให้ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตได้ ถ้าพระภิกษุรูปใดเห็นไม่สมควร จงทักท้วงขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ (หยุดรอครู่หนึ่ง) ถ้าเห็นสมควรแล้วไซร้ จงให้สัททสัญญาสาธุการขึ้นให้พร้อมกัน เทอญ. (สาธุ พร้อมกัน)

<u>แบบกรรมวาจาสวดให้ผ้ากฐิน</u>

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ, ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, อะระหะโต, สัมมาสัมพุทธัสสะ.

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, อิทัง สังฆัสสะ กะฐินะทุสสัง อุปปันนัง, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อิมัง กะฐินะทุสสัง อายัส์มะโต อิตถันนามัสสะ ทะเทยยะ, กะฐินัง อัตถะริตุง, เอสา ญัตติ.

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, อิทัง สังฆัสสะ กะฐินะทุสสัง อุปปันนัง, สังโฆ อิมัง กะฐินะทุสสัง อายัส์มะโต อิตถันนามัสสะ เทติ, กะฐินัง อัตถะริตุง, ยัสสายัส์มะโต ขะมะติ, อิมัสสะ กะฐินะทุสสัสสะ, อายัส์มะโต อิตถันนามัสสะ ทานัง, กะฐินัง อัตถะริตุง, โส ตุณ์หัสสะ, ยัสสะ นักขะมะติ, โส ภาเสยยะ.

ทินนัง อิทัง สังเฆนะ, กะฐินะทุสสัง อายัส์มะโต อิตถันนามัสสะ กะฐินัง อัตถะริตุง, ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัส์มา ตุณ์หี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดขึ้นแล้วแก่สงฆ์ ถ้าความพรั่งพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดขึ้นแล้วแก่สงฆ์ สงฆ์ให้ผ้ากฐินผืนนี้ แก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้ เพื่อกรานกฐินการให้ผ้ากฐินผืนนี้ แก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน ย่อมชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด ผ้ากฐินผืนนี้ สงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้

เพื่อจะกรานกฐินย่อมชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่งอยู่ ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

(คำว่า อิตถันนามัสสะ ใช้เปลี่ยนตามชื่อของภิกษุผู้รับผ้ากฐิน เช่น ขันติธัมโม เปลี่ยนเป็น ขันติธัมมัสสะ ถ้าภิกษุนั้นอ่อนกว่าผู้สวด ต้องตัด อายัส์มะโต ออกเสีย แล้วเติมภิกขุโน ต่อท้ายคำ อิตถันนามัสสะ เช่น อายัส์มะโต อิตถันนามัสสะ เปลี่ยนเป็น อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน)

<u>คำกรานกฐิน</u>

ผ้าสังฆาฏิ	อิมายะ สังฆาฏิยา กะฐินัง อัตถะรามิ.
ผ้าอุตตราสงค์	อิมินา อุตตะราสังเฆนะ กะฐินัง อัตถะรามิ.
ผ้าอันตรวาสก	อิมินา อันตะระวาสะเกนะ กะฐินัง อัตถะรามิ.

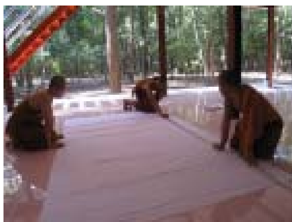
<u>คำอนุโมทนากฐิน</u>

อันภิกษุผู้กรานกฐินนั้น พึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า ประคองอัญชลี กล่าวอย่างนี้ว่า

"อัตถะตัง อาวุโส *(ภันเต)* สังฆัสสะ กะฐินัง, ธัมมิโก กะฐินัตถาโร, อะนุโมทะถะ. ท่านเจ้าข้า กฐินของสงฆ์กรานแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรม ขอท่านทั้งหลาย อนุโมทนาเถิด."

ภิกษุผู้อนุโมทนาเหล่านั้น พึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า ประคองอัญชลี กล่าวอย่างนี้ ว่า

"อัตถะตัง ภันเต *(อาวุโส)* สังฆัสสะ กะฐินัง, ธัมมิโก กะฐินัตถาโร, อะนุโมทามะ. ผู้มีอายุ กฐินของสงฆ์กรานแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรม เราทั้งหลาย อนุโมทนา."

ภาคพิเศษ

เพื่อช่วยในการศึกษาค้นคว้านำมาปฏิบัติ

■ ส่วนสรุปหลักเกณฑ์วิธีการระงับอธิกรณ์

แผนผังที่ ๑ สรุปวิธีการทางสงฆ์เพื่อจัดการอธิกรณ์

ตารางอธิบายอธิกรณ์ ๔ และอธิกรณสมถะ ๗

แผนผังที่ ๒ วิธีการลงโทษ ที่เกิดเพราะเหตุอาชีวะหรือปาติโมกข์

แผนผังที่ ๓ วิธีการลงโทษ ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิปทา

■ ส่วนช่วยศึกษาค้นคว้าสิกขาบทที่มีลักษณะเดียวกัน

■ ส่วนดัชนี (ช่วยค้นหาคำ โดยเรียงตามลำดับอักษร)

ดัชนีเนื้อเรื่องพระวินัย

ดัชนีเนื้อเรื่องพระธรรม

ดัชนีชื่อเฉพาะ (อสาธารณนาม)

ถุงลม

"ภิกษุ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัพภูตธัมมะ เวทัลละ; เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการเรียนธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยปริยัติ ***(นักเรียน)*** *ยังมิใช่ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).*

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ แสดงธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมาแก่คนอื่นโดยพิสดาร, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการบัญญัติ ธรรมนั้นต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยบัญญัติ ***(นักแต่ง)*** *ยังมิใช่ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).*

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ ทำการสาธยายธรรมตามที่ได้ฟัง ได้เรียนมาโดยพิสดาร,เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการสาธยาย ธรรมนั้นต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรม เป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยการสวด (นักสวด) ยังมิใช่ ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

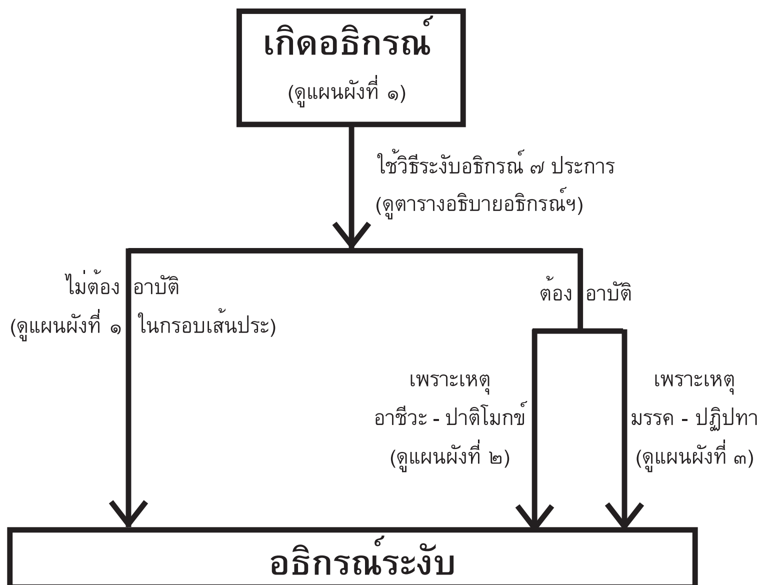
อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ คิดพล่านไปในธรรมตามที่ได้ฟัง ได้เรียนมา, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไป ด้วยการคิดพล่านในธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจ ในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยการคิด ***(นักคิด)*** *ยังมิใช่ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).*

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๙๘ / ๗๓)

ส่วนสรุปหลักเกณฑ์วิธีการระงับอธิกรณ์

เพื่อให้ผู้ศึกษามองเห็นภาพโดยรวมของระบบอธิกรณ์ทั้งหมด คือ ตั้งแต่การเกิดอธิกรณ์ จนถึงอธิกรณ์ระงับ อย่างย่อ ๆ (ซึ่งเป็นภาพโดยรวมของแผนผังที่ ๑, ๒ และ ๓ นั่นเอง) สามารถที่จะบรรยายออกเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพรวมโดยย่อ ของ อธิกรณ์และการระงับอธิกรณ์

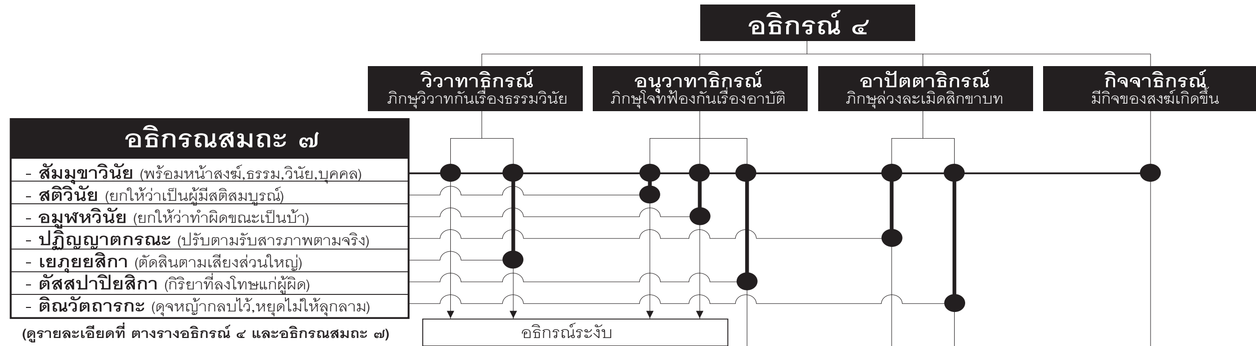

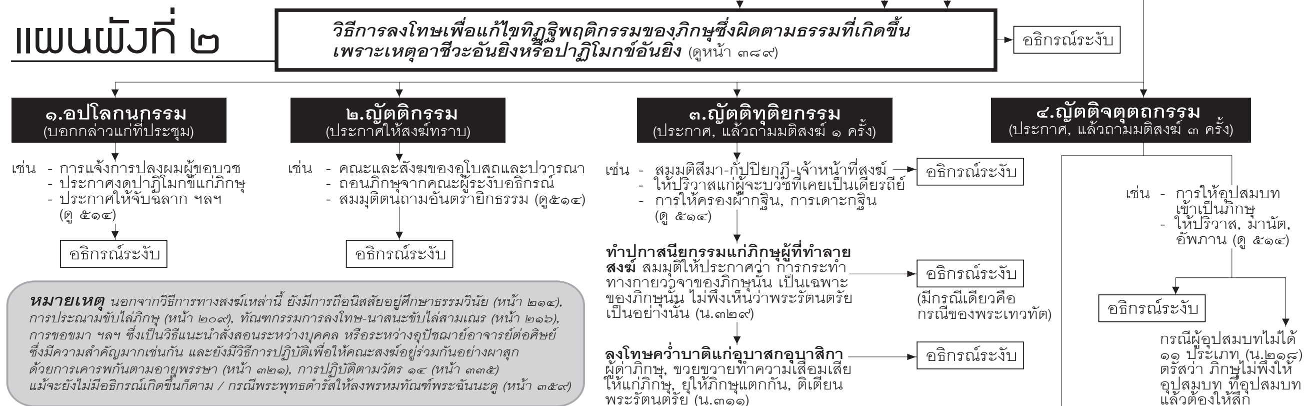
ข้อสังเกต จากพระพุทธดำรัสใน สามคามสูตร (ดูหน้า ๓๘๙) มีการแบ่งเหตุความวิวาทเป็น ๒ ส่วน ซึ่งจะระงับโดยไม่ต้องอาบัติและต้องอาบัติ ในการต้องอาบัติจึงสามารถจัดกลุ่มได้จากเหตุตามเรื่องที่เกิดขึ้น ๒ ส่วนนี้ คือ ๑.เรื่องที่เกิดเพราะเหตุ **อาชีวะอันยิ่งหรือปาติโมกข์อันยิ่ง** และ ๒.เรื่องอันเกิดในสงฆ์ที่เกิดเพราะเหตุ **มรรคหรือปฏิปทา.**

แผนผังที่ ๑

สรุปวิธีการทางสงฆ์เพื่อจัดการอธิกรณ์ ๔ ตามที่ทรงบัญญัติไว้

(อธิกรณ์ ๔ คือ เรื่องที่เกิดมีขึ้นแล้ว สงฆ์ต้องจัดต้องทำ ๔ ประเภท, อธิกรณสมถะ ๗ คือ วิธีระงับอธิกรณ์ ๗ ประการ)

แผนผังที่ ๓

ผู้ที่น่ารัก น่าเคารพ

"ภิกษุ ทั้งหลาย ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมแปดอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน. ธรรมแปดอย่างอะไรบ้างเล่า ? แปดอย่าง คือ :-

(๑) ***ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่ต้องการลาภ.***

(๒) ***เป็นผู้ไม่ต้องการสักการะ.***

(๓) ***เป็นผู้ไม่ต้องการทำตัวให้เด่น.***

(๔) ***เป็นผู้รู้จักกาล.***

(๕) ***เป็นผู้รู้จักประมาณ.***

(๖) ***เป็นคนใจสะอาด.***

(๗) ***เป็นคนไม่พูดมาก.***

(๘) ***ไม่เป็นคนมักด่าว่าร้ายเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน.***

ภิกษุ ทั้งหลาย ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมแปดอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันแล"

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๙๔ / ๑๕๘)

ตารางอธิบายอธิกรณ์ ๔ และอธิกรณสมถะ ๗ (ดูแผนผังที่ ๑ ประกอบ)

ประเภทของอธิกรณ์ ๔ วิธีระงับอธิกรณ์ ๗	**วิวาทธิกรณ์** เถียงกันว่าเป็นธรรมวินัย, คำตรัส, พุทธจริยา, บัญญัติ,อาบัติเบา-หนัก-มีส่วนเหลือ หรือไม่ใช่	**อนุวาทาธิกรณ์** การโจทฟ้องกันด้วย ศีลวิบัติ, อาจารวิบัติ, ทิฏฐิวิบัติ หรืออาชีววิบัติ	**อาปัตตาธิกรณ์** การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ไขตนให้พ้นจากอาบัติ ทั้ง ๗ กอง	**กิจจาธิกรณ์** เป็นกิจของสงฆ์ที่ต้องทำ มี อปโลกนกรรม, ญัตติกรรม, ญัตติทุติยกรรม, ญัตติจตุตถกรรม
สัมมุขาวินัย *ระงับในที่พร้อมต่อหน้า* คือ ๑.พร้อมหน้าสงฆ์ ๒.พร้อมหน้าธรรมะ ๓.พร้อมหน้าวินัย ๔.พร้อมหน้าบุคคล คือ ทั้งโจทและจำเลย	**๑.**ให้ระงับด้วยสัมมุขาวินัยคือประชุมพร้อมหน้า **๒.**ถ้าไม่ได้ให้ไปอาวาสที่มีภิกษุมากกว่าเพื่อให้ช่วยระงับ **๓.**ถ้าขณะวินิจฉัยมีเสียงไม่สงบให้ใช้อุพพาหิกวิธี คือสงฆ์ตั้งภิกษุเป็นคณะ (ผู้มีองค์-คุณ ๑๐) มอบเรื่องให้ไปวินิจฉัย (หน้า ๓๐๐)	ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับสติวินัย,สัมมุขาวินัยร่วมกับอมูฬหวินัย หรือสัมมุขาวินัยร่วมกับตัสสปาปิยสิกา ตามควรแก่กรณี ดังนี้ :-	ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับ ปฏิญญาตกรณ หรือให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับ ติณวัตถารกะ ตามควรแก่กรณี ดังนี้ :-	ระงับด้วยประการเดียว คือด้วยสัมมุขาวินัย ด้วยความพร้อมหน้าสงฆ์, ธรรม, วินัย และพร้อมหน้าบุคคล เช่น ให้อุปสมบท, อุโบสถ, ปวารณา, ให้ผ้ากฐิน, ให้ปริวาส, ให้มานัต, ให้อัพภาน ฯลฯ (ดูรายละเอียดในแผนผังที่ ๓)
สติวินัย *ยกให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์* โดยมีเงื่อนไข คือ ๑.ผู้ถูกโจทเป็นผู้บริสุทธิ์ ๒.มีผู้กล่าวฟ้องเธอ ๓.เธอขอสติวินัย ๔.สงฆ์ให้สติวินัยแก่เธอ ๕.สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้โดยธรรม		**ก.**ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับสติวินัย ในกรณีที่ผู้ถูกโจทเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ (คือเป็นพระอรหันต์) และครบตามเงื่อนไขของสติวินัย โดยให้สงฆ์สวดประกาศให้สติวินัยแก่เธอ		
อมูฬหวินัย *ยกให้ว่าทำผิดขณะเป็นบ้า* ให้ขออมูฬหวินัยกับสงฆ์, สงฆ์สวดประกาศให้อมูฬหวินัย, มีลักษณะที่ไม่เป็นธรรม คือ ทำผิดขณะรู้ตัว หรือไม่เป็นบ้า แต่แก้ตัวว่าไม่รู้, ว่ารู้สึกเหมือนฝัน, แก้ตัวอ้างว่าเป็นบ้า		**ข.**กรณีที่จำเลยเป็นผู้ทำผิดขณะที่เป็นบ้า เมื่อหายบ้าแล้วมีผู้โจท ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับอมูฬหวินัย โดยให้ผู้นั้นขออมูฬหวินัยกะสงฆ์, สงฆ์ให้อมูฬหวินัย ด้วยญัตติจตุตถกรรม		
ปฏิญญาตกรณะ *ปรับโทษตามการรับสารภาพที่ได้กระทำลงไปจริง* มีลักษณะที่ไม่เป็นธรรม คือ สารภาพไม่ตรงตามที่ทำจริง			**ก.**ให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับปฏิญญาตกรณะ คือปรับโทษตามรับสารภาพที่ได้ทำจริง เช่น อยู่ปริวาส,ประพฤติมานัต,แสดงอาบัติ(แผนผังที่ ๒)	
เยภุยยสิกา *ตัดสินตามเสียงส่วนใหญ่* โดยสงฆ์สมมติภิกษุผู้นับคะแนน มีองค์ ๕ คือ ไม่ลำเอียงเพราะรัก,เกลียด,หลง,กลัว,รู้ว่าอย่างไรนับแล้ว, มีลักษณะไม่เป็นธรรม หน้า ๒๙๗	**๔.**ถ้ายังระงับไม่ได้ ให้ระงับด้วยเยภุยยสิกา คือนับคะแนนเสียงส่วนมาก โดยสงฆ์ประกาศสมมติภิกษุผู้จับนับคะแนน, ตรัสวิธีลงคะแนน ๓ คือ ๑.ปกปิด, ๒.กระซิบบอก, ๓.เปิดเผย			
ตัสสปาปิยสิกา *กิริยาที่ลงโทษแก่ผู้ผิด* มีองค์ ๕ คือ ๑.เป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ ๒.เป็นผู้ไม่ละอาย ๓.มีผู้โจทฟ้อง ๔.สงฆ์ทำตัสสปาปิยสิกาแก่เธอ ๕.สงฆ์พร้อมกันลงโทษโดยธรรม		**ค.**ถ้าจำเลยที่ปฏิเสธแล้วรับ รับแล้วปฏิเสธ ให้การกลับกลอก กล่าวเท็จทั้งที่รู้ ให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับตัสสปาปิยสิกา ลงโทษให้ประพฤติวัตร ๑๘ ข้อ (มีวัตรเหมือนตัชชนียฯ หน้า ๒๗๘)		
ติณวัตถารกะ *ดุจหญ้ากลบไว้, หยุดไม่ให้ลุกลาม* ถ้าวิวาทกันต่อไปจะลุกลามเลวร้ายแตกแยกกัน ให้ขอมติสงฆ์ เพื่อออกจากอาบัติด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยเว้นอาบัติหยาบ, เว้นอาบัติที่เนื่องกับคฤหัสถ์, เว้นผู้ที่มีความเห็นแย้ง, เว้นผู้ที่ไม่ได้ประชุมอยู่ในที่นั้น			**ข.**กรณีภิกษุ ๒ ฝ่ายวิวาทกัน ต่างก็ประพฤติไม่สมควรเป็นอันมาก ถ้าปรับกันและกันด้วยอาบัติเหล่านั้น เรื่องจะรุนแรงร้ายกาจและแตกกันได้ จึงทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับ ติณวัตถารกะ โดยให้ภิกษุรูปหนึ่งของแต่ละฝ่าย ที่เสนอญัตติเป็นผู้แสดงอาบัติแทน	

รักษาพรหมจรรย์ไว้ด้วยน้ำตา

"ภิกษุ ทั้งหลาย ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, ***แม้จะทุกข์กายทุกข์ใจ ถึงน้ำตานองหน้า ร้องไห้อยู่ ก็ยังสู้ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่ได้ก็มี*** *ข้อที่น่าสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่ธรรมที่เธอได้มีในบัดนี้ มีอยู่ห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-*

(๑) ธรรมที่ชื่อว่า ***ศรัทธา*** *ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.*

(๒) ธรรมที่ชื่อว่า ***หิริ*** *ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.*

(๓) ธรรมที่ชื่อว่า ***โอตตัปปะ*** *ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.*

(๔) ธรรมที่ชื่อว่า ***วิริยะ*** *ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.*

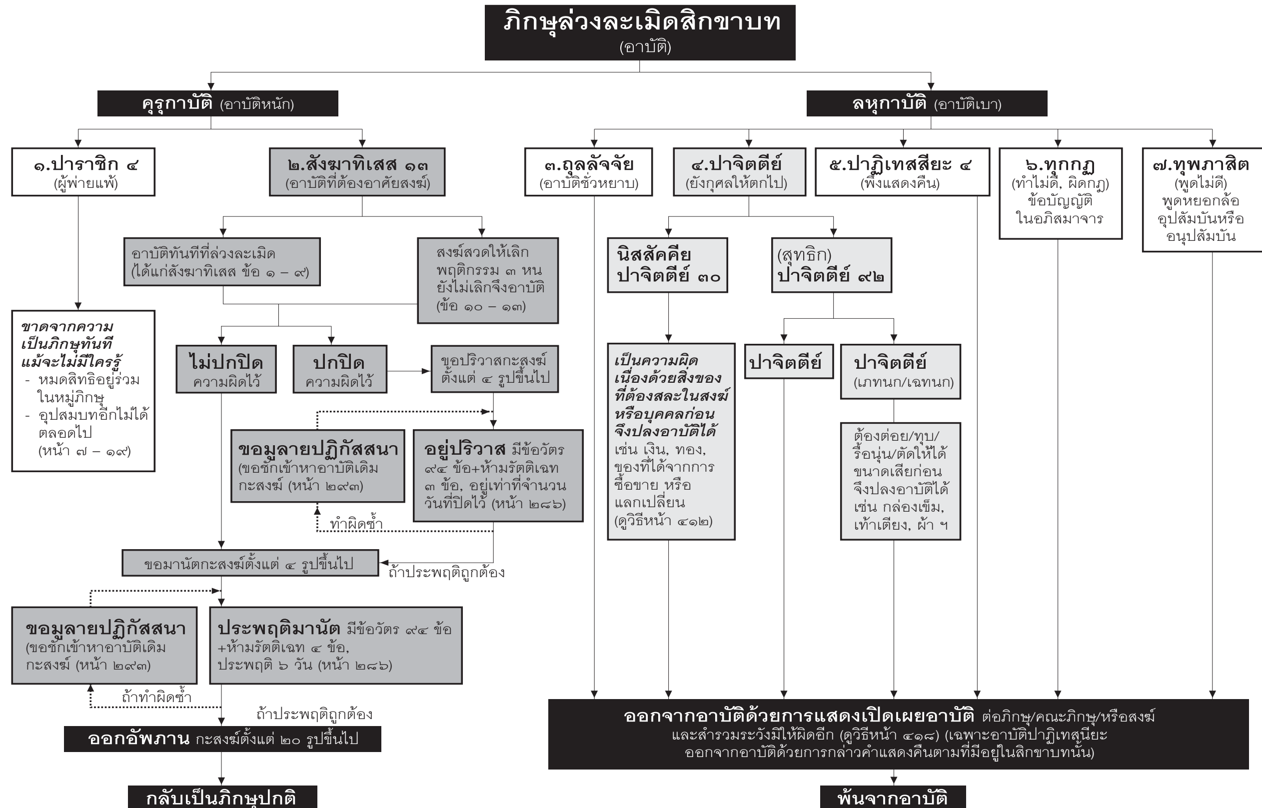
(๕) ธรรมที่ชื่อว่า ***ปัญญา*** *ในกุศลธรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.*

ภิกษุ ทั้งหลาย ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, แม้จะทุกข์กายทุกข์ใจ ถึงน้ำตานองหน้า ร้องไห้อยู่ ก็ยังสู้ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่ได้ก็มี ข้อที่น่าสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่ธรรมที่เธอได้มีในบัดนี้ ห้าอย่างเหล่านี้แล."

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๕ / ๔)

แผนผังที่ ๒

วิธีการลงโทษ เพื่อแก้ไขทิฏฐิพฤติกรรมของภิกษุซึ่งผิดตามธรรม ที่เกิดเพราะเหตุอาชีวะอันยิ่งหรือปาฏิโมกข์อันยิ่ง

กระดองของบรรพชิต

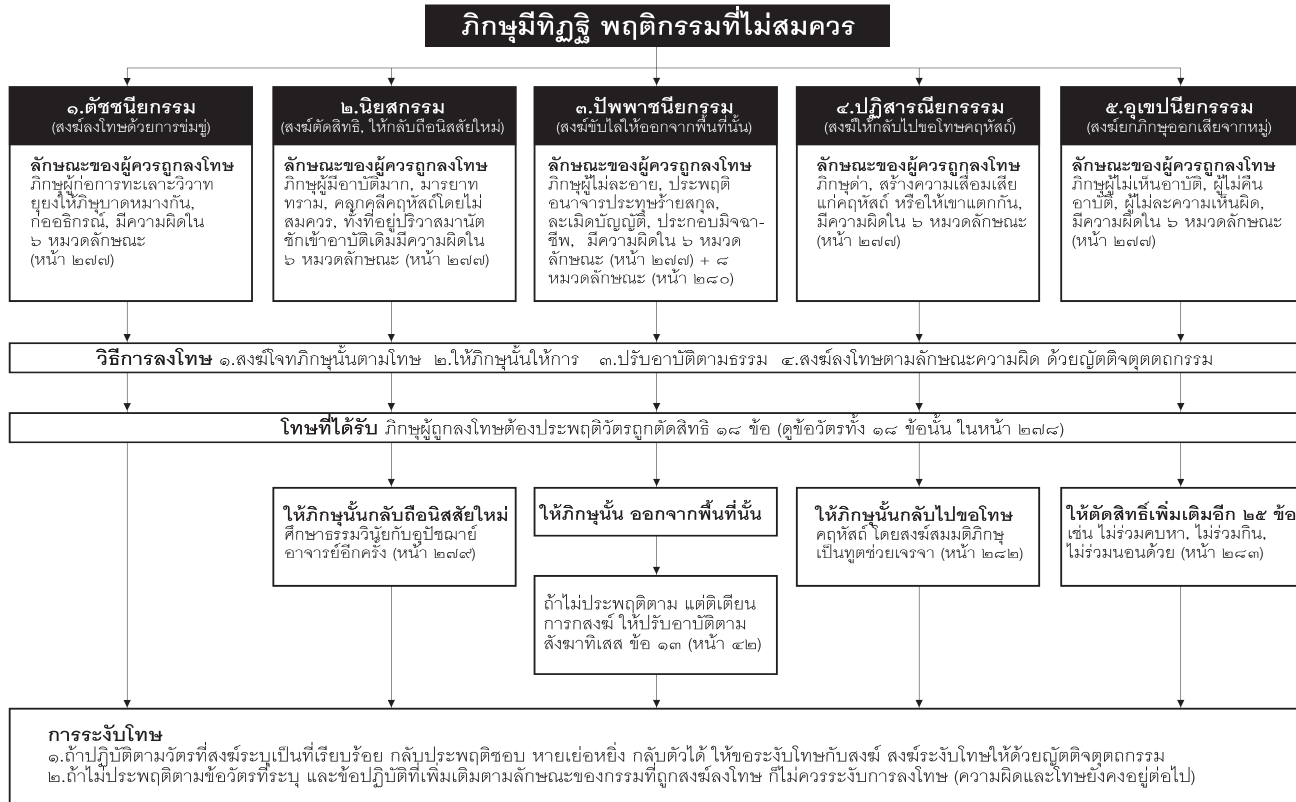
"ภิกษุ ทั้งหลาย ! ในกาลใด พวกเธอทั้งหลาย จักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย (คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) อยู่ ในกาลนั้น มารผู้ใจบาปจักไม่ได้ช่องแม้จากพวกเธอทั้งหลาย และจักต้องหลีกไปเอง, เหมือนสุนัขจิ้งจอกจักไม่ได้ช่องจากเต่าก็หลีกไปเอง ฉะนั้น.

> *"เต่า หดอวัยวะไว้ในกระดอง ฉันใด, ภิกษุ พึงตั้งมโนวิตก(ความตริตรึกทางใจ) ไว้ใน**กระดอง กล่าวคืออารมณ์แห่งกัมมัฏฐาน** ฉันนั้น. เป็นผู้ที่ตัณหาและทิฏฐิ ไม่อิงอาศัยได้, ไม่เบียดเบียนผู้อื่น, ไม่กล่าวร้ายต่อใครทั้งหมด, เป็นผู้ดับสนิทแล้ว" ดังนี้แล.*

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๘ / ๓๒๐ / ๒๒๒)

แผนผังที่ ๓

วิธีการลงโทษเพื่อแก้ไขทิฏฐิพฤติกรรมของภิกษุซึ่งผิดตามธรรม ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิปทา

ข้อสังเกต
- พระเสยยสะ ***ถูกลงโทษสังฆาทิเสส ซึ่งเป็นการลงโทษตามอาบัติก่อน ภายหลังจึงลงโทษ นิยสกรรม (ดูหน้า ๒๕, ๒๗๗)***
- ภิกษุพวกพระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะ ***ถูกลงโทษปัพพาชนียกรรมก่อน ภายหลังจึงถูกลงโทษสังฆาทิเสส ซึ่งเป็นการลงโทษตามอาบัติ (ดูหน้า ๔๖, ๒๘๐)***

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

*"ภิกษุ ทั้งหลาย ! กิจอันใดที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล
อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย."*

*"ภิกษุ ทั้งหลาย ! นั่นโคนไม้ทั้งหลาย, นั่น เรือนว่างทั้งหลาย.
"ภิกษุ ทั้งหลาย ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท
พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.*

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา."

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๘ / ๖๗๔ / ๔๔๑)

ส่วนช่วยศึกษาค้นคว้าสิกขาบทที่มีลักษณะเดียวกัน

จัดกลุ่มสิกขาบทเพื่อการศึกษาค้นคว้า ตามลักษณะดังนี้ คือ :-

ก. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับนิสสัย ๔ (ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต)

ข. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอกรณียกิจ ๔ (กิจที่บรรพชิตไม่ควรทำ)

ค. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาจารวิบัติ (ผิดจรรยามารยาทของสมณะ)

ง. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับทิฏฐิวิบัติ (ความเห็นผิด)

จ. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาชีววิบัติ (การเลี้ยงชีพที่ผิดของบรรพชิต)

ฉ. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับสังฆสามัคคี (ความพร้อมเพรียงในหมู่สงฆ์)

ก. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับนิสสัย ๔ (ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต)

๑. สิกขาบทเกี่ยวกับอาหารการขบฉัน

"บรรพชาอาศัยโภชนะ คือคำข้าวที่พึงได้ด้วยกำลังปลีแข้ง
เธอพึงทำความอุตสาหะในโภชนะ คือคำข้าวที่พึงได้ด้วยกำลังปลีแข้งจนตลอดชีวิต
อติเรกลาภ คือ ภัตถวายสงฆ์ ภัตเฉพาะสงฆ์ การนิมนต์ ภัตถวายตามสลาก
ภัตถวายในปักษ์ ภัตถวายในวันอุโบสถ ภัตถวายในวันปาฏิบท"
(นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค.๑/ ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุฉันอาหารที่เขายังไม่ได้ให้ ล่วงช่องปาก(ปาจิตตีย์ วรรคที่ ๔, ข้อ๑๐/ หน้า ๑๒๓)
- ภิกษุไม่อาพาธฉันอาหารประณีตที่ขอมาเพื่อประโยชน์ตน (ปาจิตตีย์ ว.๔, ๙/ ๑๒๒)
- ภิกษุไม่อาพาธขอแกงหรือข้าวสุกเพื่อประโยชน์ตน (ทุกกฏ เสขิยะ ว.๒, ๑๑/ ๑๘๖)
- ภิกษุรับ และฉันบิณฑบาต โดยไม่เอื้อเฟื้อ (ทุกกฏ เสขิยะ ว.๒, ข้อ๑,๕ /๑๘๔, ๑๘๕)
- ภิกษุรับบิณฑบาตจนล้น *(ขอบบาตร)* (ทุกกฏ เสขิยะ วรรค ๒, ๔ /๑๘๕)
- เขาปวารณาให้นำไปตามปรารถนาภิกษุรับยิ่งกว่า ๓ บาตร (ปาจิตตีย์ ว. ๔, ๔/ ๑๑๗)
- ภิกษุพึงศึกษาว่า จักรับบิณฑบาตพอเหมาะกับแกง (ทุกกฏ เสขิยะ ว.๒, ๓/ ๑๘๕)

หมายเหตุ (-) เป็นสิกขาบทที่เป็น**ข้อห้าม** โดยจะแสดง : (ประเภทของโทษ คัมภีร์หรือวรรคที่, ข้อที่ / หน้าของหนังสือนี้)
(-)ที่ต้นบรรทัดเป็นระดับ **อาทิพรหมจาริยาสิกขา**, (-)ที่ย่อเข้ามาเป็นบางส่วนของ **อภิสมาจาริกาสิกขา**
(-)อักษรเอน เป็น**ลักษณะพฤติกรรมที่ควรถูกสงฆ์ลงโทษ**, หรือ**ข้อห้ามที่มีในพระไตรปิฎกที่อื่น ๆ**
(*) อักษรเอนเป็น**ข้อที่ทรงอนุญาต** โดยจะแสดง : (ชื่อคัมภีร์ / หน้าของหนังสือเล่มนี้) ***ควรจะดูใจความเต็ม..***

- ภิกษุไม่ได้รับนิมนต์รับอาหารในสกุลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะ(ปาฏิเทสนียะ ๓/๑๗๘)

- ภิกษุฉันอาหารที่ทำการสั่งสม *(เก็บไว้ค้างคืน)* (ปาจิตตีย์ วรรค ๔, ข้อ ๘ / หน้า๑๒๑)

** ทรงอนุญาตแสวงหาเสบียงเดินทางได้, แต่ไม่อนุญาตเงิน (เภสัชชขันธ์ มหา.๒/๒๕๓)*

- ภิกษุเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่ (ทุกกฏ เภสัชชขันธ์ มหา.๒/ ๒๕๑)
- ภิกษุหุงต้มอาหารในที่อยู่ (ทุกกฏ เภสัชชขันธ์ มหา.๒/ ๒๕๑)
- ภิกษุหุงต้มอาหารด้วยตนเอง (ทุกกฏ เภสัชชขันธ์ มหา.๒/ ๒๕๑)
- ฉันผลไม้ที่เก็บมาเองโดยให้คนประเคนทีหลัง (ทุกกฏ เภสัช. มหา.๒/ ๒๕๒)

** ทรงอนุญาตฉันภัต ๖ อย่าง มีฉันในที่นิมนต์ เป็นต้น (เภสัช. มหา.๒/ ๓๒๗)*

- ภิกษุฉันเป็นหมู่ เว้นแต่ในสมัยที่ทรงอนุญาต (ปาจิตตีย์ วรรค ๔, ข้อ๒/ หน้า๑๑๔)
- ภิกษุรับนิมนต์แล้ว เว้นโภชนะนั้น ฉันโภชนะอื่น (ปาจิตตีย์ ว. ๔, ๓/ ๑๑๖)
- ฉันเสร็จแล้วห้ามภัตแล้ว ฉันอาหารที่มิใช่เดน(ปาจิตตีย์ ว.๔, ๕/๑๑๙; เภสัช. มหา. ๒/ ๒๕๒)
- ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธฉันอาหารในโรงทานยิ่งกว่าครั้งหนึ่ง (ปาจิตตีย์ ว.๔, ๑/ ๑๑๓)
- ภิกษุอยู่ในป่าที่มีภัยฉันอาหารที่เขาไม่ได้บอกให้รู้ไว้ก่อน (ปาฏิเทสนียะ ๔/ ๑๗๙)
- ภิกษุฉันอาหารในเวลาวิกาล *(คือหลังเที่ยงไป)* (ปาจิตตีย์ วรรค ๔, ข้อ๗/ หน้า๑๒๑)

๒. สิกขาบทเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม และบริขารอื่น ๆ

"บรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล
เธอพึงทำความอุตสาหะในผ้าบังสุกุลนั้นจนตลอดชีวิต
อติเรกลาภ คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าป่าน ผ้าเจือกัน"
(นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค ๑/ ดูหน้า ๒๒๒)

<u>สิกขาบทเกี่ยวกับเครื่องนุ่มห่ม</u>

** ทรงอนุญาตคหบดีจีวร, และอนุญาตผ้าจีวร ๖ ชนิด (จีวรขันธ์ มหา.๒ /๒๖๐)*

** ทรงอนุญาตสีย้อมจีวรที่ทำจากรากลำต้นเปลือกใบดอกผลต้นไม้ (จีวรขันธ์ มหา.๒ /๒๖๑)*

- ภิกษุใช้จีวรมีสีที่ไม่สมควร (ทุกกฏ จีวรขันธ์ มหา.๒ /๒๖๖)

** ทรงอนุญาตให้ใช้ไตรจีวร (จีวรขันธ์ มหาวรรค ภาค ๒ / ดูหน้า ๒๖๑)*

- ภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ วรรค๑, ข้อ๒/ หน้า๕๓)
- ภิกษุอยู่ในป่าที่มีภัยเก็บจีวรไว้ในบ้านเกิน ๖ ราตรี (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๙/ ๘๔)
    - ภิกษุมีแต่จีวร กับสบงเข้าบ้าน เว้นมีเหตุจำเป็น ๕ (ทุกกฏ จีวร. มหา.๒/ ๒๖๓)

- ภิกษุขอจีวรต่อคฤหัสถ์ผู้มิใช่ญาติ นอกจากสมัยฯ (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ๖/ ๕๗)
- ภิกษุจีวรฉิบหายรับจีวรจากผู้ที่มิใช่ญาติเกินกำหนด (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ๗/ ๕๙)
- ผู้ที่มิใช่ญาติเตรียมจ่ายจีวรแก่ภิกษุๆไปกำหนดจีวร (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ๘/ ๖๐)
- ผู้มิใช่ญาติ๒คนเตรียมจ่ายจีวรแก่ภิกษุๆให้รวมกันจ่ายจีวรดี(นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ๙/ ๖๑)
- ภิกษุทวงจีวรจากผู้รับฝากผู้อื่นให้จ่ายจีวร เกิน ๖ครั้ง(นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ๑๐/ ๖๒)
- ภิกษุขอด้ายมาเองแล้ว ยังช่างหูกให้ทอจีวร (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๖/ ๘๐)
- ผู้มิใช่ญาติให้ช่างหูกทอจีวรแก่ภิกษุๆสั่งช่างให้ทอให้ดี(นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๗/ ๘๑)

- ภิกษุทำจีวรมีประมาณเท่าสุคตจีวร หรือยิ่งกว่า (ปาจิตตีย์ ว.๙, ๑๐/ ๑๗๕)
- ภิกษุไม่ทำให้เสียสีอย่างใดอย่างหนึ่งก่อน ใช้จีวรใหม่ (ปาจิตตีย์ ว.๖, ๘/ ๑๔๓)
    - ผ้าทุกผืนที่ไม่ได้ตัดภิกษุไม่พึงใช้ (ทุกกฏ จีวร. มหา.๒/ หน้า๒๖๑ และ๒๖๓)

- ภิกษุทรงอติเรกจีวรไว้ยิ่งกว่า ๑๐ วัน (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ วรรค๑, ข้อ ๑/ ดูหน้า๕๓)
- ภิกษุวิกัปจีวรเองแก่สหธรรมิก แล้วใช้จีวรที่ยังไม่ให้เขาถอน (ปาจิตตีย์ ว.๖, ๙/ ๑๔๔)
- ภิกษุเก็บอกาลจีวรไว้เกิน ๑ เดือน (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ๓/ ๕๕)
- ภิกษุเก็บอัจเจกจีวรไว้เกินสมัยที่เป็นจีวรกาล (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๘/ ๘๒)

** ทรงอนุญาตผ้าต่างๆ (จีวรขันธ์ มหาวรรค ภาค๒/ ดูหน้า ๒๖๓)*

- ภิกษุแสวงหา-ทำผ้าอาบน้ำฝนเกินเวลาที่ทรงกำหนด(นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๔/ ๗๙)
- ทำผ้าปูนั่ง,ผ้าปิดฝี,ผ้าอาบน้ำฝนมีขนาดเกินกำหนด(ปาจิตตีย์ ว.๙, ๗-๙/ ๑๗๒-๑๗๔)
    - ภิกษุห่มผ้าขนสัตว์ที่มีขนอยู่ด้านนอก (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๐๖)
- ภิกษุถือขนเจียมไปด้วยมือตนเองเกิน ๓ โยชน์ (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๒, ๖/ ๗๐)

- สิกขาบทเกี่ยวกับการหล่อสันถัต ๕ เรื่อง (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๒, ข้อ๑-๕/ ๖๕-๖๘)
    - ภิกษุใช้ประคตเอวที่ถักสวยงามมีทรวดทรงต่าง ๆ (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๑๕)
    - ภิกษุเข้าบ้านโดยไม่มีประคตเอว (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุลวรรค ภาค๒/ ๓๑๕)

<u>สิกขาบทเรื่องบริขารอื่น ๆ</u>

** ทรงอนุญาตบาตร ๒ชนิดคือ บาตรเหล็กและบาตรดิน (ขุททกวัตถุขันธ์ จุล.๒/ ๓๐๗)*
    - ใช้กะโหลกน้ำเต้า,หม้อกระเบื้อง,กะโหลกหัวผีเป็นบาตร(ทุกกฏ ขุททก. จุล.๒/ ๓๐๗)
- ภิกษุทรงอติเรกบาตรไว้เกิน ๑๐ วัน (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ วรรค ๓, ข้อ๑/ ดูหน้า ๗๖)
- ภิกษุบาตรมีแผลหย่อน ๕ ให้จ่ายบาตรใหม่ (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ วรรค๓,ข้อ๒/หน้า๗๖)

** ทรงอนุญาตถุงบาตร ,สายโยก,บังเวียน,เชิงรองบาตร (ขุททกวัตถุ. จุล. ๒/ ๓๐๗)*
    - ภิกษุเก็บหรือผึ่งแดดบาตรทั้งที่เปียกน้ำ, ผึ่งบาตรในที่ร้อนนาน, วางบาตรริมตั่งไม้, วางบาตรบนเตียงตั่งบนตักบนร่ม, ผลักประตูเมื่อมือถือบาตร, แขวนบาตร , ใช้บาตรรองรับเศษอาหารบ้างน้ำบ้วนปากบ้าง (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ดูหน้า ๓๐๗)

** ทรงอนุญาตและห้ามต่าง ๆ เกี่ยวกับรองเท้า (จัมมขันธ์ มหาวรรค ภาค๒/ หน้า๒๔๐)*
    - ภิกษุสวมรองเท้าเข้าบ้าน เว้นแต่อาพาธ (ทุกกฏ จัมมขันธ์. มหา.๒/ หน้า๒๔๓)

** ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับการใช้ร่ม (ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๑๓)*

** ทรงอนุญาตมีดตัดผ้า, ปลอกมีด, เข็ม, กล่องเข็ม ฯลฯ (ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๐๘)*
- ภิกษุให้ทำกล่องเข็มแล้วด้วยกระดูก, งา, เขาสัตว์ (ปาจิตตีย์ วรรค ๙, ข้อ ๔/ ๑๖๙)

** ทรงอนุญาตผ้ากรองน้ำ, ถุงใส่ของ, มุ้ง ฯลฯ (ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ หน้า๓๐๙)*
    - ภิกษุเดินทางไกลโดยไม่มีผ้ากรองน้ำ (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๐๙)

๓. สิกขาบทเกี่ยวกับเสนาสนะ ที่อยู่อาศัย

"บรรพชาอาศัยเสนาสนะโคนไม้
เธอพึงทำความอุตสาหะในเสนาสนะ คือโคนไม้นั้นจนตลอดชีวิต
อติเรกลาภ คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ"
(นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค๑ / ดูหน้า ๒๒๒)

** ทรงอนุญาตรุกขมูลเสนาสนะ(อยู่โคนไม้)ตลอด๘เดือน (ภิกขุวิภังค์ ภาค๑/ ดูหน้า ๓๘)*
** ทรงบัญญัติวัตรของภิกษุผู้อยู่ป่า ฯลฯ (วัตตขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ ดูหน้า๓๔๐)*
** ทรงอนุญาตเสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) ๕ ชนิด (เสนาสนะขันธ์ จุล.๒/ ๓๑๙)*
** ทรงอนุญาตวัจกุฎี (ห้องส้วม) และส่วนประกอบอื่นๆ (ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๑๘)*
** ทรงอนุญาตชันตาฆร (เรือนไฟ) และส่วนประกอบอื่นๆ (ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๐๙)*
** ทรงอนุญาตกัปปิยภูมิ และส่วนประกอบอื่นๆ (เภสัชชขันธ์ มหาวรรค ภาค๒/ ๒๕๒)*
** ทรงอนุญาตให้ใช้ปราสาท ส่วนที่นั่งนอนให้ทำให้ควรก่อน(ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๒๕)*
** ทรงอนุญาตหอฉัน ศาลาตั้งเตา และส่วนประกอบอื่นๆ (เสนาสน. จุล.๒/ ๓๒๐)*
** ทรงอนุญาตโรงไม้แบบ (กฐินศาลา) และส่วนประกอบอื่นๆ (ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๐๙)*
** ทรงอนุญาตสมมติสีมา และรายละเอียดอื่นๆ (อุโบสถ. มหา. ๒/ ๒๒๕)*

** ทรงอนุญาตสมมติให้นวกรรม (สมมติภิกษุผู้ดูแลการก่อสร้าง)(เสนาสน. จุล.๒/ ๓๒๖)*
- ภิกษุสร้างกุฎิเพื่อตนด้วยการขอ ใหญ่เกิน หรือไม่ให้สงฆ์แสดงที่ (สังฆาทิเสส ๖/๓๑)
- ภิกษุสร้างวิหารมีเจ้าภาพสร้างถวายเพื่อตน ไม่ได้ให้สงฆ์แสดงที่ (สังฆาทิเสส ๖/๓๓)
- ภิกษุอำนวยให้พอกหลังคาวิหารเกิน ๓ ชั้น (ปาจิตตีย์ วรรค ๒, ข้อ ๙/ หน้า ๑๐๔)
    - ภิกษุสร้างกุฎิดินเผา (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล. ๒/ ๓๑๘)

** ทรงอนุญาตเตียง, ตั่งสำหรับนั่ง หลายชนิด (เสนาสนะขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ ๓๑๙)*
- ภิกษุให้ทำเตียง, ตั่งใหม่มีเท้าสูงเกิน ๘ นิ้วด้วยนิ้วพระสุคต (ปาจิตตีย์ ว.๙, ๕/ ๑๗๐)
- ภิกษุให้ทำเตียง, ตั่งเป็นของหุ้มนุ่น(ยัดด้วยนุ่น)(ปาจิตตีย์ ว. ๙, ข้อ ๖/ ดูหน้า ๑๗๑)
- ภิกษุวางเตียงตั่งฟูกเก้าอี้ของสงฆ์ไว้กลางแจ้ง หลีกไปไม่เก็บ (ปาจิตตีย์ ว.๒, ๔/ ๙๙)
- ภิกษุปูลาดที่นอนไว้ในวิหารของสงฆ์ หลีกไปไม่เก็บ (ปาจิตตีย์ ว.๒, ๕/ ๑๐๐)
    - ภิกษุย้ายของใช้ประจำอยู่เสนาสนะหนึ่งไปใช้ที่อื่น (ทุกกฏ เสนาสนะ. จุล. ๒/ ๓๒๖)

** ทรงบัญญัติข้อวัตรในการรักษาเสนาสนะ (เสนาสนะ. จุล. ๒/ ๓๒๖, วัตตขันธ์. จุล.๒/๓๔๑)*

๔. สิกขาบทเกี่ยวกับเภสัช ยารักษาโรค

"บรรพชาอาศัยยา คือ น้ำมูตรเน่า
เธอพึงทำความอุตสาหะในยา คือ น้ำมูตรเน่านั้นจนตลอดชีวิต
อติเรกลาภ คือ เนยข้น เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย"
(นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค๑ / ดูหน้า ๒๒๒)

** ทรงอนุญาตใช้และเก็บเภสัชต่างๆได้ตลอดชีพ (เภสัชชขันธ์ มหาวรรค ภาค๒/ ๒๔๕)*

** ทรงอนุญาตฉันเภสัช ๕ ได้ทั้งในกาลและในวิกาล (เภสัชชขันธ์ มหา.๒/ ๒๔๕)*

** ทรงอนุญาตน้ำปานะ (เภสัชชขันธ์ มหา.๒/ ๒๕๓)(ควรชั่ววันหนึ่งคืนหนึ่ง ดูหน้า๒๕๕)*

- ภิกษุรับเภสัช ๕ เก็บไว้เกิน ๗ วัน (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๓/ ๗๘)

ข.กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอกรณียกิจ ๔ (สิ่งที่บรรพชิตไม่ควรทำ)

๑. สิกขาบทเกี่ยวกับการประพฤติผิดในกาม

"ภิกษุผู้อุปสมบทแล้วไม่พึงเสพเมถุนธรรม โดยที่สุดแม้กับสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย
ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากบุตร...
เปรียบเหมือนคนถูกตัดศีรษะ ไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้ โดยการต่อศีรษะเข้ากับร่างกายนั้น
การเสพเมถุนธรรมนั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต"
(อกรณียกิจ มหาวรรค ภาค ๑/ ดูหน้า ๒๒๒)

สิกขาบทเนื่องด้วยกาย

- ภิกษุเสพเมถุนโดยที่สุดแม้ในดิรัจฉานตัวเมีย (ปาราชิก ข้อ ๑/ ดูหน้า ๗)
- ภิกษุปล่อยสุกกะ(น้ำอสุจิ)ด้วยความจงใจ เว้นไว้แต่ฝัน (สังฆาทิเสส ข้อ๑/ หน้า ๒๔)
- ภิกษุกำหนัดแล้วจับต้องกาย(อวัยวะใดๆ) ของมาตุคาม(ผู้หญิง) (สังฆาทิเสส ๒/ ๒๕)
  - ภิกษุ ถูกต้ององค์กำเนิดโคตัวเมียด้วยจิตกำหนัด (ถุลลัจจัย จัมม. มหา.๒/ ๒๔๒)
- ภิกษุผู้เดียวนั่งในที่ลับคืออาสนะกำบังกับมาตุคามผู้เดียว (อนิยต ข้อ๑/ หน้า๔๗)
- ภิกษุผู้เดียวนั่งในอาสนะหากำบังไม่เลยทีเดียวกับมาตุคามผู้เดียว (อนิยต ข้อ ๒/ ๔๙)

- ภิกษุนั่งในที่ลับคือในอาสนะกำบังกับมาตุคาม(ผู้หญิง) (ปาจิตตีย์ ว.๕, ๔/ หน้า๑๒๘)
- ภิกษุผู้เดียวนั่งในที่ลับกับมาตุคาม(ผู้หญิง)ผู้เดียว (ปาจิตตีย์ วรรค ๕, ข้อ๕/ ๑๒๙)
  - ภิกษุนั่งบนม้ายาวเดียวกับผู้หญิงหรือกระเทย (ทุกกฏ เสนาสนะ. จุล. ๒/ ๓๒๕)
- ภิกษุสำเร็จการนอนร่วมกับมาตุคาม(ผู้หญิง) (ปาจิตตีย์ วรรค ๑, ข้อ ๖/ ดูหน้า ๙๑)
- ภิกษุชักชวนแล้วเดินทางไกลด้วยกันกับมาตุคาม ฯ (ปาจิตตีย์ ว.๗, ๗/ ๑๕๑)
  - ภิกษุกราบไหว้ลุกรับอัญชลีกรรมสามีจิกรรมแก่มาตุคาม(ทุกกฏ ภิกขุนี.จุล.๒/๓๕๕)
  - *ภิกษุทำกิจกรรมที่ไม่สมควรต่าง ๆ กับผู้หญิง (> ดูหน้า ๔๕, ๒๘๐, ๓๑๘)*
  - *ภิกษุมีอาบัติมาก ไม่ฉลาด มารยาทไม่สมควร: ลงนิยสกรรม (กัมม. จุล. ๑/๒๗๙)*

<u>สิกขาบทเนื่องด้วยวาจา</u>

- ภิกษุกำหนัดมีจิตแปรปรวนพูดเคาะมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบ (สังฆาทิเสส ๓/ ๒๖)
- ภิกษุกำหนัดพูดให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม ด้วยคำพาดพิงเมถุน (สังฆาทิเสส ๔/ ๒๘)
- ภิกษุแสดงธรรมแก่มาตุคามเกิน๖คำ เว้นแต่มีบุรุษรู้เดียงสาอยู่ (ปาจิตตีย์ ๑,๗/ ๙๒)
- สิกขาบทที่เกี่ยวกับภิกษุณี (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ๔-๕/ ๕๖-๕๗; ว.๒, ๗/ ๗๑; ปาจิตตีย์ ว.๓/ ๑๐๖-๑๑๒; ปาฏิเทสนียะ ๑-๒/ ๑๗๖-๑๗๘; ภิกขุนีขันธ์ จุล. ๒/๓๕๔-๓๕๗)

๒. สิกขาบทเกี่ยวกับถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้

“ภิกษุผู้อุปสมบทแล้วไม่พึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก ภิกษุใดถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก ๑ บาทบ้าง ควรแก่ ๑ บาทบ้าง เกินกว่า ๑ บาทบ้าง ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากบุตร... เปรียบเหมือนใบไม้เหี่ยวเหลืองหลุดจากขั้วแล้ว ไม่อาจเป็นของเขียวสดต่อไปได้ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้นั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต”
(อกรณียกิจ มหาวรรค ภาค ๑/ ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ โดยส่วนแห่งความเป็นขโมย (ปาราชิก ๒/ ๑๒)
- ภิกษุน้อมลาภที่เขาน้อมไว้จะถวายสงฆ์มาเพื่อตน (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๑๐/ ๘๕)
- ภิกษุรู้อยู่น้อมลาภที่เขาน้อมไปจะถวายสงฆ์มาเพื่อบุคคล (ปาจิตตีย์ ว.๘, ๑๒/ ๑๖๔)
  - ภิกษุสละของสงฆ์ให้แก่บุคคล (ถุลลัจจัย เสนาสนะ. จุล.๒/ ๓๒๕, มหาโจร ๕ หน้า๒๒)
- ภิกษุ เก็บ,ให้เก็บของมีค่าที่ตกอยู่ เว้นแต่ในวัดที่อยู่ในที่อยู่พัก(ปาจิตตีย์ ว.๙, ๒/ ๑๖๗)

๓. สิกขาบทเกี่ยวกับการจงใจพรากสัตว์เสียจากชีวิต

"ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงจงใจพรากสัตว์เสียจากชีวิต โดยที่สุดกระทั่งมดดำมดแดง ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิตโดยที่สุดกระทั่งยังครรภ์ให้ตกไป ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสาย พระศากบุตร...เปรียบเหมือนแผ่นศิลาหนา แตกออกเป็น ๒ เสี่ยงจะประสานให้สนิทเป็นแผ่นเดียวกันอีกไม่ได้ การจงใจพรากกายมนุษย์เสียจากชีวิต อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต"

(อกรณียกิจ มหาวรรค ภาค ๑/ ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต ฯลฯ (ปาราชิก ข้อ ๓/ ดูหน้า ๑๖)
- ภิกษุแกล้งพรากสัตว์เสียจากชีวิต (ปาจิตตีย์ วรรค ๗, ข้อ ๑/ ดูหน้า ๑๔๖)
- ภิกษุรู้อยู่บริโภคน้ำมีตัวสัตว์ (ปาจิตตีย์ วรรค ๗, ข้อ ๒/ ดูหน้า ๑๔๗)
- ภิกษุรู้อยู่ว่าน้ำมีตัวสัตว์ รดหรือให้รด ซึ่งหญ้าหรือดิน (ปาจิตตีย์ ว.๒, ๑๐/ ๑๐๕)
- ภิกษุพรากภูตคาม (ตัดทำลายต้นไม้) (ปาจิตตีย์ วรรค ๒, ข้อ ๑/ ๙๖)
- ภิกษุขุดหรือให้ขุด ซึ่งปฐพี (ปาจิตตีย์ วรรค ๑, ข้อ ๑๐/ ดูหน้า ๙๕)
    - ภิกษุเผากองหญ้า (ทุกกฏ ขุททกวัตถุขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ ดูหน้า ๓๑๖)

** ทรงอนุญาตจำพรรษาเพราะภิกษุเหยียบต้นข้าว,สัตว์ตาย (วัสสูปนายิกา. มหา. ๑/๒๓๒)*

    - ภิกษุฉันเนื้อสัตว์ที่เขาฆ่าเจาะจงเพื่อถวายภิกษุ (ทุกกฏ เภสัชช. มหา.๒/ ๒๕๑)

๔. สิกขาบทเกี่ยวกับการพูดเท็จ, ส่อเสียด, หยาบ, เพ้อเจ้อ

"ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงกล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม โดยที่สุดพูดว่าข้าพเจ้ายินดีในเรือนว่าง ภิกษุใดมีความปรารถนาชั่ว ถูกความอยากครอบงำ กล่าวอวดอุตริมนุสสธรรมที่ไม่มีอยู่ ไม่เป็นจริง คือ ฌานก็ดี วิโมกข์ก็ดี สมาธิก็ดี สมาบัติก็ดี มรรคก็ดี ผลก็ดี ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากบุตร... เปรียบเหมือนต้นตาลยอดด้วนที่ไม่อาจงอกได้ต่อไป การกล่าวอวดอุตริมนุสสธรรมนั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต"

(อกรณียกิจ มหาวรรค ภาค ๑/ ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุใดไม่รู้เฉพาะ กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมฯ น้อมเข้ามาในตน (ปาราชิก ๔/ ๑๙)
- ภิกษุจงใจจะพูดให้คลาดจากความจริง (ปาจิตตีย์ วรรค๑,ข้อ๑/หน้า๘๖)
    - รับคำจะจำพรรษาที่ใดแล้วไม่จำพรรษาในที่นั้น (ทุกกฏ วัสสูปนายิกา. มหา.๑/ ๒๓๕)

- ภิกษุพูดส่อเสียดภิกษุ (พูดให้ภิกษุทะเลาะกัน) (ปาจิตตีย์ ว.๑, ๓/ ๘๗)
- ภิกษุพูดโอมสวาท (พูดคำเสียดแทงให้เจ็บใจ) (ปาจิตตีย์ ว.๑, ๒/ ๘๗)
    - *ภิกษุด่าปริภาษคฤหัสถ์: ลงปฏิสารณียกรรม (จัมปยย. มหา.๒/ ๒๖๘, กัมมขันธ์ จุล.๑/ ๒๘๑)*
- พูดล้อเล่นอุปสัมบัน,อนุปสัมบันด้วยอักโกสวัตถุ (ทุพภาสิต วิภังค์ปาจิตตีย์ ว.๑, ๒/๘๘)
    - *ภิกษุพูดคุยเดรัชฉานกถา, พูดแก่งแย่ง, ล่อลวงฯ (>ดู มัชฌิมศีล มหาศีล หน้า ๓๗๒)*

ค.กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาจารวิบัติ (ผิดจรรยามารยาทของสมณะ)

- ภิกษุขุดหรือให้ผู้อื่นขุด ซึ่งปฐพี (ปาจิตตีย์ วรรค. ๑, ข้อ ๑๐/ หน้า ๙๕)
- ภิกษุพรากภูตคาม (ตัดทำลายต้นไม้) (ปาจิตตีย์ วรรค ๒, ข้อ๑/ หน้า๙๖)
- ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธ มุ่งการผิง ติดหรือให้ติดซึ่งไฟ เว้นมีปัจจัย(ปาจิตตีย์ ว. ๖, ๖/ ๑๔๑)
- ภิกษุดื่มสุราและเมรัย (ปาจิตตีย์ วรรค ๖, ข้อ ๑/ หน้า ๑๓๕)
- ภิกษุหัวเราะในน้ำ (ปาจิตตีย์ วรรค ๖, ข้อ ๓/ หน้า ๑๓๗)
    - ภิกษุขึ้นต้นไม้ มีกิจขึ้นได้สูงชั่วบุรุษฯ (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ หน้า ๓๑๖)
- ภิกษุยังหย่อนกึ่งเดือนอาบน้ำเว้นแต่สมัย, เว้นปัจจันตชนบท (ปาจิตตีย์ ว.๖,๗/๑๔๒)
- ภิกษุไม่ได้รับบอกก่อนก้าวล่วงธรณีเข้าไปในห้องของกษัตริย์ (ปาจิตตีย์ ว.๙, ๑/ ๑๖๖)
- ภิกษุนั่งแทรกแซงในตระกูลที่มีคน ๒ คน (คือสตรีกับบุรุษ) (ปาจิตตีย์ ว. ๕, ๓/ ๑๒๗)
- ภิกษุชักชวนแล้วเดินทางไกลกับผู้เป็นโจรหรือมาตุคาม(ปาจิตตีย์ ว. ๗, ๖-๗/๑๕๐-๑๕๑)
- ภิกษุไปเพื่อดูเสนาอันยกออกแล้ว เว้นแต่มีปัจจัย (ปาจิตตีย์ ว. ๕, ๘/ ๑๓๒)
- ถ้าปัจจัยบางอย่างเพื่อจะไปสู่เสนามี, อยู่ในเสนาเกิน ๓ คืน (ปาจิตตีย์ ว. ๕, ๙/ ๑๓๓)
- ภิกษุอยู่ในเสนา ไปสู่สนามรบ, ที่พักพล, ที่จัดขบวนทัพ (ปาจิตตีย์ ว. ๕, ๑๐/ ๑๓๔)

- ภิกษุรู้อยู่ยังบุคคลมีปีหย่อน ๒๐ ให้อุปสมบท (ปาจิตตีย์ วรรค ๗, ข้อ ๕/ หน้า๑๔๙)
- ภิกษุนอนร่วมกับอนุปสัมบัน(ผู้ไม่ได้อุปสมบท)เกิน ๓ คืน (ปาจิตตีย์ ว. ๑, ๕/ ๙๐)
- ภิกษุยังอนุปสัมบัน(ผู้ไม่ได้อุปสมบท)ให้กล่าวธรรมโดยบท (ปาจิตตีย์ ว. ๑, ๔/ ๘๙)

- ภิกษุให้ของเคี้ยวของกินแก่นักบวชอื่นด้วยมือของตน (ปาจิตตีย์ วรรค ๕, ข้อ๑/ ๑๒๔)
    - ภิกษุสมาทานการเปลือยกายแบบเดียรถีย์ (ถุลลัจจัย จีวรขันธ์ มหา. ๒/ ๒๖๕)
    - ภิกษุตัดองคชาติ (ถุลลัจจัย ขุททกวัตถุขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ หน้า ๓๐๗)

- ภิกษุไม่ลาภิกษุ เข้าสู่บ้านในเวลาวิกาล เว้นมีกิจรีบด่วน (ปาจิตตีย์ ว. ๙, ๓/ ๑๖๘)
- ภิกษุรับนิมนต์แล้วไม่บอกลาภิกษุ เป็นผู้เที่ยวไปในตระกูล (ปาจิตตีย์ ว. ๕, ๖/ ๑๓๐)
    - ภิกษุนุ่งห่มผ้าแบบคฤหัสถ์ (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุลวรรค ภาค ๒/ หน้า ๓๑๖)
    - ภิกษุใช้เครื่องประดับแบบคฤหัสถ์ (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล. ๒/ ดูหน้า ๓๐๔)
    - ภิกษุดูฟ้อนรำ, ขับร้อง, บรรเลงดนตรี (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล. ๒/ ๓๐๕)
    - ภิกษุขับธรรม (สวดมนต์) ด้วยเสียงอันยาว (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล. ๒/ ๓๐๕)
    - *ภิกษุเว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคม ดูการเล่น (นิยาย, เพลง, ชกมวย กีฬาฯ) เล่นการพนัน, นอนที่นอนสูงใหญ่, ประดับตกแต่งร่างกาย, รับเงินทอง, ข้าวเปลือกเนื้อดิบ,หญิง,ทาส, แพะแกะไก่สุกรช้างโคม้า,ที่นาที่สวน,พูดเดรัชฉานกถา กล่าวคำแก่งแย่งกัน ฯลฯ (> ดู จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล หน้า ๓๖๘-๓๗๘)*

- *สิกขาบทในเสขิยวัตรทั้ง ๗๕ ข้อ (ทุกกฏ ภิกขุวิภังค์ ภาค ๒/ ดูหน้า ๑๘๑ - ๑๙๑)*
    - ** ทรงบัญญัติการบริหารสรีระ (ผม,ขน,เล็บ,การอาบน้ำฯลฯ) (ขุททกวัตถุ. จุล.๒/๓๐๔-๓๑๘)*
    - ** ทรงบัญญัติวัตร ๑๔ (ข้อปฏิบัติที่พึงกระทำ) (วัตตักขันธ์ จุล. ๒/ ๓๓๕-๓๔๙)*

ง. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับทิฏฐิวิบัติ (ความเห็นผิด)

- กล่าวว่าธรรมที่ตรัสว่าอันตรายไม่อาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริง(ปาจิตตีย์ ว.๗,๘/๑๕๒)
- ภิกษุรู้อยู่กินร่วม,อยู่ร่วม,นอนด้วยกันกับภิกษุผู้กล่าวอย่างนั้น(ปาจิตตีย์ ว.๗,๙/ ๑๕๓)
- ภิกษุรู้อยู่ให้สามเณรผู้กล่าวอย่างนั้นอุปัฏฐาก,กินร่วม,นอนร่วม(ปาจิตตีย์ ว.๗,๙/ ๑๕๔)
- ภิกษุก่นสิกขาบท (ปาจิตตีย์ วรรค ๘, ข้อ ๒/ ดูหน้า ๑๕๖)

- ภิกษุแสดงความไม่เอื้อเฟื้อ (ปาจิตตีย์ วรรค ๖, ข้อ ๔/ หน้า ๑๓๘)
- ถูกว่ากล่าวโดยชอบธรรมกลับพูดว่าจะยังไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้(ปาจิตตีย์ ว.๘,๑/๑๕๕)
- เคยฟังปาติโมกข์แต่พูดว่าเพิ่งรู้ว่ามีข้อนี้, ปาจิตตีย์เพราะแสร้งหลง(ปาจิตตีย์ ว.๘,๓ /๑๕๗)

- ภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้วไม่เห็นอาบัติไม่ทำคืนอาบัติ, หรือภิกษุผู้มีความเห็นผิดว่าธรรมที่ตรัสว่าอันตรายไม่อาจอันตรายแก่ผู้เสพ : ลงอุกเขปนียกรรม(กัมม. จุล.๑/๒๘๓)

** ทรงให้ถือนิสัยในอุปัชฌาย์อาจารย์ ๕ปี,ประณาม,ขอขมา (มหาขันธ์ มหา.๑/๒๐๕-๒๑๔)*

จ.กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาชีววิบัติ (การเลี้ยงชีพที่ผิดของบรรพชิต)

สิกขาบทเกี่ยวกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนใช้เงินทอง

- ภิกษุรับ ให้รับ หรือยินดีเงินทองอันเขาเก็บไว้ให้ (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๒, ๘/ ๗๓)
- ภิกษุซื้อขายด้วยรูปิยะ(เงินตรา)มีประการต่างๆ (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๒, ๙/ ๗๓)
- ภิกษุถึงการแลกเปลี่ยนมีประการต่างๆ (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ วรรค ๒, ข้อ ๑๐/หน้า๗๔)

ให้ยินดีของกัปปิยะจากกัปปิยภัณฑ์ แต่มิให้ยินดี,แสวงหาทองเงิน(เภสัช. มหา.๒/๒๕๓)*

** ทรงอนุญาตทวงจีวรจากไวยาวัจจกรผู้รับฝากทรัพย์ (> นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ๑,๑๐/๖๒)*

สิกขาบทเกี่ยวกับการแสดงคุณพิเศษ

- ภิกษุใดไม่รู้เฉพาะ กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมฯ น้อมเข้ามาในตน (ปาราชิก ๔/ ๑๙)
- ภิกษุบอกอุตตริมนุสสธรรมที่มีจริงแก่อนุปสัมบัน(ผู้มิได้บวช) (ปาจิตตีย์ ว.๑, ๘/ ๙๓)
    - ภิกษุแสดงอิทธิปาฏิหาริย์แก่คฤหัสถ์ (ทุกกฏ ขุททกวัตถุขันธ์ จุล. ๒/ ๓๐๗)

สิกขาบทเกี่ยวกับการประจบ, ประพฤติอนาจาร, ล่อลวง

- ภิกษุประทุษร้ายตระกูลประจบคฤหัสถ์สงฆ์สวดห้าม ๓ ครั้ง (สังฆาทิเสส ๑๓/ /๔๒)
- ภิกษุชักสื่อชายหญิงในความเป็นเมีย,เป็นชู้,หรือแก่หญิงแพศยา(สังฆาทิเสส ๕ /๒๙)
    - ภิกษุประพฤติอนาจารประจบคฤหัสถ์(ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล. ๓๑๘ ดู๔๔, ๒๘๐)

- ไม่ละอายประพฤติเลวทรามประจบคฤหัสถ์ : ลงปัพพชนียกรรม(กัมมขันธ์.จุล.๒/๒๘๐)

- ภิกษุรับใช้เป็นทูตนำข่าว,ล่อลวงชาวบ้าน,หมอทายโชคลาง, ทายลักษณะสิ่งของ
ทายแพ้ชนะ, โหราศาสตร์, ทายดินฟ้าอากาศ, ดูฤกษ์ยาม, หมอผี หมอยา ฯลฯ
(> ดูลักษณะในจุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล หน้า ๓๗๓-๓๗๗)

- ภิกษุเรียน,สอนโลกายตะ หรือเดรัชฉานวิชา (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล. ๒/ ๓๑๗)

<u>สิกขาบทเกี่ยวกับการขอ และการสั่งให้ผู้อื่นทำ</u>

- ภิกษุขอเกินกว่าที่เขากำหนดปวารณา หรือเกิน ๔ เดือน (ปาจิตตีย์ ว.๕, ๗/ ๑๓๑)
- *ภิกษุมากไปด้วยการขอแรงและวัสดุก่อสร้าง(> ดูต้นบัญญัติสังฆาทิเสส ข้อ๖/หน้า ๓๑)*
- ภิกษุขอจีวรต่อคฤหัสถ์ที่มิใช่ญาติ (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ข้อ ๖-๑๐/ ๕๗-๖๓)
- ภิกษุขอด้ายมาเองแล้วให้ช่างหูกทอจีวร (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ วรรค ๓, ข้อ ๖/หน้า๘๐)
- ภิกษุบาตรมีแผลหย่อน ๕ ให้จ่ายบาตรใหม่ (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๒/ ๗๗)
- ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธขออาหารปราณีตเพื่อประโยชน์ตนแล้วฉัน (ปาจิตตีย์ ว.๔, ๙/ ๑๒๒)
- ภิกษุสั่งให้ผู้อื่นรับทองเงิน แทนตน (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ข้อ ๘/ ๗๒)
- ภิกษุรู้อยู่ว่าน้ำมีตัวสัตว์ สั่งให้ผู้อื่นรดหญ้าหรือดิน (ปาจิตตีย์ ว.๒, ๑๐/ ๑๐๕)

** กัปปิยโวหารให้ผู้อื่นขุดดิน (> ดูที่อนาบัติปาจิตตีย์ ว.๑, ๑๐/ ๙๕)*
** กัปปิยโวหารให้ผู้อื่นพรากต้นไม้ (> ดูที่อนาบัติปาจิตตีย์ ว.๒, ๑/ ๙๖)*

ฉ. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับสังฆสามัคคี (ความพร้อมเพรียงในหมู่สงฆ์)

<u>สิกขาบทเกี่ยวกับการไม่ทำสงฆ์ให้แตกกัน</u>

- ภิกษุพยายามทำลายสงฆ์ให้แตก สงฆ์ห้าม ๓ ครั้ง ยังไม่เลิก (สังฆาทิเสส ๑๐/ ๓๗)
- ภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายสงฆ์ สงฆ์ห้าม ๓ ครั้ง (สังฆาทิเสส ข้อ ๑๑/ ๓๙)
    - ภิกษุประพฤติตามภิกษุผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน (ถุลลัจจัย สังฆเภทขันธ์ จุล. ๒/ ๓๓๒)

- ภิกษุฉันเป็นหมู่ (ปาจิตตีย์ วรรค ๔, ข้อ ๒/ หน้า ๑๑๔ ดูเชิงอรรถหน้า ๑๑๖ประกอบ)

<u>สิกขาบทเกี่ยวกับการไม่ให้เกิดการวิวาทกัน</u>

- ภิกษุมีโทสะตามกำจัดภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกที่ไม่มีมูล (สังฆาทิเสส ๘/ หน้า ๓๔)
- ภิกษุมีโทสะถือเอาเลสตามกำจัดภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกที่ไม่มีมูล(สังฆาทิเสส ๙/ ๓๖)
- ภิกษุกำจัดภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสที่ไม่มีมูล (ปาจิตตีย์ วรรค๘, ข้อ ๖/ หน้า ๑๕๙)
    - ภิกษุโจทอาบัติโดยไม่ขอโอกาสก่อน(ทุกกฏ อุโบสถขันธ์ มหา.๑/หน้า ๒๒๗ข้อ๒๒)
- ภิกษุก่อความรำคาญ(สงสัยว่าเป็นอาบัติ)แก่ภิกษุอื่น (ปาจิตตีย์ ว. ๘, ข้อ๗/ หน้า๑๖๐)
    > ดูคุณสมบัติผู้โจทและผู้ถูกโจท (ปาฏิโมกขฐปนขันธ์ จุลวรรค ข้อ ๒/ หน้า ๓๕๓)

- ภิกษุบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่ผู้ไม่ได้บวช (ปาจิตตีย์ วรรค ๑, ๙/ หน้า ๙๔)
- ภิกษุรู้อยู่ปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ (ปาจิตตีย์ วรรค ๗, ข้อ ๔/ หน้า ๑๔๘)

** ทรงอนุญาตให้สวดปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน (อุโบสถ. มหาวรรค ๑ / หน้า๒๒๔-๒๒๕)*

- ภิกษุพูดส่อเสียด (ยุให้ทะเลาะกัน) (ปาจิตตีย์ วรรค ๑, ข้อ ๓/ หน้า ๘๘)
- ภิกษุแอบฟังความของภิกษุผู้ทะเลาะกัน (ปาจิตตีย์ วรรค ๘, ข้อ ๘/ หน้า ๑๖๑)
- ภิกษุโพนทะนาบ่นว่า(ภิกษุที่ทำหน้าที่โดยธรรมที่สงฆ์สมมติ) (ปาจิตตีย์ ๒, ๓/๙๘)
- ภิกษุติเตียนภิกษุว่าสอนภิกษุณีเพราะเห็นแก่ลาภ (ปาจิตตีย์ ว.๓, ข้อ ๔/ หน้า ๑๐๘)
    -ภิกษุก่อการทะเลาะวิวาทก่ออธิกรณ์: ลงตัชชนียกรรม (กัมม. จุล. ๑/ หน้า๒๗๗)

<u>สิกขาบทเกี่ยวกับการเคารพซึ่งกันและกัน</u>

- ภิกษุเป็นผู้ว่ายากสอนยาก สงฆ์ห้าม๓ ครั้งไม่ละเลิก (สังฆาทิเสส ข้อ ๑๒/ หน้า ๔๑)
- ภิกษุเป็นผู้ให้ลำบาก(คือ พูดเฉไฉเมื่อถูกสอบสวน) (ปาจิตตีย์ ว.๒, ข้อ ๒/ หน้า ๙๗)

** ทรงอนุญาตปวารณากันและกัน(คือให้ภิกษุอื่นว่ากล่าวตักเตือนได้) (ปวารณา. มหา.๑/๒๓๖)*

- ภิกษุรู้อยู่ฟื้นอธิกรณ์ที่ทำเสร็จแล้วตามธรรม (ปาจิตตีย์ วรรค ๗, ข้อ ๓/ หน้า ๑๔๗)
- มอบฉันทะเพื่อกรรมอันเป็นธรรมแล้วพูดบ่นว่าในภายหลัง (ปาจิตตีย์ ว. ๘, ๙/ ๑๖๒)
- กำลังวินิจฉัยเรื่องในสงฆ์อยู่ไม่ให้ฉันทะลุกจากอาสนะหลีกไปเสีย(ปาจิตตีย์ ว.๘,๑๐/๑๖๓)

- ภิกษุร่วมกับสงฆ์ให้จีวรแก่ภิกษุแล้วติเตียนภายหลัง (ปาจิตตีย์ ว.๘, ๑๑/ หน้า ๑๖๔)

  ** ทรงบัญญัติวัตร ๑๔ ข้อปฏิบัติต่อกัน, ต่อสิ่งต่างๆ (วัตตักขันธ์ จุล.๒/๓๓๕-๓๔๙)*

  - ภิกษุไม่ให้กราบไหว้,ลุกรับ,การทำอัญชลีกรรม,การทำสามีจิกรรม,อาสนะที่เลิศ น้ำอันเลิศ,บิณฑบาตอันเลิศ ตามลำดับผู้แก่กว่า(ทุกกฏ เสนาสน. จุล.๒/๓๒๑-๓๒๓)

  ** ทรงอนุญาตผู้สอนธรรมวินัยอ่อนกว่านั่งอาสนะเสมอหรือสูงกว่าผู้ฟัง และให้ภิกษุผู้มีอาสนะเสมอกันระหว่าง๒พรรษานั่งรวมกันได้ (เสนาสน. จุล. ๒/ ๓๒๔)*

  - ภิกษุสงฆ์ ไม่พยาบาลภิกษุอาพาธ (ทุกกฏ จีวรขันธ์ มหา.๒/ ๒๖๔)

<u>สิกขาบทเกี่ยวกับการไม่ทำตัวให้เป็นที่รังเกียจ</u>

- ภิกษุโกรธน้อยใจให้ประหาร(ทำร้าย)ภิกษุ (ปาจิตตีย์ วรรค ๘, ข้อ ๔/ หน้า ๑๕๘)
- ภิกษุโกรธน้อยใจเงื้อหอกคือฝ่ามือแก่ภิกษุ (ปาจิตตีย์ วรรค ๘, ข้อ ๕/ หน้า ๑๕๙)
- เป็นปาจิตตีย์ในเพราะจี้ด้วยนิ้วมือ (ปาจิตตีย์ วรรค ๖, ข้อ ๒/ หน้า ๑๓๖)
- ภิกษุโกรธขัดใจฉุดคร่าให้ฉุดคร่าภิกษุจากวิหารของสงฆ์ (ปาจิตตีย์ ว.๒, ๙/ หน้า๑๐๒)
- ภิกษุรู้อยู่นอนแทรกภิกษุผู้เข้าไปอยู่ก่อนในวิหารสงฆ์ฯ (ปาจิตตีย์ ว. ๒, ๖/ หน้า๑๐๑)
- ภิกษุนั่งนอนทับเตียงตั่งที่อยู่บนร้านในวิหารสงฆ์ (ปาจิตตีย์ ว. ๒, ข้อ ๘/ หน้า ๑๐๓)

- ภิกษุให้จีวรแก่ภิกษุเองแล้วโกรธน้อยใจชิงเอามา (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๕/ หน้า๘๐)
- ภิกษุชวนภิกษุไปบิณฑบาตด้วยกันแล้วไล่กลับ (ปาจิตตีย์ วรรค๕, ข้อ ๒/ หน้า ๑๒๖)
- ภิกษุรู้อยู่เพ่งจะหาโทษพูดให้ภิกษุที่ห้ามภัตแล้ว ฉันของมิใช่เดน(ปาจิตตีย์ ว.๔, ๖/๑๒๐)
- ภิกษุใดหลอนซึ่งภิกษุ เป็นปาจิตตีย์ (ปาจิตตีย์ วรรค ๖, ข้อ ๕/ หน้า ๑๓๙)
- ภิกษุซ่อนหรือให้ซ่อนบริขารของภิกษุแม้เพื่อจะหัวเราะ (ปาจิตตีย์ ว.๖,๑๐/ หน้า๑๔๕)
- ภิกษุเพ่งโพนทะนาแลดูบาตรของผู้อื่น (ทุกกฏ เสขิยะ วรรค๒, ข้อ ๑๒/ หน้า ๑๘๖)
  - มิใช่เพราะเหตุอาพาธ ฉันกระเทียม (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ หน้า ๓๑๗)
  - ภิกษุฉันหรือดื่มในภาชนะเดียวกัน, นอนร่วมเตียง,ร่วมเครื่องลาด,หรือผ้าห่มผืนเดียวกัน (ทุกกฏ ขุททกวัตถุขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ หน้า ๓๑๑)

ส่วนดัชนี (ค้นหาคำ เรียงลำดับตามอักษร)

ดัชนีเนื้อเรื่องพระวินัย

ด

ต

ถ

ท

ธ

น

ดัชนีเนื้อเรื่องพระธรรม

ดัชนีชื่อเฉพาะ (อสาธารณนาม)

บันทึกท้ายเล่ม

พระพุทธพจน์ที่ทรงบัญญัติห้ามหรือทรงอนุญาต ซึ่งเป็นพระดำรัสนั้น มีความหมายชัดเจน ทั้งโดยพยัญชนะและโดยอรรถ ซึ่งจะเห็นได้ในหลายกรณี โดยจะกินความหมายได้ครบถ้วน กว้างขวาง และยืดหยุ่นกว่าในเหตุต้นบัญญัติ ทั้งยังสอดรับตรงกันในทุกแห่ง จึงควรที่จะพิจารณาพระดำรัสที่ตรัสไว้โดยตรง เป็นหลัก โดยคำนึงถึงพุทธประสงค์ และพุทธจริยาประกอบด้วย

ส่วนวิภังค์สิกขาบท, อนาบัติ ซึ่งได้รวบรวมไว้ในชั้นพระไตรปิฎก มีความไม่สอดคล้องกับเรื่องหรือพุทธพจน์บ้างในบางแห่ง

ส่วนองค์แห่งอาบัติ, คัมภีร์ชั้นอรรถกถา, และคำอธิบายชั้นหลัง ฯลฯ (ซึ่งได้แยกไว้ในส่วนเชิงอรรถ) มีการอธิบายขยายความตามทัศนะของแต่ละท่านแตกต่างกันไป

การศึกษาพระธรรมวินัยจึงควรที่จะพิจารณาความสำคัญ ความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ แยกตามลำดับชั้นของข้อมูล โดยมุ่งเน้นไปที่พระพุทธดำรัสที่ตรัสโดยตรง นักวินัยธรทั้งหลายเห็นควรประการใดพึงพิจารณาเองเถิด...

การรวบรวมพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้ทั้งหมดนี้ ยิ่งค้นคว้าตรวจสอบก็ยิ่งพบความละเอียดละออ เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง ซึ่งเป็นเฉพาะพระพุทธวิสัยโดยตรงจริงๆ จึงเป็นการยากที่จะชี้ชัดให้กระจ่างลงไปในบางกรณี จึงได้ใช้ความพยายามรวบรวมด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งก็ทำได้ภายใต้ข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน ขอท่านผู้รู้ทั้งหลาย โปรดพิจารณาให้ละเอียดด้วยดีก่อน จึงจะปลงความเห็นใดๆลงไป

คณะผู้รวบรวมจึงขอน้อมรับ ขออภัยต่อทุกท่าน และกราบขอขมาต่อ "องค์พระรัตนตรัย" ถ้าจะมีสิ่งบกพร่องใดๆ อันอาจเกิดมีขึ้นได้ในหนังสือเล่มนี้.

คณะผู้รวบรวมและเรียบเรียง

วันพฤหัสบดีที่ ๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗

บรรณานุกรม

คณะวัดชากหมาก. **คู่มือพระปาฏิโมกข์.** มปท. มปป.

คณะวัดหนองป่าพง. **อุปลมณี.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๔.

ป.หลงสมบุญ. **พจนานุกรมบาลี – ไทย.** กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, ๒๕๑๙.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระอมราภิรักขิต (อมโร เกิด). **สัตตปัพพบุพพสิกขา และ บุพพสิกขาวรรณนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พุทธทาสภิกขุ. **ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๓๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๑, เล่มที่ ๒, เล่มที่ ๔, เล่มที่ ๕, เล่มที่ ๖, เล่มที่ ๗, เล่มที่ ๘, เล่มที่ ๙.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **มหาจุฬาเตปิฏกํ เล่มที่ ๑, เล่มที่ ๒, เล่มที่ ๔, เล่มที่ ๕, เล่มที่ ๖, เล่มที่ ๗, เล่มที่ ๘, เล่มที่ ๙.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **ภิกขุปาฏิโมกข์ บาลี-แปล.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มูลนิธิโกมลคีมทอง และคณะ. **อนุทินภาพ ๖๐ ปี สวนโมกข์.** กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊พ, ๒๕๓๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สนพ. อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

สารสนเทศนุกรม

สำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. **พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ ชุดภาษาไทย (BUDSIR/TT for Windows).** กรุงเทพมหานคร : สำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๑.

อริยวินัย รวบรวมจากพระไตรปิฎก

ISBN : 974 - 8430 - 99 - 5

รวบรวมและเรียบเรียง โดย...

พระมหาบุญเลิศ	ฐานทินฺโน	
พระมหาคณาพิพัฒน์	ทีปาสโย	
พระปลัดประสาร	ฐิตธมฺโม	
พระมหาภูมิชาย	อคฺคปญฺโญ	
พระมหาวีรพงศ์	วีรวํโส	
พระคึกฤทธิ์	โสตฺถิผโล	
พระเฮ็นนิ่ง	เกวลี	
พระมหาดนัย	ปภสฺสโร	และคณะ...

ออกแบบปก โดย... สุรศักดิ์ ศรีวังไพร

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : เมษายน ๒๕๔๕	จำนวน ๑,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒ - ๙ : พฤษภาคม ๒๕๔๖ - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑	จำนวน ๑๕,๖๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ : กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒	จำนวน ๒,๐๐๐	เล่ม

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวัจน์
โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่

www.watnapp.com และ รายการ ศันสนีย์สนทนา ช่วง "ถามโลก-ตอบธรรม" FM ๑๐๖.๐ MHz
จันทร์-ศุกร์ เวลา ๐๕.๐๐ - ๐๕.๓๐ น.

พิมพ์ : บริษัท คิว พริ้นท์ แมเนจเม้นท์ จำกัด
โทรศัพท์ ๐๒-๘๐๐-๒๒๙๒, ๐๘๔-๙๑๓-๘๖๐๐ โทรสาร ๐๒-๘๐๐-๓๖๔๙

บันทึก

บันทึก

อานนท์ ! ในกาลบัดนี้ก็ดี
ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี
ใครก็ตาม

จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ
มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ

เป็นอยู่.
อานนท์ ! ภิกษุพวกใด
เป็นผู้ใคร่ในสิกขา
ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุด แล.

(บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๐๕/๗๑๑-๓. ตรัสแก่พระอานนท์ ที่เวฬุคาม เมืองเวสาลี) **พุทธวจน**

ภิกษุทั้งหลาย !
บัดนี้ เราขอเตือนพวกเธอทั้งหลายว่า

สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
พวกเธอทั้งหลาย
จงให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด.

นี้เป็นพระวาจามีในครั้งสุดท้าย ของพระตถาคตเจ้า.

(มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๕๙/๑๒๘.) **พุทธวจน**

